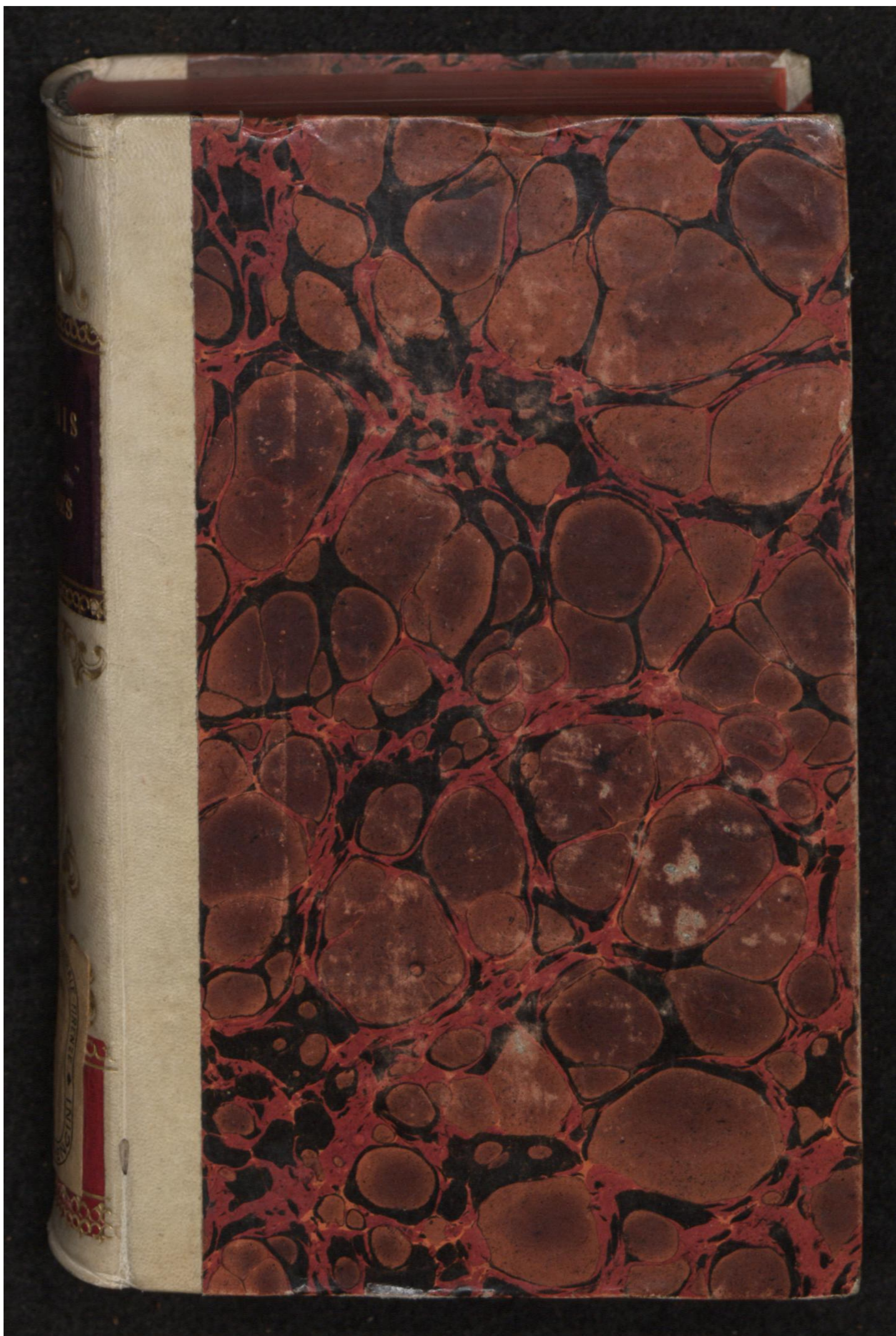
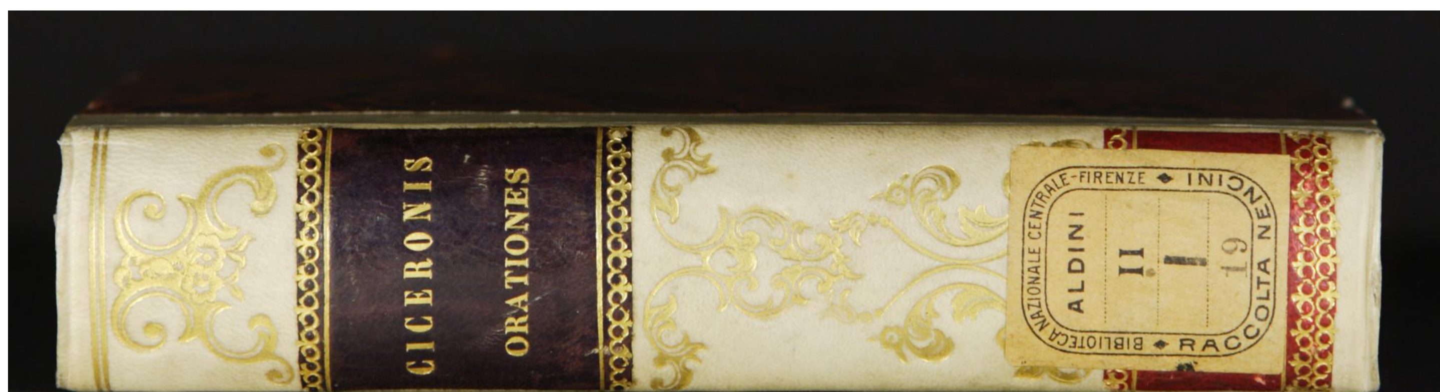
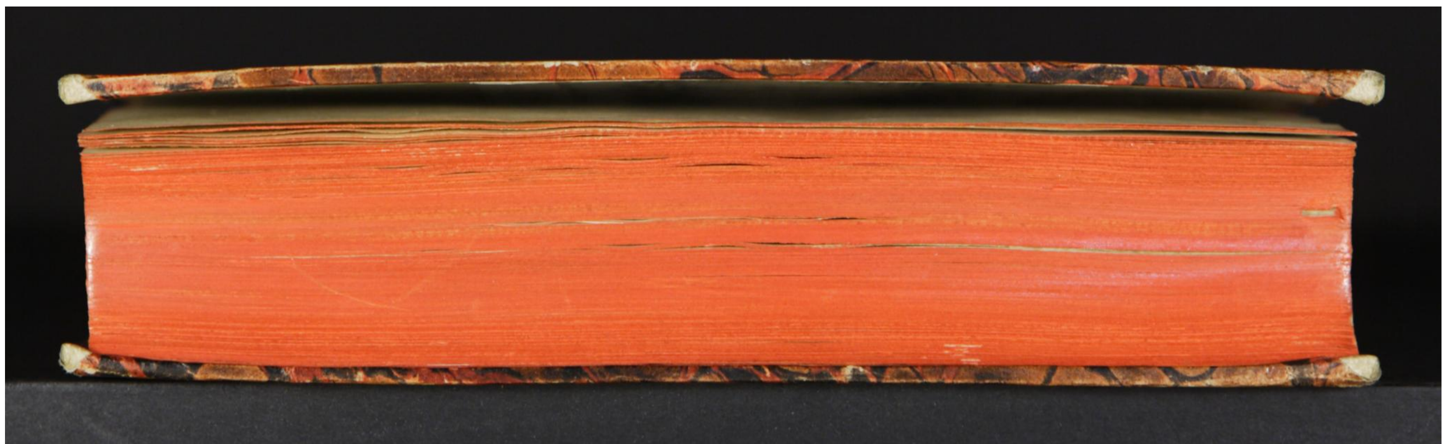

CICERONIS
ORATIONES
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
ALDINI
II
19

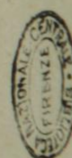

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
ALDINI
II
I
19
RACCOLTA NENCINI

OTIVM
SINE LITERIS
MORS EST
Seneca
Ex Libris Ioannis Nencini
1874

133
70
200

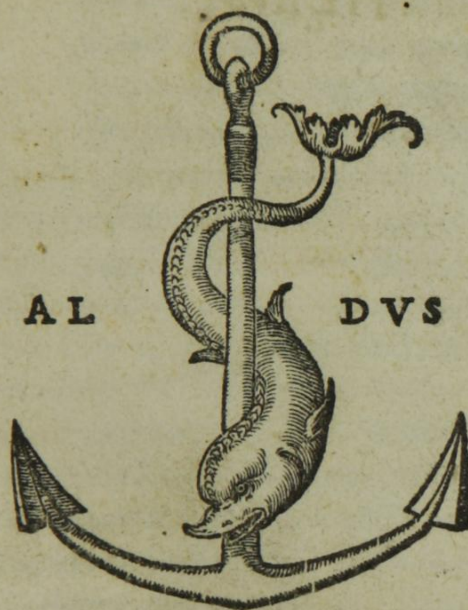

CORR

VE

133
70
200

M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM PARS III.

CORRIGENTE PAVLO MANVTIO ALDI FILIO.

VENETIIS, M. D. XLVI.

G. Chito.

D. O. M.

PEREGRINVS
IVSTIVS
HVIVS
LIBRI
HĘRVS

AMPLISSIMO S.R.E. CARDINA=
LI ALEXANDRO CAESARINO
PAVLVS MANVTIVS AL=
DI FILIVS S.D.

b ENE mereri de literis, etiãſi utilitas præterea conſequatur nulla, tamen præclarum in primis, atque egregium eſſe ſemper duxi. quanquam utilitatem ſpectare ſi uolumus, ea demũ ſumma eſt, quæ ex hoc genere percipitur: fructus enim in poſteritatis memoria et prædicatione poſitus eſt: quem nemo unquam ſapiens nõ præſtantiſſimũ eſſe iudicauit. ſed hæc bene merendi ratio duplex uidetur eſſe: nã et qui aliquid ipſi ſcripſerunt, et qui alios uel cohortatione, uel præmio, ut ſcriberent, impulerunt, literis opem tuliſſe exiſtimantur. quæ duæ res eiuſmodi ſunt, ut, qui alterutram cõmode faciat, ei ſcilicet à ſtudioſis omnibus gratiæ ſint agendæ; qui utranque, ne haberi quidem poſſint. atque hanc laudem, ne apud ueteres quidẽ ſæpe accidit, ut unus cõſequeretur: propterea quòd qui ea uirtute, atque fortuna fuerunt, ut et ingenio poſteris prodeſſe poſſent, & opibus, qui idem facerent, multos adducere; alterum facile fecerunt, ut eos, qui doctrina & eloquentia ualerent, ad iuuanda literarum ſtudia excitarent; alterum facere, ut ipſi monumentum aliquod induſtriæ ſuæ relinquerent, propter rerum gerendarum curam non ita potuerunt. quod item noſtris temporibus uſu uidemus euenire: nam neq; multi ſunt, qui præſtare utrũque poſſint, et qui poſſunt, ijs ferè, cum uelint, non conceditur. cuius generis

exemplum, ne id, quod adest, aliunde quæramus, concede quæso Cæsarine præstantissime ut à te sumam, et sine me hoc impetrare à modestia tua, ut ea, quæ sentio, de te dicam. certe enim, qui maiorem aut iuris ciuilis, aut sacrarum literarum cognitionem sit consecutus, neminem esse constat. neque hæc studia, quæ humaniora appellantur, quæ nos hactenus secuti sumus, contempsisti; in quibus etiam diligenter uersatus es, ut illa superiora, quæ quibusdam ipsa per se nimis horrida uidentur, eloquentiæ pigmentis, cum uelles, atque etiam quãtum uelles, illustrare posses. est igitur in te ipso, unde posteritas adiuuetur: nec, ut arbitror, uoluntas deest: sed otium eripiunt maximarum rerum occupationes: nam quia tua uirtus nõ humili, neque obscuro loco latet, sed quasi in specula quadam excelsa atque illustri posita est, unde opem ostentare bonis omnibus uidetur; icciroo homines accurrunt ad te, uel ut consilium, uel etiam ut auxilium petant. itaque negotijs à literarum tractatione distractus, ex duabus rationibus, quibus initio bonas artes adiuuari posse dixi, alteram inuitus omittis, cum ipse nihil scribas; alteram studiose amplecteris, cum ijs, quos industria uides excellere, nulla re desis. quamobrem Hieronymus Ferrarius Corrigiensis, qui se iampridem tibi addixit, homo & ingenij & indicij laude præstantissimus, cum alia, quæ à te habet, prædicare solitus est, tũ illud uel maxime, quòd domi tuæ uiuens, te permittente, atque adeo libẽter totum diem in literis ponit, et otio fruitur tanto, quantum deserta in regione uix esset. cuius ex ingenio qui fructus percipiuntur, qui certe maximi sunt, ij sanè tuæ liberalitati referuntur accepti. à te habemus, quæ Ferrarius in

ueterum scriptis uel correctione restituit, uel explicatione illustrat. à te emendationes in Philippicas Ciceronis orationes, quas ille plurimas atque optimas ad me misit, quæ iam iamq; edentur, à te inquã omnes sunt. itaque etiam eas ipsas orationes, ut à Ferrario, idest à te restitutas, & quæ præterea in hoc tertio uolumine cõtinentur, in quibus ipsi, quæ male affecta erant, multa sanauimus, tibi inscriptas atque dicatas emittimus; ut, quod beneficium habemus maximũ, eius beneficij auctorem agnoscamus, & huic libro summum ornamentum Cæsarini nomen apponatur. qua re etiam id, quod iampridem optaui, fortasse consequar, ut, quàm præclare ego de te sentiam, cum intelligas, tu me eum existimes, quo in amicitiam, uel potius in clientelam tuam accepto, non pessime sensisse uidearis. Vale.

INDEX TERTII VOLVMINIS.

PRO P. SESTIO, ORATIO XXXIII.

I quis antea iudices mirabatur, quid esset, quòd pro tātis opibus Reip. tātáq; dignitate imperij nequaquā satis multi ciues forti & magno animo inuenirentur, qui auderent se, & salutem suam in discrimen offerre pro statu ciuitatis, & pro cōmuni libertate: ex hoc tempore miretur potius, si quem bonum & fortem ciuem uiderit, quàm si quem aut timidum, aut sibi potius quàm Reip. consulentem: nam ut omittatis de uniuscuiusque casu cogitando recordari, uno aspectu intueri potestis eos, qui cum senatu, cum bonis omnibus Remp. afflictam excitarint, & latrocinio domestico liberarint, mœstos, sordidatos, reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes; eos autem, qui omnia diuina, & humana uiolarint, uexarint, perturbarint, euerterint, non solum alacres lætosq; uolitare, sed etiam uolūtarios fortissimis atque optimis ciuibus periculum moliri, de se nihil timere. in quo cum multa sunt indigna, tum nihil minus est ferendum, quàm quòd iam nō per latrones suos, nō per homines egestate, & scelere perditos, sed per uos nobis, per optimos uiros optimis ciuibus periculum inferre conantur; & quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos ui, manu, copijs delere non potuerunt, hos uestra auctoritate, uestra religione, uestris sententijs se oppressuros arbitrantur. ego autem iudices, qua uoce mihi in agendis gratijs,

commemorandoq; eorum, qui de me optime ſunt meriti, beneficio eſſe utendum putabam, ea nũc uti cogor in eorum periculis depellendis; iis potiſſimũ uox hæc ſeruit, quorũ opera et mihi, & uobis, et populo R. reſtituta eſt. & quanquã à Q. Hortenſio clariſſimo uiro, atque eloquẽtiſſimo cauſa eſt P. Seſtij perorata; nihilq; ab eo prætermiſſum eſt, quod aut pro Rep. conquerendũ fuit, aut pro reo diſputandum: tamen aggrediar ad dicendum, ne mea propugnatio ei potiſſimũ defuiſſe uideatur, per quem eſt perfectum, ne cæteris ciuibus deeſſet. atque ego ſic ſtatuo iudices, à me in hac cauſa, atque hoc extremo dicendi loco pietatis potius q̃ defenſionis, querelæ quàm eloquẽtiæ, doloris quã ingenij partes eſſe ſuſceptas. itaque, ſi aut acrius egero, aut liberius, quàm qui ante me dixerunt; peto à uobis, ut tantum orationi meæ concedatis, quãtum & pio dolori, & iuſtæ iracũdiæ concedendum putetis: neque enim officio cõiunctior dolor ullius eſſe poteſt, quàm hic meus, ſuſceptus ex hominis de me optime meriti periculo; neque iracundia magis ulla laudanda, quàm ea, quæ me inflammat eorum ſcelere, qui cum omnibus ſalutis meæ defenſoribus bellum eſſe ſibi gerendũ iudicauerunt. ſed quoniam ſingulis criminibus cæteri reſponderunt, dicam ego de omni ſtatu P. Seſtij, de genere uitæ, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos, de ſtudio conſeruandæ ſalutis cõmunis, atque otij; contendamq;, ſi modo id conſequi potero, ut in hac cõfuſa, atque uniuerſa defenſione nihil à me, quod ad ueſtram quæſtionem, nihil quod ad reum, nihil quod ad Remp. pertineat, prætermiſſum eſſe uideatur. & quoniam in grauiſſimis temporibus ciuitatis, atque in ruinis

euersæ atque afflictæ Reip. P. Sestij Tribunatus est à fortuna ipsa collocatus: nō aggrediar ad illa maxima atque amplissima prius, q̄ docuero, quibus initijs, ac fundamentis hæ tantæ summis in rebus laudes excitatæ sint.

Parente P. Sestius natus est iudices homine, ut plerique meministis, & sapiente, & sancto, & seuero: qui cū Tribunus pl. primus inter homines nobilissimos temporibus optimis factus esset, reliquis honoribus non tā uti uoluit, quàm dignus uideri. eo auctore duxit honestissimi & spectatissimi uiri C. Albini filiā: ex qua hic est puer, & nupta iam filia. duobus his grauissimis antiquitatis uiris sic probatus fuit, ut utrique eorum & charus maxime, et iucūdus esset. ademit Albino soceri nomen mors filiæ, sed charitatem illius necessitudinis, & beneuolentiā non ademit. hodie sic hunc diligit, ut uos facillime potestis ex hac uel assiduitate eius, uel solicitudine, & molestia iudicare. duxit uxorem patre uiuo optimi & calamitosissimi uiri filiam L. Scipionis. clara in hoc P. Sestij pietas extitit, & omnibus grata, quòd & Massiliam statim profectus est, ut socerū uidere, cōsolariq; posset fluctibus Reip. expulsum, in alienis terris iacentem, quem in maiorū suorū uestigijs stare oportebat: & ad eū filiam eius adduxit, ut illo insperato aspectu, complexuq; si non omnem, at aliquā partem mœroris sui deponeret: & maximis officijs & illius ærūnam, quoad uixit, & filiæ solitudinem sustentauit. possum multa dicere de liberalitate, de domesticis officijs, de Tribunatu mil. de prouinciali in eo magistratu abstinentia: sed mihi ante oculos obuersatur Reip. dignitas, quæ me ad sese rapit, hæc minora relinquere hortatur. Quæstor hic C. Antonij col-

legæ mei iudices fuit sorte, sed societate consiliorũ meus.
impedior non nullius officij, ut ego interpretor, religione,
quo minus exponam quàm multa ad me detulerit, quã=
to ante prouiderit. atque ego de Antonio nihil dico, præ=
ter unũ, nũquam illum in illo summo timore ac pericu=
lo ciuitatis neque cõmunem metum omnium, neque pro=
priam non nullorum de ipso suspicionem aut inficiando
tollere, aut dissimulãdo sedare uoluisse. in quo collega su
stinendo atque moderãdo si meã in illum indulgentiam
coniunctam cũ summa custodia Reip. laudare uere sole=
batis: par propè laus P. Sestij esse debet, qui suũ ita Cõ=
sulem obseruauit, ut & illi Quæstor bonus, & uobis o=
mnibus optimus ciuis uideretur. idem, cũ illa coniuratio
ex latebris, atque ex tenebris erupisset, palamq; armata
uolitaret, uenit cũ exercitu Capuam: quam urbem pro=
pter plurimas belli opportunitates ab illa impia & scele=
rata manu attentari suspicabamur: & inde M. Aulanũ
* Trib. militũ Antonij Capua præcipitem eiecit, hominem
perditũ, et nõ obscure Pisauri, et in alijs agri Gallici par=
tibus in illa cõiuratione uersatũ. idemq; C. Marcellũ, cũ
is nõ solũ Capuã uenisset, uerũ etiã se quasi armorũ stu=
dio in maximã familiã cõiecisset, exterminãdũ ex illa ur
be curauit. qua de causa & tũ cõuentus ille Capuæ, qui
propter salutem illius urbis Consulatu conseruatam meo
me unũ patronũ adoptauit, huic apud me P. Sestio ma=
ximas gratias egit, & hoc tempore ijdem homines nomi=
ne cõmutato coloni decurionesq;, fortissimi atq; optimi
uiri, beneficiũ P. Sestij testimonio declarãt, periculumq;
decreto suo deprecãtur. Recita quæso P. Sesti, quid decre
uerint Capuæ decuriones, ut iã uirilis tua uox possit ali=

quid ſignificare inimicis noſtris, quidnam, cũ ſe corrobo-
rarit, effectura eſſe uideatur. DECRETVM DE-
CVRIONVM. nõ recito decretũ officio aliquo ex-
preſſum, uicinitatis, aut clientelæ, aut hoſpitij publici, aut
ambitionis, aut cõmendationis gratia: ſed recito memo-
riam perfuncti periculi, prædicationem ampliſſimi bene-
ficij, uicem officij præſentis, teſtimonium præteriti tempo-
ris. atque illis temporibus iiſdem cũ iam Capuã metu Se-
ſtius liberaſſet, urbem ſenatus atque omnes boni depre-
henſis atque oppreſſis domeſticis hoſtibus me duce ex peri
culis maximis extraxiſſent: ego literis eũ Capua accerſi-
ui cũ illo exercitu, quem tũ ſecũ habebat. quibus hic lite-
ris lectis ad urbem cõfeſtim incredibili celeritate aduola-
uit. atq; ut illius temporis atrocitatem recordari poſſitis,
audite literas, & ueſtram memoriam ad timoris præte-
riti cogitationẽ excitate. LITERAE CICERO-
NIS COS. hoc aduentu P. Seſtij Tribunorũ pl. no-
uorum, qui tum extremis diebus Conſulatus mei res eas,
quas geſſerã, uexare cupiebant, reliquiq; cõiurationis im-
petus, & conatus ſunt retardati. ac poſteaquã eſt intelle
ctum, Catone Tribuno pl. fortiſſimo atque optimo ciue
Remp. defendente, per ſe ipſum ſenatũ populumq; R. ſi-
ne militũ præſidio tueri facile maieſtatem ſuã, & digni-
tatem eorũ, qui ſalutem cõmunem periculo ſuo defendiſ-
ſent: Seſtius cũ illo ſuo exercitu ſumma celeritate eſt An
toniũ cõſecutus. hic ego quid prædicem, quibus hic rebus
Cõſulem ad rem gerendã excitarit? quot ſtimulos admo-
uerit homini ſtudioſo fortaſſis uictoriæ, ſed tamen nimiũ
cõmunem Martem belliq; caſum metuenti? lõgũ eſt ea di
cere: ſed hoc breue dicã. ſi M. Petreij nõ excellens animo

& amore Reip. uirtus, non summa auctoritas apud milites, non mirificus usus in re militari extitisset, neque adiutor ei P. Sestius ad excitandum Antonium, cohortādū, impellendum fuisset datus: illo in bello esset hiemi locus, neque unquam Catilina, cū è pruina Apennini, atque è niuibus illis emersisset, atque æstatem integrā nactus, Italiæ calles, & pastorū stabula præclara cepisset, sine multo sanguine, ac sine totius Italiæ uastitate miserrima cōcidisset. hunc igitur animum ad Tribunatum attulit P. Sestius: ut Quæsturā Macedoniæ relinquā, & aliquādo ad hæc propiora ueniam. quāquā nō est omittenda singularis illa integritas prouincialis, cuius ego nuper in Macedonia uidi uestigia non pressa leuiter ad exigui prædicationem temporis, sed fixa ad memoriā illius prouinciæ sempiternam. uerum hæc ita prætereamus, ut tamen intuentes, & respectātes relinquamus. ad Tribunatum, quia ipse ad sese iam dudū uocat, & quodam modo absorbet orationem meam, contento studio, cursúq; ueniamus. de quo quidem Tribunatu ita dictū à Q. Hortensio, ut eius oratio nō defensionem modo criminum ui- * deretur cōtinere, sed etiam memoria digua uti Reip. capessendæ auctoritatem, disciplinamq; præscribere. sed tamen, quoniam Tribunatus quidem totus P. Sestij nihil aliud nisi meū nomen causamq; sustinuit, necessario mihi de iisdem rebus esse arbitror si non subtilius disputandum, at certe iudices dolentius deplorandū. qua in oratione si asperius in quosdam homines inuehi uellem, quis nō cōcederet, ut eos, quorū sceleris furore uiolatus essem, uocis libertate perstringerem? sed ut agam moderate, & huic potius tempori seruiam, quàm dolori meo: si qui

occulte à ſalute noſtra diſſentiunt, lateant: ſi qui fecerũt aliquid aliquando, atque ijdem nunc tacent et quieſcũt, nos quoque ſimus obliti : ſi qui ſe offerunt inſolenter, & inſectãtur, quoad ferri poterunt, perferemus: neque quẽquam offendet oratio mea, niſi qui ſe ita obtulerit, ut in eũ nõ inuaſiſſe, ſed incurriſſe uideamur. ſed neceſſe eſt, antequam de Tribunatu P. Seſtij dicere incipiam, me totum ſuperioris anni Reip. naufragium exponere. in quo colligendo, ac reficienda ſalute cõmuni omnia reperiẽtur P. Seſtij dicta, facta, conſilia uerſata. Fuerat ille annus in Reip. magno metu, & multorum timore tãquam intentus arcus in me unum, ſicut uulgo ignari rerum loquebantur; re quidem uera in uniuerſam Remp. traductione ad plebem furibundi hominis, ac perditi, mihi irati, ſed multo acrius otij, & communis ſalutis inimici. hunc uir clariſſimus, mihiq́; multis repugnantibus amiciſſimus, Cn. Põpeius omni cautione, fœdere, execratione deuinxerat, nihil in Tribunatu contra me eſſe facturum. at ille nefarius, ex omnium ſcelerum colluuione natus, parum ſe fœdus uiolaturum arbitratus, niſi ipſum cautorem alieni periculi ſuis proprijs periculis terruiſſet. hanc tetram immanemq́; belluam, uinctam auſpicijs, alligatam more maiorum, conſtrictam legum ſacratarum * cathenis, ſoluit ſubito legum Conſul, uel, ut ego arbitror, exoratus, uel, ut non nemo putaret, mihi iratus, ignarus quidem certe & imprudens impendentium tantorum ſcelerum ac malorum. qui Tribunus pl. felix in euertenda Rep. fuit, nullis ſuis neruis: qui enim in eiuſmodi uita nerui eſſe potuerunt, hominis fraternis flagitijs, ſororijs ſtupris, omni inaudita libidine infamis? ſed fuit pro-

fecto quædã illa Reip. fortuna fatalis, ut ille cæcus atq; amens Tribunus pl. nancisceretur, quid dicam Consules? hoccine ut ego appellem nomine euersores huius imperij? proditores uestræ dignitatis? hostes bonorũ omnium? qui ad delendum senatum, affligendum equestrem ordinem, extinguenda omnia iura, atque instituta maiorum se illis fascibus, cæterisq; insignibus summi honoris atque imperij ornatos esse arbitrabãtur. quorum, per deos immortales, si non dũ scelera uulneraq; inusta Reip. uultis recordari, uultũ, atque incessum animis intueamini: facilius facta eorum occurrent mentibus uestris, si ora ipsa oculis proposueritis. alter unguentis affluens, calamistrata coma, despiciens cõscios stuprorum ac ueteres uexatores ætatulæ suæ, puteali et fœneratorũ gregibus inflatus, atque perculsus, olim, ne Scyllæo illo æris alieni in freto ad colũnam adhæresceret, in Tribunatus portũ perfugerat. contẽnebat equites R. minitabatur senatui: uẽditabat se operis, atq; ab ijs se ereptũ, ne de ambitu causam diceret, prædicabat; ab ijsdemq; se etiã inuito senatu prouinciã sperare dicebat; eamq; nisi adeptus esset, se incolumẽ nullo modo fore arbitrabatur. alter, ò dij boni, q̃ teter incedebat, q̃ truculentus, q̃ terribili aspectu. unũ aliquem te ex barbatis illis, exemplũ imperij ueteris, imaginem antiquitatis, columẽ Reip. diceres intueri. uestitus asper nostra hac purpura plebeia ac penè fusca, capillo ita horrido, ut Capua, in qua ipse tum imaginis formandæ causa Duũuiratũ gerebat, Seplasiam sublaturus uideretur. nã quid ego de supercilio dicã, quod tũ hominibus non superciliũ, sed pignus Reip. uidebatur? tãta erat grauitas in oculo, tanta frõtis cõtractio, ut illo supercilio Resp. tanq̃ Atlan=

te cœlum, niti uideretur. erat denique hic omniũ sermo: est tamen Reip. magnũ firmumq; subsidium: habeo, quẽ opponam labi illi, atque cœno. uultu mediusfidius collegæ sui libidinẽ, leuitatemq; franget. habebit senatus in hũc annum quem sequatur: non deerit auctor, & dux bonis. mihi denique homines præcipue gratulabãtur, quòd habiturus essem cõtra Tribunum pl. furiosum, & audacem cũ amicum, & affinem, tũ etiam fortem & grauẽ Consulem. atque eorũ alter fefellit neminẽ: quis enim clauum tanti imperij tenere, & gubernacula Reip. tractare in maximo cursu ac fluctibus posse arbitraretur hominem emersum subito ex diuturnis tenebris lustrorũ, ac stuprorum, uino, ganeis, lenocinijs, adulterijsq; confectum, cum is præter spem in altissimo gradu alienis opibus positus esset, qui non modo tempestatem intueri impendentem temulentus, sed ne lucem quidem insolitam aspicere posset? alter multos planè in omnes partes fefellit: erat enim hominũ opinioni nobilitate ipsa blanda cõciliatricula cõmendatus. omnes boni semper nobilitati fauemus, & quia utile est Reip. nobiles homines esse dignos maioribus suis, et quia ualet apud nos clarorũ hominum & bene de Rep. meritorum memoria etiam mortuorũ. quia tristem semper, quia taciturnũ, quia subhorridũ atq; incultum uidebãt, et quòd erat eo nomine, ut ingenerata familiæ frugalitas uideretur, fauebãt, gaudebant, & ad integritatem maiorũ spe sua hominem uocabant materni generis obliti. ego autem (uere hoc dicam iudices) tantũ esse in homine sceleris, audaciæ, crudelitatis, quantũ ipse cũ Rep. sensi, nũquam putaui: nequã esse hominẽ, et leuem, & falsa opinione errore hominũ ab adolescentia

commendatum ſciebam : etenim animus eius uultu, flagitia parietibus tegebantur : ſed hæc obſtructio nec diuturna eſt, nec obducta ita, ut curioſis oculis perſpici non poſſit. uidebamus genus uitæ, deſidiam, inertiam : incluſas eius libidines, qui paulo propius acceſſerant, intuebantur . denique etiam ſermonis anſas dabat, quibus reconditos eius ſenſus tenere poſſemus . laudabat homo doctus philoſophos neſcio quos : neque eorum tamen nomina poterat dicere : ſed eos tamen laudabat maxime, qui dicuntur præter cæteros eſſe auctores & laudatores uoluptatis : cuius, & quo tempore, & quo modo, non quærebat : uerbum ipſum omnibus modis animi & corporis deuorabat : eoſdemq; præclare dicere aiebat, ſapientes omnia ſua cauſa facere, Remp. capeſſere hominem bene ſanum non oportere, nihil eſſe præſtabilius otioſa uita, et plena, & conferta uoluptatibus : eos autem, qui dicerent dignitati eſſe ſeruiendum, Reip. conſulendum, officij rationem in omni uita, non commodi eſſe ducendam, ſubeunda pro patria pericula, uulnera excipienda, mortem oppetendam, uaticinari atque inſanire dicebat . ex his aſſiduis eius quotidianiſq; ſermonibus, & quòd uidebam quibus cum hominibus in interiore ædium parte uiueret, & quòd ita domus ipſa fumabat, ut multa eius ſermonis indicia redoleret, ſtatuebam ſic, boni nihil ab illis nugis expectandum, mali quidem certe nihil pertimeſcendum . ſed ita eſt iudices ; ut, ſi gladium paruo puero, aut ſi imbecillo ſeni, aut debili dederis, ipſe impetu ſuo nemini noceat ; ſin ad nudum uel fortiſſimi uiri corpus acceſſerit, poſſit acie ipſa & ferri uiribus uulnerari : ita cum hominibus

eneruatis,

eneruatis, atq; exãguibus Cõsulatus tanquã gladius esset datus; qui per se pungere neminẽ unquã potuissent, hi summi imperij nomine armati, Remp. cõtrucidauerunt: fœdus fecerũt cum Tribuno pl. palàm, ut ab eo prouincias acciperent quas ipsi uellent; exercitum, & pecuniã, quantã uellent, ea lege, si ipsi prius Tribuno pl. afflictã Remp. tradidissent: id autem fœdus meo sanguine ictũ sanciri posse dicebant. qua re patefacta, (neque. n. dissimulari tantũ scelus poterat, nec latere) promulgantur uno eodemq; tempore rogationes ab eodem Tribuno de mea pernicie, & de prouincijs Cõsulum nominatim. hic tum senatus solicitus, uos equites excitati, Italia cuncta permota, omnes denique omniũ generũ atque ordinũ ciues summæ Reip. à Consulibus, atque à summo imperio petendũ esse auxiliũ arbitrabantur, cũ illi soli essent præter furiosum illum Tribunũ, duo Reip. turbines, qui non modo præcipitanti patriæ nõ subuenirent, sed etiam nimium tarde cõcidere mœrerẽt. flagitabatur ab his quotidie cũ querelis bonorum omniũ, tum etiã precibus senatus, ut meã causam susciperent, agerẽt aliquid, deniq; ad senatum referrent. hi nõ modo negando, sed etiam irridendo, amplissimum quenque illius ordinis insequebãtur. hic subito, cum incredibilis in Capitoliũ multitudo ex tota urbe cunctaq; Italia cõuenisset, uestem mutandam omnes, meq; etiã omni ratione priuato cõsilio, quoniã publicis ducibus Resp. careret, defendendũ putarunt. erat eodem tempore senatus in æde Concordiæ, quod ipsum templum repræsentabat memoriã Consulatus mei, cum flens uniuersus ordo Cincinnatũ Consulem orabat: nam alter ille horridus, & seuerus cõsulto se domi continebat.

qua tum superbia cœnũ illud ac labes, amplissimi ordinis preces, & clarissimorum ciuium lacrymas repudiauit? me ipsum ut cõtempsit heluo patriæ? nam quid ego, patrimonij, dicã? quod ille, cũ quasi quæstũ faceret, amisit. cum uenisset ad senatũ, uos inquã equites R. et omnes boni ueste mutata, uos inquã pro meo capite ad pedes lenonis impurissimi proiecistis, cum, uestris precibus à latrone illo repudiatis, uir incredibili fide, magnitudine animi, cõstantia L. Mũmius ad senatum de Rep. retulit, senatusq; freques ueslem pro mea salute mutandã censuit. ò diem illum iudices funestum senatui bonisq; omnibus, Reip. luctuosum, mihi ad domesticũ mœrorem grauẽ, ad posteritatis memoriam gloriosum: quid enim quisquam potest ex omni memoria sumere illustrius, quàm pro uno ciue et bonos omnes priuato cõsensu, & uniuersum senatũ publico cõsilio mutasse uestem? quæ quidẽ tum mutatio nõ deprecationis causa est facta, sed luctus: quẽ enim deprecarentur, cum omnes essent sordidati? cumq; hoc satis esset signi, esse improbum, qui mutata ueste non esset? hac mutatione uestis facta, tanto in luctu ciuitatis, omitto quid ille Tribunus omniũ rerũ diuinarũ humanarumq; prædo fecerit, qui adesse nobilissimos adolescentes, honestissimos equites R. deprecatores salutis meæ iusserit, eosq; operarũ suarũ gladijs & lapidibus obiecerit: de Cõsulibus loquor, quorũ fide Resp. niti debuit. exanimatus euolat ex senatu, non minus perturbato animo atque uultu, q̃ si ante annis paucis in creditorũ conuentum incidisset: aduocat concionem: habet orationem talem Cõsul, qualem nunquã Catilina uictor habuisset: errare homines, si etiam tum senatum aliquid in Rep. posse arbitrarentur:

equites uero R. daturos illius diei pœnas, quo me Consule cum gladijs in Cliuo Capitolino fuissent: uenisse tempus ijs, qui in timore fuissent, (cõiuratos uidelicet dicebat) ulciscendi se. si dixisset hoc solum, omni supplicio esset dignus; nã oratio ipsa Cõsulis perniciosa potest Remp. labefactare: quid fecerit, uidete. L. Lamiam, qui cum me ipsum pro summa familiaritate, quæ mihi cum fratre, cũ patre eius erat, unice diligebat, tum pro Rep. uel mortem oppetere cupiebat, in concione relegauit, edixitq́;, ut ab urbe abesset millia passuum ducenta, quòd esset ausus pro ciue, pro bene merito ciue, pro amico, pro Rep. deprecari. quid hoc homine facias? aut quò ciuem importunũ, aut quò potius hostem tã sceleratum reserues? qui, ut omittã cætera, quæ sunt ei cum collega immani impuroq́; coniuncta atque cõmunia, hoc unum habet proprium, ut expulerit ex urbe, relegarit non dico equitem R. non ornatissimum atque optimũ uirum, non amicissimũ Reip. ciuem, non illo ipso tempore unà cum senatu, & cum bonis omnibus casum amici Reiq́; pub. lugentem, sed ciuẽ R. sine ullo iudicio aut edicto ex patria Consul eiecerit. nihil acerbius socij & Latini ferre soliti sunt, quàm, id quod perraro accidit, ex urbe exire à Consulibus iuberi. atque illis tum erat reditus in suas ciuitates, ad suos lares familiares, & in illo communi incommodo nulla in quenquam propria ignominia nominatim cadebat: hoc uero quid est? exterminabit ciues R. edicto Consul à suis dijs penatibus? expellet à patria? deliget quem uolet, damnabit, atque eijciet nominatim? hic, si unquam uos eos, qui nunc estis in Rep. fore putasset, si denique imaginem iudiciorum, aut simulacrum ali-

quod futurum in ciuitate reliquum credidisset, unquam ausus esset senatum de rep. tollere, equitũ R. preces asper nari, ciuiũ denique omniũ nouis & inauditis edictis ius, libertatemq; peruertere? Etsi me attentissimis animis summa cum benignitate auditis iudices: tamen uereor, ne quis forte uestrum miretur, quid hæc mea oratio tam lõga, ac tam alte repetita uelit, aut quid ad P. Sestij causam, eorũ, qui ante huius Tribunatum Remp. uexarunt, delicta pertineant. mihi autem hoc propositum est osten dere, omnia cõsilia P. Sestij, mentemq; totius Tribunatus hanc fuisse, ut afflictæ et perditæ Reip. quãtũ posset, mederetur. ac si in exponendis uulneribus illis de me ipso plura dicere uidebor, ignoscitote: nam & illam meã cla dem uos, & omnes boni maximum esse Reip. uulnus iudicastis; & P. Sestius est reus non suo, sed meo nomine: qui cum omnem uim sui Tribunatus in mea salute consumpserit, necesse est meã causam præteriti temporis cum huius præsenti defensione esse coniunctam. Erat igitur in luctu senatus: squalebat ciuitas publico cõsilio mutata ueste: nullum erat Italiæ municipiũ, nulla colonia, nulla præfectura, nulla Romæ societas uectigalium, nullum collegiũ, aut concilium, aut omnino aliquod commu ne consiliũ, quod tum non honorificentissime decreuisset de mea salute: cum subito edicunt duo Consules, ut ad suum uestitũ senatores redirẽt. quis unquam Cõsul senatum ipsius decretis parere prohibuit? quis tyrannus miseros lugere uetuit? parum'ne est Piso, ut omittam Gabinium, quòd tantum homines fefellisti, ut negligeres aucto ritatem senatus? optimi cuiusque consilia contemneres? Remp. proderes? consulare nomen affligeres? etiam'ne

edicere audeas, ne mœrerent homines meã, ſuam, Reip. calamitatem? ne ue hunc ſuum dolorem ueſte mutata ſignificarent? ſiue illa ueſtis mutatio ad luctum ipſorũ, ſiue ad deprecandũ ualebat, quis unquã tã crudelis fuit, qui prohiberet quenquam aut ſibi mœrere, aut cæteris ſupplicare? quid? ſua ſponte homines in amicorum periculis ueſtitum mutare nõ ſolent? pro te ipſo Piſo nemo'ne mutauit? ne iſti quidem, quos Legatos non modo nullo S.C. ſed etiam repugnãte ſenatu tute tibi legaſti? ergo hominis deſperati & proditoris Reip. caſum lugebunt fortaſſe, qui uolent: ciuis florentiſſimi beneuolentia bonorum, & optime de ſalute patriæ meriti periculum coniunctum cum periculo ciuitatis lugere ſenatui non licebit? iidem Conſules; ſi appellandi ſunt Cõſules, quos nemo eſt qui non modo ex memoria, ſed etiam ex faſtis euellendos non putet; pacto iam fœdere prouinciarum, producti in circo Flaminio in cõcionem ab illa furia, ac peſte patriæ, maximo cum gemitu ueſtro illa omnia, quæ tum cõtra me contraq; Remp. dixerant, uoce ac ſententia ſua cõprobauerũt. iiſdem Cõſulibus ſedentibus, atque inſpectantibus lata lex eſt, ne auſpicia ualerent, ne quis obnunciaret, ne quis legi intercederet, ut omnibus feſtis diebus legem ferri liceret, ut lex Aelia, lex Fuſia ne ualeret. qua una rogatione, quis eſt, qui nõ intelligat, uniuerſam Remp. eſſe deletã? iiſdem Conſulibus inſpectantibus, ſeruorum delectus habebatur pro tribunali Aurelio nomine collegiorum, cum uicatim homines conſcriberentur, decuriarentur, ad uim, ad manus, ad cædem, ad direptionem incitarentur. iiſdem Cõſulibus arma in templum Caſtoris palàm comportabantur, gradus eiuſdem

templi tollebantur, armati homines forũ & cõciones tenebant, cædes lapidationesq; fiebant, nullus erat senatus, nihil reliqui magistratus, unus omnem omnium potestatem armis & latrocinijs possidebat, nõ aliqua ui sua, sed cũ duos Cõsules à Rep. prouinciarũ fœdere retraxisset: insultabat, dominabatur, alijs pollicebatur, terrore ac metu multos, plures etiã spe & promissis tenebat. quæ cum essent eiusmodi iudices; cũ senatus duces nullos, ac pro ducibus proditores, aut potius apertos hostes haberet; equester ordo reus à Cõsulibus citaretur; Italiæ totius auctoritas repudiaretur; alij nominatim relegarẽtur, alij metu ac periculo terrerentur; arma essent in templis, armati in foro; eaq; nõ silentio Consulũ dissimularentur, sed & uoce, & sententia cõprobarentur; cũ omnes urbẽ nõ dũ excisam, & euersam, sed iam captã, atque oppressam uideremus: tamen his tãtis malis tãto bonorũ studio iudices restitissemus: sed me alij metus, atque aliæ curæ, suspicionesq; mouerũt: exponã. n. hodierno die iudices omnem rationem facti et cõsilij mei, neque huic uestro tãto studio audiendi, neque uero huic tantæ multitudini, quãta mea memoria nũquã ullo in iudicio fuit, deero. Nã si ego in causa tã bona, tãto studio senatus, cõsensu tã incredibili bonorũ omniũ, tã parato, tota denique Italia ad omnem cõtentionem expedita, cessi Tribuni pl. despicatissimi hominis furori, cõtemptissimorũ Consulũ leuitatem, audaciamq; pertimui: nimium me timidũ, nullius animi, nullius consilij fuisse confiteor: quid enim simile fuit in Q. Metello? cuius causam, etsi omnes boni probabãt, tamen neque senatus publice, neq; ullus ordo proprie, neque suis decretis Italia tota susceperat: ad suã. n. magis quã-

dā illé gloriā, quàm ad perſpicuā ſalutem Reip. ſpectarat, cū unus in legem per uim latā iurare noluerat: denique uidebatur ea cōditione tā fortis fuiſſe, ut cū patriæ charitate cōſtantiæ gloriā cōmutaret. erat autem ei res cū exercitu C. Marij inuicto: habebat inimicum C. Mariū cōſeruatorem patriæ, ſextū iam illum Conſulatū gerentem: res erat cū L. Saturnino iterū Tribuno pl. uigilante homine, & in cauſa populari ſi nō moderate, at certe populariter abſtinenterq́; uerſato. ceſſit, ne aut uictus à fortibus uiris cum dedecore caderet, aut uictor multis & fortibus ciuibus Remp. orbaret. meā cauſam ſenatus palàm, equeſter ordo acerrime, cuncta Italia publice, omnes boni proprie enixeq́; ſuſceperant. eas res geſſeram, quarū nō unus auctor, ſed dux omnium uolūtatis fuiſſem, quæq́; nō modo ad ſingularem meā gloriam, ſed ad ſalutem cōmunem omniū ciuiū, & propè gentiū pertinerent: ea conditione geſſerā, ut meū factum ſemper omnes præſtare tueriq́; deberent. erat autem mihi cōtentio non cum uictore exercitu, ſed cum operis conductis, & ad diripiendam urbem cōcitatis. habebam inimicū nō C. Mariū terrorem hoſtiū, ſpem, ſubſidiumq́; patriæ, ſed duo importuna prodigia, quos egeſtas, quos æris alieni magnitudo, quos leuitas, quos improbitas Tribuno pl. cōſtrictos addixerat. nec mihi res erat cum Saturnino, qui, quòd à ſe Quæſtore Oſtienſi per ignominiam ad principem & ſenatus & ciuitatis M. Scaurū rem frumentariā trāslatā ſciebat, dolorem ſuū magna cōtentione animi perſequebatur; ſed cum ſcurrarum locupletū ſcorto, cum ſororis adultero, cum ſtuprorum ſacerdote, cum uenefico, cum teſtamentario, cum ſicario, cum

latrone. quos homines si, id quod facile factu fuit, & quod fieri debuit, quodq; à me optimi & fortissimi ciues flagitabāt, ui armisq; superassem: nō uerebar, ne quis aut uim ui repulsam reprehenderet, aut perditorū ciuiū, uel potius domesticorū hostiū mortē mœreret. sed me illa mouerūt. omnibus in cōcionibus illa furia clamabat, se, quæ faceret cōtra salutem meā, facere auctore Cn. Pompeio clarissimo uiro, mihiq; & nūc, &, quoad licuit, amicissimo. M. Crassus, quo cū mihi erāt omnes amicitiæ necessitudines, uir fortissimus, ab eadem illa peste infestissimus esse meis fortunis prædicabatur. C. Cæsar, qui à me nullo meo merito alienus esse debebat, inimicissimus esse meæ saluti ab eodē quotidianis cōcionibus dicebatur. his se tribus auctoribus in cōsilijs capiendis, adiutoribus in re gerenda esse usurū dicebat. ex quibus unū habere exercitū maximū in Italia, duos, qui priuati tū essent, et præesse, et parare, si uellent, exercitum posse, idq; facturos esse dicebat. nec mihi ille iudiciū populi, nec legitimā aliquā contentionem, nec disceptationem, aut causæ dictionem, sed uim, arma, exercitus, imperatores, castra denūciabat. quid ergo? inimici oratio, uana præsertim, tā improbe in clarissimos uiros coniecta me mouit? me uero non mouit illius oratio, sed eorū taciturnitas, in quos illa oratio tā improba cōferebatur. qui quāquā ob aliā causam tacebāt, tamen hominibus omnia timentibus tacendo loqui, nō inficiando cōfiteri uidebātur. illi autem aliquo tum timore perterriti, quòd acta illa, atq; omneis res superioris anni labefactari à Prætoribus, infirmari à senatu atque principibus ciuitatis putabant, Tribunū popularem à se alienare nolebant, suaq; sibi propiora pericula esse quàm

mea loquebantur . ſed tamen & Craſſus à Conſulibus
meam cauſam ſuſcipiendā eſſe dicebat, & eorum fidem
Pompeius implorabat , neque ſe priuatum cauſæ pu=
blice ſuſceptæ defuturum eſſe dicebat. quem uirum , ſtu=
dioſum mei, cupidiſſimum Reip. conſeruandæ, domi meæ
certi homines ad eam rem compoſiti monuerunt, ut eſſet
cautior ; eiusq; uitæ à me inſidias apud me domi poſitas
eſſe dixerūt; atque hāc ei ſuſpicionem alij literis mitten=
dis, alij nuncijs, alij coràm ipſi excitauerunt ; ut ille, cum
à me certe nihil timeret, ab illis, ne quid meo nomine mo
lirentur, ſibi cauendū putaret. ipſe autem Cæſar, quem
maxime ignari homines ueritatis mihi eſſe iratum puta=
bant, erat ad portas, erat cum imperio, erat in Italia eius
exercitus, inq; eo exercitu ipſius Tribuni pl. inimici mei
fratrem præfecerat . hæc ego cum uiderem, neque enim
erant occulta, ſenatum, ſine quo ciuitas ſtare non poſſet,
omnino de ciuitate eſſe ſublatum ; Conſules, qui publici
conſilij duces eſſe deberent, perfeciſſe, ut per ipſos publicū
conſilium funditus tolleretur; eos, qui plurimum poſſent,
opponi omnibus concionibus falſo , ſed formidoloſe ta=
men, auctores ad perniciem meam; cōciones haberi quo=
tidie cōtra me; uocem pro me, ac pro Rep. neminem mit=
tere; intenta ſigna legionum exiſtimari ceruicibus ac bo=
nis ueſtris, falſo , ſed putari tamen; coniuratorum uete=
res copias, & effuſam illam ac ſuperatam Catilinæ ma=
num importunam, nouo duce, & inſperata cōmutatio=
ne rerum eſſe renouatam : hæc cum uiderem, quid age=
rem iudices ? ſcio enim, tum non mihi ueſtrum ſtudium,
ſed meum propè ueſtro defuiſſe . contenderem contra
Tribunum pl. priuatis armis ? uiciſſent improbos boni ,

fortes inertes, interfectus esset is, qui hac una medicina sola potuit à Reip. peste depelli: quid deinde? quid reliquiarũ restaret? quid denique? erat dubium, quin ille sanguis tribunitius, nullo præsertim publico cõsilio profusus, Consules ultores, & defensores esset habiturus? cum quidem in concione dixisset, aut mihi semel pereũdum, aut bis esse uincendum. quid erat, bis uincere? id profecto, ut, cum amentissimo Tribuno pl. cum decertassem, cum Consulibus cæterisq; eius ultoribus dimicarem. ego uero, si mihi uni pereũdũ fuisset, ac non accipienda plaga mihi insanabilis, illi mortifera, quam Reip. imposuissem; semel perire tamen iudices maluissem, quàm bis uincere: erat. n. illa altera eiusmodi cõtentio, ut neque uicti, neque uictores Remp. tenere possemus. quid, si in prima cõtentione ui tribunitia uictus, in foro cũ multis bonis uiris cócidissem? senatũ Consules, credo, uocassent, quem totum de ciuitate delerãt: ad arma uocarent, qui ne uestitu quidem defendi Remp. siuissent: à Tribuno pl. post interitum meũ dissidissent, qui eandem horã meæ pestis & suorum præmiorum esse uoluissent: unum enim mihi restabat illud, quod forsitan nó nemo uir fortis, & acris animi magníq; dixerit; restitisses, repugnasses, mortem pugnãs oppetisses. de quo te, te, inquam, patria obtestor, & uos penates patrijq; dij, me uestrarũ sedium temporumq; causa, me propter salutem meorum ciuium, quæ mihi semper fuit mea charior uita, dimicationem cædemq; fugisse. etenim si mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti hoc iudices accidisset, ut multi ex multis locis prædones classibus eã nauem se oppressuros minitarentur, nisi me unũ sibi dedidissent; si id uectores negarẽt, ac mecũ simul

interire, quàm me tradere hostibus mallent: iecissem me ipse potius in profundum, ut cæteros conseruarem, quàm illos mei tam cupidos non modo ad certam mortem, sed in magnum uitæ discrimen adducerem. cum uero in hác Reip. nauem, ereptis senatui gubernaculis, fluitantem in alto tempestatibus seditionum ac discordiarum, armatæ tot classes, nisi ego unus deditus essem, incursuræ uideren tur; cum proscriptio, cædes, direptio denunciarentur; cum alij me suspicione periculi sui non defenderent, alij uetere odio bonorũ incitarentur, alij inuiderent, alij obstare sibi me arbitrarentur, alij ulcisci dolorem suum aliquem uellent, alij rem ipsam publicam atque hunc bonorum statum otiumq; odissent, & ob hasce causas tot tamq; uarias me unum deposcerent: depugnarem potius cum summo non dicam exitio, sed periculo certe uestro, liberorumq; uestrorum, quàm non id, quod omnibus impendebat, unus pro omnibus susciperem ac subirem? uicti essent improbi: at ciues, at ab eo priuato, qui sine armis etiam Remp. Consul conseruarat. sin uicti essent boni, qui superessent? nõ ad seruos uidetis rem uenturã fuisse? an mihi ipsi, ut quidam putant, fuit mors æquo animo oppetenda? quid? tum mortem'ne fugiebã? an erat res ulla, quam mihi magis optandam putarem? aut ego illas res tantas in tanta improborum multitudine cum gerebam, non mihi mors, nõ exilium ob oculos uersabantur? non hæc denique à me tum, tãquam fata, in ipsa re gerenda concinebantur? an erat mihi in tãto luctu meorum, tanta disiunctione, tanta acerbitate, tanta spoliatione omnium rerum, quas mihi aut natura aut fortuna dederat, uita retinenda? tã erã rudis? tã ignarus

rerũ ? tam expers conſilij, aut ingenij ? nihil audieram? nihil uideram ? nihil ipſe legendo quærendóq; cognoue= ram ? neſciebam uitæ breuem eſſe curſum, gloriæ ſempi= ternum ? cũ eſſet omnibus definita mors, optandum eſſe, ut uita, quæ neceſſitati deberetur, patriæ potius donata, quàm reſeruata naturæ uideretur? neſciebã inter ſapien tiſſimos homines hãc contentionem fuiſſe, ut alij dicerent animos hominum ſenſusq; morte reſtingui, alij autem tũ maxime mentes ſapientum ac fortium uirorum, cum è corpore exceſſiſſent, ſentire ac uigere ? quorum alterum fugiendum non eſſe, carere ſenſu ; alterum etiam optã= dum, meliore eſſe ſenſu. denique cũ omnia ſemper ad di= gnitatem retuliſſem, nec ſine ea quidquam expetendum eſſe homini in uita putaſſem: mortem, quam etiam uir= gines Athenis, Regis opinor Erechthei filiæ, pro patria cõ= tempſiſſe dicuntur, ego uir conſularis tantis rebus geſtis timerem ? præſertim cum eius eſſem ciuitatis, ex qua Q. Mutius ſolus in caſtra Porſenæ ueniſſet, eumq; inter= ficere propoſita ſibi morte conatus eſſet: ex qua P. Decius primũ pater, poſt aliquot annos patria uirtute præditus fi lius ſe ac uitam ſuã inſtructa acie pro ſalute populi R. uictoriáq; deuouiſſet : ex qua innumerabiles alij partim adipiſcendæ laudis, partim uitandæ turpitudinis cauſa mortem in uarijs bellis æquiſſimis animis oppetiſſent : in qua ciuitate ipſe meminiſſem patrem huius M. Craſſi, fortiſſimum uirum, ne uideret uictorem uiuus inimicũ, eadem ſibi manu uitã exhauſiſſe, qua mortẽ ſæpe hoſti= bus obtuliſſet. hæc ego & multa alia cogitans, hoc uide= bam ; ſi cauſam publicam mea mors peremiſſet, nemi= nem unquam fore, qui auderet ſuſcipere contra impro=

bos ciues Reip. ſalutem: itaque non ſolũ ſi ui interiſſem, ſed etiam ſi morbo extinctus eſſem, fore putabam, ut exẽplum Reip. conſeruandæ mecum ſimul interiret: quis enim unquam, me à ſenatu populoq́; R. tanto bonorum omnium ſtudio non reſtituto, quod certe, ſi eſſem interfectus, accidere non potuiſſet, ullam Reip. partem cum ſua minima inuidia auderet attingere? ſeruaui igitur Rẽp. diſceſſu meo iudices: cædem à uobis liberiſq́; ueſtris, uaſtitatem, incendia, rapinas meo dolore luctuq́; depuli, & unus Remp. bis ſeruaui, ſemel gloria, iterũ ærũna mea: neque. n. in hoc me hominem eſſe inficiabor unquam, ut me optimo fratre, chariſſimis liberis, fidiſſima coniuge, ueſtro cóſpectu, patria, hoc honoris gradu ſine dolore caruiſſe glorier: quod ſi feciſſem, quod à me beneficium haberetis, cum pro uobis ea, quæ mihi eſſent uilia, reliquiſſem? hoc, meo quidem animo, ſummi in patriam amoris mei ſignum eſſe debet certiſſimũ, quòd cum abeſſe ab ea non poſſem ſine ſummo dolore, hunc me perpeti, q̃ illam labefactari ab improbis malui. memineram iudices diuinum illum uirum, atque ex iiſdem, quibus nos, radicibus natum ad ſalutem imperii huius, C. Marium, ſumma ſenectute, cum propè uim iuſtorum armorum profugiſſet, primo ſenile corpus paludibus occultaſſe demerſum, deinde ad infimorũ ac tenuiſſimorũ hominũ Minturnis miſericordiã confugiſſe, inde nauigio perparuo, cum omneis portus terraſq́; fugeret, in oras Africæ deſertiſſimas perueniſſe. atque ille uitã ſuam, ne inultus eſſet, ad incertiſſimã ſpem, & ad Reip. ſtatum reſeruauit. ego, qui, quẽadmodũ multi in ſenatu me abſente dixerunt, periculo Reip. uiuebam, quiq́; ob eam cauſam conſularibus literis

de ſenatus ſententia exteris nationibus cõmendabar, non ne, ſi meam uitam deſeruiſſem, Rép. prodidiſſem? in quo quidem nunc me reſtituto uiuit mecum ſimul exemplum fidei publicæ, exẽplum Reip. defendẽdæ. quod ſi immortale retinetur, quis non intelligit immortalem hanc ciuitatẽ futurã? nam externa bella Regũ, gentium, nationũ iamprid ẽ ita extincta ſunt, ut præclare cum ijs agatur, quos pacatos eſſe patiamur. deniq; ex bellica uictoria nõ ferè quenq̃ eſt inuidia ciuiũ conſecuta. domeſticis malis, & audacium ciuiũ conſilijs ſæpe eſt reſiſtendũ, eorumq; periculorũ eſt in Rep. retinẽda medicina: quã omnem iudices perdidiſſetis, ſi meo interitu ſenatui populoq; R. doloris ſui de me declarandi poteſtas eſſet erepta. quare moneo uos adoleſcẽtes, atq; hoc meo iure præcipio, qui dignitatem, qui Remp. qui gloriã ſpectatis, ne, ſi qua uos aliquando neceſſitas ad Remp. contra improbos ciues defendendã uocabit, ſegniores ſitis, & recordatione mei caſus à conſilijs fortibus refugiatis. primũ nõ eſt periculum, ne qui unquam ſint in ciuitate eiuſmodi Cõſules, præſertim ſi erit his id, quod debetur, perſolutum: deinde nunquam iam, ut ſpero, quiſquam improbus conſilio & auxilio bonorum ſe oppugnare Remp. dicet, illis tacentibus; nec armati exercitus terrorẽ opponet togatis; neque erit iuſta cauſa ad portas ſedenti imperatori, quare terrorem ſuũ falſo iactari opponiq; patiatur: nũquam enim erit tam oppreſſus ſenatus, ut ei ne ſupplicandi quidem ac lugendi ſit poteſtas; tam captus equeſter ordo, ut equites R. à Conſule relegentur. quæ cũm omnia, atque etiam multo alia maiora, quæ conſulto prætereo, accidiſſent, uidetis me tamen in priſtinam meam dignitatem, breui tem=

poris dolore interiecto, Reip. uoce esse reuocatum. Sed ut reuertar ad illud, quod mihi in hac omni est oratione propositũ, omnibus malis illo anno scelere Cõsulũ Remp. esse confectam: primum illo ipso die, qui mihi funestus fuit, omnibus bonis luctuosus, cum ego me è complexu patriæ, cõspectuq; uestro eripuissem, & metu periculi uestri, non mei, furori hominis, sceleri, perfidiæ, telis, minisq; cessissem, patriamq;, quæ mihi erat charissima, propter ipsius patriæ charitatẽ reliquissem, cũ meũ illum casum tã horribilẽ, tam grauem, tam repentinũ non solũ homines, sed tecta urbis ac templa lugerent, nemo uestrum forũ, nemo curiam, nemo lucem aspicere uellet; illo, inquam, ipso die, die dico? immo hora, atque etiam pũcto tẽporis eodẽ mihi Reiq; pub. pernicies, Gabinio et Pisoni prouincia rogata est. prò dij immortales custodes & conseruatores huius urbis atque imperij, quænã illa in Rep. mõstra, quæ scelera uidistis? ciuis erat expulsus is, qui Remp. ex senatus auctoritate cũ omnibus bonis defenderat, et expulsus non alio aliquo, sed eo ipso crimine: erat autẽ expulsus sine iudicio, ui, lapidibus, ferro, seruitio denique concitato: lex erat lata uastato ac relicto foro, & sicarijs seruisq; tradito, & ea lex, quæ ut ne ferretur, senatus fuerat ueste mutata. hac tãta perturbatione ciuitatis, ne noctem quidem Cõsules inter meũ discrimen et eorũ prædã interesse passi sunt: statim, me perculso, ad meũ sanguinẽ hauriendũ, & spirante etiã Rep. ad eius spolia detrahenda aduolauerũt. omitto gratulationes, epulas, partitionẽ ærarij, beneficia, spem, promissa, prædã, lætitiam paucorũ in luctu omniũ. uexabatur uxor mea: liberi ad necem quærebantur: gener, & Piso gener, à Pisonis Consulis

pedibus supplex reijciebatur : bona diripiebãtur, eaq́; ad Consules deferebantur: domus ardebat in Palatio: Consules epulabantur . quòd si meis incõmodis lætabantur, urbis tamen periculo commouerentur . sed ut à mea causa iam recedam, reliquas illius anni pestes recordemini : sic enim facillime perspicietis, quantam uim omnium remediorum à magistratibus proximis Resp. desiderarit . legũ multitudinem, cum earum, quæ latæ sunt, tum uero quæ promulgatæ fuerũt, dicam ? nã latæ quidem sunt Consulibus illis tacentibus, immo uero approbantibus etiam : ut censoria notatio, & grauissimum iudicium sanctissimi magistratus de Rep. tolleretur : ut collegia non modo illa uetera contra S. C. restituerentur, sed ab uno gladiatore innumerabilia alia noua conscriberentur : ut remissis semissibus & trientibus, quinta propè pars uectigalium tolleretur: ut Gabinio pro illa sua Cilicia, quam sibi, si Remp. prodidisset, pactus erat, Syria daretur: ut uni heluoni bis de eadem re deliberandi, & rogata lege potestas fieret prouinciæ cõmutandæ. mitto eam legem, quæ omnia iura religionum, auspiciorum, potestatum, omnes leges, quæ sunt de iure & de tempore legum rogandarum, una rogatione deleuit. mitto omnẽ domesticam labem : etiam exteras nationes illius anni furore cõquassatas uidebamus. lege tribunitia Matris Magnæ Pessinũtius ille sacerdos expulsus, & spoliatus sacerdotio est, fanumq́; sanctissimarũ atq; antiquissimarũ religionum uẽditũ pecunia grãdi Brogitaro impuro homini, atque indigno illa religione, præsertim cũ ea sibi ille nõ colendi, sed uiolandi causa appetisset . appellati Reges à populo, qui id nunquam ne à senatu quidem postulassent . reducti

exules

exules Byzantium cōdemnati tum, cum indemnati ciues è ciuitate eijciebantur. Rex Ptolemæus, qui si non dum erat ipse à senatu socius appellatus, erat tamē frater eius Regis, qui, cū esset in eadem causa, iam erat à senatu honorem istum consecutus; erat eodem genere, ijsdemq́; maioribus, eadem uetustate societatis; denique erat Rex, si nō dum socius, at nō hostis; pacatus, quietus, fretus imperio populi R. regno paterno atque auito, regali otio perfruebatur. de hoc nihil cogitante, nihil suspicante, eisdem operis suffragium ferentibus, est rogatum, ut sedens cum purpura, & sceptro, & illis insignibus regijs præconi publico subijceretur, & imperāte populo R. qui etiam bello uictis Regibus regna reddere consueuit, Rex amicus, nulla iniuria cōmemorata, nullis repetitis rebus, cum bonis omnibus publicaretur. multa acerba, multa turpia, multa turbulenta habuit ille annus: tamen illi sceleri, quod in me illorum immanitas edidit, haud scio an recte hoc proximum esse dicā. Antiochum illum magnum maiores nostri magna belli contentione terra mariq́; superatum, intra montem Taurum regnare iusserunt: Asiam, qua illum mulctarunt, Attalo, ut is regnaret in ea, condonauerunt. cum Armeniorum Rege Tigrane graue bellum perdiuturnumq́; gessimus, cum ille iniurijs in socios nostros inferendis bello propè nos lacessisset. hic & ipse per se uehemens fuit, & acerrimum hostem huius imperij Mithridatem, pulsum Ponto opibus suis regnoq́; defendit, & à Lucullo summo uiro atque imperatore pulsus, animo tamen hostili cum reliquis copijs suis in pristina mente mansit. hunc Cn. Pompeius, cum in suis castris supplicem abiectumq́; uidisset, erexit, atque

insigne regium, quod ille de suo capite abiecerat, reposuit, & imperatis certis rebus regnare iussit; nec minus & sibi, & huic imperio gloriosum putauit, cõstitutũ à se Regem, q̃ constrictum uideri. tulit, gessit, qui & ipse hostis fuit populi R. & acerrimũ hostem in regnũ recepit, qui conflixit, qui signa contulit, qui de imperio penè certauit, regnat hodie, & amicitiæ nomen ac societatis, quod armis uiolarat, id precibus est cõsecutus. ille Cyprius miser, qui semper socius, semper amicus fuit, de quo nulla unq̃ suspicio durior aut ad senatum, aut ad imperatores nostros allata est, uiuus (ut aiunt) est & uidens cũ uictu ac uestitu suo publicatus. en, cur cæteri Reges stabilem esse suã fortunã arbitrentur, cum hoc illius funesti anni perdito exemplo uideãt per Tribunũ aliquem, & sexcentas operas se fortunis spoliari, & regno omni posse nudari. at etiã eo negotio M. Catonis splendorẽ maculare uoluerunt, ignari quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique uirtus ualeret: quæ in tempestate sæua quieta est, & lucet in tenebris, et pulsa loco manet tamen, atque hæret in patria, splẽdetq; per se semper, neq; alienis unquã sordibus obsolescit. nõ illi ornandũ M. Catonẽ, sed relegandũ; nec illi cõmittendũ illud negotiũ, sed imponendũ putauerunt; qui in cõcione palàm dixerint, linguã se euellisse M. Catoni, quæ semper contra extraordinarias potestates libera fuisset. sentient, ut spero, breui tempore, manere libertatem illã, atque hoc etiã, si fieri poterit, esse maiorẽ, quòd cũ Cõsulibus illis M. Cato, etiam cum iã desperasset aliquid auctoritate sua proficere posse, tamen uoce ipsa ac dolore pugnauit, & post meum discessum ijs Pisonem uerbis flens meũ & Reip.

casum uexauit, ut illum, hominem perditissimũ atque impudentissimum, penè iam prouinciæ pœniteret. cur igitur rogationi paruit? quasi uero ille nõ in alias quoque leges, quas iniuste rogatas putaret, iam ante iurarit. non offert se ille istis temeritatibus, ut, cum Reip. nihil prosit, se ciue Remp. priuet. Cõsule me, cum esset designatus Tribunus pl. obtulit in discrimen uitam suã: dixit eam sententiã, cuius inuidiam capitis periculo sibi præstãdam uidebat: dixit uehementer: egit acriter: ea, quæ sensit, præ se tulit: dux, auctor, actor rerum illarum fuit: nõ quo periculum suum non uideret: sed in tanta Reip. tempestate nihil sibi, nisi de patriæ periculis, cogitandum putabat. consecutus est ipsius Tribunatus. quid ego de singulari magnitudine animi eius, ac de incredibili uirtute dicam? meministis illum diem, cum, templo à collega occupato, nobis omnibus de uita eius uiri & ciuis timentibus, ipse animo fortissimo uenit in templum, & clamorem hominum auctoritate, impetum improborum uirtute sedauit. adijt tum periculum, sed adijt ob causam, quæ quanta fuerit, iam mihi dicere non est necesse. at si isti Cypriæ rogationi sceleratissimæ non paruisset, hæreret illa nihilo minus in Rep. turpitudo: regno enim iam publicato, de ipso Catone erat nominatim rogatum. quod ille si repudiasset, dubitatis quin ei uis esset allata, cũ omnia acta illius anni per illum unum labefactari uiderentur? atque etiam hoc uidebat; quoniam illa in Rep. macula regni publicati maneret, quam nemo iam posset eluere, quod ex malis boni possit in Rep. prouenire, id utilius esse per se conseruari, quàm per alios. atque ille etiam si alia quapiam ui expelleretur illis temporibus ex hac

urbe, facile pateretur. etenim qui superiore anno senatu caruisset, quò si tum ueniret, me tamē socium suorum in Rep. consiliorum uidere posset: is æquo animo tum me expulso, & meo nomine cum uniuerso senatu, tum sententia sua cōdemnata, in hac urbe esse posset? ille uero eidem tempori, cui nos, eidem furori, eisdem Consulibus, eisdem minis, insidijs, periculis cessit. luctum nos hausimus maiorem, dolorem ille animi non minorem. his de tot, tantisq; iniurijs in socios, in Reges, in liberas ciuitates Consulum querela esse debuit. in eius magistratus tutela Reges, atque exteræ nationes semper fuerunt. ecquæ uox unquā est audita Cōsulum? quāquā quis auderet, si maxime queri uellet? de Cyprio Rege quererentur, qui me ciuem, nullo meo crimine, patriæ nomine laborantem, nō modo stantem nō defenderūt, sed ne iacētem quidē protexerunt? cesseram, si alienam à me plebem fuisse uultis, quæ nō fuit, inuidiæ; si cōmoueri omnia uidebantur, tempori; si uis suberat, armis; si societas, magistratuum pactioni; si periculum ciuium, Reip. cur, cum de capite ciuis, (non disputo, cuiusmodi ciuis) & de bonis proscriptio ferretur, cum & sacratis legibus, & XII tabulis sancitum esset, ut neque priuilegiū irrogari liceret, neque de capite, nisi comitijs cēturiatis, rogari, nulla uox est audita Cōsulum? cōstitutumq; illo anno est, quātum in illis duabus huius imperij pestibus fuit, iure posse per operas concitatas quemuis ciuem nominatim Tribuni pl. cōsilio ex ciuitate exturbari? quæ uero promulgata illo anno fuerunt, quæ promissa multis, quæ conscripta, quæ sperata, quæ cogitata, quid dicam? qui locus orbis terræ iam nō erat alicui destinatus? cuius negotij publici cogitari,

optari, fingiq; procuratio potuit, quæ non esset attributa atque descripta? quod genus imperij, quæ prouincia, quæ ratio aut auferendæ, aut cōflādæ pecuniæ nō reperiebatur? quæ regio, ora'ue terrarum erat latior, in qua non regnū aliquod statueretur? quis autem Rex, qui illo anno nō aut emendū sibi, quod nō habebat; aut redimendum, quod habebat, arbitraretur? quis prouinciam, quis pecuniam, quis legationem ab senatu petebat? damnatis de ui, restitutio; Cōsulatus petitio ipsi illi populari sacerdoti cōparabatur. hæc gemebant boni, sperabant improbi, agebat Tribunus pl. Consules adiuuabāt. hic aliquādo, serius quàm ipse uellet, Cn. Pompeius, inuitissimis ijs, qui mentem optimi ac fortissimi uiri suis cōsilijs ac fictis terroribus à defensione meæ salutis auerterant, excitauit illam suā nō sopitam, sed suspicione aliqua retardatam cōsuetudinem Reip. bene gerendæ. non est passus ille uir, qui sceleratissimos ciues, qui acerrimos hostes, qui maximas nationes, qui Reges, qui gentes feras atq; inauditas, qui prædonum infinitam manum, qui etiam seruitia uirtute uictoria'q; domuisset, qui, omnibus bellis terra mariq; cōpressis, imperium populi R. orbis terrarum terminis definisset, Remp. euerti scelere paucorum, quā ipse nō solum cōsilijs, sed etiam sanguine suo sæpe seruasset: accessit ad causam publicam: restitit auctoritate sua reliquis rebus: de præteritis questus est. fieri quædā ad meliorem spem inclinatio uisa est. decreuit senatus frequens de meo reditu Calendis Iun. dissentiente nullo, referente L. Mummio, cuius in mea causa nunquam fides uirtusq; contremuit. intercessit Ligus iste nescio qui, additamentum inimicorum meorum. res erat & causa nostra eo

idm loci, ut erigere oculos, & uiuere uideretur. quisquis erat, qui aliquam partem in meo luctu sceleris Clodiani attigisset, quocũque uenerat, quod iudiciũ cũque subierat, damnabatur. inueniebatur nemo, qui se suffragiũ de me tulisse cõfiteretur. decesserat ex Asia frater meus magno squalore, sed multo etiã maiore mœrore. huic ad urbem uenienti tota obuiam ciuitas cũ lacrymis gemituq; processerat: loquebatur liberius senatus: cõcurrebãt equites R. Piso ille gener meus, cui fructũ pietatis suæ neque ex me, neque à populo R. ferre licuit, à propinquo suo socerum suum flagitabat: omnia senatus reijciebat, nisi de me primum Cõsules retulissent. quæ cum res iam manibus teneretur; & cum Consules prouinciarum pactione libertatẽ omnẽ perdidissent; qui cũ in senatu priuatim, ut de me sententias dicerent, flagitabantur, legem illi se Clodiam timere dicebant: cũ hæc non possent iam diutius sustineri, initur cõsilium de interitu Cn. Põpeij. quo patefacto, ferroq; deprehenso, ille inclusus domi tam diu fuit, quã diu inimicus meus in Tribunatu. de meo reditu octo Tribuni promulgarunt. ex quo intellectum est, mihi absenti creuisse amicos, in ea præsertim fortuna, in qua nõ nulli etiam, quos esse putaueram, non erant, sed eos uolũtatem semper eãdem, libertatem nõ eãdem semper habuisse. nam ex nouem Tribunis, quos tunc habuerã, unus me absente defluxit, qui cognomen sibi ex Aeliorũ imaginibus arripuit, quo magis nationis eius esse, q̃ generis uideretur. hoc igitur anno magistratibus nouis designatis, cum omnes boni omnem spem melioris status in eorum fidem cõuertissent, princeps P. Lentulus auctoritate ac sententia sua, Pisone & Gabinio repugnanti-

bus, causam suscepit, Tribunisq; pl. octo referentibus, præstantissimã de me sententiam dixit. qui cum ad gloriam suã, atque ad amplissimi beneficij gratiam magis pertinere uideret, causam illam integram ad suum Consulatũ reseruari, tamen rem talem per alios citius, quàm per se tardius confici malebat. hoc interim tempore P. Sestius iudices designatus iter ad C. Cæsarem pro mea salute suscepit. quid egerit, quantum profecerit, nihil ad causam. equidem existimo, si ille, ut arbitror, æquus nobis fuerit, nihil ab hoc profectum; sin iratior, non multum. sed tamen sedulitatem atque integritatem hominis uidetis. Ingredior iam in Sestij Tribunatum: nam hoc primum iter designatus Reip. causa suscepit. pertinere et ad cõcordiam ciuium putauit, & ad perficiendi facultatem, animũ Cæsaris à causa nõ abhorrere. abijt ille annus. respirasse homines uidebantur, non dum re, sed spe Reip. recuperandæ. exierũt malis ominibus atque execrationibus duo Vulturij paludati: quibus utinã ipsis euenissent ea, quæ tũ homines precabantur: neque nos prouinciam Macedoniam cum exercitu, neque equitatũ in Syria, & cohortes optimas perdidissemus. ineunt magistratum Tribuni pl. qui omnes de me promulgaturos cõfirmarant. ex his princeps emitur ab inimicis meis, is, quem homines in luctu irridentes Gracchum uocabant: quoniam id etiam fatũ ciuitatis fuit, ut illa ex uepretulis extracta nitedula Remp. conaretur arrodere. alter
* uero, nõ ille Serranus ab aratro, sed ex deserto Gaui Oleli horreo, calatis granis, in Calatinos ac Lælios insitus, subito nominibus in tabulas relatis, nomen suum de tabula sustulit. ueniunt Calendæ Ian. uos hæc melius scire po-

testis, equidem audita dico, quæ tum frequentia senatus, quæ expectatio populi, qui cõcursus Legatorum ex Italia cuncta, quæ uirtus, actio, grauitas P. Lentuli Cos. fuerit, quæ etiã collegæ eius moderatio de me: qui cũ inimicitias sibi mecũ ex Reip. dissensione susceptas esse dixisset, eas se patribus cõscriptis dixit, & temporibus, & Reip. permissurũ. tũ princeps rogatus sententiam L. Cotta, dixit id, quod dignissimum Rep. fuit; nihil de me actum esse iure, nihil more maiorũ, nihil legibus: nõ posse quenquam de ciuitate tolli sine iudicio: de capite nõ modo ferri, sed ne iudicari quidem posse, nisi comitijs centuriatis: uim fuisse illã, flãmam quassatæ Reip. perturbatorumq; temporũ, iure, iudicijsq; sublatis: magna rerũ permutatione impendente, declinasse me paululũ, & spe reliquæ tranquillitatis præsentes fluctus, tempestatemq; fugisse: quare, cũ absens Rẽp. nõ minus magnis periculis, quàm quodã tempore præsens liberassem, nõ restitui me solum, sed etiam ornari à senatu decere. disputauit etiam multa prudenter, ita de me illum amentissimũ, & profligatissimum hostem pudoris, & pudicitiæ scripsisse quæ scripserat, ijs uerbis, rebus, sententijs, ut, etiam si iure esset rogatum, tamen uim habere nõ posset: quare me, qui nulla lege abessem, nõ restitui lege, sed reuocari senatus auctoritate oportere. hunc, nemo erat, quin uerissime sentire diceret. sed post eum rogatus Cn. Pompeius, approbata laudataq; Cottæ sententia, dixit, sese otij mei causa, ut omni populari cõcitatione defungerer, censere, ut ad senatus auctoritatem, populi quoque R. beneficiũ erga me adiũgeretur. cũ omnes certatim, aliusq; alio grauius, atq; ornatius de mea salute dixisset, fieretq; sine ulla uarietate

discessio: surrexit, ut sciatis, Attilius hic Gauianus: nec ausus est, cum esset emptus, intercedere: noctem sibi ad deliberandũ postulauit. clamor senatus, querelæ, preces, socer ad pedes abiectus. ille se affirmare postero die moram nullam esse facturum. creditũ est: discessum est. illi interea deliberatori merces, longa interposita nocte, duplicata est. consecuti dies pauci omnino Ianuario mense, per quos senatum haberi liceret: sed tamen actum nihil, nisi de me. cum omni mora, ludificatione, calumnia senatus auctoritas impediretur, uenit tandem consilij de me agendi dies, VIII. Cal. Feb. princeps rogationis, uir mihi amicissimus, Q. Fabritius templum aliquãto ante lucẽ occupauit. quietus eo die Sestius, is qui est de ui reus, actor hic defensorq; causæ meæ: nihil progreditur: cõsilia expectat inimicorum meorum. quid illi, quorũ consilio P. Sestius in iudicium uocatur, quo se pacto gerũt? cum forum, comitium, curiam multa de nocte armatis hominibus, ac seruis plerisque occupauissent, impetum faciunt in Fabritium, manus afferunt, occidunt nõ nullos, uulnerant multos, uenientem in forum uirũ optimum, & cõstantissimum M. Cispium Trib. pl. ui depellũt, cædem in foro maximam faciunt, uniuersiq; districtis gladijs, & cruentis in omnibus fori partibus fratrem meũ, uirum optimũ, fortissimum, meiq; amantissimum, oculis quærebant, uoce poscebant: quorum ille telis libenter in tanto luctu ac desiderio mei non repugnandi, sed moriendi causa corpus obtulisset suum, nisi suam uitam ad spem mei reditus reseruasset. subijt tamen uim illam nefariam consceleratorum latronum. et cum ad fratris salutem à populo R. * deprecandamq; ue=

nisset, pulsus è rostris, in comitio iacuit, seq; seruorum & libertorum corporibus obtexit, uitamq; tū suam noctis, & fugæ præsidio, non iuris, iudiciorumq; defendit. meministis tum iudices corporibus ciuium Tiberim compleri, cloacas referciri, è foro spongijs effundi sanguinem, ut omnes tantam illam copiam, & tam magnificum apparatum non priuatum aut plebeium, sed patritium & prætorium esse arbitrarentur: nihilq; neque ante hoc tempus, neque hoc ipso turbulentissimo die criminationis esse in Sestium. atqui uis in foro uersata est. certe: quādo. n. maior? lapidationes persæpe uidimus; non ita sæpe, sed nimiū tamen sæpe gladios: cædem uero tātā, tātos aceruos corporum extructos, nisi forte illo Cinnano atque Octauiano die, quis unquam in foro uidit? qua ex cōcertatione animorū? nā ex pertinacia, aut cōstantia intercessoris oritur sæpe seditio, culpa atque improbitate latoris, cōmodo aliquo imperitis aut largitione proposita; oritur ex cōcertatione magistratuum; oritur sensim ex clamore primum, deinde aliqua discessione cōcionis; uix, sero, & raro ad manus peruenitur: nullo uero uerbo facto, nulla cōcione aduocata, nulla lege, cōcitatā nocturnam seditionem quis audiuit? an uerisimile est, ut ciuis R. aut homo liber quisquam cum gladio in forum descenderit ante lucem, ne de me ferri pateretur, præter eos, qui ab illo pestifero ac perdito ciue iampridem Reip. sanguine saginantur? hic iam de ipso accusatore quæro, qui P. Sestium queritur cum multitudine in Tribunatu, & cum præsidio magno fuisse, num illo die fuerit? certe non fuit. uicta igitur est causa Reip. & uicta nō auspicijs, non intercessione, nō suffragijs, sed ui, manu, ferro.

nam ſi obnunciaſſet Fabritio is Tribunus pl. qui ſeruaſſe
de cœlo dixerat: accepiſſet Reſp. plagam, ſed eam, quã
acceptam gemere poſſet. ſi interceſſiſſet collega Fabritio,
læſiſſet Remp. ſed Remp. iure læſiſſet. gladiatores tu no=
uitios, pro expectata Aedilitate ſuppoſitos, cum ſicarijs è
carcere emiſſis ante lucem in forũ immittas? magiſtra=
tus templo deijcias? cædem maximam facias? forum
purges? & cum omnia ui & armis egeris, accuſes eum,
qui ſe præſidio munierit, non ut te oppugnaret, ſed ut
uitam ſuã poſſet defendere? atqui ne ex eo quidem tem=
pore id egit Seſtius, ut à ſuis munitus, tuto in foro tum
magiſtratum gereret, Remp. adminiſtraret. itaque fre=
tus ſanctitate Tribunatus, cum ſe non modo cõtra uim,
& ferrũ, ſed etiam contra uerba, atque interceſſionem
legibus ſacratis eſſe armatum putaret: uenit in templum
Caſtoris, obnũciauit Conſuli, cum ſubito manus illa Clo=
diana in cæde ciuium ſæpe iam uictrix exclamat, incita=
tur, inuadit: inermem atque imparatum Tribunum alij
gladijs adoriuntur, alij fragmentis ſeptorum, & fuſti=
bus: à quibus hic multis uulneribus acceptis, ac debilita=
to corpore, & contrucidato ſe abiecit exanimatus, neque
ulla alia re ab ſe mortem, niſi opinione mortis, depulit.
quem cum iacentem, & conciſum plurimis uulneribus,
extremo ſpiritu, exãguem, & cõfectũ uiderent: defati=
gatione magis, & errore, quàm miſericordia, & modo
aliquando cædere deſtiterunt. & cauſam dicit Seſtius de
ui? quid ita? quia uiuit. at id nõ ſua culpa. plaga una illa
extrema defuit. quæ ſi acceſſiſſet, reliquũ ſpiritũ exhau=
ſiſſet. accuſa Lentidium: nõ percuſſit locum. male dicito
Sabino homini Reatino, cur tã temere exclamarit occi=

ſum.ipſum uero quid accuſas ? nū defuit gladijs ? num
repudiauit ? nū,ut gladiatoribus imperari ſolet, ferrum
non recepit ? an hæc ipſa uis eſt,non poſſe emori ? an il-
la,quòd Tribunus pl.templū cruentauit? an,quòd,cū eſ-
ſet ablatus,primumq; reſipuiſſet,non ſe referri iuſſit? ubi
eſt crimen,quod reprehenditis ? hic quæro iudices : ſi illo
die gens iſta Clodia,quod facere uoluit,effeciſſet, ſi P. Se
ſtius,qui pro occiſo relictus eſt, occiſus eſſet ; fuiſtis'ne ad
arma ituri ? fuiſtis'ne uos ad patrium illum animū,ma-
iorumq; uirtutem excitaturi? fuiſtis'ne aliquādo Remp.
à funeſto latrone repetituri ? an etiam tunc quieſceretis,
cunctaremini,timeretis,cum Remp. à facinoroſiſſimis ſi-
carijs, & à ſeruis eſſe oppreſſam,atque occupatā uidere-
tis ? cuius igitur mortem ulciſceremini , ſi quidem liberi
eſſe,et habere Remp.cogitaretis;de eius uirtute uiri quid
uos loqui,quid ſentire,quid cogitare, quid iudicare opor-
teat,dubitandum putatis ? at uero ipſi parricidæ, quorū
effrenatus furor alitur impunitate diuturna , adeo uim
facinoris ſui perhorruerant , ut , ſi paulo longior opinio
mortis Seſtij fuiſſet , Gracchum illum ſuum transferen-
di in nos criminis cauſa occidere cogitarint. ſenſit ruſti-
culus non incautus (neque .n. homines nequā tacere po-
tuerunt) ſuum ſanguinem quæri ad reſtinguendam in-
uidiam facinoris Clodiani : mulioniam penulā arripuit,
cum qua primum Romā ad comitia uenerat : meſſoria
ſe corbe contexit . cum quærerent alij Numerium , alij
Quintium , gemini nominis errore ſeruatus eſt. atq; hoc
ſcitis omnes,uſque adeo hominem in periculo fuiſſe, quo-
ad ſcitum ſit Seſtium uiuere. quod niſi eſſet patefactum
paulo citius,quàm uellem, non illi quidem morte merce-

narij sui transferre potuissent inuidiam in quos putabant, sed acerbissimi sceleris infamiam grato quodam scelere minuissent. ac si tunc P. Sestius iudices in templo Castoris animam, quam uix retinuit, edidisset: non dubito, quin, si modo esset in Rep. senatus, si maiestas populi R. reuixisset, aliquãdo statua huic ob Remp. interfecto in foro statueretur. nec uero illorum quisquam, quos à maioribus nostris morte obita positos in illo loco, atque in rostris collocatos uidetis, esset P. Sestio aut acerbitate mortis, aut in Remp. animo præponendus: qui, cum causam ciuis calamitosi, causam amici, causam bene de Rep. meriti, causam senatus, causam Italiæ, causam Reip. suscepisset, cumq; auspicijs, religioniq; parens obnunciaret, quod senserat; luce palàm à nefarijs pestibus in deorum hominumq; conspectu esset occisus, sanctissimo in templo, sanctissima in causa, sanctissimo in magistratu. eius igitur uitam quisquam spoliandam ornamentis esse dicet, cuius mortem ornandam monimento sempiterno putaretis? homines, inquit, emisti, coegisti, parasti. quid uti faceret? senatum obsideret? ciues indemnatos expelleret? bona diriperet? ædes incenderet? tecta disturbaret? tẽpla deorũ immortalium inflammaret? Tribunos pl. ferro è rostris expelleret? prouincias, quas uellet, quibus uellet, uẽderet? Reges appellaret? rerum capitalium cõdemnatos in liberas ciuitates per Legatos nostros reduceret? principem ciuitatis ferro obsessum teneret? hæc ut efficere posset, quæ fieri nisi armis oppressa Rep. nullo modo poterant, iccirco, credo, manum sibi P. Sestius, & copias cõparauit. at non dum erat maturum: non dum res ipsa ad eiusmodi præsidia uiros bonos compellebat: pulsi nos eramus, non

omnino iſta manu ſola, ſed tamen nõ ſine iſta: uos taciti mœrebamini. captum erat forũ anno ſuperiore, æde Caſtoris, tãquã arce aliqua à fugitiuis, occupata: ferebatis. omnia hominum cum egeſtate, tum audacia perditorum clamore, cõcurſu, ui, manu gerebãtur: perferebatis. magiſtratus templis pellebantur: alij omnino aditu, ac foro prohibebãtur: nemo reſiſtebat. gladiatores ex Prætoris comitatu comprehenſi, in ſenatum introducti, confeſſi, in uincula coniecti à Milone, miſſi à Serrano: mentio nulla. forum corporibus ciuium R. cõſtratum cæde nocturna: nõ modo nulla noua quæſtio, ſed etiam uetera iudicia ſublata. Tribunũ pl. plus uiginti uulneribus acceptis iacentem, moribundumq́; uidiſtis: alterius Tribuni pl. diuini hominis (dicam enim, quod ſentio, & quod mecum ſentiunt omnes) diuini, inſigni quadam, inaudita, noua magnitudine animi, grauitate, fide præditi, domus eſt oppugnata, ferro, facibus, exercitu Clodiano. & tu hoc loco laudas Milonem, & iure laudas: quem enim unquã uirum tam immortali uirtute præditum uidimus, qui nullo præmio propoſito, præter hoc, quod iam contritum & contemptum putatur, iudicium bonorum, omnia pericula, ſummos labores, grauiſſimas cõtentiones, inimicitiasq́; ſuſcepit? qui mihi unus ex omnibus ciuibus uidetur re docuiſſe, non uerbis, quid oporteret à præſtãtiſſimis uiris in Rep. fieri, & quid neceſſe eſſet: oportere hominũ audacium, euerſorum Reip. ſceleri legibus & iudicijs reſiſtere: ſi leges non ualerent, iudicia nõ eſſent, ſi Reſp. ui conſenſuq́; audacium armis oppreſſa teneretur, præſidio & copijs defendi uitã & libertatem neceſſe eſſe. hoc ſentire, prudentiæ eſt; facere, fortitudinis; & ſentire uero,

& facere, perfectæ cumulatæq; uirtutis. adijt ad Remp. Tribunus pl. Milo: de cuius laude plura dicam: non quo aut ipse hæc dici, q̃ existimari malit; aut ego hunc laudis fructum præsenti libenter impertiam, præsertim cum uerbis consequi nõ possim: sed quòd existimo, si Milonis causam accusatoris uoce collaudatam probaro, uos in hoc crimine parem Sestij causam existimaturos. adijt igitur T. Annius ad causam Reip. sicut ciuem patriæ recuperare uellet Reip. tũ simplex causa, constans ratio, plena consensionis omniũ, plena concordiæ. collegas adiutores habebat. Consulis alterius summum studium, alterius animus penè placatus. de Prætoribus unus alienus, senatus incredibilis uolũtas, equitum R. animi ad causam excitati, erecta Italia. duo soli erant empti ad impediendum: qui si homines despecti & contempti tantam rem sustinere nõ potuissent, se causam, quam susceperat, nullo labore peracturũ uidebat. agebat auctoritate: agebat consilio: agebat per summũ ordinem: agebat exemplo bonorũ et fortium ciuiũ: quid Rep. quid se dignum esset, quis ipse esset, quid sperare, quid maioribus suis reddere deberet, diligentissime cogitabat. huic grauitati hominis uidebat ille gladiator se, si moribus ageret, paré esse nõ posse: ad ferrũ, ad faces, ad quotidianã cædem, incendia, rapinas se cum exercitu suo contulit: domũ oppugnare, itineribus occurrere, ui lacessere, & terrere cœpit. non mouit hominem summa grauitate, summaq; constantia: sed quanquã dolor animi, innata libertas, prompta excellẽsq; uirtus fortissimum uirum hortabantur, ui uim, oblatam præsertim sæpius, ut frangeret, & refutaret; tanta moderatio fuit hominis, tantũ consilium, ut cõtineret doloré, neque eadé

ſe re ulciſceretur, qua eſſet laceſſitus; ſed illum tot iam in funeribus Reip. exultantem ac tripudiantem, legum, ſi poſſet, laqueis conſtringeret. deſcendit ad accuſandum: quis unquam tam proprie Reip. cauſa? nullis inimicitijs, nullis præmijs, nulla hominũ poſtulatione, aut etiam opinione id unquam eſſe facturum. fracti erant animi hominis: hoc enim accuſante, priſtini illius ſui iudicij turpitudinem deſperabat. ecce tibi Conſul, Prætor, Tribunus pl. noua noui generis edicta proponunt: ne reus adſit, ne citetur: ne quæratur: ne mentionem omnino cuiquam iudicum, aut iudiciorũ facere liceat. quid ageret uir ad uirtutem, dignitatem, gloriam natus, ui ſceleratorum hominum corroborata, legibus iudicijsq; ſublatis? ceruices Tribunus pl. priuato, præſtantiſſimus uir profligatiſſimo homini daret? an cauſam ſuſceptam affligeret? an ſe domi contineret? & uinci turpe putauit, & deterreri, etiã
* eripi reiecit: ut, quoniam ſibi in illum legibus uti non liceret, illius uim neque in ſuo, neque in Reip. periculo pertimeſceret. quo modo igitur in hoc genere præſidij cõparati accuſas Seſtium, cũ idem laudes Milonem? an, qui ſua tecta defendit, qui ab aris, focis ferrum flammamq; depellit, qui ſibi licere uult tuto eſſe in foro, in templo, in curia, qui uitæ præſidium comparat, qui uulneribus, quæ cernit quotidie toto corpore, mouetur, ut aliquo præſidio caput, & ceruices, & iugulum, ac latera tutetur; hunc de ui accuſandum putas? quis enim ueſtrũ iudices ignorat, ita naturam rerum tuliſſe, ut quodam tempore homines, non dum neque naturali neque ciuili iure deſcripto, fuſi per agros ac diſperſi uagarentur, tãtumq; haberent, quantum manu ac uiribus per cædẽ ac uulnera aut eri-

pere

pere, aut retinere potuissent? qui igitur primi uirtute & consilio præstanti extiterunt, ij perspecto genere humanæ docilitatis atque ingenij, dissipatos unum in locum congregarunt, eosq; ex feritate illa ad iustitiam, atque mansuetudinem traduxerunt. tum res communem utilitatem cõtinentes, quas publicas appellamus; tum cõuenticula hominũ, quæ postea ciuitates nominatæ sunt; tum domicilia cõiuncta, quas urbes dicimus, inuento & diuino, & humano iure, mœnibus sepserunt. atque inter hãc uitam perpolitam humanitate, & illam immanem nihil tam interest, q̃ ius atque uis. horum utro uti nolimus, altero est utendum: uim uolumus extingui: ius ualeat necesse est, id est iudicia, quibus omne ius cõtinetur. iudicia displicent, aut nulla sunt: uis dominetur necesse est. hæc uident omnes, Milo & uidit, & fecit, ut ius experiretur, uim depelleret. altero uti uoluit, ut uirtus audaciam uinceret: altero usus necessario est, ne uirtus ab audacia uinceretur. eademq; ratio fuit P. Sestij si minus in accusando (neque enim per omnes fuit idem necesse fieri) at certe in necessitate defendendæ salutis suæ, præsidioq; contra uim & manum cõparando. ò dij immortales, quemnam ostenditis exitum nobis? quam spem Reip. datis? quotus quisque inuenitur tanta uirtute uir, qui optimam quanque causam Reip. amplectatur, qui bonis uiris deseruiat, qui solidam laudem, ueramq; quærat, cum sciat illa duo Reip. penè fata, Gabinium & Pisonem, alterum haurire quotidie ex pacatissimis atque opulentissimis Syriæ gazis innumerabile pondus auri, bellum inferre quiescentibus, ut eorum ueteres, illibatasq; diuitias in profundissimum libidinum suarum gurgitem profundat; uillam ædifi-

care in oculis omnium tantam, tugurium, ut iam uidea-
tur eſſe illa uilla, quam ipſe Tribunus pl. pictam olim in
concionibus explicabat, quo fortiſſimum ac ſummum
ciuem in inuidiam homo caſtus ac non cupidus uocaret:
alterum Thracibus ac Dardanis primum pacem maxi-
ma pecunia uendidiſſe, deinde, ut illi pecuniam conficere
poſſent, uexandam his Macedoniam & ſpoliandam tra
didiſſe, eundemq́; bona creditorum ciuium R. cũ debi-
toribus Græcis diuiſiſſe; cogere pecunias maximas à Dyr
rhachinis, ſpoliare Theſſalos, certam Achæis in annos ſin
gulos pecuniam imperauiſſe, neque tamẽ ullo in publico
aut religioſo loco ſignum, aut tabulam, aut ornamentum
reliquiſſe? hos ſic illudere, quibus omne ſupplicium, atque
omnis iure optimo pœna debetur; reos eſſe hos duos, quos
uidetis? omitto iam Numeriũ, Serranum, Aelium, quiſ-
quilias ſeditionis Clodianæ. ſed tamẽ hi quoque etiã nũc
uolitant, ut uidetis: nec, dum uos de uobis aliquid time-
bitis, illi unquã de ſe pertimeſcent. nã quid ego de Aedi-
le ipſo loquar, qui etiam diem dixit, & accuſauit de ui
Milonẽ? neque hic tamẽ ulla unquã iniuria adducetur,
ut eum tali uirtute, tantáq; firmitate animi ſe in Remp.
fuiſſe pœniteat: ſed, qui hæc uident, adoleſcentes quonã
ſuas mentes conferent? ille, qui monimenta publica, qui
ædes ſacras, qui domos inimicorum ſuorum oppugnauit,
excidit, incendit, qui ſtipatus ſemper ſicarijs, ſeptus arma
tis, munitus indicibus fuit, quorum hodie copia redun-
dat, qui & peregrinam manum facinoroſorum concita-
uit, & ſeruos ad cædem idoneos emit, & in Tribunatu
carcerem totum in forum effudit; uolitat Aedilis, ac-
cuſat eum, qui aliqua ex parte eius furorem exultan-

tem repreſſit : hic,qui ſe eſt tutatus ſic, ut in priuata re deos penates ſuos,in Rep. iura Tribunatus auſpiciáq; defenderet,accuſare eum moderate, à quo ipſe nefarie accuſatur,per ſenatus auctoritatem nõ eſt ſitus. nimirum hoc illud eſt, quod de me potiſſimum tu in accuſatione quæſiſti,quæ eſſet noſtra natio optimatium : ſic enim dixiſti. rem quæris præclaram iuuentuti ad diſcẽdum,nec mihi difficilem ad perdocẽdum. de qua pauca iudices dicam : &,ut arbitror, nec ab utilitate eorũ, qui audient, nec ab officio noſtro,nec ab ipſa cauſa P. Seſtij abhorrebit oratio mea. Duo genera ſemper in hac ciuitate fuerunt eorum,qui uerſari in Rep. atque in ea ſe excellẽtius gerere ſtuduerunt : quibus ex generibus alteri ſe populares,alteri optimates & haberi, & eſſe uoluerunt. qui ea,quæ faciebant, quæq; dicebant, multitudini iucunda eſſe uolebant, populares : qui autem ita ſe gerebant, ut ſua conſilia optimo cuique probarentur,optimates habebantur. quis ergo optimus iſte? quis? de numero ſi quæris,innumerabiles : neque.n.aliter ſtare poſſemus. ſunt principes conſilij publici : ſunt, qui eorum ſectam ſequuntur : ſunt maximorum ordinum homines, quibus patet curia : ſunt municipales ruſticiq; Romani : ſunt negotia gerentes : ſunt etiam libertini optimates. numerus,ut dixi, huius generis late & uarie diffuſus eſt : ſed genus uniuerſum, ut tollatur error, breui circunſcribi & definiri poteſt. omnes optimates ſunt, qui neque nocentes ſunt, nec natura improbi, nec furioſi, nec malis domeſticis impediti. eſto igitur, ut hi ſint, quam tu nationem appellaſti, qui & integri ſunt, & ſani, & bene de rebus domeſticis conſtituti. horum qui uo=

luntati, commodis, opinioni in gubernanda Rep. seruiunt, defensores optimatium, ipsiq; optimates grauissimi, & clarissimi ciues nominantur, & principes ciuitatis. quid est igitur propositum his Reip. gubernatoribus, quod intueri, & quò cursum suum dirigere debeant? id, quod est præstantissimum, maximeq; optabile omnibus sanis, & bonis, & beatis, cum dignitate otiũ. hoc qui uolunt, omnes optimates; qui efficiunt, summi uiri, & conseruatores ciuitatis putantur: neque enim rerum gerendarum dignitate homines efferri ita conuenit, ut otio non prospiciant; neque ullum amplexari otium, quod abhorreat à dignitate. huius autem otiosæ dignitatis hæc fundamenta sunt, hæc membra, quæ tuenda principibus, & uel capitis periculo defendenda sunt; religiones, auspicia, potestates magistratuum, senatus auctoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iurisdictio, fides, prouinciæ, socij, imperij laus, res militaris, ærarium. harum rerum tot, atque tantarum esse defensorem, & patronum, magni animi est, magni ingenij, magnæq; constantiæ: etenim in tanto ciuium numero magna multitudo est eorum, qui aut, propter metum pœnæ, peccatorum suorum conscij nouos motus conuersionesq; Reip. quærant, aut qui, propter insitum quendam animi furorem, discordijs ciuium, ac seditione pascantur, aut qui, propter implicationem rei familiaris, communi incendio malint, q̃ suo, deflagrare. qui cum auctores sunt, & duces suorum studiorum, uitiorumq; nacti, in Rep. fluctus excitantur: ut uigilandum sit ijs, qui sibi gubernacula patriæ deposcerunt; enitendumq; omni scientia ac diligentia, ut conseruatis his, quæ ego paulo ante fundamenta ac membra esse dixi, tenere cursum

possint, & capere otij illum portum, & dignitatis. hanc uiam iudices si aut asperam atque arduam, aut plenam esse periculorum, aut insidiarum negem, mentiar; præsertim cum id non modo intellexerim semper, sed etiam præter cæteros senserim. maioribus præsidijs & copijs oppugnatur Resp. quàm defenditur: propterea quòd audaces homines & perditi nutu impelluntur, & ipsi etiã sponte sua cõtra Remp. incitantur: boni nescio quo modo tardiores sunt, et, principijs rerum neglectis, ad extremum ipsa denique necessitate excitãtur, ita, ut nõ nũquam cũctatione ac tarditate, dum otium uolunt etiam sine dignitate retinere, ipsi utrũque amittant. propugnatores autem Reip. qui esse uoluerũt, si leuiores sunt, desciscunt; si timidiores, desunt: permanent illi soli, atque omnia Reip. causa perferunt, qui sunt tales, qualis pater tuus M. Scaure fuit; qui à C. Graccho usq; ad C. Mariũ seditiosis omnibus restitit; quem nulla unquã uis, nullæ minæ, nulla inuidia labefecit: aut qualis Q. Metellus patruus matris tuæ: qui cum florentem hominem in populari ratione L. Saturninũ Censor notasset, cumq; insitiuum Gracchum contra uim multitudinis incitatæ censu prohibuisset, cumq; in eam legem, quam non iure rogatam iudicarat, iurare unus noluisset; de ciuitate maluit, quàm de sententia dimoueri: aut, ut uetera exempla, quorum est copia digna huius imperij gloria, relinquam, ne ue eorum aliquem, qui uiuũt, nominem, qualis nuper Q. Catulus fuit; quem neque periculi tempestas, neque honoris aura potuit unquam de suo cursu aut spe, aut metu dimouere. hæc imitamini per deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quæritis: hæc am-

pla ſunt, hæc diuina, hæc immortalia, hæc fama celebrãtur, monimentis annalium mandantur, poſteritati propagantur. eſt labor, non nego: pericula magna, fateor:

» Multæ inſidiæ ſunt bonis, ueriſſime dictum eſt:
» Sed te id, quod multi inuideant, multiq; expetant,
» Inſcitia ſit, inquit, poſtulare, ſi tu laborem ſumma cum
» cura efferas nullum.

idem alio loco dixit, quod exciperent improbi ciues,

» Oderint, dum metuant. præclara enim illa præcepta dederat iuuentuti. ſed tamen hæc uia, hæc ratio Reip. capeſcendæ olim erat magis pertimeſcenda, cum multis in rebus multitudinis ſtudium ad populi cõmodum ab utilitate Reip. diſcrepabat. tabellaria lex ab L. Caſſio ferebatur: populus libertatem agi putabat ſuã: diſſentiebant principes, & in ſalute optimatium temeritatem multitudinis, & tabellæ licentiam pertimeſcebãt: agrariam Ti. Gracchus legem ferebat: grata erat populo: fortunæ cõſtitui tenuiorum uidebantur: nitebãtur cõtra optimates, quòd ea diſcordiam excitari uidebãt; et cũ locupletes poſſeſſionibus diuturnis mouerentur, ſpoliari Remp. propugnatoribus arbitrabantur. frumentariam legem C. Gracchus ferebat: iucũda res plebi R. uictus enim ſuppeditabatur large ſine labore: repugnabãt boni, quòd & ab induſtria plebem ad deſidiã auocari putabant, & ærarium exhauriri uidebatur. multa etiam noſtra memoria, quæ conſulto prætereo, fuerunt in ea contentione, ut popularis cupiditas à cõſilio principum diſſideret. nũc iam nihil eſt, quòd populus à delectis, principibuſq; diſſentiat: nec flagitat rem ullã, neque nouarũ rerum eſt cupidus: & otio ſuo, & dignitate opti-

mi cuiuſque, & uniuerſæ Reip. gloria delectatur. itaque homines ſeditioſi ac turbulenti, quia nulla iam largitione populum R. cōcitare poſſunt, quòd plebs perfuncta grauiſſimis ſeditionibus ac diſcordijs otium malle uideatur, conductas habent cōciones; neque id agunt, ut ea dicāt, aut ferant, quæ illi uelint audire, qui in concione ſunt; ſed pretio ac mercede perficiunt, ut, quidquid dicant, id illi uelle audire uideātur. num uos exiſtimatis Gracchos, aut Saturninū, aut quenquam illorū ueterū, qui populares habebantur, ullū unquā in cōcione habuiſſe conductum? nemo habuit: ipſa enim largitio, & ſpes cōmodi propoſiti, ſine mercede ulla multitudinem cōcitabat: itaque temporibus illis, qui populares erant, offendebāt illi quidem apud graues & honeſtos homines, ſed populi iudicijs, atque omni ſignificatione florebant. his in theatro plaudebatur: hi ſuffragijs, quod cōtenderāt, cōſequebātur: horū homines nomen, orationē, uultū, inceſſum amabant. qui autem aduerſabantur ei generi, graues & magni homines habebātur, ſed ualebant in ſenatu multum, apud bonos uiros plurimum, multitudini iucundi non erant, ſuffragijs offendebatur ſæpe eorū uoluntas, plauſum uero etiam ſi quis eorum aliquando acceperat, ne quid peccaſſet, pertimeſcebat. attamē ſi qua res erat maior, idem ille populus horum auctoritate maxime cōmouebatur. nunc, niſi me fallit, in eo ſtatu ciuitas eſt, ut, ſi operas cōductorum remoueris, omnes idem de Rep. ſenſuri eſſe uideantur. etenim tribus locis ſignificari maxime populi R. iudicium, ac uoluntas poteſt, concione, comitijs, ludorum gladiatorumq́; conſeſſu. quæ concio fuit per hos annos, quæ quidem eſſet non con=

ducta, sed uera, in qua populi R. consensus perspici
posset? habitæ sunt multæ de me à gladiatore sceleratis=
simo, ad quas nemo adibat incorruptus, nemo integer,
nemo illum fœdum uultum aspicere, nemo furialem uo=
cem bonus audire poterat. erant, erãt illæ conciones per=
ditorum hominum necessario turbulentæ. habuit de eo=
dem me P. Lentulus Cos. cõcionem: cõcursus est populi
R. factus: omnes ordines, tota in illa concione Italia cõ=
stitit: egit causam summa cum grauitate copiáq; dicen=
di, tanto silentio, tanta approbatione omnium, nihil ut
unquã uideretur tã populare ad populi R. aures accidis=
se. productus est ab eo Cn. Põpeius, qui se non solum au=
ctorem meæ salutis, sed etiam supplicem populo R. exhi=
buit: huius oratio & pergrauis, & grata concioni fuit:
sic cõtendo, nũquã neque sententiam eius auctoritate, ne=
que eloquentiam iucũditate fuisse maiorem. quo silentio
sunt auditi de me cæteri principes ciuitatis? quos iccirco
nõ appello hoc loco, ne mea oratio, si minus de aliquo di
xero, ingrata; si satis de omnibus, infinita esse uideatur.
cedò nunc eiusdem illius inimici mei de me eodem ad ue=
rum populum in campo Martio cõcionem. quis nõ mo=
do nõ approbauit, sed nõ indignissimũ facinus putauit,
illum non dicam loqui, sed uiuere ac spirare? quis fuit,
qui non eius uoce maculari Remp. séq;, si eum audiret,
scelere astringi arbitraretur? Venio ad comitia siue
magistratuũ placet, siue legum. leges uidemus sæpe fer=
ri multas. omitto eas, quæ feruntur ita, uix ut quini, &
hi ex alia tribu, qui suffragium ferant, reperiantur. de
me, quem tyrãnũ atque ereptorem libertatis esse dicebat,
in illa ruina Reip. dicit se legem tulisse. quis est, qui se, cũ

contra me ferebatur, iniſſe ſuffragium confiteatur? cum autem de me eodem ex S.C. comitijs centuriatis ferebatur, quis eſt, qui nō profiteatur ſe affuiſſe, & ſuffragium de ſalute mea tuliſſe? utra igitur cauſa popularis debet uideri; in qua omnes honeſtates ciuitatis, omnes ætates, omnes ordines unà cōſentiunt; an in qua furiæ concitatæ tanquam ad funus Reip. cōuolant? an, ſicubi aderit Gellius, homo & fratre indignus uiro clariſſimo, atque optimo Conſule, & ordine equeſtri, cuius ille ordinis nomen retinet, ornamenta confecit; id erit populare? eſt enim homo iſte populo R. deditus. nihil uidi magis. qui, cū eius adoleſcentia in ampliſſimis honoribus ſummi uiri L. Philippi uitrici florere potuiſſet, uſque eò nō fuit popularis, ut bona ſolus comeſſet. deinde ex impuro adoleſcēte & petulante, poſteaquam rem paternam ab idiotarum diuitijs ad philoſophorum regulam perduxit, Græculum ſe atque otioſum putari uoluit, ſtudio literarum ſe ſubito
* dedidit. nihil ſanè à te iuuabatur. anagnoſtæ, libelli etiam pro uino ſæpe oppignerabantur: manebat inſaturabile abdomen, copiæ deficiebāt: itaque ſemper uerſabatur in ſpe rerum nouarum, otio & tranquillitate Reip. cōſeneſcebat. ecquæ ſeditio unquam fuit, in qua non ille princeps? ecquis ſeditioſus, cui ille non familiaris? ecquæ turbulenta concio, cuius ille non concitator? cui bene dixit unquā bono? bene dixit? immo, quem fortem et bonū ciuem non petulantiſſime eſt inſectatus? qui, ut credo, non libidinis cauſa, ſed ut plebicola uideretur, libertinam duxit uxorem. is de me ſuffragiū tulit, is affuit, is interfuit epulis, & gratulationibus parricidarum. in quo tamen
* eſt ne ullus cum illo reo inimicus eſt meus ſuauia-

tus. qui quasi mea culpa bona perdiderit, ita ob eam ipsam causam est mihi inimicus, quia nihil habet. utrum, ego tibi patrimonium eripui Gelli, an tu comedisti? quid? tu meo periculo gurges, ac uorago patrimonij heluabare, ut, si ego Consul Remp. cõtra te & gregales tuos defendissem, in ciuitate esse me nolles? te nemo tuorum uidere uult: omnes aditum, sermonem, cõgressum tuũ fugiũt: te sororis filius Posthumius, adolescens grauis, senili iudicio notauit, cum in magno numero tutorem liberis non instituit. sed elatus odio, & meo, & Reip. nomine; quorũ ille utri sit inimicior, nescio; plura dixi, q̃ dicendum fuit, in furiosissimũ atque egentissimũ ganeonem.

Illuc reuertor; contra me cũ sit actum, capta urbe atque oppressa, Gellium, Firmidium, Titium, eiusdem modi furias illis mercenarijs gregibus duces & auctores fuisse, cũ ipse lator nihil ab horum turpitudine, audacia, sordibus abhorreret. at cum de dignitate mea ferebatur, nemo sibi nec ualetudinis excusationem, nec senectutis satis iustam putauit: nemo fuit, qui se nõ Remp. mecũ simul reuocare in suas sedes arbitraretur. Videamus nunc comitia magistratuũ. fuit collegium nuper tribunitium, in quo tres minime, uehemẽter duo populares existimabantur. ex his, qui populares non habebãtur, quibus in illo genere conductarum concionum consistendi potestas nõ erat, duo à populo R. Prætores uideo esse factos: & quantum sermonibus uulgi, & suffragijs intelligere potui, præ se populus R. ferebat, sibi illũ in Tribunatu Cn. Domitij animum constantem, & egregium, atque Q. Ancharij fidem ac fortitudinem, etiã si nihil agere potuissent, tamen uoluntate ipsa gratum fuisse. iam de

C. Fannio quæ ſit exiſtimatio, uidemus: quod iudicium populi R. in honoribus eius futurum ſit, nemini dubium eſſe debet. quid populares illi duo, quid egerũt? alter, qui tamen ſe continuerat, tulerat nihil, ſenſerat tantum de Rep. aliud, atque homines expectabãt, uir & bonus, & innocens, et bonis uiris ſemper probatus; quòd parũ uidelicet intellexit in Tribunatu, quid uero populo probaretur; & quòd illũ eſſe populum R. qui in concione erat, arbitrabatur, non tenuit eũ locum, in quem, niſi popularis eſſe uoluiſſet, facillime perueniſſet. alter, qui ita ſe in populari ratione iactarat, ut auſpicia, legem Aeliã, ſenatus auctoritatem, Conſulem, collegas, bonorum iudicium nihil putaret; Aedilitatem petiuit cum bonis uiris, & hominibus primis, ſed nõ præſtantiſſimis opibus, et gratia; tribũ ſuã non tulit; Palatinam denique, per quã omnes illæ peſtes uexare populum R. dicebantur, perdidit; nec quidquam illis comitijs, quod boni uiri uellent, niſi repulſam tulit. uidetis igitur populũ ipſum, ut ita dicã, iam nõ eſſe popularem, qui ita uehementer eos, qui populares habentur, reſpuat; eos autem, qui ei generi aduerſantur, honore digniſſimos iudicet. Veniamus ad ludos: facit. n. iudices ueſter iſte in me animorũ oculorumq; contuitus, ut mihi iam licere putem remiſſiore uti genere dicendi. comitiorum & concionũ ſignificationes interdum uerae ſunt, nõ nũquã uitiatæ, atque corruptæ. theatrales gladiatorijq; conſeſſus dicũtur omnino ſolere leuitate non nullorum emptos plauſus & exiles & raros excitare: attamen facile eſt, cũ id fit, quemadmodũ, & à quibus fiat, & quid integra multitudo faciat, uidere. quid ego nunc dicã, quibus uiris, aut cui generi ciuiũ maxime applau-

datur ? neminem uestrum fallit . sit hoc sanè leue, quod non ita est, quoniam optimo cuique impertitur: sed si est leue, homini graui leue est: ei uero, qui pendet à rebus leuissimis, qui rumore, & , ut ipsi loquũtur, fauore populi tenetur & ducitur, plausum immortalitatem, sibilum mortem uideri necesse est. ex te igitur Scaure potissimũ quæro, qui ludos apparatissimos magnificentissimosq; fecisti, ecquis istorum popularium tuos ludos aspexerit ? ecquis se theatro, populoq; R. commiserit ? ipse ille maxime ludius, non solum spectator, sed actor & acroama, qui omnia sororis embolia nouit, qui in cœtum mulierũ pro psaltria adducitur, nec tuos ludos aspexit in illo ardenti Tribunatu suo, nec ullos alios, nisi eos, à quibus uix uiuus effugit. semel, inquam, se ludis homo popularis commisit omnino, cum in templo Virtutis honos habitus esset Virtuti, Caijq; Marij cõseruatoris huius imperij monumẽtũ municipi eius, & Reip. defensori sedem ad salutem præbuisset. quo quidem tempore quid populus R. sentire se ostenderit, utroque in genere declaratum est ; primo, cũ
* audito S.C. ore ipsi atque absenti senatui plausus est ab uniuersis datus ; deinde, cũ senatoribus singulis spectatũ è senatu redeuntibus. cum uero ipse, qui ludos faciebat, Consul assedit, stãtes, & manibus passis gratias agentes, & lacrymantes gaudio, suam erga me beneuolentiam, ac misericordiam declararũt. at cum ille furibundus incitata illa sua uecordi mente uenisset, uix se populus R. tenuit, uix homines odium suum à corpore eius impuro, atque infando represserunt : uoces quidem, & palmarũ intentus, & maledictorum clamorem omnes profuderunt. sed quid ego populi R. animum uirtutemq; cõme=

moro, libertatem iam ex diuturna ſeruitute reſpiciētis in eo homine, cui tum petenti iam Aedilitatem ne hiſtriones quidem coràm ſedēti pepercerunt? nam cum ageretur togata Simulans, ut opinor; caterua tota clariſſima contentione in ore impuri hominis immiuens concionata eſt,

„ Huic uitæ tuæ: &,

„ Poſt principia atque exitus uitioſæ uitæ. ſedebat exanimatus; & is, qui antea cantorum conuitio cōciones celebrare ſuas ſolebat, cantorum ipſorū uocibus eijciebatur. & quoniam facta mentio eſt ludorum, ne illud quidem prætermittam, in magna uarietate ſententiarum nunquam ullum fuiſſe locum, in quo aliquid à poeta dictum cadere in tempus noſtrum uideretur, quod aut populū uniuerſum fugeret, aut non exprimeret ipſe actor. & quæſo hoc loco iudices, ne qua me leuitate ductū ad inſolitum genus dicendi labi putetis, ſi de poetis, de hiſtrionibus, de ludis in iudicio loquar. non ſum tam ignarus iudices cauſarum, non tam inſolens in dicendo, ut omni ex genere orationē aucuper, et omnes undique floſculos carpam, atq; delibem. ſcio, quid grauitas ueſtra, quid hæc aduocatio, quid illi conuentus, quid dignitas P. Seſtij, quid periculi magnitudo, quid ætas, quid honos meus poſtulet. ſed mihi ſumpſi hoc loco doctrinam quādam iuuentuti, qui eſſent optimates. in ea explicanda demonſtrandum eſt, nō eſſe populareis omneis eos, qui putentur. id faciliime conſequar, ſi uniuerſi populi iudicium uerum & incorruptum, & ſi intimos ſenſus ciuitatis expreſſero. quid fuit illud, quod recenti nuncio de illo S. C. quod factum eſt in tēplo Virtutis, ad ludos ſcenamq; perlato, conſeſſu

maximo, summus artifex, et mehercule semper partium in Rep. tanquam in scena, optimatium, flens & recenti lætitia, et mixto dolore, ac desiderio mei, egit aperte multo grauioribus uerbis meam causam, quàm egomet de me agere potuissem? summi enim poetæ ingenium non solũ arte sua, sed etiam dolore exprimebat.

» Quàm enim certo animo qui Remp. adiuuerit, steterit
» cum Achiuis.

uobiscum me stetisse dicebat, uestros ordines demonstrabat. reuocabatur ab uniuersis.

» Re dubia nec dubitarit uitã offerre, nec capiti pepercerit.

hæc quantis ab illo clamoribus agebantur? cum iam omisso gestu uerbis poetæ, & studio actoris, & expectationi nostræ plauderetur:

» Summum amicum summo in bello.

nam illud ipse actor adiũgebat amico animo: & fortassis homines propter aliquod desiderium approbabant:

» Summo ingenio præditum.

tum illa quanto cum gemitu populi R. ab eodem paulo post in eadem fabula sunt acta?

» O' pater.

me, me ille absentem, ut patrẽ, deplorandũ putarat, quem Q. Catulus, quẽ multi alij sæpe in senatu patrẽ patriæ nominarant. quãto cum fletu de illis nostris incendijs, ac ruinis? cum patrem pulsum, patriam afflictam deploraret, domũ incensam euersamq;, sic egit, ut demonstrata pristina fortuna, cum se conuertisset,

» Hæc omnia uidi inflammari,

fletũ etiã inimicis, atque inuidis excitaret. prò dij immortales, quid illa, quemadmodum dixit idem? quæ mihi quidem ita & acta & scripta uidentur esse, ut uel à Catu

lo, si reuixisset, praeclare posse dici uiderentur: is enim libere reprehendere & accusare populi non nunquam temeritatem solebat, aut errorem senatus:

" O' ingratifici Argiui, inanes Graij, immemores beneficij.

non erat illud quidem uerum: nõ enim ingrati, sed miseri, quibus reddere salutem, à quo acceperant, nõ liceret: nec unus in quẽquam unquam gratior, quàm in me uniuersi. sed tamen illud scripsit disertissimus poeta pro me, egit fortissimus actor, non solum optimus, de me. cum omnes ordines demonstraret, senatum, equites R. uniuersum populum R. accusaret,

" Exulare sinitis, sinistis pelli, pulsum patimini,

quae tum significatio fuerit omnium, quae declaratio uolũtatis ab uniuerso populo R. in causa hominis nõ popularis, equidem audiebamus: existimare facilius possunt, qui affuerunt. & quoniam me huc prouexit oratio, histrio casum meum toties collacrymauit, cum ita dolẽter ageret causam meam, ut uox eius illa praeclara lacrymis impediretur: neque poetae, quorũ ego semper ingenia dilexi, tempori meo defuerunt: eaq; populus R. non solum plausu, sed etiam gemitu suo cõprobauit. utrum igitur, haec Aesopum potius pro me, aut Accium dicere oportuit, si populus R. liber esset, an principes ciuitatis? nominatim sum appellatus in Bruto Tullius, qui libertatem ciuibus stabiliuerat: millies reuocatum est. parum'ne uidebatur, populum R. iudicare id à me, & à senatu esse cõstitutum, quod perditi ciues sublatum per nos criminabantur? maximum uero populi R. iudicium uniuerso cõsessu gladiatorio declaratum est: erat enim munus Scipionis, dignũ & eo ipso, & illo Q. Metello, cui dabatur.

id autē ſpectaculi genus erat, quod omni frequentia atque omni genere hominū celebratur, quo multitudo maxime delectatur. in hūc conſeſſum P. Seſtius Trib. pl. cū ageret nihil aliud in eo magiſtratu, niſi meam cauſam, uenit, & ſe populo dedit, non plauſus cupiditate, ſed ut ipſi inimici noſtri uoluntatem uniuerſi populi uiderent. uenit, ut ſcitis, ad columnam Meniam. tātus eſt ex omnibus ſpectaculis uſque à Capitolio, tantus ex fori cancellis plauſus excitatus, ut nunquam maior conſenſio, aut apertior populi R. uniuerſi fuiſſe ulla in cauſa diceretur. ubi erant tum illi concionum moderatores, legum domini, ciuium expulſores? alius'ne eſt aliquis improbis ciuibus peculiaris populus, cui nos offenſi inuiſiq; fuerimus? equidē exiſtimo, nullum tempus eſſe frequentioris populi, q̄ illud gladiatorium, neque cōcionis ullius, neque uero ullorū comitiorum. hæc igitur innumerabilis hominum multitudo, hæc populi R. tāta ſignificatio ſine ulla uarietate uniuerſi, cum illis ipſis diebus de me actū iri putaretur, quid declarauit, niſi, optimorum ciuium ſalutem & dignitatē populo R. charam eſſe uniuerſo? at uero et ille Tribunus pl. qui de me nō patris, aui, proaui, maiorum denique ſuorum omnium, ſed Græculorum inſtituto concionem interrogare ſolebat, uellet'ne me redire; &, cum erat reclamatum ſemiuiuis mercenariorum uocibus, populum R. negare dicebat: is, cum quotidie gladiatores ſpectaret, nūquam eſt cōſpectus: cum ueniret, emergebat ſubito, cum ſub tabulas ſubrepſerat, ut,

" Mater te appello,

dicturus uideretur. itaque illa uia latebroſa, qua ſpectatū ille ueniebat, Appia iam uocabatur. qui tamen quoquo

tempore conspectus erat, non modo gladiatores, sed equi
ipsi gladiatorum repentinis sibilis extimescebant. uidetis
ne igitur, quãtum inter populum R. & cõcionem inter=
sit? dominos concionum omni odio populi notari; qui=
bus autem consistere in operarum cõcionibus non liceat,
eos omni populi R. significatione decorari? tu mihi etiã
M. Attilium Regulum cõmemoras, qui redire ipse Car=
thaginem sua uoluntate ad supplicium, quàm sine ijs
captiuis, à quibus ad senatum missus erat, Romæ manere
maluerit? & mihi negas optandum reditum fuisse per
familias comparatas, & homines armatos? uim scilicet
ego desideraui: qui, dum uis fuit, nihil egi; & quem, si
uis non fuisset, nulla res labefactare potuisset. hunc ego
reditum repudiarem? qui ita florens fuit, ut uerear, ne
quis me studio gloriæ putet idcirco exisse, ut ita redirem:
quem .n. unquam senatus ciuem, nisi me, nationibus exte
ris cõmendauit? cuius unquam propter salutẽ, nisi meã,
senatus publice socijs populi R. gratias egit? de me uno
patres conscripti decreuerunt, ut, qui prouincias cum im=
perio obtinerent, qui Quæstores Legatiq; essent, salutem
& uitam meam custodirent. in mea una causa post Ro
mam conditam factum est, ut literis consularibus ex
S.C. cuncta ex Italia omnes, qui Remp. saluam uellẽt,
conuocarentur. quod nunq̃ senatus in uniuersæ Reip. pe
riculo decreuit, id in unius mea salute conseruanda de=
cernendum putauit. quem curia magis requisiuit? quem
forum luxit? quem æque ipsa tribunalia desideraue=
runt? omnia discessu meo deserta, horrida, muta, plena
luctus & mœroris fuerunt. quis est Italiæ locus, in quo
non fixum sit in publicis monimentis studium salutis

meæ, teſtimonium dignitatis? nam quid ego illa de me
diuina S. C. commemorem? uel quod in templo Iouis
Optimi Maximi factum eſt, cum uir is, qui triparti-
tas orbis terrarum oras, atque regiones tribus trium-
phis adiunctas huic imperio notauit, de ſcripto ſen-
tentia dicta, mihi uni teſtimonium patriæ conſerua-
tæ dedit: cuius ſententiam ita frequentiſſimus ſena-
tus ſecutus eſt, ut unus diſſentiret hoſtis, idq́; ipſum
tabulis publicis mandaretur ad memoriam poſteri tem-
poris ſempiternam: uel quod eſt poſtridie decretum in
curia, populi ipſius R. & eorum, qui ex municipijs con-
uenerant, admonitu; ne quis de cœlo ſeruaret; ne quis
moram ullam afferret; ſi quis aliter feciſſet, eum pla-
nè euerſorem Reip. fore, idq́; ſenatum grauiſſime la-
turum; & ut ſtatim de eius facto referretur. qua
grauitate ſua cum frequens ſenatus non nullorum ſce-
lus audaciamq́; tardaſſet, tum illud addidit, niſi die-
bus quinque, quibus agi de me potuiſſet, non eſſet actum,
redirem in patriam dignitate omni recuperata. decre-
uit eodem tempore ſenatus, ut ijs, qui ex tota Italia ſalu
tis meæ cauſa conuenerant, agerentur gratiæ, atque ut
ijdem ad res redeuntes, ut uenirent, rogarentur. hæc erat
ſtudiorum in mea ſalute contentio, ut ij, qui à ſenatu de
me rogabantur, ijdem ſenatui pro me ſupplicarẽt. atque
ita in his rebus unus eſt ſolus inuentus, qui ab hac tam
impenſa uoluntate bonorum palàm diſſideret, ut etiam
Q. Metellus Cos. qui mihi uel maxime ex magnis con-
tẽtionibus Reip. fuiſſet inimicus, de mea ſalute retulerit.
qui excitatus ſumma cum auctoritate P. Seruilij qua-
dam grauitate dicendi, cum ille omnes propè ab inferis

euocasset Metellos, & ad illius generis, quod sibi cum eo
cōmune esset, dignitatem propinqui sui mētem à Clodia-
nis latrocinijs reflexisset; cumq; eum ad domestici exem
pli memoriam, & ad unum dicto citius Metelli casum
uel gloriosum, uel grauem conuertisset: collacrymauit
uir egregius, ac uere Metellus, totumq; se P. Seruilio
dicenti etiam tum tradidit, nec illam diuinam grauita-
tem, plenam antiquitatis, diutius homo eiusdem sangui-
nis potuit sustinere, & mecum absens beneficio redijt in
gratiam. quod certe, si est aliquis sensus in morte præcla
rorum uirorum, cum omnibus Metellis, tum uero uni, ui-
ro fortissimo, præstantissimo ciui, gratissimum fratri
suo fecit, socio laborum, periculorum, consiliorum meo-
rum. Reditus uero meus qui fuerit, quis ignorat? quem-
admodū mihi aduenienti tanquā totius Italiæ, atq; ipsius
patriæ dexteram porrexerint Brundusini; cum ipsis No-
nis Sext. idem dies aduentus mei fuisset, qui nata-
lis idem charissimæ filiæ, quam ex grauissimo tum pri-
mum desiderio luctuq; conspexi; idem etiam ipsius co-
* loniæ Brundusinæ; idem ut scitis; cumq; me domus ea-
dem optimorum & doctissimorum uirorum, Lenij Flac-
ci, & patris, & fratris eius, lætissima accepisset, quæ pro-
ximo anno mœrens receperat, & suo præsidio periculoq;
defenderat; cumq; itinere toto urbes Italiæ festos dies
agere aduentus mei uidebantur, uiæ multitudine Legato
rum undique missorum celebrabantur. ad urbem acces-
sus incredibili hominū multitudine & gratulatione flo-
rebat: iter à porta, in Capitolium ascensus, domum redi
tus erat eiusmodi, ut summa in lætitia illud dolerem, ciui
tatem tam gratam tam miserā, atque oppressam fuisse.

Habes igitur,quod ex me quæsisti, qui essent optimates. non est natio, ut dixisti: quod ego uerbum agnoui: est enim illius,à quo uno maxime P. Sestius se oppugnari ui det,hominis eius,qui hanc nationem deleri & concidi cu piuit,qui C. Cæsarem, mitem hominem & à cæde abhor rentem, sæpe increpuit, sæpe accusauit,cum affirmaret il lum nũquam,dum hæc natio uiueret, sine cura futurũ. nihil profecit de uniuersis: de me agere non destitit: me oppugnauit primum per indicem Vectium, quem in con cione de me & de clarissimis uiris interrogauit: in quo tamen eos ciues coniunxit eodem periculo & crimine, ut à me inierit gratiam,quòd me cũ amplissimis & fortissimis uiris congregauit. sed postea mihi nullo meo merito,nisi quòd bonis placere cupiebã,omnes est insidias sceleratissime machinatus. ille ad eos,à quibus audiebatur, quotidie aliquid defecti afferebat: ille hominẽ mihi amicissimum Cn. Pompeium monebat,ut meam domum me tueret,atque à me ipso caueret: ille se sic cũ inimico meo copularat, ut illum meæ proscriptionis, quam adiuuabat Sex. Clodius, homo ijs dignissimus quibuscum uiuit,tabu lam esse, se scriptorem diceret: ille unus ordinis nostri di scessu meo,luctu uestro palàm exultauit. de quo ego,cum quotidie rueret,uerbum feci iudices nunquam: neque pu taui,cum omnibus machinis ac tormentis,ui,exercitu,copijs oppugnarer, de uno sagittario me queri conuenire. acta mea illi displicere,quis nescit? qui legem cõtemnat, quæ dilucide uetat gladiatores biennio, quo quis petierit, aut petiturus sit,dare. in quo eius temeritatem satis mirari iudices non queo. facit apertissime contra legem; facit is,qui neque elabi ex iudicio iucunditate sua,neque

emitti gratia potest, neque opibus, & potentia leges ac iudicia perfringere. quæ res hominem impellit, ut sit tam intemperãs? ista nimia gloriæ cupiditate familiam gladiatoriã credo nactus est speciosam, nobilem, gloriosam: norat studia populi: uidebat clamores & cõcursus futuros. hac expectatione elatus homo flagrans cupiditate gloriæ, tenere se non potuit, quin hos gladiatores induceret, quorum esset ipse pulcherrimus. si ob eam causam peccaret, & pro recenti populi R. in se beneficio, populari studio elatus: tamen ignosceret nemo. cum uero ne de uenalibus quidem homines electos, sed ex ergastulis emptos, nominibus gladiatorijs ornarit, & sortito alios Samnites, alios prouocatores fecerit: tanta licentia, tanta legum contemptio ne non habitura sit exitum, pertimescit: sed habet defensiones duas: primum, do, inquit, bestiarios: lex est scripta de gladiatoribus. festiue. accipite aliquid etiam acutius. dicit se non gladiatores, sed unum gladiatorem dare, & totam Aedilitatem in munus hoc transtulisse. præclara Aedilitas, unus leo, ducenti bestiarij. uerũ utatur hac defensione: cupio eum suæ causæ confidere: solet enim Tribunos pl. appellare, & ui iudicium disturbare, cum diffidit. quem non tam admiror, quòd meã legem contemnat hominis inimici, q̃ quòd se statuit omnino cõsularem legem nullã putare. Aciliã, Didiam, Liciniã, Iuniam cõtempsit: etiam'ne eius, quem sua lege, & suo beneficio ornatum, munitum, armatum solet gloriari, C. Cæsaris legem de pecunijs repetũdis non putat esse legem? & aiũt alios esse, qui acta Cæsaris rescindant, cum hæc optima lex & ab illo socero eius, & hoc assecla negligatur? & cohortari ausus est accusa-

tor in hac causa uos iudices, ut aliquando essetis seueri, aliquando medicinam adhiberetis Reip? non est ea medicina, cũ sanæ parti corporis scalpellum adhibetur atque integræ: carnificina est ista, & crudelitas. hi medentur Reip. qui execant pestem aliquã, tanquã strumam, ciuitatis. Sed ut extremũ habeat aliquid oratio mea, & ut ego ante dicendi finem faciã, quàm uos me tã attente audiendi; concludam illud de optimatibus, eorumq; principibus, ac Reip. defensoribus: uosq; adolescentes, & qui nobiles estis, ad maiorem uestrorum imitationem excitabo; & qui ingenio & uirtute nobilitatem potestis consequi, ad eam rationem, in qua multi homines noui & honore & gloria floruerũt, cohortabor. hæc est una uia, mihi credite, & laudis, & dignitatis, & honoris, à bonis uiris, sapientibus, & bene natura constitutis laudari & diligi, nosse descriptionem ciuitatis à maioribus nostris sapientissime constitutam: qui cum Regum potestatem non tulissent, ita magistratus annuos creauerũt, ut consilium senatus Reip. præponerent sempiternũ, deligerentur autem in id consilium ab uniuerso populo, aditusq; in illum summum ordinem omnium ciuium industriæ, ac uirtuti pateret. senatum Reip. custodem, præsidem, propugnatorem collocauerunt. huius ordinis auctoritate uti magistratus, & quasi ministros grauissimi consilij esse uoluerunt: senatum autem ipsum proximorum ordinum splendore confirmari, plebis libertatem & commoda tueri, atque augere uoluerũt. hæc qui pro uirili parte defendunt, optimates sunt, cuiuscũque sint ordinis: qui autẽ præcipue suis ceruicibus tanta munia, atque Remp. sustinent, ij semper habiti sunt optimatium principes, au-

ctores & conseruatores ciuitatis. huic hominum generi fateor, ut ante dixi, multos aduersarios, inimicos, inuidos esse, multa proponi pericula, multas inferri iniurias, magnos esse experiundos, & subeundos labores: sed mihi omnis ratio est cum uirtute, non cum desidia; cum dignitate, non cum uoluptate; cum ijs, qui se patriæ, qui suis ciuibus, qui laudi, qui gloriæ, non qui somno, & conuiuijs, & delectationi natos arbitrantur. nam si qui uoluptatibus ducuntur, & se uitiorum illecebris, & cupiditatum lenocinijs dediderunt, missos faciant honores, ne attingant Remp. patiantur uiros fortes labore, se otio suo perfrui. qui autem bonam famam bonorum, quæ sola uere gloria nominari potest, expetunt, alijs otium quærere debent & uoluptates, non sibi. sudandum est his pro communibus commodis, adeundæ inimicitiæ, subeundæ sæpe pro Rep. tempestates, cum multis audacibus, improbis, non nunquam etiam potentibus dimicandum. hæc audiuimus de clarissimorum uirorum consilijs & factis, hæc accepimus, hæc legimus. neque eos in laude positos uidemus, qui incitarunt aliquando populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcarūt mentes imperitorum, aut qui forteis & claros uiros, & bene de Rep. meritos in inuidiam aliquam uocauerunt: leueis hos semper nostri homines, & audaces, & malos, & perniciosos ciues putauerunt. at uero, qui horum impetus & conatus represserunt, qui auctoritate, qui fide, qui constantia, qui magnitudine animi consilijs audacium restiterunt; ij graues, ij principes, ij duces, ij auctores huius dignitatis, atque imperij semper habiti sunt. ac ne quis ex nostro, aut aliquorum præterea casu hanc

uitæ uiam pertimeſcat : unus in hac ciuitate, quem qui= dem ego poſſim dicere, præclare uir de Rep. meritus L. Opimius indigniſſime concidit. cuius monimentũ cele= berrimum in foro, ſepulcrum deſertiſſimum in litore Dyrrhachino relictũ eſt. atque hunc tamen flagrantem inuidia propter interitum C. Gracchi ſemper ipſe popu= lus R. periculo liberauit. alia quædã ciuem egregium ini qui iudicij procella peruertit. cæteri uero aut repentina ui perculſi, ac tempeſtate populari, per populum tamen ipſum recreati ſunt, atque reuocati, aut omnino inuulne rati, inuiolatiq; uixerũt. at uero ij, qui ſenatus conſilium, qui auctoritatem bonorum, qui inſtituta maiorum ne= glexerunt, & imperitæ aut concitatæ multitudini iucun di eſſe uoluerunt, omnes ferè Reip. pœnas aut præſenti morte, aut turpi exilio dependerunt. quòd ſi apud Athe= nienſes, homines Græcos, lõge à noſtrorũ hominũ graui= tate diſiunctos, nõ deerãt, qui Remp. cõtra populi temeri= tatem defenderent, cum omnes, qui ita fecerant, è ciuitate eijcerentur; ſi Themiſtoclem illum conſeruatorem pa= triæ non deterruit à Rep. defendenda nec Milciadis ca= lamitas, qui illã ciuitatem paulo ante ſeruarat; nec Ari ſtidis fuga, qui unus omniũ iuſtiſſimus fuiſſe traditur; ſi poſtea ſummi eiuſdem ciuitatis uiri, quos nominatim appellari nõ eſt neceſſe, propoſitis tot exemplis iracundiæ leuitatiſq; popularis, tamen ſuam Remp. illam defende= runt: quid nos tandem facere debemus? primũ in ea ci= uitate nati, unde orta mihi grauitas, & magnitudo ani mi uidetur; tũ in tãta gloria inſiſtẽtes, ut omnia humana leuiora uideri debeãt; deinde ad eã Rẽp. tuẽdã aggreſſi, quæ tãta dignitate eſt, ut eã defendẽtẽ occidere nõ aliud

ſit, quàm oppugnãtem rerũ potiri. homines Græci, quos antea nominaui, inique à ſuis ciuibus dãnati, atq; expulſi, tamen, quia bene ſunt de ſuis ciuitatibus meriti, tanta hodie gloria ſunt non in Græcia ſolum, ſed etiam apud nos, atq; in cæteris terris, ut eos, à quibus illi oppreſſi ſunt, nemo nominet, horum calamitatem dominationi illorũ omnes anteponant. quis Carthaginenſiũ pluris fuit Annibale conſilio, uirtute, rebus geſtis, qui unus cum tot imperatoribus noſtris per tot annos de imperio, et de gloria decertauit? hũc ſui ciues è ciuitate eiecerunt: nos etiam hoſtem literis noſtris, & memoria uidemus eſſe celebratum. quare imitemur noſtros Brutos, Camillos, Ahalas, Decios, Curios, Fabricios, Maximos, Scipiones, Lentulos, Aemilios, innumerabiles alios, qui hanc Remp. ſtabiliuerũt, quos equidem in deorũ immortaliũ cœtu, ac numero repono; amemus patriã; pareamus ſenatui; cõſulamus bonis; præſentets fructus negligamus, poſteritati & gloriæ ſeruiamus; id eſſe optimũ putemus, quod erit rectiſſimum; ſperemus quæ uolumus, ſed, quod acciderit, feramus; cogitemus denique, corpus uirorũ fortium, magnorumq; hominum eſſe mortale, animi uero motus & uirtutis gloriam ſempiternã; neque, hãc opinionem ſi in illo ſanctiſſimo Hercule conſecratam uidemus, cuius corpore ambuſto uitam eius, & uirtutem immortalitas excepiſſe dicitur, minus exiſtimemus eos, qui hanc tantam Remp. ſuis cõſilijs aut laboribus aut auxerint, aut defenderint, aut ſeruarint, eſſe immortalem gloriam conſecuturos. Sed me repente iudices, de fortiſſimorũ & clariſſimorũ ciuium dignitate, & gloria dicentem, & plura etiam dicere parantem, horum aſpectus in ipſo curſu

orationis repressit. uideo P. Sestium, meæ salutis, uestræ auctoritatis, publicæ causæ defensorem, propugnatorem, auctorem, reũ: uideo hũc prætextatum eius filium oculis lacrymantibus me intuentem: uideo Milonem, uindicem uestræ libertatis, custodem salutis meæ, subsidiũ afflictæ Reip. extinctorem domestici latrocinij, repressorem cædis quotidianæ, defensorem templorũ atque tectorum, præsidium curiæ, sordidatum & reum: uideo P. Lentulum, cuius ego patrem deum ac parentem statuo fortunæ, ac nominis mei, & fratris, rerumq; nostrarũ, in hoc misero squalore & sordibus, cui superior annus idem & uirilem patris, & prætextatam populi iudicio togam dederit, hunc hoc anno in hac toga rogationis iniustissimæ subitam acerbitatem pro patre fortissimo, & clarissimo ciue deprecantem. atque hic tot & talium ciuium squalor, hic luctus, hæ sordes susceptæ sunt propter unum me, quia me defenderunt, quia meum casum, luctumq; doluerunt, quia me lugenti patriæ, flagitanti senatui, poscenti Italiæ, uobis omnibus orantibus reddiderunt. quod tantum est in me scelus? quid tantopere deliqui illo, illo die, cum ad uos indicia, literas, confessiones cõmunis exitij detuli? cũ parui uobis? ac si scelestum est amare patriam, pertuli pœnarum satis: euersa domus est, fortunæ uexatæ, dissipati liberi, raptata coniux, frater optimus incredibili pietate, amore inaudito, maximo in squalore uolutatus est ad pedes inimicissimorum: ego pulsus aris, focis, dijs penatibus, distractus à meis, carui patria, quam, uti leuissime dicam, certe texerã: pertuli crudelitatem inimicorum, scelus infidelium, fraudem inuidorum. si hoc non est satis, quòd hæc omnia deleta uidentur reditu

meo : multo mihi, multo, inquam, iudices præstat in eandem illam recidere fortunã, quàm tantã importare meis defensoribus, & conseruatoribus calamitatem. an ego in hac urbe esse possum his pulsis, qui me huius urbis compotem fecerunt? nõ ero, nõ potero esse iudices: neque hic unquam puer, qui his lacrymis, qua sit pietate, declarat, amisso patre suo propter me, me ipsum incolumem uidebit, nec, quotiescũq; me uiderit, ingemiscet, ac pestem suã, & patris sui sese dicet uidere. ego uero uos in omni fortuna, quæcunque erit oblata, complectar; nec me ab ijs, quos meo nomine sordidatos uidetis, unquam ulla fortuna diuellet; neque eæ nationes, quibus me senatus cõmendauit, quibus de me gratias egit, hũc exulem propter me sine me uidebũt. sed hæc dij immortales, qui me suis templis aduenientem receperunt, stipatum ab his uiris, & P. Lentulus Cos. atque ipsa Resp. qua nihil est sanctius, uestræ potestati iudices cõmiserunt. uos hoc iudicio omniũ bonorum mentes confirmare, improborum reprimere potestis: uos his ciuibus uti optimis, uos me reficere, & renouare Remp. potestis. quare uos obtestor atque obsecro, ut, si me saluum esse uoluistis, eos conseruetis, per quos me recuperauistis.

IN VATINIVM. ORATIO XXXIIII.

I, tua tãtũmodo Vatini quid indignitas postularet, spectare uoluissé, fecissem id, quod his uehemẽter placebat, ut te, cuius testimoniũ propter turpitudiné uitæ, sordesq; domesticas nullius momenti putaretur, tacitus dimitteré: nemo. n. horum aut ita te refutãdum, ut graué aduersariũ; aut ita rogandũ, ut religiosum testem arbitrabatur. sed fui paulo in te intẽperantior fortasse, q̃ debui: odio. n. tui, in quo etsi omnes propter tuũ in me scelus superare debeo, tamen ab omnibus penè uincor, sic sum incitatus, ut cũ te non minus contẽnerem, q̃ odissem, tamen uexatũ potius, q̃ despectũ uellem dimittere. quare ne tibi hunc honorem à me haberi forte mirere, quòd interrogé, quem nemo cõgressu, nemo aditu, nemo suffragio, nemo ciuitate, nemo luce dignum putet: nulla me ad id causa impulisset, nisi ut ferocitaté tuam istam comprimeré, & audaciam frangeré, & loquacitaté paucissimis interrogationibus irretitã retardaré. etenim debuisti Vatini, etiã si falso uenisses in suspicioné P. Sestio, tamé mihi ignoscere, si in tãto hominis de me optime meriti periculo & tẽpori eius & uolũtati parere uoluissem: sed hesterno pro testimonio esse mentitũ, cum affirmares nullũ tibi omnino cũ Albinouano sermoné non modo de Sestio accusando, sed nulla unq̃ de re fuisse, paulo ante imprudens indicasti, qui & T. Claudiũ tecum cõmunicasse, & à te consiliũ P. Sestij accusandi petisse, & Albinouanũ, quem antea uix tibi notũ esse dixisses, domũ

tuam uenisse,multa tecũ locutum,dixeris;denique cõcio=
nes P. Sestij scriptas,quas neq; nosset,neq; reperire posset,
te Albinouano dedisse,easq; in hoc iudicio esse recitatas.
in quorũ altero es confessus, à te accusatores esse instru=
ctos,et subornatos: in altero inconstantiã tuã cum leuita
te,tum etiã periurio implicatã refellisti;cũ,quem alienissi
mũ à te esse dixisses, eũ domi tuæ fuisse ; quem præuari=
catorẽ ab initio iudicasses,ei te,quos rogasset, ad accusan
dũ libros dixeris dedisse. nimiũ es uehemens feroxq; natu
ra : non putas fas esse uerbũ ex ore exire cuiusquã,quod
non iucundũ,et honorificũ ad aures tuas accidat. uenisti
iratus omnibus : quod ego, simul ac te aspexi,prius q̃ lo=
qui cœpisti,cũ ante Gellius, nutricula seditiosorũ omniũ,
testimoniũ diceret, sensi atque prouidi : repẽte.n.te,tanq̃
serpens è latibulis,oculis eminentibus,inflato collo,tumidis
* ceruicibus intulisti. ut mihi renouatus ille tuus in te uete
rem meũ amicũ , sed tamen tuũ familiarẽ defenderim :
cum in hac ciuitate oppugnatio soleat,qua tu nũc uteris,
nõ nunquã,defensio nunquã uituperari. sed quæro à te,
cur C. Corneliũ non defenderẽ? num legem aliquã Cor=
nelius cõtra auspicia tulerit?nũ Aeliam?num Fusiã legẽ
neglexerit ? nũ Cõsuli uim attulerit ? nũ armatis homini
bus templũ tenuerit?num intercessorẽ ui deiecerit?nũ re=
ligiones polluerit?ærariũ exhauserit?Remp.cõpilarit?tua
sunt,tua sunt hæc omnia. Cornelio eiusmodi nihil obiectũ
est.codicẽ legisse dicebatur: defendebatur testibus collegis
suis,nõ recitãdi causa legisse, sed recognoscendi . cõstabat
tamen Corneliũ consilium illo die dimisisse , intercessioni
paruisse.tu uero,cui Cornelij defensio displicet,quã cau=
sam ad patronos tuos,aut quod os afferes? quibus iã præ=

ſcribis, quanto illis probro futurum ſit, ſi te defenderint, cum tu mihi Cornelij defenſionē in maledictis obijciendā putaris. attamen hoc Vatini memēto; paulo poſt iſtā defenſionem meam, quam tu bonis uiris diſplicuiſſe dicis, me cum uniuerſi populi R. ſumma uoluntate, tum optimi cuiuſque ſingulari ſtudio magnificētiſſime poſt hominū memoriā Conſulē factū; omniaq; ea me pudenter uiuendo conſecutū eſſe, quæ tu impudēter uaticinādo ſperare te ſæpe dixiſti. Nam quòd mihi diſceſſum obieciſti meū; et quòd horū, quibus ille dies acerbiſſimus fuit, qui idem tibi lætiſſimus, luctum et gemitū renouare uoluiſti: tantum tibi reſpondeo, me, cū tu cæteræq; Reip. peſtes armorū cauſam quæreretis, & cum per meum nomen fortunas locupletum diripere, ſanguinem principum ciuitatis exorbere, crudelitatē ueſtrū, odiumq; diuturnum, quod in bonos iam inueteratum habebatis, ſaturare cuperetis, ſcelus & furorem ueſtrum cedendo maluiſſe frangere, q̃ reſiſtendo. quare peto à te, ut mihi ignoſcas Vatini, cum patriæ pepercerim, quam ſeruaram: & ſi ego te perditorem, & uexatorem Reip. fero, tu me conſeruatorem, & cuſtodē feras. deinde eius uiri diſceſſum increpas, quē uides omniū ciuiū deſiderio, ipſius denique Reip. luctu eſſe reuocatum? at enim dixiſti, nō mea, ſed Reip. cauſa homines de meo reditu laboraſſe. quaſi uero quiſquā uir excellenti animo in Remp. ingreſſus, optabilius quidquā arbitretur, quàm ſe à ſuis ciuibus Reip. cauſa diligi. ſcilicet aſpera mea natura, difficilis aditus, grauis uultus, ſuperba reſpōſa, inſolens uita: nemo humanitatem meā, nemo cōſuetudinem, nemo cōſilium, nemo auxilium requirebat, cuius deſiderio (ut hæc minima dicam) forum mœſtum,

muta curia, omnia denique bonarũ artium studia siluerunt. sed nihil sit factũ mea causa: omnia illa S. C. populi iussa, Italiæ totius, cunctarũ societatũ, collegiorũ omniũ decreta de me, Reip. causa esse facta fateamur. quid ergo homo imperitissime solidæ laudis ac ueræ dignitatis præstantius mihi potuit accidere, quid optabilius ad immortalitatẽ gloriæ, atq; ad memoriã mei nominis sempiternam, q̃ omnes hoc ciues meos iudicare, ciuitatis salutẽ cũ mea unius salute esse coniunctã? quod quidẽ ego tibi reddo tuũ. nam ut tu me charũ esse dixisti senatui populoq; R. non tã mea causa, q̃ Reip. sic ego te, quanq̃ sis omni diritate atque immanitate teterrimus, tamẽ dico esse odio ciuitati nõ tã tuo, q̃ Reip. nomine. atque ut aliquãdo ad te ueniam, de me hoc sit extremũ: quid quisque nostrũ de se ipse loquatur, nõ est sanè requirendũ: boni uiri iudicent: id est maximi momenti & ponderis. Duo sunt tẽpora, quibus nostrorũ ciuiũ spectẽtur iudicia de nobis; unum honoris, alterum salutis. honos talis populi R. uolũtate paucis est delatus, ac mihi: salus tãto studio ciuitatis nemini reddita. de te autem homines quid sentiãt, in honore experti sumus, in salute expectamus. & ut me cum homine uno non solũ impudentissimo, atque infimo cõferã, de te ipso, homine & arrogãtissimo, & mihi inimicissimo, quæro Vatini: utrũ tandem putes huic ciuitati, huic urbi, his tẽplis, ærario, curiæ, uiris his, quos uides, horũ bonis, fortunis, liberis, ciuibus, cæteris denique deorũ immortalium delubris, auspicijs, religionibus melius fuisse & præstabilius, me ciuẽ in hac ciuitate nasci, an te? cũ mihi hæc respõderis, aut ita impudenter, ut manus à te homines uix abstinere possint; aut ita dolẽter, ut aliquãdo ista

ilia, quæ ſunt inflata, rũpantur: tum memoriter reſponde to ad ea, quæ de te ipſo rogaro. atque illud tenebricoſiſſimum tẽpus ineũtis ætatis tuæ patiar latere. licet impune per me parietes in adoleſcẽtia perfoderis, uicinos compilaris, matrẽ uerberaris: habeat hoc præmiũ tua indignitas, ut adoleſcẽtiæ turpitudo obſcuritate, & ſordibus tuis obtegatur. Quæſturã petiſti cum P. Seſtio, cũ hic nihil loqueretur, niſi quod agebat; tu de altero Cõſulatu gerẽdo te diceres cogitare. quæro abs te, teneas'ne memoria, cũ P. Seſtius Quæſtor ſit cunctis ſuffragijs factus, tunc te uix, inuitis omnibus, nõ populi beneficio, ſed Cõſulis extremum adhæſiſſe? in eo magiſtratu, cũ tibi magno clamore aquaria prouincia ſorte obtigiſſet, miſſus'ne ſis à me Cõſule Puteolos, ut inde aurũ exportari, argẽtumq; prohiberes? in eo negotio, cũ te nõ cuſtodẽ ad cõtinẽdas, ſed portitorẽ ad partiẽdas merces miſſum putares, cumq; omniũ domos, apothecas, naueis furaciſſime ſcrutarere, homineſq; negotia gerẽtes iudicijs iniquiſſimis irretires, mercatores è naui egrediẽtes terreres, conſcẽdentes morarere; teneas'ne memoria tibi in conuentu Puteolis manus eſſe allatas? ad me Conſulem Puteolanorũ querelas eſſe delatas? poſt Quæſturam exieris'ne Legatus in ulteriorem Hiſpaniã C. Coſconio Procos? cũ illud iter Hiſpaniẽſe pedibus ferè confici ſoleat, aut, ſi quis nauigare uelit, certa ſit ratio nauigandi; ueneris'ne in Sardiniã, atque inde in Africã? fueris'ne, quod ſine S. C. tibi facere nõ licuit, in regno Hiempſalis? fueris'ne in regno Maſtaneſoſi? ueneris'ne ad fretũ per Mauritaniã? quẽ ſcias unq̃ Legatũ Hiſpaniẽſem in illã prouinciã iſtis itineribus perueniſſe? Factus es Tribunus pl. quid enim te de Hiſpanienſibus

flagitijs tuis, sordidissimisq; furtis interrogem? quæro abs te, primũ, quod genus improbitatis, et sceleris in eo magistratu prætermiseris? ac tibi iam inde præscribo, ne tuas sordes cũ clarissimorũ uirorũ splẽdore permisceas. ego te, quæcunque rogabo, de te ipso rogabo, neq; te ex amplissimi uiri dignitate, sed ex tuis tenebris extraham, omniáq; mea tela sic in te cõijciẽtur, ut nemo per tuũ latus (quod soles dicere) saucietur, in tuis pulmonibus, ac uisceribus hærebũt. & quoniã omniũ rerũ magnarũ à dijs immortalibus principia ducũtur, uolo ut mihi respõdeas tu, qui te Pythagoricũ soles dicere, & hominis doctissimi nomen tuis immanibus & barbaris moribus prætendere; quæ te tãta prauitas mẽtis tenuerit, qui tãtus furor, ut, cũ inaudita ac nefaria sacra susceperis, cũ inferorũ animas elicere, cũ puerorũ extis deos manes mactare soleas, auspicia, quibus hæc urbs cõdita est, quibus omnis Resp. atque imperiũ tenetur, cõtempseris? initióq; Tribunatus tui senatui denũciaris, tuis actionibus Augurũ responsa, atque eius collegij arrogãtiam impedimento nõ futurã? secũdũ ea, quæro, seruaris'ne in eo fidem? num quãdo tibi moram attulerit, quo minus cõcilium aduocares, legemq; ferres, quòd eo die scires de cœlo esse seruatũ? & quoniã hic locus unus est, quẽ tibi cũ Cæsare cõmunẽ esse dicas: seiũgam te ab illo, non solũ Reip. causa, uerũ etiã Cæsaris, ne qua ex tua sũma indignitate labes illius dignitati aspersa uideatur. primũ quæro, num tu senatuì causam tuam permittas, quod facit Cæsar? deinde, quæ sit auctoritas eius, qui se alterius facto, nõ suo defendat? deinde (erũpet enim aliquãdo ex me uera uox, & dicã sine cũctatione, quod sentio) si iã uiolentior aliqua in re C. Cæsar

fuiſſet; ſi eũ magnitudo cõtẽtionis, ſtudiũ gloriæ, præſtãs animus, excellens nobilitas aliquò impuliſſet: quod in illo uiro & tum ferẽdũ eſſet, & maximis rebus, quas poſtea geſſit, obliterandũ, id tu tibi furcifer ſumes, & Vatinij latronis ac ſacrilegi uox audietur, hoc poſtulãtis, ut idem ſibi cõcedatur, quod Cæſari? ſic.n.ex te quæro: Tribunus pl. fuiſti: ſeiunge te à Cõſule: collegas habuiſti uiros forteis nouẽ: ex his tres erant, quos tu quotidie ſciebas de cœlo ſeruare, quos irridebas, quos priuatos eſſe dicebas: de quibus duos prætextatos ſedentes uides, te ædilitiam prætextam togã, quã fruſtra cõfeceras, uendidiſſe: tertiũ ſcis ex illo obſeſſo atque afflicto Tribunatu cõſularem auctoritatẽ hominẽ eſſe adoleſcentẽ cõſecutũ. reliqui ſex fuerũt: ex quibus partim planè tecũ ſentiebant, partim mediũ quendã curſum tenebãt. omnes habuerũt leges promulgatas. in his multas meus neceſſarius, etiam de mea ſententia, C. Coſconius iudex noſter: quẽ, tu diſrumperis, cum ædilitium uides. uolo uti mihi reſpondeas, num quis ex toto collegio legem ſit auſus ferre præter unũ te? quæ tanta in te fuit audacia, quæ tanta uis, ut, cũ tui nouem collegæ ſibi timendũ eſſe duxerint, id unus tu emerſus è cœno, omniũ facile omnibus rebus infimus, cõtemnendũ, deſpiciendũ, irridendũ putares? num quem poſt urbem conditã ſcias Tribunũ pl. egiſſe cũ plebe, cum conſtaret ſeruatum eſſe de cœlo? ſimul etiam illud uolo uti reſpondeas, cũ te Tribuno pl. eſſet etiam tum in Rep. lex Aelia, & Fuſia, quæ leges ſæpenumero tribunitios furores debilitarunt, & repreſſerunt, quas contra præter te nemo unquam eſt facere conatus, quæ quidem leges anno poſt ſedentibus in templo duobus non Conſu=

libus, ſed proditoribus huius ciuitatis, ac peſtibus, unà cũ auſpicijs, cum interceſſionibus, cũ omni iure publico conflagrauerũt: ecquãdo dubitaris cõtra eas leges cum plebe agere, & cõſiliũ cõuocare? num quẽ ex omnibus Tribunis pl. quicũq; ſeditioſi fuerint, tã audacẽ audieris fuiſſe, ut unquã cõtra legẽ Aeliã, aut Fuſiã cõciliũ cõuocaret? quæro illud etiã ex te, conatus'ne ſis, uolueris'ne, denique cogitaris, (eſt. n. res eiuſmodi, ut, ſi tibi modo in mentem uenit, nemo ſit, qui te ullo cruciatu eſſe dignũ putet) cogitaris'ne in illo tuo intolerabili nõ regno, nam cupis id audire, ſed latrocinio Augur fieri in Q. Metelli locum, ut, quicunque te aſpexiſſet, duplicem dolorem gemitumq; ſuſciperet, & ex deſiderio clariſſimi & fortiſſimi ciuis, & ex honore turpiſſimi atque improbiſſimi? adeo'ne nõ labefactã Rẽp. te Tribuno, neque cõquaſſatã ciuitatẽ, ſed captã hãc urbẽ atque euerſam putaris, ut Augurẽ Vatiniũ ferre poſſemus? hoc loco quæro, ſi, id quod cõcupieras, Augur factus eſſes; in qua tua cogitatione nos, qui te oderamus, uix dolorem ferebamus; illi autem, quibus eras in delicijs, uix riſum tenebãt: ſed quæro, ſi ad cætera uulnera, quibus putaſti Rẽp. deleri, hãc quoque mortiferã plagã inflixiſſes Auguratus tui, utrũ decreturus fueris id, quod Augures omnes uſque à Romulo decreuerunt, Ioue fulgẽte cũ populo agi nefas eſſe, an, quia tu ſemper ſic egiſſes, auſpicia fueris Augur diſſoluturus? Ac ne diutius loquar de Auguratu tuo, quòd inuitus facio ut recorder ruinas Reip. neque. n. tu unquam ſtãte nõ modo maieſtate horũ, ſed etiã urbe te Augurẽ fore putaſti: uerũtamen ut ſomnia tua relinquã, ad ſcelera ueniam, uolo uti mihi reſpõdeas: cum M. Bibulũ Conſulẽ nõ dicã bene

de Rep. ſentientẽ, ne tu mihi homo potẽs iraſcare, qui ab eo diſſenſiſti; ſed hominẽ certe nuſquã progredientẽ, nihil in Rep. moliẽtẽ, tãtũ animo ab actionibus tuis diſſentientẽ, cũ eũ tu Cõſulem in uincula duceres, & à tabula Valeria collegæ tui mitti iuberent; feceris' ne ante roſtra põtem cõtinuatis tribunalibus, per quẽ Cõſul populi R. moderatiſſimus & cõſtãtiſſimus, ſublato auxilio, excluſis amicis, ui perditorũ hominũ incitata, turpiſſimo, miſerrimoq; ſpectaculo nõ in carcerẽ, ſed ad ſuppliciũ & ad necem duceretur? quæro, nũ quis ante te tã fuerit nefarius, qui id fecerit, ut ſciamus, utrũ ueterũ facinorũ ſis imitator, an inuẽtor nouorũ? idemq; tu, cũ his atque huiuſmodi cõſilijs, ac facinoribus, nomine C. Cæſaris clementiſſimi, atque optimi uiri, ſcelere uero atque audacia tua M. Bibulũ foro, curia, tẽplis, locis publicis omnibus expuliſſes, incluſum domi cõtineres; cumq; nõ maieſtate imperij, nõ iure legũ, ſed ianuæ præſidio, & parietũ cuſtodijs Cõſulis uita tegeretur: miſeris' ne uiatorẽ, qui M. Bibulũ domo ui extraheret, ut, quod in priuatis ſemper eſt ſeruatũ, id te Tribuno pl. Cõſuli domus exiliũ eſſe nõ poſſet? ſimulq; mihi reſpondeto, tu, qui nos, qui de cõmuni ſalute cõſentimus, tyrãnos uocas, fueris' ne nõ Tribunus pl. ſed intolerãdus ex cœno neſcio quo atque ex tenebris tyrãnus? qui primũ eã Remp. quæ auſpicijs inuentis cõſtituta eſt, ijſdem auſpicijs ſublatis conarere peruertere; deinde ſanctiſſimas leges, Aeliã & Fuſiam dico, quæ in Gracchorũ ferocitate, & in audacia Saturnini, et in colluuione Druſi, & in cõtẽtione Sulpitij, et in cruore Cinnano, et inter Syllana arma uixerũt, ſolus cõculcaris, ac pro nihilo putaris; qui Conſulem morti obieceris, inclu=

ſum obſederis, extrahere ex ſuis tectis conatus ſis; qui in eo magiſtratu nõ modo emerſeris ex mẽdicitate, ſed etiã diuitijs nos iam tuis terreas: fueris'ne tãta crudelitate, ut delectos uiros, & principes ciuitatis tollere, & delere tua rogatione coneris? cũ L. Vectium, qui in ſenatu cõfeſſus eſſet cũ telo fuiſſe, Cn. Põpeio, ſummo & clariſſimo ciui, ſuis manibus necẽ afferre uoluiſſe, in cõcionem produxeris, indicẽ in Roſtris, in illo, inquã, augurato templo, ac loco collocaris, quò auctoritatis exquirendæ cauſa cæteri Tribuni pl. principes ciuitatis producere cõſueuerũt, ibi tu indicẽ Vectiũ linguã et uocẽ ſuã ſceleri et mẽti tuæ præbere uoluiſti, ut diceret L. Vectius in concione tua rogatus à te, ſe auctores, & impulſores, et ſocios habuiſſe ſceleris illius eos uiros, quibus è ciuitate ſublatis, quod tu eo tẽpore moliebare, ciuitas ſtare nõ poſſet. M. Bibulũ, cuius incluſione cõtentus nõ eras, interficere uolueras, ſpoliaueras Cõſulatu, patria priuare cupiebas: L. Lucullũ, cuius tu rebus geſtis, quòd ipſe ad imperatorias laudes à puero uidelicet ſpectaras, uehementius inuidebas; C. Curionẽ, perpetuũ hoſtẽ improborũ omniũ, auctorẽ publici cõſilij, libertate cõmuni tuẽda maxime liberũ, cũ filio principe iuuentutis, cũ Rep. cõiunctiore etiã, q̃ ab illa ætate poſtulandũ fuit, delere uoluiſti: L. Domitiũ, cuius dignitas, & ſplendor perſtringebat credo oculos Vatinij, quem tu propter cõmune odiũ in bonos oderas, in poſterũ autem propter omnium ſpem, quæ de illo eſt, atque erat, ante aliquãto timebas; L. Lentulum, hunc iudicem noſtrũ, flãminem Martialem, quòd erat eo tempore Gabinij tui cõpetitor, eiuſdem Vectij indicio opprimere uoluiſti. qui ſi tum illam labem, peſtemq; uiciſſet, quod ei

tuo ſcelere non licuit, Reſp. uicta nō eſſet. huius etiam filium eodem indicio, & crimine ad patris interitum aggregare uoluiſti. L. Paulum, qui tum Quæſtor Macedoniam obtinebat, quem ciuem? quem uirū? qui duos nefarios patriæ proditores, domeſticos hoſtes legibus exterminarat, hominem ad cōſeruandā Remp. natū, in idem Vectij indiciū, atque in eundem hunc numerum congregaſti. quid ego de me querar, qui etiam gratias tibi agere debeo, quòd me ex fortiſſimorū ciuium numero ſeiungendum nō putaris? ſed qui fuit ille tantus furor tuus, ut, cū iam Vectius ad arbitriū tuū peroraſſet, & ciuitatis lumina notaſſet, deſcendiſſetq; de Roſtris, eum repente reuocares, colloquerere populo R. uidente, deinde interrogares ecquoſnā alios poſſet nominare? inculcaris'ne, ut C. Piſonem generū meū nominaret? qui in ſumma copia optimorū adoleſcentium, pari cōtinentia, uirtute, pietate reliquit neminem: itemq; M. Laterenſem, hominem dies ac noctes de laude, & de Rep. cogitantem? promulgaris'ne impuriſſime, & perditiſſime hoſtis quæſtionē de tot ampliſſimis et talibus uiris, indici Vectio præmia ampliſſima? quibus rebus omniū mortalium nō uoluntate, ſed cōuitio repudiatis, fregeris'ne in carcere ceruices ipſi illi Vectio, ne quod indicium corrupti indicij extaret, eiuſq; ſceleris in te ipſum quæſtio flagitaretur? Et quoniam crebro uſurpas legē te de alternis cōſilijs reijciendis tuliſſe: ut omnes intelligāt te ne recte quidē facere ſine ſcelere potuiſſe, quæro, cū lex eſſet æqua promulgata initio magiſtratus, multas etiam alias tuliſſes, expectaris'ne dum C. Antonius reus fieret apud Cn. Lentulum & Q. Claudiū? et, poſteaquā ille eſt reus factus, ſtatim tule

ris in eũ, qui tuã poſt legẽ reus factus eſſet, ut homo cõſularis excluſus miſer pũcto temporis ſpoliaretur beneficio, & æquitate legis tuæ? dices familiaritatẽ tibi fuiſſe cũ Q. Maximo. præclara defenſio facinoris tui. nã Maximi quidẽ ſumma laus eſt, ſumptis inimicitijs, ſuſcepta cauſa, quæſitore, cõſilio delecto, cõmodiorẽ inimico ſuo cõtentionẽ reiectionis dare noluiſſe: nihilq; Maximus fecit alienum aut ſua uirtute, aut illis uiris clariſſimis, Paulis, Maximis, Africanis: quorũ gloriã huius uirtute renouatam nõ modo ſperamus, uerũ etiam uidemus. tua fraus, tuũ maleficiũ, tuũ ſcelus illud eſt, te id, quod promulgaſſes miſericordiæ nomine, ad crudelitatis tẽpus diſtuliſſe. ac nũc quidẽ C. Antonius hac una re miſeriã ſuã cõſolatur, quòd imagines patris & fratris ſui, fratriſq; filiã nõ in familia, ſed in carcere collocatas audire maluit, quàm uidere. Et quoniã pecunias aliorũ deſpicis, de tuis diuitijs intolerantiſſime gloriaris: uolo uti mihi reſpondeas, feceris'ne fœdera Tribunus pl. cũ ciuitatibus, cum Regibus, cũ Tetrarchis? erogaris'ne pecunias ex ærario tuis legibus? eripueris'ne partes illo tempore chariſſimas partim à Cæſare, partim à publicanis? quæ cũ ita ſint, quæro ex te, ſis'ne ex pauperrimo diues factus illo ipſo anno, quo lex lata eſt de pecunijs repetundis acerrima? ut omnes intelligere poſſent, à te non modo noſtra acta, quos tyrãnos uocas, ſed etiã amiciſſimi tui legem eſſe cõtemptã. apud quẽ tu etiã nos criminari ſoles, qui illi ſumus amiciſſimi; cũ tu ei cõtumelioſiſſime toties male dicas, quoties illi affinem te eſſe dicis. Atque illud etiam ſcire ex te cupio, quo cõſilio, aut qua mente feceris, ut in epulo Q. Arij familiaris mei cum toga pulla accumbe=

res? quē unquā uideris? quē audieris? quo exemplo, quo more feceris? dices, ſupplicationes te illas nō probaſſe. optime. nullæ fuerint ſupplicationes. uides'ne me nihil de anni illius cauſa, nihil de eo, quod tibi cū ſummis uiris cōmune eſſe uideatur, ſed de tuis proprijs ſceleribus ex te quærere? nulla ſupplicatio fuerit. cedò, quis unquā cœnauit atratus? ita. n. illud epulū eſt funebre, ut munus ſit funeris, epulæ quidē ipſæ dignitatis. ſed omitto epulū, populi R. feſtū diē, argēto, ueſte, omni apparatu, ornatuq; uiſendo: quis unquā in luctu domeſtico, quis in funere familiari cœnauit cū toga pulla? cui de balneis exeūti, præter te, toga pulla unquā data eſt? cū tot hominū millia accūberēt, cū ipſe epuli dominus Q. Arius albatus eſſet, tu in templū Caſtoris te cū C. Fidulo atrato cæteriſq; tuis furijs funeſtū intuliſti, quis tū nō ingemuit? quis nō doluit Reip. caſum? quis ſermo alius in illo epulo fuit, niſi hāc tātā et tā grauē ciuitatē ſubiectā eſſe nō modo furori, uerū etiā irriſioni tuæ? hūc tu morē ignorabas? nūquā epulū uideras? nūquā puer aut adoleſcēs inter coæuos fueras? Fauſti adoleſcētis nobiliſſimi paulo ante ex epulo magnificētiſſimo famē illā ueterē tuā nō expleras? quē accūbere atratū uideras, dominū cū toga pulla & eius amicos ante cōuiuiū? quæ te tāta tenuit amētia, ut, tu niſi id feciſſes, quod fas nō fuit, niſi uiolaſſes tēplū Caſtoris, nomē epuli, oculos ciuiū, morē ueterē, eius, qui te inuitarat, auctoritatē, parū putares teſtificatū eſſe, ſupplicationes te illas nō putare? Quæro illud etiā ex te, quod priuatus admiſiſti; in quo certe iā tibi dicere nō licebit, cū clariſſimis uiris cauſam tuā eſſe cōiūctā: poſtulatus'ne ſis lege Licinia & Iulia? edixerit'ne C. Mēmius Prætor ex ea lege, ut adeſſes die triceſimo? cū is dies ueniſſet, feceris'ne, quod in hac Rep. nō

modo factũ ante nũquã est, sed in omni memoria sit inauditũ? appellaris'ne Tribunos pl. ne causam diceres? leuius dixi (quãquã id ipsum esset et nouũ et nõ ferẽdũ) sed appellaris'ne nominatim pestẽ illius anni, furiã patriæ, tẽpestatẽ Reip. Clodiũ? qui tamẽ cũ iure, cũ more, cũ potestate iudiciũ impedire nõ posset, rediijt ad illã uim et furorẽ suũ, ducẽq; se militibus tuis præbuit. in quo ne quid à me dictũ in te potius putes, quàm abs te esse quæsitũ, nullũ onus imponã mihi testimonij: quæ mihi breui tempore ex eodem isto loco uideo esse dicenda, seruabo; teq́; non arguam, sed, ut in cæteris rebus feci, rogabo. quæro ex te Vatini, nũ quis in hac ciuitate post urbem cõditã Tribunos pl. appellarit, ne causam diceret? nũ quis reus in tribunal sui quæsitoris ascenderit, eumq́; ui deturbarit? subsellia dissiparit? urnas deleuerit? eas denique omnes res in iudicio disturbãdo cõmiserit, quarũ rerum causa iudicia sunt cõstituta? scias'ne tũ fugisse Memmiũ? accusatores esse tuos de tuis tuorumq́; manibus ereptos? iudices quæstionũ de proximis tribunalibus esse depulsos? in foro, in luce, inspectãte pop. R. quæstionẽ, magistratus, morẽ maiorũ, leges, iudices, reũ, pœnã esse sublatã? hæc omnia scias'ne diligentia C. Mẽmij publicis tabulis esse notata atque testata? atque illud etiã quæro, quòd, posteaquã es postulatus, ex Legatione redieris, ne quis te iudicia defugere arbitraretur; teq́;, cũ tibi, utrũ uelles, liceret, dictitaris causam dicere maluisse: qui cõsentaneũ fuerit, cũ Legationis perfugio uti noluisses, appellatione improbissima te ad auxiliũ nefariũ cõfugisse? Et quoniã Legationis tuæ facta mẽtio est, uolo etiã audire de te, quo tãdẽ S. C. legatus sis? de gestu intelligo, quid respõdeas: tua lege, dicis. es'ne igitur patriæ certissimus parricida? sperarasne id, ut patres cõ

ſcripti ex Rep. funditus tollerētur? ne hoc quidē ſenatui
relinquebas, quod nemo unquā ademit, ut Legati ex eius
ordinis auctoritate legarētur? adeó ne tibi ſordidū cōſiliū
publicū uiſum eſt, adeo afflictus ſenatus, adeo miſera &
proſtrata Reſp. ut nō nūcios pacis ac belli, nō curatores,
nō interpretes, nō bellici cōſilij auctores, nō miniſtros mu-
neris prouincialis ſenatus more maiorū deligere poſſet?
eripueras ſenatui prouinciæ decernēdæ poteſtatē, impera-
toris deligēdi iudiciū, ærarij diſpēſationē: quæ nūquā ſi-
bi populus R. appetiuit, qui nūquā hæc à ſummi cōſilij gu-
bernatione auferre conatus eſt. age, factū eſt horū ali-
quid in alijs, raro, ſed tamen factū eſt, ut populus delige-
ret imperatorē: quis Legatos unquā audiuit ſine S. C?
ante te nemo, poſt cōtinuo fecit idem in duobus prodigijs
Reip. Clodius. quo etiā maiore es malo mactandus, quòd
nō ſolū facto tuo, ſed etiā exemplo Remp. uulneraſti;
neque tantū es improbus ipſe, ſed etiā alios docere uolui-
ſti. Atque illud etiam audire à te cupio, quare, cū ego
legem de ambitu ex S. C. tulerim, ſine ui tulerim, ſal-
uis auſpicijs tulerim, ſalua lege Aelia & Fuſia, tu eam
eſſe legem nō putes? præſertim cū ego legibus tuis, quo-
quo modo latæ ſint, pareā. cū mea lex dilucide uetet, biē-
nio, quo quis petat, petiturusúe ſit, gladiatores dare, niſi
ex teſtamento præſtituta die: quæ tanta in te ſit amen-
tia, ut in ipſa petitione gladiatores audeas dare? nū quē
putes illius tui certiſſimi gladiatoris ſimilem Tribunū pl.
poſſe reperiri, qui ſe interponat, quo minus reus mea lege
fias? ob haſce omnes res ſcias te ſeueriſſimorū hominum
Sabinorū, fortiſſimorū uirorū Marſorū & Pelignorū,
tribulium tuorum, iudicio notatū, nec poſt Romam con-
ditam, præter te tribulem, quenquam tribū Sergiam per-

didiſſe. ac ſi hæc omnia cōtemnis ac deſpicis, quòd ita tibi
perſuaſeris, ut palàm dictitas, te dijs hominibusq; inuitis,
amore in te incredibili quodā C. Cæſaris omnia, quæ ue-
lis, cōſecuturū: ecquid audieris, ecquiſnā tibi dixerit, C. Cæ
ſarem nuper Aquileiæ, cū de quibuſdā eſſet mētio facta,
dixiſſe, C. Alfiū præteritū permoleſte tuliſſe, quòd in homi
ne ſummā fidem probitatemq; cognoſſet; grauiterq; etiā
ſe ferre, Prætorem aliquem eſſe factū, qui à ſuis rationi-
bus diſſenſiſſet: tū quæſiſſe quēdā, de Vatinio quēadmodū
ferret? ipſum reſpōdiſſe, Vatiniū in Tribunatu gratis ni-
hil feciſſe; qui omnia in pecunia poſuiſſet, honore animo
æquo carere debere. quòd ſi ipſe, qui te ſuæ dignitatis au-
gendæ cauſa, periculo tuo, nullo ſuo delicto ferri præcipi-
tem eſt facile paſſus, tamen te omni honore indigniſſimū
iudicat; ſi te uicini, ſi affines, ſi tribules ita oderūt, ut re-
pulſam tuā triūphū ſuū duxerint; ſi nemo aſpicit, quin
ingemiſcat; nemo mētionē facit, quin execretur; ſi uitāt,
fugiūt, audire de te nolūt; cū uiderūt, tāquā auſpiciū ma
lū deteſtātur; ſi cognati reſpuūt, tribules execrātur, uicini
metuūt, affines erubeſcūt, ſtrumæ deniq; ab ore improbo
demigrarūt, et alijs iā ſe locis collocarūt; ſi es odiū publicū
populi, ſenatus, uniuerſorū hominū: quid eſt, quāobrē Præ
turā potius exoptes, q̃ mortē? præſertim cū popularē te ue
lis eſſe, neq; ulla in re populo gratius facere poſſis. ſed ut
aliquādo audiamus, q̃ copioſe ad interrogata reſpōdeas:
cōcludā iā interrogationē meā, teq; in extremo pauca de
ipſa cauſa rogabo. Quæro, quæ tāta in te uanitas, tā-
ta leuitas fuerit, ut in hoc iudicio T. Anniū iiſdem uerbis
laudares, quibus eū laudare et boni uiri et boni ciues cō-
ſueuerūt, cū in eūdem nuper ab eadē illa teterrima furia
productus ad populū cupidiſſime falſum teſtimoniū di-

xeris? an erit hæc optio, & potestas tua, ut, cũ Clodianas operas & facinorosorũ hominũ, & perditorũ manũ uideris, Milonẽ dicas, id quod in cõcione dixisti, gladiatoribus & bestiarijs obsedisse Rẽp. cũ autẽ ad tales uiros ueneris, nõ audeas ciuẽ singulari uirtute, fide, cõstãtia uituperare? sed cũ T. Anniũ tãtopere laudes, et clarissimo uiro nõ nullã laudatione tua labeculã aspergas, (in illorũ enim numero mauult T. Annius esse, qui à te uituperãtur) uerũ, etiã quæro, cũ in Rep. administrãda T. Annio cũ P. Sestio cõsiliorũ omniũ societas fuerit, (id quod nõ solum bonorũ uerũ etiã improborũ iudicio declaratũ est: est enim reus uterq; ob eãdem causam, et eodẽ crimine; alter die dicta ab eo, quẽ tu unũ improbiorẽ esse, q̃ te, nunq̃ soles cõfiteri; alter tuis cõsilijs, illo tamẽ adiuuãte) quæro, qui possis eos, quos crimine cõiũgis, testimonio disiungere? Extremũ illud est, quod mihi abs te respõderi uelim; cum multa in Albinouanũ de præuaricatione diceres, dixeris ne, nec tibi placuisse, nec oportuisse Sestiũ de ui reũ fieri? quauis lege, quouis crimine accusandũ potius fuisse? etiã illud dixeris, causam Milonis fortissimi uiri coniunctã cũ hoc existimari? quæ pro me à Sestio facta sint, bonis esse grata? nõ coarguo incõstantiã orationis ac testimonij tui: quas. n. huius actiones probatas bonis esse dicis, in eas pluribus uerbis testimoniũ dixisti; quicũ autẽ eius causam periculumq; cõiungis, eũ summis laudibus extulisti. sed hoc quæro, num P. Sestium, qua lege accusandũ omnino fuisse negas, ea lege cõdemnari putes oportere? aut si te in testimonio consuli nolis, ne quid tibi auctoritatis à me tributum esse uideatur, dixeris'ne in eum testimonium de ui, quem negaris reum omnino de ui fieri debuisse?

Peregrinus Iustius.

PRO M. CELIO.
ORATIO XXXV.

SI quis iudices forte nunc adſit ignarus legum, iudiciorum, cõſuetudinis noſtræ, miretur profecto quæ ſit tanta atrocitas huiuſce cauſæ, quòd diebus feſtis ludisq; publicis, omnibus negotijs foréſibus intermiſſis, unũ hoc iudiciũ exerceatur, nec dubitet quin tanti facinoris reus arguatur, ut eo neglecto ciuitas ſtare non poſſit. idem cum audiat eſſe legem, quæ de ſeditioſis conſceleratisq; ciuibus, qui armati ſenatum obſederint, magiſtratibus uim attulerint, Remp. oppugnarint, quotidie quæri iubeat: legem non improbet, crimen, quod uerſetur in iudicio, requirat. cũ audiat nullum facinus, nullam audaciam, nullam uim in iudicium uocari, ſed adoleſcentem illuſtri ingenio, induſtria, gratia, accuſari ab eius filio, quem ipſe in iudicium & uocet & uocarit, oppugnari autem hunc opibus meretricijs: Atratini illius pietatem non reprehendat, muliebrem libidinem comprimendã putet, uos laborioſos exiſtimet, quibus otioſis ne in cõmuni quidem otio liceat eſſe. etenim ſi attendere diligẽter, exiſtimare uere de omni hac cauſa uolueritis, ſic conſtituetis iudices, nec deſcenſurum quenquã ad hãc accuſationẽ fuiſſe, cui, utrum uellet, liceret, nec, cum deſcẽdiſſet, quidquam habiturum ſpei fuiſſe, niſi alicuius intolerabili libidine & nimis acerbo odio niteretur. ſed ego Atratino, humaniſſimo atque optimo adoleſcẽti, meo neceſſario, ignoſco, qui habet excuſationem uel pietatis, uel neceſſitatis, uel ætatis. ſi uoluit accuſare, pietati tribuo: ſi iuſſus

est,necessitati: si sperauit aliquid,pueritiæ: cæteris nõ modo nihil ignoscendum, sed etiam acriter est resistendum. ac mihi quidem uidetur iudices hic introitus defensionis adolescentiæ M. Celij maxime cõuenire, ut ad ea,quæ accusatores deformandi huius causa, detrahendæ spoliandæq; dignitatis gratia dixerunt, primum respondeam. Obiectus est pater uarie, quòd aut parũ splendidus ipse, aut parũ pie tractatus à filio diceretur. de dignitate Celius notis ac maioribus natu etiam sine mea oratione tacitus facile ipse respondet. quibus autem propter senectutem,quòd iam diu minus in foro nobiscum uersatur,non æque est cognitus,hi sic habeant; quæcũque in equite R. dignitas esse possit,quæ certe potest esse maxima, eã semper in M. Celio habitam esse summam,hodiéq; haberi,nõ solum à suis, sed etiam ab omnibus, quibus potuerit aliqua de causa esse notus. equitis autem R. esse filium,criminis loco poni ab accusatoribus, neque his iudicantibus oportuit,neque defendentibus nobis. nam quod de pietate dixistis, est quidem ista nostra existimatio, sed iudicium certe parẽtis. quid nos opinemur,audietis ex iuratis: quid parentes sentiant, lacrymæ matris, incredibilisq; mœror, squalor patris, & hæc præsens mœstitia, quam cernitis, luctusq; declarat. nam quod est obiectum, municipibus esse adolescentem non probatum suis: nemini unquam præsenti Puteolani maiores honores habuerunt,quàm absenti M. Celio: quem & absentem in amplissimũ ordinem cooptauerunt, & ea non petenti detulerunt, quæ multis petentibus denegarunt: ijdemq; nunc lectissimos uiros & nostri ordinis, & equites R. cum legatione ad hoc iudicium, & cum grauissima, atque ornatissima

laudatione miserunt. uideor mihi iecisse fundamenta defensionis meæ: quæ firmissima sunt, si nitantur iudicio suorum: neque. n. uobis satis cōmendata huius ætas esse posset, si nō modo parenti tali uiro, uerū etiam municipio tam illustri ac tam graui displiceret. equidem, ut ad me reuertar, ab his fontibus profluxi ad hominū famā, et meus hic forensis labor uitæq; ratio dimanauit ad existimationem hominum paulo latius commendatione ac iudicio meorum. nam quod obiectum est de pudicitia, quodq; omnium accusatorum non criminibus, sed uocibus maledictisq; celebratum est, id nunquam tam acerbe feret M. Celius, ut eum pœniteat non deformem esse natū: sunt etenim ista maledicta peruulgata in omnes, quorum in adolescentia forma & species fuit liberalis. sed aliud est male dicere, aliud accusare. accusatio crimē desiderat, rem ut definiat, hominem ut notet, argumento probet, teste confirmet. maledictio autem nihil habet propositi præter contumeliam: quæ si petulantius iactatur, conuitium; si facetius, urbanitas nominatur: quam quidem partem accusationis admiratus sum, & moleste tuli potissimū esse Atratino datam: neque. n. decebat, neq; ætas illa postulabat, neq;, id quod animaduertere poteratis, pudor patiebatur optimi adolescētis in tali illum oratione uersari. uellem aliquis ex uobis robustioribus hunc male dicendi locum suscepisset: aliquāto liberius, & fortius, & magis more nostro refutaremus istam male dicēdi licētiam. tecū Atratine agā lenius, quòd et pudor tuus moderatur orationi meæ, & meū erga te parētemq; tuū beneficium tueri debeo. illud tamē te esse admonitū uolo: primum qualis es, talem te esse existimes; ut, quantū à

rerum

rerum turpitudine abes, tantum te à uerborum libertate seiungas: deinde ut ea in alterum ne dicas, quæ cum tibi falso responsa sint, erubescas: quis est enim, cui uia ista non pateat? qui isti ætati non possit quàm uelit petulanter, etiã si sine ulla suspicione, at non sine argumento male dicere? sed istarum partium culpa est eorum, qui te agere uoluerunt; laus pudoris tui, quòd ea te inuitum dicere uidebamus; ingenij, quòd ornate politéq; dixisti. uerum ad istam omnẽ orationẽ breuis est defensio. nã quoad ætas M. Celij dare potuit isti suspicioni locum, fuit primum ipsius pudore, deinde etiam patris diligentia disciplináq; munita: qui, ut huic uirilem togam dedit, nihil dicam hoc loco de me; tantum sit, quantum uos existimatis; hoc dicam, hunc à patre cõtinuo ad me esse deductum. nemo hunc M. Celium in illo ætatis flore uidit, nisi aut cum patre, aut mecũ, aut in M. Crassi castissima domo, cum artibus honestissimis erudiretur. nam quòd Catilinæ familiaritas obiecta Celio est, longe ab ista suspicione abhorrere debet: hoc enim adolescente scitis Consulatum mecũ petisse Catilinam. ad quem si accessit, aut si à me discessit unquã, quãquam multi boni adolescentes illi homini nequã, atque improbo studuerũt, tum existimetur Celius Catilinæ nimium familiaris fuisse. at enim postea scimus, & uidimus esse hunc in illius amicis. quis negat? sed ego illud tempus ætatis, quod ipsum sua sponte infirmum, aliorum libidine infestum est, id hoc loco defendo. fuit assiduus mecum Prætore me: non nouerat Catilinam: Africam tum Prætor ille obtinebat: secutus est annus, causam de pecunijs repetundis Catilina dixit: mecum erat hic, illi ne aduocatus qui=

dem uenit unquam. deinceps fuit annus, quo ego Consulatū petiui: petebat Catilina mecum: nunquā ad illum accessit, à me nunquam recessit. tot igitur annos uersatus in foro sine suspicione, sine infamia, studuit Catilinæ iterum petenti. quem ergo ad finem putas custodiendam illam ætatem fuisse? nobis quidem olim annus erat unus ad cohibendum brachium toga constitutus, & ut exercitatione ludoq́;, cāpestri tunicati uteremur. eademq́; erat, si statim mereri stipendia cœperamus, castrensis ratio ac militaris. qua in ætate nisi qui se ipse sua grauitate, & castimonia, & cum disciplina domestica, tum etiam naturali quodam bono defenderet, quoquo modo à suis custoditus esset, tamen infamiam ueram effugere non poterat. sed qui prima illa initia ætatis integra, atque inuiolata præstitisset, de eius fama ac pudicitia, cū is iam se corroborauisset, ac uir inter uiros esset, nemo loquebatur. studuit Catilinæ, cum iam aliquot annos esset in foro Celius. et multi hoc idē ex omni ordine, atque ex omni ætate fecerunt: habuit enim ille, sicuti meminisse uos arbitror, permulta maximarū non expressa signa, sed adumbrata uirtutum. utebatur hominibus improbis multis: & quidem optimis se uiris deditum esse simulabat. erant apud illum illecebræ libidinum multæ: erant etiam industriæ quidam stimuli, ac laboris. flagrabant uitia libidinis apud illum: uigebant etiam studia rei militaris. neque ego unquam fuisse tale monstrum in terris ullum puto, tam ex contrarijs diuersisq́; inter se pugnantibus naturæ studijs cupiditatibusq́; conflatum. quis clarioribus uiris quodam tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium aliquando?

quis tetrior hostis huic ciuitati? quis in uoluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitione effusior? illa uero iudices in illo homine mirabilia fuerunt, comprehendere multos amicitia, tueri obsequio, cum omnibus cōmunicare quod habebat, seruire temporibus suorum omniū pecunia, gratia, labore corporis, scelere etiā, si opus esset, & audacia; uersare suam naturam, & regere ad tempus, atque huc, & illuc torquere et flectere; cum tristibus seuere, cum remissis iucunde, cum senibus grauiter, cum iuuentute comiter, cum facinorosis audacter, cum libidinosis luxuriose uiuere. hac ille tam uaria multipliciq; natura cum omneis omnibus ex terris homines improbos audacesq; collegerat, tum etiam multos forteis uiros et bonos specie quadā uirtutis assimulatæ tenebat. neq; unquā ex illo delendi huius imperij tam sceleratus impetus extitisset, nisi tot uitiorum tanta immanitas quibusdam facilitatis, & patientiæ radicibus niteretur. quare ista conditio iudices respuatur, nec Catilinæ familiaritatis crimen hæreat: est enim commune cum multis, et cum quibusdam etiam bonis: me ipsum, me, inquā, quōdam penè ille decepit, cum et ciuis mihi bonus, & optimi cuiusque cupidus, & firmus amicus, & fidelis uideretur. cuius ego facinora oculis prius quàm opinione, manibus ante quàm suspicione deprehendi. cuius in magnis cateruis amicorum si fuit etiam Celius, magis est ut ipse moleste ferat errasse se, sicut & non nunquā in eodem homine me quoque erroris mei pœnitet, quàm ut istius amicitiæ crimen reformidet. itaque à maledictis pudicitiæ ad coniurationis inuidiam oratio est uestra delapsa: posuistis enim, atque id

tamen titubanter, & ſtrictim, coniurationis hunc pro=
pter amicitiam Catilinæ participem fuiſſe : in quo non
modo crimen non hærebat, ſed uix diſerti adoleſcentis co
hærebat oratio : qui enim tãtus furor in Celio? quod tan
tum aut in moribus naturáq; uulnus, aut in re atq; for=
tuna? ubi denique in iſta ſuſpicione eſt Celij nomen audi
tum ? nimiũ multa de re minime dubia loquor: hoc ta=
men dico, nõ modo ſi ſocius coniurationis, ſed niſi inimi=
ciſſimus iſtius ſceleris fuiſſet, nunquã cõiurationis accuſa
tione adoleſcentiã ſuam potiſſimũ cõmendare uoluiſſet.
quod, haud ſcio, an de ambitu, & de criminibus iſtius ſo=
dalium ac ſequeſtrium, quoniam huc incidi, ſimiliter re=
ſpondendum putẽ: nunquã enim tam Celius amẽs fuiſ=
ſet, ut, ſi ſe iſto infinito ambitu cõmaculaſſet, ambitus al=
terum accuſaret: neque. n. eius facti in altero ſuſpicio=
nem quæreret, cuius ipſe ſibi perpetuam licentiam opta=
ret ; nec, ſi ſibi ſemel periculum ambitus ſubeũdum pu=
taret, ipſe alterum iterum ambitus crimine accerſeret.
quod quanquam nec ſapienter, & me inuito facit, tamẽ
eſt eiuſmodi cupidus, ut magis inſectari alterius innocen=
tiam, q̃ de ſe timide cogitare uideatur. Nã quòd æs alie=
nũ obiectũ eſt, ſumptus reprehenſi, tabulæ flagitatæ : ui=
dete, q̃ pauca reſpondeam. tabulas, qui in patris poteſta=
te eſt, nullas conficit : uerſuram nunq̃ omnino fecit ul=
lam. ſumptus unius generis obiectus eſt, habitationis: tri=
ginta millibus dixiſtis eum habitare. nunc demum intel=
ligo P. Clodij inſulam eſſe uenalem, cuius hic in ædiculis
habitet, decem, ut opinor, millibus : uos autem, dum illi
placere uultis, ad tempus ei mẽdacium ueſtrum accõmo=
dauiſtis. Reprehẽdiſtis, à patre quòd ſemigrarit. quod qui

dem iam in hac ætate minime reprehendendum est. qui cum ex Reip. causa esset mihi quidem molestam, sibi tamen gloriosam uictoriam cõsecutus, & per ætatem magistratus petere posset; nõ modo permittente patre, sed etiã suadente, ab eo semigrauit: & cum domus patris à foro longe abesset; quo facilius & nostras obire domos, & ipse à suis coli posset, conduxit in Palatio non magno domum. quo loco possum dicere id, quod uir clarissimus M. Crassus, cum de aduentu Regis Ptolemæi quereretur,
» paulo ante dixit, Vtinã ne in nemore Pelio. ac lõ-
» gius quidem mihi cõtexere hoc carmen liceret: Nam
» nũquã hera errãs hãc molestiam nobis exhiberet, Medea
» animo ægra, amore sæuo saucia. sic enim iudices reperietis, quod, cũ ad id loci uenero, ostendã, hãc Palatinam Medeã, migrationemq; huic adolescenti causam siue malorũ omnium, siue potius sermonum fuisse. quamobrem illa, quæ ex accusatorũ oratione præmuniri iam & fingi intelligebam, fretus uestra prudentia iudices non pertimesco. aiebant enim fore testem senatorem, qui se põtificijs comitijs pulsatum à Celio diceret. à quo quæram, si prodierit, primum, cur statim nihil egerit; deinde, si id queri quàm agere maluerit, cur productus à uobis potius, q̃ ipse per se; cur tãto post potius, quàm cõtinuo, queri maluerit? si mihi ad hæc acute arguteq; responderit, tũ quæram denique, ex quo iste fonte senator emanet: nam si ipse orietur, et nascetur ex sese, fortasse, ut soleo, cõmouebor: sin autem ut riuulus accersitus & ductus ab ipso capite accusationis uestræ, lætabor, cũ tanta gratia, tantisq; opibus accusatio uestra nitatur, unum senatorem solum esse, qui uobis gratificari uellet, inuentum.

Nec tamen illud genus alterum nocturnorum testium
pertimesco. est enim dictum ab illis, fore qui dicerẽt uxo
res suas à cœna redeunteis attrectatas esse à Celio. gra=
ues erũt homines, qui hoc iurati dicere audeant, cum sit
his cõfitendũ, nũquam se ne congressu quidem, & cõsti=
tuto cœpisse de tantis iniurijs experiri. sed totum genus
oppugnationis huius iudices & iam prospicitis animis,
et, cum inferetur, propulsare debebitis: non enim ab ijs=
dem accusatur M. Celius, à quibus oppugnatur: palàm
in eũ tela iaciuntur, clàm subministrantur. neque id ego
dico, ut inuidiosum sit in eos, quibus gloriosum hoc etiam
esse debet. funguntur officio: defendunt suos: faciunt,
quod uiri fortissimi solent, læsi dolent, irati efferũtur, pu=
gnãt lacessiti. sed uestræ sapientiæ tamen est iudices, nõ,
si causa iusta est uiris fortibus oppugnandi M. Celium,
ideo uobis quoque uos causam putare esse iustã alieno do
lori potius, quàm uestræ fidei cõsulẽdi. quæ sit multitudo
in foro, quæ genera, quæ studia, quæ uarietas hominum,
uidetis: ex hac copia quàm multos esse arbitramini, qui
hominibus potentibus, gratiosis, disertis, cum aliquid eos
uelle arbitrentur, ultro se offerre soleant, operam naua=
re, testimonium polliceri? hoc ex genere si qui se in hoc
iudicium forte proiecerint, excluditote eorum cupidita=
tem iudices sapientia uestra, ut eodem tempore huius sa=
luti, & religioni uestræ, & contra periculosissimas homi
num potentias conditioni omnium ciuium prouidisse ui=
deamini. equidem uos abducam à testibus, neque huius
iudicij ueritatem, quæ mutari nullo modo potest, in uolũ=
tate testium collocari sinam, quæ facillime effingi, nullo
negotio flecti ac detorqueri potest: argumentis agemus:

ſignis omni luce clarioribus crimina refellemus: res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione pugnabit. itaque illam partem cauſæ facile patior grauiter, & ornate à M. Craſſo peroratam, de ſeditionibus Neapolitanis, de Alexandrinorum pulſatione Puteolana, & de bonis Pallæ. uellem, dictum eſſet ab eodem etiam de Dione. de quo ipſo tamẽ quid eſt quod expectetis, quod is, qui fecit, aut non timet, aut etiam fatetur? etenim reus, qui dictus eſt & adiutor fuiſſe, & conſcius, P. Aſcitius, is iudicio eſt liberatus. quod igitur eſt huiuſmodi crimen, ut, qui cõmiſit, non neget; qui non negauit, abſolutus ſit; id hic pertimeſcat, qui non modo à facto, uerum etiam à conſcientiæ ſuſpicione abfuit? & ſi Aſcitio cauſa plus profuit, quàm nocuit inuidia: huic oberit tuũ maledictũ, qui iſtius facti non modo non ſuſpicione, ſed ne infamia quidem eſt aſperſus? at præuaricatione eſt Aſcitius liberatus. perfacile eſt iſti loco reſpondere, mihi præſertim, à quo illa cauſa defenſa eſt. ſed Celius optimam cauſam Aſcitij eſſe arbitratur: cuiuſmodi autem ſit, à ſua putat eſſe ſeiunctam: neque ſolum Celius, ſed etiam adoleſcentes humaniſſimi, & doctiſſimi, rectiſſimis ſtudijs, atque optimis artibus præditi, Titus Caiuſq; Coponij, qui ex omnibus maxime Dionis mortem doluerunt, qui cũ doctrinæ ſtudio, atque humanitatis, tũ etiam hoſpitio Dionis tenebantur. habitabat is apud L. Luceiũ, ut audiſtis: fuerat ei cognitus Alexandriæ. quid aut hic, aut ſummo ſplendore præditus frater eius de M. Celio exiſtimet, ex ipſis, ſi producti erunt, audietis. ergo hæc remoueantur, ut aliquãdo, in quibus cauſa nititur, ad ea ueniamus. Animaduerti enim iudices audiri à uobis meum familiarem

L. Herenniũ perattente. in quo etſi magna ex parte ingenio eius, & dicendi genere quodã tenebamini: tamen nõ nũquã uerebar, ne illa ſubtiliter ad criminandum inducta oratio animos ueſtros ſenſim ac leniter accẽderet: dixit enim multa de luxuria, multa de libidine, multa de uitijs iuuentutis, multa de moribus: & qui in reliqua uita mitis eſſet, et in hac ſuauitate humanitatis, qua propè iam delectantur homines, uerſari periucunde ſoleret, fuit in hac cauſa pertriſtis quidam patruus, Cenſor, magiſter: obiurgauit M. Celium, ſicut neminem unquã parens: multa de incontinentia, intemperantiaq; diſſeruit. quid quæritis iudices? ignoſcebam uobis attente audientibus, propterea quòd egomet tã triſte illud, & tam aſperum genus orationis horrebam. ac prima pars fuit illa, quæ me minus mouebat: fuiſſe meo neceſſario Beſtiæ Celium familiarem, cœnaſſe apud eum, uentitaſſe domum, ſtuduiſſe Præturæ. nõ me hæc mouent, quæ perſpicue falſa ſunt: etenim eos unà cœnaſſe dicit, qui aut abſunt, aut quibus neceſſe eſt idem dicere. Neq; uero illud me cõmouet, quòd ſibi in Lupercis ſodalem eſſe Celium dixit. fera quædam ſodalitas, & planè paſtoritia, atque agreſtis germanorum Lupercorum, quorum coitio illa ſilueſtris ante eſt inſtituta quàm humanitas, atque leges: ſi quidẽ non modo nomina deferunt inter ſe ſodales, ſed etiam cõmemorant ſodalitatem in accuſando: ut ne, ſi quis id forte neſciat, timere uideatur. ſed hæc omittã: ad illa, quæ me magis mouerunt, reſpondebo. deliciarum obiurgatio fuit lõga, & ea lenior, pluſq; diſputationis habuit q̃ atrocitatis, quo etiam audita eſt attentius. nam P. Clodius, amicus meus, cum ſe grauiſſime uehementiſſimeq;

iactaret, & omnia inflammatus ageret tristissimis uerbis, uoce maxima, tametsi probabã eius eloquentiam, tamen non pertimescebam: aliquot enim in causis eũ uideram frustra litigantem. tibi autem Balbe respondebo: primum precario, si licet, si fas est, defendi à me eũ, qui nullum cõuiuium renuerit, qui unguenta sumpserit, qui Baias uiderit. equidem multos & uidi in hac ciuitate, et audiui, nõ modo qui primoribus labris gustassent genus hoc uitæ, et extremis, ut dicitur, digitis attigissent, sed qui totam adolescentiam uoluptatibus dedidissent, emersisse aliquando, & se ad frugem bonam, ut dicitur, recepisse, grauesq; homines atque illustreis fuisse: datur. n. cõcessu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates: quæ si ita erumpunt, ut nullius uitam labefactent, nullius domum euertant, faciles & tolerabiles haberi solent. sed tu mihi uidebare ex cõmuni infamia iuuentutis aliquam inuidiam Celio uelle cõflare: itaque omne illud silentium, quod est orationi tributum tuæ, fuit ob eã causam, quòd uno reo proposito de multorũ uitijs cogitabamus. facile est accusare luxuriem. dies iam me deficiet, si, quæ dici in eã sententiã possunt, coner expromere. de corruptelis, de adulterijs, de proteruitate, de sumptibus immensa oratio est. ut tibi reũ neminẽ, sed uitia proponas, res tamen ipsa et copiose & grauiter accusari potest. sed uestræ sapientiæ est indices non abduci ab reo, nec, quos aculeos habeat seueritas, grauitasq; uestra, cum eos accusator erexerit in rem, in uitia, in mores, in tempora, emittere in hominem, & in reum, cum is non suo crimine, sed multorum uitio sit in quoddam odium iniustũ uocatus. itaque seueritati tuæ,

ut oporteret, ita respondere nõ audeo : erat enim meum deprecari uacationem adolescentiæ, ueniamq; petere: nõ, inquam, audeo : perfugijs nõ utor ætatis : cõcessa omnibus iura dimitto: tantum peto, ut, si qua est inuidia cõmunis hoc tempore æris alieni, petulantiæ, libidinum iuuentutis, quam uideo esse magnam, ne huic aliena peccata, ne ætatis ac temporum uitia noceãt. atque ego idem, qui hæc postulo; quin criminibus, quæ in hũc proprie cõferuntur, diligentissime respondeam, nõ recuso. Sunt autem duo crimina, auri, & ueneni: in quibus una atq; eadem persona uersatur. aurum sumptum à Clodia, uenenum quæsitum, quod Clodiæ daretur, dicitur. omnia sunt alia non crimina, sed maledicta, iurgij petulantis magis, q̃ publicæ quæstionis. adulter, impudicus, sequester, conuitium est, non accusatio : nullum est enim fundamentum horum criminum, nulla sedes, uoces sunt contumeliosæ temere ab irato accusatore nullo auctore emissæ. horum duorũ criminum uideo fontem, uideo auctorem, uideo certũ nomen et caput. auro opus fuit: sumpsit à Clodia, sumpsit sine teste, habuit quãdiu uoluit. maximũ uideo signũ cuiusdam egregiæ familiaritatis. necare eandem uoluit, quæsiuit uenenũ, solicitauit quos potuit, parauit locũ, constituit, attulit. magnũ rursus odiũ uideo cum crudelissimo dissidio extitisse . res est omnis in hac causa nobis iudices cũ Clodia, muliere non solum nobili, sed etiã nota. de qua ego nihil dicã, nisi depellendi criminis causa. sed intelligis pro tua præstanti prudentia Cn. Domiti, cũ hac sola rem esse nobis : quæ si se aurum Celio cõmodasse nõ dicit, si uenenum ab hoc sibi paratum esse non arguit; petulanter facimus, si matrem familias

ſecus, quàm matronarũ ſanctitas poſtulat, nominamus: ſin, iſta muliere remota, nec crimen ullũ, nec opes ad oppugnandũ Celium illis relinquentur; quid eſt aliud, quod nos patroni facere debeamus, niſi ut eos, qui inſectantur, repellamus? quod quidem facerẽ uehementius, niſi intercederent mihi inimicitiæ cũ iſtius mulieris uiro: fratrem uolui dicere: ſemper hic erro. nunc agã modice, nec longius progrediar, quàm me mea fides, et cauſa ipſa coget: neque. n. muliebres unquã inimicitias mihi gerendas putaui, præſertim cum ea, quam omnes ſemper amicam omnium potius, quàm cuiuſquam inimicam putauerunt. ſed tamen ex ipſa quæram prius, utrum me ſecum ſeuere & grauiter & priſce agere malit, an remiſſe ac leniter & urbane. ſi illo auſtero more ac modo: aliquis mihi ab inferis excitandus eſt ex barbatis illis, non hac barbula, qua iſta delectatur, ſed illa horrida, quam in ſtatuis antiquis & imaginibus uidemus, qui obiurget mulierem, & pro me loquatur, ne iſta mihi forte ſuccenſeat. exiſtat igitur ex hac ipſa familia aliquis, ac potiſſimum cæcus ille: minimum enim dolorem capiet, qui iſtam nõ uidebit. qui profecto ſi extiterit, ſic aget, & ſic loquetur: mulier quid tibi cum Celio? quid cum homine adoleſcentulo? quid cũ alieno? cur aut tam familiaris huic fuiſti, ut aurum cõmodares; aut tam inimica, ut uenenum timeres? nõ patrem tuũ uideras, nõ patruum, non auum, proauum, atauum audieras Conſules fuiſſe? non denique modo te Q. Metelli matrimonium tenuiſſe ſciebas, clariſſimi & fortiſſimi uiri, patriæq; amãtiſſimi? qui ſimul ac pedẽ limine extulerat, omneis propè ciueis uirtute, gloria, dignitate ſuperabat. cui cũ ex ampliſſimo

genere in familiam clarissimam nupsisses, cur tibi Celius
tã cõiũctus fuit? cognatus? affinis? uiri tui familiaris?
nihil horũ. quid igitur fuit, nisi quædam temeritas ac li=
bido? non ne te, si nostræ imagines uiriles non cõmoue=
bãt, ne progenies quidẽ mea Quinta illa Claudia æmulã
domesticæ laudis in gloria muliebri esse admonebat? nõ
uirgo illa Vestalis Claudia, quæ patrem cõplexa trium=
phantem, ab inimico Tribuno pl. de curru detrahi passa
nõ est? cur te fraterna uitia potius, quàm bona pater=
na, & auita, & usque à nobis cũ in uiris, tũ etiã in fœ=
minis repetita mouerũt? ideo' ne ego pacem Pyrrhi dire=
mi, ut tu amorũ turpissimorum quotidie fœdera ferires?
ideo aquam adduxi, ut ea tu inceste uterere? ideo uiam
muniui, ut eam tu alienis uiris comitata celebrares? sed
quid ego iudices ita grauem personam induxi, ut & ue=
rear ne se idem Appius repente conuertat, & Celium in
cipiat accusare illa sua grauitate cẽsoria? sed uidero hoc
posterius, atque ita iudices, ut uel seuerissimis disceptatori
bus M. Celij uitam me probaturũ esse confidam. tu mo=
do mulier, (iam enim ipse tecũ nulla persona introducta
loquor) si ea, quæ facis, quæ dicis, quæ insimulas, quæ mo=
liris, quæ arguis, probare cogitas, rationem tantæ familia
ritatis, tantæ consuetudinis, tantæ coniunctionis reddas,
atq; exponas necesse est. accusatores quidẽ libidines, amo
res, adulteria, Baijs acta conuiuia, comesationes, cantus,
symphonias, nauigia iactant: ijdemq; significant, nihil se
te inuita dicere. quæ tu, quoniã mente nescio qua effrena
ta, atq; præcipiti in forũ deferri iudiciumq; uoluisti, aut
diluas oportet, et falsa esse doceas; aut, nihil neq; crimini
tuo neque testimonio credendũ esse, fateare. sin autẽ ur=

banius me agere mauis, sic agam tecum, remouebo illum senẽ durũ ac penè agrestem, ex hisq; tuis sumã aliquem, ac potissimum minimum fratrem tuum, qui est in isto genere urbanissimus, qui te amat plurimum, qui propter nescio quam credo timiditatem & nocturnos quosdam inanes metus tecum semper pusio cum maiore sorore cubitauit: eum putato tecũ loqui: quid tumultuaris soror? quid insanis? quid clamore exorsa, uerbis paruã rem magnam facis? uicinũ adolescentulũ aspexisti: candor huius te, & proceritas, uultus, oculiq; perpulerunt: sæpius uidere uoluisti: nõ nũquam in iisdem hortis uisa nobilis mulier: illũ filiũ familias, patre parco ac tenaci, habere tuis copiis deuinctũ non potes: calcitrat, respuit, non putat tua dona esse tãti. confer te aliò. habes hortos ad Tiberim, ac diligenter eo loco præparasti, quò omnis iuuentus natandi causa uenit. hinc licet conditiones quotidie legas. cur huic, qui te spernit, molesta es? redeo nunc ad te Celi uicissim, ac mihi auctoritatem patriã, seueritatemq; suscipio: sed dubito, quem patrem potissimum sumam; Cæcilianum'ne aliquem, uehementem atque durum:
» Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor
» cumulatur ira: aut illũ: O' infelix, ò sceleste:
» ferrei sunt isti patres: Ego'ne quid dicã? ego'ne quid
» uelim? quæ tu omnia tuis fœdis factis facis ut nequidquã
» uelim. uix ferenda diceret talis pater. cur te in istam uicinitatem meretriciam cõtulisti? cur illecebris cognitis nõ refugisti? cur alienã ullam mulierem nosti? dede te, ac disiice: per me licebit. si egebis, tibi dolebit: mihi sat est, qui ætatis quod reliquum est oblectem meæ. huic tristi ac decrepito seni responderet Celius, se nulla cupidi=

tate inductũ de uia deceſſiſſe. quid ſigni? nulli ſumptus,
nulla iactura, nulla uerſura. at fuit fama. quotus quiſq;
iſtam effugere poteſt in tam maledica ciuitate? uicinum
eius mulieris miraris male audiſſe, cuius frater germa=
nus ſermones iniquorum effugere non potuit? leni uero
" & clemẽti patri, cuiuſmodi ille eſt: Fores effregit? reſti=
" tuẽtur: diſcidit ueſtem? reſarcietur: Celij cauſa eſt expe=
ditiſſima: quid enim eſſet, in quo ſe nõ facile defenderet?
nihil iam in iſtam mulierem dico: ſed ſi eſſet aliqua diſſi
milis iſtius, quæ ſe omnibus peruulgaret, quæ haberet pa=
lãm decretum ſemper aliquem, cuius in hortos, domum,
Baias iure ſuo libidines omnium commearent, quæ etiam
aleret adoleſcentes, & parſimoniam patrum ſuis ſumpti
bus ſuſtentaret; ſi uidua libere, proterua petulãter, diues
effuſe, libidinoſa meretricio more uiueret; adulterum ego
putarem, ſi quis hanc paulo liberius ſalutaſſet? dicet ali
quis, hæc igitur eſt tua diſciplina? ſic tu inſtituis adoleſcẽ
tes? ob hanc cauſam tibi hunc puerum parens commen
dauit & tradidit, ut in amore & uoluptatibus adoleſcẽ
tiam ſuam collocaret, & hanc tu uitam atque hæc ſtu=
dia defenderes? ego, ſi quis iudices hoc robore animi, at=
que hac indole uirtutis, ac continentiæ fuit, ut reſpueret
omneis uoluptates, omnemq; uitæ ſuæ curſum in labore
corporis, atque in animi contentione conficeret; quem nõ
quies, non remiſſio, non æqualium ſtudia, non ludi, non
conuiuia delectarent; nihil in uita expetendum putaret,
niſi quod eſſet cum laude, & cum dignitate coniũctum:
hunc mea ſentẽtia diuinis quibuſdam bonis inſtructum,
atque ornatum puto. ex hoc genere illos fuiſſe arbitror
Camillos, Fabritios, Curios, omneſq; eos, qui hæc ex mini=

mis tanta fecerunt. uerum hæc genera uirtutum non ſolum in moribus noſtris, ſed uix iam in libris reperiuntur. chartæ quoque, quæ illam priſtinam ſeueritatem cõtinebant, obſoluerunt, neque ſolum apud nos, qui hanc ſectam rationemq; uitæ re magis, quàm uerbis ſecuti ſumus, ſed etiam apud Græcos doctiſſimos homines, quibus, cum facere non poſſent, loqui tamen & ſcribere honeſte & magnifice licebat. alia quædam mutatis Græciæ tẽporibus præcepta extiterunt. itaque alij uoluptatis cauſa omnia ſapientes facere dixerunt, neque ab hac orationis turpitudine eruditi homines refugerunt: alij cum uoluptate dignitatem coniungendam putauerunt, ut res maxime inter ſe repugnantes dicendi facultate coniungerent: illud unum ad laudem cum labore directũ iter qui probauerunt, propè iam ſoli in ſcholis ſunt relicti: multa enim nobis blandimenta natura ipſa genuit, quibus ſopita uirtus conniueret; & interdum multas uias adoleſcentiæ lubricas oſtendit, quibus illa inſiſteret, aut ingredi ſine caſu aliquo aut prolapſione uix poſſet; et multarum rerum iucundiſſimarum uarietatem dedit, qua non modo hæc ætas, ſed etiam iam corroborata caperetur. quamobrem, ſi quem forte inueneritis, qui aſpernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore ullo, non tactu, non ſapore capiatur, excludat auribus omnem ſuauitatem: huic homini ego fortaſſe & pauci deos propitios, plerique autẽ iratos putabunt. ergo hæc deſerta uia, & inculta, atque intercluſa iam frondibus & uirgultis relinquatur: detur aliquid ætati: ſit adoleſcentia liberior: non omnia uoluptatibus denegentur: non ſemper ſuperet uera illa & directa ratio: uincat aliquando

cupiditas uoluptasq; rationem, dum modo illa in hoc genere præscriptio, moderatioq; teneatur: parcat iuuentus pudicitiæ suæ, ne spoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne fœnore trucidetur, ne incurrat in alterius domũ atque famã, ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat, ne quem interimat, ne intersit insidijs, scelere careat; postremo, cum paruerit uoluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, atque ad inaneis hasce adolescentiæ cupiditates, reuocet se aliquando ad curam rei domesticæ, rei forensis, Reip. ut ea, quæ ratione antea non perspexerat, satietate abiecisse, experiendo contempsisse uideatur. ac multi & nostra, & patrũ maiorumq; memoria iudices summi homines, & clarissimi ciues fuerunt: quorum cum adolescẽtiæ cupiditates deferbuissent, eximiæ uirtutes firmata iam ætate extiterunt. ex quibus neminem mihi necesse est nominare: uosmet uobiscum recordamini: nolo enim cuiusquã fortis atque illustris uiri ne minimum quidem erratum cum maxima laude coniungere. quod si facere uellẽ, multi à me summi atque ornatissimi uiri prædicarentur, quorum partim nimia libertas in adolescentia, partim profusa luxuries, magnitudo æris alieni, sumptus, libidines nominarentur: quæ multis postea uirtutibus obtecta, adolescẽtiæ, qui uellet, excusatione defenderet. at uero in M. Celio (dicam enim iam confidẽtius de studijs eius honestis, quoniam audeo quædam fretus uestra sapientia libere confiteri) nulla luxuries reperietur, nulli sumptus, nullũ æs alienũ, nulla cõuiuiorum ac lustrorum libido: quod quidẽ uitium uentris & gutturis nõ modo nõ minuit ætas hominibus, sed etiã auget. amores autem, & hæ deliciæ quæ uocantur, quæ

firmiore animo præditis diutius molestæ non solent esse; mature.n.& celeriter deflorescunt; nunquam hunc occupatum impeditumq; tenuerunt. audistis, cum pro se diceret: audistis antea, cũ accusaret: defendendi hæc causa, nõ gloriandi loquor. genus orationis, facultatem, copiam sententiarum atque uerborũ, quæ uestra prudentia est, perspexistis. atque in eo non solũ ingeniũ elucere eius uidebatis; quod sæpe, etiam si industria non alitur, ualet tamen ipsum suis uiribus: sed inerat, nisi me propter beneuolentiam forte fallebat, oratio & bonis artibus instituta, & cura & uigilijs elaborata. atque scitote iudices eas cupiditates, quæ obijciũtur Celio, atque hæc studia, de quibus disputo, nõ facile in eodẽ homine esse posse: fieri.n.non potest, ut animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, sæpe nimia copia, inopia etiã nõ nunquã impeditus, hoc, quidquid est, quod nos facimus in dicẽdo, non modo agendo, uerum etiam cogitando possit sustinere. an uos aliam causam esse ullam putatis, cur in tãtis præmijs eloquentiæ, tanta uoluptate dicendi, tanta laude, tanta gratia, tanto honore, tam sint pauci semperq; fuerint, qui in hoc labore uersentur? omittendæ sunt omnes uoluptates: relinquenda studia delectationis: ludus, iocus, conuiuiũ, sermo etiam penè omnium familiarium deserendus. quæ res in hoc genere homines à labore studioq; dicendi deterret, nõ quo aut ingenia deficiãt, aut doctrina puerilis. an hic, si sese isti uitæ dedisset, consularem hominem admodum adolescens in iudicium uocauisset? hic, si laborem fugeret, si obstrictus uoluptatibus teneretur, in hac acie quotidie uersaretur? appeteret inimicitias? in iudicium uocaret? subiret periculum

capitis? ipso inspectante populo R. tot menses aut de salute, aut de gloria dimicaret? nihil igitur illa uicinitas redolet? nihil hominum fama? nihil Baiæ denique ipsæ loquuntur? illæ uero non loquũtur solum, uerum etiam personãt, huc unius mulieris libidinem esse prolapsam, ut ea non modo solitudinem, ac tenebras, atque hæc flagitiorum integumenta non quærat, sed in turpissimis rebus frequentissima celebritate, & clarissima luce lætetur. uerum si quis est, qui etiam meretricijs amoribus interdictũ iuuentuti putet, est ille quidem ualde seuerus: negare non possum: sed abhorret non modo ab huius seculi licentia, uerum etiam à maiorum consuetudine, atque concessis: quando enim hoc nõ factum est? quando reprehensum? quando nõ permissum? quando denique fuit, ut, quod licet, non liceret? hic ego iam rem definiam: mulierem nullam nominabo, tãtum in medio relinquam. si qua non nupta mulier domũ suam patefecerit omnium cupiditati, palamq; sese in meretricia uita collocarit, uirorum alienissimorum conuiuijs uti instituerit; si hoc in urbe, si in hortis, si in Baiarum illa celebritate faciet; si denique ita sese geret nõ incessu solum, sed ornatu atque comitatu, nõ flagrantia oculorum, nõ libertate sermonis, sed etiam cõplexu, osculatione, aquis, nauigatione, conuiuijs, ut nõ solum meretrix, sed etiam procax uideatur: cum hac si quis adolescens forte fuerit, utrum hic tibi L. Herẽni adulter, an amator; expugnare pudicitiam, an explere libidinem uoluisse uideatur? obliuiscor iam iniurias Clodia: depono memoriam doloris mei: quæ abs te crudeliter in meos me absente facta sunt, negligo: ne sint hæc in te dicta, quæ dixi: sed ex te ipsa requiro, quo=

niam & crimen accuſatores abs te, & teſtem eius crimi nis te ipſam dicunt ſe habere: ſi qua mulier ſit huiuſmodi, qualem ego paulo ante deſcripſi, tui diſſimilis, uita, inſtitutoq; meretricio; cum hac aliquid adoleſcentem hominem habuiſſe rationis, num tibi perturpe aut perflagitioſum eſſe uideatur? ea ſi tu nō es, ſicut ego malo: quid eſt, quod obijciāt Celio? ſin eam te uolunt eſſe: quid eſt, cur nos crimen hoc, ſi tu cōtemnis, pertimeſcamus? quare nobis da uiam rationemq; defenſionis: nam aut pudor tuus defendet nihil à M. Celio petulantius eſſe factum, aut impudentia & huic & cæteris magnam ad ſe defendēdum facultatem dabit. Sed quoniam emerſiſſe iam è uadis, & ſcopulos præteruecta uidetur oratio mea, perfacilis mihi reliquus curſus oſtēditur. Duo ſunt enim crimina una in muliere ſummorum facinorum; auri, quod ſumptum à Clodia dicitur; & ueneni, quod eiuſdem Clodiæ necādæ cauſa paraſſe Celium criminantur. aurū ſumpſit, ut dicitis, quod L. Luceij ſeruis daret, per quos Alexādrinus Dio, qui tum apud Luceium habitabat, necaretur. magnū crimen, uel in Legatis inſidiandis, uel in ſeruis ad hoſpitem domi necandū ſolicitandis: plenum ſceleris conſiliū, plenum audaciæ. quo quidem in crimine primum illud requiram, dixerit'ne Clodiæ, quam ad rem aurum tum ſumeret, an non dixerit? ſi non dixit, cur dedit? ſi dixit, eodem ſe conſcientiæ ſcelere deuinxit. tu'ne aurū ex armario tuo promere auſa es? tu'ne Venerem illam tuam ſpoliatricem ſpoliare ornamentis? cæterum cum ſcires quantum ad facinus aurum hoc quæreretur, ad necem ſcilicet Legati, ad L. Luceij ſanctiſſimi hominis atque integerrimi labem ſceleris ſempi=

terni: huic facinori tanto tua mens liberalis conscia, tua domus popularis ministra, tua denique hospitalis illa Venus adiutrix esse non debuit. uidit hoc Balbus: facinoris tantum celatam esse Clodiã dixit, atque ita Celium ad illam attulisse, se ad ornatum ludorum aurum quærere. si tam familiaris erat Clodiæ, q̃ tu esse uis, cum de libidine eius tam multa dicis: dixit profecto, quò uellet aurum. si tam familiaris non erat, non dedit. ita, si uerum tibi Celius dixit, ò immoderata mulier, sciens tu aurum ad facinus dedisti? si non est ausus dicere, non dedisti. quid ego nunc argumentis huic crimini, quæ sunt innumerabilia, resistam? possum dicere mores M. Celij longissime à tanti sceleris atrocitate esse disiunctos: minime esse credendũ, homini tam ingenioso, tamq; prudenti non uenisse in mentem, rem tanti sceleris ignotis alienisq; seruis non esse credendam. possum etiam illa & cæterorum patronorum, & mea cõsuetudine ab accusatore perquirere, ubi sit congressus cum seruis Luceij Celius? qui ei fuerit aditus? si per se, qua temeritate? si per alium, per quem? possum omnes latebras suspicionum peragrare dicendo: non causa, non locus, non facultas, non conscius, non perficiendi, non occultandi maleficij spes, non ratio ulla, nõ uestigium maximi facinoris reperietur. sed hæc, quæ sunt oratoris propria, quæ mihi non propter ingenium meum, sed propter hanc exercitationẽ, usumq; dicendi fructum aliquem ferre potuissent, cum à me ipso laborata proferri uiderentur, breuitatis causa relinquo omnia: habeo enim iudices, quem uos socium uestræ religionis, iurisq; iurandi facile esse patiemini, L. Luceiũ, sanctissimum hominem & grauissimum, testem: qui tan=

tum facinus in famã atque fortunas ſuas neque non au
diſſet illatũ à Celio, neque neglexiſſet, neque tuliſſet. an
ille uir, illa humanitate præditus, illis ſtudijs, artibus, atq;
doctrina, illius ipſius periculũ, quem propter hæc ipſa ſtu=
dia diligebat, negligere potuiſſet? & quod facinus in
alienũ hominem illatum ſeuere acciperet, id omiſiſſet cu=
rare in hoſpite? quod per ignotos actum cũ comperiſſet,
doleret, id à ſuis tentatum eſſe negligeret? quod in agris
locis' ue publicis factum reprehenderet, id in urbe, ac ſuæ
domi cœptum eſſe leuiter ferret? quod in alicuius agre=
ſtis periculo non prætermitteret, id homo eruditus in in=
ſidijs doctiſſimi hominis diſſimulandum putaret? ſed cur
diutius uos iudices teneo? ipſius iurati religionem, aucto=
ritatemq; percipite, atque omnia diligenter teſtimonij
uerba cognoſcite. recita teſtimonium Luceij. quid expe=
ctatis amplius? an aliquã uocẽ putatis ipſam pro ſe cau
ſam & ueritatem poſſe mittere? hæc eſt innocentiæ de=
fenſio, hæc ipſius cauſæ oratio, hæc una uox ueritatis.
in crimine ipſo nulla ſuſpicio eſt, & in re nihil eſt argu=
menti: in negotio, quod actum eſſe dicitur, nullũ ueſti=
gium ſermonis, loci, temporis: nemo teſtis, nemo conſcius
nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex in=
fami, ex crudeli, ex facinoroſa, ex libidinoſa domo: do=
mus autem illa, quæ tentata ſcelere iſto nefario dicitur,
plena eſt integritatis, officij, religionis: ex qua domo re=
citatur uobis iureiurando deuincta auctoritas: ut res
minime dubia, tamen in cõtentione ponatur, utrũ teme=
raria, procax, irata mulier finxiſſe crimen, an grauis, ſa
piens, moderatusq; uir religioſe teſtimoniũ dixiſſe uidea=
tur. Reliquum eſt igitur crimen de ueneno: cuius ego

neque principiũ inuenire, neque euoluere exitũ possum.
quæ fuit enim causa, quãobrem isti mulieri uenenũ uel=
let dare Celius? ne aurũ redderet? num petiuit? ne cri=
men hæreret? num quis obiecit? nũ quis denique fecis=
set mentionem, si hic nemini nomẽ detulisset? quin etiã
Herenniũ dicere audistis, uerbo se molestũ nõ futurũ fuis
se Celio, nisi iterũ eadem de re suo familiari absoluto no=
men hic detulisset. credibile est igitur, tantũ facinus nullã
ob causam esse cõmissum? et uos nõ uidetis fingi sceleris
maximi crimen, ut alterius causa sceleris suscipiendi fuis=
se uideatur? cui denique cõmisit? quo adiutore usus est?
quo socio? quo cõscio? cui tãtũ facinus, cui se, cui salutẽ
suã credidit? seruis' ne mulieris? sic enim obiectũ est. et
erat tã demens hic, cui uos ingeniũ certe tribuitis, etiã si
cætera inimica oratione detrahitis; ut omneis suas for=
tunas alienis seruis cõmitteret? at quibus seruis? refert
enim magnopere id ipsum: his' ne, quos intelligebat nõ
cõmuni cõditione seruitutis uti, sed licentius, liberius, fa=
miliarius cum domina uiuere? quis enim hoc non uidet
iudices, aut quis hoc ignorat, in eiusmodi domo, in qua
mater familias meretricio more uiuat; in qua nihil ge=
ratur, quod foras proferẽdũ sit; in qua lustra, libidines,
luxuries, omnia denique inaudita uitia, atq; flagitia uer=
sentur; hic seruos nõ esse seruos, quibus omnia cõmittan
tur, per quos gerãtur, qui uersentur iisdem in uoluptati=
bus, quibus occulta credãtur, ad quos aliquãtũ etiam ex
quotidianis sumptibus, ac luxuria redũdet? id igitur Ce=
lius nõ uidebat? si. n. tã familiaris erat mulieris, quàm
uos uultis: istos quoque seruos familiares esse dominæ scie
bat. sin ei tãta cõsuetudo, quãta à uobis inducitur, nõ erat:

quæ cum ſeruis potuit familiaritas eſſe tanta? ipſius autem ueneni quæ ratio fingitur? ubi quæſitum eſt? quemadmodũ paratum? quo pacto? cui, quo in loco traditũ? habuiſſe aiũt domi, uimq́; eius eſſe expertũ in ſeruo quodam ad rem ipſam parato, cuius perceleri interitu eſſe ab hoc comprobatũ uenenũ. prò dij immortales, cur interdum in hominũ ſceleribus maximis aut cõniuetis, aut præſentis fraudis pœnas in diem reſeruatis? uidi enim, uidi, & illum hauſi dolorem uel acerbiſſimũ in uita, cum Q. Metellus abſtraheretur è ſinu gremioq́; patriæ, cumq́; ille uir, qui ſe natum huic imperio putauit, tertio die poſt, q̃ in curia, in Roſtris, in Rep. floruiſſet, integerrima ætate, optimo habitu, maximis uiribus, eriperetur indigniſſime bonis omnibus, atque uniuerſæ ciuitati. quo quidẽ tẽpore ille moriens, cũ iam cæteris ex partibus oppreſſa mẽs eſſet, extremũ ſenſum ad memoriã Reip. reſeruabat; cũ me intuẽs flentẽ, ſignificabat interruptis, atq; morientibus uocibus, quãta impẽderet procella urbi, quãta tempeſtas ciuitati; & cũ parietem ſæpe feriens eum, qui cũ Q. Catulo fuerat ei cõmunis, crebro Catulum, ſæpe me, ſæpiſſime Remp. nominabat; ut nõ tã ſe emori, quàm ſpoliari ſuo præſidio cũ patriam, tũ etiã me doleret. quem quidem uirum ſi nulla uis repentini ſceleris ſuſtuliſſet, quonam modo ille furenti fratri ſuo patrueli conſularis reſtitiſſet, qui Conſul incipientem furere atque conantem ſua ſe manu interfecturum audiente ſenatu dixerit? ex hac igitur domo progreſſa iſta mulier de ueneni celeritate dicere audebit? non ne ipſam domum metuet, ne quam uocem eliciat? non parietes conſcios, non noctem illam funeſtam, ac luctuoſam

perhorreſcet? ſed reuertar ad crimen. ſed enim hæc fa= cta illius clariſſimi ac fortiſſimi uiri mentio & uocem meam fletu debilitauit, et mentem dolore impediuit. Sed tamen, uenenum unde fuerit, quemadmodum paratum ſit, non dicitur. datum eſſe hoc aiunt P. Licinio puden= ti adoleſcenti & bono, Celij familiari: conſtitutũ factũ eſſe cum ſeruis, ut uenirent ad balneas Xenias, eodem Li cinium eſſe uenturũ, atque ijs ueneni pyxidem traditu= rum. hic primum illud requiro, quid attinuerit illud fer= ri in eum locum cõſtitutum? cur illi ſerui nõ ad Celium domum uenerint? ſi manebat tanta illa cõſuetudo Celij cum Clodia, tantaq; familiaritas: quid ſuſpicionis eſſet, ſi apud Celiũ mulieris ſeruus uiſus eſſet? ſin autem iam ſuberat ſimultas, extincta erat cõſuetudo, diſſidium exti= terat: hinc illæ lacrymæ nimirum, & hæc cauſa eſt ho= rum omnium ſelerũ atque criminũ. immo, inquit, cum ſerui ad dominã rem iſtam, & maleficium Celij detuliſ= ſent, mulier ingenioſa præcepit ſuis, ut omnia Celio polli= cerentur: ſed ut uenenũ, cum à Licinio traderetur, ma= nifeſto cõprehendi poſſet, conſtitui locũ iuſſit balneas Xe nias, ut eò mitteret amicos, qui deliteſcerent, deinde repen te, cum ueniſſet Licinius, uenenum traderet, proſilirent, hominemq; cõprehenderent. quæ quidem omnia iudices perfacilem rationem habent reprehendendi. cur. n. bal= neas publicas potiſſimũ cõſtituerat? in quibus, nõ inue= nio, quæ latebra togatis hominibus eſſe poſſit: nã ſi eſſent in ueſtibulo balnearum, non laterent: ſin ſe in intimum conijcere uellent, nec ſatis cõmode calceati & ueſtiti id facere poſſent, & fortaſſe non reciperentur: niſi forte mulier potens quadrãtaria illa permutatione familiaris

facta erat balneatori. atque equidem uehementer expectabã, quinam isti uiri boni testes huius manifesto deprehensi ueneni dicerentur: nulli enim sunt adhuc nominati: sed non dubito, quin sint pergraues, qui primum sint talis fœminæ familiares, deinde eam prouinciam susceperint, ut in balneas contruderentur: quod illa nisi à uiris honestissimis ac plenissimis dignitatis, quàm uelit sit potens, nũquam impetrauisset. sed quid ego de dignitate istorũ testium loquor? uirtutem eorũ diligentiamq́; cognoscite. in balneis delituerũt: testeis egregios. deinde temere prosiluerũt: homines grauitati deditos: sic enim fingũt, cum Licinius uenisset, pyxidem teneret in manu, conaretur tradere, non dum tradidisset, tum repente euolasse istos præclaros testes sine nomine; Licinium autem, cum iam manum ad tradẽdum pyxidem porrexisset, retraxisse, atque illo repentino hominũ impetu se in fugam coniecisse. ò magna uis ueritatis, quæ contra hominũ ingenia, calliditatem, solertiã, contraq́; fictas omnium insidias facile se per se ipsa defendat. uerum hæc tota fabella ueteris & plurimarum fabularum poetriæ quàm est sine argumento? quàm nullũ inuenire exitũ potest? quid enim isti tot uiri (nam necesse est fuisse non paucos, ut et comprehendi Licinius facile posset, & res multorum oculis esset testatior) cur Licinium de manibus amiserũt? qui minus enim Licinius comprehendi potuit, cum se retraxit ne pyxidem traderet, quàm si nõ retraxisset? erãt. n. illi positi, ut comprehenderent Licinium, ut manifesto Licinius teneretur, aut cum retineret uenenum, aut cum tradidisset. hoc fuit totum consilium mulieris: hæc istorum prouinciã, qui rogati sunt: quos quidem tu quamobrem

temere prosiluisse dicas, atque ante tēpus, nō reperio. fuerant hoc rogati, fuerant ad hanc rem collocati, ut uenenum, ut insidiæ, facinus denique ipsum ut manifesto cōprehenderetur: potuerūt'ne meliori tempore prosilire, quàm cū Licinius uenisset? cū in manu teneret ueneni pyxidem? quæ, si, cū iam erat tradita seruis, euasissent subito ex balneis mulieris amici, Liciniumq; cōprehendissent: imploraret hominū fidem, atque à se illā pyxidem traditā pernegaret. quem quo modo illi reprehenderent? uidisse se dicerent? primū ad se reuocarent maximi facinoris crimen: deinde id se uidisse dicerent, quod, quo loco collocati fuissent, nō potuissent uidere. tempore igitur ipso se ostenderunt, cum Licinius uenisset, pyxidem expediret, manum porrigeret, uenenum traderet. mimi ergo est iam exitus, non fabulæ: in quo cum clausula non inuenitur, fugit aliquis è manibus, deinde scabella cōcrepant, aulæum tollitur. quæro enim, cur Licinium titubantem, hæsitātem, cedentem, fugere conātem mulieraria manus ista de manibus emiserit? cur non cōprehenderint? cur non ipsius confessionem multorum oculis, facinoris denique uoce tāti sceleris crimen expresserint? an timebāt, ne tot unū, ualentes imbecillum, alacres perterritum superare nō possent? nullum argumentum in re, nulla suspicio in causa, nullus exitus criminis reperietur. itaque hæc causa ab argumentis, à coniectura, ab ijs signis, quibus ueritas illustrari solet, ad testes tota traducta est. quos quidem ego testes iudices non modo sine ullo timore, sed etiam cum aliqua spe delectationis expecto. prægestit animus iam uidere, primum lautos iuuenes mulieris beatæ ac nobilis familiares, deinde forteis uiros ab impera-

trice in insidijs, atque in præsidio balnearum locatos. ex quibus requirã, quonam modo latuerint, aut ubi? alue=us' ne ille, an equus Troianus fuerit, qui tot inuictos ui=ros muliebre bellum gerentes tulerit ac texerit? illud uero respondere cogam, cur tot uiri ac tales hunc & unũ & tam imbecillum, quàm uidetis, non aut stantem compre=henderint, aut fugientem cõsecuti sint? qui se nunquam profecto, si istum in locũ processerint, explicabũt. quàm uolent, in conuiuijs faceti, dicaces, nõ nũquam etiam ad uinũ diserti sint: alia fori uis est, alia triclinij; alia sub=selliorum ratio, alia lectorum; non idem iudicum, come=satorumq; conspectus; lux denique lõge alia est solis, & lychnorum. quamobrem excutiemus omnes istorum de=licias, omnes ineptias, si prodierint. sed si me audiãt, na=uent aliam operam, aliam ineant gratiam, in alijs se re=bus ostentent, uigeant apud istam mulierem uenustate, dominentur sumptibus, hæreant, iaceant, deseruiant, capi ti uero innocentis, & fortunis parcant. at sunt serui illi de cognatorum sententia nobilissimorum, & clarissimo=rum hominum manumissi: tãdem aliquid inueniemus, quod ista mulier de suorum propinquorum fortissimo=rum uirorũ sententia atque auctoritate fecisse dicatur. sed scire cupio, quid habeat argumenti ista manumissio, in qua aut crimen est Celio quæsitũ, aut quæstio suble=uata, aut multarũ rerum conscijs seruis cum causa præ=mium persolutum. at propinquis placuit. cur non place=ret, cum rem tu te ad eos non ab alijs tibi allatam, sed à te ipsa compertam deferre diceres? hic etiam miramur, si illam commentitiam pyxidem obscœnissima sit fabula consecuta? nihil est, quod in eiusmodi mulierem non

cadere uideatur. audita, & peruulgata, & percelebrata sermonibus res est. percipitis animis iudices iam dudum, quid uelim, uel potius quid nolim dicere. quod etiã si est factũ, certe à Celio non est factũ: quid enim attinebat? est enim ab aliquo fortasse adolescente non tam insulso, quàm nõ uerecũdo. sin autem est fictũ: nõ illud quidem modestũ, sed tamen non est infacetũ mendacium. quod profecto nunquam hominũ sermo, atque opinio comprobasset, nisi omnia, quæ cũ turpitudine aliqua dicerentur, in istam quadrare apte uiderentur. Dicta est à me causa iudices, & perorata. iam intelligitis, quantum iudicium sustineatis, quanta res sit cõmissa uobis. de ui quæritis. quæ lex ad imperium, ad maiestatem, ad statũ patriæ, ad salutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus armata dissensione ciuium, Reip. penè extremis temporibus tulit: quæq; lex, sedata illa flãma Cõsulatus mei, fumãtis reliquias coniurationis extinxit: hac enim lege Celij adolescentia non ad Reip. pœnas, sed ad mulieris libidines, & delicias deposcitur. atq; hoc etiã loco M. Camurti, & Ceserni dãnatio prædicatur. ò stultitiam, stultitiam ne dicam, an impudentiam singularem? audetis'ne, cũ ab ea muliere ueniatis, facere istorum hominũ mentionem? audetis'ne excitare tanti flagitij memoriam, non extinctã illã quidem, sed repressam uetustate? quo enim illi crimine, peccatoq; perierũt? nempe quòd eiusdem mulieris dolorem, & iniuriã Vectiano nefario sunt stupro persecuti. ergo ut audiretur Vectij nomen in causa, ut illa uetus Afrania fabula refricaretur, iccirco Camurti, & Ceserni causa est renouata? qui quanquã lege de ui certe nõ tenebantur, eo maleficio tamen erant implicati,

ut ex nullius legis laqueis emittendi uiderentur. M. uero Celius cur in hoc iudicium uocatur? cui neque proprium quæstionis crimen obijcitur, nec uero aliquid eiusmodi, quod sit à lege seiunctum, & cum uestra seueritate coniunctum. cuius prima ætas dedita disciplinis fuit, ijsq; artibus, quibus instruimur ad hunc usum forensem, ad capessendam Remp. ad honorem, gloriam, dignitatem. ijs autem fuit amicitijs maiorum natu, quorum imitari industriam continentiamq; maxime uelit; ijs æqualium studijs, ut eundem, quẽ optimi ac nobilissimi, petere cursum laudis uideretur. cum autem paulum iam roboris accessisset ætati, in Africam profectus est, Q. Pompeio Procos. contubernalis castissimo uiro, atque omnis officij diligentissimo: in qua prouincia cum res erant, et possessiones paternæ, tum etiam usus quidam prouincialis, non sine causa à maioribus huic ætati tributus. discessit illinc Pompeij iudicio probatissimus, ut ipsius testimonio cognoscetis. uoluit uetere instituto, eorum adolescentium exemplo, qui post in ciuitate summi uiri, & clarissimi ciues extiterunt, industriam suam à populo R. ex aliqua illustri accusatione cognosci. uellem aliò potius eum cupiditas gloriæ detulisset: sed abijt huius tempus querelæ. accusauit C. Antonium collegam meum: cui misero præclari in Remp. beneficij memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficij cogitati. postea nemini concessit æqualiũ, plus ut in foro, plus ut in negotijs uersaretur causisq; amicorum, plus ut ualeret inter suos gratia. quæ nisi uigilantes homines, nisi sobrij, nisi industrij consequi non possunt, omnia labore, & diligentia est consecutus. in hoc flexu quasi ætatis (nihil enim occultabo fretus humanitate

ac ſapientia ueſtra) fama adoleſcentis paulum hæſit ad metas notitia noua mulieris, & infelici uicinitate, et inſolentia uoluptatum. quæ cum incluſæ diutius, & prima ætate compreſſæ, & conſtrictæ fuerunt, ſubito ſe nõ nunquam profundũt, atque eijciunt uniuerſæ. qua ex uita, uel dicam quo ex ſermone : nequaquam. n. tantũ erat, quantum homines loquebantur : uerum ex eo, quidquid erat, emerſit, totumq; ſe eiecit, atque extulit: tãtumq; abeſt ab illius familiaritatis infamia, ut eiuſdem nũc ab ſeſe inimicitias, odiumq; propulſet. atque ut iſte interpoſitus ſermo deliciarum, deſidiæq; moreretur, (fecit me mehercule inuito, & multum repugnante, ſed tamen fecit) nomen amici mei de ambitu detulit : quem abſolutum inſequitur, reuocat, nemini noſtrum obtemperat, eſt uiolentior quàm uellem. ſed ego non loquor de ſapientia, quæ nõ cadit in hanc ætatem: de impetu animi loquor, de cupiditate uincendi, de ardore mentis ad gloriam : quæ ſtudia in his iam ætatibus noſtris contractiora eſſe debent, in adoleſcentia uero, tanquã in herbis, ſignificãt quæ uirtutis maturitas, & quãtæ fruges induſtriæ ſint futuræ : etenim ſemper magno ingenio adoleſcẽtes refrenandi potius à gloria, q̃ incitandi fuerunt : amputãda plura ſunt illi ætati, ſiquidem effloreſcit ingenij laudibus, q̃ inſerenda. quare ſi cui nimium efferbuiſſe uidetur huius uel in ſuſcipiendis, uel in gerendis inimicitijs uis, ferocitas, pertinacia; ſi quem etiam minimorum horum aliquid offendit, ſi purpuræ genus, ſi amicorum cateruæ, ſi ſplendor, ſi nitor : iam iſta deferuerint, iam ætas omnia, iam dies mitigarit. conſeruate igitur Reip. iudices ciuem bonarũ artium, bonarum partium, bonorum uirorum. promit=

to hoc uobis, & Reip. ſpondeo, ſi modo nos ipſi Reip. ſatisfecimus, nunquã hunc à noſtris rationibus ſeiunctum fore. quod cum fretus noſtra familiaritate promitto, tum quòd duriſſimis ſe ipſe legibus iam obligarit: neque enim poteſt, qui hominem conſularẽ, quòd ab eo Remp. uiolatã diceret, in iudicium uocarit, ipſe eſſe in Rep. ciuis turbulentus: non poteſt, qui ambitu ne abſolutum quidem patitur eſſe abſolutum, ipſe impune unquam eſſe largitor. habet à M. Celio Reſp. iudices duas accuſationes uel obſides periculi, uel pignora uoluntatis. quare oro, obteſtorq́; uos iudices, ut, qua in ciuitate paucis his diebus Sex. Clodius abſolutus ſit; quem uos per biennium aut miniſtrum ſeditionis, aut ducem uidiſtis; qui ædes ſacras, qui cenſum populi R. qui memoriam publicam ſuis manibus incendit; hominem ſine re, ſine fide, ſine ſpe, ſine fortunis, ore, lingua, manu, uita omni inquinatum; qui Catuli monimentum afflixit, meam domum diruit, mei fratris incendit; qui in Palatio, atque in urbis oculis ſeruitia ad cædem, & inflammandam urbem incitauit: in ea ciuitate ne patiamini illum abſolutum muliebri gratia, M. Celium libidini muliebri condonatum; ne eadem mulier cum ſuo coniuge & fratre turpiſſimum latronem eripuiſſe, & honeſtiſſimum adoleſcentem oppreſſiſſe uideatur. quòd cum huius uobis adoleſcentiam propoſueritis, conſtituitote uobis ante oculos huius etiam miſeri ſenectutem, qui hoc unico filio nititur, in huius ſpe requieſcit, huius unius caſum pertimeſcit: quem uos ſupplicem ueſtræ miſericordiæ, ſeruum poteſtatis, abiectum non tam ad pedes, quàm ad mores ſenſusq́; ueſtros, uel recordatione parentum ueſtrorum, uel liberorum

iucunditate sustentate; ut in alterius dolore, uel pietatis, uel indulgentiæ uestræ seruiatis. nolite iudices aut hunc iam natura ipsa occidentem uelle maturius extingui uulnere uestro, quàm suo fato; aut hunc nunc primum florescentem firmata iam stirpe uirtutis, tanquam turbine aliquo aut subita tempestate peruertere. conseruate parenti filium, parentem filio; ne aut senectutem iam propè desperatam contempsisse, aut adolescentiam plenam spei maximæ non modo non aluisse uos, sed etiam perculisse, atque afflixisse uideamini. quẽ si uobis, si suis, si Reip. conseruatis, addictum, deditum, obstrictum uobis, ac liberis uestris habebitis, omniumq; huius neruorum ac laborum uos potissimum iudices fructus uberes diuturnosq; capietis.

Peregrinus Iustius

PRO

PRO L. CORNELIO BALBO. ORATIO XXXVI.

I auctoritates patronorum in iudicijs ualerent, ab amplissimis uiris L. Cornelij causa defensa est; si usus, à peritissimis; si ingenia, ab eloquëtissimis; si studia, ab amicissimis, & cũ beneficijs cum L. Cornelio, tum maxima familiaritate coniunctis. quæ sunt igitur meæ partes? auctoritatis tantæ, quãtam uos in me esse uoluistis; usus mediocris, ingenij minime uoluntati paris. nam cæteris, à quibus est defensus, hunc debere plurimum uideo: ego quantum ei debeam, alio loco ostendam. Principio orationis hoc oppono, me omnibus, qui amici fuerint saluti meæ, & dignitati, si minus referenda gratia satisfacere potuerim, at prædicanda, & habenda certe satis esse facturum. quæ fuerit hesterno die Cn. Pompeij grauitas in dicendo iudices, quæ facultas, quæ copia, nó opinione tacita uestrorum animorum, sed perspicua admiratione declarari uidebatur: nihil enim unquã audiui, quod mihi de iure subtilius dici uideretur; nihil de memoria, de more, de exemplis acutius; nihil peritius de fœderibus; nihil illustriore auctoritate de bellis; nihil de Rep. grauius; nihil de ipso modestius; nihil de causa, & crimine ornatius: ut mihi iam uerum uideatur illud esse, quod non nulli literati ac studijs doctrinisq; dediti quasi quiddã incredibile dicere putabantur, eum, qui omnes animo uirtutes penitus cóprehendisset, omnia, quæ facere uellet, facillime tractare. quæ enim in L. Crasso potuit, homine nato ad dicendi singu=

larem quandam facultatem, si hanc causam ageret, maior esse ubertas, uarietas, copia, q̃ fuit in eo, qui tantum potuit impertire huic studio temporis, quãtum ipse à pueritia usque ad hanc ætatem à continuis bellis & uictorijs cõquieuit? quo mihi difficilior est hic extremus perorandi locus: etenim ei succedo orationi, quæ non præteruecta sit aures uestras, sed in animis omniũ penitus insederit; ut plus uoluptatis ex recordatione illius orationis, quàm nõ modo ex mea, sed ex cuiusquã oratione capere possitis. sed mos est gerendus nõ modo Cornelio, cuius ego uolũtati in eius periculis nullo modo deesse possum; sed etiã Cn. Pompeio, qui sui facti, sui iudicij, sui beneficij uoluit me esse, ut apud eosdem uos iudices nuper in alia causa fuerim, & prædicatorem, & auctorem.

Ac mihi quidem hoc dignum reo uidetur, hoc deberi huius excellentis uiri præstantissimæ gloriæ, hoc proprium esse uestri officij, hoc satis esse causæ, ut, quod fecisse Cn. Pompeiũ constet, id omnes & licuisse cõcedant. nam uerius nihil est, q̃ quod hesterno die dixit ipse; ita L. Cornelium de fortunis omnibus dimicare, ut nullius in delicti crimen uocaretur: non enim furatus esse ciuitatem, non genus suum ementitus, nõ in aliquo impudenti mendacio delituisse, nõ irrepsisse in censum dicitur: unum obijcitur, natum esse Gadibus, quod negat nemo. cæterum accusator fatetur, hũc in Hispania durissimo bello cũ Q. Metello, cum M. Mẽmio & in classe, & in exercitu fuisse, et, ut Pompeius in Hispaniam uenerit, Memmiumq; habere Quæstorem cœperit, nũquã à Mẽmio discessisse; Carthaginem esse profectum; acerrimis illis prælijs, & maximis, Sucronensi, & Duriensi, interfuisse; cum Pō=

peio ad extremum belli tempus fuisse. hæc sunt prælia Cornelij, talis in Remp. nostram labor, assiduitas, dimicatio, uirtus digna summo imperatore, spes pro periculis præmiorum. præmia quidem ipsa nō sunt in eius facto qui adeptus est, sed in eius qui dedit. donatus igitur est ob eas causas à Cn. Pompeio ciuitate. id accusator nō negat, sed reprehendit; ut in Cornelio causa ipsius probetur, pœna quæratur; in Pompeio causa lædatur, pœna sit nulla. sic famam, sic innocētissimi hominis fortunas, præstantissimi imperatoris factum condemnari uolunt. ergo in iudicium caput Cornelij, factum Pompeij uocatur: hūc enim in ea ciuitate, in qua sit natus, honestissimo loco natum esse concedis, & ab ineunte ætate relictis rebus suis omnibus in nostris bellis, nostris cum imperatoribus esse uersatum, nullius laboris, nullius obsessionis, nullius prælij expertem fuisse. hæc sunt omnia cū plena laudis, tum propria Cornelij: nec in his rebus crimē est ullum. ubi igitur est crimen? quòd eum Pompeius ciuitate donauit. huiusce'ne crimen? minime: nisi honos ignominia putāda est. cuius igitur? re uera nullius; actione accusatoris, eius unius qui donauit. qui si adductus gratia minus idoneū hominem præmio affecisset; qui etiā si uirum bonū, sed nō ita meritū, si denique aliquid, quod non contra, ac liceret, factū diceretur, sed contra atque oporteret: tamen esset omnis eiusmodi mali reprehensio à uobis iudices repudiāda. nunc uero quid dicitur? quid ait accusator fecisse Pompeium, quod ei facere nō licuerit? quod grauius est, q̄ si id factum ab eo diceret, quod nō oportuisset: est enim aliquid, quod nō oporteat, etiam si licet; quidquid uero non licet, certe non oportet.

hic ego nunc coner ſic agere iudices, non eſſe fas dubita=
ri, quin, quod Cn. Pompeium feciſſe conſtet, id non ſolum
decuiſſe, ſed etiam debuiſſe fateamur? quid enim abeſt
huic homini, quod ſi adeſſet, iure hoc tribui, & concedi
putaremus? uſus'ne rerum? qui pueritiæ tempus extre
mum, principiũ habuit bellorum, atque imperiorum ma=
ximorum: cuius plerique æquales minus ſæpe caſtra ui=
derunt, q̄ hic triumphauit: qui tot habet triumphos, quot
oræ ſunt parteſq; terrarum; tot uictorias bellicas, quot
ſunt in rerum natura genera bellorum. an ingenium?
cum etiã ipſe caſus euentuſq; rerum nõ duces, ſed comi=
tes eius cõſiliorum fuerint: in quo uno ita ſumma for=
tuna cũ ſumma uirtute certauit, ut omniũ iudicio plus
q̄ poſſit, minus q̄ decet, tribueretur. an pudor, an integri
tas, an religio in eo, an diligentia unquam requiſita eſt?
quem prouinciæ noſtræ, quem liberi populi, quem Reges,
quem exteræ gẽtes caſtiorem, moderatiorem, ſanctiorem,
nõ modo uiderũt, ſed aut ſperando unquã, aut optando
cogitauerunt? quid dicã de auctoritate? quæ tanta eſt,
quanta in his tantis uirtutibus ac laudibus eſſe debet. cui
ſenatus populuſq; R. ampliſſimæ dignitatis præmia dedit
non poſtulanti, imperia uero etiam recuſanti, huius de fa
cto iudices ita quæri, ut id agatur, licuerit'ne ei facere
quod fecit, an uero nõ dicã non licuerit, ſed nefas fuerit,
(contra fœdus enim, id eſt cõtra populi R. religionem et
fidem feciſſe dicitur) non turpe populo R. non ne uobis?
audiui hoc de parente meo puer, cum Q. Metellus L. F.
cauſam de pecunijs repetundis diceret, ille ille uir, cui pa=
triæ ſalus dulcior q̄ conſpectus fuit, qui de ciuitate decede
re q̄ de ſententia maluit. hoc igitur cauſam dicẽte, cum

ipſius tabulæ circunferrentur inſpiciendi nominis cauſa, fuiſſe iudicem ex illis equitibus R. grauiſſimis uiris neminem, quin remoueret oculos, & ſe totum auerteret, ne forte, quod ille in tabulas publicas retuliſſet, dubitaſſe quiſquam, uerum ne an falſum eſſet, uideretur. nos Cn. Pōpeij decretū, iudicium de cōſilij ſententia pronunciatum recognoſcemus? cum legibus conferemus? cum fœderibus, quorum acerbiſſima diligentia eſt, pertendemus? Athenis aiunt, cū quidā apud eos, qui ſancte grauiterq; uixiſſet, & teſtimoniū publice dixiſſet, &, ut mos Græcorum eſt, iurādi cauſa ad aras accederet, una uoce omnes iudices, ne is iuraret, reclamaſſe. cum Græci homines, ſpectati uiri, noluerint religione uideri potius, quàm ueritate fidem eſſe cōſtrictā: nos, etiā in ipſa religione & legum & fœderum cōſeruanda qualis fuerit Cn. Pompeius, dubitabimus? utrū enim, inſcientem uultis contra fœdera feciſſe, an ſcientem? ſi ſcientē, ò nomen noſtri imperij, ò populi R. excellens dignitas, ò Cn. Pompeij ſic late longeq; diffuſa laus, ut eius gloriæ domicilium cōmunis imperij finibus terminetur; ò nationes, urbes, populi, Reges, Tetrarchæ, tyrāni, teſtes Cn. Pōpeij non ſolum uirtutis in bello, ſed etiam religionis in pace: uos deniq; mutæ regiones imploro, & ſola terrarum ultimarum, uos maria, portus, inſulæ, litoraq;: quæ eſt enim ora, quæ ſedes, qui locus, in quo nō extent huius cum fortitudinis, tum uero humanitatis, tum animi, tum cōſilij impreſſa ueſtigia? hunc quiſquā incredibili quadā atque inaudita grauitate, uirtute, cōſtantia præditū, fœdera ſcientem neglexiſſe, uiolaſſe, rupiſſe, dicere audebit? gratificatur mihi geſtu accuſator: inſcientem Cn. Pompeium feciſſe

* ſignificat. quaſi uero leuius ſit, cum in tanta Rep. uerſe re, & maximis negotijs præſis, facere aliquid, quod ſcias non licere, an omnino neſcire quid liceat. etenim cum in Hiſpania bellum acerrimum & maximũ geſſerat, quo iure Gaditana ciuitas eſſet, neſciebat? an cuius linguam populi nõ noſſet, interpretationem fœderis non tenebat? id igitur quiſquã Cn. Põpeium ignoraſſe dicere audebit, quod mediocres homines, quod nullo uſu, nullo ſtudio militari præditi, quod librarioli denique ſcire profiteantur? equidem contra exiſtimo iudices, cum in omni genere ac uarietate artium, etiam illarũ quæ ſine ſummo otio non facile diſcuntur, Cn. Pompeius excellat, ſingularem quãdam laudem eius, & præſtabilem eſſe ſcientiã in fœderibus, pactionibus, conditionibus, populorum, Regum, exterarũ nationũ, in uniuerſo denique belli iure ac pacis. niſi forte, quæ nos libri docent in umbra, & otio, ea Cn. Põpeium neque, cũ requieſceret, literæ, neque, cũ rem gereret, res ipſæ docere potuerũt. Atque, ut ego ſentio iudices, cauſa dicta eſt temporis magis. ego nõ huius inquã
* genere iudicij plura dicã: eſt enim huius ſeculi labes quædam & macula, uirtuti inuidere, uelle ipſum florem dignitatis infringere. etenim ſi Cn. Pompeius abhinc annos quingentos fuiſſet, is uir à quo ſenatus adoleſcẽtulo atq; equite R. ſæpe cõmunis ſalutis auxilium expetiſſet; cuius res geſtæ omnes gentes cũ clariſſima uictoria terra mariq; peragraſſent; cuius tres triumphi teſtes eſſent, totum orbem terrarum noſtro imperio teneri; quem populus R. ſingularibus honoribus decoraſſet: ſi nũc apud uos id, quod is feciſſet, contra fœdus factum diceretur, quis audiret? nemo profecto: mors enim cum extin-

xiſſet inuidiam, res eius geſtæ ſempiterni nominis gloria niterentur. cuius igitur audita uirtus dubitationi locum non daret, huius præſens, experta, atque perſpecta, obtrectatorum uoce lædetur? omittam igitur Pompeium iam oratione mea reliqua: ſed uos iudices animis ac memoria tenetote. de lege, de fœdere, de exemplis, de perpetua cõſuetudine ciuitatis noſtræ renouabo ea, quæ dicta ſunt: nihil enim mihi noui, nihil integri neque M. Craſſus, qui totam cauſam & pro facultate & pro fide ſua diligentiſſime uobis explicauit; neque Cn. Pompeius, cuius oratio omnibus ornamentis abundauit, ad dicendũ reliquit. ſed quoniã me recuſante placuit ambobus adhiberi hunc à me quaſi perpoliendi quendam operis extremum laborem: peto à uobis, ut me officij potius, quàm dicendi ſtudio hanc ſuſcepiſſe operam ac munus putetis. ac prius, quàm aggrediar ad ius cauſamq; Cornelij, quiddam de communi conditione omnium noſtrum deprecandæ maleuolentiæ cauſa breuiter commemorandum uidetur.

Si, quo quiſque loco noſtrum eſt iudices natus, aut ſi in qua fortuna eſt naſcendi initio conſtitutus, hunc uitæ ſtatũ uſque ad ſenectutem obtinebere debet; et ſi omnes, quos aut fortuna extulit, aut ipſorum illuſtrauit labor, & induſtria, pœna ſunt afficiendi: non grauior L. Cornelio, quàm multis uiris bonis atque fortibus cõſtitui lex uitæ & conditio uidetur. ſin autem multorum uirtus, ingenium, humanitas ex infimo genere & fortunæ gradu non modo amicitias & rei familiaris copias conſecuta eſt, ſed ſummã laudem, honores, gloriam, dignitatem: non intelligo, cur potius inuidia uiolatura uirtutem L. Cornelij, quàm æquitas ueſtra pudorem eius adiutura

uideatur. itaque quod maxime petendũ est, à uobis iccirco nõ peto iudices, ne de uestra sapientia, atq; de uestra humanitate dubitare uidear. est autem petendũ, ne oderitis ingeniũ, ne inimici sitis industriæ, ne humanitatem opprimendã, ne uirtutem puniendã putetis. illud peto, ut, si causam ipsam per se firmam esse & stabilem uideritis, hominis ipsius ornamenta adiumento causæ potius, q̃ impedimẽto esse malitis. Nascitur iudices causa Cornelij ex ea lege, quam L. Gellius, Cn. Cornelius ex senatus sententia tulerunt. qua lege uidemus satis esse sancti, uti ciues R. sint ij, quos Cn. Pompeius de cõsilij sententia sigillatim ciuitate donauerit. donatum esse L. Cornelium, præsens Põpeius dicit, indicant publicæ tabulæ, accusator fatetur, sed negat ex fœderato populo quenquam potuisse, nisi is populus fundus factus esset, in hanc ciuitatem uenire. ò præclarum interpretem iuris, auctorem antiquitatis, correctorem atque emendatorẽ nostræ ciuitatis, qui hanc pœnam fœderibus ascribat, ut omniũ præmiorum beneficiorumq; nostrorum expertes faciat fœderatos. quid enim potuit dici imperitius, q̃ fœderatos populos fieri fundos oportere? nam id nõ magis est proprium fœderatorum, quàm omnium liberorum. sed totum hoc iudices in ea fuit positũ semper ratione atque sententia, ut, cum iussisset populus R. aliquid, si id asciuissent socij populi ac Latini, & si ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliquo tanquam in fundo resedisset, ut tum lege eadem is populus teneretur: non ut de nostro iure aliquid minueretur, sed ut illi populi aut iure eo, quod à nobis esset constitutum, aut aliquo commodo aut beneficio uterentur. tulit apud maiores nostros le-

gem C. Furius de teſtamentis, tulit Q. Voconius de
mulierum hæreditatibus: innumerabiles aliæ leges de ci=
uili iure ſunt latæ: quas Latini uoluerunt, aſciuerunt:
ipſa denique Iulia, qua lege ciuitas eſt ſocijs & Latinis
data, qui fundi populi facti non eſſent, ciuitatem nõ ha=
berent. in quo magna contentio Heracleinſium & Nea
politanorum fuit, cũ magna pars in ijs ciuitatibus iuris
ſui libertatem ciuitati anteferret. poſtremo hæc uis eſt
iſtius & iuris & uerbi, ut fundi populi beneficio noſtro,
nõ ſuo iure fiant: cum aliquid populus R. iuſſit, id ſi eſt
eiuſmodi, ut quibuſdam populis ſiue fœderatis, ſiue liberis
permittendum eſſe uideatur, ut ſtatuant ipſi, non de no=
ſtris, ſed de ſuis rebus quo iure uti uelint; tũ, utrũ fun=
di facti ſint, an non, quærendum eſſe uideatur. de noſtra
uero Rep. de noſtro imperio, de noſtris bellis, de uictoria,
de ſalute fũdos populos fieri noluerũt. atqui ſi impera=
toribus noſtris, ſi ſenatui, ſi populo R. nõ licebit propoſi=
tis præmijs elicere ex ciuitatibus ſociorũ atque amicorũ
fortiſſimum atque optimum quenque ad ſubeunda pro
ſalute noſtra pericula: ſumma utilitate ac maximo ſæpe
præſidio in periculis, atque aſperis temporibus carendum
erit. ſed per deos immortales, quæ eſt iſta ſocietas, quæ a=
micitia, quod fœdus, ut aut noſtra ciuitas careat in ſuis
periculis Maſſilienſi propugnatore, careat Gaditano, ca=
reat Sagũtino, aut, ſi quis ex illis populis ſit exortus, qui
noſtros duces auxilio laboris, cõmeatus, periculo ſuo iu=
uerit, qui cum hoſte noſtro cominus in acie ſæpe pugna=
rit, qui ſe ſæpe telis hoſtium, qui dimicationi capitis, qui
morti obiecerit, nulla conditione huius ciuitatis præmijs
affici poſſit? etenim in populum R. graue eſt, non poſſe

uti socijs excellenti uirtute præditis, qui uelint cum periculis nostris sua cõmunicare: in socios uero ipsos, & in eos, de quibus agimus, fœderatos iniuriosum & contumeliosum est, ijs præmijs & ijs honoribus exclusos esse fidelissimos & coniunctissimos socios, quæ pateant stipendiarijs, pateant hostibus, pateant sæpe seruis: nam & stipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, cæteris prouincijs multos ciuitate donatos uidemus; & qui hostes ad nostros imperatores perfugissent, & magno usui Reip. nostræ fuissent, scimus ciuitate esse donatos. seruos denique, quorũ ius & fortunæ conditio infima est, bene de Rep. meritos persæpe libertate, id est ciuitate publice donari uidebamus. hanc tu igitur patrone fœderum, ac fœderatorum conditionem statuis Gaditanis tuis ciuibus, ut quod ijs, quos Gaditanis adiutoribus armis subegimus, atque in ditionem nostrã redegimus, liceat, si populus R. permiserit, ut ab senatu, ab imperatoribus nostris ciuitate donentur, id ne liceat ipsis? qui si suis decretis legibus'ue sanxissent, ne quis suorum ciuium castra imperatorum populi R. iniret, ne quis se pro nostro imperio in periculum capitis atque in uitæ discrimen inferret, Gaditanorũ auxilijs, cum uellemus, uti nobis nõ liceret, priuatim uero ne quis uir & animo & uirtute præcellens pro nostro imperio periculo suo dimicaret: grauiter id iure ferremus, minui auxilia populi R. debilitari animos fortissimorũ uirorũ, alienigenarum nos hominum studijs atque externa uirtute priuari. atque nihil interest iudices, utrum hæc fœderati iura constituãt, ut ne cui liceat ex his ciuitatibus ad nostrorũ bellorũ pericula accedere; an, quæ nos eorum ciuibus uirtutis causa tribuerimus, ea rata esse nõ possint:

nihil enim magis uteremur his adiutoribus, ſublatis præmijs uirtutis, q̃ ſi omnino his uerſari in noſtris bellis non liceret. etenim cum pro ſua patria pauci poſt genus hominum natum reperti ſint, qui nullis præmijs propoſitis uitam ſuã hoſtium telis obiecerint: pro aliena Rep. quenquam fore putatis, qui ſe opponat periculis nõ modo nullo propoſito præmio, ſed etiam interdicto? ſed cũ eſt illud imperitiſſime dictum de populis fundis, quod cõmune liberorum eſt populorum, non proprium fœderatorũ; ex quo intelligi neceſſe eſt, aut neminem ex ſocijs ciuem fieri poſſe, aut etiam poſſe ex fœderatis: tũ uero ius omne noſter iſte magiſter mutandæ ciuitatis ignorat: quod eſt iudices nõ ſolum in legibus publicis poſitum, ſed etiam in priuatorum uoluntate: iure enim noſtro neque mutare ciuitatem quiſquã inuitus poteſt, neque, ſi uelit, mutare non poteſt, modo aſciſcatur ab ea ciuitate, cuius eſſe ſe ciuitatis uelit: ut, ſi Gaditani ſciuerint nominatim de aliquo ciue R. ut ſit is ciuis Gaditanus, magna poteſtas ſit noſtro ciui mutãdæ ciuitatis, nec fœdere impediatur, quo minus ex ciue R. ciuis Gaditanus poſſit eſſe. duarũ ciuitatũ ciuis eſſe noſtro iure ciuili nemo poteſt: nõ eſſe huius ciuitatis ciuis, qui ſe alij ciuitati dicarit, poteſt. neque ſolũ dicatione, quod in calamitate clariſſimis uiris Q. Maximo, C. Lenati, Q. Philippo Nuceriæ, C. Catoni Tarracone, Q. Cæpioni, P. Rutilio Smyrnæ uidimus accidiſſe, ut earũ ciuitatũ fierent ciues, hanc ante amittere non potuiſſent, quàm huius ſolũ ciuitatis mutatione uertiſſent: ſed etiam poſtliminio poteſt ciuitatis fieri mutatio: neq; enim ſine cauſa de Cn. Publicio Menãdro libertino homine, quem apud maiores Legati noſtri in

Græciam proficiſcentes interpretem ſecum habere uoluerunt, ad populum latum, ut is Publicius, ſi domũ reueniſſet, & inde Romá rediſſet, ne minus ciuis eſſet. multi etiam ſuperiore memoria ciues R. ſua uoluntate indemnati et incolumes, his rebus relictis, alias ſe in ciuitates cõtulerunt. quòd ſi ciui R. licet eſſe Gaditanũ ſiue exilio, ſiue poſtliminio, ſiue reiectione huius ciuitatis: ut iam ad fœdus ueniam, quod ad cauſam nihil pertinet: (de ciuitatis enim iure, nõ de fœderibus diſceptamus) quid eſt, quáobrem ciui Gaditano in hanc ciuitatem uenire non liceat? equidem longe ſecus ſentio. nam cum ex omnibus ciuitatibus uia ſit in noſtram, cumq; noſtris ciuibus pateat iter ad cæteras ciuitates: tum uero ut quæque nobiſcum maxime ſocietate, amicitia, ſponſione, pactione, fœdere coniuncta eſt, ita mihi maxime cõmunionem beneficiorum, præmiorum, ciuitatis cõtinere uidetur. atqui cæteræ ciuitates nõ dubitarent noſtros omnes recipere in ſuas ciuitates, ſi idem nos iuris haberemus, quod cæteri: ſed nos nõ poſſumus & huius eſſe ciuitatis, & cuiuſuis præterea: cæteris cõceſſum eſt: itaque in Græcis ciuitatibus uidemus, Athenis Rhodios, Lacedæmonios, cæteros undique aſcribi, multarumq; eſſe eoſdem homines ciuitatum. quo errore ductos uidi egomet non nullos imperitos homines noſtros ciues Athenis in numero iudicũ atque Areopagitarũ, certa tribu, certo numero, cum ignorarent, ſi illam ciuitatem eſſent adepti, hanc ſe perdidiſſe, niſi poſtliminio recuperaſſent. peritus uero noſtri iuris ac moris nemo unquá, qui hác ciuitatem retinere uellet, in aliam ciuitatem ſe dicauit. ſed hic totus locus diſputationis, atq; orationis meæ iudices pertinet ad cõmune ius mutandarum ciui-

tatum : nihil habet, quod sit proprium religionis ac fœde rum : defendo enim rem uniuersam, nullam esse gentem ex omni regione terrarum neque tam dissidentẽ à populo R. odio quodam atque dissidio, neque tam fide, beneuo lentiaq; cõiunctam, ex qua nobis interdictũ sit, ut ne asci scere ciuem, aut ciuitate donare possimus. ò iura præclara, atque diuinitus iã inde à principio Romani nominis à maioribus nostris comparata : ne quis nostrum plus q̃ unius ciuitatis esse possit: (dissimilitudo enim ciuitatũ ua rietatem iuris habeat, necesse est) ne quis inuitus ciuitate mutetur, ne'ue in ciuitate maneat inuitus: hæc sunt enim fundamenta firmissima nostræ libertatis, sui quẽque iuris & retinendi & dimittendi esse dominum . illud uero sine ulla dubitatione maxime nostrum fundauit imperiũ, & populi R. nomen auxit, quod princeps ille creator huius urbis Romulus fœdere Sabino docuit, etiam hostibus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere. cuius au ctoritate et exẽplo nunquã est intermissa à maioribus no stris largitio, & cõmunicatio ciuitatis. itaque et ex Latio multi, & Tusculani, & Lanuuini, & ex cæteris generibus gẽtes uniuersæ in ciuitatem sunt receptæ, ut Sabinorum, Volscorum, Hernicorum : quibus ex ciuitatibus nec coacti essent ciuitatem mutare, si qui noluissent ; nec, si qui essent ciuitatem nostrã beneficio populi R. consecuti, uiolatum fœdus eorũ uideretur . at. n. quædam fœdera extant, ut Germanorũ, Insubriũ, Heluetiorũ, Iapidum, nõ nullorũ item ex Gallia barbarorũ, quorum in fœderibus exceptũ est, ne quis eorũ à nobis ciuis recipiatur . quod si exceptio facit, ne liceat: ibi necesse est licere, ubi nõ est ex ceptũ. ubi est igitur exceptũ fœdere Gaditano, ne quem

populus R. Gaditanũ recipiat ciuitate? nusquam. ac sicubi esset, lex id Gellia & Cornelia, quæ definite potestatem Pompeio ciuitatem donãdi dederat, sustulisset. exceptum est, inquit: fœdus siquidem sacrosanctum est. ignosco tibi, si neque Pœnorũ iura calles; reliqueras. n. ciuitaté tuã: neque nostras potuisti leges inspicere; ipsæ. n. te à cognitione sua iudicio publico repulerunt. quid fuit in rogatione ea, quæ de Pompeio à Gellio et à Lẽtulo Coss. lata est, in qua aliquid sacrosanctum uideretur? primum enim sacrosanctũ esse nihil potest, nisi quod populus plebs ue sanxisset: deinde sanctiones sacrãdæ sunt aut genere ipso, aut obtestatione & consecratione legis, aut pœnæ, cũ caput eius, qui contra facit, cõsecratur. quid habes igitur dicere de Gaditano fœdere eiusmodi? utrum, à capitis consecratione, an obtestatione legis sacrosanctum esse con firmas? nihil omnino unquã de isto fœdere ad populũ, nihil ad plebẽ, neque legẽ, neque pœnam latam esse dico. de quibus etiã si latum esset, ne quem ciuẽ reciperemus: tamen id esset, quod populus postea iussisset, ratum, neque quidquam illis uerbis, si quid sacrosanctum esset, esse exceptũ uideretur. de his cũ populus R. nihil unquã iusserit, quidquam audes dicere sacrosanctum fuisse? nec uero hæc oratio mea ad infirmandum fœdus Gaditanorum iudices pertinet: neque. n. est meũ, contra ius optime meritæ ciuitatis, contra opinionem uetustatis, contra auctoritatem senatus dicere. duris enim quondam temporibus Reip. nostræ, cũ præpotens terra mariq; Carthago nixa duabus Hispanijs huic imperio immineret, & cum duo fulmina nostri imperij subito in Hispania Cn. & P. Sci piones extincti occidissent: L. Marcius primipili centurio

cum Gaditanis fœdus icisse dicitur. quod cum magis fide illius populi, iustitia uestra, uetustate denique ipsa, quàm aliquo publico uinculo religionis teneretur: sapientes homines & publici iuris periti Gaditani M. Lepido, Q. Catulo Coss. à senatu de fœdere postulauerunt. tum est cum Gaditanis fœdus uel renouatum, uel ictum. de quo fœdere populus R. sententiam non tulit, qui iniussu suo nullo pacto potest religione obligari. ita Gaditana ciuitas, quod beneficijs suis erga Remp. nostram consequi potuit, quod imperatorum testimonijs, quod uetustate, quod Q. Catuli summi uiri auctoritate, quod iudicio senatus, quod fœdere, consecuta est: quod publica religione sanciri potuit, id abest: populus enim se nusquam obligauit. neque ideo est Gaditanorum causa deterior: grauissimis enim & plurimis rebus est fulta. sed isti disputationi certe nihil est loci: sacrosanctum enim nihil potest esse, nisi quod per populum plebem ue sancitum est. quòd si hoc fœdus, quod populus R. auctore senatu, commendatione & iudicio uetustatis, uoluntate & sententijs suis comprobat, idem suffragijs comprobasset: quid erat, cur ex ipso fœdere Gaditanum in ciuitatem nostram recipi non liceret? nihil est enim aliud in fœdere, nisi ut pia & æterna pax sit. quid id ad ciuitatem? adiunctum illud etiam est, quod non est in omnibus fœderibus; Maiestatem populi R. comiter conseruent. id habet hanc uim, ut sit ille in fœdere inferior. primum, uerbi genus hoc conseruandi, quo magis in legibus, quàm in fœderibus uti solemus, imperãtis est, nõ precantis: deinde, cum alterius populi maiestas conseruari iubetur, de altero siletur; certe ille populus in superiori

conditione causáq; ponitur, cuius maiestas fœderis sanctione defenditur. in quo erat accusatoris interpretatio indigna responsione, qui ita dicebat, comiter esse cõmuniter, quasi uero priscum aliquod, aut insolitũ uerbum interpretaretur. comes, benigni, faciles, suaues homines esse dicuntur, qui erranti comiter monstrant uiam, benigne, non grauate, cõmuniter quidem certe non conuenit. & simul absurda res est, caueri fœdere, ut maiestatem populi R. cõmuniter conseruẽt, id est ut populus R. suam maiestatem esse saluam uelit. quod si iam ita esset, ut esse nõ potest: tamẽ de nostra maiestate, nihil de illorũ caueretur. potest'ne igitur nostra maiestas à Gaditanis benigne conseruari, si ad eam retinendã Gaditanos præmijs elicere non possumus? potest esse ulla denique maiestas, si impedimur, quo minus per populum R. beneficiorum uirtutis causa tribuendorum potestatem imperatoribus nostris deferamus? sed quid ego disputo, quæ mihi tum, si Gaditani contra me dicerent, uere posse dici uiderentur? illis enim repetentibus L. Cornelium, responderem, legem populum R. iussisse de ciuitate tribuenda, hoc genere legum fundos populos fieri non solere, Cn. Pompeium de consilij sententia ciuitatem huic dedisse, nullum populi nostri iussum Gaditanos habere, itaque nihil esse sacrosanctũ, quod lege exceptum uideretur; si esset, tamen in fœdere nihil esse cautũ præter pacẽ: additũ etiã esse illud, ut maiestatem illi nostram conseruare deberent: quæ certe minueretur, si aut adiutoribus illorum ciuibus uti in bellis nobis non liceret, aut præmij tribuẽdi potestatem nullam haberemus. nũc uero quid ego contra Gaditanos loquar, cũ id, quod defendo, uolũtate eorum, auctoritate, Legatione ipsa

ne ipsa

ne ipsa cóprobetur? qui à principio sui generis ac Reip. ab omni studio sensuq; Pœnorũ mentes suas ad nostrum imperiũ nomenq; flexerunt: quos, cum maxima bella nobis inferrentur, mœnibus excluserunt, classibus insecuti sunt, corporibus, copijs, opibus depulerunt: qui & ueterem illam speciem fœderis Martiani semper omni sanctiorem Marte duxerũt, & hoc fœdere Catuli, senatusq; auctoritate se nobiscũ cóiunctissimos esse arbitrati sunt: quorum mœnia, delubra, agros, ut ipse Hercules itinerum ac laborum suorum, sic maiores nostri imperij ac nominis populi R. terminos esse uoluerunt. testantur & mortuos nostros imperatores, quorum uiuit immortalis memoria & gloria, Scipiones, Brutos, Horatios, Cassios, Metellos; & hũc præsentem Cn. Pompeiũ, quem procul ab eorũ mœnibus acre & magnũ bellum gerentem cómeatu pecuniaq; iuuerunt; & hoc tépore ipso populum R. quem in caritate annonæ, ut sæpe ante fecerant, frumento suppeditato leuauerũt; se hoc ius esse uelle, ut sibi & liberis, si qui eximia uirtute fuerint, sit in nostris castris, sit in imperatorũ prætorijs, sit denique inter signa atque in acie locus, sit his gradibus ascẽsus etiam ad ciuitatem. quòd si Afris, si Sardis, si Hispanis, agris stipẽdioq; mulctatis, uirtute adipisci licet ciuitatem; Gaditanis autẽ, officijs, uetustate, fide, periculis, fœdere cóiunctis, hoc idem non licebit: non fœdus sibi nobiscum, sed iniquissimas leges impositas à nobis esse arbitrabuntur. atque hanc iudices non à me fingi orationem, sed me dicere, quæ Gaditani iudicarint, res ipsa declarat. hospitium multis annis ante hoc tempus cum L. Cornelio Gaditanos fecisse publice, dico. proferam testes: proferam Legatos: exci=

tabo laudatores, quos ad hoc iudicium, summos homines ac nobilissimos, deprecatores huius periculi missos uidetis. re denique multo ante Gadibus iam audita, fore huic ut ab illo periculum crearetur, grauissima tum in istum ciuem suum Gaditani S. C. fecerunt. potuit magis fundus populus Gaditanus fieri, (quoniam hoc magnopere delectare uerbo) si tum fit fundus, cum scita ac iussa nostra sua sententia cōprobat, q̃ cum hospitium fecit, ut & ciuitate illum mutatum esse fateretur, & ius ciuitatis honorem dignissimum iudicaret? potuit certius interponere iudicium uoluntatis suæ, q̃ cum etiam accusatorem huius mulcta & pœna mulctauit? potuit magis de re iudicare, q̃ cum ad uestrum iudicium ciueis amplissimos legauit, testeis huius iuris, uitæ laudatores, periculi deprecatores? etenim quis est tam demens, quin sentiat ius hoc Gaditanis esse retinendum, ne interseptum sit ijs iter perpetuo ad hoc amplissimum præmium ciuitatis; & magnopere ijs esse lætandum, huius L. Cornelij beneuolentiam erga suos remanere Gadibus, gratiam & facultatem cōmendandi in hac ciuitate uersari? quis enim nostrum est, cui non illa ciuitas sit huius studio, cura, diligentia cōmendatior? omitto, quantis ornamentis populum istum C. Cæsar, cum esset in Hispania Prætor, affecerit, controuersias sedarit, iura ipsorum permissu statuerit, inueteratam quondam barbariam ex Gaditanorum moribus disciplinaq́; delerit, summa in eam ciuitatem huius rogatu studia & beneficia contulerit. multa prætereo, quæ quotidie labore huius & studio aut omnino, aut certe facilius consequantur. itaque & adsunt principes ciuitatis, & defendunt, amore ut suum ciuem, testi=

monio ut nostrum, officio ut nobilissimum & sanctissimum hospitem, studio ut diligentissimum defensorem cōmodorum suorum. ac ne ipsi Gaditani arbitrentur; quanquam nullo incōmodo afficiantur, si liceat eorum ciues uirtutis causa in nostram ciuitatem uenire; tamen hoc ipso inferius esse suum fœdus, quàm cæterorum: consolabor & hos præsentes uiros optimos, & illam fidelissimam atque amicissimam nobis ciuitatem: simul & uos non ignorantets iudices admonebo, quo de iure hoc iudicium cōstitutum sit, de eo nunquã omnino esse dubitatũ. quos igitur prudentissimos interpretes fœderum, quos peritissimos bellici iuris, quos diligentissimos in exquirendis conditionibus ciuitatum atque causis esse arbitramur? eos profecto, qui iam imperia ac bella gesserunt. etenim si Q. Scæuola ille Augur, cum de iure prædiatorio consuleretur, homo iuris peritissimus consultores suos non nunquam ad Furium & Casellium prædiatores reijciebat; si nos de aqua nostra Tusculana M. Tugionem potius, quàm C. Aquilium consulebamus, quòd assiduus usus uni rei deditus & ingenium & artem sæpe uincit: quis dubitet de fœderibus, & de toto iure pacis & belli omnibus iuris peritissimis imperatores nostros anteferre? possumus'ne igitur tibi probare auctorem exempli atque facti illius, quod à te reprehenditur, C. Marium? quæris aliquem grauiorem? constantiorem? præstantiorem uirtute, prudentia, religione, æquitate? is igitur
* M. Annium Appium, fortissimũ uirum, uirtute præditum, ciuitate donauit, cum Camertinum fœdus sanctissimum atque æquissimũ sciret esse. potest igitur iudices L. Cornelius cōdemnari, ut nō C. Marij factũ condẽnetur?

existat ergo ille uir parumper cogitatione uestra, quoniam re nō potest; ut conspiciatis eum mentibus, quem oculis non potestis: dicat se non imperitum fœderis, non rudem exemplorum, nō ignarum belli fuisse, se P. Africani discipulum ac militem, se stipendiys, se legationibus bellicis eruditum, se, si tanta bella legisset, quanta gessit & confecit, si tot Consulibus meruisset, quoties ipse Cōsul fuisset, omnia iura belli perdiscere ac nosse potuisse: sibi non fuisse dubium, quin nullo fœdere à Rep. bene gerenda impediretur: à se ex coniunctissima atque amicissima ciuitate fortissimū quenque esse delectū: neque Fulginatiū, neque Camertiū fœdere esse exceptum, quo minus eorū ciuibus à populo R. præmia uirtutis tribuerentur. itaque cū paucis annis post hanc ciuitatis donationem acerrima de ciuitate quæstio Licinia & Mutia lege uenisset; num quis eorū, qui de fœderatis ciuitatibus esset ciuitate donatus, in iudicium est uocatus? nam Spoletinus T. Matrinius, unus ex ys, quos C. Marius ciuitate donasset, dixit causam ex colonia Latina in primis firma & illustri. quem cum disertus homo L. Antistius accusaret; Spoletinus dixit fundū populum Spoletinum non esse factum; uidebat enim populos de suo iure, non de nostro fundos fieri solere: sed cum lege Apulæia coloniæ non essent deductæ, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, ut in singulas colonias ternos ciues R. facere posset; negabat hoc beneficium re ipsa sublata ualere debere. nihil habet similitudinis ista accusatio: sed tamen tanta auctoritas in C. Mario fuit, ut nō per L. Crassum affinem suum, hominem incredibili eloquentia, sed paucis ipse uerbis causam illam grauitate sua defenderit, &

probarit: quis enim esset iudices, qui imperatoribus nostris in bello, in acie, in exercitu delectum uirtutis, qui socijs, qui fœderatis in defendenda Rep. nostra spem præmiorũ eripi uellet? quòd si uultus C. Marij, si uox, si ille imperatorius ardor oculorum, si recentes triumphi, si præsens ualuit aspectus: ualeat auctoritas, ualeant res gestæ, ualeat memoria, ualeat fortissimi & clarissimi uiri nomen æternum: sit hoc discrimen inter gratiosos ciues atque fortes, ut illi uiui fruantur opibus suis, horum etiam mortuorum (si quisquam huius imperij defensor mori potest) uiuat auctoritas immortalis. quid? Cn. Pōpeius pater, rebus Italico bello maximis gestis, P. Cesiũ equitem R. uirum bonum, qui uiuit Rauennæ, fœderato ex populo non ne ciuitate donauit? quid? cohorteis duas uniuersas Camertium, quid? Heracliensium legionem P. Crassus, uir amplissimus, ex ea ciuitate, quacum propè singulare fœdus Pyrrhi temporibus C. Fabritio Cōsule ictum putatur. quid? Massiliensem Aristonem Sylla. quid? quoniam de Gaditanis agimus, idem heros LX Gaditanos. quid? uir sanctissimus et summa religione ac modestia Q. Metellus Pius Q. Fabium Saguntinum. quid? hic, qui adest, à quo hæc, quæ ego nunc percurro, subtilissime sunt omnia perpolita, M. Crassus non Aletrinensem fœderatum ciuitate donauit, homo tum grauitate & prudentia præstans, tum uel nimium parcus in largienda ciuitate? hic tu Cn. Pompeij beneficium, uel potius iudicium & factũ infirmare conaris? qui fecit, quod C. Marium fecisse audierat; fecit, quod P. Crassum, quod L. Syllam, quod Q. Metellũ, quod denique domesticũ auctorem patrem suum facere uiderat;

neque uero in uno Cornelio id fecit: nam & Gaditanũ Hasdrubalem ex bello illo Africano, & Mamertinos obuios, & quosdã Vticenses, & Saguntinos fabros ciuitate donauit: etenim cum cæteris præmijs digni sunt, qui suo labore & periculo nostrã Remp. defendunt; tum certe dignissimi sunt, qui ciuitate ea donentur, pro qua pericula ac tela subierũt. atque utinã, qui ubique sunt propugnatores huius imperij, possent in hãc ciuitatem uenire; & cõtra, oppugnatores Reip. de ciuitate exterminari: neque.n. ille summus poeta noster Annibalis illã magis cohortationem, q̃ cõmunem imperatorum uoluit esse,

" Hostem qui feriet, mihi erit Carthaginiensis,
" Quisquis erit. cuiatis siet, id habẽt omnes leue, et semper habuerũt. itaq; et ciueis fortissimos undiq; fortes uiros asciuerũt, et hominũ ignobiliũ uirtutem persæpe nobilitatis inertiæ prætulerũt. habetis imperatorum summorum, et sapientissimorum hominum, clarissimorum uirorũ interpretationem iuris ac fœderum. dabo etiam iudicum, qui huic quæstioni præfuerũt; dabo uniuersi populi R. dabo sanctissimum etiam iudicium senatus. iudices cũ præ se ferrent, palamq; loquerentur, quid essent lege Pappia de M. Crasso Mamertinis repetentibus iudicaturi; Mamertini publice suscepta causa destiterũt. multi in ciuitatem recepti ex liberis fœderatisq; populis: nemo unquam est de ciuitate accusatus, quòd aut populus fundus factus nõ esset, aut quòd fœdere ciuitatis mutãdæ ius impediretur. audebo etiã hoc cõtendere, nũquã esse cõdemnatũ, quem cõstaret ab imperatore nostro ciuitate donatũ. Cognoscite nũc populi R. iudiciũ multis rebus interpositũ, atque in maximis causis re ipsa atq; usu cõ=

probatum. Cum Latinis omnibus fœdus ictum Sp. Caſsio, Poſtumio Cominio Coss. quis ignorat? quod quidem nuper in columna ænea meminimus poſt roſtra inciſum & perſcriptum fuiſſe. quo modo igitur L. Coſſinius Tiburs, pater huius equitis R. optimi atque ornatiſſimi uiri, dãnato Celio; quo modo ex eadẽ ciuitate T. Coponius, ciuis item ſumma uirtute & dignitate, (nepotes T. & C. Coponios noſtis) damnato C. Maſſone ciuis R. eſt factus? an lingua & ingenio patefieri aditus ad ciuitatem potuit, manu & uirtute nõ potuit? an de nobis trahere ſpolia fœderatis licebit, de hoſtibus nõ licebit? an quod adipiſci poterũt dicendo, id eis aſſequi pugnando nõ licebit? an accuſatori maiores noſtri maiora præmia, quàm bellatori eſſe uoluerũt? quòd ſi acerbiſſima lege Seruilia principes uiri, ac grauiſſimi & ſapientiſſimi ciues hanc Latinis, id eſt fœderatis, uiam ad ciuitatem populi iuſſu patere paſſi ſunt; neque in his eſt hoc reprehenſum Licinia & Mutia lege, cum præſertim genus ipſum accuſationis & nomen, eiuſmodi præmium, quod nemo aſſequi poſſit niſi ex ſenatoris calamitate, neque ſenatori, neque bono cuiquam nimis iucundum eſſe poſſet: dubitandum fuit, quin quo in genere iudicum præmia rata eſſent, in eodem iudicia imperatorum ualerent? num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur aut Seruilia lege, aut cæteris, quibus Latinis hominibus erat propoſitum aliqua ex re præmium ciuitatis? Cognoſcite nũc iudicium ſenatus, quod ſemper eſt iudicio populi comprobatum. Sacra Cereris iudices ſumma maiores noſtri religione confici cerimoniaq; uoluerunt. quæ cum eſſent aſſumpta de Græcia, & per Græcas ſemper cu-

rata sunt sacerdotes, & Græca omnia nominata. sed cũ illã, quæ Græcũ illud sacrũ mõstraret, & faceret, ex Græcia deligerent, tamen sacra pro ciuibus ciuem facere uoluerũt, ut deos immortales scientia peregrina et externa, mente domestica & ciuili precarentur. has sacerdotes uideo ferè aut Neapolitanas, aut Veliẽses fuisse, fœderatarũ sine dubio ciuitatũ. mitto uetera: proxima dico: ante ciuitatem Veliensibus datã, de senatus sententia C. Valeriũ Flaccũ Præt. urbanũ nominatim ad populũ de Calliphana Veliense, ut ea ciuis R. esset, tulisse. nũ igitur aut fundos factos Velienses, aut sacerdotẽ illã ciuẽ R. factã non esse, aut fœdus & à senatu & à populo R. uiolatũ arbitrabimur? intelligo iudices, in causa aperta, minimeq; dubia multo et plura et à pluribus peritissimis esse dicta, q̃ res postularet: sed id factũ est, nõ ut uobis rem tã perspicuã dicendo probaremus, uerũ ut omnium maleuolorũ, iniquorũ, inuidorũ animos frangeremus: quos ut accusator incenderet, ut aliqui sermones hominũ alienis bonis mœrentiũ etiã ad uestras aures permanarẽt, et in iudicio ipso redũdarent, iccirco illa in omni parte orationis suæ arte aspergi uidebatis: tũ pecuniam L. Cornelij, quæ neq; inuidiosa est, et, quãtacũque est, eiusmodi est, ut cõseruata magis, q̃ corrupta esse uideatur: tũ luxuriã, quæ nõ crimine aliquo libidinis, sed cõmuni maledicto notabatur: tũ Tusculanum, quod Q. Metelli fuisse meminerat & L. Crassi, Crassum emisse de libertino homine Soterico Martio, ad Metellũ peruenisse de Venonij Vindicij bonis nõ tenebat: simul illud nesciebat, prædiorũ nullã esse gẽtẽ, emptionibus ea solere sæpe ad alienos homines, sæpe ad infimos, nõ legibus tãquã tutelas, puenire.

obiectum eſt etiam, quòd in tribũ Cruſtuminã peruene-
rit: quod hic aſſecutus eſt legis de ambitu præmio minus
inuidioſo, quàm qui legũ præmijs prætoriã ſententiã, &
prætextam togam conſequuntur. & adoptio Theopha-
nis agitata eſt, per quã Cornelius nihil eſt præterquã pro
pinquorũ ſuorũ hæreditates aſſecutus. quanquam iſtorũ
animos, qui ipſi Cornelio inuident, non eſt difficillimum
mitigare : more hominũ inuident : in conuiuijs rodũt :
in circulis uellicant : non illo inimico, ſed hoc maledico
dente carpunt. qui amicis L. Cornelij aut inimici ſunt,
aut inuident, hi ſunt huic multo uehemẽtius pertimeſcen
di. nam huic quidem ipſi quis eſt unquã inuentus inimi-
cus? aut quis iure eſſe potuit? quem bonũ nõ coluit? cu-
ius fortunæ dignitatiq; nõ conceſſit? uerſatus in intima
familiaritate hominis potẽtiſſimi, in maximis noſtris ma
lis, ueſtriſq; diſcordijs neminem unquam alterius ratio-
nis ac partis non re, non uerbo, non uultu denique offen
dit. fuit hoc ſiue meũ, ſiue Reip. fatũ, ut in me unũ o-
mnis illa inclinatio cõmunium temporum incumberet.
nõ modo non exultauit in ruinis noſtris, ueſtriſq; diſcor-
dijs Cornelius, ſed omni officio, lacrymis, opera, cõſolatio-
ne omneis me abſente meos ſubleuauit. quorum ego te-
ſtimonio ac precibus munus hoc meritum huic, et, ut à
principio dixi, iuſtam & debitã gratiam refero : ſperoq;
iudices, ut eos, qui principes fuerunt cõſeruandæ ſalutis,
aut dignitatis meæ, diligitis, & charos habetis, ſic, quæ ab
hoc pro facultate huius, pro loco facta ſunt, & grata
eſſe uobis, & probata. non igitur à ſuis, quos nullos ha-
bet, ſed à ſuorum, qui & multi & potentes ſunt, urge-
tur inimicis: quos quidem heſterno die Cn. Pompeius co-

piosa oratione & graui secum, si uellent, cōtendere iubebat, ab hoc improbo certamine atque iniusta cōtentione auocabat. & erat æqua lex, et nobis iudices atque omnibus, qui nostris familiaritatibus implicātur, uehementer utilis, ut nostras inimicitias ipsi inter nos geramus, amicis nostrorum inimicorum temperemus. ac si mea auctoritas satis apud illos in hac re ponderis haberet, cum me præsertim rerum uarietate atque usu ipso iam perdoctum uiderent, etiam ab illis eos maioribus discordijs auocarem: id enim contendere mihi uidetur è Rep. cum id defendas, quod esse optimū sentias; & id fortium uirorum & magnorum hominum semper putaui; neque huic unquam labori, officio, muneri defui: sed contentio tandiu sapiens est, quādiu aut proficit aliquid, aut, si nō proficit, non obest ciuitati. uoluimus quædam, contendimus, experti sumus; obtenta non sunt; dolorem alij, nos luctum, mœroremq; suscepimus: cur ea, quæ mutare nō possumus, conuellere malumus, quàm tueri? C. Cæsarem senatus & genere supplicationum amplissimo ornauit, & numero dierum nouo. idem in angustijs ærarij uictorem exercitum stipendio affecit, imperatori decem Legatos decreuit, lege Sempronia succedendum nō censuit. harum ego sententiarum & princeps & auctor fui, neque me dissensioni meæ pristinæ putaui potius assentiri, quàm præsentibus Reip. temporibus, & cōcordiæ cōuenire. nō idem alijs uidetur. sunt fortasse in sentētia firmiores: reprehendo neminem: sed assentior nō omnibus: neque esse inconstantis puto, sententiam aliquā, tāquā aliquod nauigiū atque cursum, ex Reip. tempestate moderari. sed si qui sunt, quibus infinitum sit odium in quo

semel susceptum sit, quos uideo esse nō nullos: cum ducibus ipsis, non cum comitatu, assectatoribusq; confligant: illam enim fortasse pertinaciam non nulli, uirtutem alij putabunt, hanc uero iniquitatem omnes cum aliqua crudelitate coniunctam. sed si certorum hominum mentes nulla ratione placare possumus iudices, uestros quidem animos certe confidimus non oratione nostra, sed humanitate uestra esse placatos: quid enim est, cur non potius ad summam laudem huic, quàm ad minimam fraudem Cæsaris *familiaritas ualere debeat? cognouit adolescens: placuit homini prudentissimo: in summa amicorum copia cum familiarissimis eius est adæquatus: in* Prætura, *in* Consulatu *præfectum fabrū detulit: consilium hominis probauit: fidem est complexus: officia, obseruantiamq; dilexit. fuit hic multorum illi laborum socius aliquando: est fortasse nunc non nullorum particeps commodorum. quæ quidem si huic obfuerint apud uos, non intelligo, quod bonum cuiquam sit apud tales uiros profuturū. sed quoniam* C. Cæsar *abest lōgissime, atque in ijs est nūc locis, quæ regione orbem terrarum, rebus illius gestis imperium populi* R. *definiunt: nolite, per deos immortales, iudices hunc illi acerbum nuncium uelle deferri, ut suum præfectum fabrum, ut hominem sibi charissimum & familiarissimū nō ob ipsius aliquod delictum, sed ob suam familiaritatem uestris oppressum sententijs audiat. misereminí eius, qui nō de suo peccato, sed de huius summi & clarissimi uiri facto, non de aliquo crimine, sed periculo suo de publico iure disceptat: quod ius si* Cn. Pompeius *ignorauit, si* M. Crassus, *si* Q. Metellus, *si* Cn. Pompeius pater, *si* L. Sylla, *si* L. Crassus,

si C. Marius, si senatus, si populus R. si qui de re simili iudicarunt, si fœderati populi, si socij, si illi antiqui Latini: uidete, ne utilius uobis & honestius sit, illis ducibus errare, quàm hoc magistro erudiri. sed si de certo, de perspicuo, de utili, de probato, de iudicato uobis iure esse cōstituendū uidetis: nolite cōmittere, ut in re tam inueterata quidquā noui sentiatis. simul & illa iudices omnia ante oculos uestros proponite: primum esse omnes etiam post mortem reos clarissimos illos uiros, qui fœderatos ciuitate donarunt; deinde senatū, qui persæpe hoc indicauit; popnlum, qui iussit; iudices, qui approbarunt. tum etiam illud cogitatote, sic uiuere ac uixisse Corneliū, ut, cum omnium peccatorū quæstiones sint, non de uitiorum suorum pœna, sed de uirtutis præmio in iudicium uocetur. accedat etiam illud, ut statuatis hoc iudicio, utrum posthac amicitias clarorum uirorum calamitati hominibus, an ornamento esse malitis. postremo illud iudices fixum in animis uestris tenetote, uos in hac causa non de maleficio L. Cornelij, sed de beneficio Cn. Pompeij iudicaturos.

Peregrinus Iustius

DE PROVINCIIS CONSVLARIBVS. ORATIO XXXVII.

I quis uestrum P.C. expectat, quas sim prouincias decreturus, cõsideret ipse secum, qui mihi homines ex prouincijs potissimum detrahendi sint: non dubitabit, quid me sentire cõueniat, cum, quid mihi sentire necesse sit, cogitarit. ac si princeps eam sententiam dicerem, laudaretis profecto; si solus, certe ignosceretis; etiam si paulo minus utilis uobis sententia uideretur, ueniam tamen aliquã dolori meo tribueretis. nunc uero P.C. non parua afficior uoluptate: uel quòd hoc maxime Reip. conducit, Syriam Macedoniamq; decerni, ut dolor meus nihil à communi utilitate dissentiat: uel quòd habeo auctorẽ P. Seruiliũ, qui ante me sententiam dixit, uirum clarissimum, & cũ in uniuersam Remp. tũ etiã erga meam salutem fide ac beneuolentia singulari. quod si ille & paulo ante, & quotiescũque ei locus dicẽdi ac potestas fuit, Gabiniũ & Pisonem, duo Reip. portẽta ac penè funera, cum propter alias càusas, tũ maxime propter illud insigne scelus eorũ & importunam in me crudelitatem non solum sententia sua, sed etiam uerborum grauitate esse notandos putauit: quonam me animo in eos esse oportet, cuius illi salutem pro pignore tradiderunt ad explendas suas cupiditates? sed ego in hac sententia dicenda non parebo dolori meo, nec iracundiæ seruiam. quo animo unusquisque uestrum debet esse in illos, hoc ero: præcipuum illum & proprium sensum doloris mei, quem tamen uos cõmunem semper uobis me=

cum esse duxistis, à sententia dicenda amouebo, ad ulciscendi tempora reseruabo. Quatuor sunt prouinciæ P. C. de quibus adhuc intelligo sententias esse dictas; Galliæ duæ, quas hoc tempore uno imperio uidemus esse coniunctas; & Syria & Macedonia, quas uobis inuitis & oppressis pestiferi illi Consules pro euersæ Reip. præmijs occupauerunt. decernendæ nobis sunt lege Sempronia duæ. quid est, quod possimus de Syria Macedoniáq; dubitare? mitto, quòd eas ita partas habent ij, qui nunc obtinent, ut non ante attigerint, quàm hunc ordinem condemnarint, quàm auctoritatem uestram è ciuitate exterminarint, quàm fidem publicam, quàm perpetuam populi R. salutem, quàm me ac meos omnes fœdissime crudelissiméq; uexarint. omnia illa domestica atque urbana mitto: quæ tanta sunt, ut nunquàm Annibal huic urbi tantum mali optarit, quantum illi effecerint. ad ipsas uenio prouincias. quarum Macedonia, quæ erat antea munita plurimorum imperatorum non turribus, sed trophæis, quæ multis uictorijs erat iam diu triumphisq; pacata, sic à barbaris, quibus est propter auaritiam pax erepta, uexatur, ut Thessalonicenses positi in gremio imperij nostri relinquere oppidum & arcem munire cogantur, ut uia illa nostra, quæ per Macedoniam est usque ad Hellespontum militaris, non solum excursionibus barbarorum sit infesta, sed etiã castris Thracijs distincta ac notata. ita gentes eæ, quæ, ut pace uterentur, uim argẽti dederãt præclaro imperatori nostro; ut exhaustas domos replere possent, pro empta pace bellum nobis propè iustum intulerunt. iam uero exercitus ille noster superbissimo delectu & durissima conquisitione collectus, omnis inte=

Peregrinus Iustius.

rijt. magno hoc dico cum dolore: miserandum in modum milites populi R. capti, necati, deserti, dissipati sunt: incuria, fame, morbo, uastitate consumpti: ut, quod est indignissimum scelus, is imperator in pœnam exercitus expetitus esse uideatur. atque hanc Macedoniam, domitis iam gentibus finitimis, barbariáq; compressa, pacatam ipsam per se & quietam, tenui præsidio atque exigua manu, etiam sine imperio, per Legatos nomine ipso populi R. tuebamur: quæ nunc consulari imperio atque exercitu ita uexata est, uix ut se possit diuturna pace recreare: cum interea quis uestrum hoc non audiuit, quis ignorat, Achæos ingentem pecuniam pendere L. Pisoni quotannis? uectigal ac portorium Dyrrhachinorum totum in huius unius quæstum esse conuersum? urbem Byzantiorum, uobis atque huic imperio fidelissimam, hostilem in modum esse uexatam? quò ille, postquam nihil exprimere ab egentibus, nihil ulla ui à miseris extorquere potuit, cohortes in hyberna misit: his præposuit quos putauit fore diligentissimos satellites scelerum, ministros cupiditatum suarum. omitto iurisdictionem in libera ciuitate contra leges, senatusq; consulta: cædes relinquo: libidines prætereo, quarum acerbissimum extat indicium & ad insignem memoriam turpitudinis, & penè ad iustum imperij nostri odium, quòd constat nobilissimas uirgines se in puteos abiecisse, & morte uoluntaria nefariam turpitudinem depulisse. nec hæc iccirco omitto, quòd non grauissima sint; sed quia nunc sine teste dico. ipsam uero urbem Byzantiorum fuisse refertissimam, atque ornatissimam signis, quis ignorat? quæ illi exhausti sumptibus

bellorum maximis, cum Mithridaticos impetus, totumq; Pontum armatum efferuescentem in Asiam atque erũpentem ægre repulsum & ceruicibus interclusum suis sustinerent, tum, inquã, Byzantij & postea signa illa & reliqua urbis ornamenta sanctissime custodita tenuerũt. te imperatore infelicissimo & teterrimo Cæsonine Caluẽti ciuitas libera, & proximis suis beneficijs à senatu & à populo R. liberata, sic spoliata atque nudata est, ut, nisi C. Virginius Legatus, uir fortis & innocens, interuenisset, unum signum Byzantij ex maximo numero nullum haberent. quod fanum est in Achaia, qui locus aut lucus in Græcia tota tã sanctus fuit, in quo ullum simulacrũ, ullum ornamentum reliquũ sit? emisti à fœdissimo Tribuno pl. tum in illo naufragio huius urbis, cum tu idem, qui gubernare debueras, euerteres; tum, inquam, emisti grandi pecunia, ut tibi de pecunijs creditis ius in liberos populos contra S. C. & contra legem generi tui dicere liceret: id emptum ita uendidisti, ut aut ius non diceres, aut bonis ciues R. euerteres. quorum ego nihil dico nũc patres conscripti: hominem ipsum relinquo: de prouincia disputo. itaque omnia illa, quæ & sæpe audistis, et tenetis animis, etiam si non audiatis, prætermitto: nihil de hac eius urbana, quam ille præsens in oculis uestris mentibusq; defixit, auaritia loquor: nihil de superbia, nihil de contumacia, nihil de crudelitate disputo: lateant libidines eius illæ tenebricosæ, quas fronte & supercilio, non pudore & temperantia contegebat: de prouincia, quod agitur, id disputo. huic uos non summittetis? hunc diutius manere patiemini? cuius, ut prouinciam tetigit, sic fortuna cum improbitate certauit, ut nemo posset, utrũ dete

rior,

rior, an infelicior eſſet, iudicare. An uero in Syria diutius eſt Semiramis illa retinẽda? cuius iter in prouinciã fuit eiuſmodi, ut Rex Ariobarzanes Conſulẽ ueſtrũ ad cædem faciendã tanquã aliquẽ Thracem cõduceret. deinde aduentus in Syriã primus, equitatus habuit interitum: poſt cõciſæ ſunt optimæ cohortes. igitur in Syria, imperatore illo, nihil aliud actum eſt, niſi pactiones pecuniarũ cum tyrannis, deciſiones, direptiones, latrocinia, cædes, cum palàm populi R. imperator inſtructo exercitu dexterã tendens non ad laudem milites hortaretur, ſed omnia ſibi et empta et emenda eſſe clamaret. iam uero publicanos miſeros (me etiam miſerũ illorum ita de me meritorũ miſerijs ac dolore) tradidit in ſeruitutem Iudæis, et Syris, nationibus natis ſeruituti. ſtatuit ab initio & in eo perſeuerauit, ius publicano nõ dicere: pactiones ſine ulla iniuria factas reſcidit: cuſtodias ſuſtulit: uectigales multos ac ſtipendiarios liberauit: quo in oppido ipſe eſſet, aut quò ueniret, ibi publicanum, aut publicani ſeruũ eſſe uetuit. quid multa? crudelis haberetur, ſi in hoſtem animo fuiſſet eo, quo fuit in ciues R. eius ordinis præſertim, qui eſt ſemper dignitate ſua, benignitate magiſtratus ſuſtẽtatus. itaque uidetis patres cõſcripti, nõ temeritate redemptionis, aut negotij gerendi inſcitia, ſed auaritia, ſuperbia, crudelitate Gabinij penè afflictos iam atque euerſos publicanos: quibus quidẽ uos in his anguſtijs ærarij tamen ſubueniatis neceſſe eſt: etſi iam multis nõ poteſtis, qui propter illum, hoſtem ſenatus, inimiciſſimum ordinis equeſtris, bonorumq; omniũ, non ſolum bona, ſed etiam honeſtatem miſeri deperdiderunt: quos nõ parſimonia, non continentia, non uirtus, non labor, non

ſplendor tueri potuit cõtra illius heluonis et prædonis au
daciam. quid? qui ſe etiã nũc ſubſidijs patrimonij, aut
amicorũ liberalitate ſuſtentãt, hos perire patiemini? an,
ſi qui frui publico nõ potuit per hoſtem, hic tegitur ipſa
lege cenſoria: quem is frui nõ ſinit, qui eſt, etiã ſi nõ ap
pellatur, hoſtis, huic ferri auxilium nõ oportet? retinete
igitur in prouincia diutius eũ, qui de ſocijs cum hoſtibus,
de ciuibus cũ ſocijs faciat pactiones: qui hoc etiã ſe plu
ris eſſe quã collegam putet, quòd ille uos triſtitia uultuq;
deceperit, ipſe nunquam ſe minus, quã erat, nequam eſſe
ſimularit. Piſo autem alio quodã modo gloriatur, ſe bre
ui tempore perfeciſſe, ne Gabinius unus omniũ nequiſſi=
mus exiſtimaretur. hos uos de prouincijs, ſi non aliquan
do deducendi eſſent, deripiendos nõ putaretis? et has pu
blicas peſtes ſociorum, militum clades, publicanorũ rui=
nas, prouinciarũ uaſtitates, imperij maculas teneretis?
at ijdem uos anno ſuperiore hos eoſdẽ reuocabatis, cum
in prouincias iam perueniſſent. quo tempore ſi liberũ ue
ſtrum iudicium fuiſſet, nec toties dilata res, nec ad extre
mum è manibus erepta eſſet: reſtituiſſetis, id quod cu=
piebatis, ueſtram auctoritatem, ijs, per quos erat amiſſa,
reuocatis, et ijs ipſis præmijs extortis, quæ erant pro ſce=
lere atque euerſione patriæ cõſecuti. quã pœnam ſi tum
aliorum opibus, non ſuis, inuitiſſimis uobis euolarunt, at
aliã multo maiorem grauioremq; ſubierunt: quæ enim
homini, in quo aliquis ſi non famæ pudor, at ſupplicij ti
mor eſt, grauior pœna accidere potuit, quã nõ credi lite
ris ijs, quæ rem bene geſtam in bello nunciarent? hoc ſta
tuit ſenatus, cum frequens ſupplicationem Gabinio de=
negauit: primum, homini ſceleribus, flagitijs contami=

natiſſimo nihil eſſe credendũ: deinde, à proditore, atque eo, quem præſentem hoſtem Reip. cognoſſet, bene rem geri non potuiſſe: poſtremo, ne deos quidem immortales uelle aperiri ſua templa, & ſibi ſupplicari hominis impuriſſimi, et ſceleratiſſimi nomine. itaque ille alter aut ipſe eſt homo doctus, & à ſuis Græcis ſubtilius eruditus, quibuſcum iam in orcheſtra heluatur, antea poſt ſipariũ ſolebat: aut amicos habet prudẽtiores quã Gabinius, cuius nullæ literæ perferuntur. hoſce igitur imperatores habebimus? quorum alter non audet nos certiores facere, ne imperator appelletur: alterum, ſi tabellarij non ceſſarint, neceſſe eſt paucis diebus pœniteat audere. cuius amici, ſi qui ſunt, aut ſi belluæ tam immani, tamq; tetræ poſſunt ulli eſſe amici, hac conſolatione utuntur, etiã T. Albutio ſupplicationẽ hũc ordinem denegaſſe. quod eſt primum diſſimile, res in Sardinia cum Maſtrucatis latrunculis à Proprætore una cohorte auxiliaria geſta, et bellum cum maximis Syriæ gentibus, tyrãnis, conſulari exercitu imperioq; cõfectum: deinde Albutius, quod à ſenatu petebat, ipſe ſibi in Sardinia ante decreuerat: cõſtabat enim Græcum hominem ac leuem in ipſa prouincia quaſi triũphaſſe: itaque hanc eius temeritatem ſenatus ſupplicatione denegata notauit. ſed fruatur ſanè hoc ſolatio, atque hanc inſignẽ ignominiã, quoniã uni præter ſe inuſta eſt, putet eſſe leniorem, dum modo, cuius exemplo ſe conſolatur, eius exitũ expectet; præſertim cum in Albutio nec Piſonis libidines, nec audacia Gabinij fuerit; hac tamẽ una plaga conciderit, ignominia ſenatus. At qui duas Gallias decernit Conſulibus duobus, hos retinet ambos: qui autem alterã Galliam, et aut Syriam

aut Macedoniam, tamen alterũ retinet, et in utriuſque pari ſcelere diſparem cõditionem facit. Faciã, inquit, illas prætorias, ut Piſoni et Gabinio ſuccedatur ſtatim. ſi hic ſinat: tũ enim Tribunus intercedere poterit, nũc nõ poteſt. itaque ego idem, qui nũc Conſulibus ijs, qui deſignati erunt, Syriam Macedoniamq; decerno, decernam eaſdem prætorias, ut et Prætores annuas prouincias habeant, et eos quãprimũ uideamus, quos animo æquo uidere nõ poſſumus. ſed, mihi credite, nunquã ſuccedetur illis, niſi cum ea lege referetur, qua intercedi de prouincijs nõ licebit: itaque hoc tempore amiſſo, annus eſt integer uobis expectandus: quo interiecto, ciuium calamitas, ſociorum ærumna, ſceleratiſſimorũ hominũ impunitas propagatur. quòd ſi eſſent illi optimi uiri, tamẽ ego mea ſententia C. Cæſari ſuccedendũ nõ dum putarem. qua de re dicã patres cõſcripti quod ſentio, atque illam interpellationem mei familiariſſimi, qua paulo ante interrupta eſt oratio mea, nõ pertimeſcam. Negat me uir optimus inimiciorem Gabinio debere eſſe, quàm Cæſari: omnem enim illã tempeſtatem, cui ceſſerim, Cæſare impulſore atque adiutore eſſe excitatã. cui ſi primũ ſic reſpondeã, me cõmunis utilitatis habere rationem, nõ doloris mei, poſſim'ne probare, cum id me facere dicam, quod exemplo fortiſſimorum & clariſſimorum ciuium facere poſſim? an Ti. Gracchus (patrem dico, cuius utinam filij nõ degeneraſſent à grauitate paterna) tantã laudẽ eſt adeptus, quòd Tribunus pl. ſolus ex toto illo collegio L. Scipioni auxilio fuit inimiciſſimus & ipſius & fratris eius Africani, iurauitq; in concione ſe in gratiã non rediſſe, ſed alienum ſibi uideri dignitate imperij,

quò duces essent hostium Scipione triumphãte ducti, eo=
dem ipsum duci, qui triumphasset? quis plenior inimi=
corũ fuit C. Mario? L. Crassus, M. Scaurus, alij ne inimi
ci? omnes Metelli: at hi nõ modo illum inimicũ ex Gal=
lia sententijs suis nõ detrahebant, sed & propter ratio=
nem Gallici belli prouinciã extra ordinem decernebãt.
bellum in Gallia maximũ gestũ est: domitæ sunt à Cæ=
sare maximæ nationes, sed nõ dum legibus, nõ dum iure
certo, nõ dum satis firma pace deuinctæ. bellum affectũ
uidemus, &, uere ut dicã, penè confectum, sed ita, ut, si
idem extrema persequitur, qui inchoauit, iã omnia perfe
cta uideamus; si succeditur, periculum sit, ne instaura=
tas maximi belli reliquias ac renouatas audiamus. ergo
ego senator inimicus, si ita uultis, homini; amicus esse, si
cut semper fui, Reip. debeo. quid, si ipsas inimicitias depo
no Reip. causa, quis me tãdem iure reprehẽdat? præser=
tim cum ego omniũ meorum consiliorũ, atque factorum
exempla semper ex summorum hominũ factis mihi cen
suerim petenda. an non M. ille Lepidus, qui bis Cõsul et
Pontifex maximus fuit, nõ solum memoria & testimo=
nio, sed etiã annaliũ literis & summi poetæ uoce lauda
tus est, quòd cũ M. Fuluio collega, quo die Censor est fa
ctus, homine inimicissimo, in campo statim redijt in gra
tiam, ut cõmune officiũ Censuræ cõmuni animo ac uo=
luntate defenderẽt? atq; ut uetera, quæ sunt innumera=
bilia, mittã, tuus pater Philippe non ne uno tẽpore cum
suis inimicissimis in gratiã rediJt? quibuscum omnibus
eadẽ Resp. recõciliauit, quæ alienarat. multa prætereo,
quòd intueor corãm hæc lumina atq; ornamenta Reip.
P. Seruiliũ & M. Lucullum: utinã etiã L. Lucullus ille

uiueret. quæ fuerunt inimicitiæ grauiores in ciuitate, quàm Lucullorum atque Seruiliorum? quas in uiris fortissimis nõ solũ extinxit Reip. dignitas & ipsorũ, sed etiã ad amicitiã consuetudinemq; traduxit. quid? Q. Metellus Nepos non ne Consul in tẽplo Iouis Optimi Maximi permotus cum auctoritate uestra, tum illius P. Seruilij incredibili grauitate dicendi, absens mecum summo suo beneficio redijt in gratiam? an ego possum huic esse inimicus, cuius literis, fama, nuncijs celebrantur aures quotidie meæ nouis nominibus gentium, nationum, locorum? ardeo, mihi credite patres conscripti, id quod uosmet de me existimatis, et facitis ipsi, incredibili quodam amore patriæ: qui me amor & subuenire olim impendentibus periculis maximis cum dimicatione capitis, et rursum, cum omnia tela undique esse intẽta in patriam uiderem, subire coegit atque excipere unum pro uniuersis. hic me meus in Remp. animus pristinus ac perennis cum C. Cæsare reducit, reconciliat, restituit in gratiam. quod uolent, denique homines existiment: nemini ego esse possum bene de Rep. merenti non amicus. etenim si ijs, qui hæc omnia flamma ac ferro delere uoluerunt, non inimicitias solum, sed etiam bellum indixi, atque intuli, cum partim mihi illorum familiares, partim etiam me defendente capitis iudicijs essent liberati: cur eadem Resp. quæ me in amicos inflãmare potuit, inimicis placare non possit? quod mihi odium cum P. Clodio fuit, nisi quòd perniciosum patriæ ciuem fore putabam, qui turpissima libidine incensus duas res sanctissimas, religionem & pudicitiã, uno scelere uiolasset? num est igitur dubium ex his rebus, quas

is egit, agitq; quotidie, quin ego in illo oppugnãdo Reip. plus quàm otio meo, non nulli in eodem defendendo suo plus otio, quàm cõmuni prospexerint? ego me à C. Cæsare in Rep. dissensisse fateor, & sensisse uobiscum: sed nunc iisdem uobis assentior, cum quibus antea sentiebã: uos enim, ad quos literas L. Piso de suis rebus non audet mittere, qui Gabinij literas insigni quadam nota, atque ignominia noua condemnastis, C. Cæsari supplicationes decreuistis numero, ut nemini ullo ex bello; honore, ut omnino nemini. cur igitur expectem hominem aliquem, qui me cum illo in gratiam reducat? reduxit ordo amplissimus, & ordo is, qui est & publici consilij, & meorum omniũ consiliorum auctor & princeps. uos sequor patres conscripti, uobis obtempero, uobis assentior: qui quandiu C. Cæsaris consilia in Rep. non maxime diligebatis, me quoq; cũ illo minus coniũctũ uidebatis: posteaquã rebus gestis mentes uestras, uoluntatemq; mutastis, me non solum comitem esse sententiæ uestræ, sed etiam laudatorem uidistis. sed quid est, quod in hac causa maxime homines admirentur, & reprehendant meum cõsilium, cum ego idẽ antea multa decreuerim, quæ magis ad hominis dignitatẽ, quàm ad Reip. necessitatẽ pertinerent? supplicationem quindecim dierum decreui sententia mea. Reip. satis erat tot dierũ, quot C. Mario. dijs immortalibus non erat exigua eadem gratulatio, quæ ex maximis bellis. ergo ille cumulus dierum hominis est dignitati tributus. in quo ego, quo Consule referente primum decem dierum supplicatio decreta Cn. Pompeio Mithridate interfecto, confectoq; Mithridatico bello, & cuius sententia primum duplicata est supplicatio

*conſularis; mihi enim eſtis aſſenſi, cum eiuſdem Pom=
peij literis recitatis, confectis omnibus maritimis terre=
ſtribusq; bellis, ſupplicationem dierum duodecim decre=
uiſtis: ſum Cn. Pompeij uirtutem, & animi magnitudi
nem admiratus, quòd, cum ipſe cæteris omnibus eſſet o=
mni honore antelatus, ampliorem honorem alteri tribue
bat, quàm ipſe erat conſecutus. ergo in illa ſupplicatione,
quá ego decreui, res ipſa tributa eſt dijs immortalibus, et
maiorũ inſtitutis, & utilitati Reip. ſed dignitas uerbo=
rum, honos, & nouitas, & numerus dierum Cæſaris ip=
ſius laudi & gloriæ conceſſus eſt. relatum eſt ad nos nu
per de ſtipendio exercitus: non decreui ſolum, ſed etiã,
ut uos decerneretis, laboraui: multa diſſentientibus re
ſpondi: ſcribendo affui: tum quoque homini plus tri=
bui, quàm neſcio cui neceſſitati: illum enim arbitrabar
etiam ſine hoc ſubſidio pecuniæ retinere exercitum præ=
da ante parta, & bellum conficere poſſe: ſed decus illud
& ornamentum triumphi minuendum noſtra parſimo
nia non putaui. actum eſt de decem Legatis, quos alij o=
mnino non dabant, alij exempla quærebant, alij tempus
differebant, alij ſine ullis uerborum ornamentis dabant:
in ea quoq; re ſic ſum locutus, ut omnes intelligerent, me
id, quod Reip. cauſa ſentirem, facere uberius propter ip=
ſius Cæſaris dignitatem. at ego idem nunc in prouincijs
decernendis, qui illas omneis res egi ſilentio, interpellor,
cum ſuperioribus cauſis hominis ornamenta fuerint, in
hac me nihil aliud, niſi ratio belli, niſi ſumma utilitas
Reip. moueat. nam ipſe Cæſar, quid eſt, cur in prouincia
commorari uelit, niſi ut ea, quæ per eum affecta ſunt,
perfecta Reip. tradantur? amœnitas eũ credo locorum,*

urbium pulchritudo, hominum, nationumq; illarũ huma nitas, & lepos, uictoriæ cupiditas, finium imperij nostri propagatio retinet. quid illis terris asperius? quid incultius oppidis? quid nationibus immanius? quid porrò tot uictorijs præstabilius? quid oceano longius inueniri potest? an reditus in patriam habet aliquam offensionem? utrũ apud populum, à quo missus est; an apud senatũ, à quo ornatus est? an dies auget eius desiderium, an magis obliuionem? ac laurea illa magnis periculis parta, amittit lõgo interuallo uiriditatem? quare si qui hominem non diligunt, nihil est, quòd eũ de prouincia deuocẽt: ad gloriã deuocant, ad triumphum, ad gratulationem, ad summũ honorem senatus, equestris ordinis gratiã, populi charitatem. sed si ille hac tam eximia fortuna propter utilitatem Reip. frui non properat, ut omnia illa conficiat: quid ego senator facere debeo, quem, etiã si ille aliud uellet, Reip. consulere oporteret? ego uero sic intelligo patres conscripti, nos hoc tempore in prouincijs decernendis perpetuæ pacis habere oportere rationem. nam quis hoc tẽpore non sentit, omnia alia esse nobis uacua ab omni periculo, atque etiã ab omni suspicione belli? iam diu mare uidemus illud immensum, cuius feruore non solum maritimi cursus, sed urbes etiam & uiæ militares iam tenebantur, uirtute Cn. Pompeij sic à populo R. ab Oceano usque ad ultimũ Pontũ, tanquã unum aliquem portum, tutum & clausum teneri; nationes eas, quæ numero hominum ac multitudine ipsa poterant in prouincias nostras redundare, ita ab eodem esse partim recisas, partim repressas, ut Asia, quæ imperium antea nostrũ terminabat, nunc tribus nouis prouincijs ipsa cingatur. possum

de omni regione, de omni hostiũ genere dicere. nulla gẽs est, quæ non aut ita subacta sit, ut uix extet; aut ita domita, ut quiescat; aut ita pacata, ut uictoria nostra, imperioq; lætetur. bellum Gallicũ patres conscripti C. Cæsare imperatore gestum est, antea tantummodo repulsum. semper illas nationes nostri imperatores refutandas potius bello, quàm lacessendas putauerũt. ipse ille C. Marius, cuius diuina atq; eximia uirtus magnis populi R. luctibus funeribusq; subuenit; influẽtes in Italiã Gallorũ maximas copias repressit, non ipse ad eorũ urbes sedesq; penetrauit. modo ille meorũ laborum, periculorum, consiliorum socius C. Pontinius, fortissimus uir, ortum repente bellum Allobrogum, atq; hac scelerata cõiuratione excitatum prælijs fregit, eosq; domuit, qui lacessierant, & ea uictoria contentus Rep. metu liberata quieuit. C. Cæsaris longe aliam uideo fuisse rationem: non. n. sibi solũ cum ijs, quos iam armatos contra populum R. uidebat, bellandum esse duxit, sed totam Galliam in nostram ditionem esse redigendam: itaque cũ acerrimis nationibus & maximis, Germanorum, & Heluetiorum, prælijs felicissime decertauit: cæteras cõtriuit, compulit, domuit, imperio populi R. parere assuefecit; et quas regiones, quasq; gẽtes nullæ nobis antea literæ, nulla uox, nulla fama notas fecerat, has noster imperator, nosterq; exercitus, et populi R. arma peragrarunt. semitam tãtum Galliæ tenebamus antea patres conscripti: cæteræ partes à gentibus aut inimicis huic imperio, aut infidis, aut incognitis, aut certe immanibus, & barbaris, & bellicosis tenebãtur. quas nationes, nemo unquam fuit, qui non frangi domariq; cuperet: nemo sapienter de Rep. nostra cogitauit iã

inde à principio huius imperij, quin Galliam maxime timendam huic imperio putaret: sed propter uim ac multitudinem gentium illarum nunquam est antea cum omnibus dimicatum. restitimus semper lacessiti: nunc denique est perfectum, ut imperij nostri terrarumq; illarũ idem esset extremũ. alpibus Italiam munierat ante natura non sine aliquo diuino numine: nam si ille aditus Gallorum immanitati multitudiniq; patuisset, nunquã hæc urbs summo imperio domicilium ac sedem præbuisset: quæ iam licet cõsidant: nihil est enim ultra illam altitudinem montium usque ad Oceanum, quod sit Italiæ pertimescendum: sed tamẽ una aut altera æstas uel metu, uel spe, uel pœna, uel præmijs, uel armis, uel legibus potest totam Galliam sempiternis uinculis astringere. impolitæ uero res & acerbæ si erunt relictæ, quanquã sunt abscisæ, tamen efferent se aliquando, & ad renouandũ bellum reuirescent. quare sit in eius tutela Gallia, cuius uirtuti, fidei, felicitati commendata est. etenim si Fortunæ muneribus amplissimis ornatus, sæpius eius deæ periculum facere nollet; si in patriam, si ad deos penates, si ad eam dignitatem, quam in ciuitate sibi propositam uidet, si ad iucundissimos liberos, si ad clarissimum generum redire properaret; si in Capitoliũ inuehi uictor cum illa insigni laurea gestiret; si denique timeret casum aliquem, qui illi tantum addere iam non potest, quantum auferre: uos tamen oporteret ab eodem illa omnia, à quo profligata sunt, confici uelle. cum uero ille suæ gloriæ iampridem, Reip. non dum satisfecerit, & malit tamen tardius ad suorum laborum fructus peruenire, quàm non explere susceptum Reipub.

munus: nec imperatorem incenſum ad Remp. bene gerẽdam reuocare, nec totam Gallici belli rationem propè iã explicatam perturbare atq; impedire debemus. nam illæ ſententiæ uirorum clariſſimorũ minime probandæ ſunt, quorum alter ulteriorem Galliam decernit cum Syria, alter citeriorẽ. qui ulteriorẽ, omnia illa, de quibus diſſerui paulo ante, perturbat: ſimul oſtendit eã ſe ſciſcere legem, quãm eſſe legem neget; & quæ pars prouinciæ ſit, cui non poſſit intercedi, hanc ſe auellere; quæ defenſorẽ habeat, nõ tangere: ſimul et illud facit, ut, quod illi à populo datum ſit, id non uiolet; quod ſenatus dederit, id ſenator properet auferre. alter belli Gallici rationem habet: fungitur officio boni ſenatoris: legem quam nõ putat, eam quoque ſeruat; præfinit enim ſucceſſori diẽ. qui mihi nihil uidetur minus à dignitate diſciplináq; maiorum diſſidere, quàm ut, qui Conſul Calendis Ian. habere prouinciã debet, is ut eam deſponſam, non decretã habere uideatur; fuerit toto in Conſulatu ſine prouincia, cui fuerit, antequam deſignatus eſſet, prouincia decreta. ſortietur, an non? nam & non ſortiri abſurdum eſt, &, quod ſortitus ſis, nõ habere. proficiſcetur paludatus? quò? quò peruenire ante certam diem nõ licebit. Ianuario, Februario prouinciã nõ habebit: Calendis ei denique Martijs naſcetur repente prouincia. attamen his ſententijs Piſo in prouincia permanebit. quæ cum grauia ſunt, tum nihil grauius illo, quòd mulctari imperatorem diminutione prouinciæ contumelioſum eſt: neq; ſolum, ſummo in uiro, ſed etiam in mediocri homine ne accidat, prouidendũ. ego uos intelligo P. C. multos decreuiſſe honores eximios C. Cæſari et propè ſingulares, quòd ita meritus

erat; gratis etiam, ut quamconiunctissimus huic ordini esset. sapiẽtes ac diuini fuistis. neminẽ unquã est hic ordo complexus honoribus & beneficijs suis, qui ullam dignitatem præstabiliorem ea, quã per uos esset adeptus, putarit. nemo unquã hic potuit esse princeps, qui maluerit esse popularis. sed homines aut propter dignitatem suã diffisi ipsi sibi, aut propter reliquorum obtrectationem ab huius ordinis coniunctione depulsi, sæpe ex hoc portu se in illos fluctus propè necessario contulerunt. qui si ex illa iactatione cursúq; populari bene gesta Rep. referunt aspectum in curiã, atque huic amplissimæ dignitati cõmendati esse uolunt, non modo nõ repellendi sunt, uerũ etiã expetẽdi. monemur à fortissimo uiro, atque optimo post hominum memoriam Consule, ut prouideamus ne citerior Gallia nobis inuitis alicui decernatur, post eos Consules, qui nunc erũt designati, perpetuóq; posthac ab ijs, qui hunc ordinem oppugnent, populari ac turbulenta ratione teneatur. quam ego plagam etsi non contemno P. C. præsertim monitus à sapientissimo Consule, & diligentissimo custode pacis & otij, tamen uehementius arbitror pertimescendum, si hominũ præclarissimorum ac potentissimorum aut honorem minuero, aut studium erga hunc ordinem repudiaro. nam ut C. Iulius omnibus à senatu eximijs ac nouis rebus ornatus, per manus hanc prouinciam tradat ei, cui minime uos uelitis; per quem ordinem ipse amplissimam sit gloriam cõsecutus, ei ne libertatem quidem relinquat; adduci ad suspicandum nullo modo possum. postremo quo quisque animo futurus sit, nescio: quid sperem, uideo. præstare hoc senator debeo, quãtum possum, ne quis uir clarus aut po=

tens huic ordini iure iraſci poſſe uideatur. atque hoc, ſi
inimiciſſimus eſſem C. Cæſari, ſentirẽ tamẽ Reip. cauſa.
ſed nõ alienum eſſe arbitror, quo minus ſæpe aut inter=
peller à non nullis, aut tacita æſtimatione reprehendar,
explicare breuiter quæ mihi ſit ratio et cauſa cum Cæ=
ſare. ac primum illud tempus familiaritatis & conſue=
tudinis, quæ mihi cũ illo, quæ fratri meo, quæ C. Varro=
ni conſobrino noſtro ab omnium noſtrum adoleſcentia
fuit, prætermitto. poſteaquam ſum penitus in Remp. in=
greſſus, ita diſſenſi ab illo, ut in diſiunctione ſentẽtiæ, cõ
iuncti tamen amicitia maneremus. Conſul ille egit eas
res, quarum participem me eſſe uoluit: quibus ego ſi mi
nus aſſentiebar, tamen illius mihi iudicium gratum eſſe
debebat. me ille, ut Quinqueuiratũ acciperem, rogauit:
me in tribus ſibi cõiunctiſſimis conſularibus eſſe uoluit:
mihi Legationem, quam uellem, quãto cum honore uel=
lem, detulit. quæ ego omnia non ingrato animo, ſed obſti
natione quadã ſententiæ repudiaui: quã ſapienter, nõ di
ſputo: multis enim non probabo: conſtanter quidem,
et fortiter certe: qui, cum me firmiſſimis opibus contra
ſcelus inimicorum munire, et populareis impetus popu=
lari præſidio poſſem propulſare, quãuis excipere fortunã,
ſubire uim atque iniuriã malui, quã aut à ueſtris ſan=
ctiſſimis mentibus diſſidere, aut de meo ſtatu declinare.
ſed non is ſolum gratus debet eſſe, qui accepit beneficiũ,
uerũ etiam is, cui poteſtas accipiendi fuit. ego illa orna=
menta, quibus ille me ornabat, decere me, et cõuenire iis
rebus, quas geſſeram, nõ putabam: illum quidem amico
animo me habere eodem loco, quo principem ciuem ſuũ
generũ, ſentiebam. traduxit ad plebem inimicũ meum;

ſiue iratus mihi, quòd me ſecum ne beneficijs quidem ui debat poſſe coniungi; ſiue exoratus. ne hoc quidem fuit iniuria: nam poſtea me, ut ſibi eſſem Legatus, non ſolum ſuaſit, uerum etiam rogauit. ne id quidem accepi: nõ quo alienum mea dignitate arbitrarer, ſed quòd tantum Reip. ſceleris impendere à Conſulibus proximis non ſuſpicabar. ergo adhuc magis eſt mihi uerendum, ne mea ſuperbia in illius liberalitate, quàm ne illius iniuria in noſtra amicitia reprehendatur. ecce illa, illa tempeſtas, caligo bonorum, & ſubita atque improuiſa formido, tenebræ Reip. ruina atque incendium ciuitatis. terror iniectus Cæſari de eius actis, metus cædis bonis omnibus, Conſulum ſcelus, cupiditas, egeſtas, audacia. ſi non ſum adiutus, non debuit: ſi deſertus, ſibi fortaſſe prouidit: ſi etiam oppugnatus, ut quidam aut putant, aut uolunt, uiolata amicitia eſt, accepi iniuriam, inimicus eſſe debui: non nego. ſed ſi idem ille tum me ſaluum eſſe uoluit, cum uos me ut chariſſimum filium deſiderabatis; et ſi uos ijdem pertinere ad cauſam illam putabatis, uoluntatem C. Cæſaris à ſalute mea nõ abhorrere; et ſi illius uoluntatis generum eius habeo teſtem, qui idem Italiam in municipijs, populum R. in cõcione, uos mei ſemper cupidiſſimos in Capitolio ad meam ſalutem incitauit; ſi denique Cn. Pompeius idem mihi teſtis de uolũtate Cæſaris, et ſponſor eſt illi de mea: non ne uobis uideor et ultimi tẽporis recordatione, & proximi memoria mediũ illud triſtiſſimum tempus debere, ſi ex rerũ natura nõ poſſem euellere, ex animo quidẽ certe excidere? ego uero, ſi mihi nõ licet per aliquos ita gloriari, me dolorẽ atque inimicitias meas Reip. conceſſiſſe, quod

magnĩ cuiuſdã hominis, et perſapiẽtis uidetur: utar hoc, quod nõ tã ad laudem adipiſcendã, quã ad uitandã ui tuperationẽ ualet, hominem me eſſe gratũ, et non modo tãtis beneficijs, ſed etiã mediocri hominũ beneuolentia cõ moueri. à uiris fortiſſimis & de me optime meritis quibuſdam peto, ut, ſi ego illos meorũ laborũ et incommodo rum participes eſſe nolui, ne illi me ſuarũ inimicitiarũ ſo ciũ uelint eſſe, præſertim cũ mihi ijdem illi cõceſſerint, ut etiã acta illa Cæſaris, quæ neq; oppugnaui antea, neque defendi, meo iã iure poſſim defendere. nã ſummi ciuita tis uiri, quorũ ego cõſilio Remp. cõſeruaui, et quorũ auctoritate illã coniunctionem Cæſaris defugi, Iulias leges et cæteras illo Conſule rogatas, iure latas negãt. ijdem il lã proſcriptionẽ capitis mei, cõtra ſalutẽ Reip. ſed ſaluis auſpicijs rogatã eſſe dicebãt. itaque uir ſumma auctoritate, ſumma eloquentia dixit grauiter, caſum illum meũ funus eſſe Reip. ſed funus iuſtũ et indictum: et mihi ipſi omnino perhonorificũ, diſceſſum meũ funus dici Reip. reliqua nõ reprehendo, ſed mihi ad id, quod ſentio, aſſu mo.. nã ſi illud iure rogatũ dicere auſi ſunt, quod nullo exẽplo fieri potuit, nulla lege licuit, quia nemo de cœlo ſer uarat: obliti´ne erãt, tũ, cũ ille, qui id egerat, plebeius eſt lege curiata factus, dici de cœlo eſſe ſeruatũ? qui ſi plebe ius omnino eſſe nõ potuit, qui Tribunus pl. potuit eſſe? et cuius Tribunatus ſi ratus eſt, nihil eſt quod irritũ ex actis Cæſaris poſſit eſſe: eius nõ ſolũ Tribunatus, ſed etiã perniciosiſſimæ res auſpiciorũ religione conſeruata iure latæ uidebũtur. quare aut uobis ſtatuendũ eſt, legẽ Aeliã manere, legẽ Fuſiã nõ eſſe abrogatã, non omnibus faſtis legẽ ferri licere; cũ lex feratur, de cœlo ſeruari, ob-

nunciari,

nunciari, intercedi licere; censorium iudicium ac notionem & illud morum seuerissimum magisterium non esse nefarijs legibus de ciuitate sublatum; si patritius Tribunus pl. fuerit, cõtra leges sacratas; si plebeius, contra auspicia fuisse: aut mihi concedant homines oportet, aut in rebus bonis non exquirere iura ea, quæ ipsi in perditis non exquirunt, præsertim cum ab illis aliquoties conditio C. Cæsari lata sit, ut easdem res alio modo ferret; qua conditione auspicia requirebant, leges comprobabant; in Clodio auspiciorum ratio sit eadem, leges omnes sint euersæ ac perditæ ciuitatis. extremũ illud est. ego, si essent inimicitiæ mihi cum C. Cæsare, tamen hoc tempore Reip. consulere, inimicitias in aliud tempus reseruare deberem. possem etiam summorum uirorũ exemplo inimicitias Reip. causa deponere: sed cum inimicitiæ fuerint nunquam, opinio iniuriæ beneficio sit extincta; sẽtẽtia mea P. C. si dignitas agitur C. Cæsaris, homini tribuam; si honos quidam, senatus concordiæ cõsulam; si auctoritas decretorum uestrorum, constantiam ordinis in eodem ornando imperatore seruabo; si perpetua ratio Gallici belli, Reip. prouidebo; si aliquod meum priuatum officium, me non ingratum præstabo. atque hoc uelim probare omnibus patres cõscripti: sed leuissime feram, si forte aut ijs minus probaro, qui meum inimicum repugnante uestra auctoritate texerunt; aut ijs, si qui meum cum inimico suo reditum in gratiam uituperabunt, cum ipsi & cum meo, & cum suo inimico in gratiam non dubitarint redire.

Peregrinus Iustius

IN L. CALFVRNIVM PISONEM. ORATIO XXXVIII.

Deest principium.

Iam'ne uides bellua, iam'ne sentis, quæ sit hominum quærela frontis tuæ? nemo queritur Syrum nescio quem de grege nouitiorum factum esse Consulem: non enim nos color iste seruilis, non pilosæ genæ, non dentes putridi deceperunt: oculi, supercilia, frõs, uultus denique totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in errorem homines impulit, hic eos, quibus erat ignotus, decepit, fefellit, in fraudem induxit. pauci ista tua lutulenta uitia noueramus, pauci tarditatem ingenij, stuporem debilitatemq; linguæ. nunquã erat audita uox in foro: nunquã periculum factum consilij: nullum nõ modo illustre, sed ne notum quidem factũ aut militiæ, aut domi. obrepsisti ad honores errore hominum, cõmendatione fumosarum imaginum: quarum simile habes nihil, præter colorem. is mihi etiam gloriabitur, se omnes magistratus sine repulsa assecutum. mihi ista licet de me uera cum gloria prædicare: omnes enim honores populus R. mihi ipsi, homini nouo, detulit. nam tu cum Quæstor es factus, etiam qui te nunquã uiderant, tamẽ illum honorẽ nomini mãdabant tuo. Aedilis es factus: Piso est à populo R. factus, non iste Piso. Prætura itẽ maioribus delata est tuis. noti erant illi mortui: te uiuum nõ dum nouerat quisquam. me cum Quæstorem in primis, Aedilem priorem,

Prætorem primum cunctis suffragijs populus R. faciebat; homini ille honorem, non generi; moribus, non maioribus meis; uirtuti perspectæ, non auditæ nobilitati deferebat. nam quid ego de Consulatu loquar? parto uis, an'ne gesto? miserum me, cum hac me peste, atque labe confero. sed nihil comparandi causa loquar: ac tamen ea, quæ sunt longissime disiuncta, cóprehendam. tu Consul es renunciatus, (nihil dicam grauius, quàm quod omnes fatentur) impeditis Reip. temporibus, dissidentibus Coss. Cæsare & Bibulo, cum hoc non recusares, quin ij, à quibus dicebare Consul, te luce dignum non putarent, nisi nequior q̃ Gabinius extitisses. me cuncta Italia, me omnes ordines, me uniuersa ciuitas nõ prius tabella, q̃ uoce priorem Consulem declarauit. sed omitto, ut sit factus uterque nostrũ. sit sanè fors domina campi. magnificentius est dicere, quemadmodum gesserimus Cósulatum, quàm quemadmodum ceperimus. ego Calendis Ian. senatum & bonos omnes legis agrariæ, maximarumq; largitionum metu liberaui. ego agrum Campanum, si diuidi non oportuit, conseruaui; si oportuit, melioribus auctoribus reseruaui. ego in C. Rabirio perduellionis reo XL annis ante me Consulem interpositam senatus auctoritatem sustinui contra inuidiam atque defendi. ego adolescentes bonos & fortes, sed usos ea códitione fortunæ, ut, si essent magistratus adepti, Reip. statum cóuulsuri uiderẽtur, meis inimicitijs, nulla senatus mala gratia, comitiorum ratione priuaui. ego Antonium collegam, cupidum prouinciæ, multa in Rep. molientem, patientia atque obsequio meo mitigaui. ego prouinciam Galliam, senatus auctoritate exercitu & pecunia instructam

& ornatam, quam cum Antonio communicaui, quòd ita existimabam tempora Reip. ferre, in concione deposui reclamante populo R. ego L. Catilinam, cædem senatus, interitum urbis non obscure, sed palàm molientem, egredi ex urbe iussi, ut, à quo legibus non poteramus, mœnibus tuti esse possemus. ego tela extremo mense Consulatus mei intenta iugulis ciuitatis de coniuratorum nefarijs manibus extorsi. ego faces iam accensas ad huius urbis incendium comprehendi, protuli, extinxi. me Q. Catulus, princeps huius ordinis, & auctor publici consilij, frequentissimo senatu parentem patriæ nominauit. mihi hic uir clarissimus, qui propter te sedet, L. Gellius his audientibus ciuicam coronam deberi à Rep. dixit. mihi togato senatus non, ut multis, bene gestæ, sed, ut nemini, conseruatæ Reip. singulari genere supplicationis deorum immortalium templa patefecit. ego cum in concione abiens magistratu dicere à Tribuno pl. prohiberer, quæ constitueram; cumq; is mihi tantummodo, ut iurarem, permitteret: sine ulla dubitatione iuraui, Remp. atque hãc urbem mea unius opera esse saluã. mihi populus R. uniuersus illa in concione non unius diei gratulationem, sed æternitatem immortalitatemq; donauit, cum meum iusiurandum tale atque tantũ iuratus ipse una uoce & cõsensu approbauit. quo quidem tempore is meus domum fuit è foro reditus, ut nemo, nisi qui mecum esset, ciuium esse in numero uideretur. atque ita est à me Consulatus peractus, ut nihil sine cõsilio senatus, nihil nõ approbante populo R. egerim, ut semper in Rostris curiam, in senatu populum defenderim, ut multitudinem cum principibus, equestrem ordinem cum senatu coniunxerim.

Expoſui breuiter Conſulatum meum. aude nũc ò furia de tuo dicere. cuius fuit initium ludi compitalitij, tũ primum facti poſt L. Metellum & Q. Marcium Coss. contra auctoritatem huius ordinis: quos Q. Metellus (facio iniuriam fortiſſimo uiro mortuo, qui illum, cuius paucos pares hæc ciuitas tulit, cum hac importuna bellua cõferam) ſed ille deſignatus Conſul, cum quidam Tribunus pl. ſuo auxilio magnos ludos cõtra S.C. facere iuſſiſſet, priuatus fieri uetuit, atque id, quod nõ dũ poteſtate poterat, obtinuit auctoritate. tu, cum in Calendas Ian. cõpitalitiorũ dies incidiſſent, Sex. Clodiũ, qui nũquã antea prætextatus fuiſſet, ludos facere & prætextatum uolitare paſſus es, hominem impurũ, atque nõ modo facie, ſed etiam oculo tuo digniſſimũ. ergo his fundamentis poſitis Conſulatus tui, triduo poſt, inſpectante & tacente te, à P. Clodio, fatali portento prodigioq; Reip. lex Aelia & Fuſia euerſa eſt, propugnacula muriq; tranquillitatis atque otij: collegia, non ea ſolum, quæ ſenatus ſuſtulerat, reſtituta ſunt, ſed innumerabilia quædam noua ex omni fece urbis ac ſeruitio conſtituta: ab eodem homine, in ſtupris inauditis nefarijſq; uerſato, uetus illa magiſtra pudoris & modeſtiæ ſeueritas cenſoria ſublata eſt: cum tu interim buſtum Reip. qui te Conſulem tum Romæ dicis fuiſſe, uerbo nunquam ſignificaris ſententiam tuam tantis in naufragijs ciuitatis. non dum, quæ feceris, ſed quæ fieri paſſus ſis, dico: neque uero multum intereſt, præſertim in Conſule, utrum ipſe pernicioſis legibus, improbis concionibus Remp. uexet, an alios uexare patiatur. an poteſt ulla eſſe excuſatio nõ dicam male ſentienti, ſed ſedenti, cunctanti, dormienti in ma=

ximo Reip. motu Consuli? centum propè annos legem Aeliam & Fusiam tenueramus, quadringentos iudiciū notionemq́; censoriam : quas leges ausus est nō nemo in probus. potuit quidem nemo unquā cōuellere : quam potestatem minuere, quo minus de moribus nostris quinto quoque anno iudicaretur, nemo tā effuse petulans conatus est. hæc sunt ò carnifex in gremio sepulta Cōsulatus tui. persequere connexos his funeribus dies. pro Aurelio tribunali, ne cōniuente quidem te, quod ipsum esset scelus, sed etiā hilarioribus oculis, quàm solitus eras, intuente, delectus seruorum habebatur ab eo, qui nihil sibi unquam nec facere, nec pati turpe duxit : arma in templo Castoris, ò proditor templorum omnium, uidente te constituebātur ab eo latrone, cui templum illud fuit te Consule ars ciuium perditorum, receptaculum ueterum Catilinæ militum, castellum forensis latrocinij, bustum legum omnium, ac religionū. erat non solum domus mea, sed totum Palatium senatu, equitibus R. ciuitate omni, Italia cuncta refertum : cum tu nō modo ad eum Ciceronem, (mitto enim domestica, quæ negari possunt; hæc cōmemoro, quæ sunt palàm) nō modo inquam ad eū, cui primā comitijs tuis dederas tabulam prærogatiuæ, quem in senatu sententiam rogabas tertium, nūquā aspirasti, sed omnibus consilijs, quæ ad me opprimendum parabātur, non interfuisti solum, uerū etiam crudelissime præfuisti. mihi uero ipsi coràm genero meo propinquo tuo
* quæ dicere ausus es? egere, foris esse Gabinium, sine prouincia stare non posse, spem habere à Tribuno pl. si tua consilia cum illo coniunxisses, à senatu quidem desperasse; huius te cupiditati obsequi, sicuti ego fecissem in

collega meo; nihil esse, quòd præsidiũ Consulũ implorarem, sibi quéque cõsulere oportere. atque hæc dicere uix audeo. uereor, ne qui sit, qui istius insignem nequitiã frõtis inuolutam integumentis non dum cernat: dicam tamen: ipse certe agnoscet, & cum aliquo dolore flagitiorum suorum recordabitur. meministi' ne cœnum, cum ad te quinta ferè hora cum C. Pisone uenissem, nescio quo è gurgustio te prodire, inuoluto capite, soleatum? &, cum isto ore fœtido teterrimam nobis popinam inhalasses, excusatione te uti ualetudinis, quòd diceres, uinolentis te quibusdam medicaminibus solere curari? quam nos causam cum accepissemus, quid enim facere poteramus? paulisper stetimus in illo ganearum tuarum nidore, atque fumo: unde tu nos cũ improbissime respõdendo, tum turpissime eructando eiecisti. idem illo ferè biduo productus in concionem ab eo, cui sic æquatum præbebas Consulatum tuum, cum esses interrogatus quid sentires de Consulatu meo, grauis auctor, Calatinus credo aliquis, aut Africanus, aut Maximus, & non Cesoninus semiplacentinus Caluentius, respondes altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio, crudelitatem tibi non placere. hic te ille, homo dignissimus tuis laudibus, collaudauit. crudelitatis tu furcifer senatum Consul in concione condemnas? non enim me, qui senatui parui: nam relatio illa salutaris & diligens fuerat Consulis, animaduersio quidem & iudicium senatus. quæ cum reprehendis, ostendis qualis tu, si ita forte accidisset, fueris illo tempore Consul futurus: stipendio mehercule, & frumento Catilinam esse putasses iuuandum: quid enim interfuit inter Catilinam & eum, cui

tu senatus auctoritatem, salutem ciuitatis, totam Remp. prouinciæ præmio uendidisti? quæ enim L. Catilinam conantem Consul prohibui, ea P. Clodium facientem Cõsules adiuuerunt. uoluit ille senatum interficere, uos sustulistis; leges incendere, uos abrogastis; interire patriam, uos adiuuistis. quid est uobis Consulibus gestum sine armis? incendere illa coniuratorum manus uoluit urbem, uos eius domum, quem propter urbs incensa non est. ac ne illi quidem, si habuissent uestri similem Consulem, de urbis incendio cogitassent: nõ enim se tectis priuare uoluerũt, sed his stantibus nullum domicilium sceleri suo fore putauerũt. cædem illi ciuiũ, uos seruitutem expetistis. his uos etiã crudeliores: huic enim populo ita fuerat ante uos Cõsules libertas insita, ut emori potius, quàm seruire præstaret. illud uero geminũ cõsilijs Catilinæ & Lentuli, quòd me domo mea expulistis, Cn. Põpeium domũ suã cõpulistis: neque enim me stãte & manente in urbis uigilia, neque resistente Cn. Põpeio omniũ gentiũ uictore, unquã se illi Remp. delere posse duxerũt: à me quidem etiam pœnas expetistis, quibus coniuratorum manes mortuorum expiaretis: omne odium inclusum nefarijs sensibus impiorum in me profudistis. quorum ego furori nisi cessissem, in Catilinæ busto uobis ducibus mactatus essem. quod autem maius indicium expectatis, nihil inter uos & Catilinã interfuisse, quàm quòd eãdem illam manum ex inter mortuis Catilinæ reliquijs concitastis, quòd omnes undique perditos collegistis, quòd in me carcerem effudistis, quòd coniuratos armastis, quòd eorũ ferro meum corpus atque omnium bonorum uitam obijcere uoluistis? sed iam redeo ad præclaram

illam concionem tuam. tu es ille, cui crudelitas diſplicet? qui, cum ſenatus luctum ac dolorem ſuum ueſtis mutatione declarandum cenſuiſſet, cũ uideres mœrere Remp. ampliſſimi ordinis luctu, ò noſter miſericors quid facis? quod nulla in barbaria quiſquam tyrãnus. omitto enim illud, Cõſulem edicere, ut ſenatus S. C. ne obtemperet: quo fœdius nec fieri, nec cogitari quidquam poteſt. ad miſericordiam redeo eius, cui nimis uidetur ſenatus in conſeruãda patria fuiſſe crudelis. edicere eſt auſus cum illo ſuo pari, quem tamẽ omnibus uitijs ſuperare cupiebat, ut ſenatus, contra quàm ipſe cenſuiſſet, ad ueſtitum rediret. quis hoc fecit ulla in Scythia tyrannus, ut eos, quos luctu afficeret, lugere nõ ſineret? mœrorem relinquis, mœroris aufers inſignia: eripis lacrymas non conſolando, ſed minando. quòd ſi ueſtem non publico conſilio patres cõſcripti, ſed priuato officio aut miſericordia mutauiſſent: tamen, id ijs non licere per interdicta crudelitatis tuæ, poteſtatis erat non ferendæ. cum uero id ſenatus frequens cenſuiſſet, ordines reliqui iã ante feciſſent: tu ex tenebricoſa popina Conſul extractus, cum illa ſaltatrice tonſa, ſenatum Reip. occaſum atque interitum lugere uetuiſti. at quærebat etiam paulo ante de me, quid ſuo mihi opus fuiſſet auxilio? cur non meis inimicis meis copijs reſtitiſſem? quaſi uero non modo ego, qui multis ſæpe auxilio fuiſſem, ſed quiſquam tam inops fuerit unquã, qui iſto non modo propugnatore tutiorem ſe, ſed aduocato aut adſtipulatore paratiorem fore putaret. ego iſtius pecudis ac putidæ carnis conſilio ſcilicet, aut præſidio niti uolebam: ab hoc eiecto cadauere quidquã mihi aut opis, aut ornamenti expectabam: Conſulem ego tũ requirebam,

Consulem, inquam, non illum quidem, quem in hoc animali inuenire non possem, qui tantã Reip. causam grauitate, & cõsilio suo tueretur, sed qui tanquam truncus atque stipes, si stetisset modo, posset sustinere tamen titulũ Cõsulatus: cum enim esset omnis causa illa mea consularis, & senatoria, auxilio mihi opus fuerat & Cõsulis, & senatus: quorũ alterum etiam ad perniciem meã erat à uobis Consulibus conuersum, alterũ Reip. penitus ereptum. attamen si consilium exquiris meum, neque ego cessissem, & me ipsa suo complexu patria tenuisset, si mihi cũ illo bustuario gladiatore, & tecum, & cũ collega tuo decertandum fuisset. alia enim causa præstantissimi uiri Q. Metelli fuit: quem ego ciuem meo iudicio cum deorũ immortalium laude coniungo: qui C. illi Mario, fortissimo uiro, & Consuli, & sextum Consuli, & eius inuictis legionibus, ne armis confligeret, cedendum esse duxit. quod mihi igitur certamen esset huiusmodi? cũ C. Mario scilicet, aut cũ aliquo pari, an cũ altero barbato Epicuro, cũ altero Catilinæ laternario? quos neque hercule ego, neque superciliũ tuũ, neque collegæ tui cymbala, ac crotala fugi: neque tã fui timidus, ut, qui in maximis turbinibus ac fluctibus Reip. nauem gubernassem, saluamq; in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerem. alios ego uidi uentos: alias prospexi animo procellas: alijs impendentibus tempestatibus non cessi, sed his unum me pro omnium salute obtuli. itaque discessu tũ meo omnes illi nefarij gladij de manibus crudelissimis exciderunt: cum quidem tu, ò uecors, & amens, cum omnes boni abditi, inclusiq; mœrerent, templa gemerent, tecta ipsa ur=

bis lugerent, complexus es illud funestum animal, ex nefarijs stupris, ex ciuili cruore, ex omnium scelerum importunitate, & flagitiorum impunitate cõcretum, atque eodem in templo, eodem & loci uestigio & temporis arbitria non mei solum, sed patriæ funeris abstulisti. quid ego illorum dierum epulas, quid lætitiam, & gratulationem tuam, quid cum tuis sordidissimis gregibus intemperatissimas perpotationes prædicem? quis te illis diebus sobrium, quis agentem aliquid quod esset libero dignum, quis denique in publico uidit? cum collegæ tui domus cãtu, & cymbalis personaret, cumq; ipse nudus in conuiuio saltaret. in quo ne tum quidem, cum illum suum saltatorium uersaret orbem, fortunæ rotam pertimescebat. hic autem, non tam concinnus heluo, nec tam musicus, iacebat in suo Græcorum fœtore, atque uino. quod quidem istius in illis Reip. luctibus quasi aliquod Lapitarum aut Centaurorum conuiuium ferebatur: in quo nemo potest dicere, utrum iste plus biberit, an uomuerit, an effuderit. tu etiam mentionem facies Consulatus tui? aut te fuisse Romæ Consulem dicere audebis? quid? tu in lictoribus, in toga, & prætexta esse Consulatum putas? quæ ornamenta etiam in Sex. Clodio te Cõsule esse uoluisti. huius tu Clodiani canis insignibus Consulatum declarari putas? animo Consulem esse oportet, consilio, fide, grauitate, uigilantia, cura, toto denique munere Cõsulatus. ego Consulem esse putem, qui senatum esse in Rep. non putauit? & sine eo consilio Consulem numerem, sine quo Romæ ne Reges quidem esse potuerunt? etenim illa iam omitto. cum seruorum delectus haberetur in foro, arma in templo Casto-

ris luce, & palàm comportarentur; id autem templum sublato aditu, reuulsis gradibus, à coniuratorum reliquijs, atque à Catilinæ præuaricatore quondam, tum ultore, armis teneretur; cum equites R. relegarentur, uiri boni lapidibus è foro pellerentur, senatui non solum iuuare Remp. sed ne lugere quidem liceret; cum ciuis is, quem hic ordo assentiente Italia, cunctisq; gentibus conseruatorem patriæ iudicarat, nullo iudicio, nulla lege, nullo more, seruitio atque armis pelleretur, non dicam auxilio uestro, quod uere licet dicere, sed certe silentio: tum Romæ fuisse Consules, quisquã existimabit? qui latrones igitur, si quidem uos Consules? qui prædones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas Consulis: non capiunt angustiæ pectoris tui, non recipit leuitas ista, non egestas animi, non infirmitas ingenij sustinet, non insolentia rerum secundarum, tantam personam, tam grauem, tam seueram. Seplasia mehercle, ut dici audiebam, te ut primum aspexit, Campanum Consulem repudiauit. audierat Decios, Magios, et de Taurea illo Iubellio aliquid acceperat: in quibus si moderatio illa, quæ in nostris solet esse Consulibus, non fuit, at fuit pompa, fuit species, fuit incessus saltem Seplasia dignus, & Capua. Gabinium denique si uidissent Duumuirum uestri illi unguentarij, citius agnouissent. erant illi compti capilli, & madentes cincinnorum fimbriæ, & fluentes cerussatæq; buccæ dignæ Capua, sed illa uetere: nam hæc quidem, quæ nunc est, splendidissimorum hominum, fortissimorum uirorum, optimorum ciuium, mihiq; amicissimorum multitudine redundat:

quorum Capuæ te prætextatum nemo aſpexit, qui non gemeret deſiderio mei, cuius cõſilio cũ uniuerſam Remp. tum illam ipſam urbem meminerant eſſe ſeruatam: me inaurata ſtatua donarant: me patronum unum aſciuerant: à me ſe habere uitam, fortunas, liberos arbitrabãtur: me et præſentem contra latrocinium tuum ſuis decretis Legatisq; defenderunt, & abſentem, principe Cn. Pompeio referente, & de corpore Reip. tuorum ſcelerum tela reuellente, reuocarunt. an tu eras Cõſul, cum in Palatio mea domus ardebat, non caſu aliquo, ſed ignibus iniectis, inſtigante te? ecquod in hac urbe maius unquam incendium fuit, cui non Conſul ſubuenerit? at tu illo ipſo tempore apud ſocrum tuam propè à meis ædibus, cuius domum ad meam exhauriendam patefeceras, ſedebas nõ extinctor, ſed auctor incendij, & ardentes faces furijs Clodianis penè ipſe Conſul miniſtrabas. an uero reliquo tempore Conſulem te quiſquam duxit? quiſquam tibi paruit? quiſquam in curiam uenienti aſſurrexit? quiſquam conſulenti reſpondendum putauit? numerandus eſt ille annus denique in Rep. cũ obmutuiſſet ſenatus, iudicia cõticuiſſent, mœrerent boni, uis latrocinij ueſtri tota urbe uolitaret, neq; ciuis unus ex ciuitate, ſed ipſa ciuitas tuo, & Gabinij ſceleri, furoriq; ceſſiſſet? at ne tum quidem emerſiſti lutulente Cæſonine ex miſerrimis naturæ tuæ ſordibus, cum experrecta tandem uirtus clariſſimi uiri celeriter & uerum amicum, & optime meritum ciuem, & ſuum priſtinũ morem requiſiuit, neque eſt ille uir paſſus, in ea Rep. quã ipſe decorarat, atque auxerat, diutius ueſtrorum ſcelerum peſtem morari: cum tamen ille, qualiſcũq; eſt, qui eſt ab uno te improbitate uictus, Gabinius

collegit ipse se, uix, sed collegit tamen, & contra suũ Clodium primum simulate, deinde non libenter, ad extremum tamen pro Cn. Pompeio uere uehementerq; pugnauit. quo quidem in spectaculo mira Reip. æquitas erat: uter eorum perisset, tanquam lanista in eiusmodi pari lucrũ fieri putabat, immortalẽ uero quæstum, si uterque cecidisset. sed ille tamẽ agebat aliquid, tuebatur auctoritatem summi uiri: erat ipse sceleratus, erat gladiator, cum scelerato tamen, & cum pari gladiatore pugnabat. tu, scilicet homo religiosus & sanctus, fœdus, quod meo sanguine in pactione prouinciarum iceras, frangere noluisti: cauerat enim sibi ille sororius adulter, ut, si tibi prouinciam, si exercitum, si pecuniam ereptam ex Reip. uisceribus dedisset, omnium suorũ scelerum socium te adiutoremq; præberes. itaq; in illo tumultu fracti fasces, ictus ipse: quotidie tela, lapides, fugæ: deprehensus denique cũ ferro ad senatum is, quem ad Cn. Pompeium interimendum collocatum fuisse constabat. ecquis audiuit non modo actionem aliquam, aut relationem, sed uocem omnino, aut querelam tuam? Cõsulem tu te fuisse putas, cuius in imperio, qui Remp. senatus auctoritate seruarat,
* idemq; in Italia; qui omneis omnium gentium partes tribus triumphis deuinxerat, is se in publico tuto statuit esse non posse? an tum eratis Consules, cum, quacũque de re uerbum facere cœperatis, aut referre ad senatum, cũctus ordo reclamabat, ostendebatq; nihil esse uos acturos, nisi prius de me retulissetis, cum uos quanquam fœdere obstricti tenebamini, tamen cupere uos diceretis, sed lege impediri? quæ lex priuatis hominibus esse lex nõ uidebatur, inusta per seruos, incisa per uim, imposita per latro=

cinium, ſublato ſenatu, pulſis è foro bonis omnibus, capta Rep. contra omnes leges, nullo ſcripta more; hanc qui ſe metuere dicerent, Conſules non dicam animi hominum, ſed faſti ulli ferre poſſunt? nam ſi illam legem non putabatis, quæ erat contra omnes leges, indemnati ciuis, atque integri capitis, bonorumq; tribunitia proſcriptio, hac tamen obſtricti pactione tenebamini: quis uos non modo Conſules, ſed liberos fuiſſe putet, quorum mens fuerit oppreſſa præmio, lingua aſtricta mercede? ſin illam uos ſoli legem putabatis, quiſquam uos Conſules tunc fuiſſe, aut nunc eſſe cõſulares putet, qui eius ciuitatis, in qua in principum numero uultis eſſe, non leges, non inſtituta, nõ mores, nõ iura noritis? an, cum proficiſcebamini paludati in prouincias uel emptas, uel ereptas, Cõſules uos quiſquam putauit? itaque, credo, ſi minus frequentia ſua ueſtrum egreſſum ornando, atque celebrando, at ominibus ſaltem bonis ut Conſules, non triſtiſſimis ut hoſtes aut proditores proſequebantur. tu'ne etiam, immaniſſimum ac fœdiſſimum monſtrum, auſus es meum diſceſſum illum teſtem ſceleris, & crudelitatis tuæ, maledicti & contumeliæ loco ponere? quo quidẽ tempore cepi P. C. fructum immortalem ueſtri in me & amoris, & iudicij, qui non admurmuratione, ſed uoce, & clamore, abiecti hominis, & ſemiuiui furorem petulantiamq; fregiſtis. tu luctum ſenatus, tu deſiderium equeſtris ordinis, tu ſqualorem Italiæ, tu curiæ taciturnitatem annuam, tu ſilentium perpetuum iudiciorum ac fori, tu cætera illa in maledicti loco pones? quæ meus diſceſſus Reip. uulnera inflixit? qui ſi calamitoſiſſimus fuiſſet, tamẽ miſericordia dignior, q̃ contumelia, & cum gloria potius eſſe coniunctus, quàm cũ

probro putaretur, atque ille, dolor meus duntaxat, uestrũ quidem scelus ac dedecus haberetur. tum uero forsitan hoc, quod dicturus sum, mirabile auditu esse uideatur, sed certe id dicam, quod sentio. Cum tãtis à uobis P. C. beneficijs affectus sim, tantis honoribus, non modo illam calamitatem esse nõ duco, sed, si quid mihi potest à Rep. esse seiunctũ, quod uix potest, priuatim ad meum nomẽ augendum, optãdam duco mihi fuisse illam expetendamq; fortunam. atque ut tuum lætissimum diem cum tristissimo meo conferam, utrum tandem bono uiro & sapienti optabilius putas, sic exire à patria, ut omnes sui ciues salutem, incolumitatem, reditum precentur, quod mihi accidit; an, quod tibi proficiscenti euenit, ut omnes execrarentur, male precarentur, unam tibi illam uiam, & perpetuam esse uellent? mihi mediusfidius in tãto omnium mortalium odio, iusto præsertim & debito, quæuis fuga potius, q̃ ulla prouincia esset optatior. sed perge porrò: nam si illud meum turbulentissimum tempus profectionis tuo tranquillissimo præstat, quid conferam reliqua, quæ in te dedecoris plena fuerunt, in me dignitatis? me Calendis Ian. qui dies post obitũ occasumq; nostrũ Reip. primus illuxit, frequentissimus senatus, concursu Italiæ, referente clarissimo atque fortissimo uiro P. Lentulo, cõsentiente populo R. atque una uoce reuocauit: me idem senatus exteris nationibus, me Legatis, magistratibusq; nostris auctoritate sua consularibus literis, non, ut tu nuper dicere ausus es, orbatum patria, sed, ut senatus illo ipso tempore appellauit, ciuem conseruatorem Reip. cõmendauit: ad meam unius salutem senatus auxiliũ omnium ciuium cuncta ex Italia, qui Remp. saluam esse uellent,

Consulis uoce & literis implorandum putauit: mei capitis seruandi causa Romã uno tempore quasi signo dato Italia tota cõuenit: de mea salute P. Lentuli præstantissimi uiri, atque optimi Cõsulis, Cn. Pompeij clarissimi atque inuictissimi ciuis, cæterorumq; principum celeberrimæ et grauissimæ cõciones fuerũt: de me senatus ita decreuit, Cn. Pompeio auctore, & eius sententiæ principe, ut, si quis impedisset reditũ meum, in hostiũ numero putaretur; ijsq; uerbis ea de me senatus auctoritas declarata est, ut nemini sit triũphus honorificẽtius, quã mihi salus restitutioq; perscripta: de me, cũ omnes magistratus promulgassent, præter unũ Prætorem, à quo nõ fuit postulandũ, fratrem inimici mei, præterq; duos de lapide emptos Tribunos pl. legem comitijs centuriatis tulit P. Lentulus Cõsul de collegæ Q. Metelli sentẽtia, quẽ mecũ eadem Resp. quæ in Tribunatu eius disiunxerat, in Cõsulatu uirtute optimi ac iustissimi uiri sapientiaq; coniunxit: quæ lex quemadmodum accepta sit, quid me attinet dicere? ex uobis audio, nemini ciui ullã, quo minus adesset, iustam excusationem esse uisam, nullis comitijs unquã multitudinem hominũ tantã, neque splendidiorem fuisse: hoc certe uideo, quod indicãt tabulæ publicæ, uos rogatores, uos diribitores, uos custodes fuisse tabularum; &, quod in honoribus uestrorum propinquorum non facitis uel ætatis excusatione, uel honoris, id in salute mea nullo rogante uos uestra sponte fecistis. confer nunc Epicure noster ex hara producte, non ex schola, confer, si audes, absentiam tuam cum mea. obtinuisti prouinciam consularem finibus ijs, quos lex cupiditatis tuæ, non quos lex generi tui pepigerat. nam lege

Cæſaris iuſtiſſima atque optima populi liberi planè et ue
re erant liberi : lege autem ea, quam nemo legem præ=
ter te & collegam tuum putauit, omnis erat tibi Acha=
ia, Theſſalia, Athenæ, cuncta Græcia addicta. habebas
exercitum tantum, quantũ tibi non ſenatus, aut populus
R. dederat, ſed quantũ tua libido conſcripſerat. ærarium
exhauſeras. quas res geſſiſti in imperio, exercitu, prouin=
cia conſulari? quas res geſſerit, quæro? qui ut uenit ſta
tim, nõ dum cõmemoro rapinas, non dum exactas pecu=
nias, non captas, non imperatas, non neces ſociorum, non
cædem hoſpitum, nõ perfidiam, non immanitatem, non
ſcelera prædico: mox, ſi uidebitur, ut cum fure, ut cum
ſacrilego, ut cum ſicario diſputabo : nunc meam ſpolia=
tam fortunam conferam cum florente fortuna impera=
toris. quis unquã prouinciã cum exercitu obtinuit, qui
nullas ad ſenatum literas miſerit? tantam uero prouin=
ciam, cum tanto exercitu, Macedoniam præſertim, quæ
tantis barbarorum gentibus attingitur, ut ſemper Mace=
donibus imperatoribus ijdem fines prouinciæ fuerint,
qui gladiorum, atque pilorum : ex qua aliquot prætorio
imperio, conſularis quidem nemo redijt, qui incolumis
fuerit, qui nõ triumpharit. eſt hoc nouum : multo illud
magis. appellatus eſt hic uulturius, illius prouinciæ, ſi
dijs placet, imperator. ne tum quidem Paule noſter ta=
bulas Romam cũ laurea mittere audebas? miſi, inquit.
quis unquam recitauit? quis, ut recitarentur, poſtula=
uit? nihil enim mea refert, utrũ tu conſcientia oppreſ=
ſus ſcelerum tuorum nihil unquam auſus ſis ſcribere ad
eum ordinem, quem deſpexeras, quem afflixeras, quem
deleueras; an amici tui tabulas abdiderint, ijdemq́; ſi=

lentio suo temeritatem, atque audaciã tuam condemnarint. atque haud scio, an malim te uideri nullo pudore fuisse in literis mittendis, an amicos tuos plus habuisse et pudoris, et consilij, quã aut te uideri pudentiorem fuisse quã soles, aut tuũ factum non esse condemnatũ iudicio amicorũ. quòd si nó tuis nefarijs in hunc ordinem contumelijs in perpetuum tibi curiam præclusisses, quid tandem erat actum, aut gestum in illa prouincia, de quo ad senatum cum gratulatione aliqua scribi abs te oporteret? uexatio Macedoniæ? an oppidorũ turpis amissio? an sociorum direptio? an agrorũ depopulatio? an munitio Thessalonicæ? an obsessio militaris uiæ? an exercitus nostri interitus, ferro, fame, frigore, pestilentia? tu uero, qui ad senatũ nihil scripseris; ut in urbe nequior inuentus es quã Gabinius, sic in prouincia paulo tamé, quã ille, demissior: nam ille gurges, atque heluo, natus abdomini suo, nó laudi atque gloriæ, cum equites R. in prouincia, cum publicanos nobiscum & uoluntate & dignitate coniunctos, omnes fortunis, multos fama, uitaq; priuasset, cum egisset aliud nihil in illo exercitu, nisi ut urbes depopularetur, agros uastaret, exhauriret domos; ausus est (quid enim ille non auderet?) à senatu supplicationem per literas postulare. ò dij immortales, tu'ne etiã, atque adeo uos geminæ uoragines, scopuliq; Reip. uos meam fortunam deprimitis, uestram extollitis? cum de me ea S.C. absente facta sint, eæ conciones habitæ, is motus fuerit municipiorum & coloniarum omnium, ea decreta publicanorum, ea collegiorum, ea denique generũ, ordinumq; omnium, quæ ego non modo optare nunquam auderem, sed cogitare non possem;

uos autem sempiternas fœdissimæ turpitudinis notas subieritis. an ego, si te et Gabiniũ cruci suffixos uiderem, maiore afficerer lætitia ex corporis uestri laceratione, quã afficior ex infamia? nullum est suppliciũ putandũ, quo affici casu aliquo etiã boni uiri fortesq; possunt. atque hoc quidem etiam isti tui dicunt uoluptarij Græci: quos utinã ita audires, ut erant audiendi: nunquã te in tot flagitia ingurgitasses. uerum audis in præsepibus, audis in stupris, audis in cibo & uino. sed dicunt ipsi, qui mala dolore, bona uoluptate definiunt, sapientem, etiã si in Phalaridis tauro inclusus succensis ignibus torreatur, dicturum tamen, suaue illud esse, seseq; ne tantulum quidem cõmoueri. tantã uirtutis esse uim uoluerunt, ut non posset unquã esse uir bonus nõ beatus. quæ est igitur pœna? quod suppliciũ? id mea sententia, quod accidere nemini potest, nisi nocenti, suscepta fraus, impedita et oppressa mens conscientia, bonorũ omniũ odium, nota iusti senatus, amissio dignitatis. nec mihi ille M. Regulus, quẽ Carthaginenses resectis palpebris, illigatũ in machina, uigilando necauerũt, supplicio uidetur affectus; nec C. Marius, quẽ Italia seruata ab illo demersum in Minturnensium paludibus, Africa deuicta ab eodem expulsum et naufragũ uidit: fortunæ enim ista tela sunt, nõ culpæ: suppliciũ autem est pœna peccati. neque uero ego, si unquã uobis mala precarer, quod sæpe feci, in quo dij immortales meas preces audiuerunt; morbum, aut mortem, aut cruciatum precarer; Thyestea ista execratio est, poetæ uulgi animos, non sapientũ mouentis: ut,

„ Tu naufragio expulsus, usquam saxis fixus asperis,
„ Euisceratus, latere pẽderes (ut ait ille) saxa spargẽs tabo,

" Sanie, ſanguine atro: non ferrem omnino moleſte, ſi ita accidiſſet; ſed id tamen eſſet humanum. M. Marcellus, qui ter Conſul fuit, ſumma uirtute, pietate, gloria militari, perijt in mari: qui tamen ob uirtutem gloria & laude uiuit. in fortuna quadam eſt illa mors, nō pœna putāda. quæ eſt igitur pœna? quod ſuppliciū? quæ ſaxa? quæ cruces? ecce duos duces in prouincijs populi R. habere exercitus, appellari imperatores; horum alterū ſic fuiſſe infirmatum conſcientia ſcelerū & fraudum ſuarū, ut ex ea prouincia, quæ fuerit ex omnibus una maxime triūphalis, nullas ſit ad ſenatū literas mittere auſus. ex qua prouincia modo uir omni dignitate ornatiſſimus L. Torquatus magnis rebus geſtis me referēte abſens imperator ſit appellatus, unde his paucis annis Cn. Dolabellæ, C. Curionis, M. Luculli iuſtiſſimos triūphos uidimus, ex ea te imperatore nūcius ad ſenatum allatus eſt nullus. ab altero allatæ literæ, recitatæ, relatum ad ſenatū. dij immortales, id ne ego optarē, ut inimicus meus ea, qua nemo unquā, ignominia notaretur? ut ſenatus is, qui in eā iā benignitatis cōſuetudinē uenit, ut eos, qui bene Rēp. geſſerint, nouis honoribus afficiat, et numero dierū, & genere uerborū; huius unius literis nūciātibus nō crederet, poſtulātibus denegaret? his ego rebus paſcor, his delector, his perfruor; quòd de uobis hic ordo opinatur nō ſecus, ac de teterrimis hoſtibus; quòd uos equites R. quòd cæteri ordines, quòd cūcta ciuitas odit; quòd nemo bonus, nemo deniq; ciuis eſt, qui modo ſe ciuē eſſe meminerit, qui uos nō oculis fugiat, auribus reſpuat, animo aſpernetur, recordatione deniq; ipſa Cōſulatus ueſtri perhorreſcat. hæc ego ſemper de uobis expetiui, hæc optaui,

hæc precatus ſum. plura etiam acciderũt, quàm uellem:
nam, ut amitteretis exercitũ, nunquã mehercule optaui.
illud etiam accidit præter optatum meum, ſed ualde ex
uoluntate: mihi enim non uenerat in mentem furorem
& inſaniam optare uobis, in quam incidiſtis. atqui fuit
optandum: me tamen fugerat deorum immortaliũ has
eſſe in impios & conſceleratos pœnas certiſſimas cõſtitu
tas. nolite enim putare P.C. ut in ſcena uidetis, homines
conſceleratos impulſu deorum terreri furiarum tædis
ardentibus: ſua quenque fraus, ſuum facinus, ſuũ ſce-
lus, ſua audacia de ſanitate ac mente deturbat: hæ ſunt
impiorum furiæ, hæ flãmæ, hæ faces. ego te nõ uecordẽ,
nõ furioſum, non mente captum, nõ tragico illo Oreſte,
aut Athamante dementiorẽ putem, qui ſis auſus primũ
facere, (nam id eſt caput) deinde paulo ante Torquato
grauiſſimo & ſanctiſſimo uiro premẽte cõfiteri, te pro-
uinciam Macedoniam, in quã tantum exercitũ tranſpor
taſſes, ſine ullo milite reliquiſſe? mitto de amiſſa maxi-
ma parte exercitus: ſit hoc infelicitatis tuæ. dimittendi
uero exercitus quã potes afferre cauſam? quam poteſta-
tem habuiſti? quam legem? quod S.C? quod ius? quod
exemplum? quid eſt aliud furere, niſi nõ cognoſcere ho
mines, non cognoſcere leges, non ſenatum, non ciuitatem,
cruentare corpus ſuũ? maior hæc eſt uitæ, famæ, ſalutis
ſuæ uulneratio. ſi familiã tuam dimiſiſſes, quod ad nemi
nem niſi ad ipſum te pertineret, amici te tui conſtringen
dum putarent: præſidiũ tu populi R. cuſtodiam prouin
ciæ, iniuſſu populi ſenatusq; dimiſiſſes, ſi tuæ mentis com
pos fuiſſes? Ecce tibi alter, effuſa iam maxima præda,
quam ex fortunis publicanorum, ex agris urbibusq; ſo-

ciorum exhauſerat, cum partim eius prædæ profundæ libidines deuoraſſent, partim noua quædam et inaudita luxuries, partim etiã in illis locis, ubi omnia diripuit, emptiones, partim permutationes ad hunc Tuſculanũ montem extruendum, cũ illa eius immenſa & intolerabilis ædificatio cõſtitiſſet; ſe ipſum, faſceis ſuos, exercitum populi R. numen interdictumq; deorum immortalium, reſponſa ſacerdotum, auctoritatẽ ſenatus, iuſſa populi, nomen ac dignitatem imperij Regi Aegyptio uendidit. cũ fineis prouinciæ tantos haberet, quantos uoluerat, quantos optauerat, quantos mei capitis pretio periculoq; emerat, his ſe tenere non potuit, exercitum eduxit ex Syria. qui licuit extra prouinciam? tribuit ſe mercenarium comitem Regi Alexandrino. quid hoc turpius? in Aegyptum uenit, ſigna contulit cum Alexandrinis. quando hoc bellum aut hic ordo, aut populus ſuſceperat? cepit Alexãdriam. quid aliud expectamus à furore eius, niſi ut ad ſenatum tantis de rebus geſtis literas mittat? hic ſi mentis eſſet ſuæ, niſi pœnas patriæ, dijsq; immortalibus eas, quæ grauiſſimæ ſunt, furore atq; inſania penderet, auſus eſſet, mitto exire de prouincia, educere exercitum, bellum ſua ſponte gerere, in regnum iniuſſu populi aut ſenatus accedere? quæ cum plurimæ leges ueteres, tum lex Cornelia maieſtatis, Iulia de pecunijs repetundis planiſſime uetant. ſed hæc omitto. ille ſi non acerrime fureret, auderet, quam prouinciam P. Lentulus amiciſſimus huic ordini, cum & auctoritate ſenatus, & ſorte haberet, interpoſita religione ſine ulla dubitatione depoſuiſſet, eam ſibi tum aſciſcere, cum, etiam ſi religio non impediret, mos maiorum tamen, & exempla, &

grauissimæ legum pœnæ uetarent? sed quoniam fortunarum cõtentionem facere cœpimus, de reditu Gabinij omittamus: quem etsi sibi ipse præcidit, ego tamen, os ut uideam hominis, expecto. Tuũ, si placet, reditum cũ meo cõferamus. at meus quidem is fuit, ut à Brundusio usque Romã agmẽ perpetuũ totius Italiæ uiderem: neq; enim regio fuit ulla, neq; municipium, neq; præfectura, aut colonia, ex qua nõ publice ad me uenerint gratulatum. quid dicã aduẽtus meos? quid effusiones hominum ex oppidis? quid cõcursum ex agris patrũfamilias cum cõiugibus ac liberis? quid eos dies, qui, quasi deorũ immortaliũ, festi ac solẽnes sunt aduẽtu meo, redituq; celebrati? unus ille dies mihi quidem immortalitatis instar fuit, quo in patriã redij, cum senatum egressum uidi, populumq; R. uniuersum, cum mihi ipsa Roma propè conuulsa sedibus suis ad cõplectendũ cõseruatorẽ suũ procedere uisa est. quæ me ita accepit, ut nõ modo omnium generum, ætatũ, ordinum omnes uiri ac mulieres omnis fortunæ ac loci, sed etiã mœnia ipsa uiderẽtur, & tecta urbis, ac templa lætari. me consequentibus diebus in ea ipsa domo, qua tu me expuleras, quam expilaras, quam incenderas, Pontifices, Consules, Prætores collocauerunt, mihiq;, quod ante me nemini, pecunia publica ædificandam domum censuerunt. Habes reditum meum. confer nunc uicissim tuum, quandoquidem omisso exercitu nihil incolume domum, præter os illud pristinum tuum, retulisti. qui primum quà ueneris cum laureatis tuis lictoribus, quis scit? quos tu Mæandros, dum omnes solitudines persequeris, quæ diuerticula, flexionesq; quæsisti? quod te municipium uidit? quis amicus

inuitauit? quis hospes aspexit? non ne tibi nox erat pro die? solitudo pro frequẽtia? caupona pro oppido? nõ ut redire ex Macedonia nobilis imperator, sed ut mortuus in famis referri uideretur. Romam uero ipsam fœdauit aduentus tuus. ò familiæ nõ dicam Calfurniæ, sed Caluẽtiæ, neque huius urbis, sed Placentini municipij, neq; paterni generis, sed brachatæ cognationis dedecus, quemadmodum uenisti? quis tibi, non dicam horum, aut ciuiũ cæterorum, sed tuorum Legatorum obuiam uenit? mecum enim tũ L. Flaccus, uir tua Legatione indignissimus, atque ijs consilijs, quibus mecum in Consulatu meo coniunctus fuit, ad conseruandam Remp. dignior, mecum fuit, tum cum te quidam non longe à porta cum lictoribus errantem uisum esse narrabat. scio item, uirum fortem in primis, belli ac rei militaris peritum, familiarem meum, Q. Marcium, quorum tu Legatorum prælio imperator appellatus eras, cum longe abfuisses, aduentu isto tuo domi fuisse otiosum. sed quid ego enumero, qui tibi obuiam nõ uenerint? qui dico uenisse penè neminem ne de officiosissima quidem natione candidatorum, cũ uulgo essent & illo ipso, & multis ante diebus admoniti et rogati. togulæ lictoribus ad portam præsto fuerunt: quibus illi acceptis, sagula reiecerunt, & cateruam imperatori suo nouam præbuerunt. sic iste tanto exercitu, tãta prouincia, triẽnio post Macedonicus imperator in urbem se intulit, ut nullius negotiatoris obscurissimi reditus unquam fuerit desertior. in quo me tamen, qui esset paratus ad se defendendũ, reprehendit: cũ ego Cœlimõtana porta introisse dixissem, responsione me mimica, Esquilina introisse, homo prõptissimus lacessiuit: quasi uero id

aut ego ſcire debuerim, aut ueſtrum quiſpiam audierit, aut ad rem pertineat, qua tu porta introieris, modo ne Triumphali, quæ porta Macedonicis ſemper Proconſulibus ante te patuit: tu inuentus es, qui conſulari imperio præditus ex Macedonia nõ triumphares. at audiſtis P. C. philoſophi uocem: negauit ſe triumphi cupidum unquam fuiſſe. ò ſcelus, ò peſtis, ò labes: cum extinguebas ſenatum, uendebas auctoritatem huius ordinis, addicebas Tribuno pl. Conſulatum tuum, Rempub. euertebas, prodebas caput et ſalutẽ meam una mercede prouinciæ, ſi triumphum nõ cupiebas, cuius tãdem rei te cupiditate arſiſſe defendes? ſæpe enim uidi, qui & mihi & cæteris cupidiores prouinciæ uiderentur, triumphi nomine tegere, atq; uelare cupiditatem ſuam. hoc modo D. Silanus Cõſul in hoc ordine, hoc meus etiam collega dicebat: neque enim quiſquam poteſt exercitum cupere, aperteq; petere, ut non prætexat cupiditatem triũphi. quòd ſi te ſenatus populusq; R. aut nõ appetentem, aut etiã recuſantem, bellum ſuſcipere, exercitum ducere coegiſſet, tamen erat anguſti animi atq; demiſſi, triumphi honorem atq; dignitatem contemnere. nam ut leuitatis eſt inanem aucupari rumorẽ, ut omneis umbras etiam falſæ gloriæ cõſectari: ſic leuis eſt animi, lucem, ſplendoremq; fugientis, iuſtã gloriã, qui eſt fructus ueræ uirtutis honeſtiſſimus, repudiare. cum uero nõ modo nõ poſtulãte atque cogente, ſed inuito atq; oppreſſo ſenatu, nõ modo nullo populi R. ſtudio, ſed nullo ferente ſuffragium libero, prouincia tibi iſta manupretium fuerit non euerſæ per te, ſed proditæ ciuitatis; cumq; omnium tuorum ſcelerum hæc pactio extiterit, ut, ſi tu totam Remp. nefariis latronibus

tradidisses, Macedonia tibi ob eã rem, quibus tu finibus uelles, redderetur; cũ exhauriebas ærarium; cũ orbabas Italiã iuuentute; cum mare uastissimum hieme trãsibas: si triumphum contemnebas, quæ te prædo amentissime, nisi prædæ ac rapinarum, cupiditas tam cæca rapiebat? non est integrũ Cn. Pompeio consilio iam uti tuo: errauit enim: non gustarat istam tuam philosophiam: ter iã homo stultus triumphauit. Crasse pudet me tui: quid est, quòd cõfecto formidolosissimo bello coronã illam laureã tibi tantopere decerni uolueris à senatu? P. Seruili, Q. Metelle, C. Curio, P. Africane, cur non hunc audistis tã doctum hominem, tam eruditum, prius quàm in istum errorem induceremini? C. ipsi Pontinio necessario meo iam non est integrum: religionibus enim susceptis impeditur. ò stultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos: ò amentem Paulum, rusticum Marium, nullius consilij patres istorum amborum Consulum, qui triumpharunt. sed quoniam præterita mutare non possumus, quid cessat hic homulus, ex argilla & luto fictus Epicureus, dare hæc præclara præcepta sapientiæ clarissimo & summo imperatori genero suo? fertur ille uir, mihi crede, gloria: flagrat, ardet cupiditate iusti & magni triumphi: non didicit eadem ista, quæ tu. mitte ad eum libellum: sed iam, si ipse coràm congredi poteris, meditare quibus uerbis incensam illius cupiditatem comprimas atque restinguas. ualebis apud hominem uolitãtem gloriæ cupiditate uir moderatus & constans, apud indoctum eruditus, apud generum socer: dices enim, ut es homo facetus, ad persuadendum concinnus, perfectus, politus è schola: Quid est

Cæsar, quòd te supplicationes toties decretæ, tot dierũ, tã topere delectent? in quibus homines errore ducũtur, quas dij negligunt, qui, ut noster ille diuinus dixit Epicurus, neque propitij cuiquam esse solent, neque irati. nõ facies fidem scilicet, cum hæc disputabis: tibi enim & esse & fuisse deos uidebit iratos. uertes te ad alteram scholam, disseres de triumpho. quid tãdem habet iste currus? quid uincti ante currum duces? quid simulacra oppidorum? quid aurum? quid argentũ? quid Legati in equis et Tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? inania sunt ista, mihi crede, delectamenta penè puerorũ, captare plausus, uehi per urbem, cõspici uelle. quibus ex rebus nihil est, quod solidum tenere, nihil quod referre ad uoluptatem corporis possis. quin tu me uides, qui, ex qua prouincia T. Flaminius, L. Paulus, Q. Metellus, T. Didius, innumerabiles alij leui cupiditate cõmoti triũpharunt, ex ea sic redij, ut ad portam Esquilinam Macedonicã lauream cõculcarim, ipse cum hominibus quindecim male uestitis ad portam Cœlimontanã sitiens peruenerim: quo in loco mihi libertus præclaro imperatori domum ex hac die biduo ante cõduxerat: quæ uacua si nõ fuisset, in campo Martio mihi tabernaculum collocassem. nũmus interea mihi Cæsar neglectis uehiculis triumphalibus domi manet, & manebit. rationes ad ærarium retuli continuo, sicut tua lex iubebat: neque alia ulla in re legi tuæ parui. quas rationes si cognoris, intelliges nemini plus, quàm mihi, literas profuisse: ita enim sunt perscriptæ scite & literate, ut scriba, ad ærariũ qui eas retulit, perscriptis rationibus secũ ipse caput sinistra manu perfricans, cõmurmuratus sit, ratio quidem hercle apparet,

argentum οἴχεται. hac tu oratione, non dubito, quin illum iam ascendentem in currum possis reuocare. ò tenebræ, ò lutum, ò sordes, ò paterni generis oblite, materni uix memor: ita nescio quid istuc fractum, humile, demissum, sordidum inferius etiam est, quàm ut Mediolanensi præcone auo tuo dignum esse uideatur. L. Crassus, homo sapientissimus nostræ ciuitatis, spiculis propè scrutatus est alpes, ut, ubi hostis non erat, ibi triumphi caussam aliquã quæreret. eadem cupiditate uir summo ingenio præditus C. Cotta nullo certo hoste flagrauit. eorũ neuter trimphauit, quòd alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. irrisa est abs te paulo ante M. Pisonis cupiditas triumphandi, à qua te lõge dixisti abhorrere. qui etiã si minus magnum bellum gesserat, ut abs te dictum est; tamen istum honorem cõtemnendum non putauit. tu eruditior quàm Piso, prudentior quàm Cotta, abundantior consilio, ingenio, sapientia quã Crassus, ea contemnis, quæ illi idiotæ, ut tu appellas, præclara duxerunt. quòd si reprehendis, quòd cupidi laureæ fuerint, cũ bella aut parua, aut nulla gessissent: tu tantis nationibus subactis, tantis rebus gestis, minime fructum laborum tuorũ, præmia periculorum, uirtutis insignia contemnere debuisti. neque uero contempsisti, licet Themista sapientior, si os tuum ferreum senatus conuitio uerberari noluisti. iam uides, quãdoquidem ita mihimet fui inimicus, ut me tecum compararem, & digressum meum & absentiam et reditum ita longe tuo præstitisse, ut mihi illa omnia immortalem gloriam dederint, tibi sempiternã turpitudinem inflixerint. nunc etiam in hac quotidiana, assidua, urbanaq; uita splendorem tuum, gra=

tiam,celebritatem domesticam,operam forensem, consi=
lium, auxilium, auctoritatem, sententiam senatoriam
nobis, aut,ut uerius dicam, cuiquam es infirmissimo ac
desperatissimo antelaturus? age.senatus odit te,quod eũ
tu facere iure concedis, afflictorem & proditorem non
modo dignitatis & auctoritatis, sed omnino ordinis ac
nominis sui: uidere equites R.non possunt,quo ex ordi
ne uir præstantissimus L.Aelius est te Consule relegatus:
plebs Romana perditum cupit, in cuius tu infamiam
ea,quæ per latrones & per seruos de me egeras, contu=
listi: Italia cuncta execratur, cuius idem tu superbissi=
me decreta & preces repudiasti. fac huius odij tanti ac
uniuersi periculum si audes. instant post hominum me=
moriam apparatissimi magnificentissimiq; ludi, quales
nõ modo nunquam fuerunt, sed ne quo modo fieri qui=
dem posthac possint, possum ullo pacto suspicari. da te
populo,committe ludis. sibilum metuis? ubi sunt uestræ
scholæ? ne acclametur? ne id quidem est curare philo=
sophi. manus tibi ne afferantur, times: dolor enim est
malum,ut disputas: existimatio,dedecus,infamia, tur=
pitudo,uerba sunt atque ineptiæ. sed de hoc nõ dubito:
non audebit accedere ad ludos. conuiuium publicum
non dignitatis causa inibit: nisi forte,ut cum P.Clodio,
hoc est cum amoribus suis cœnet. sed planè animi sui
causa ludos nobis idiotis relinquet. solet in disputationi=
bus suis oculorum et aurium delectationi abdominis uo=
luptates anteferre. nã quòd nobis iste tantũmodo impro
bus,crudelis,olim furunculus, nũc uero etiã rapax,quòd
sordidus,quòd contumax, quòd superbus, quòd fallax,
quòd perfidiosus,quòd impudens,ꝗ audax esse uideatur,

nihil ſcitote eſſe luxurioſius, nihil libidinoſius, nihil poſterius, nihil nequius. luxuriã autem in iſto nolite hanc cogitare. eſt enim quædã, quanquã omnis eſt uitioſa atque turpis, tamen ingenuo ac libero dignior. nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquiſitum, (laudabo inimicum) ne magnopere quidem quidquam præter libidines ſumptuoſum. toreuma nullum, maximi calices, et hi, ne contẽnere ſuos uideatur, Placentini; extructa menſa, nõ conchylijs aut piſcibus, ſed multa carne ſubrãcida. serui ſordidati miniſtrant, nõ nulli etiam ſenes; idem coquus, idẽ atrienſis; piſtor domi nullus, nulla cella, panis et uinũ à propola atque de cupa; Græci ſtipati, quini in lectulis, ſæpe plures, ipſe ſolus, bibiturus quæ eodem de ſolio miniſtrentur: ubi galli cantum audiuit, auum ſuum re uixiſſe putat, menſam tolli iubet. dicet aliquis, unde tibi hæc nota ſunt? nõ mehercule contumeliæ cauſa deſcribam quenquã, præſertim ingenioſum hominẽ atque eruditum, cui generi eſſe ego iratus ne ſi cupiã quidem poſſum. eſt quidam Græcus, qui cum iſto uiuit, homo, uere ut dicam, ſic enim cognoui, humanus, ſed tandiu, quãdiu cum alijs eſt, aut ipſe ſecum. is cum iſtum adoleſcentem iam tum cum hac dijs irata fronte uidiſſet, nõ fugit eius amicitiam, cum eſſet præſertim appetitus: dedit ſe in cõſuetudinem, ſic, ut prorſus unà uiueret, nec ferè ab iſto unquã diſcederet. nõ apud indoctos, ſed, ut ego arbitror, in hominum eruditiſſimorum & humaniſſimorum cœtu loquor. audiſtis profecto dici, philoſophos Epicureos omneis res, quæ ſunt homini expetendæ, uoluptate metiri recte an ſecus, nihil ad nos: aut, ſi ad nos, nihil ad hoc tempus. ſed tamen lubricum genus orationis, adoleſcenti

non acriter intelligenti sæpe præceps. itaque admissarius iste, simul atque audiuit à philosopho uoluptatẽ tantopere laudari, nihil expiscatus est: sic suos sensus uoluptarios omneis incitauit, sic ad illius hanc orationem adhinniјt, ut non magistrum uirtutis, sed auctorem libidinis à se illum inuentum arbitraretur. Græcus primo distinguere atque diuidere illa, quemadmodum dicerentur: iste claudus, quo modo aiunt, pilã retinere: quod acceperat testificari, tabulas obsignare uelle, Epicurum disertum decernere: et tamen dictum opinor, se nullum bonum intelligere posse dẽptis corporis uoluptatibus. quid multa? Græcus facilis & ualde uenustus, nimis pugnax contra senatorem populi R. esse noluit. est autem hic, de quo loquor, non philosophia solum, sed etiam literis, quod ferè cæteros Epicureos negligere dicunt, perpolitus. poema porrò facit ita festiuum, ita concinnum, ita elegans, nihil ut fieri possit argutius. in quo reprehendat eum licet, si qui uolet, modo leuiter, non ut impurum, non ut improbum, non ut audacem, sed ut Græculũ, ut assentatorem, ut poetã. deuenit, aut potius incidit in istum eodem deceptus supercilio Græcus, atque aduena, quo tã sapiẽs, et tãta ciuitas. se reuocare nõ poterat familiaritate implicatus, et simul incõstantiæ famam uerebatur: rogatus, inuitatus, coactus, ita multa ad istum de isto scripsit, ut omnes hominis libidines, omnia cœnarum genera conuiuiorũq;, adulteria eius delicatissimis uersibus expresserit: in quibus, si quis uelit, possit istius tanquã in speculo uitam intueri: ex quibus multa à multis lecta et audita recitarẽ, nisi uererer ne hoc ipsum genus orationis, quo nũc utor, ab huius loci more abhorreret: & simul de ipso,

qui

qui scripsit, detrahi nolo. qui si fuisset in discipulo comparando meliore fortuna, fortasse austerior & grauior esse potuisset: sed eum casus in hanc consuetudinem scribendi induxit philosopho ualde indignam, si quidem philosophia, ut fertur, uirtutis continet, & officij, & bene uiuendi disciplinam: quam qui profitetur, grauissimam mihi sustinere personam uidetur. sed idem casus illum, ignarum quid profiteretur, cum se philosophum esse diceret, istius impurissimæ ac intemperatissimæ pecudis cœno, & sordibus inquinauit: qui modo res gestas Consulatus mei cum laudasset, quæ quidem laudatio hominis turpissimi mihi ipsi erat penè turpis; non ulla tibi, inquit, inuidia nocuit, sed uersus tui: nimis magna pœna te Consule constituta est siue malo poetæ, siue libero: scripsisti enim uersus, Cedāt arma togæ. quid tum? hæc res tibi fluctus illos excitauit. at hoc nusquā opinor scriptū fuisse in illo elogio, quod te Consule in sepulcro Reip. incisum est, Velitis, iubeatis, ut, non quòd M. Cicero uersum fecerit, sed quòd uindicarit. uerūtamen, quoniam te nō Aristarchum, sed Phalarin grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum uersum, sed poetam armis persequare; scire cupio, quid tandem isto in uersu reprehendas, Cedāt arma togæ. tuæ dicis, inquit, togæ summum imperatorem esse cessurum. quid nunc te asine literas doceam? non opus est uerbis, sed fustibus. non dixi hanc togam, qua sum amictus; nec arma, scutum, & gladium unius imperatoris: sed quòd pacis est insigne et otij toga, contra autē arma tumultus atque belli; more poetarum locutus, hoc intelligi uolui, bellū ac tumultum paci atque otio concessurum. quære ex familiari tuo Græco

illo poeta: probabit genus ipſum et agnoſcet, neque te nihil ſapere mirabitur. at in illo altero, inquit, hæres, Cōcedat laurea laudi. immo mehercule habeo tibi gratiam: hærerem enim, niſi tu me expediſſes. nam cū tu timidus ac tremēs tuis ipſe furaciſſimis manibus detractā cruentis faſcibus lauream ad portam Eſquilinam abieciſti, iudicaſti non modo ampliſſimæ, ſed etiā minimæ laudi lauream conceſſiſſe. atque iſta ratione hoc tamen intelligi ſcelerate uis, Pompeiū inimicū mihi iſto uerſu eſſe factū; ut, ſi uerſus mihi nocuerit, ab eo, quem is uerſus offenderit, uideatur mihi pernicies eſſe quæſita. omitto, nihil iſtū uerſum pertinuiſſe ad illū; nō fuiſſe meū, quem quantū potuiſſem multis ſæpe orationibus ſcriptiſq; decoraſſem, hūc uno uiolare uerſu. ſed ſit offenſus primo, non ne cōpenſabit cū uno uerſiculo tot mea uolumina laudū ſuarum? quòd ſi eſt cōmotus, ad perniciem'ne non dicā amiciſſimi, nō ita de ſua laude meriti, non ita de Rep. nō cōſularis, non ſenatoris, non ciuis, non liberi, in hominis caput ille tam crudelis propter uerſum fuiſſet? tu quidem, tu, apud quos, de quo dicas, intelligis? cōplecteris ampliſſimos uiros ad tuum & Gabinij ſcelus: neque id occulte: nam paulo ante dixiſti, me cum ijs confligere, quos deſpicerem; non attingere eos, qui plus poſſent, quibus iratus eſſe deberem. quorum quidem (quis enim non intelligit, quos dicas?) quanquam non eſt una cauſa omnium, tamen eſt omnium mihi probata. me Cn. Pompeius, multis obſiſtētibus eius erga me ſtudio atque amori, ſemper dilexit, ſemper ſua coniunctione digniſſimū iudicauit, ſemper nō modo incolumem, ſed etiam ampliſſimum atque ornatiſſimum uoluit eſſe. ueſtræ fraudes, ueſtrum ſce=

lus, uestræ criminationes insidiarum mearum, illius periculorum nefarie fictæ, simul eorum, qui familiaritatis licentia, suorum improbissimorum sermonum domicilium in auribus eius impulsu uestro collocauerunt, uestræ cupiditates prouinciarum effecerunt, ut ego excluderer, omnesq́;, qui me, qui illius gloriam, qui Remp. saluam esse cupiebant, sermone atque aditu prohiberentur. quibus rebus est perfectum, ut illi planè suo stare iudicio non liceret, cum certi homines non studium eius à me alienassent, sed auxilium retardassent. non ne ad te L. Lentulus, qui tum erat Prætor, non Q. Sanga, non L. Torquatus pater, non M. Lucullus uenit? qui omnes ad eum multiq́; mortales oratum in Albanum obsecratumq́; uenerant, ne meas fortunas desereret cum Reip. salute coniunctas. quos ille ad te & ad tuum collegam remisit, ut causam publicam susciperetis, ut ad senatum referretis. se contra armatum Tribunum pl. sine consilio publico decertare nolle, Consulibus ex S. C. Remp. defendentibus se arma suscepturum. ecquid infelix recordaris, quid responderis? in quo illi omnes quidem, sed Torquatus præter cæteros furebat contumacia responsi tui: te non esse tam fortem, quàm ipse Torquatus in Consulatu fuisset, aut ego: nihil opus esse armis, nihil contentione: me posse iterum Remp. seruare, si cessissem: infinitam cædem fore, si restitissem: deinde ad extremum, neque se, neque generũ, neque collegã suũ Tribuno pl. defuturum. hic tu hostis ac proditor alijs me inimiciorem, quàm tibi debere esse dicis? ego C. Cæsarem non eadẽ de Rep. sensisse, quæ me, scio: sed tamẽ, quod iam de eo his audientibus sæpe dixi, me ille sui totius

Consulatus, eorumq; honorum, quos cum proximis com=
municauit, socium esse uoluit, detulit, inuitauit, rogauit.
non sum ego propter nimiam fortasse constantiæ cupidi=
tatem adductus ad causam : non postulabam, ut ei cha=
rissimus essem, cuius ego beneficijs quidem sententiã meã
tradidissem. adducta res in certamen te Consule puta=
batur, utrum, quæ superiore anno ille gessisset, manerent,
an rescinderentur. quid loquar plura? si tantum ille in
me esse uno roboris & uirtutis putauit, ut ea, quæ ipse
gesserat, conciderent, si ego restitissem : cur non ignoscã,
si anteposuit suam salutem meæ? sed præterita omitto.
me ut Cn. Pompeius omnibus suis studijs, laboribus, uitæ
periculis cõplexus est, cum municipia pro me adiret, Ita=
liæ fidem imploraret, P. Lentulo Consuli auctori salutis
meæ frequens assideret, senatui sententiam præstaret, in
concionibus nõ modo se defensorem salutis meæ, sed etiã
supplicem pro me profiteretur : huius uoluntatis eum,
quem multum posse intelligebat, mihi non inimicum esse
cognorat, socium sibi & adiutorem C. Cæsarem adiun=
xit. iam uides me tibi non inimicũ, sed hostem; illis, quos
describis, non modo non iratum, sed etiam amicum esse
debere. quorum alter, id quod meminero semper, æque
mihi fuit amicus, ac sibi; alter, id quod obliuiscar ali=
quãdo, sibi amicior, quàm mihi. deinde hoc ita fit, ut uiri
fortes, etiam si ferro inter se cõminus decertarint, tamen
illud contentionis odium simul cum ipsa pugna armisq;
ponant. atqui me ille odisse nunquã potuit, ne tũ quidem
cum dissidebamus. habet hoc uirtus, quam tu ne de facie
quidem nosti, ut uiros fortes species eius & pulchritudo
etiam in hoste posita delectet. equidem dicam ex animo

P.C. quod ſentio, & quod uobis audientibus ſæpe iam dixi. ſi mihi nũquã amicus C. Cæſar fuiſſet, ſed ſemper iratus; ſi aſpernaretur amicitiam meam, ſeſeq; mihi implacabilem, inexpiabilemq; præberet: tamen ei, cum tantas res geſſiſſet, gereretq; quotidie, non amicus eſſe non poſſem: cuius ego imperio non alpium uallũ contra aſcenſum tranſgreſſionemq; Gallorum, nõ Rheni foſſam gurgitibus illis redundantem Germanorum immaniſſimis gentibus obijcio & oppono: perfecit ille, ut, ſi montes reſediſſent, amnes exaruiſſent, non naturæ præſidio, ſed uictoria ſua rebusq; geſtis Italiam munitam haberemus. ſed cum me expetat, diligat, omni laude dignum putet: tu me à tuis inimicitijs ad ſimultatem reuocabis? ſic tuis ſceleribus Reip. præterita facta refricabis? quod quidem tu, qui bene noſſes coniunctionem meam & Cæſaris, eludebas, cum à me trementibus omnino labris, ſed tamen, cur tibi nomen non deferrem, requirebas. quan-
" quam, quod ad me attinet, Nunquã iſtã imminuam
" curam inficiando tibi: tamen eſt mihi cõſiderandũ, quantũ illi tãtis Reip. negotijs, tantoq; bello impedito ego homo amiciſſimus ſolicitudinis atque oneris imponã. nec deſpero tamen, quãquã lãguet iuuẽtus, nec perinde, atque debeat, in laudis & gloriæ cupiditate uerſatur, futuros aliquos, qui abiectum hoc cadauer conſularibus ſpolijs nudare nõ nolint, præſertim tam afflicto, tam infirmo, tam eneruato reo; qui te ita geſſeris, ut timeres, ne indignus beneficio uidereris, niſi eius, à quo miſſus eras, ſimillimus extitiſſes. an uero tu parum putas inueſtigatas eſſe à nobis labes imperij tui, ſtragesq; prouinciæ? quas quidem nos non ueſtigijs odorantes ingreſſus tuos, ſed

totis uolutationibus corporis, & cubilibus perſecuti ſu=
mus. notata à nobis ſunt & prima illa ſcelera in aduen
tu, cum, accepta pecunia à Dyrrhachinis ob necem hoſpi
tis tui Platoris, eius ipſius domum euertiſti, cuius ſangui=
nem addixeras, eumq;, ſeruis ſymphoniacis & alijs mu=
neribus acceptis, timentem, & multũ dubitantem confir
maſti, & Theſſalonicã fide tua uenire iuſſiſti. quem ne
maiorũ quidem more ſupplicio affeciſti, cũ miſer ille ſe=
curibus hoſpitis ſui ceruices ſubijcere geſtiret: ſed ei me=
dico, quem tecũ eduxeras, imperaſti, ut uenas hominis in=
cideret. tũ quidem tibi etiam acceſſio fuit ad necem Pla=
toris Pleuratus eius comes, quem necaſti uerberibus ſum=
ma ſenectute cõfectũ. idemq; tu Rabocentũ Beſſicæ gen=
tis principem, cum te trecentis talentis Regi Cotto uendi
diſſes, ſecuri percuſſiſti, cũ ille ad te Legatus in caſtra ue
niſſet, & tibi magna præſidia, & auxilia à Beſſis peditũ
equitumq; polliceretur: neque eum ſolum, ſed etiam cæ
teros Legatos, qui ſimul uenerãt: quorũ omnium capita
Regi Cotto uendidiſti. Denſeletis, quæ natio ſemper obe=
diens huic imperio, etiam in illa omniũ barbarorũ defe=
ctione Macedonica C. Seſtiũ Prætorem tutata eſt, nefa=
rium bellum, & crudele intuliſti; eiſq; cum fideliſſimis
ſocijs uti poſſes, hoſtibus uti acerrimis maluiſti. ita perpe=
tuos defenſores Macedoniæ, uexatores ac perditores effe=
ciſti. uectigalia noſtra perturbarunt, urbes ceperunt, ua=
ſtarunt agros, ſocios noſtros in ſeruitutem abduxerunt,
familias arripuerunt, pecus abegerunt, Theſſalonicenſes,
cum oppido deſperaſſent, munire arcem coegerunt. à te
Iouis Velſuri fanum antiquiſſimum barbarorum, ſan=
ctiſſimumq; direptum eſt. tua ſcelera dij immortales in

nostros milites expiauerunt. qui cum uno genere morbi affligerentur, neque se recreare quisquam posset, qui semel incidisset: dubitabat nemo, quin uiolati hospites, Legati necati, pacati atque socij nefario bello lacessiti, fana uexata hãc tãtã efficerent uastitatem. cognoscis ex particula parua scelerum, & crudelitatis tuæ genus uniuersum. Quid auaritiæ, quæ criminibus infinitis implicata est, summam nunc explicem? generatim ea, quæ maxime nota sunt, dicam. non ne sestertium centies, & octogies, quod, quasi uasarij nomine, in uenditione mei capitis ascripseras, ex ærario tibi attributũ Romæ in quæstu reliquisti? non ne, cum C C talenta tibi Apolloniatæ Romæ dedissent, ne pecunias creditas soluerent, ultro Fufidium equitem R. hominem ornatissimum, creditorem debitoribus suis addixisti? non ne, hiberna cum Legato, præfectoq; tradidisses, euertisti miseras funditus ciuitates? quæ non solum bonis sunt exhaustæ, sed etiam nefarias libidinum contumelias, turpitudinesq; subierunt. qui modus tibi fuit frumenti æstimandi? qui honorarij? si quidem potest ui & metu extortum honorarium nominari. quod cum peræque omnes, tum acerbissime Bœotij, & Byzantij, Cherronenses, Thessalonica sensit. unus tu dominus, unus æstimator, unus uenditor tota in prouincia per trienniũ frumenti omnis fuisti. Quid ego rerum capitalium quæstiones, reorum pactiones, redemptiones, acerbissimas damnationes, libidinosissimas liberationes proferam? tantum locum aliquem cum mihi notum senseris, tecũ ipse licebit, quot in eo genere, & quanta sint crimina, recordere. Quid? illam armorum officinam ecquid recordaris? cum omni totius prouinciæ

pecore cõpulso, pellium nomine omnem quæstum illum domesticum paternumq; renouasti? uideras enim grandis iam puer bello Italico repleri quæstu uestram domũ, cum pater armis faciendis tuus præfuisset. quid? uectigalem prouinciã, singulis rebus, quæcũque uenirent, certo portorio imposito, seruis tuis publicanis à te factã esse meministi? quid? centuriatus palàm uenditos? quid? per tuũ seruulum ordines assignatos? quid? stipendium militibus per omnes annos à ciuitatibus mensis palàm propositis esse numeratũ? quid illa in Pontũ profectio, & conatus tuus? quid debilitatio, atque abiectio animi tui, Macedonia prætoria nũciata, cũ tu, nõ solũ quòd tibi succederetur, sed quòd Gabinio non succederetur, exanguis & mortuus cõcidisti? quid Quæstor ædilitius reiectus, præpositus Legatorum tuorũ turpissimus, optimus abs te quisque uiolatus? Tribuni militum non recepti? M. Bebius, uir fortis, interfectus iussu tuo? quid, quòd tu toties diffidens ac desperans rebus tuis, in sordibus, lamentis, luctuq; iacuisti? quòd populari illi sacerdoti sexcentos ad bestias amicos sociosq; misisti? quid, quòd, cũ sustentare uix posses mœrorem tuũ, doloremq; decessionis, Samothraciam te primũ, inde Tharsum cũ tuis teneris saltatoribus, & cũ Antobulo, Athamante, & Timocle formosis fratribus contulisti? quid, cum inde te recipiens, in uilla Euchadiæ, quæ fuit uxor Exegisti, iacuisti mœrens aliquot dies, atque inde obsoletus Thessalonicã omnibus inscientibus, noctuq; uenisti? qui cũ concursum plorantium ac tempestatem querelarũ ferre non posses, in oppidum deuium Beroam perfugisti. quo in oppido cum tibi spe falsa, quòd Q. Ancharium non esse successurum

putares, animos rumor inflasset, quo te modo ad tuā intemperantiam scelerate innouasti? mitto aurum coronarium, quod te diutissime torsit, cū modo uelles, modo nolles: lex enim generi tui, & decerni, & te accipere, uetabat, nisi decreto triumpho. in quo tu accepta tamen, & deuorata pecunia Vtinachorū, centum talenta euomere non poteras, uocabula tantum pecuniarum, & genera mutabas. mitto diplomata tota in prouincia passim data: mitto numerum nauium, summamq́; prædæ: mitto rationem exacti imperatiq́; frumenti: mitto ereptam libertatem populis, ac singulis, qui erant affecti præmijs nominatim: quorū nihil est, quod non sit lege Iulia, ne fieri liceat, sancitū diligenter. Aetoliam, quæ procul à barbaris disiuncta gentibus in sinu pacis posita medio ferè Græciæ gremio continetur, ò pœna, ò furia sociorum, decedens miseram perdidisti. Arsinoan Thracum, Neopactum, ut modo tute indicasti, nobiles urbes, atque plenas, fateris ab hostibus esse captas: quibus autem hostibus? nempe ijs, quos tu Ambraciæ sedens, primo tuo aduentu ex oppidis Aggrinarum, atque Dolopum demigrare, & aras, & focos relinquere coegisti. hoc tu in exitu præclare imperator, cum tibi ad pristinas clades accessio fuisset Aetoliæ repentinus interitus, exercitum dimisisti; neque ullam pœnam, quæ tanto facinori deberetur, nō maluisti subire, quàm numerum tuorum militum reliquiasq́; cognoscere. atque ut duorum Epicureorū similitudinem in re militari imperioq́; uideatis: Albutius cum in Sardinia triumphasset, Romæ damnatus est: hic cū similem exitū spectaret, in Macedonia trophæa posuit; eaq́;, quæ bellicæ laudis uictoriæq́; omnes gentes insignia & mo-

nimenta esse uoluerũt, noster hic præposterus imperator amissorum oppidorum, cæsarum legionum, prouinciæ præsidio & reliquis militibus orbatæ ad sempiternum decus sui generis & nominis indicia cõstituit. idemq;, ut esset quod in basi trophæorũ incidi, inscribiq; posset, Dyrrhachium ut uenit decedens, obsessus est ab ijs ipsis militibus, quos paulo ante Torquato respondit beneficij causa ab se esse dimissos. quibus cũ iuratus affirmasset, se, quæ deberentur, postero die persoluturum, domum se abdidit: inde nocte intempesta crepidatus ueste seruili nauem cõscendit, Brundusiumq; uitauit, & ultimas Adriani maris oras petiuit: cum interim Dyrrhachij milites domũ, in qua istum esse arbitrabantur, obsidere cœperunt, et, cum latere hominem putarent, ignes circundederũt. quo metu commoti Dyrrhachini, profugisse noctu crepidatum imperatorem, indicauerũt. illi autem statuam istius persimilem, quam stare celeberrimo in loco uoluerat, ne suauissimi hominis memoria moreretur, deturbant, affligunt, cõminuunt, dissipant. sic odium, quod in ipsum attulerant, id in eius imaginem ac simulacrum profuderunt. quæ cum ita sint, non dubito, quin, cũ hæc, quæ excellunt, me nosse uideas, non existimes, mediam illam partem, & turbam flagitiorum tuorũ mihi esse inauditam. nihil est, quòd me hortere, nihil est quòd inuites: admoneri me satis est: admonebit autem nemo alius, nisi Reip. tẽpus: quod mihi quidem magis uidetur, quàm tu unquã arbitratus es, appropinquare. ecquid uides, ecquid sentis, lege iudiciaria lata quos posthac iudices simus habituri? non æque legetur, quisquis uoluerit; nec, quisquis noluerit, non legetur. nulli conijcientur in illum ordinem,

nulli eximentur : non ambitio ad gratiam, non iniquitas ad ſimulationem coniȷcietur . iudices iudicabunt iȷ, quos lex ipſa, non quos hominum libido delegerit. quod cũ ita ſit, mihi crede, neminem inuitus inuitabis : res ipſa, & Reip. tempus aut me ipſum, quod nolim, aut aliũ quempiam aut inuitabit, aut dehortabitur. equidem, ut paulo ante dixi, non eadem ſupplicia eſſe in hominibus exiſtimo, quæ fortaſſe plerique, damnationes, expulſiones, neces : denique nullam mihi pœnam uidetur habere id, quod accidere innocenti, quod forti, quod ſapienti, quod bono uiro, & ciui poteſt. damnatio iſta, quæ in te flagitatur, obtigit P. Rutilio, quod ſpecimen habuit hæc ciuitas innocentiæ. maior mihi iudicum, & Reip. pœna illa uiſa eſt, quàm Rutiliȷ. L. Opimius eiectus eſt à patria, is, qui Prætor, & Cõſul maximis Rep. periculis liberarat : non in eo, cui facta eſt iniuria, ſed in iȷs, qui fecerunt, ſceleris ac conſcientiæ pœna remanſit. at contra bis Catilina abſolutus : emiſſus etiam ille auctor tuus prouinciæ, cum ſtuprum Bonæ deæ puluinaribus intuliſſet : quis fuit in tanta ciuitate, qui illum inceſto liberatum, non eos, qui ita iudicarunt, pari ſcelere aſtrictos arbitraretur? an ego expectem, dum de te quinque & ſeptuaginta tabellæ diribeantur? de quo iampridem omnes mortales omnium generum, ætatum, ordinum iudicauerunt. quis enim te aditu, quis ullo honore, quis denique communi ſalutatione dignum putet? omnes memoriam Conſulatus tui, facta, mores, faciem denique ac nomen à Rep. deteſtantur. Legati, qui unà fuere, alienati : Tribuni militum inimici : centuriones, & ſi qui ex tanto exercitu reliqui milites exiſtunt, non

dimissi abs te, sed dissipati te oderũt, tibi pestem exoptãt, te execrãtur: Achaia exhausta, Thessalia uexata, laceratæ Athenæ, Dyrrhachiũ & Apollonia exinanita, Ambracia direpta: Parthini et Bullienses illusi: Epirus excisa: Locri, Phocij, Bœotij exusti: Acarnania, Amphilochia, Perrhebia, Athamanumq; gens uendita: Macedonia condonata barbaris: Aetolia amissa: Dolopes finitimiq; mõtani oppidis atque agris exterminati: ciues R. qui in his locis negotiãtur, te unũ, solũ, suũ depeculatorem, uexatorem, prædonem, hostem uenisse senserũt. ad horũ omniũ iudicia tot atque tãta domesticũ iudiciũ accessit sententiæ damnationis tuæ, occultus aduentus, furtiuũ iter per Italiam, introitus in urbem desertus ab amicis, nullæ ad senatum è prouincia literæ, nulla trinis æstiuis gratulatio, nulla triumphi mentio: non modo, quid gesseris, sed ne quibus in locis quidem fueris, dicere audes. ex illo fonte & seminario triumphorum cum arida folia laureæ retulisses, cum ea abiecta ad portam reliquisti, tũ tu ipse de te sententiam tulisse uideris, tum iudicium pronũciauisti. qui si nihil gesseras dignũ honore, ubi exercitus? ubi sumptus? ubi imperium? ubi illa uberrima supplicationibus triumphisq; prouincia? sin autem aliquid sperare uolueras, si cogitaras id, quod imperatoris nomẽ, quod laureati fasces, quod illa trophæa plena dedecoris & risus te commentatum esse declarant; quis te miserior, quis te damnatior, qui neque scribere ad senatum a te bene Remp. esse gestam, neque præsens dicere ausus es? an tu mihi, cui semper ita persuasum fuerit, non euentis, sed factis cuiusque fortunam ponderari, neque in tabellis paucorum iudicum, sed in

sententiis omnium ciuium famam nostram fortunamq; pendere, te indemnatum uideri putas? quem socij, quem fœderati, quem liberi populi, quem stipendiarij, quem negotiatores, quem publicani, quem uniuersa ciuitas, quem Legati, quem Tribuni militares, quem reliqui milites, qui ferrum, qui famem, qui mortem effugerunt, omni cruciatu dignissimum putant: cui non apud senatum, non apud ullum ordinem, non apud equites R. non in urbe, non in Italia maximorum scelerum uenia ulla ad ignoscendum dari possit: qui se ipsum oderit; qui metuat omneis: qui suam causam nemini committere audeat; qui se ipsum condemnet. nunquam ego sanguinem expetiui tuum: nunquam illud extremum, quod posset esse improbis & probis commune, supplicium, legis ac iudicij; sed abiectum, contemptum, despectum à cæteris, à te ipso desperatum, & relictum, circunspectantem omnia, quidquid increpuisset pertimescentem, diffidentem tuis rebus, sine uoce, sine libertate, sine auctoritate, sine ulla specie consulari, horrentem, trementem, adulantem omnibus uidere te uolui; uidi. quare si tibi euenerit, quod metuis ne accidat; equidem nō moleste feram. sin id tardius forte fiet; fruar tamen tua indignitate; nec minus libenter metuentem uidebo ne reus fias, quàm reum; nec minus lætabor, cum te semper sordidum, quàm si paulisper sordidatum uiderem.

Peregrinus Iustius.

PRO T. ANNIO MILONE.
ORATIO XXXIX.

+ Tsi uereor iudices, ne turpe sit, pro fortissimo uiro dicere incipientem, timere; minimeq; deceat, cum T. Annius Milo ipse magis de Reip. salute, quàm de sua perturbetur, me ad eius causam parem animi magnitudinem afferre non posse: tamen hæc noui iudicij noua forma terret oculos: qui quocũque inciderint, ueterem consuetudinem fori, & pristinum moré iudiciorum minime uident: non enim corona cõsessus uester cinctus est, ut solebat; non usitata frequentia stipati sumus: nã illa præsidia, quæ pro templis omnibus cernitis, etsi contra uim collocata sunt, non afferunt tamen oratori aliquid, ut in foro, & in iudicio, quãquã præsidijs salutaribus, & necessarijs septi sumus, tamen ne nõ timere quidem sine aliquo timore possimus. quæ si opposita Miloni putarem, cederem tempori iudices, nec inter tantã uim armorũ existimarem oratori locũ esse. sed me recreat & reficit Cn. Pompeij sapientissimi & iustissimi uiri consiliũ: qui profecto nec iustitiæ suæ putaret esse, quem reũ sententijs iudicum tradidisset, eundem telis militum dedere; nec sapientiæ, temeritatem concitatæ multitudinis auctoritate publica armare. quamobrem illa arma, centuriones, cohortes non periculũ nobis, sed præsidiũ denunciant; neque solũ ut quieto, sed etiã ut magno animo simus, hortãtur; neque auxiliũ modo defensioni meæ, uerum etiam silentium pollicentur. reliqua uero multitudo, quæ quidem est ciuium, tota nostra est: neque eorũ

quisquã, quos undique intuẽtes ex hoc ipso loco cernitis, unde aliqua pars fori aspici potest, & huius exitum iudicij expectantes, nõ cum uirtuti Milonis fauet, tum de se, de liberis suis, de patria, de fortunis hodierno die decertari putat. unum genus est aduersum infestumq; nobis, eorum, quos P. Clodij furor rapinis, & incendijs, & omnibus exitijs publicis pauit. qui hesterna etiam concione incitati sunt, ut uobis uoce præirent, quid iudicaretis. quorũ clamor, si quis forte fuerit, admonere uos debebit, ut eũ ciuem retineatis, qui semper genus illud hominum, clamoresq; maximos pro uestra salute neglexit. quamobrem adeste animis iudices, & timorem, si quem habetis, deponite. nam si unquam de bonis et fortibus uiris, si unquã de bene meritis ciuibus potestas uobis iudicandi fuit; si denique unquam locus amplissimorum ordinum delectis uiris datus est, ubi sua studia erga fortes & bonos ciues, quæ uultu & uerbis sæpe significassent, re & sententijs declararent: hoc profecto tẽpore eam potestatem omnem uos habetis, ut statuatis, utrum nos, qui semper uestræ auctoritati dediti fuimus, semper miseri lugeamus; an diu uexati à perditissimis ciuibus, aliquando per uos, ac uestram fidem, uirtutem, sapientiamq; recreemur. quid. n. nobis duobus iudices laboriosius? quid magis solicitũ, magis exercitũ dici, aut fingi potest? qui spe amplissimorum præmiorum ad Remp. adducti, metu crudelissimorum exitiorum carere non possumus. & quidem cæteras tempestates & procellas in illis duntaxat fluctibus concionũ semper putaui Miloni esse subeundas, quòd semper pro bonis contra improbos senserat: in iudicio uero, & in eo consilio, in quo ex cunctis ordinibus amplissimi

uiri iudicarent, nũquã existimaui spem ullam esse habituros Milonis inimicos ad eius nõ salutem modo extinguendam, sed etiam gloriam per tales uiros infringendam. + quanquam in hac causa iudices T. Annij Tribunatu, rebus omnibus pro salute Reip. gestis, ad huius criminis defensionem non abutemur, nisi oculis uideritis insidias Miloni à Clodio factas: nec deprecaturi sumus, ut crimen hoc nobis multa propter præclara in Remp. merita condonetis: nec postulaturi, ut, si mors P. Clodij salus uestra fuerit, iccirco eam uirtuti Milonis potius, quàm populi R. felicitati assignetis: sed si illius insidiæ clariores hac luce fuerint, tum denique obsecrabo, obtestaborq; uos iudices, si cætera amisimus, hoc saltem nobis ut relinquatur, ab inimicorum audacia telisq; uitam ut impune liceat defendere. + sed antequam ad eã orationem uenio, quæ est propria nostræ quæstionis, uidentur ea esse refutãda, quæ in senatu sæpe ab inimicis, ab improbis sæpe iactata sunt, & in concione etiam paulo ante ab accusatoribus: ut, omni errore sublato, rem plane, quæ uenit in iudicium, uidere possitis. Negant intueri lucem fas esse ei, qui à se hominem occisum esse fateatur. in qua tandem urbe hoc homines stultissimi disputant? nẽpe in ea, quæ primũ iudicium de capite uidit M. Horatij fortissimi uiri: qui nõ dum libera ciuitate, tamẽ populi R. comitijs liberatus est, + cum sua manu sororem interfectã esse fateretur. an est quisquam, qui hoc ignoret, cum de homine occiso quæratur, aut negari solere omnino esse factum, aut recte, ac iure factũ esse defendi? nisi uero existimatis dementem P. Africanum fuisse, qui cum à C. Carbone Tribuno pl. in concione seditiose interrogaretur, quid de Ti. Gracchi

morte ſentiret, reſpondit, iure cæſum uideri. neque enim poſſet aut Hala ille Seruilius, aut P. Naſica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut me Conſule ſenatus nõ nefarius haberi, ſi ſceleratos ciues interfici nefas eſſet. itaq; hoc iudices nõ ſine cauſa fictis fabulis doctiſſimi homines memoriæ prodiderũt, eum, qui patris ulciſcendi cauſa matrem necauiſſet, uariatis hominũ ſententijs, non ſolũ diuina, ſed etiã deæ ſapientiſſimæ ſententia liberatũ. quòd ſi duodecim tabulæ nocturnũ furem quoquo modo, diurnum autem, ſi ſe telo defenderit, interfici impune uoluerũt: quis eſt, qui, quoquo modo quis interfectus ſit, puniendum putet, cum uideat aliquando gladiũ nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigi legibus? atqui ſi tempus eſt ullum iure hominis necandi, quæ multa ſunt, certe illud eſt nõ modo iuſtum, uerum etiã neceſſarium, cum ui uis illata defenditur. pudicitiam cum eriperet militi Tribunus mil. in exercitu C. Marij propinquus eius imperatoris, interfectus ab eo eſt, cui uim afferebat: facere .n. probus adoleſcens periculoſe, quã perpeti turpiter maluit: atque hunc ille uir ſummus ſcelere ſolutum periculo liberauit. inſidiatori uero & latroni quæ poteſt afferri iniuſta nex? quid comitatus noſtri, quid gladij uolunt? quos habere certe nõ liceret, ſi uti illis nullo pacto liceret: eſt enim hæc iudices nõ ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, uerum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus; ad quam nõ docti, ſed facti; nõ inſtituti, ſed imbuti ſumus; ut, ſi uita noſtra in aliquas inſidias, ſi in uim, in tela aut latronum aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediẽdæ ſalutis: ſilent enim leges inter arma, nec

ſe expectari iubent, cũ ei, qui expectare uelit, ante iniuſta pœna luenda ſit, quã iuſta repetenda. etſi perſapienter et quodã modo tacite dat ipſa lex poteſtatem defendendi: quæ non modo hominem occidi, ſed eſſe cũ telo hominis occidendi cauſa uetat: ut, cum cauſa, non telum quæreretur, qui ſui defendendi cauſa telo eſſet uſus, non hominis occidendi cauſa habuiſſe telũ iudicaretur. quapropter hoc maneat in cauſa iudices: non enim dubito, quin probaturus ſim uobis defenſionẽ meã, ſi id memineritis, quod obliuiſci non poteſtis, inſidiatorem iure interfici poſſe. Sequitur illud, quod à Milonis inimicis ſæpiſſime dicitur, cædem, qua P. Clodius occiſus eſt, ſenatum iudicaſſe cõtra Remp. eſſe factam. illam uero ſenatus non ſententijs ſuis ſolum, ſed etiã ſtudijs cõprobauit. quoties enim eſt illa cauſa à nobis acta in ſenatu? quibus aſſenſionibus uniuerſi ordinis, quã nec tacitis, nec occultis? quãdo. n. frequẽtiſſimo ſenatu quatuor, ad ſummũ quinque ſunt inuenti, qui Milonis cauſam non probarent? declarant huius ambuſti Tribuni pl. illæ intermortuæ conciones, quibus quotidie meam potentiam inuidioſe criminabatur, cũ diceret, ſenatum, nõ quod ſentiret, ſed quod ego uellem, decernere. quæ quidẽ ſi potentia eſt appellanda potius, quã propter magna in Remp. merita mediocris in bonis cauſis auctoritas, aut propter officioſos labores meos non nulla apud bonos gratia, appelletur ita ſanè, dummodo ea nos utamur pro ſalute bonorũ cõtra amentiã perditorũ. hanc uero quæſtionem, etſi nõ eſt iniqua, nunquam tamen ſenatus conſtituendam putauit: erant enim leges, erant quæſtiones uel de cæde, uel de ui; nec tantum mœrorem ac luctum ſena=

tui mors P. Clodij afferebat, ut noua quæstio cõstitueretur: cuius.n. senatui de illo incesto stupro iudiciũ decernendi potestas esset erepta, de eius interitu quis potest credere senatũ iudiciũ nouũ constituendũ putasse? cur igitur incendiũ curiæ, oppugnationẽ ædiũ M. Lepidi, cædem hanc ipsam cõtra Remp. senatus factam esse decreuit? quia nulla uis unquã est in libera ciuitate suscepta inter ciues nõ contra Remp. non enim est ulla defensio cõtra uim unquã optanda, sed non nunquam est necessaria. nisi uero aut ille dies, in quo Ti. Gracchus est cæsus; aut ille, quo Caius, aut quo arma Saturnini oppressa sunt, etiã si è Rep. Remp. tamen non uulnerarũt. itaque ego ipse decreui, cum cædem in Appia factam esse cõstaret, non eum, qui se defendisset, contra Remp. fecisse; sed, cum inesset in re uis, et insidiæ, crimen iudicio reseruaui, rem notaui. quòd si per furiosum illum Tribunũ senatui, quod sentiebat, perficere licuisset, nouam quæstionem nunc nullam haberemus: decernebat enim, ut ueteribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur. diuisa sententia est postulante nescio quo: nihil enim necesse est omniũ flagitia proferre. sic reliqua auctoritas senatus empta intercessione sublata est. at enim Cn. Pompeius rogatione sua & de re et de causa iudicauit: tulit enim de cæde, quæ in Appia uia facta esset, in qua P. Clodius occisus fuit. quid ergo tulit? nempe ut quæreretur. quid porrò quærendum est? factumne sit? at constat. à quo? at patet. uidit etiã, in confessione facti, iuris tamẽ defensionem suscipi posse. quod nisi uidisset, posse absolui eum, qui fateretur: cũ uideret nos fateri, neque quæri unquã iussisset, nec uobis tam salutarẽ hãc

in iudicando literã, quã illam tristem dedisset. mihi uero Cn. Pompeius non modo nihil grauius contra Milonem iudicasse, sed etiã statuisse uidetur, quid uos in iudicando spectare oporteret. nam qui non pœnam confessioni, sed defensionẽ dedit, is causam interitus quærendã, non interitũ putauit. iam illud dicet ipse profecto, quod sua sponte fecit; Publio'ne Clodio tribuendũ putet, an tempori? domi suæ nobilissimus uir, senatus propugnator, atque illis quidem temporibus penè patronus, auunculus huius nostri iudicis fortissimi uiri Catonis, Tribunus pl. M. Drusus occisus est. nihil de eius morte populus consultus, nulla quæstio decreta à senatu est. quantum luctum in hac urbe fuisse à nostris patribus accepimus, cum P. Africano domi suæ quiescenti illa nocturna uis esset illata? quis tum non gemuit? quis nõ arsit dolore? quem immortalẽ, si fieri posset, omnes esse cuperẽt, eius ne necessariam quidem expectatam esse mortem? num igitur ulla quæstio de Africani morte lata est? certe nulla: quid ita? quia nõ alio facinore clari homines, alio obscuri necantur. intersit inter uitæ dignitatem summorum atque infimorum: mors quidem illata per scelus iisdem pœnis teneatur, & legibus. nisi forte magis erit parricida, si quis cõsularem patrẽ, quã si quis humilem necauerit: aut eo mors atrocior erit P. Clodij, quòd is in monimentis maiorum suorum sit interfectus: hoc enim sæpe ab istis dicitur: perinde quasi Appius ille Cæcus uiã muniuerit, nõ qua populus uteretur, sed ubi impune sui posteri latrocinarentur. itaque in eadem ista Appia uia cũ ornatissimum equitem R. M. Papiriũ occidisset, non fuit illud facinus puniendum: homo enim nobilis in suis mo

nimentis equitem R. occiderat. nūc eiuſdem Appiæ no-
men quantas tragœdias excitat? quæ cruentata antea
cæde honeſti atq; innocentis uiri ſilebatur, eadem nunc
crebro uſurpatur, poſteaquā latronis & parricidæ ſan
guine imbuta eſt. ſed quid ego illa cōmemoro? cōprehen
ſus eſt in templo Caſtoris ſeruus P. Clodij, quem ille ad
Cn. Pompeium interficiendum collocarat. extorta eſt cō
fitenti ſica de manibus. caruit foro poſtea Pompeius, ca-
ruit ſenatu, caruit publico: ianua ſe ac parietibus, non
iure legum, iudiciorumq́; texit. num quæ rogatio lata,
num quæ noua quæſtio decreta eſt? atqui ſi res, ſi uir, ſi
tempus ullum dignum fuit, certe hæc in illa cauſa ſum-
ma omnia fuerūt. inſidiator erat in foro collocatus, atq;
in ueſtibulo ipſo ſenatus: ei uiro autem mors parabatur,
cuius in uita nitebatur ſalus ciuitatis: eo porrò Reip.
tempore, quo ſi unus ille occidiſſet, nō hæc ſolum ciuitas,
ſed gētes omnes concidiſſent. niſi forte, quia perfecta res
non eſt, non fuit punienda. perinde quaſi exitus rerum,
non hominum conſilia, legibus uindicentur. minus dolen
dum fuit re nō perfecta, ſed puniendum certe nihilo mi
nus. quoties ipſe iudices ex P. Clodij telis, & ex cruentis
eius manibus effugi? ex quibus ſi me nō mea, uel Reip.
fortuna ſeruaſſet, quis tandem de interitu meo quæſtio-
nem tuliſſet? ſed ſtulti ſumus, qui Druſum, qui Africa-
num, Pompeium, noſmet ipſos cum P. Clodio cōferre au
deamus. tolerabilia fuerunt illa: P. Clodij mortem æquo
animo nemo ferre poteſt: luget ſenatus: mœret eque-
ſter ordo: tota ciuitas confecta ſenio eſt: ſqualent mu-
nicipia: afflictantur coloniæ: agri deniq; ipſi tam be-
neficum, tam ſalutarem, tam manſuetum ciuem deſide-

rant. nõ fuit ea causa iudices, non fuit, cur sibi censeret Pompeius quæstionem ferendam: sed homo sapiens, & alta quadam mente præditus, multa uidit, fuisse sibi illum inimicum, familiarem Milonem: in cõmuni omniũ lætitia si etiam ipse gauderet, timuit ne uideretur infirmior fides reconciliatæ gratiæ. multa etiam alia uidit, sed illud maxime; quamuis atrociter ipse tulisset, uos tamen fortiter iudicaturos: itaque delegit è florentissimis ordinibus ipsa lumina: neq; uero, quod nõ nulli dictitãt, secreuit in iudicibus legẽdis amicos meos: neq; enim hoc cogitauit uir iustissimus, neq; in bonis uiris legendis id assequi potuisset, etiã si cupisset: nõ enim mea gratia familiaritatibus cõtinetur, quæ late patere nõ possũt: propterea quòd cõsuetudines uictus nõ possunt esse cũ multæ, sed si quid possumus, ex eo possumus, quòd Resp. nos cõiũxit cũ multis. ex quibus ille cũ optimos uiros legeret, idq; maxime ad fidem suã pertinere arbitraretur, nõ potuit legere non studiosos mei. quòd uero te Cn. Domiti huic quæstioni præesse maxime uoluit, nihil quæsiuit aliud, nisi iustitiã, grauitatẽ, humanitatẽ, fidẽ: tulit, ut cõsularẽ necesse esset; credo, quòd principũ munus esse ducebat, resistere & leuitati multitudinis, et perditorũ temeritati: ex cõsularibus te creauit potissimũ: dederas enim, ꝙ contẽneres populares insanias, iam ab adolescentia documenta maxima. quã ob rem iudices, ut aliquãdo ad causam crimenq; ueniamus; si neq; omnis cõfessio facti est inusitata; neque de causa quidquã nostra aliter, ac nos uellemus, à senatu iudicatũ est; & lator ipse legis, cum esset cõtrouersia nulla facti, iuris tamen disceptationem esse uoluit; & electi iudices, & isti præpositus quæstio-

ni,qui hæc iuste sapienterq; disceptet: reliquum est iudices,ut nihil iã aliud quærere debeatis,nisi uter utri insidias fecerit: quod quo facilius argumentis perspicere possitis,rem gestam uobis dum breuiter expono, quæso diligenter attendite. P. Clodius cum statuisset omni scelere in Prætura uexare Remp. uideretq; ita tracta esse comitia anno superiore, ut nõ multos menses Præturam gerere posset: qui nõ honoris gradum spectaret, ut cæteri, sed & L. Paulũ collegam effugere uellet, singulari uirtute ciuem, & annum integrum ad dilacerãdam Remp. quæreret, subito reliquit annum suũ, seq; in annum proximum transtulit, non religione aliqua, sed ut haberet,quod ipse dicebat,ad Præturam gerendam, hoc est ad euertendã Remp. plenum annum atque integrũ. occurrebat,mancam ac debilem Præturam suam futuram Consule Milone: eum porrò summo consensu populi R. Consulem fieri uidebat: contulit se ad eius cõpetitores, sed ita,totam ut petitionem ipse solus etiã inuitis illis gubernaret,tota ut comitia suis,ut dictitabat, humeris sustineret. conuocabat tribus: se interponebat: coloniam nouã, delectum perditissimorum scribebat ciuiũ. quanto ille plura miscebat, tanto hic magis in dies cõualescebat. ubi uidit homo ad omne facinus paratissimus fortissimum uirum, inimicissimum suum, certissimum Consulem,idq; intellexit non solum sermonibus, sed etiã suffragijs populi R. sæpe esse declaratum: palàm agere cœpit, & aperte dicere, occidendum Milonem: seruos agrestes & barbaros, quibus siluas publicas depopulatus erat, Hetruriamq; uexarat, ex Appennino deduxerat, quos uidebatis. res erat minime obscura: etenim

palàm dictitabat, Consulatum Miloni eripi nō posse, uitam posse. significauit hoc sæpe in senatu, dixit in cōcione. quin etiam Fauonio, fortissimo uiro, quærenti ex eo, qua spe fureret Milone uiuo, respondit, triduo illum, ad summū quatriduo periturum. quam uocem eius ad hūc M. Catonem statim Fauonius detulit. interim cū sciret Clodius (neque enim erat difficile scire) iter solēne, legitimū, necessariū, ante diem XIII. Cal. Febr. Miloni esse Lanuuiū, ad Flaminē prodendū, quòd erat Dictator Lanuuij Milo; Roma subito ipse profectus pridie est, ut ante suum fundum, quod re intellectum est, Miloni insidias collocaret: atq; ita profectus est, ut cōcionem turbulentam, in qua eius furor desideratus est, quæ illo ipso die habita est, relinqueret: quam, nisi obire facinoris locū tempusq; uoluisset, nunquā reliquisset. Milo autem, cū in senatu fuisset eo die quoad senatus dimissus est, domū uenit: calceos & uestimenta mutauit: paulisper, dum se uxor, ut fit, cōparat, cōmoratus est: deinde profectus est id temporis, cū iam Clodius, si quidem eo die Romā uenturus erat, redire potuisset. obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus ut solebat, sine uxore, quod nunquam ferè; cū hic insidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparasset, cū uxore ueheretur in rheda, penulatus, uulgi magno impedimento, ac muliebri & delicato ancillarū puerorumq; comitatu. fit obuiā Clodio ante fundum eius hora ferè undecima, aut non multo secus. statim cōplures cum telis in hunc faciunt de loco superiore impetum: aduersi rhedarium occidunt. cū autem hic de rheda reiecta penula desiluisset, seq; acri animo

defenderet: illi, qui erant cum Clodio, gladijs eductis partim recurrere ad rhedam, ut à tergo Milonem adorirentur; partim, quòd hunc iam interfectũ putarent, cædere incipiunt eius seruos, qui post erãt. ex quibus qui animo fideli in dominũ erant, & præsentes fuerunt, partim occisi sunt, partim, cũ ad rhedam pugnari uiderent, & domino succurrere prohiberentur, Milonemq́; occisum etiã ex ipso Clodio audirent, & ita esse putarent, fecerũt id serui Milonis (dicã.n. non deriuandi criminis causa, sed ut factũ est) neq; imperãte, neq; sciente, neq; præsente domino, quod suos quisq; seruos in tali re facere uoluisset. hæc, sicut exposui, ita gesta sunt iudices: insidiator superatus, ui uicta uis, uel potius oppressa uirtute audacia est. nihil dico, quid Resp. cõsecuta sit; nihil, quid uos; nihil, quid omnes boni: nihil sanè id prosit Miloni, qui hoc fato natus est, ut ne se quidẽ seruare potuerit, quin unà Rẽp. uosq; seruaret. si id iure nõ posset, nihil habeo quod defendam. sin hoc et ratio doctis, et necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, ut omnem semper uim, quacũque ope possent, à corpore, à capite, à uita sua propulsarent: nõ potestis hoc facinus improbũ iudicare, quin simul iudicetis, omnibus, qui in latrones inciderint, aut illorũ telis, aut uestris sententijs esse pereundum: quod si ita putasset, certe optabilius Miloni fuit dare iugulũ P. Clodio nõ semel ab illo, neque tũ primũ petitũ, quàm iugulari à uobis, quia se illi nõ iugulandũ tradidisset. sin hoc nemo uestrũ ita sentit: illud iã in iudiciũ uenit, nõ, occisusne sit, quod fatemur; sed, iure, an iniuria; quod multis ãtea in causis iã quæsitũ est. insidias factas esse cõstat; et id est, quod senatus cõtra Rẽp.

factum iudicauit: ab utro factæ sint, incertũ est: de hoc igitur, latum est, ut quæreretur. ita & senatus rem, non hominem notauit: & Pōpeius de iure, non de facto quæstionem tulit. num quid igitur aliud in iudicium uenit, nisi uter utri insidias fecerit? profecto nihil. si hic illi, ut ne sit impune; si ille huic, tũ nos scelere soluamur. quonam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodium? satis est quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua docere, magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte propositã, magnas utilitates fuisse. itaque illud Cassianum, cui bono fuerit, in his personis ualeat: etsi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi sæpe paruo. atqui Milone interfecto Clodius hoc assequebatur, non modo ut Prætor esset non eo Consule, quo sceleris nihil facere posset; sed etiam ut ijs Consulibus Prætor esset, quibus si non adiuuantibus, at conniuẽtibus certe sperasset se posse Remp. eludere in illis suis cogitatis furoribus. cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec, si cuperẽt, reprimere possent, cũ tantum beneficiũ ei se debere arbitrarẽtur; et, si uellent, fortasse uix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratã iam uetustate audaciã. an uero iudices uos soli ignoratis, uos hospites in hac urbe uersamini, uestræ peregrinãtur aures, neq; in hoc peruagato ciuitatis sermone uersantur, quas ille leges (si leges nominandæ sunt, ac non faces urbis & pestes Reip.) fuerit impositurus nobis omnibus atq; inusturus? exhibe quæso Sexte Clodi, exhibe librariũ illud legum uestrarum, quod te aiunt eripuisse è domo, & ex medijs armis, turbaq; nocturna, tanquã Palladiũ, sustulisse, ut præclarũ inde munus, ac instrumentũ Tribuna-

tus ad aliquem, si nactus esses, qui tuo arbitrio Tribunatum gereret, deferre posses. et aspexit me quidē illis oculis, quibus tum solebat, cum omnia omnibus minabatur. mouet me quippe lumen curiæ. quid? tu me iratū Sexte putas tibi? cuius tu inimicissimū multo crudelius etiam punitus es, quàm erat humanitatis meæ postulare. tu P. Clodij cruentū cadauer eiecisti domo, tu in publicum eiecisti, tu spoliatum imaginibus, exequijs, pompa, laudatione, infelicissimis lignis semiustulatū nocturnis canibus dilaniandū reliquisti. quā rem etsi necessario fecisti, tamē, quoniā in meo inimico crudelitatem exprompsisti tuā, laudare nō possum, irasci certe non debeo. P. Clodij Præturā non sine maximo rerū nouarum motu proponi solitam esse uidebatis, nisi esset is Consul, qui eam auderet, possetq; confringere. eū Milonem esse cū sentiret uniuersus populus R. quis dubitaret suffragio suo se metu, periculo Remp. liberare? at nō P. Clodio mortuo usitatis iā rebus obnitēdum est Miloni, ut tueatur dignitatem suā. singularis illa huic uni concessa gloria, quæ quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis, iam morte Clodij cecidit. uos adepti estis, ne quem ciuē metueretis: hic exercitationem uirtutis, suffragationem Cōsulatus, fontem perennem gloriæ suæ perdidit. itaque Milonis Cōsulatus, qui uiuo Clodio labefactari non poterat, mortuo denique tētari cœptus est. nō modo igitur nihil prodest, sed obest etiam P. Clodij mors Miloni. at ualuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fecit ultor iniuriæ, punitor doloris sui. quid, si hæc, non dico maiora fuerūt in Clodio, quàm in Milone, sed in illo maxima, nulla in hoc? quid uultis amplius? quid enim odisset Clodium Milo,

ſegetem ac materiam ſuæ gloriæ, præter hoc ciuile odiũ, quo omnes improbos odimus? ille, erat, ut odiſſet primum defenſorem ſalutis meæ, deinde uexatorẽ furoris, domitorem armorum ſuorum, poſtremo etiam accuſatorem ſuum: reus enim Milonis lege Plotia fuit Clodius, quoad uixit. quo tandem animo hoc tyrãnum tuliſſe creditis? quantum odium illius, & in homine iniuſto quàm etiã iuſtum eſſe? reliquum eſt, ut iam illum natura ipſius, conſuetudoq; defendat, hunc autem hæc eadem coarguãt. nihil per uim unquã Clodius, omnia per uim Milo. quid ergo iudices? cum mœrentibus uobis urbe ceſſi, non ſeruos, nõ arma, nõ uim intentauit? quæ fuiſſet igitur cauſa reſtituẽdi mei, niſi fuiſſet iniuſta eijciendi? diem mihi, credo, dixerat, mulctam irrogarat, actionem perduellionis intẽderat. et mihi iudices in cauſa aut ueſtra mala, aut mea nec præclariſſima etiam iudicium timendum fuit? ſeruorum, & egentium ciuium, & facinoroſorum armis meos ciues meis conſilijs periculiſq; ſeruatos pro me obijci nolui: uidi enim, uidi hunc ipſum Q. Hortenſium lumen & ornamentum Reip. penè interfici ſeruorum manu, cum mihi adeſſet: qua in turba C. Vibienus ſenator uir optimus, cum hoc cum eſſet unà, ita eſt mulctatus, ut uitam amiſerit. itaque quãdo illius poſtea ſica illa, quã à Catilina acceperat, conquieuit? hæc intentata nobis eſt: huic ego uos obijci pro me non ſum paſſus: hæc inſidiata Pompeio eſt: hæc iſtam Appiam uiam, monimẽtum ſui nominis, nece Papirij cruentauit: hæc eadem lõgo interuallo conuerſa rurſus eſt in me: nuper quidem, ut ſcitis, me ad regiam penè confecit. quid ſimile Milonis? cuius uis omnis hæc ſemper fuit, ne P. Clodius, cum

in iudicium detrahi non posset, ui oppressam ciuitatem teneret. quem si interficere uoluisset, quantæ, quoties occasiones, quàm præclaræ fuerũt? potuit'ne, cum domum ac deos penates suos illo oppugnante defenderet, iure se ulcisci? potuit'ne ciue egregio et uiro fortissimo P. Sestio collega suo uulnerato? potuit'ne Fabritio uiro optimo, cũ de reditu meo legẽ ferret, pulso, crudelissima in foro cæde facta? potuit'ne L. Cæcilij iustissimi fortissimiq; Prætoris oppugnata domo? potuit'ne illo die, cũ est lata lex de me, cum totius Italiæ concursus, quem mea salus concitarat, facti illius gloriam libens agnouisset, ut, etiã si id Milo fecisset, cuncta ciuitas eã laudem pro sua uendicaret? atqui erat id temporis clarissimus et fortissimus Consul, inimicus Clodio, P. Lentulus, ultor sceleris illius, propugnator senatus, defensor uestræ uoluntatis, patronus illius publici consensus, restitutor salutis meæ; septem Prætores, octo Tribuni pl. illius aduersarij, defensores mei; Cn. Pompeius auctor et dux mei reditus, illius hostis: cuius sententiam senatus omnis de salute mea grauissimam & ornatissimam secutus est: qui populũ R. cohortatus est: qui, cum de me decretum Capuæ fecisset, ipse cunctæ Italiæ cupienti, & eius fidem imploranti signum dedit, ut ad me restituendum Romam concurrerent. omnia tum denique in illum odia ciuium ardebant desiderio mei: quem qui tum interemisset, non de impunitate eius, sed de præmijs cogitaretur. tamen se Milo cõtinuit, et P. Clodium ad iudicium bis, ad uim nunquam uocauit. quid? priuato Milone, et reo ad populum, accusante P. Clodio, cum in Cn. Pompeium pro Milone dicẽtem impetus factus est, quæ tum non modo occasio, sed

etiam causa illius opprimendi fuit? nuper uero, cum M. Antonius summam spem salutis bonis omnibus attulisset, grauissimamq; adolescens nobilissimus Reip. partem fortissime suscepisset, atque illam belluam iudicij laqueos declinantem iam irretitam teneret, qui locus, quod tempus illud dij immortales fuit? cũ se ille fugiens in scalarum tenebras abdidisset, magnũ Miloni fuit conficere illam pestem nulla sua inuidia, Antonij uero maxima gloria. quid? comitijs in cãpo quoties potestas fuit? cum ille ui in septa irruisset, gladios distringendos, lapides iaciẽdos curasset, dein subito uultu Milonis perterritus fugeret ad Tyberim, uos et omnes boni uota faceretis, ut Miloni uti uirtute sua liberet. quem igitur cum omnium gratia noluit, hunc uoluit cum aliquorum querela? quẽ iure, quem loco, quem tempore, quem impune nõ est ausus, hunc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis nõ dubitauit occidere? præsertim iudices cum honoris amplissimi contentio, et dies comitiorum subesset. quo quidem tempore (scio enim, quàm timida sit ambitio, quantaq; & quã solicita cupiditas Consulatus) omnia, non modo quæ reprehendi palàm, sed etiam quæ obscure cogitari possunt, timemus: rumorem, fabulã fictam, falsam perhorrescimus: ora omniũ atque oculos intuemur: nihil enim est tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quàm uoluntas erga nos, sensusq; ciuium: qui nõ modo improbitati irascuntur candidatorum, sed etiam in recte factis sæpe fastidiunt. hunc diem igitur cãpi speratũ atque exoptatũ sibi proponens Milo, cruentis manibus scelus & facinus præ se ferens et cõfitens, ad illa augusta centuriarũ auspicia ueniebat? quã hoc nõ

credibile in hoc? quã idem in Clodio nõ dubitandũ, qui se, interfecto Milone, regnaturũ putaret? quid? quod caput audaciæ est iudices: quis ignorat, maximã illecebrã esse peccandi impunitatis spem? in utro igitur hæc fuit? in Milone, qui etiam nũc reus est facti aut præclari, aut certe necessarij; an in Clodio, qui ita iudicia pœnamq; cõtempserat, ut eum nihil delectaret, quod aut per naturã fas esset, aut per leges liceret? sed quid ego argumentor? quid plura disputo? te Q. Petili appello, optimũ et fortissimũ ciuem: te M. Cato testior: quos mihi diuina quædam sors dedit iudices: uos ex M. Fauonio audistis, Clodiũ sibi dixisse, et audistis uiuo Clodio, periturum Milonem triduo: post diem tertiũ gesta res est, quã dixerat. cum ille non dubitaret aperire quid cogitaret, uos potestis dubitare quid fecerit? quemadmodũ igitur eũ dies nõ fefellit? dixi equidem modo. Dictatoris Lanuuini stata sacrificia nosse, negotij nihil erat: uidit necesse esse Miloni proficisci Lanuuium illo ipso, quo profectus est, die: itaq; anteuertit. at quo die? quo, ut ante dixi, insanissima cõcio ab ipsius mercenario Tribuno pl. est cõcitata: quẽ diẽ ille, quã cõcionẽ, quos clamores, nisi ad cogitatũ facinus approperaret, nunq̃ reliquisset. ergo illi ne causa quidem itineris, etiã causa manendi; Miloni nulla facultas manendi, exeundi non causa solũ, sed etiã necessitas fuit. quid, si, ut ille sciuit Milonẽ fore eo die in uia, sic Clodiũ Milo ne suspicari quidem potuit? primũ quæro, qui scire potuerit? quod uos idem in Clodio quærere nõ potestis: ut. n. neminẽ aliũ nisi T. Patinã familiarissimũ suũ rogasset, scire potuit illo ipso die Lanuuij à Dictatore Milone prodi Flaminẽ necesse esse: sed erãt permulti alij,

ex quibus id facillime ſcire poſſet; omnes ſcilicet Lanuui ni. Milo de Clodij reditu unde quæſiuit? quæſierit ſanè. uidete, quid uobis largiar. ſeruum etiam, ut Arius meus amicus dixit, corruperit. legite teſtimonia teſtiũ ueſtrorum. dixit C. Caſſinius, cognomento Schola, Interamnis, familiaris meus, et idem comes P. Clodij, cuius iampridem teſtimonio Clodius eadem hora Interamnæ fuerat & Romæ, P. Clodium illo die in Albano manſurũ fuiſſe, ſed ſubito ei eſſe nunciatum, Cyrum architectum eſſe mortuũ, itaque Romã repente conſtituiſſe proficiſci. dixit hoc comes item P. Clodij C. Clodius. uidete iudices quãtæ res his teſtimonijs ſunt cõfectæ. primũ certe liberatur Milo, nõ eo conſilio profectus eſſe, ut inſidiaretur in uia Clodio, quippe qui ei obuius futurus omnino non erat. deinde (non enim uideo cur non meũ agam negotium) ſcitis iudices fuiſſe, qui in hac rogatione ſuadenda dicerent, Milonis manu cædem eſſe factam, conſilio uero maioris alicuius. uidelicet me latronem ac ſicarium abiecti homines & perditi deſcribebant. iacent ſuis teſtibus ij, qui Clodium negãt eo die Romam, niſi de Cyro auditũ eſſet, rediturum fuiſſe. reſpiraui: liberatus ſum: non uereor, ne, quod ne ſuſpicari quidem potuerim, uidear id cogitaſſe. nunc perſequar cætera. nam occurrit illud: ne Clodius quidem de inſidijs cogitauit, quoniã fuit in Albano manſurus: ſiquidem exiturus ad cædem è uilla nõ fuiſſet. uideo enim illum, qui dicitur de Cyri morte nunciaſſe, non id nunciaſſe, ſed Milonem appropinquare. nã quid de Cyro nunciaret, quẽ Clodius Roma proficiſcens reliquerat morientem? unà fui, teſtamentum ſimul obſignaui cum Clodio: teſtamentum autem palàm fecerat,

fecerat,& illum hæredem et me ſcripſerat. quem pridie
hora tertia animam efflantem reliquiſſet, eum mortuũ
poſtridie hora decima ei nũciabatur? age, ſit ita factũ:
quæ cauſa,cur Romã properaret? cur in noctẽ ſe conij=
ceret? quid afferebat feſtinationẽ? quòd hæres erat? pri
mum erat nihil,cur properato opus eſſet: deinde,ſi quid
eſſet,quid tandẽ erat,quod ea nocte cõſequi poſſet,amit
teret autẽ ſi poſtridie mane Romã ueniſſet? atque ut illi
nocturnus ad urbẽ aduentus uitãdus potius, quã expetẽ
dus fuit: ſic Miloni,cũ inſidiator eſſet, ſi illũ ad urbem
noctu acceſſurũ ſciebat, ſubſiſtendum atque expectan=
dum fuit. noctu,inuidioſo,et pleno latronũ in loco occi=
diſſet. nemo ei negãti nõ credidiſſet,quem eſſe omnes ſal
uum etiã cõfitentem uolunt. ſuſtinuiſſet hoc crimen pri
mũ ipſe ille latronũ occultator et receptator locus, dum
neque muta ſolitudo indicaſſet, neque cæca nox oſten=
diſſet Milonẽ: deinde ubi multi ab illo uiolati, ſpoliati,
bonis expulſi, multi etiã hæc timentes in ſuſpicionẽ cade
rent,tota denique rea citaretur Hetruria. atque illo die
certe Aricia rediens diuertit Clodius ad Albanũ. quòd
niſi ſciret illũ Milo Ariciæ fuiſſe, ſuſpicari tamẽ debuit,
eum,etiã ſi Romam illo die reuerti uellet,ad uillã ſuam,
quæ uiã tangeret,diuerſurũ. cur neque ante occurrit,ne
in uilla reſideret: nec eo in loco ſubſedit, quò ille noctu
uẽturus eſſet? uideo adhuc cõſtare omnia iudices,Milo=
ni etiã utile fuiſſe Clodiũ uiuere,illi ad ea,quæ cõcupie=
rat,optatiſſimum interitum Milonis fuiſſe; odium illius
in hunc acerbiſſimũ,in illum huius nullum; cõſuetudi=
nem illius perpetuã in ui inferenda,huius tantũ in repel
lenda; mortem ab illo denũciatã palàm Miloni et præ=

dicatã, nihil unquã auditũ ex Milone; profectionis hu=
ius diem illi notum, reditum illius huic ignotum fuiſſe;
huius iter neceſſariũ, illius etiã potius alienũ; hunc præ
ſe tuliſſe illo die Roma exiturũ, illum eo die ſe diſſimu=
laſſe rediturum; hunc nullius rei mutaſſe cõſilium, illũ
cauſam mutãdi cõſilij finxiſſe; huic, ſi inſidiaretur, no
cte prope urbem expectandum, illi, etiã ſi hunc nõ time=
ret, tamen acceſſum ad urbem nocturnũ fuiſſe metuen=
dum. Videamus nũc id, quod caput eſt, locus ad inſi
dias ille ipſe, ubi cõgreſſi ſunt, utri tandem fuerit aptior.
id uero iudices etiã dubitandum, et diutius cogitandum
eſt. ante fundum Clodij: quo in fundo propter inſanas
illas ſubſtructiones facile mille hominum uerſabatur ua
lentiũ. atqui excelſo loco ſuperiorem ſe fore putabat Mi
lo, & ob eam cauſam eum locum ad pugnam potiſſimũ
delegerat. an in eo loco potius expectandum ab eo, qui
ipſius loci ſpe facere impetũ cogitarat? res loquitur iu=
dices ipſa: quæ ſemper ualet plurimũ. ſi hæc non geſta
audiretis, ſed picta uideretis: tamen appareret, uter eſ=
ſet inſidiator, uter nihil cogitaret mali, cum alter uehe=
retur in rheda penulatus, unà ſederet uxor. quid horum
nõ impeditiſſimum? ueſtitus, an uehiculum, an comes?
quid minus promptum ad pugnam, cum penula irreti=
tus, rheda impeditus, uxore penè conſtrictus eſſet? uide=
te nunc illum, primũ egredientem è uilla ſubito: cur ue=
ſperi? quid neceſſe eſt tarde? quid cõuenit, præſertim id
temporis? diuertit in uillam Pompeij: Pompeium ut ui
deret? ſciebat in Alſienſi eſſe procul inde: uillã ut per=
ſpiceret? millies in ea fuerat. quid ergo erat moræ &
tergiuerſationis? dum hic ueniret, locum relinquere no=

luit. Age, nunc iter expediti latronis cum Milonis impedimentis cōparate. ſemper ille antea cum uxore, tum ſine ea: nunquā nō in rheda, tū in equo: comites Græculi, quocunque ibat, etiā cum in caſtra Hetruſca properabat; tum nugarū in comitatu nihil. Milo, qui nunquam, tum caſu pueros ſymphoniacos uxoris ducebat, et ancillarū greges. ille, qui ſemper ſecum ſcorta, ſemper exoletos, ſemper lupas ducebat, tum neminem, niſi ut uirum à uiro lectū eſſe diceres. cur igitur uictus eſt? quia non ſemper uiator à latrone, non nunquā etiam latro à uiatore occiditur: quia quanquā paratus in imparatos Clodius, tamē mulier inciderat in uiros. nec uero ſic erat unquam nō paratus Milo contra illum, ut non ſatis ferè eſſet paratus. ſemper ille, et quantū intereſſet P. Clodij ſe perire, et quanto illi odio eſſet, et quantum ille auderet, cogitabat: quamobrem uitam ſuam, quā maximis præmijs propoſitam & penè addictam ſciebat, nunquam in periculum ſine præſidio, et ſine cuſtodia prouehebat. adde caſus, adde incertos exitus pugnarum, Martemq; communem, qui ſæpe ſpoliantem iam et exultantem euertit, & perculit ab abiecto. adde inſcitiā pranſi, poti, oſcitantis ducis: qui cum à tergo hoſtem interclusum reliquiſſet, nihil de eius extremis comitibus cogitauit: in quos incenſos ira, uitamq; domini deſperātes cū incidiſſet, hæſit in ijs pœnis, quas ab eo ſerui fideles pro domini uita expetiuerūt. cur igitur eos manumiſit? metuebat ſcilicet, ne indicaretur, ne dolorē perferre nō poſſent, ne tormētis cogerētur, occiſum eſſe à ſeruis Milonis in Appia uia P. Clodiū, confiteri. quid opus eſt tortore? quid quæris? occiderit'ne? occidit. iure, an iniuria? nihil

ad tortoré : facti enim in eculeo quæstio est, iuris in iudicio. quod igitur in causa quærendum est, id agamus : hoc, quod tormentis inuenire uis, id fatemur. manu uero cur miserit, si id potius quæris, quã cur parũ amplis affecerit præmijs : nescis inimici factum reprehendere : dixit enim hic idem, qui omnia semper cõstanter et fortiter, M. Cato, dixitq́; in turbulenta cõcione, quæ tamẽ huius auctoritate placata est ; non libertate solum, sed etiã omnibus præmijs dignissimos fuisse, qui domini caput defendissent : quod enim præmiũ satis magnũ est tã beneuolis, tam bonis, tã fidelibus seruis, propter quos uiuit ? etsi id quidem non tanti est, quàm quòd propter eosdem non sanguine, & uulneribus suis crudelissimi inimici mentem oculosq́; satiauit. quos nisi manumisisset, tormẽtis etiã dedendi fuerũt, conseruatores domini, ultores sceleris, defensores necis ? hic uero nihil habet in his malis, quod minus moleste ferat, quã, etiã si quid ipsi accidat, esse tamen illis meritũ præmiũ persolutum. sed quæstiones urgent Milonem, quæ sunt habitæ nunc in atrio Libertatis : quibusnã de seruis ? rogas ? de P. Clodij. quis eos postulauit? Appius. quis produxit? Appius. unde? ab Appio. dij boni, quid potest agi seuerius ? de seruis nulla quæstio est in dominũ, nisi de incestu, ut fuit in Clodiũ. proxime ad deos accessit Clodius, propius, quã tum, cũ ad ipsos penetrarat ; cuius de morte tanquã de cerimonijs uiolatis quæritur. sed tamẽ maiores nostri in dominũ de seruo quæri noluerunt, non quia non posset uerum inueniri, sed quia uidebatur indignũ esse, & domini morte ipsa tristius : in reũ de seruis accusatoris cum quæritur, uerum inueniri potest ? age uero, quæ erat,

aut qualis quæstio? heus ubi Ruſcio, ubi Caſca? Clodius inſidias fecit Miloni? fecit: certa crux. nullas fecit: ſperata libertas. quid hac quæſtione certius? ſubito arrepti in quæſtionem, tamen ſeparantur à cæteris, & in arcas conijciuntur, ne quis cum ijs colloqui poſſit. hi centũ dies penes accuſatorem cum fuiſſent, ab eo ipſo accuſatore producti ſunt. quid hac quæſtione dici poteſt integrius? quid incorruptius? quòd ſi non dum ſatis cernitis, cũ res ipſa tot, tam claris argumẽtis, ſignisq́; luceat, pura mente atq; integra Milonem, nullo ſcelere imbutũ, nullo metu perterritum, nulla cõſcientia exanimatum Romã reuertiſſe: recordamini per deos immortales, quæ fuerit celeritas reditus eius, qui ingreſſus in forum ardente curia, quæ magnitudo animi, qui uultus, quæ oratio. neq; uero ſe populo ſolum, ſed etiã ſenatui tradidit; neq; ſenatui modo, ſed etiã publicis præſidijs, & armis; neq; his tantum, uerum etiã eius poteſtati, cui ſenatus totam Remp. omnem Italiæ pubem, cuncta populi R. arma cõmiſerat. cui ſe nunquam profecto tradidiſſet, niſi cauſæ ſuæ cõfideret, præſertim omnia audienti, magna metuenti, multa ſuſpicãti, nõ nulla credenti. magna uis eſt cõſciẽtiæ iudices, & magna in utranque partem, ut neque timeant, qui nihil cõmiſerint; & pœnã ſemper ante oculos uerſari putent, qui peccarint. neq; uero ſine ratione certa, cauſa Milonis ſemper à ſenatu probata eſt: uidebant enim ſapientiſſimi homines facti rationem, præſentiam animi, defenſionis conſtantiam. an uero obliti eſtis iudices recenti illo nuncio necis Clodianæ non modo inimicorum Milonis ſermones, & opiniones, ſed nõ nullorũ etiam imperitorum, qui negabant eum Romã eſſe redi-

turum? siue enim illud animo irato ac percito fecisset, ut incensus odio trucidaret inimicum: arbitrabantur eum tanti mortem P. Clodij putasse, ut æquo animo patria careret, cum sanguine inimici explesset odiũ suum. siue etiam illius morte patriam liberare uoluisset: nõ dubitaturum fortem uirum, quin, cum suo periculo salutem Reip. attulisset, cederet æquo animo legibus, secum auferret gloriam sempiternam, nobis hæc fruenda relinqueret, quæ ipse seruasset. multi etiam Catilinam, atq; illa portenta loquebãtur: erumpet, occupabit aliquem locum, bellum patriæ faciet. miseros interdum ciues optime de Rep. meritos: in quibus homines nõ modo res præclarissimas obliuiscuntur, sed etiam nefarias suspicãtur. ergo illa falsa fuerunt: quæ certe uera extitissent, si Milo admisisset aliquid, quod non posset honeste uereq; defendere. quid, quæ postea sunt in eũ congesta, quæ quãuis etiam mediocrium delictorum conscientiã perculissent, ut sustinuit dij immortales? sustinuit? immo uero ut contempsit, ac pro nihilo putauit? quæ neq; maximo animo nocens, neq; innocens, nisi fortissimus uir, negligere potuisset. scutorum, gladiorum, frenorum, sparorũ, pilorumq; etiam multitudo deprehendi posse indicabatur: nullum in urbe uicum, nullum angiportum esse dicebãt, in quo Miloni non esset conducta domus: arma in uillam Otriculanã deuecta Tyberi: domus in cliuo Capitolino scutis referta: plena omnia malleolorum ad urbis incendia comparatorũ. hæc nõ delata solũ, sed penè credita; nec ante repudiata sunt, quàm quæsita. laudabã equidẽ incredibilem diligentiã Cn. Põpeij, sed dicam ut sentio iudices. nimis multa audire cogũtur, neq; ali-

ter facere possunt ij, quibus tota cōmissa est Resp. quin etiā audiendus sit Popa Licinius nescio quis de circo Maximo. seruos Milonis apud se ebrios factos, sibi confessos esse de interficiendo Cn. Pōpeio cōiurasse; deinde postea se gladio percussum esse ab uno de illis, ne indicaret; Pōpeio in hortos nunciauit. arcessor in primis. de amicorū sententia rem defert ad senatū. non poterā in illius mei, patriæq; custodis tanta suspicione nō metu exanimari: sed mirabar tamen credi Popæ, ebriosorum cōfessionem seruorum audiri, uulnus in latere, quod acu punctū uideretur, pro ictu gladiatoris putari. uerū etiā, ut intelligo, cauebat magis Pōpeius, quàm timebat, nō ea solū quæ timēda erāt, sed omnino omnia, ne aliquid uos timeretis. oppugnata domus C. Cæsaris, clarissimi et fortissimi uiri, per multas noctis horas nunciabatur: nemo audierat tam celebri loco, nemo senserat: tamen audiebatur. nō poteram Cn. Pompeiū, præstantissima uirtute ciuem, timidum suspicari: diligentiam, tota Rep. suscepta, nimiam nullā putabā. frequētissimo senatu nuper in Capitolio senator inuētus est, qui Milonem cum telo esse diceret. nudauit se in sanctissimo templo, quoniā uita talis & ciuis & uiri fidem nō faciebat, nisi eo tacēte res ipsa loqueretur. omnia falsa atq; insidiose ficta cōperta sūt: cū tamen, si metuitur etiā nūc Milo, nō hoc iam Clodianū crimen timemus, sed tuas Cn. Pōpeij (te enim iā appello ea uoce, ut me audire possis) tuas; inquā, suspiciones perhorrescimus. si Milonem times, si hūc de tua uita nefarie aut nūc cogitare, aut molitum aliquando aliquid putas; si Italiæ delectus, ut nō nulli conquisitores tui dictitant, si hæc arma, si Capitolinæ cohortes, si excubiæ,

ſi uigiliæ, ſi delecta iuuentus, quæ tuũ corpus domumq́; cuſtodit, contra Milonis impetum armata eſt, atq; illa omnia in hunc unũ inſtituta, parata, intenta ſunt: magna in hoc certe uis, & incredibilis animus, et nõ unius uiri uires, atq; opes indicantur, ſi quidem in hũc unum & præſtãtiſſimus dux electus, et tota Reſp. armata eſt. ſed quis non intelligit, omnes tibi Reip. partes ægras, & labantes, ut eas his armis ſanares & cõfirmares, eſſe cõmiſſas? quòd ſi Miloni locus datus eſſet, probaſſet profecto tibi ipſi, neminẽ unquã hominẽ homini chariorẽ fuiſſe, quàm te ſibi; nullũ ſe unquã periculum pro tua dignitate fugiſſe; cum illa ipſa teterrima peſte ſæpiſſime pro tua gloria contendiſſe; Tribunatum ſuum ad ſalutem meam, quæ tibi chariſſima fuiſſet, cõſilijs tuis gubernatum; ſe à te poſtea defenſum in periculo capitis, adiutum in petitione Præturæ; duos ſe habere ſemper amiciſſimos ſperaſſe, te tuo beneficio, me ſuo. quæ ſi non probaret, ſi tibi ita penitus inſediſſet iſta ſuſpicio, nullo ut euelli modo poſſet; ſi deniq; Italia à delectu, urbs ab armis ſine Milonis clade nunquã eſſet cõquietura: næ iſte haud dubitans ceſſiſſet patria, is, qui ita natus eſt, et ita cõſueuit: te Magna tamen atteſtaretur, quod nunc etiã facit: Vide quàm ſit uaria uitæ, commutabiliſq; ratio, q̃ uaga, uolubiliſq; fortuna, quantæ infidelitates in amicis, quàm ad tempus aptæ ſimulationes, quantæ in periculis fugæ proximorum, quãtæ timiditates. erit, erit illud profecto tẽpus, & illuceſcet aliquando ille dies, cũ tu ſalutaribus, ut ſpero, rebus tuis, ſed fortaſſe motu aliquo communium temporum immutatis, qui quàm crebro accidat, experti debemus ſcire, & amiciſſimi beneuolentiã,

& grauissimi hominis fidem, & unius post homines natos fortissimi uiri magnitudinem animi desideres. quanquã quis hoc credat, Cn. Pompeiũ, iuris publici, moris maiorũ, rei deniq; publicæ peritissimum, cum senatus ei cõmiserit, ut uideret, ne quid Resp. detrimenti caperet, quo uno uersiculo satis armati semper Consules fuerunt, etiã nullis armis datis; hunc exercitu, hunc delectu dato, iudicium expectaturum fuisse in eius consilijs uindicandis, qui uel iudicia ipsa tolleret? satis iudicatum est à Pompeio, falso ista conferri in Milonem, qui legẽ tulit, qua, ut ego sentio, Milonem absolui oporteret; ut omnes fatentur, liceret. quòd uero in illo loco, atq; in illis publicorũ præsidiorum copijs circunfusus sedet, satis declarat, se nõ terrorẽ inferre uobis (quid enim illo minus dignũ, quàm cogere ut uos eum condemnetis, in quem animaduertere ipse & more maiorum, & suo iure posset?) sed præsidio esse, ut intelligatis, contra hesternam concionem illam licere uobis, quod sentiatis, libere iudicare. nec uero me iudices Clodianum crimen mouet: nec tam sum demens, tamq; uestri sensus ignarus atq; expers, ut nesciam quid de morte Clodij sentiatis. de qua si iam nollem ita diluere crimen, ut dilui, tamen impune Miloni palàm clamare, atque mentiri gloriose liceret: occidi, occidi, non Sp. Melium, qui annona leuanda, iacturisq; rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in suspicionem incidit regni appetendi; non Ti. Gracchum, qui collegæ magistratum per seditionem abrogauit; quorum interfectores implerunt orbem terrarum nominis sui gloria; sed eũ, (auderet enim dicere, cum patriam periculo suo liberasset) cuius nefarium adulterium in puluinaribus

sanctissimis nobilissimæ fœminæ comprehenderunt; eũ, cuius supplicio senatus solennes religiones expiandas sæpe censuit; eum, quem cum sorore germana nefarium stuprum fecisse L. Lucullus iuratus se quæstionibus habitis dixit comperisse; eum, qui ciuem, quem senatus, quem populus, quem omnes gentes urbis ac uitæ ciuium conseruatorem iudicabant, seruorum armis exterminauit; eum, qui regna dedit, ademit, orbem terrarum quibuscũ uoluit partitus est; eum, qui, pluribus cædibus in foro factis, singulari uirtute & gloria ciuem domum ui & armis compulit; eum, cui nihil unquam nefas fuit nec in facinore, nec in libidine; eum, qui ædem Nympharum incendit, ut memoriam publicæ recensionis tabulis publicis impressam extingueret; eum denique, cui iam nulla lex erat, nullum ciuile ius, nulli possessionum termini; qui non calumnia litium, non iniustis uindicijs ac sacramentis alienos fundos, sed castris, exercitu, signis inferendis petebat; qui non solum Hetruscos (eos enim penitus contempserat) sed hunc Cn. Pompeiũ, uirum fortissimum, atque optimum ciuem, iudicem nostrum, pellere possessionibus armis, castrisq; conatus est; qui cum architectis & decempedis uillas multorum, hortosq; peragrabat; qui Ianiculo, & alpibus spem possessionum terminabat suarum; qui, cum ab equite R. splendidissimo, & forti uiro, T. Paccanio non impetrasset, ut insulã in lacu Pretio uenderet, repente lyntribus in eam insulam materiam, calcem, cæmenta, atque arma conuexit, dominoq; trans ripam inspectante non dubitauit ædificium extruere in alieno; qui huic T. Furfanio, cui uiro dij immortales? (quid enim de muliercula Sanctia, quid de adolescente

Apronio dico? quorũ utrique mortem est minitatus, nisi sibi hortorum possessione cessisset) sed ausus est Furfanio dicere, si sibi pecuniam, quantam poposcerat, non dedisset, mortuum se in domum eius illaturum, qua inuidia huic esset tali uiro conflagrandum; qui Appium fratrẽ, hominem mihi coniũctum fidelissima gratia, absentem de possessione fundi deiecit; qui parietem sic per uestibulum sororis instituit ducere, sic agere fundamenta, ut sororem non modo uestibulo priuaret, sed omni aditu & lumine. quãquam hæc quidem iam tolerabilia uidebantur: etsi æquabiliter in Remp. in priuatos, in longinquos, in propinquos, in alienos, in suos irruebat: sed nescio quo modo iam usu obduruerat, & percalluerat ciuitatis incredibilis patientia. quæ uero aderant iam, & impendebant, quonam modo ea aut depellere potuissetis, aut ferre imperium, si id ille nactus esset? omitto socios, exteras nationes, Reges, Tetrarchas: (uota enim feceratis, ut in eos se potius mitteret, q̃ in uestras possessiones, uestra tecta, uestras pecunias) à liberis dico, à liberis medius fidius, et cõiugibus uestris nunquã ille effrenatas suas libidines cohibuisset. fingi hæc putatis, quæ patẽt, quæ nota omnibus, quæ tenentur? seruorum exercitus illum in urbe cõscripturum fuisse, per quos totam Remp. resq; priuatas omnium possideret. quamobrem, si cruentum gladium tenens clamaret T. Annius, adeste quæso, atq; audite ciues; P. Clodium interfeci; eius furores, quos nullis iam legibus, nullis iudicijs frenare poteramus, hoc ferro, & hac dextera à ceruicibus uestris repuli; per me unũ effectum est, ut ius, æquitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in ciuitate manerent: enimuero timendum, quonã modo

id factum ferret ciuitas: nũc enim quis est, qui non pro bet? qui non laudet? qui non unum post hominum memoriam T. Annium plurimũ Reip. profuisse, maxima lætitia populum R. cunctam Italiam, nationes omnes affecisse & dicat, et sentiat? nequeo, uetera illa populi R. quãta fuerint gaudia, iudicare: multas tamẽ iam summorum imperatorum clarissimas uictorias ætas nostra uidit, quarum nulla neq; tam diuturnã attulit lætitiã, nec tantam. mandate hoc memoriæ iudices. spero multa uos, liberosq; uestros in Rep. bona esse uisuros. in his singulis ita semper existimabitis, uiuo P. Clodio nihil horũ uos uisuros fuisse. in spem maximam, &, quemadmodũ confido, uerissimam adducti sumus, hunc ipsum annũ, hoc summo uiro Consule, concussa hominum licentia, cupiditatibus fractis, legibus, & iudicijs constitutis, salutarem ciuitati fore. nũ quis igitur est tam demens, qui hoc P. Clodio uiuo contingere potuisse arbitretur? quid? ea, quæ tenetis, priuata atq; uestra, domiãte homine furioso quod ius perpetuæ possessionis habere potuissent? nõ timeo iudices, ne odio inimicitiarum mearũ inflammatus, libentius hæc in illum euomere uidear, quàm uerius: etenim etsi præcipuum esse debebat, tamẽ ita cõmunis erat omniũ ille hostis, ut in cõmuni odio penè æqualiter uersaretur odiũ meum. non potest dici satis, ne cogitari quidem, quantum in illo sceleris, quantũ exitij fuerit. quin sic attẽdite iudices. nempe hæc est quæstio de interitu P. Clodij. fingite animis: liberæ enim sunt cogitationes nostræ, &, quæ uolunt, sic intuentur, ut ea cernimus, quæ uidemus: fingite igitur cogitatione imaginem huius conditionis meæ, si possim efficere ut Milonẽ absoluatis, sed

ita, ſi P. Clodius reuixerit. quid uultu extimuiſtis? quonã modo ille uos uiuus afficeret, qui mortuus inani cogitatione percuſſit? quid? ſi ipſe Cn. Pópeius, qui ea uirtute ac fortuna eſt, ut ea potuerit ſemper, quæ nemo præter illum; ſi is, inquã, potuiſſet, ut quæſtionem de morte P. Clodij ferre, ſic ipſum ab inferis excitare: utrũ putatis facturũ fuiſſe? etiã ſi propter amicitiã uellet illũ ab inferis reuocare, propter Remp. nó feciſſet. eius igitur mortis ſedetis ultores, cuius uitam ſi putetis per uos reſtitui poſſe, nolitis: et de eius nece lata quæſtio eſt, qui ſi eadé lege reuiuiſcere poſſet, lata lex nunquã eſſet. huius ergo interfector non eſſet etiam confitendo ab ijs impetraturus, ne pœnam timeret, quos liberauiſſet? Græci homines deorũ honores tribuunt ijs uiris, qui tyrannos necauerunt. quæ ego uidi Athenis? quæ alijs in urbibus Græciæ? quas res diuinas talibus inſtitutas uiris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitaté, et religioné, et memoriã conſecrantur. uos tãti conſeruatorem populi, tanti ſceleris ultorem non modo honoribus nullis afficietis, ſed ad ſuppliciũ rapi etiã patiemini? confiteretur, confiteretur, inquã, ſi feciſſet, et magno animo, et libenter, ſe feciſſe libertatis omniũ cauſa: quod certe ei nó confitendũ modo fuiſſet, uerũ etiã prædicandũ. etenim ſi id nó negat, ex quo nihil petit, niſi ut ignoſcatur: dubitaret id fateri, ex quo etiã præmia laudis eſſent petenda? niſi uero gratius putat eſſe uobis, ſui ſe capitis, quàm ueſtri ordinis defenſorem fuiſſe; cũ præſertim in ea confeſſione, ſi grati eſſe uelletis, honores aſſequeretur ampliſſimos; ſi factũ uobis non probaretur, (quanquam qui poterat ſalus ſua cuique nó probari?) ſed tamen ſi minus fortiſſimi uiri

uirtus ciuibus grata cecidisset, magno animo, constantiq; cederet ex ingrata ciuitate: nã quid esset ingratius, quã lætari cæteros, lugere eum solum, propter quem cæteri lætarentur? quanquã hoc animo semper omnes fuimus in patriæ proditoribus opprimendis, ut, quoniam nostra futura esset gloria, periculum quoque, & inuidiam nostram putaremus: nam quæ mihi contribuenda laus esset ipsi, cum tantũ in Consulatu meo pro uobis, ac liberis uestris ausus essem, si id, quod conabar, sine maximis dimicationibus meis me esse ausurum arbitrarer? quæ mulier sceleratũ ac perniciosum ciuem occidere non auderet, si periculum nõ timeret? proposita inuidia, morte, pœna, qui nihil segnius Remp. defendit, is uir uere putandus est. populi grati est, præmijs afficere bene meritos de Rep. ciues: uiri fortis, ne supplicijs quidem moueri, ut fortiter fecisse pœniteat. quamobrem uteretur eadem cõfessione T. Annius, qua Ahala, qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, qua nosmet ipsi: et, si grata Resp. esset, lætaretur; si ingrata, tamẽ in graui fortuna cõscientia sua niteretur. sed huius beneficij gratiã iudices fortuna populi R. et uestra felicitas, & dij immortales sibi deberi putant. nec uero quisquam aliter arbitrari potest, nisi qui nullam uim cœlestem existimat, numen'ue diuinum, quem neque imperij uestri magnitudo, neque sol ille, nec cœli, et signorum motus, nec uicissitudines rerum atque ordines mouent, neque, id quod maximum est, maiorum sapientia, qui sacra, qui cerimonias, qui auspicia & ipsi sanctissime coluerunt, et nobis suis posteris prodiderunt. est, est profecto illa uis: neque in his corporibus, atque in hac imbecillitate nostra inest quiddã, quod uigeat, &

ſentiat, & non ineſt in hoc tanto naturæ, tam præclaro
motu. niſi forte iccirco eſſe non putant, quia non appa=
ret, nec cernitur: perinde quaſi noſtram ipſam mentem,
qua ſapimus, qua prouidemus, qua hæc ipſa agimus ac
dicimus, uidere, aut plane, qualis, aut ubi ſit, ſentire poſſi
mus. ea uis, ea eſt igitur, quæ ſæpe incredibiles huic urbi
felicitates, atque opes attulit; quæ illā perniciem extin=
xit, ac ſuſtulit; cui primum mentem iniecit, ut ui irrita=
re, ferroq; laceſſere fortiſſimum uirū auderet, uincere=
turq; ab eo, quem ſi uiciſſet, habiturus eſſet impunitatem
& licentiam ſempiternam. non eſt humano conſilio, ne
mediocri quidem iudices deorum immortalium cura res
illa perfecta: religiones mehercule ipſæ, aræq;, cum illā
belluam cadere uiderunt, commouiſſe ſe uidentur, et ius
in illo ſuum retinuiſſe: uos enim Albani tumuli, atque
luci, uos, inquam, imploro atque obteſtor, uosq; Albano=
rum obrutæ aræ ſacrorum populi R. ſociæ & æquales,
quas ille præceps amentia, cæſis proſtratisq; ſanctiſſimis
lucis, ſubſtructionum inſanis molibus oppreſſerat; ueſtræ
tum aræ, ueſtræ religiones uiguerunt, ueſtra uis ualuit,
quam ille omni ſcelere polluerat: tuq; ex tuo edito mon
te Latialis ſancte Iupiter, cuius ille lacus, nemora, fineſq;
ſæpe omni nefario ſtupro & ſcelere macularat, ali=
quando ad eum puniendum oculos aperuiſti: uobis
illæ, uobis, ueſtro in conſpectu, ſeræ, ſed iuſtæ tamen,
& debitæ pœnæ ſolutæ ſunt. niſi forte hoc etiam ca=
ſu factum eſſe dicimus, ut ante ipſum ſacrarium Bonæ
deæ, quod eſt in fundo T. Seſtij Galli, in primis honeſti
et ornati adoleſcētis, ante ipſam, inquam, Bonam deam,
cum prælium commiſiſſet, primum illud uulnus acce=

perit, quo teterrimam mortem obiret; ut non absolutus iudicio illo nefario uideretur, sed ad hanc insignẽ pœnam reseruatus. nec uero non eadem ira deorum hanc eius satellitibus iniecit amentiã, ut sine imaginibus, sine cãtu, sine ludis, sine exequijs, sine lamentis, sine laudationibus, sine funere, oblitus cruore, et luto, spoliatus illius supremi diei celebritate, quã concedere etiam inimici solent, ambureretur etiã abiectus. non fuisse credo fas clarissimorum uirorum formas illi teterrimo parricidæ aliquid decoris afferre, neque ullo in loco potius mortẽ eius lacerari, quã in quo uita esset damnata. dura mihi mediusfidius iam fortuna populi R. et crudelis uidebatur, quæ tot annos illum in hanc Remp. insultare uideret, et pateretur. polluerat stupro sanctissimas religiones: senatus grauissima decreta perfregerat: pecunia se palàm à iudicibus redemerat: uexarat in Tribunatu senatum: omniũ ordinum consensu pro salute Reip. gesta resciderat: me patria expulerat: bona diripuerat: domũ incẽderat: liberos, coniugem meã uexauerat: Cn. Pompeio nefarium bellum indixerat: magistratuũ priuatorumq; cædes effecerat: domũ mei fratris incenderat: uastarat Hetruriã: multos sedibus ac fortunis eiecerat: instabat, urgebat: capere eius amentiã ciuitas, Italia, prouinciæ, regna non poterant: incidebantur iam domi leges, quæ nos nostris seruis addicerent: nihil erat cuiusquã, quod quidem ille adamasset, quod nõ hoc anno suũ fore putaret: obstabat eius cogitationibus nemo, præter illũ Milonem ipsum, qui poterat obstare: Cn. Pompeium nouo reditu in gratiã quasi deuinctũ arbitrabatur: Cæsaris potentiã, suã potentiã esse dicebat: bonorũ animos etiã in

meo casu contempserat: Milo unus urgebat. hic dij immortales, ut supra dixi, mentem dederunt illi perdito ac furioso, ut huic faceret insidias. aliter perire pestis illa nō potuit. nunquā illū Resp. suo iure esset ulta. senatus, credo, Prætorem eum circunscripsisset. ne cum solebat quidem id facere in priuato eodem hoc, aliquid profecerat. an Consules in Prætore coercendo fortes fuissent? primum Milone occiso habuisset suos Consules: deinde quis in eo Prætore Consul fortis esset, per quem Tribunum uirū consularem crudelissime necatum esse meminisset? omnia possideret, teneret: lege noua, quæ est inuenta apud eum cum reliquis legibus Clodianis, seruos nostros libertos suos fecisset: postremo, nisi eum dij immortales in eā mentem impulissent, ut homo effœminatus fortissimum uirum conaretur occidere, hodie Remp. nullā haberetis. an ille Prætor, ille uero Consul, si modo hæc tēpla, atque ipsa mœnia stare eo uiuo tandiu, et Cōsulatū eius expectare potuissent, ille denique uiuus mali nihil fecisset, qui mortuus, uno ex suis satellitibus Sex. Clodio duce, curiam incenderit? quo quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius uidimus? templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput urbis, aram sociorum, portum omnium gentium, sedem ab uniuerso populo R. cōcessam uni ordini, inflāmari, excindi, funestari, neque id fieri à multitudine imperita, quanquam esset miserū id ipsum, sed ab uno, qui cum tantum ausus sit ultor pro mortuo, quid signifer pro uiuo non esset ausus? in curiam potissimum abiecit, ut eam mortuus incenderet, quā uiuus euerterat. et sunt qui de uia Appia querantur, taceant de curia? ecquando ab eo spirāte forum

potuiſſet defendi, cuius nō reſtiterit cadaueri curia? excitate eum, ſi poteſtis, ab inferis: frangetis impetum uiui, cuius uix ſuſtinetis furias inſepulti. niſi uero ſuſtinuiſtis eos, qui cum facibus ad curiā cucurrerunt, cum falcibus ad Caſtoris, cum gladijs toto foro uolitarunt. cædi uidiſtis populum R. cōcionem gladijs diſturbari, cum audiretur ſilentio M. Celius Trib. pl. uir fortiſſimus, & in ſuſcepta cauſa firmiſſimus, & bonorū uoluntati, & auctoritati ſenatus deditus, & in hac Milonis ſiue inuidia, ſiue fortuna, ſingulari, diuina, et incredibili fide. Sed iam ſatis multa de cauſa, extra cauſam etiam nimis fortaſſe multa. quid reſtat, niſi ut orem obteſterq́; uos iudices, ut eam miſericordiā tribuatis fortiſſimo uiro, quam ipſe nō implorat, ego autem repugnante hoc & imploro, et expoſco? nolite, ſi in noſtro omniū fletu nullam lacrymā aſpexiſtis Milonis, ſi uultū ſemper eundem, ſi uocem, ſi orationem ſtabilem ac nō mutatā uidetis, hoc minus ei parcere, atque haud ſcio an multo etiā ſit adiuuādus magis. etenim ſi in gladiatorijs pugnis, & in infimi generis hominū cōditione atque fortuna timidos & ſupplices, et, ut uiuere liceat, obſecrātes, etiā odiſſe ſolemus; fortes, et animoſos, & ſe acriter ipſi morti offerentes ſeruare cupimus; eorumq́; nos magis miſeret, qui noſtram miſericordiā nō requirūt, quā qui illā efflagitant: quāto hoc magis in fortiſſimis ciuibus facere debemus? me quidem iudices exanimāt et interimunt hæ uoces Milonis, quas audio aſſidue, et quibus interſum quotidie. Valeant, inquit, ualeāt ciues mei, ſint incolumes, ſint florentes, ſint beati; ſtet hæc urbs præclara, mihiq́; patria chariſſima, quoquo modo merita de me erit; trāquilla Rep.

ciues mei (quoniã mihi cum illis non licet) ſine me ipſi, ſed per me tamen, perfruãtur : ego cedã, atque abibo. ſi mihi Rep. bona frui nõ licuerit, at carebo mala, &, quã primũ tetigero bene moratam & liberã ciuitatem, in ea conquieſcã. ò fruſtra, inquit, ſuſcepti mei labores : o ſpes fallaces : ò cogitationes inanes meæ. ego, cum Tribunus pl. Rep. oppreſſa me ſenatui dediſſem, quẽ extinctũ acce peram ; equitibus R. quorũ uires erant debiles ; bonis ui ris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerãt; mihi unquã bonorũ præſidiũ defuturũ putarem? ego cũ te (mecũ enim ſæpiſſime loquitur) patriæ reddidiſſem, mihi non futurũ in patria putarem locũ? ubi nũc ſenatus eſt, quem ſecuti ſumus? ubi equites R. illi, illi, inquit, tui? ubi ſtudia municipiorũ? ubi Italiæ uoces? ubi denique tua M. Tulli, quæ plurimis fuit auxilio, uox, et defenſio? mihi'ne ea ſoli, qui pro te toties morti me obtuli, nihil poteſt opitulari? nec uero hæc iudices, ut ego nunc, flens, ſed hoc eodẽ loquitur uultu, quo uidetis: negat. n. ſe, negat ingratis ciuibus feciſſe, quæ fecit ; timidis & omnia circũſpicientibus pericula, nõ negat. plebẽ et infimam multitudinem, quæ P. Clodio duce fortunis ueſtris imminebat, eã, quo tutior eſſet uita ueſtra, ſe feciſſe cõme morat ut non modo uirtute flecteret, ſed etiã tribus ſuis patrimonijs deliniret : nec timet, ne, cum plebem muneribus placarit, uos nõ conciliarit meritis in Remp. ſingularibus. ſenatus erga ſe beneuolentiã temporibus his ipſis ſæpe eſſe perſpectam, ueſtras uero & ueſtrorum ordinũ occurſationes, ſtudia, ſermones, quemcunque caſum fortuna dederit, ſecum ſe ablaturum eſſe dicit. meminit etiam ſibi uocem præconis modo defuiſſe, quam

minime desiderarit; populi uero cūctis suffragiis, quod unum cupierit, se Consulem declaratū: nunc denique, si hæc arma cōtra se sint futura, sibi facinoris suspicionē, nō facti crimē obstare. addit hæc, quæ certe uera sunt: fortes & sapientes uiros nō tam præmia sequi solere recte factorum, quā ipsa recte facta: se nihil in uita nisi præclarissime fecisse, si quidem nihil sit præstabilius uiro, quā periculis patriam liberare: beatos esse, quibus ea res honori fuerit à suis ciuibus; nec tamen eos miseros, qui beneficio ciues suos uicerint: sed tamē ex omnibus præmiis uirtutis, si esset habenda ratio præmiorum, amplissimum esse præmium gloriam; esse hanc unam, quæ breuitatem uitæ posteritatis memoria cōsolaretur; quæ efficeret, ut absentes adessemus, mortui uiueremus; hāc denique esse, cuius gradibus etiā homines in cœlū uideātur ascēdere. de me, inquit, semper populus R. semper omnes gentes loquentur, nulla unquā obmutescet uetustas. quin hoc tempore ipso, cū omnes à suis inimicis faces inuidiæ meæ subiiciantur, tamen omni in hominum cœtu gratiis agendis, et gratulationibus habendis, et omni sermone celebramur. omitto Hetruriæ festos et actos & institutos dies. centesima lux est hæc ab interitu P. Clodii, & opinor, ultra quā fines imperii populi R. sunt, nō solū fama iam de illo, sed etiam lætitia peragrauit. quamobrem, ubi corpus hoc sit, non, inquit, laboro, quoniam omnibus in terris & iam uersatur, & semper habitabit nominis mei gloria. hæc tu mecū sæpe, his absentibus: sed iisdem audientibus, hæc ego tecū Milo. te quidem, quòd isto animo es, satis laudare non possum: sed quo est ista magis diuina uirtus, eo maiore à te dolore diuellor. nec uero, si

mihi eriperis, reliqua eſt illa tamen ad conſolandũ que=
rela,ut ijs iraſci poſſim, à quibus tantum uulnus accepe
ro:nõ enim inimici mei te mihi eripient,ſed amiciſſimi;
non male aliquãdo de me meriti,ſed ſemper optime.nul
lũ unquã iudices mihi tantũ dolorem inuretis,(etſi quis
poteſt eſſe tantus?) ſed ne hunc quidem ipſum, ut obli=
uiſcar,quanti me ſemper feceritis. quæ ſi uos cepit obli=
uio,aut ſi in me aliquid offendiſtis:cur nõ id meo capi=
te potius luitur,quàm Milonis? præclare enim uixero, ſi
quid mihi acciderit prius,q̃ hoc tantũ mali uidero.nunc
me una cõſolatio ſuſtentat,quòd tibi ò T.Anni nullũ à
me amori ,nullũ ſtudij,nullũ pietatis officiũ defuit. ego
inimicitias potentium pro te appetiui : ego meum ſæpe
corpus,& uitam obieci armis inimicorum tuorum: ego
me plurimis pro te ſupplicem abieci : bona , fortunas
meas, ac liberorum meorum in cõmunionem tuorũ tem
porũ contuli.hoc denique ipſo die, ſi qua uis eſt parata,
ſi qua dimicatio capitis futura,depoſco. quid iã reſtat?
quid habeo,quod dicam,quod faciã pro tuis in me meri
tis,niſi ut eam fortunã,quæcũque erit tua,ducam meã?
non recuſo,non abnuo : uoſq; obſecro iudices, ut ueſtra
beneficia,quæ in me cõtuliſtis, aut in huius ſalute augea
tis,aut in eiuſdem exitio occaſura eſſe iubeatis. his lacry
mis non mouetur Milo : eſt quodam incredibili robore
animi ſeptus:exilium ibi eſſe putat,ubi uirtuti non ſit lo
cus; mortem naturæ finem eſſe, non pœnam. ſit hic ea
mente,qua natus eſt.quid uos iudices,quo tandem ani=
mo eritis ? memoriam Milonis retinebitis , ipſum eijcie=
tis ? & erit dignior locus in terris ullus,qui hanc uirtu
tem excipiat,quàm hic,qui procreauit ? uos, uos appello

fortiſſimi uiri, qui multum pro Rep. ſanguinem effudiſtis, uos in uiri, & in ciuis inuicti appello periculo centuriones, uosq; milites: uobis non modo inſpectantibus, ſed etiam armatis, & huic iudicio præſidentibus, hæc tanta uirtus ex hac urbe expelletur? exterminabitur? eijcietur? ò me miſerum: ò infelicem: reuocare tu me in patriam Milo potuiſti per hos, ego te in patria per eoſdem retinere non potero? quid reſpondebo liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi Q. frater, qui nunc abes, conſorti mecum temporum illorum? me non potuiſſe Milonis ſalutem tueri per eoſdem, per quos noſtram ille ſeruaſſet? at in qua cauſa nõ potuiſſe? quæ eſt grata gentibus: à quibus non potuiſſe? ab ijs, qui maxime P. Clodij morte acquierunt: quo deprecante? me. quodnam concepi tantum ſcelus, aut quod in me tãtum facinus admiſi iudices, cũ illa indicia cõmunis exitij indagaui, patefeci, protuli, extinxi? omnes in me, meosq; redundant ex illo fonte dolores. quid me reducem eſſe uoluiſtis? an ut inſpectante me expellerentur ij, per quos eſſem reſtitutus? nolite, obſecro uos, pati, mihi acerbiorem reditũ eſſe, quàm fuerit ille ipſe diſceſſus: nam qui poſſum putare me reſtitutum eſſe, ſi diſtrahor ab ijs, per quos reſtitutus ſum? utinã dij immortales feciſſent (pace tua patria dixerim: metuo enim, ne ſcelerate dicam in te, quod pro Milone dicam pie) ut P. Clodius non modo uiueret, ſed etiã Prætor, Conſul, Dictator eſſet, antequã hoc ſpectaculum uiderem. ò dij immortales fortem, & à uobis iudices conſeruandum uirum. minime, minime, inquit: immo uero pœnas ille debitas luerit, nos ſubeamus, ſi ita neceſſe eſt, non debitas. hiccine uir patriæ na=

tus, usquam, nisi in patria, morietur? aut, si forte pro patria, huius uos animi monimenta retinebitis, corporis in Italia nullum sepulcrũ esse patiemini? hunc sua quisquam sententia ex hac urbe expellet, quem omnes urbes expulsum à uobis ad se uocabunt? ò terram illam beatam, quæ hunc uirum exceperit; hanc ingratam, si eiecerit; miseram, si amiserit. sed finis sit: neq; enim præ lacrymis iam loqui possum, & hic se lacrymis defendi uetat. uos oro obtestorq; iudices, ut in sententiis ferendis, quod sentietis, id audeatis. uestram uirtutem, iustitiam, fidem, mihi credite, is maxime probabit, qui in iudicibus legendis optimum & sapientissimum quenque legit.

Peregrinus Iustius

PRO C. RABIRIO POSTHVMO. ORATIO XL.

SI quis est iudices, qui C. Rabiriũ, quòd suæ fortunæ, fundatas præsertim atque optime cõstitutas, opes potestati regiæ, libidiniq; commiserit, reprehendendum putet, ascribat ad iudicium suum non modo meam, sed huius etiam ipsius, qui cõmisit, sententiam: neque enim cuiquam eius cõsilium uehementius, quàm ipsi displicet. quanquã hoc plerunque facimus, ut consilia euentis ponderemus; & cui bene quid processerit, multum illum prouidisse; cui secus, nihil sensisse dicamus. si extitisset in Rege fides, nihil sapientius Posthumo: quia fefellit Rex, nihil hoc amentius dicitur: ut iam nihil esse uideatur, nisi diuinare, sapientis. sed tamen si quis est iudices, qui illam Posthumi siue inanem spem, siue inconsultam rationem, siue, ut grauissimo uerbo utar, temeritatem uituperandam putet, ego eius opinioni non repugno, illud tamen deprecor, ut, cũ ab ipsa fortuna crudelissime uideat huius consilia esse mulctata, ne quid ad eas ruinas, quibus hic oppressus est, addendũ acerbitatis putet. satis est, homines imprudentia lapsos non erigere: urgere uero iacenteis, aut præcipitanteis impellere, certe est inhumanum: præsertim iudices cum sit hoc generi hominum propè natura datum, uti qua in familia laus aliqua forte floruerit, hanc ferè, qui sunt eius stirpis, quòd sermo hominum ad memoriam patrum uirtute celebretur, cupidissime persequantur: siquidem non modo in gloria rei militaris Paulum Scipio,

aut Maximum filius, ſed etiam in deuotione uitæ, et in ipſo genere mortis imitatus eſt P. Decium filius. ſint igitur ſimilia iudices parua magnis: fuit enim pueris nobis huius pater C. Curius, princeps ordinis equeſtris, fortiſſimus & maximus publicanus: cuius in negotijs gerẽdis magnitudinem animi nõ tam homines probaſſent, niſi in eodem benignitas incredibilis fuiſſet, ut in augenda re nõ auaritiæ prædam, ſed inſtrumentũ bonitati quærere uideretur. hoc ille natus, quãuis patrem ſuum nũquam uiderat, tamen et natura ipſa duce, quæ plurimũ ualet, & aſſiduis domeſticorum ſermonibus in paternæ culpæ ſimilitudinem deductus eſt. multa geſſit: multa cõtraxit: magnas parteis habuit publicanorum: credidit populis: in pluribus prouincijs eius uerſata res eſt: dedit ſe etiam Regibus: huic ipſi Alexandrino grandem iam antea pecuniam credidit: nec interea locupletare amicos unquã ſuos deſtitit, mittere in negotiũ, dare parteis, augere, fide ſuſtentare. quid multa? cũ magnitudine animi, tum liberalitate uitam patris & conſuetudinem expreſſerat. pulſus interea regno Ptolemæus doloſis conſilijs (ut dixit Sibylla, ſenſit Poſthumus) Romã uenit. huic egenti, et roganti hic infelix pecuniam credidit: nec tum primum: nam regnanti crediderat abſens: nec temere credere putabat, quòd erat nemini dubiũ, quin is in regnũ reſtitueretur à ſenatu populoq; R. in dando autẽ & credendo proceſſit longius: nec ſuam solũ pecuniã credidit, ſed etiã amicorũ: ſtulte: quis negat? aut quis iam nõ admonet? quod male cecidit, bene cõſultũ putares? id eſt difficile, quod cũ ſpe magna ſis ingreſſus, id nõ exequi uſq; ad extremum. ſupplex erat Rex, multa rogabat, omnia

pollicebatur : ut iam metuere Posthumus cogeretur, ne, quod crediderat, perderet, si credēdi constituisset modū. nihil autē erat illo blandius, nihil hoc benignius: ut magis pœniteret cœpisse, quàm liceret desistere. hinc primū exoritur crimē illud: senatū corruptū esse dicunt. ò dij immortales, hæc est illa exoptata iudiciorū seueritas? corruptores nostri causam dicunt: nos, qui corrupti sumus, non dicimus. quid ego senatum defendam hoc loco iudices? omni equidē loco debeo, ita de me est meritus ille ordo: sed id nec agitur hoc tempore, nec cū Posthumi causa resi sta coniuncta est. quanquam ad sumptum itineris, ad illam magnificentiam apparatus, comitatumq; regium suppeditata pecunia à Posthumo est, factæq; syngraphæ sunt in Albano Cn. Pompeij, cū ille Roma profectus esset: tamen non debuit is, qui dabat, quo ille, qui accipiebat, consumeret, quærere: non. n. latroni, sed Regi credidit; nec Regi inimico populi R. sed ei, cuius reditū Consuli datū à senatu uidebat; nec ei Regi, qui alienus ab hoc imperio esset, sed ei, quicum fœdus feriri in Capitolio uiderat. quòd si creditor in culpa sit, non qui improbe credita pecunia usus: damnetur is, qui fabricatus gladium est, et uendidit; non is, qui illo gladio ciuem aliquem interemit. quamobrē neque tu C. Memmi hoc facere debes, ut senatū, cuius auctoritati te ab adolescentia dedisti, in tanta infamia uersari uelis: neq; ego id, quod non agitur, defendere: Posthumi enim causa, quæcūque est, seiūcta à senatu est. quòd si item à Gabinio seiunctā ostēdero, certe, quod dicas, nihil habebis: est enim hæc causa, quò ea pecunia peruenerit, quasi quædam appendicula causæ iudicatæ, atq; damnatæ. sunt lites æstimatæ A.

Gabinio: nec prædes dati, nec ex eius bonis, quanta sum
* ma litium fuisset, à populo recipi, lex æqua est. iubet lex Iulia persequi ab ijs, ad quos ea pecunia, quam is ceperit qui damnatus sit, peruenerit. si est hoc nouum in lege Iulia, sicuti multa sunt seuerius scripta, quàm in antiquis legibus, & sanctius iudicata: sanè etiã cõsuetudo huius generis iudiciorũ noua. sin hoc totidem uerbis trãslatũ caput est, quot fuit non modo in Cornelia, sed etiam ante in lege Seruilia: per deos immortales, quid agimus iudices, aut quem hũc morem nouorũ iudiciorũ in Remp. inducimus? erat. n. hæc consuetudo nota uobis quidem omnibus, sed, si usus magister est optimus, mihi debet esse notissima. accusaui de pecunijs repetũdis, iudex sedi, Prætor quæsiui, defendi plurimos, nulla pars, quæ aliquã facultatẽ dicendi afferre posset, nõ mea fuit. ita contendo, neminem unquã, quò ea pecunia peruenisset, causam dixisse, qui in æstimãdis litibus appellatus nõ esset: in litibus autem nemo appellabatur, nisi ex testiũ dictis, aut tabulis priuatorũ, aut rationibus ciuitatũ. itaque in inferẽdis litibus adesse solebant, qui aliquid de se uerebantur: &, cum erant appellati, si uidebatur, statim cõtradicere solebant: sin eius temporis recentem inuidiã pertimuerãt, respõdebant postea: quod cũ fecissent, permulti sæpe uicerũt. hoc uero nouũ est, ante hoc tẽpus omnino inauditũ: in litibus Posthumi nomen est nusquã: in litibus dico? modo uos ijdẽ in A. Gabiniũ iudices sedistis: nũ quis testis Posthumũ appellauit? testis autẽ? nũ accusator? nũ denique toto illo iudicio Posthumi nomẽ audistis? nõ igitur reus ex ea causa, quæ iudicata est, redundat Posthumus, sed est arreptus unus eques R. de pecunijs repe=

tundis reus: quibus tabulis? quæ in iudicio à Gabinio recitatæ non sunt: quo teste? à quo tum appellatus nusquã est: qua appellatione litium? in qua Posthumi mentio facta nulla est: qua lege? qua non tenetur. hic iam iudices uestri consilij res est, uestræ sapientiæ: quid deceat uos, nõ quantum liceat uobis, spectare debetis. si enim, quid liceat, quæritis: potestis tollere è ciuitate, quem uultis: tabella est, quæ dat potestatem, occultat eadem libidinem: cuius conscientia nihil est quod quisquam timeat, si non pertimescat suam. ubi est igitur sapientia iudicis? in hoc, ut, non solum quid possit, sed etiam quid debeat, ponderet; nec, quantum sibi permissum, meminerit solum, sed etiam quatenus cõmissum sit. datur tibi tabella iudicijs: qua lege? Iulia de pecunijs repetundis: quo de reo? de equite R. at iste ordo lege ea nõ tenetur. illo, inquit, capi-
* te, quod erat in Posthumũ, quòd in Gabiniũ iudex esses, nihil Gabinio datum, cum in eum lites æstimarentur? at nũc audio. reus igitur Posthumus est ea lege, qua nõ modo ipse, sed totus etiam ordo solutus ac liber est. hic ego nunc non uos prius implorabo equites R. quorum ius iudicio tentatur; quàm uos senatores, quorũ agitur fides in hunc ordinem: quæ quidem cum sæpe ante, tum in hac ipsa causa nuper est cognita. nam cum, optimo & præstantissimo Consule Cn. Pompeio de hac ipsa quæstione referente, existerent non nullæ, sed perpaucæ tamen acerbæ sententiæ, quæ censerent, ut Tribuni, ut præfecti, ut scribæ, ut comites omnes magistratuũ lege hac tenerẽtur: uos, uos, inquã, ipsi & senatus frequens restitit: & quanquam tum propter multorum delicta etiam ad innocentium periculum tempus illud exarserat, tamẽ, cũ odium

non reſtingueretis, huic ordini ignem nouum ſubijci non
ſiuiſtis. hoc animo igitur ſenatus. quid uos equites R. quid
tandem eſtis acturi? Glaucia ſolebat, homo impurus, ſed
tamen acutus, populum monere, ut, cum lex aliqua reci=
taretur, primũ uerſum attenderet: ſi eſſet, Dictator, Con
ſul, Prætor, Magiſter equitum, ne laboraret, ſciret nihil
ad ſe pertinere: ſin autẽ, quicunque poſt hanc legem, ui
deret ne qua noua quæſtione alligaretur. nunc uos equi
tes R. uidete. ſcitis me ortũ è uobis, omnia ſemper ſenſiſ=
ſe pro uobis: nihil horum ſine magna cura, & ſumma
charitate ueſtri ordinis loquor: alius alios homines et or
dines, ego uos ſemper cõplexus ſum. moneo, & prædico,
integra re cauſáq; denũcio, omnes homines deósq; teſtor,
dum poteſtis, dum licet, prouidete, ne duriorẽ uobis con=
ditionem ſtatuatis, ordiniq; ueſtro, quã ferre poſſit. ſer=
pet hoc malũ, mihi credite, longius, quã putatis. poten=
tiſſimo & nobiliſſimo Tribuno pl. M. Druſo unam in
equeſtrem ordinem quæſtionem ferenti, ſi quis ob rem iu
dicatam pecuniam cepiſſet, aperte equites R. reſtiterunt.
quid? hoc licere nolebant? minime, neque ſolum hoc ge=
nus pecuniæ capiendæ turpe, ſed etiam nefarium arbi=
trabantur: attamen ita diſputabant, eos teneri legibus
oportere, qui ſuo iudicio eſſent illam conditionem uitæ
ſecuti. delectat ampliſſimus ciuitatis gradus, ſella curu=
lis, faſces, imperia, prouinciæ, ſacerdotia, triumphi, de=
nique imago ipſa ad poſteritatis memoriam prodita: eſt
ſimul etiam ſolicitudo aliqua, & legum & iudiciorum
maior quidam metus. nos iſta nunquam contempſimus,
(ita enim diſputabant) ſed hanc uitam quietam, atque
otioſam ſecuti ſumus. quæ quoniã honore caret, careat

etiam molestia. tam es tu iudex, quàm ego senator. ita est, sed tu istud petijsti, ego hoc cogor. quare aut iudici mihi nõ esse liceat, aut legem lege senatoria non timere. hoc uos equites R. ius à patribus acceptũ amittetis? moneo, ne faciatis. rapientur homines in hæc iudicia ex omni non modo inuidia, sed sermone maleuolorum, nisi cauetis. si iam uobis nũtiaretur, in senatu sententias dici, ut his legibus teneremini, concurrendum ad curiam putaretis: si lex ferretur, conuolaretis ad rostra. uos senatus liberos hac lege esse uoluit, populus nunquam alligauit: soluti huc cõuenistis: ne constricti discedatis, cauete. nam si Posthumo fraudi fuerit, qui nec Tribunus, nec præfectus, nec ex Italia comes, nec familiaris Gabinij fuit: quonam se modo defendent posthac, qui uestri ordinis cum magistratibus nostris fuerint his causis implicati? tu, inquit, Gabiniũ, ut Regem reduceret, impulisti. non patitur mea etiam fides de Gabinio grauius agere: quem enim ex tantis inimicitijs receptum in gratiã summo studio defenderim, hunc afflictum uiolare nõ debeo. quocum stante si me Cn. Pompeij auctoritas in gratiam non reduxisset, nũc iam ipsius fortuna reduceret: sed tamen, cum ita dicit, Posthumi impulsu Gabinium profectum Alexandriam; si defensioni Gabinij fidem nõ habes, obliuisceris'ne etiã accusationis tuæ? Gabinius se id fecisse dicebat Reip. causa, quòd classem Archelai timeret, quòd mare refertũ fore prædonũ putaret. lege etiam id sibi licuisse dicebat. tu inimicus negas, ignosco, & eo magis, quòd est contra illud iudicatum. redeo igitur ad crimen et accusationem tuam. quid uociferabare, decem millia talentũ Gabinio esse promissa? huic uidelicet per=

blandus reperiendus fuit, qui hominem, ut tu uis, auariſſimum exoraret, ſeſtertium bis millies et quadringenties ne magnopere contemneret. Gabinius illud quoquo conſilio fecit, fecit certe ſuo: quæcũque mens illa fuit, Gabinij fuit. ſiue ille, ut ipſe dicebat, gloriam, ſiue, ut tu uis, pecuniam quæſiuit, quæſiuit ſibi. num Gabinij comes, uel ſectator? negat: non ad Gabinij, cuius id negotiũ non erat, ſed ad P. Lentuli clariſſimi uiri auctoritatem, à ſenatu profectam, & conſilio certo, et ſpe non dubia Romam contenderat. at Diœcetes fuit regius: et quidem in cuſtodia etiam fuit regia: et uita eius oblata pœnæ eſt. multa præterea, quæ libido Regis, quæ neceſſitas coegit ferre, pertulit. quarum omnium rerum una reprehenſio eſt, quòd regnũ intrarit, quòd poteſtati ſe Regis commiſerit: uerũ ſi quærimus, ſtulte: quid enim ſtultius, quã equitem R. ex hac urbe, huius, inquam, Reip. ciuem, quæ eſt una maxime et fuit ſemper libera, uenire in eũ locũ, ubi parendum alteri, et ſeruiendum ſit? ſed ego in hoc tandem Poſthumo non ignoſcam homini mediocriter docto, qui uideã ſapientiſſimos homines eſſe lapſos? uirum unũ totius Græciæ facile doctiſſimum Platonem, iniquitate Dionyſij Siciliæ tyrãni, cui ſe ille commiſerat, in maximis periculis inſidijſq; eſſe uerſatũ accepimus; Calliſthenem, doctum hominem, comitem Magni Alexandri, ab Alexandro necatum; Demetrium, et ex Rep. Athenis quã optime digeſſerat, & ex doctrina nobilem & clarum, qui Phalereus uocitatus eſt, in eodem iſto Aegypti regno aſpide ad corpus admota uita eſſe priuatum. plane confiteor fieri nihil poſſe dementius, quã ſcientem in eũ locũ uenire, ubi libertatem ſis perditurus: ſed huius iſtius

facti stultitiam maior iam superior stultitia defendit: quæ facit, ut hoc stultissimum facinus, quòd in regnũ uenerit, quòd Regi se commiserit, sapienter factum esse uideatur: siquidem tam semper stulti, quàm sero sapientis est, cũ stultitia sua impeditus sit, quoquo modo possit se expedire. quamobrem illud maneat, & fixum sit, quod neque moueri, neque mutari potest, in quo æqui sperasse Posthumũ dicunt, peccasse iniqui, ipse etiã insanisse se cõfitetur, quòd suam, quòd pecuniam amicorum Regi crediderit cum tanto fortunarum suarũ periculo. hoc quidem semel suscepto atque cõtracto, perpetienda illa fuerũt, ut se aliquando ad suos uindicaret. itaque obijcias licet, quã uoles sæpe, palliatũ fuisse, aliqua habuisse nõ Romani hominis insignia: quoties eorũ quippiam dices, toties unum dices, atque illud, temere hunc pecuniã Regi credidisse, suas fortunas, atque famã libidini regiæ commisisse. fecerat temere: fateor: mutari factũ iam nullo modo poterat. aut palliũ sumendum Alexandriæ, ut et Romæ togato esse liceret: aut omnes fortunæ abijciendæ, si togam retinuisset. deliciarum causa et uoluptatis non modo ciueis R. sed & nobiles adolescentes, et quosdam etiam senatores summo loco natos, nõ in hortis aut suburbanis suis, sed Neapoli in celeberrimo oppido cum mitella sæpe uidemus. chlamydatum illum L. Syllam imperatorem, L. uero Scipionis, qui bellum in Asia gessit, Antiochumq; deuicit, non solum cum chlamyde, sed etiã cum crepidis in Capitolio statuã uidetis. quorum impunitas fuit nõ modo à iudicio, sed etiam à sermone. facilius certe P. Rutiliũ Rufum necessitatis excusatio defendet: qui cum à Mithridate Mitylenis oppressus esset,

crudelitatem

crudelitatem Regis in togatos uestitus mutatione uitauit. ergo ille P. Rutilius, qui documentũ fuit hominibus nostris uirtutis, antiquitatis, prudentiæ, consularis homo soccos habuit, et palliũ, nec uero ideo id homini tum quisquã, sed tempori assignandũ putauit: Posthumo crimen uestitus afferet is, in quo spes fuit, posse sese aliquãdo ad fortunas suas peruenire? nã ut uentũ est Alexãdriã ad Auleté iudices, hæc una ratio à Rege proposita Posthumo est seruãdæ pecuniæ, si curationem et quasi dispensationem regiã suscepisset. id autem facere nõ poterat nisi Diœcetes: hoc. n. nomine utitur, qui à Rege esset constitutus. odiosum negotium Posthumo uidebatur: sed erat nulla omnino recusatio. molestũ etiã nomen ipsum: sed res habebat nomẽ hoc apud illos, nõ hic imposuerat. oderat uestitum etiã illum: sed sine eo nec nomen illud poterat, nec munus tueri. ergo aderat uis, ut ait poeta ille noster, quæ summas frãgit infirmatq; opes. moreretur, inquies: nã id sequitur. fecisset certe, si sine maximo dedecore tam impeditis suis rebus potuisset emori. nolite igitur fortunã cõuertere in culpã, neq; Regis iniuriã huius crimen putare, nec consiliũ ex necessitate, nec uolũtatem ex ui interpretari. nisi forte eos etiã, qui in hostes, aut in prædones inciderint, si aliter quippiam coacti faciant, quã libere, uituperandos putes. nemo nostrũ ignorat, etiã si experti nõ sumus, cõsuetudinem regiã: Regum autem sunt hæc imperia, Animaduerte, & dicto pare: et, Præter rogitatũ si querare: et illæ minæ, Si te secũdo lumine hic offendero, moriere. quæ, nõ ut delectemur solũ, legere & spectare debemus, sed ut cauere etiã et effugere discamus. at ex hoc ipso crimẽ exoritur.

ait enim, dum Gabinio pecuniam Posthumus cogeret ex decumis imperatorum, pecuniam sibi coegisse. nō intelligo, hoc quale sit, utrū accessionem decumæ, ut nostri facere coactores solent, centesima, an decessionem de summa fecerit. si accessioné, undecim millia talentū ad Gabinium peruenerunt. at non modo abs te decem millia obiecta sunt, sed etiā ab his æstimata. addo illud etiam: qui tandem conuenit, aut tam graui onere tributorum ad tantam pecuniā cogendam mille talentū accessionem esse factam, aut in tāta mercede hominis, ut uis, auarissimi mille talentū decessionem esse cōcessam? neque enim fuit Gabinij, remittere tantum de suo; nec Regis, imponere tantum pati suis. aderunt testes Legati Alexandrini. hi nihil in Gabinium dixerunt: immo hi Gabinium laudauerūt. ubi ergo ille mos? ubi consuetudo iudiciorum? ubi exempla? solet'ne is dicere in eum, qui pecuniam redegit, qui in illum, cuius nomine ea pecunia redigeretur, nō dixerit? age, si is, qui nō dixit, solet: etiam'ne is solet, qui laudauit? ijsdem testibus, et quidem nō productis, sed dictis testiū recitatis, quasi præiudicata res ad has causas deferri solet. & ait etiā meus familiaris & necessarius eādem causam Alexandrinis fuisse, cur laudarēt Gabiniū, quæ mihi fuerit, cur eundem defenderē. mihi C. Memmi causa defendendi Gabinij fuit recōciliatio gratiæ. neque me uero pœnitet mortales inimicitias, sempiternas amicitias habere. nā si me inuitum putas, ne Cn. Pompeij animum offenderem, defendisse: causam, et illū, et me uehementer ignoras: neque. n. Pompeius me sua causa quidquā facere uoluisset inuitum; neque ego, cui omniū ciuiū libertas charissima fuisset, meā proiecis=

ſem. quandiu inimiciſſimus Gabinio fui, nõ amiciſſimus mihi, nõ Pompeius fuit: nec, poſteaquã illius auctoritate eam dedi ueniã quam debui, quidquã ſimulaui, ne cum mea perfidia illi etiã ipſi facerem, cui beneficium dediſſem, iniuriam. nam nõ redeundo in gratiã cum inimico, non uiolabam Pompeium: ſi per eum reductus inſidioſe rediſſem, me ſcilicet maxime, ſed proxime illũ quoque fefelliſſem. at de me omittamus. Ad Alexandrinos iſtos reuertamur. quod habent os? quã audaciam? modo uobis inſpectantibus in iudicio Gabinij tertio quoque uerbo excitabãtur. negabant pecuniã Gabinio datã. recitabatur identidem Pompeij teſtimoniũ, Regem ad ſe ſcripſiſſe, nullam pecuniam Gabinio, niſi in rem militarem, datam. nõ eſt, inquit, tum Alexandrinis teſtibus creditum. quid? poſtea creditũ? nõ. quamobrẽ? quia nũc aiunt, quod tum negabant. quid ergo? iſta cõditio eſt teſtium, ut, quibus creditum non ſit negantibus, iiſdem credatur dicentibus? at ſi uerũ tum cum ueriſſima fronte dixerunt, nunc mentiuntur. ſi tunc mentiti ſunt, doceant nos
* uerũ. quid uultis? ſileãt. dicere audiebamus Alexãdriã, nunc cognoſcimus: illinc omnes præſtigiæ, illinc, inquã, omnes fallaciæ, omnia denique ab his nũmorũ argumenta nata ſunt. nec mihi longius quidquã eſt iudices, quàm uidere hominum uultus. dixerunt hic modo nobiſcum ad hæc ſubſellia, quibus ſupercilijs renuentes huic decem milliũ crimini? iam noſtis inſulſitatem Græcorum. humeris geſtum agebant: tum temporis credo cauſa, nunc ſcilicet tempus nullum eſt. ubi ſemel quis peierauerit, ei credi poſtea, etiam ſi per plureis deos iuret, non oportet, præſertim iudices cum in his iudicijs ne locus qui-

dem nouo testi soleat esse, ob eamq; causam iidem iudices retineãtur, qui fuerint de reo, ut his nota sint omnia, neq; quid fingi noui possit. lites, quò ea pecunia peruenerit, nõ suis proprijs iudicijs, sed in reũ factis cõdemnari solent. itaque si aut prædes dedisset Gabinius, aut tantũ ex eius bonis, quãta summa litiũ fuisset, populus recepisset: quãuis magna ad Posthumũ ab eo pecunia peruenisset, nõ redigeretur: ut intelligi facile possit, quod ex ea pecunia ad quẽ eorũ, qui damnatus est, peruenisse in illo primo iudicio planũ factum sit, id hoc genere iudicij redigi solere. nũc uero quid agitur? ubi terrarum sumus? quid tam insolens, tam peruersum præposterum'ue dici, aut excogitari potest? accusatur is, qui nõ abstulit à Rege, sicut Gabinius iudicatus est, sed qui maximã Regi pecuniã credidit. ergo is Gabinio dedit, qui nõ huic reddidit. iam cedo, cum is, qui pecuniã Posthumo debuit, nõ huic, sed Gabinio dederit: cõdemnato Gabinio, utrũ illi eam pecuniã reddidit, an etiã nunc debet? at habet, & celat: sunt enim qui ita loquãtur. quod genus tãdem est istud ostentationis, et gloriæ? si nihil habuisset unquã, tamen, si quæsisset, cur is dissimularet habere, causa non esset. qui uero duo lauta, et copiosa patrimonia accepisset, remq; præterea bonis et honestis rationibus auxisset: quid esset tandem causæ, cur existimari uellet nihil habere? an cum credebat inductus usuris, id agebat, ut haberet quãplurimum: posteaquã exegit quod crediderat, ut existimaretur egere, nouũ genus hoc gloriæ concupiscit? dominatus est enim, inquit, Alexandriæ. immo uero in superbissimo dominatu fuit: pertulit ipse custodiã: uidit in uinculis familiares suos: mors ob oculos sæpe

uerſata eſt: nudus atque egens ad extremum fugit è re=
gno. At permutata aliquando pecunia eſt: ductæ naues
Poſthumi Puteolis ſunt : auditæ uiſæq; merces, fallaces
quidem, & fucoſæ, chartis, & linteis, & uitro delatæ:
quibus cum multæ naues refertæ fuiſſent, una non pa=
* tuit parua, arctata. plus ille Puteolanus ſermo illius tem
poris, uectorumq; curſus, atque oſtentatio, tũ ſubinuiſum
apud maleuolos Poſthumi nomen propter opinionem pe
cuniæ neſcio quã æſtatem unam cõplures aures referſit
iſtis ſermonibus. uerũ autẽ iudices ſi ſcire uultis, niſi C.
Cæſaris ſumma in omnes, incredibilis in hunc eadẽ libe
ralitas extitiſſet, nos hũc Poſthumum iampridem in foro
non haberemus. ille onera multorũ huius amicorũ exce=
pit unus: quæq; multi homines neceſſarij ſecũdis Poſthu
mi rebus deſcripta ſuſtinuerũt, nũc eius afflictis fortunis
uniuerſa ſuſtinet. umbrã equitis R. et imaginem uidetis
iudices, unius amici cõſeruatã auxilio, et fide. nihil huic
eripi poteſt præter hoc ſimulacrum priſtinæ dignitatis,
quod Cæſar ſolus tuetur, et ſuſtinet. quæ quidem in mi=
ſerrimis rebus huic tamẽ tribuenda eſt maxima. niſi ue
ro hoc mediocri uirtute effici poteſt, ut tãtus ille uir tan
ti ducat hunc, & afflictum præſertim, & abſentem, &
in tanta fortuna ſua, ut aliena reſpicere magnũ ſit; tan
ta oppugnatione maximarũ rerum quas gerit, atq; geſ=
ſit, ut uel obliuiſci aliorum non ſit mirũ, uel, ſi memine=
rit, oblitum eſſe facile poſſit probare. multas equidem C.
Cæſaris uirtutes, magnas, incredibileisq; cognoui: ſed sũt
cæteræ maioribus quaſi theatris propoſitæ, & penè po=
pulares. caſtris locum capere, exercitum inſtruere, expu=
gnare urbes, aciem hoſtium profligare, hanc uim frigo=

rum hiememq;, quam nos uix huius urbis tectis sustinemus, excipere, his ipsis diebus hostem persequi, tum, cum etiam feræ latibulis se tegant, atq; omnia bella iure gentium conquiescant: sunt ea quidem magna: quis negat? sed magnis excitata sunt præmijs ad memoriam hominum sempiternam. quo minus admirandum est, eum facere illa, qui immortalitatem cõcupiuerit. hæc mira laus est, quæ non poetarũ carminibus, non annaliũ monimentis celebratur, sed prudentiũ iudicio expenditur. equitem R. ueterem amicum suũ, studiosum, amãtem, obseruantem sui, non libidine, nõ turpibus impensis cupiditatum, atq; iacturis, sed experientia patrimonij amplificandi labentem excepit, corruere non siuit, fulsit & sustinuit re, fortuna, fide, hodieq; sustinet, nec amicũ pendentem corruere patitur, nec illius animi aciem perstringit splendor sui nominis, nec mẽtis quasi luminibus officit altitudo fortunæ, & gloriæ. sint sanè illa magna, quæ re uera magna sunt: de iudicio animi mei, ut uolet, quisq; sentiat: ego enim hanc in tantis opibus, tanta fortuna liberalitatem in suos, memoriã amicitiæ reliquis uirtutibus omnibus antepono. quam quidem uos iudices in nouo genere bonitatem inusitatam claris ac præpotentibus uiris non modo nõ aspernari ac refutare, sed cõplecti etiam, & augere debetis, & eo magis, quòd uidetis hos quasi sumptos dies ad labefactãdũ illius dignitatẽ. ex qua illi nihil detrahi potest, quod non aut fortiter ferat, aut facile restituat: amicissimum hominem si honestate spoliatum audierit, nec sine magno dolore feret, nec id amiserit, quod posse speret recuperari. Satis multa hominibus non iniquis hæc esse debent, nimis etiam multa uo

bis, quos æquiſſimos eſſe confidimus. ſed ut omnium uel
ſuſpicioni, uel maleuolentiæ, uel crudelitati ſatisfiat: oc=
cultat pecuniam Poſthumus, latent regiæ diuitiæ; ecquis
eſt ex tanto populo, qui bona C. Rabirij Poſthumi num
mo ſeſtertio ſibi addici uelit? ſed miſerũ me quanto hæc
dixi cum dolore. hem Poſthume, tu'ne es Curij filius, C.
Rabirij iudicio, & uoluntate filius, natura ſororis filius?
tu'ne ille in omneis tuos liberalis? cuius multos bonitas
locupletauit, qui nihil profudiſti, nihil ullam in libidinẽ
contuliſti? tua Poſthume nummo ſeſtertio à me addi=
cuntur? ò meum miſerum acerbumq; præconiũ. at hoc
etiam optat miſer, ut cõdemnetur à uobis; ita bona ue=
neant, ut ſolidum ſuũ cuique ſoluatur: nihil iam aliud
niſi fidem curat: nec uos huic, ſi iã obliuiſci ueſtræ man
ſuetudinis uolueritis, quidquã præterea poteſtis eripere.
quod iudices ne faciatis, oro obteſtorq; uos, atq; eo ma=
gis, ſi aduentitia pecunia petitur ab eo, cui ſua non red=
ditur: nam in eum, cui miſericordia opitulari debeat,
inuidia quæſita eſt. ſed iam quoniã, ut ſpero, fidem, quã
potui, tibi præſtiti Poſthume, reddam etiã lacrymas, quas
debeo: quas quidem ego tuas in meo caſu plurimas uidi.
uerſatur ante oculos luctuoſa nox meis omnibus, cum
tu totum te cum tuis copijs ad me detuliſti. tu comiti=
bus, tu præſidio, tu etiam tanto põdere auri, quantũ tem
pus illud poſtulabat, diſceſſum illũ ſuſtentaſti. tu nũquã
meis me abſente liberis, nunquã cõiugi meæ defuiſti. poſ
ſum excitare multos reductos teſtes liberalitatis tuæ:
quod ſæpe audiui patri tuo, qui id feciſſet, magno adiu=
mento in iudicio capitis fuiſſe. ſed iam omnia timeo:
bonitatis ipſius inuidiam reformido. iam indicat tot

hominum fletus, quàm sis charus tuis: & me dolor debilitat, includitq; uocem. uos obsecro iudices, ut huic optimo uiro, quo nemo melior unquam fuit, nomen equitis R. & usuram huius lucis, & uestrum conspectum ne eripiatis. hic uos aliud nihil orat, nisi ut rectis oculis hác urbem sibi intueri, atque in hoc foro uestigium facere liceat: quod ipsum fortuna eripuerat, nisi unius amici opes subuenissent.

PRO M. MARCELLO. ORATIO XLI.

d Iuturni silentij P. C. quo eram his temporibus usus, nõ timore aliquo, sed partim dolore, partim uerecundia, finẽ hodiernus dies attulit, idemq́; initiũ, quæ uellem, quæq́; sentirẽ, meo pristino more dicendi: tantam enim mansuetudinem, tam inusitatã inauditamq́; clementiã, tantum in summa potestate rerum omnium modum, tam denique incredibilem sapientiam ac penè diuinam tacitus nullo modo præterire possum: M. enim Marcello uobis P. C. Reiq́; pub. reddito, nõ solũ illius, sed meam etiã uocem, & auctoritatem & uobis, & Reip. conseruatam ac restitutam puto: dolebã enim P. C. ac uehementer angebar, cum uiderem uirum talem, qui in eadẽ causa, in qua ego, fuisset, nõ in eadẽ esse fortuna: nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam, uersari me in uestro ueteri curriculo, illo æmulo atque imitatore studiorum ac laborum meorũ quasi quodam socio à me & comite distracto. ergo & mihi meæ pristinæ uitæ consuetudinem C. Cæsar interclusam aperuisti, & his omnibus ad bene de omni Rep. sperandũ quasi signũ aliquod sustulisti: intellectũ est enim mihi quidem in multis, et maxime in me ipso, sed paulo ante in omnibus, cum M. Marcellum senatui populoq́; R. & Reip. concessisti, cõmemoratis præsertim etiã offensionibus, te auctoritatem huius ordinis, dignitatemq́; Reip. tuis uel doloribus uel suspicionibus anteferre. ille quidẽ fructum omnis ante actæ uitæ hodierno die maximum

cepit cum summo consensu senatus, tum præterea iudicio tuo grauissimo, & maximo. ex quo profecto intelligis, quanta in dato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria. est uere fortunatus ille, cuius ex salute non minor penè ad omnes, quàm ad illum uentura sit, lætitia peruenerit. quod ei quidẽ merito, atque optimo iure contigit: quis enim est illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium studio, aut innocentia, aut ullo genere laudis præstantior? nullius tantum est flumen ingenij, nulla dicendi aut scribendi tanta uis tantáq; copia, quæ non dicã exornare, sed enarrare C. Cæsar res tuas gestas possit: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicã tua, nullam in his esse laudem ampliorem, quàm eam, quã hodierno die consecutus es. soleo sæpe ante oculos ponere, idq; libenter crebris usurpare sermonibus; omnes nostrorum imperatorum, omnes exterarum gentium potentissimorumq; populorum, omnes clarissimorum Regum res gestas cum tuis nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec uarietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec dissimilitudine bellorum posse conferri; nec uero disiunctissimas terras citius cuiusquã passibus potuisse peragrari, quàm tuis non dicam cursibus, sed uictorijs illustratæ sunt. quæ quidem ego nisi ita magna esse fatear, ut ea uix cuiusquã mens aut cogitatio capere possit, amẽs sim. sed tamen sunt alia maiora. nam bellicas laudes solent quidã extenuare uerbis, easq; detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ sint imperatorum: & certe in armis militum uirtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes, cõmeatus multum iuuant: maximam uero partem quasi

ſuo iure fortuna ſibi uendicat, &, quidquid eſt proſpere
geſtum, id penè omne ducit ſuum . at uero huius gloriæ
C. Cæſar, quam es paulo ante adeptus, ſociũ habes nemi
nem: totum hoc, quantũcunque eſt, quod certe maximũ
eſt, totum eſt, inquam, tuum: nihil ſibi ex iſta laude cen
turio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit:
quin etiam illa ipſa rerum humanarum domina fortu=
na in iſtius ſe ſocietatem gloriæ non offert, tibi cedit, tuã
eſſe totam, & propriam fatetur: nunquam enim teme=
ritas cum ſapientia commiſcetur, nec ad conſilium caſus
admittitur. domuiſti gentes immanitate barbaras, multi
tudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum ge=
nere abundantes: ſed tamen ea uiciſti, quæ et naturam,
& conditionem, ut uinci poſſent, habebãt: nulla eſt enim Nota.
tanta uis, tanta copia, quæ non ferro ac uiribus debilita
ri frangiq; poſſit. uerum animum uincere, iracundiam soluta.
cohibere, uictoriam temperare, aduerſarium nobilitate,
ingenio, uirtute præſtantem nõ modo extollere iacentẽ,
ſed etiã amplificare eius priſtinam dignitatem, hæc qui
faciat, non ego eum cum ſummis uiris comparo, ſed ſi=
millimum deo iudico. itaque C. Cæſar bellicæ tuæ lau
des celebrabuntur illæ quidem non ſolum noſtris, ſed pe=
nè omnium gentium literis, atque linguis, neque ulla un
quam ætas de tuis laudibus conticeſcet: ſed tamen eiuſ=
modi res neſcio quo modo, etiam dum audiuntur, aut
dum leguntur, obſtrepi clamore militum uidentur, &
tubarum ſono: at uero cum aliquid clementer, mãſuete,
iuſte, moderate, ſapienter factum, in iracundia præſer=
tim, quæ eſt inimica conſilio, & in uictoria, quæ natu
ra inſolens, & ſuberba eſt, aut audimus, aut legimus,

quo studio incendimur non modo in gestis rebus, sed etiã in fictis? ut eos sæpe, quos nunquam uidimus, diligamus. te uero, quem præsentem intuemur, cuius mentem sensúsq; et hos cernimus, ut, quidquid belli fortuna reliquũ Reip. fecerit, id esse saluum uelis, quibus laudibus efferemus? quibus studijs prosequemur? qua beneuolentia cõplectemur? parietes mediusfidius C. Cæsar, ut mihi uidetur, huius curiæ tibi gratias agere gestiunt, quòd breui tempore futura sit illa auctoritas in his maiorũ suorũ & suis sedibus. equidem cum C. Marcelli, uiri optimi, & commemorabili pietate ac uirtute præditi, lacrymas modo uobiscum uiderem, omnium Marcellorum meum pectus memoria effodit. quibus tu etiã mortuis, M. Marcello conseruato, dignitatem suam reddidisti, nobilissimámq; familiam, iã ad paucos redactam, penè ab interitu uindicasti. hunc tu igitur diem tuis maximis, & innumerabilibus gratulationibus iure antepones: hæc enim res unius est propria Cæsaris: cæteræ duce te gestæ, magnæ illæ quidem, sed tamen multo magnóq; comitatu: huius autem rei tu idem es & dux, & comes: quæ quidem tanta est, ut trophæis, monimentísq; tuis nulla unquã allatura sit finem ætas: nihil enim est opere aut manu factũ, quod aliquando non cõficiat, & consumat uetustas: at uero hæc tua iustitia, et lenitas animi florescet quotidie magis, ita, ut quantum operibus tuis diuturnitas detrahet, tantum afferat laudibus. & cæteros quidem omnes uictores bellorum ciuilium iam ante æquitate, & misericordia uiceras, hodierno uero die te ipsum uicisti. uereor ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio. ip=

sam uictoriam uicisse uideris, cum ea ipsa, quæ illa erat adepta, uictis remisisti: nam cum ipsius uictoriæ conditione iure omnes uicti occidissemus, clementiæ tuæ iudicio cõseruati sumus: recte igitur unus inuictus es, à quo etiam ipsius uictoriæ conditio uisq; deuicta est. atque hoc C. Cæsaris iudicium P. C. quàm late pateat, attendite. omnes. n. qui ad illa arma fato sumus nescio quo Reip. misero funestóq; compulsi, & si aliqua culpa tenemur erroris humani, à scelere certe liberati sumus. nam cum M. Marcellum, deprecantibus uobis, Reip. conseruauit, memet mihi, et item Reip. nullo deprecante, reliquos amplissimos uiros & sibi ipsis, et patriæ reddidit, quorum et frequentiã, & dignitatẽ hoc ipso in consessu uidetis; nõ ille hostes induxit in curiã, sed indicauit à plerisque ignoratione potius, et falso atque inani metu, quã cupiditate, aut crudelitate ciuile bellum esse susceptum. quo quidem in bello semper de pace agendum, audiendumq; esse putaui; semperq; dolui, nõ modo pacem, sed orationem etiam ciuium pacem efflagitantium repudiari: neque enim ego illa, nec ulla unquã secutus sum arma ciuilia: semperq; mea consilia pacis & togæ socia, non belli atque armorũ fuerunt. hominem sum secutus priuato officio, non publico: tantumq; apud me grati animi fidelis memoria ualuit, ut nulla non modo cupiditate, sed ne spe quidem, prudens et sciens tanquã ad interitum ruerem uoluntarium. quod quidem meum consilium minime obscurũ fuit: nam et in hoc ordine, integra re, multa de pace dixi, et in ipso bello eadem etiam cũ capitis mei periculo sensi. ex quo nemo erit tã iniustus rerũ æstimator, qui dubitet, quæ Cæsaris uolũtas de bello

fuerit, cum pacis auctores conseruandos statim censue=rit, cæteris fuerit iratior. atque id minus mirũ uideretur fortasse tum, cum esset incertus exitus, & anceps fortu=na belli: qui uero uictor pacis auctores diligit, is profe=cto declarat, maluisse se nõ dimicare, quã uincere. atque huius quidẽ rei M. Marcello sum testis: nostri. n. sensus, ut in pace semper, sic tum etiam in bello congruebant. quoties ego eum, & quãto cum dolore uidi cum insolen tiam certorum hominum, tum etiam ipsius uictoriæ fe=rocitatem extimescentem? quo gratior tua liberalitas C. Cæsar nobis, qui illa uidimus, debet esse: nõ enim iam causæ sunt inter se, sed uictoriæ comparandæ. uidimus tuam uictoriã præliorum exitu terminatam, gladium uagina uacuũ in urbe non uidimus. quos amisimus ci=ues, eos Martis uis perculit, non ira uictoriæ: ut dubita=re debeat nemo, quin multos, si fieri posset, C. Cæsar ab inferis excitaret, quoniã ex eadem acie cõseruat quos po test. alterius uero partis nihil amplius eo dicam, quã, id quod omnes uerebamur, nimis iracundã futurã fuisse ui ctoriam: quidam enim nõ modo armatis, sed interdũ etiã otiosis minabãtur, nec, quid quisque sensisset, sed ubi fuisset, cogitandũ esse dicebant: ut mihi quidem uidean tur dij immortales, etiã si pœnas à populo R. ob aliquod delictum expetiuerunt, qui ciuile bellum tantum et tam luctuosum excitauerũt, uel placati iam, uel etiam satia=ti aliquando omnem spem salutis ad clementiam uicto=ris, & sapientiam contulisse. quare gaude tuo isto tam excellenti bono; et fruere cum fortuna & gloria, tum etiam natura et moribus tuis: ex quo quidem maximus est fructus, iucunditasq; sapienti. cætera cum tua re=

cordabere, etſi perſæpe uirtuti, tamen plerunque feli=
citati tuæ gratulabere: de nobis, quos in Rep. tecum ſi=
mul ſaluos eſſe uoluiſti, quoties cogitabis, toties de ma=
ximis tuis beneficijs, toties de incredibili liberalitate, to=
ties de ſingulari ſapientia tua cogitabis: quæ non modo
ſumma bona, ſed nimirũ audebo uel ſola dicere: tantus
eſt enim ſplendor in laude uera, tanta in magnitudine
animi & conſilij dignitas, ut hæc à uirtute donata, cæ=
tera à fortuna commodata eſſe uideantur. noli igitur
in conſeruandis bonis uiris defatigari, non cupiditate
præſertim aut prauitate aliqua lapſis, ſed opinione offi=
cij, ſtulta fortaſſe, certe non improba, & ſpecie qua=
dam Reip. nõ enim tua ulla culpa eſt, ſi te aliqui timue
runt; contráq; ſumma laus, quòd plerique minime ti=
mendum fuiſſe ſenſerunt. Nunc uenio ad grauiſſimã
querelam, & atrociſſimã ſuſpicionem tuam: quæ non
tibi ipſi magis, quàm cum omnibus ciuibus, tum ma=
xime nobis, qui à te conſeruati ſumus, prouidenda eſt.
quam etſi ſpero eſſe falſam, nunquam tamen uerbis ex
tenuabo: tua enim cautio, noſtra cautio eſt: ut, ſi in
alterutro peccandum ſit, malim uideri nimis timidus,
quã parum prudens. ſed quiſnam eſt iſte tam demens?
de tuiśne? tametſi qui magis ſunt tui, quàm quibus tu
ſalutem inſperantibus reddidiſti? an ex eo numero, qui
unà tecum fuerunt? non eſt credibilis tantus in ullo fu=
ror, ut, quo duce omnia ſumma ſit adeptus, huius ui=
tam non anteponat ſuæ. at ſi tui nihil cogitant ſceleris,
cauendum eſt, ne quid inimici. qui? omnes enim qui
fuerunt, aut ſua pertinacia uitam amiſerunt, aut
tua miſericordia retinuerunt: ut aut nulli ſuperſint

de inimicis, aut, qui superfuerunt, amicissimi sint. sed tamen cum in animis hominum tantæ latebræ sint, et tanti recessus, augeamus sanè suspicionem tuã: simul enim augebimus & diligentiam. nam quis est omnium tam ignarus rerum, tam rudis in Rep. tam nihil unquam nec de sua, nec de communi salute cogitans, qui non intelligat tua salute contineri suam, & ex unius tui uitam pendere omniũ? equidem de te dies noctesq;, ut debeo, cogitans, casus duntaxat humanos, & incertos euentus ualetudinis, & naturæ communis fragilitatem extimesco; doleoq;, cum Resp. immortalis esse debeat, eam in unius mortalis anima consistere. si uero ad humanos casus, incertosq; euentus ualetudinis, sceleris etiam accedat insidiarumq; consensio: quem deum, etiã si cupiat, opitulari posse Reip. credamus? omnia sunt excitãda tibi C. Cæsar uni, quæ iacere sentis belli ipsius impetu, quod necesse fuit, perculsa atque prostrata: cõstituenda iudicia, reuocanda fides, cõprimendæ libidines, propaganda soboles: omnia, quæ dilapsa iam fluxerunt, seueris legibus uincienda sunt. non fuit recusandum in tanto ciuili bello, tantoq; animorum ardore & armorum, quin quassata Resp. quicũque belli euentus fuisset, multa perderet et ornamẽta dignitatis, et præsidia stabilitatis suæ, multaq; uterque dux faceret armatus, quæ idem togatus fieri prohibuisset. quæ quidem nunc tibi omnia belli uulnera curanda sunt, quibus præter te mederi nemo potest. itaque illã tuam præclarissimã & sapientissimã uocem inuitus audiui, satis te diu uel naturæ uixisse, uel gloriæ: satis, si ita uis, naturæ fortasse, addo etiã, si placet, gloriæ, at, quod maximũ est, patriæ certe parũ. quare

re omitte quæſo iſtam doctorum hominū in contemnen=da morte prudentiam: noli noſtro periculo ſapiens eſſe. ſæpe enim uenit ad aures meas, te idem iſtud nimis cre=bro dicere, ſatis te tibi uixiſſe. credo, ſed tū id audirem, ſi tibi ſoli uiueres, aut ſi tibi etiam ſoli natus eſſes: nunc cum omniū ſalutem ciuium, cunctamq́; Remp. res tuæ geſtæ cōplexæ ſint, tantum abes à perfectione maximo=rum operum, ut fundamenta, quæ cogitas, non dum ie=ceris. hic tu modum tuæ uitæ non ſalute Reip. ſed æqui=tate animi definies? quid, ſi iſtud ne gloriæ quidem tuæ ſatis eſt? cuius te eſſe auidiſſimū, quāuis ſis ſapiens, non negabis. parum'ne igitur, inquies, gloriam magnā relin quemus? immo uero alijs, quāuis multis, ſatis, tibi uni parum: quidquid enim eſt, quāuis amplū ſit, id certe pa rum eſt tum, cum eſt aliquid amplius. quòd ſi rerū tua=rum immortalium C. Cæſar hic exitus futurus fuit, ut deuictis aduerſarijs Remp. in eo ſtatu relinqueres, in quo nunc eſt: uide quæſo, ne tua diuina uirtus admirationis plus ſit habitura, quàm gloriæ, ſi quidem gloria eſt illu=ſtris ac peruagata multorū & magnorum uel in ſuos ci ues, uel in patriam, uel in omne genus hominum famæ meritorum. hæc igitur tibi reliqua pars eſt, hic reſtat actus, in hoc elaborandum eſt, ut Remp. conſtituas, eáq; tu in primis cōpoſita ſumma tranquillitate, & otio per=fruare. tum te, ſi uoles, cum et patriæ, quod debes, ſol=ueris, et naturam ipſam expleueris ſatietate uiuendi, ſa=tis diu uixiſſe dicito. quid eſt enim omnino hoc ipſum diu, in quo eſt aliquid extremum, quod cum uenerit, o=mnis uoluptas præterita pro nihilo eſt, quia poſtea nulla futura ſit? quanquam iſte tuus animus nunquam his

angustijs, quas natura nobis ad uiuendum dedit, contentus fuit, semperq; immortalitatis amore flagrauit. nec uero hæc tua uita dicenda est, quæ corpore et spiritu continetur: illa inquã, illa uita est tua Cæsar, quæ uigebit memoria seculorum omnium, quam posteritas alet, quam ipsa æternitas semper intuebitur. huic tu inseruias, huic te ostentes oportet: quæ quidem, quæ miretur, iampridem multa habet, nunc, etiam quæ laudet, expectat. obstupescent posteri certe, imperia, prouincias, Rhenum, Oceanũ, Nilum, pugnas innumerabiles, incredibiles uictorias, monimenta, munera, triumphos audientes & legentes tuos. sed nisi hæc urbs stabilita tuis cõsilijs et institutis erit, uagabitur modo nomen tuũ longe, atque late, sedem quidem stabilem, et domiciliũ certũ non habebit. erit inter eos etiã, qui nascentur, sicut inter nos fuit, magna dissensio, cum alij laudibus ad cœlum res tuas gestas efferẽt, alij fortasse aliquid requirent, idq; uel maximum, nisi belli ciuilis incendiũ salute patriæ restinxeris, ut illud fati fuisse uideatur, hoc consilij. serui igitur ijs etiã iudicibus, qui multis post seculis de te iudicabunt, et quidem haud scio an incorruptius quã nos: nã et sine amore, & sine cupiditate, et rursus sine odio, et sine inuidia iudicabunt. id autem, etiã si tunc ad te, ut quidam falso putant, nõ pertinebit, nũc certe pertinet, te esse talẽ, ut tuas laudes obscuratura nulla unquã sit obliuio. diuersæ uoluntates ciuium fuerunt, distractæq; sententiæ: non enim consilijs solum & studijs, sed armis etiam & castris dissidebamus. erat autem obscuritas quædã, erat certamen inter clarissimos duces: multi dubitabãt, quid optimum esset; multi, quid sibi expediret; multi, quid

deceret; nõ nulli etiã, quid liceret. perfuncta Resp. est hoc misero fatalíq; bello: uicit is, qui non fortuna inflãmaret odiũ suũ, sed bonitate leniret, neque omnes, quibus iratus esset, eosdem etiam exilio, aut morte dignos iudicaret. arma ab alijs posita, ab alijs erepta sunt. ingratus est iniustusq; ciuis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum: ut etiam ille sit melior, qui in acie cecidit, quã qui in causa animã profudit: quæ enim pertinacia quibusdam, eadem alijs constantia uideri potest. sed quia iam omnis fracta dissensio est armis, & extincta æquitate uictoris: restat, ut omnes unũ uelint, qui modo habent aliquid non solum sapientiæ, sed etiam sanitatis: quia, nisi te C. Cæsar saluo, & in ista sententia, qua cũ antea, tum hodie uel maxime usus es, manente, salui esse non possumus. quare omnes te, qui hæc salua esse uolumus, et hortamur, et obsecramus, ut uitæ, ut saluti tuæ consulas; omnesq; tibi, ut pro alijs etiam loquar, quod de me ipse sentio, quoniã subesse aliquid putas quod cauendum sit, nõ modo excubias, et custodias, sed etiam laterum nostrorum oppositus, et corporũ pollicemur. Sed ut, unde est orsa, in eodem terminetur oratio mea: maximas tibi omnes gratias agimus C. Cæsar, maiores etiã habemus: nã omnes idẽ sentiunt, quod ex omniũ precibus, et lacrymis sentire potuisti: sed quia non est astantibus omnibus necesse dicere, à me certe dici uolũt: cui necesse est quodã modo, et quòd uolũt, et quòd M. Marcello à te huic ordini populoq; R. et Reip. reddito, præcipue id à me fieri debere intelligo. nam lætari omnes, non ut de unius solum, sed ut de communi omnium salute, sentio. quod autem summæ

beneuolentiæ est, quæ mea erga illum omnibus semper nota fuit, ut uix C. Marcello optimo et amantissimo fratri, præterea quidem cederem nemini: cum id solicitudine, cura, labore tandiu præstiterim, quãdiu est de illius salute dubitatum, certe hoc tempore magnis curis, molestijs, doloribus liberatus præstare debeo. itaque C. Cæsar sic tibi gratias ago, ut, omnibus me rebus à te non cõseruato solum, sed etiã ornato, tamen ad tua innumerabilia in me unũ merita, quod fieri iam posse non arbitrabar, maximus hoc tuo facto cumulus accesserit.

PRO Q. LIGARIO AD C. CAESAREM. ORATIO XLII.

n ouũ crimen C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuisse: idq́; C. Pansa, præstanti uir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. itaque, quò me uertam, nescio: paratus enim ueneram, cum tu id neq; per te scires, neq; audire aliũde potuisses, ut ignoratione tua ad hominis miseri salutẽ abuterer. sed quoniam diligentia inimici inuestigatum est, quod latebat: confitendum est, ut opinor: præsertim cum meus necessarius C. Pansa fecerit, ut id iam integrum non esset: omissáq; controuersia omnis oratio ad misericordiam tuã cõferenda est, qua plurimi sunt conseruati, cum à te non solum liberationem culpæ, sed errati ueniam impetrauissent. habes igitur Tubero, quod est accusatori maxime optandum, confitentem reum, sed tamen ita confitentem, se in ea parte fuisse, qua uirũ omni laude dignum patrem tuũ. itaque prius de uestro delicto confiteamini necesse est, quàm Ligarij ullam culpam reprehendatis.

Q. igitur Ligarius, cum esset adhuc nulla belli suspicio, Legatus in Africam cum Proconsule C. Considio profectus est: qua in Legatione & ciuibus & socijs ita se probauit, ut decedens Considius prouincia, satisfacere hominibus non posset, si quenquã alium prouinciæ præfecisset. itaque Q. Ligarius, cum diu recusans nihil profecisset, prouinciam accepit inuitus: cui sic præfuit in

pace, ut & ciuibus, & socijs gratissima esset eius integritas & fides. bellũ subito exarsit. quod, qui erant in Africa, ante audierũt geri, quàm parari: quo audito, partim cupiditate inconsiderata, partim cæco quodã timore, primo salutis causa, post etiã studij sui quærebant aliquem ducem. tum Ligarius domum spectans, & ad suos redire cupiens, nullo se implicari negotio passus est. interim P. Actius Varus, qui Prætor Africam obtinuerat, Vticã uenit. ad eũ statim cõcursum est: atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperiũ, si illud imperiũ esse potuit, quod ad priuatum, clamore multitudinis imperitæ, nullo publico consilio deferebatur. itaq; Ligarius, qui omne tale negotiũ cuperet effugere, paulum aduentu Vari cõquieuit. adhuc C. Cæsar Q. Ligarius omni culpa uacat. domo est egressus non modo nullum ad bellum, sed ne ad minimã quidem suspicionem belli: Legatus in pace profectus, in prouincia pacatissima ita se gessit, ut ei pacem esse expediret. profectio certe animum tuum non debet offendere: num igitur remansio? multo minus: nam profectio uoluntatem habuit non turpem, remansio etiam necessitatem honestam. ergo hæc duo tempora carent crimine; unum, cum est Legatus profectus; alterum, cum efflagitatus à prouincia, præpositus Africæ est. tertium est tempus, quo post aduentum Vari in Africa restitit. quod si est criminosum, necessitatis crimen est, non uoluntatis. an ille, si potuisset illinc ullo modo euadere, Vticæ potius, quàm Romæ; cũ P. Actio, quàm cum concordissimis fratribus; cum alienis esse, quàm cum suis maluisset? cum ipsa Legatio plena desiderij ac solicitudinis fuisset propter incredibilem quendam fra=

trum amorem, hic æquo animo esse potuit belli dissidio distractus à fratribus? nullum igitur habes Cæsar adhuc in Q. Ligario signum alienæ à te uoluntatis. cuius ego causam, animaduerte quæso, qua fide defendam, cũ prodo meã. ò clementiam admirabilem, atque omni laude, prædicatione, literis, monimentisq; decorandam: M. Cicero apud te defendit aliũ in ea uoluntate nõ fuisse, in qua se ipsum confitetur fuisse; nec tuas tacitas cogitationes extimescit; nec, quid tibi de alio audienti de se ipso occurrat, reformidat. uide, quàm nõ reformidẽ: uide, quanta lux liberalitatis, & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero, uoce contendam, ut hoc populus R. exaudiat. Suscepto bello Cæsar, gesto etiam ex magna parte, nulla ui coactus, iudicio meo ac uoluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te. apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui, cum hoc sciret, tamen me, antequã uidit, Reip. reddidit: qui ad me ex Aegypto literas misit, ut essem idem, qui fuissem: qui cum ipse imperator in toto imperio populi R. unus esset, esse me alterũ passus est: à quo, hoc ipso C. Pansa mihi nuncium perferente, concessos fasces laureatos tenui, quoad tenendos putaui: qui mihi tum denique se salutem putauit reddere, si eam nullis spoliatam ornamentis redderet. uide quæso Tubero, ut, qui de meo facto non dubitem dicere, de Ligarij non audeam confiteri. atque hæc propterea de me dixi, ut mihi Tubero, cum de se eadem dicerem, ignosceret. cuius ego industriæ gloriæq; faueo, uel propter propinquam cognationem, uel quòd eius ingenio studijsq; delector, uel quòd laudem adolescentis propinqui exi=

ſtimo etiam ad meum aliquem fructum redundare. ſed hoc quæro, quis putet fuiſſe crimen, eſſe in Africa Ligarium? nempe is, qui & ipſe in eadem Africa eſſe uoluit, & prohibitum ſe à Ligario queritur, & certe contra ipſum Cæſarem eſt congreſſus armatus. quid enim, Tubero, tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? nimis urgeo: cõmoueri uidetur adoleſcens: ad me reuertar. iiſdem in armis fui. quid autẽ aliud egimus Tubero, niſi ut, quod hic poteſt, nos poſſemus? quorum igitur impunitas, Cæſar, tuæ clementiæ laus eſt, eorum ipſorum ad crudelitatem te acuet oratio? atq; in hac cauſa nõ nihil equidem Tubero etiã tuã, ſed multo magis patris tui prudentiam deſidero, quòd homo cũ ingenio, tum etiã doctrina excellẽs, genus hoc cauſæ quod eſſet, nõ uiderit. nã ſi uidiſſet, quouis profecto, q̃ iſto modo à te agi maluiſſet. arguis fatentem: nõ eſt ſatis. accuſas eũ, qui cauſam habet aut, ut ego dico, meliorẽ, quàm tu, aut, ut tu uis, parẽ. hæc nõ modo mirabilia ſunt, ſed prodigijs ſimilia, quæ dicã. non habet eam uim iſta accuſatio, ut Q. Ligarius cõdemnetur, ſed ut necetur. hoc egit ciuis R. ante te nemo. externi iſti mores uſq; ad ſanguinem incitare ſolent odiũ aut leuiũ Græcorum, aut immanium barbarorum. nã quid aliud agis? ut Romæ ne ſit? ut domo careat? ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T. Brocho auunculo ſuo, ne cum eius filio cõſobrino ſuo, ne nobiſcum uiuat? ne ſit in patria? num in patria eſt? num poteſt magis carere his omnibus, quàm caret? Italia prohibetur, exulat. non

tu ergo hunc patria priuare, qua caret, ſed uita uis. at iſtud ne apud eum quidem Dictatorem, qui omnes, quos oderat, morte mulctabat, quiſquam egit iſto modo. ipſe iubebat occidi, nullo poſtulante: præmijs etiam inuitabat. quæ tamē crudelitas ab hoc eodē aliquot annis poſt, quem tu nunc crudelem eſſe uis, uindicata eſt. ego uero iſtud nō poſtulo, inquies. ita mehercule exiſtimo Tubero: noui enim te, noui patrem tuum, noui domum, nomenq; ueſtrum; ſtudia deniq; generis ac familiæ ueſtræ, uirtutis, humanitatis, doctrinæ, plurimarum artium atq; optimarū nota ſunt mihi omnia: itaque certo ſcio, uos nō petere ſanguinem: ſed parū attenditis: res enim eò ſpectat, ut ea pœna, in qua adhuc Q. Ligarius ſit, non uideamini eſſe contenti. quæ eſt igitur alia præter mortem? ſi. n. in exilio eſt, ſicuti eſt: quid amplius poſtulatis? an ne ignoſcatur? hoc uero multo acerbius, multoq; eſt grauius. quod nos domi petimus precibus, & lacrymis proſtrati ad pedes, non tam noſtræ cauſæ fidentes, quàm huius humanitati; id ne impetremus, pugnabis? et in noſtrum fletum irrumpes? & nos iacentes ad pedes ſupplicum uoce prohibebis? ſi, cum hoc domi faceremus, quod et fecimus, &, ut ſpero, non fruſtra fecimus, tu derepente irrupiſſes, & clamare cœpiſſes, C. Cæſar caue credas, caue ignoſcas, caue te fratrum pro fratris ſalute obſecrantium miſereat: non ne omnem humanitatem exuiſſes? quāto hoc durius, quod nos domi petimus, id à te in foro oppugnari, & in tali miſeria multorum perfugium miſericordiæ tollere? dicam planè C. Cæſar, quod ſentio. ſi in hac tanta tua fortuna lenitas tanta non eſſet, quantam tu per te, per te, inquam, obtines: (intelligo quid loquar)

acerbissimo luctu redundaret ista uictoria: quàm multi enim essent de uictoribus, qui te crudelem esse uellent, cũ etiã de uictis reperiantur? quàm multi, qui, cum à te nemini ignosci uellent, impedirent clementiam tuam, cum etiã ij, quibus ipse ignouisti, nolint te in alios esse misericordem? quòd si probare Cæsari possemus, in Africa Ligarium omnino non fuisse; si honesto et misericordi mẽdacio saluti ciuis calamitosi consultum esse uellemus: tamen hominis non esset, in tanto discrimine & periculo ciuis refellere & coarguere nostrum mendacium: & si esset alicuius, eius certe non esset, qui in eadem causa & fortuna fuisset. sed tamen aliud est errare Cæsarem nolle, aliud nolle misereri. diceres, caue Cæsar credas: fuit in Africa Ligarius: tulit arma contra te. nunc quid dicis? caue ignoscas. hæc nec hominis, nec ad hominem uox est. qua qui apud te C. Cæsar utetur, suam citius abijciet humanitatem, quàm extorquebit tuã. at primus aditus, & postulatio Tuberonis hæc, ut opinor, fuit, uelle se de Q. Ligarij scelere dicere. non dubito, quin admiratus sis; uel quòd de nullo alio quisquam; uel quòd is, qui in eadem causa fuisset; uel quidnã noui facinoris afferret. scelus tu illud uocas Tubero? cur? isto enim nomine illa adhuc causa caruit. alij errrorem appellãt, alij timorẽ; qui durius, spem, cupiditatem, odiũ, pertinaciam; qui grauissime, temeritatem; scelus, præter te, adhuc nemo. ac mihi quidem, si proprium & uerum nomen nostri mali quæratur, fatalis quædam calamitas incidisse uidetur, et improuidas hominum mentes occupauisse, ut nemo mirari debeat humana consilia diuina necessitate esse superata. liceat esse miseros, quanquam hoc uictore

non possumus. sed non loquor de nobis: de illis loquor, qui occiderunt. fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces: sceleris uero crimine, furoris, parricidij liceat Cn. Pompeio mortuo, liceat multis alijs carere. quando hoc quisquã ex te Cæsar audiuit, aut tua quid aliud arma uoluerunt, nisi à te contumeliam propulsare? quid egit tuus ille inuictus exercitus, nisi ut suum ius tueretur et dignitatem tuam? quid? tu cum pacem esse cupiebas, id'ne agebas, ut tibi cum sceleratis, an ut cum bonis ciuibus conueniret? mihi uero Cæsar tua in me maxima merita tanta certe nõ uiderentur, si me ut sceleratum à te conseruatũ putarem. quo modo autem tu de Rep. bene meritus esses, si tot sceleratos incolumi dignitate esse uoluisses? secessioné tu illam existimauisti Cæsar initio, non bellum; non hostile odium, sed ciuile dissidium, utrisque cupientibus Remp. saluam, sed partim consilijs, partim studijs à communi utilitate aberrantibus. principum dignitas erat penè par, non par fortasse eorum, qui sequebantur: causa tum dubia, quòd erat aliquid in utraque parte, quod probari posset; nunc melior certe ea iudicanda est, quam etiam dij adiuuerunt. cognita uero clementia tua, quis non eam uictoriam probet, in qua occiderit nemo, nisi armatus? sed ut omittam communem causam, ueniamus ad nostram. Vtrum tandem existimas facilius fuisse Tubero, Ligarium ex Africa exire, an uos in Africam non uenire? poteramus'ne, inquies, cum senatus censuisset? si me consulis, nullo modo. sed tamen Ligarium senatus idem legauerat. atque ille eo tempore paruit, cum parere senatui necesse erat: uos tunc paruistis, cum paruit nemo,

qui noluit.reprehendo igitur?minime uero:neq; enim li
cuit aliter ueſtro generi,nomini,familiæ,diſciplinæ. ſed
hoc nõ concedo,ut quibus rebus gloriemini in uobis,eaſ=
dem in alijs reprehendatis. Tuberonis ſors cõiecta eſt ex
S.C.cum ipſe non adeſſet,morbo etiam impediretur:ſta
tuerat ſe excuſare. hæc ego noui propter communes ne=
ceſſitudines,quæ mihi ſunt cum L.Tuberone:domi unà
eruditi,militiæ cõtubernales,poſt affines, in omni deniq;
uita familiares:magnum etiam uinculum, quòd ijſdem
ſemper ſtudijs uſi ſumus. ſcio igitur Tuberonem domi
manere uoluiſſe:ſed ita quidã agebant,ita Reip.ſanctiſ
ſimum nomen opponebant, ut, etiam ſi aliter ſentiret,
uerborum tamen ipſorum pondus ſuſtinere non poſſet.
ceſſit auctoritati ampliſſimi uiri,uel potius paruit: unà
eſt profectus cum ijs, quorum erat una cauſa : tardius
iter fecit:itaque in Africã uenit iam occupatã. hinc in
Ligarium crimen oritur, uel ira potius : nam ſi crimen
eſt prohibere illum uoluiſſe,non minus magnum eſt, uos
Africam,omniũ prouinciarũ arcem,natam ad bellũ con
tra hanc urbem gerendũ,obtinere uoluiſſe,quàm aliquẽ
ſe imperatorẽ eſſe maluiſſe.atq; is tamẽ aliquis Ligarius
nõ fuit. Varus imperiũ ſe habere dicebat:faſces certe ha
bebat. ſed quoquo modo ſeſe illud habet,hæc querela ue
ſtra Tubero quid ualet? recepti in prouinciã nõ ſumus.
quid,ſi eſſetis?Cæſari ne eã tradituri fuiſſetis,an cõtra eũ
retenturi? uide,quid licentiæ Cæſar nobis tua liberalitas
det,uel potius audaciæ.ſi reſponderit Tubero,Africam,
quò ſenatus eũ ſorsq; miſerat, tibi patrem ſuũ traditurũ
fuiſſe:nõ dubitabo apud ipſum te,cuius id eũ facere in=
terfuit,grauiſſimis uerbis eius conſiliũ reprehendere: nõ

enim si tibi ea res grata fuisset, esset etiã probata. sed iã hoc totũ omitto, non tam ut ne offendam tuas patientissimas aures, quã ne Tubero, quod nunquã cogitauit, facturus fuisse uideatur. ueniebatis igitur in Africã, prouinciam unam ex omnibus huic uictoriæ maxime infestam, in qua erat Rex potẽtissimus, inimicus huic causæ, aliena uolũtas, cõuentus firmi atque magni. quæro, quid facturi fuissetis? quanquã, quid facturi fueritis, nõ dubitem, cũ uideam, quid feceritis. prohibiti estis in prouincia uestra pedem ponere, ut perhibetis, summa cum iniuria. quo modo id tulistis? acceptæ iniuriæ querelã ad quẽ detulistis? nempe ad eũ, cuius auctoritatem secuti, in societatẽ belli ueneratis. quòd si Cæsaris causa in prouinciã ueniebatis, ad eũ profecto exclusi prouincia uenissetis: uenistis ad Pompeiũ: quæ est ergo apud Cæsarem querela, cum eum accusetis, à quo queramini uos prohibitos cõtra Cæsarẽ bellũ gerere? atque in hoc quidem uel cũ mendacio, si uultis, gloriari per me licet, uos prouinciã fuisse Cæsari tradituros, etiam si à Varo & quibusdam alijs prohibiti essetis: ego autem confitebor culpã esse Ligarij, qui uos tantæ laudis occasione priuauerit. sed uide quæso C. Cæsar constantiam ornatissimi uiri L. Tuberonis: quam ego, quamuis ipse probarem, ut probo, tamen non cõmemorarem, nisi à te cognouissem in primis eam uirtutem solere laudari. quæ fuit igitur unquam in ullo homine tãta constantia? constantiã dico? nescio an melius patientiã possem dicere: quotus enim istud quisque fecisset, ut à quibus partibus in dissensione ciuili nõ esset receptus, essetq; etiam cũ crudelitate eiectus, ad eas ipsas rediret? magni cuiusdam animi, atque eius uiri est,

quem de ſuſcepta cauſa propoſitaq; ſententia nulla contumelia, nulla uis, nullum periculum poſſet depellere: ut enim cætera paria Tuberoni cũ Varo fuiſſent, honos, nobilitas, ſplendor, ingenium, quæ nequaquã fuerunt; hoc certe præcipuũ Tuberonis fuit, quòd iuſto cum imperio ex S. C. in prouinciam ſuã uenerat. hinc prohibitus, nõ ad Cæſarem, ne iratus; non domũ, ne iners; nõ aliquã in regionem, ne condemnare cauſam illam, quã ſecutus eſſet, uideretur; in Macedoniã, in Cn. Pompeij caſtra uenit, in eam ipſam cauſam, à qua erat reiectus cũ iniuria. quid? cum iſta res nihil cõmouiſſet eius animũ, ad quem ueneratis: languidiore, credo, ſtudio in cauſa fuiſtis. tantummodo in præſidijs eratis, animi uero à cauſa abhorrebãt: an, ut fit in ciuilibus bellis, nec in uobis magis, quã in reliquis, omnes uincendi ſtudio tenebamur? pacis equidem ſemper auctor fui, ſed tum ſero: erat. n. amentis, cũ aciem uideres, pacem cogitare. omnes inquã uincere uolebamus, tu certe præcipue, qui in eum locum ueniſſes, ubi tibi eſſet pereundum, niſi uiciſſes: quanquã, ut nunc ſe res habet, nõ dubito quin hanc ſalutem anteponas illi uictoriæ. hæc ego nõ dicerẽ Tubero, ſi aut uos conſtantiæ ueſtræ, aut Cæſarem beneficij ſui pœniteret. nunc quæro, utrũ ueſtras iniurias, an Reip. perſequamini. ſi Reip. quid de ueſtra in ea cauſa perſeuerantia reſpondebitis? ſi ueſtras, uidete ne erretis, qui Cæſarem ueſtris inimicis iratum fore putetis, cum ignouerit ſuis. itaque num tibi uideor Cæſar in cauſa Ligarij occupatus eſſe? num de eius facto dicere? quidquid dixi, ad unam ſummam referri uolo, uel humanitatis, uel clementiæ, uel miſericordiæ tuæ. cauſas Cæſar egi multas, & quidem

tecum, dum te in foro tenuit ratio honorũ tuorum; certe nunquam hoc modo, ignoscite iudices, errauit, lapsus est, non putauit, si unquã posthac. ad parentem sic agi solet: ad iudices, non fecit, non cogitauit, falsi testes, fictum crimen. dic te Cæsar de facto Ligarij iudicem esse: quibus in præsidijs fuerit, quære. taceo. ne hæc quidẽ colligo, quæ fortasse ualerent etiam apud iudicem: Legatus ante bellum profectus, relictus in pace, bello oppressus, in eo nõ acerbus, tum etiam fuit totus animo & studio tuus. ad iudicem sic agi solet. sed ego ad parentem loquor: erraui, temere feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti ueniã peto, ut ignoscas oro: si nemo impetrauit, arroganter: si plurimi, tu idem fer opem, qui spem dedisti. an sperandi Ligario causa nõ sit, cum mihi apud te sit locus etiã pro altero deprecandi? quanquã neque in hac oratione spes est posita causæ, nec in eorum studijs, qui à te pro Ligario petunt tui necessarij. uidi enim et cognoui, quid maxime spectares, cum pro alicuius salute multi laborarent, causas apud te rogantiũ gratiores esse, quã preces; neque spectare, quàm tuus esset necessarius is, qui te oraret; sed quã illius, pro quo laboraret. itaque tribuis tu quidẽ tuis ita multa, ut mihi beatiores illi esse uideãtur interdũ, qui tua liberalitate fruũtur, quàm tu ipse, qui illis tam multa concedis. sed uideo tamen apud te causas, ut dixi, rogantiũ ualere plus, quã preces, ab ijsq; te moueri maxime, quorum iustissimum dolorem uideas in petendo. in Q. Ligario conseruando multis tu quidem gratum facies necessarijs tuis: sed hoc quæso considera, quod soles. possum fortissimos uiros Sabinos, tibi probatissimos, totumq; agrum Sabinum

florem Italiæ, robur Reip. proponere. nosti optime homines. animaduerte horũ omnium mœstitiam, et dolorem. huius T. Brochi, de quo non dubito quid existimes, lacrymas, squaloremq; ipsius, et filij uides. quid de fratribus dicam? noli Cæsar putare de unius capite nos agere. aut tres Ligarij in ciuitate retinendi sunt, aut tres ex ciuitate exterminandi. quoduis exilium his est optatius, quàm patria, quàm domus, quã dij penates, uno illo exulante. si fraterne, si pie, si cum dolore faciunt, moueant te horum lacrymæ, moueat pietas, moueat germanitas, ualeat tua uox illa, quæ uicit: te enim dicere audiebamus, nos, omnes aduersarios, putare, nisi qui nobiscum essent; te omnes, qui cõtra te non essent, tuos. uides'ne igitur hunc splendorem, omnem hanc Brochorum domum, hunc L. Marcium, C. Cesetium, L. Cornificium, hosce omnes equites R. qui adsunt ueste mutata, non solum notos tibi, uerum etiam probatos uiros, qui tecũ fuerunt? atque his maxime irascebamur, & hos requirebamus, & his nonnulli etiã minabantur. conserua igitur tuis suos, ut, quẽadmodum cætera, quæ dicta sunt à te, sic hoc uerissimũ reperiatur. quòd penitus perspicere posses concordiã Ligariorum: omnes fratres tecũ iudicares fuisse. an potest quisquã dubitare, quin, si Q. Ligarius in Italia esse potuisset, in eadem sententia futurus fuerit, in qua fratres fuerũt? quis est, qui horũ consensum conspirantem et penè conflatum, in hac propè æqualitate fraterna nõ nouerit? qui hoc nõ sentiat, quiduis prius futurũ fuisse, quã ut hi fratres diuersas sententias, fortunasq; sequerẽtur? uoluntate igitur omnes tecũ fuerũt, tempestate abreptus est unus: qui si cõsilio id fecisset, esset eorũ similis,

quos tu tamen ſaluos eſſe uoluiſti. ſed ierit ad bellũ, diſſenſerit non à te ſolum, uerum etiam à fratribus: hi te orant tui. equidem cũ tuis omnibus negotijs intereſſem, memoria teneo qualis tum T. Ligarius Quæſtor urbanus fuerit erga te & dignitatem tuam. ſed parum eſt me hoc meminiſſe: ſpero etiam te, qui obliuiſci nihil ſoles, niſi iniurias, quoniam hoc eſt animi, quoniam etiam ingenij tui, te aliquid de huius Quæſtoris officio cogitantem, etiam de alijs quibuſdam Quæſtoribus reminiſcentem recordari. hic igitur T. Ligarius, qui tum nihil egit aliud (neque enim hæc diuinabat) niſi ut tu eũ ſtudioſum & bonum uirum iudicares, nunc à te ſupplex fratris ſalutem petit. quam huius admonitus officio cum utriſque his dederis, tres fratres optimos, et integerrimos non ſolũ ſibi ipſos, neque his tot ac talibus uiris, neque nobis neceſſarijs ſuis, ſed etiam Reip. condonaueris. fac igitur quod de homine nobiliſſimo & clariſſimo M. Marcello reſtituto feciſti nuper in curia, nunc quidem in foro de optimis, et huic omni frequentiæ probatiſſimis fratribus. ut conceſſiſti illũ ſenatui, ſic da hunc populo, cuius uoluntatem chariſſimam ſemper habuiſti: &, ſi ille dies tibi glorioſiſſimus, populo R. gratiſſimus fuit, noli obſecro dubitare C. Cæſar ſimilẽ illi gloriæ laudem quã ſæpiſſime quærere: nihil eſt enim tam populare, quàm bonitas: nulla de uirtutibus tuis plurimis nec gratior, nec admirabilior miſericordia eſt: homines enim ad deos nulla re propius accedunt, quã ſalutem hominibus dando. nihil habet nec fortuna tua maius, quã ut poſſis; nec natura tua melius, quàm ut uelis conſeruare quamplurimos. longiorem orationem cauſa forſitan poſtulat, tua

certe natura breuiorem. quare cũ utilius esse arbitrer te ipsum, quã aut me, aut quenquam, loqui tecum, finem iam faciam: tantũ te admonebo, si illi absenti salutem dederis, præsentibus his omnibus te daturum.

Peregrinus Iunius

PRO REGE DEIOTARO AD C. CAESAREM. ORATIO XLIII.

C Vm in omnibus causis grauioribus C. Caesar initio dicendi cōmoueri soleā uehemētius, quā uidetur uel usus, uel aetas mea postulare: tū in hac causa ita me multa perturbāt, ut, quantū mea fides studij mihi afferat ad salutem Regis Deiotari defendendam, tantū facultatis timor detrahat. primum dico pro capite fortunisq; Regis: quod ipsum etsi non iniquū est, in tuo duntaxat periculo; tamen est ita inusitatum, Regem capitis reū esse, ut ante hoc tempus nō sit auditum. deinde eum Regem, quem ornare antea cuncto cum senatu solebamus pro perpetuis eius in nostrā Remp. meritis, nunc contra atrocissimum crimen cogor defendere. accedit, ut accusatorum alterius crudelitate, alterius indignitate perturber. crudelis Castor, ne dicam sceleratū, & impium, qui nepos auum in discrimen capitis adduxerit; adolescentiaeq; suae terrorem intulerit ei, cuius senectuté tueri, et tegere debebat; cōmendationem ineuntis aetatis ab impietate, et scelere duxerit; aui seruū corruptum praemijs ad accusandum dominum impulerit, et à Legatorum pedibus abduxerit. fugitiui autem dominum accusantis, et dominū absentem, et dominū amicissimum nostrae Reip. cum os uidebā, cum uerba audiebam, non tam afflictam regiā cōditionem dolebam, quā de fortunis cōmunibus extimescebam. nā cū more maiorum de seruo in dominum ne tormentis quidem quaeri

liceat, in qua quæstione dolor ueram uocem elicere pos=
sit etiam ab inuito: exortus est seruus, qui, quem in ecu=
leo appellare non posset, eum accuset solutus. perturbat
me C. Cæsar etiam illud interdum: quod tamen, cum te
penitus recognoui, timere desino: re enim iniquũ est, sed
tua sapientia fit æquissimum: nam dicere apud eum de
facinore, contra cuius uitã consilium facinoris inisse ar=
guare, si per se ipsum consideres, graue est: nemo enim
ferè est, qui sui periculi iudex nõ sibi se æquiorẽ, quã reo
præbeat. sed tua C. Cæsar præstans singularisq; natura
hunc mihi metũ minuit: non enim tam timeo, quid tu
de rege Deiotaro, quã intelligo, quid de te cæteros uelis iu
dicare. moueor etiã loci ipsius insolentia, quòd tantã cau
sam, quãta nulla unquã in disceptatione uersata est, dico
intra domesticos parietes, dico extra conuentum, et eam
frequentiam, in qua oratorum studia niti solent: in tuis
oculis, in tuo ore, uultuq; acquiesco: te unũ intueor: ad
te unum omnis mea spectat oratio: quæ mihi ad spem
obtinendæ ueritatis grauissima sunt, ad motũ animi, &
omnem impetũ dicendi, contentionemq; leuiora: hanc
enim C. Cæsar causam si in foro dicerem eodem audien
te, & disceptante te, quantam mihi alacritatem populi
R. concursus afferret? quis enim ciuis ei Regi nõ faue=
ret, cuius omnem ætatem in populi R. bellis consumptã
esse meminisset? spectarem curiam, intuerer forũ, cœ=
lum denique testarer ipsum. sic, cũ & deorũ immorta=
lium, & populi R. et senatus beneficia in Regem Deio=
tarum recordarer, nullo modo mihi deesse posset oratio.
quæ quoniam angustiora parietes faciunt, actioq; cau=
sæ maxime debilitatur loco: tuũ est Cæsar, qui pro mul=

tis ſæpe dixiſti, quid nunc mihi animi ſit, ad te ipſum referre, quo facilius tũ æquitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam. Sed antequã de accuſatione ipſa dico, de accuſatorum ſpe pauca dicam. qui cũ uideantur neq; ingenio, neq; uſu, atq; exercitatione rerum ualere, tamen ad hanc cauſam nõ ſine aliqua ſpe, & cogitatione uenerunt. iratũ te Regi Deiotaro fuiſſe, nõ erant neſcij: affectum illum quibuſdam incõmodis, & detrimentis propter offenſionem animi tui, meminerant: teq́; cum huic iratum, tum ſibi amicum cognouerant: cumq́; apud ipſum te de tuo periculo dicerent, fore putabant, ut in exulcerato animo facile fictum crimen inſideret. quamobrem hoc nos primum metu C. Cæſar per fidem, & conſtantiã, et clementiam tuam libera, ne reſidere in te ullam partem iracũdiæ ſuſpicemur. per dexteram te iſtam oro, quã Regi Deiotaro hoſpes hoſpiti porrexiſti; iſtam, inquã, dexterã, non tam in bellis, & in prælijs, quàm in promiſſis, & fide firmiorẽ. tu illius domũ inire, tu uetus hoſpitium renouare uoluiſti: te eius Dij penates acceperunt: te amicum, & placatum Deiotari Regis aræ fociq́; uiderunt. cũ facile exorari Cæſar, tum ſemel exorari ſoles. nemo unquã te placauit inimicus, qui ullas reſediſſe in te ſimultatis reliquias ſenſerit. quanquã cui ſunt inauditæ cũ Deiotaro querelæ tuæ? nũquã tu illũ accuſauiſti ut hoſtem, ſed ut amici officio parum functũ, quòd propenſior in Cn. Pompeij amicitiã fuiſſet, quàm in tuam. cui tamen ipſi Regi ueniam te daturum fuiſſe dicebas, ſi tum auxilia Pompeio, uel ſi etiam filium miſiſſet, ipſe tamen excuſatione ætatis uſus eſſet. itaq; cum maximis eum rebus liberares,

perparuam amicitiæ culpam relinquebas. itaq; non so= lum in eum non animaduertisti, sed omni metu libera= uisti, hospitem agnouisti, Regem reliquisti: neq; enim il= le odio tui progressus, sed errore communi lapsus est. is Rex, quem senatus hoc nomine sæpe honorificentissimis decretis appellauisset, quiq; illum ordinem ab adolescen= tia grauissimum sanctissimumq; duxisset, ijsdem rebus est perturbatus, homo longinquus, & alienigena, quibus nos in media Rep. nati, semperq; uersati. cũ audisset se= natus cõsentientis auctoritate arma sumpta, Consulibus, Prætoribus, Tribunis pl. nobis imperatoribus Remp. de= fendendam datam: mouebatur animo, & uir huic im= perio amicissimus de salute populi R. extimescebat, in qua etiam suam inclusam esse uidebat: in summo tamẽ timore quiescendũ sibi esse arbitrabatur. maxime uero perturbatus est, ut audiuit Consules ex Italia profugisse, omnesq; Consulares, (sic enim nunciabatur) cunctũ se= natum, totã Italiam esse effusam: talibus enim nuncijs, & rumoribus patebat ad orientem uia, nec ulli ueri subsequebantur. nihil ille de conditionibus tuis, nihil de studio concordiæ, & pacis, nihil de conspiratione audie= bat certorum hominum contra dignitatem tuam. quæ cum ita essent, tamen usq; eò se tenuit, quoad à Cn. Põ= peio ad eum legati literæq; uenerũt. ignosce, ignosce Cæ sar, si eius uiri auctoritati Rex Deiotarus cessit, quẽ nos omnes secuti sumus, in quem cum dij, atque homines o= mnia ornamenta congessissent, tum tu ipse plurima, & maxima: neq; enim, si tuæ res gestæ cæterorum laudi= bus obscuritatem attulerunt, iccirco Cn. Pompeij memo riam amisimus. quantum nomen eius fuerit, quantæ

opes,quanta in omni genere bellorum gloria,quanti honores populi R.quanti ſenatus,quanti tui,quis ignorat? tanto ille ſuperiores uicerat gloria, quanto tu omnibus præſtitiſti. itaque Cn. Pópeij bella,uictorias, triumphos, Conſulatus admirantes numerabamus, tuos enumerare non poſſumus. ad eũ igitur Rex Deiotarus uenit hoc miſero fataliq; bello, quẽ ante iuſtis hoſtilibusq; bellis adiuuerat,quocum erat non hoſpitio ſolum,uerũ etiam familiaritate cõiunctus: & uenit uel rogatus,ut amicus; uel accerſitus,ut ſocius; uel euocatus,ut is, qui ſenatui parere didiciſſet: poſtremo uenit ut ad fugientem,non ut ad inſequentem,id eſt ad periculi, non ad uictoriæ ſocietatem: itaq; Pharſalico prælio facto, à Pompeio diſceſſit: ſpem infinitã perſequi noluit: uel officio, ſi quid debuerat,uel errori,ſi quid neſcierat,ſatisfactũ eſſe duxit: domũ ſe contulit: teq; Alexandrinum bellũ gerente,utilitatibus tuis paruit. ille exercitũ Cn. Domitij,ampliſſimi uiri,ſuis tectis,& copijs ſuſtentauit: ille Epheſum ad eũ, quem tu ex tuis fideliſſimũ & probatiſſimum omnibus delegiſti,pecuniã miſit: ille iterum,ille tertio auctionibus factis pecuniã dedit,qua ad bellum utereris: ille corpus ſuũ periculo obiecit, tecumq; in acie contra Pharnacem fuit,tuumq; hoſtem eſſe duxit ſuum. quæ quidem à te in eã partem accepta ſunt C. Cæſar,ut eũ ampliſſimo Regis honore,& nomine affeceris. is igitur non modo à te periculo liberatus, ſed etiã honore ampliſſimo ornatus, arguitur domi te ſuæ interficere uoluiſſe. quod tu, niſi eum furioſiſſimum iudicas, ſuſpicari profecto non potes. ut enim omittam,cuius tanti ſceleris fuerit, in conſpectu deorum penatium necare hoſpitem; cuius tantæ

importunitatis, omnium gentium, atq; omnis memoriæ clarissimum tumen extinguere; cuius tantæ ferocitatis, uictorem orbis terrarũ non extimescere; cuius tam inhumani, et ingrati animi, à quo Rex appellatus esset, in eum tyrannũ inueniri: ut hæc omittam, cuius tanti furoris fuit, omnes Reges, quorũ multi erãt finitimi, omnes liberos populos, omnes socios, omnes prouincias, omnia deniq; omniũ arma contra se unũ excitare? quonã ille modo cum regno, cum domo, cũ coniuge, cum charissimo filio distractus esset, tanto scelere nõ modo perfecto, sed etiam cogitato? at, credo, hæc homo inconsultus, & temerarius non uidebat. quis consideratior illo? quis tectior? quis prudentior? quanquã hoc loco Deiotarũ non tam ingenio, & prudentia, q̃ fide, & religione uitæ defendendũ puto. nota tibi est C. Cæsar hominis probitas, noti mores, nota constantia. cui porrò, qui modo populi R. nomẽ audiuit, Deiotari probitas, integritas, grauitas, uirtus, fides non sit audita? quod igitur facinus nec in hominem imprudentem cadere posset propter metũ præsentis exitij, nec in facinorosum, nisi esset idem amentissimus: id uos & à uiro optimo, & ab homine minime stulto cogitatũ esse confingitis: at quàm nõ modo nõ credibiliter, sed ne suspiciose quidem. cũ, inquit, in castellum Luceiũ uenisses, & domum Regis hospitis tui diuertisses, locus erat quidam, in quo erant ea cõposita, quibus Rex te munerare constituerat. huc te è balneo, prius quàm accumberes, ducere uolebat: ibi enim erant armati, qui te interficerẽt, in eo ipso loco collocati. en crimen, en causa, cur Regem fugitiuus, dominum seruus accuset. ego mehercule C. Cæsar initio, cum est ad me ista causa

delata, Phidippum medicum seruum regiũ, qui cum Legatis missus esset, ab isto ipso adolescente existimaui esse corruptum. hac suspicione sum perculsus: medicum indicẽ subornabit, finget uidelicet aliquod crimẽ ueneni. etsi à ueritate longe, tamen à consuetudine criminandi non multum res abhorrebat. quid ait medicus? nihil de ueneno. at id fieri potuit: primo occultius in potione, uel in cibo, deinde etiam impunius fit, quod cum est factũ, negari potest. si palàm te interemisset, omnium in se gentium non solum odia, sed etiam arma conuertisset: si ueneno, Iouis illius quidem Hospitalis numen nunquã celare potuisset, homines uero fortasse celauisset. quod igitur et occultius conari, et efficere cautius potuit, id tibi, et medico callido, & seruo, ut putabat, fideli nõ credidit, de armis, de ferro, de insidijs celare te noluit? at quàm festiue crimen cõtexitur. tua te, inquit, eadẽ, quæ semper, fortuna seruauit. negauisti tũ te inspicere uelle. quid postea? an Deiotarus, re illo tẽpore nõ perfecta, continuo dimisit exercitum? nullus erat alius insidiandi locus? at eodẽ te, cum cœnauisses, rediturum dixeras: itaq; fecisti. horam unã aut duas eodem loco armatos, ut collocati fuerant, retinere magnum fuit? cum in conuiuio comiter, & iucunde fuisses, tũ illuc iuisti ut dixeras. quo in loco Deiotarũ talẽ erga te cognouisti, qualis Rex Attalus in P. Africanũ fuit: cui magnificentissima dona, ut scriptũ legimus, usque ad Numantiã misit ex Asia: quæ Africanus inspectãte exercitu accepit. quod cum præsens Deiotarus regio & animo, & more fecisset, tu in cubiculum discessisti. obsecro C. Cæsar repete temporis illius memoriam: pone illum ante oculos diem: uultus hominum te

intuentiũ, atq; admirantium recordare. num quæ trepidatio? num qui tumultus? num quid, nisi moderate, nisi quiete, nisi ex hominis grauissimi, & sanctissimi disciplina? quid igitur causæ excogitari potest, cur te lautum uoluerit, cœnatum noluerit occidere? in posterum, inquit, diem distulit, ut, cum in castellum Luceium uentum esset, ibi cogitata perficeret. nō uideo causam loci mutandi: sed tamen acta res criminose est. cũ, inquit, uomere post cœnam uelle te dixisses, in balneum te ducere cœperunt: ibi enim erant insidiæ. at te eadem tua fortuna seruauit: in cubiculum te ire malle dixisti. dij te perdant fugitiue: ita nō modo nequam, & improbus, sed & fatuus, & amens es. quid? ille signa ænea in insidijs posuerat, quæ è balneo in cubiculum transferri non possent? habes crimina insidiarum: nihil enim dixit amplius. horum, inquit, eram conscius. quid tum? ita demens ille erat, ut eum, quem conscium tanti sceleris habebat, à se dimitteret? Romam etiam mitteret, ubi & inimicissimum sciret esse nepotem suũ, & C. Cæsarem, cui fecisset insidias; præsertim cum is unus esset, qui posset de absente se uindicare? & fratres meos, inquit, quòd erant conscij, in uincula coniecit. cum igitur eos uinciret, quos secum habebat, te solutum Romam mittebat, qui eadem scires, quæ illos scire dicis. Reliqua pars accusationis duplex fuit; una, Regem semper in speculis fuisse, cum à te animo esset alieno; altera, exercitum eum contra te magnum cōparasse. de exercitu dicam breuiter, ut cætera. nunquã eas copias Rex Deiotarus habuit, quibus inferre bellum populo R. posset, sed quibus fines suos ab excursionibus hostium & latrocinijs tueretur, & imperatori-

bus noſtris auxilia mitteret. atq; antea quidem maiores
copias alere poterat, nũc exiguas uix tueri poteſt. at mi=
ſit ad Celium neſcio quem, ſed eos, quos miſit, quòd ire no
luerũt, in uincula cõiecit. nõ quæro, q̃ ueriſimile ſit, aut
nõ habuiſſe Regem, quos mitteret; aut eos, quos miſiſſet,
nõ paruiſſe; aut, qui dicto audientes in tanta re nõ fuiſ
ſent, eos uinctos potius, quàm necatos fuiſſe. ſed tamen
cum ad Celium mittebat, utrum, cauſam illam uictam
eſſe neſciebat, an Celium iſtum magnum hominem puta
bat? quem profecto is, qui optime noſtros homines nouit,
uel quia nõ noſſet, uel ſi noſſet, cõtemneret. addidit etiã
illud, equites nõ optimos miſiſſe tibi. ueteres, credo, Cæ=
ſar: nihil ad tuũ equitatũ: ſed miſit ex iis, quos habuit, e=
lectos. ait neſcio quem ex eo numero ſeruũ iudicatũ. nõ
arbitror: non audiui, ſed in eo, etiam ſi accidiſſet, culpã
Regis nullam fuiſſe arbitrarer. alieno autem à te animo
fuit: quo modo? ſperauit, credo, difficiles tibi Alexãdriæ
fore exitus propter regionis naturam & fluminis. at eo
ipſo tempore pecuniam dedit, exercitum aluit: quem A=
ſiæ præfeceras, ei nulla in re defuit: tibi uictori non ſo=
lum ad hoſpitium, ſed ad periculum etiã, atq; ad aciem
præſto fuit. ſecutũ eſt bellum Africanum. graues de te
rumores ſparſi, qui etiam furioſum illum Celium excita
uerũt. quo tũ erga te Rex animo fuit, qui auctionatus
ſit, ſeſéq; & filiũ ſuũ expoliare maluerit, quàm tibi pecu
niam nõ ſubminiſtrare? at eo, inquit, tẽpore ipſo Niceã,
Epheſumq; mittebat, qui rumores Africanos exciperent,
et celeriter ad ſe referrẽt. itaque cũ eſſet ei nunciatum,
Domitiũ naufragio periiſſe, te in caſtello circũſideri: de
Domitio dixit uerſum Græcũ eadẽ ſentẽtia, qua etiã nos

habemus Latinum: Pereant amici, dum unà inimici intercidát: quod ille, si esset tibi inimicissimus, nũquã tamen dixisset: ipse.n.mãsuetus, uersus immanis. qui autem Domitio poterat esse amicus, qui tibi esset inimicus? tibi porrò inimicus cur esset, à quo, cum uel interfici belli lege potuisset, Regem & se & filium suum constitutos esse meminisset? quid deinde, furcifer quò progreditur? ait hac lætitia Deiotarum elatum, uino se obruisse, in cõuiuioq; nudum saltauisse. quæ crux huic fugitiuo potest satis supplicij afferre? Deiotarũ saltantem quisquam, aut ebrium uidit unquam? omnes sunt in illo regiæ uirtutes, quod te Cæsar ignorare non arbitror, sed præcipue singularis et admiranda frugalitas. etsi hoc uerbo scio laudari Reges non solere. frugi hominem dici, non multum habet laudis in Rege: fortem, iustum, seuerum, grauem, magnanimũ, largum, beneficum, liberalem, hæ sunt regiæ laudes: illa priuata est. ut uolet, quisq; accipiat: ego tamen frugalitatem, id est modestiam & temperantiã, uirtutem esse maximam iudico. hæc in illo est ab ineũte ætate tũ à cuncta Asia, tũ à magistratibus Legatisq; nostris, tũ ab equitibus R. qui in Asia negotiati sunt, perspecta & cognita. multis ille quidem gradibus officiorum erga Remp. nostram ad hoc regium nomẽ ascendit. sed tamen quidquid à bellis populi R. uacabat, cum hominibus nostris consuetudines, amicitias, res, rationesq; iungebat: ut non solum Tetrarcha nobilis, sed optimus paterfamilias, & diligentissimus agricola, & pecuarius haberetur. qui igitur adolescens nou dum tanta gloria præditus nihil unquam nisi seuerissime & grauissime fecerit, is ea existimatione, eáq; ætate saltauit? imitari potius Ca

ſtor aui tui mores diſciplinamq; debebas, quàm optimo et clariſſimo uiro fugitiui ore maledicere. quòd ſi ſaltatorem auũ habuiſſes, neque eum uirum, unde pudoris, pudicitiæq; exempla peterentur: tamẽ hoc maledictum minime in illam ætatem conueniret. quibus ille ſtudijs ab ineunte ætate ſe imbuerat, non ſaltandi, ſed bene ut armis, optime ut equis uteretur: ea tamen illũ cuncta iam ætate exacta defecerant. itaque Deiotarũ cum plures in equũ ſuſtuliſſent, quòd hærere in eo ſenex poſſet, admirari ſolebamus. hic uero adoleſcens, qui meus in Cilicia miles, in Græcia cõmilito fuit, cũ in illo noſtro exercitu equitaret cũ ſuis delectis equitibus, quos unà cum eo ad Pompeium pater miſerat, quos cõcurſus facere ſolebat? quàm ſe iactare? quã ſe oſtentare? quã nemini in illa cauſa ſtudio et cupiditate cõcedere? cũ uero, exercitu amiſſo, ego, qui pacis auctor ſemper fui, poſt Pharſalicũ autem prælium ſuaſor fuiſſem armorum non deponendorum, ſed abijciendorum, hunc ad meã auctoritatem non potui adducere, quòd & ipſe ardebat ſtudio ipſius belli, et patri ſatisfaciendum eſſe arbitrabatur. felix iſta domus, quæ non impunitatem ſolum adepta ſit, ſed habet etiam accuſandi licentiã: calamitoſus Deiotarus, qui ab eo, qui in iiſdem caſtris fuerit, non modo apud te, ſed etiam à ſuis accuſetur. uos ueſtra ſecunda fortuna Caſtor non poteſtis ſine propinquorum calamitate eſſe contenti. ſint ſanè inimicitiæ, quæ eſſe nõ debebant: Rex enim Deiotarus ueſtram familiam abiectam, & obſcuram è tenebris in lucem uocauit. quis tuũ patrem antea, qui eſſet, quã cuius gener eſſet, audiuit? ſed quamuis ingrate & impie neceſſitudinis nomen repudiaretis, tamen inimicitias

hominum more gerere poteratis, non ficto crimine insectari, non expetere uitam, non capitis arcessere. esto, concedatur hæc quoque acerbitatis, et odij magnitudo. adeo ne, ut etiã omnia uitæ, salutisq; cõmunis, atque etiã humanitatis iura uiolentur? seruum solicitare uerbis, spe, præmijsq; corrumpere, abducere domum, contra dominum armare, hoc est nõ uni propinquo, sed omnibus familijs bellum nefariũ indicere. nam ista corruptela serui si nõ modo impunita fuerit, sed etiam à tanta auctoritate approbata, nulli, nulli parietes nostrã salutẽ, nullæ leges, nulla iura custodient: ubi enim id, quod intus est, atque nostrũ, impune euolare potest, contráq; nos pugnare; fit in dominatu seruitus, in seruitute dominatus. ò tempora, ò mores: Cn. Domitius ille, quẽ nos pueri Cõsulem, Censorem, Pontificem maximum uidimus, cũ Tribunus pl. M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi uocauisset, Scauriq; seruus ad eum clàm domum uenisset, et crimina in dominum delaturum se esse dixisset, comprehendi hominem iussit, ad Scaurumq; deduci. uide, quid intersit: etsi inique Castorem cũ Domitio comparo: sed tamẽ ille inimico seruũ remisit, tu ab auo abduxisti: ille incorruptũ audire noluit, tu corrupisti: ille adiutorem seruum contra dominũ repudiauit, tu etiam accusatorem adhibuisti. at semel iste est corruptus à uobis? non ne, cum esset productus testis, et cum tecũ fuisset, refugit ad Legatos? non ne etiã ad hunc Cn. Domitiũ uenit? non ne audiente hoc Ser. Sulpitio, clarissimo uiro, qui tum casu apud Domitium cœnabat, et hoc T. Torquato, optimo adolescente, se à te corruptũ, tuis promissis in fraudẽ impulsum esse cõfessus est? quæ est ista

tam impudens, tam crudelis, tam immoderata inhumanitas? iccirco in hãc urbem uenisti, ut huius urbis iura, & exempla corrumperes, domesticaq; tua inhumanitate nostræ ciuitatis humanitaté inquinares? at quã acute collecta crimina? Blesamius, inquit, (eius enim nomine optimi hominis, nec tibi ignoti, maledicebat tibi) ad Regem, inquit, scribere solebat, te inuidiose tyrannũ existimari, statua inter reges posita animos hominũ uehementer offensos, plaudi tibi nõ solere. non ne intelligis Cæsar, ex urbanis maleuolorũ sermunculis hæc ab istis esse collecta? Blesamius tyrannũ Cæsarem scriberet? multorum enim ciuium capita uiderat: multos iussu Cæsaris uexatos, uerberatos, necatos: multas afflictas & euersas domos: armatis militibus refertum forum: quæ semper in ciuili uictoria sensimus, ea te uictore nõ uidimus. solus, inquam, es C. Cæsar, cuius in uictoria ceciderit nemo nisi armatus: et qué nos liberi in summa Reip. libertate nati non modo non tyrannum, sed etiam clementissimum in uictoria uidemus ducem, is Blesamio, qui uiuit in regno, tyrannus uideri potest? nam de statua quis queritur, una præsertim, cum tam multas uideat? ualde enim inuidendũ est eius statuæ, cuius trophæis non inuidemus. nam si locus affert inuidiam, nullus locus est ad statuam quidem rostris clarior. de plausu autem quid respondeam? qui nec desideratus unquam à te est, & non nunquam obstupefactis hominibus ipsa admiratione compressus est, & fortasse eo prætermissus, quia nihil uulgare te dignum uideri potest. Nihil à me arbitror prætermissum, sed aliquid ad extremam causæ partem reseruatũ. id auté aliquid est, te ut planè Deiotaro

reconciliet oratio mea: nõ enim iam metuo, ne tu illi succenseas: illud uereor, ne tibi illũ succensere aliquid suspicere. quod abest longissime, mihi crede Cæsar. quid enim retineat per te, meminit, nõ quid amiserit: neque se à te mulctatum arbitratur; sed, cum existimaret multis tibi multa esse tribuenda, quo minus à se, qui in altera parte fuisset, ea sumeres, non recusauit. etenim si Antiochus, magnus ille Rex Asiæ, cum, postea quã à Scipione deuictus, Tauro tenus regnare iussus esset, omnemq; hanc Asiam, quæ est nunc nostra prouincia, amisisset, dicere est solitus, benigne sibi à populo R. esse factum, quòd nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis uteretur: potest multo facilius se Deiotarus cõsolari: ille enim furoris mulctam sustinuerat, hic erroris. omnia tu Deiotaro Cæsar tribuisti, cum & ipsi & filio nomen regium concessisti. hoc nomine retento atque conseruato, nullum beneficium populi R. nullum iudiciũ de se senatus imminutum putat: magno animo & erecto est, nec unquam succumbet inimicis, ne fortunæ quidem. multa se arbitratur et peperisse antea factis, et habere in animo atque uirtute, quæ nullo modo possit amittere: quæ. n. fortuna, aut quis casus, aut quæ tanta possit iniuria omniũ imperatorũ de Deiotaro decreta delere? ab omnibus enim est ornatus, qui, postquam in castris esse potuit per ætatẽ, in Asia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, Syria bella gesserũt. senatus uero iudicia de illo tã multa, tamq; honorifica, quæ publicis populi R. literis monimentisq; consignata sunt, quæ unquam uetustas obruet, aut quæ tanta delebit obliuio? quid de uirtute eius dicam? quid de magnitudine animi, grauitate, cõstantia? quæ omnes

docti

docti atque sapientes summa, quidam etiã sola bona esse dixerunt, hisq; nõ modo ad bene, sed etiam ad beate uiuendum contentam uirtutem esse. hæc ille reputans, et dies et noctes cogitans, non modo tibi nõ succenset, (esset enim non solum ingratus, sed etiam amens) uerum omnem tranquillitatem, & quietem senectutis acceptam refert clementiæ tuæ. quo quidem animo cũ antea fuerit, tum non dubito quin tuis literis, quarum exemplum legi, quas ad eũ Tarracone huic Blesamio dedisti, se magis etiam erexerit, ab omniq; solicitudine abstraxerit: iubes enim eũ bene sperare, et bono esse animo: quod scio te nõ frustra scribere solere: memini. n. ijsdem ferè uerbis ad me te scribere, meq; tuis literis bene sperare non frustra esse iussum. laboro equidem Regis Deiotari causa, quocum mihi amicitiam Resp. conciliauit, hospitium uoluntas utriusque cõiunxit, familiaritatem consuetudo attulit, summam uero necessitudinem magna eius officia in me & exercitum meum effecerunt: sed cum de illo laboro, tum de multis amplissimis uiris, quibus semel esse ignotum à te oportet, nec beneficium tuũ in dubium uocari, nec hærere in animis hominũ solicitudinem sempiternam, nec accidere, ut quisquam te timere incipiat eorum, qui semel à te sint liberati timore. nõ debeo C. Cæsar, quod fieri solet in tantis periculis, tentare, quonã modo dicendo misericordiam tuam cõmouere possim: nihil opus est: occurrere ipsa solet supplicibus, & calamitosis nullius oratione euocata. propone tibi duos Reges; et id animo contemplare, quod oculis non potes: dabis profecto misericordiæ, quod iracundiæ negauisti. multa sunt tuæ clementiæ monimenta, sed maxime eorum incolu-

mitates, quibus salutem dedisti. quæ si in priuatis gloriosa sunt, multo magis cõmemorabuntur in Regibus. semper regiũ nomen in hac ciuitate sanctum fuit, sociorum uero Regum & amicorum sanctissimum. quod nomen hi Reges ne amitterent, te uictore timuerunt: retentum uero, & à te confirmatum, posteris etiam suis tradituros esse cõfido. corpora uero sua pro salute Regum suorum hi Legati tibi regij tradunt, Hieras, et Blesamius, & Antigonus, tibi nobisq; omnibus iam diu noti, eademq; fide et uirtute præditus Dorylaus, qui nuper cum Hiera Legatus est ad te missus; tum Regum amicissimi, tum tibi etiã, ut spero, probati. exquire de Blesamio, num quid ad Regem contra dignitatem tuã scripserit. Hieras quidem causam omnem suscipit, & criminibus illis pro Rege se supponit reum: memoriam tuam implorat, qua uales plurimũ: negat unquã se à te in Deiotari tetrarchia pedem discessisse: in primis finibus tibi se præsto fuisse dicit, usque ad ultimos prosecutum: cum è balneo exisses, tecũ se fuisse, cum illa munera inspexisses cœnatus, cum in cubiculo recubuisses, eandemq; assiduitatẽ tibi se præbuisse postridie. quamobrem, si quid eorum, quæ obiecta sunt, cogitatum sit, non recusat, quin id facinus suum iudices. quocirca C. Cæsar uelim existimes, hodierno die sententiã tuam aut cum summo dedecore miserrimam pestem importaturam esse Regibus, aut incolumem famam cum salute. quorum alterum optare, illorum crudelitatis est: alterum conseruare, clementiæ tuæ.

Peregrinus Turrius

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA PRIMA. ORATIO XLIIII.

Nte quàm de Rep. patres conſcripti dicam ea, quæ dicenda hoc tempore arbitror; exponã uobis breuiter conſilium & profectionis, & reuerſionis meæ. Ego cum ſperarem aliquando ad ueſtrum conſilium auctoritatemq; Remp. eſſe reuocatam, manendum mihi ſtatuebam quaſi in uigilia quadam conſulari, ac ſenatoria: nec uero uſquam diſcedebam, nec à Rep. deijciebam oculos ex eo die, quo in ædem Telluris conuocati ſumus. in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis; Athenienſiumq; renouaui uetus exemplum; græcũ etiam uerbum uſurpaui, quo tum in ſedandis diſcordijs erat uſa ciuitas illa; atque omnem memoriam diſcordiarum obliuione ſempiterna delendam cenſui. præclara tum oratio M. Antonij, egregia etiã uoluntas: pax denique per eum, & per liberos eius cũ præſtantiſſimis ciuibus confirmata eſt. atque his principijs reliqua conſentiebant. ad deliberationes eas, quas habebat domi de Rep. principes ciuitatis adhibebat: ad hunc ordinem res optimas deferebat: nihil tum in C. Cæſaris commentarijs, niſi quod erat notum omnibus, reperiebatur: ſumma cum dignitate, conſtantia ad ea, quæ quæſita erant, reſpondebat. num qui exules reſtituti? unum aiebat, præterea neminem. num immunitates datæ? nullæ, reſpondebat. aſſentiri etiam nos Ser. Sulpitio clariſſimo uiro uoluit, ne qua tabula poſt

Idus Mart. ullius decreti Cæsaris, aut beneficij figeretur: multa prætereo, eaq́; præclara: ad singulare enim M. Antonij factum festinat oratio. Dictaturam, quæ uim iam regiæ potestatis obsederat, funditus ex Rep. sustulit. de qua ne sentẽtias quidem diximus. scriptũ S.C. quod fieri uellet, attulit. quo recitato, auctoritatem eius summo studio secuti sumus, eiq́; amplissimis uerbis per S.C. gratias egimus. lux quædam uidebatur oblata, non modo regno, quod pertuleramus, sed etiam regni timore sublato: magnumq́; pignus ab eo Reip. datum, se liberam ciuitatem esse uelle, cũ Dictatoris nomen, quod sæpe iustum fuisset, propter perpetuæ Dictaturæ recentem memoriã funditus ex Rep. sustulisset. liberatus cædis periculo paucis post diebus senatus: uncus impactus est fugitiuo illi, qui in C. Marij nomen inuaserat. atque hæc omnia cõmuniter cũ collega. alia porrò propria Dolabellæ. quæ, nisi collega abfuisset, credo eis fuisse futura communia. nam cum serperet in urbe infinitũ malum, idq́; manaret in dies latius, ijdemq́; bustum in foro facerent, qui illam insepultam sepulturã effecerant, & quotidie magis magisq́; perditi homines cum sui similibus seruis tectis ac templis urbis minarentur: talis animaduersio fuit Dolabellæ cum in audaces sceleratosq́; seruos, tum in impuros, et nefarios liberos, talisq́; euersio illius execratæ columnæ, ut mihi mirũ uideatur, tam ualde reliquum tempus ab illo uno die dissensisse: ecce enim Calendæ Iun. quibus ut adessemus, edixerat, mutata omnia: nihil per senatũ, multa et magna per populum & absente populo et inuito. Consules designati se audere negabant in senatum uenire: patriæ liberatores urbe

carebant ea, cuius à ceruicibus iugum seruile deiecerát. quos tamen ipsi Consules & in concionibus, & in omni sermone laudabant. ueterani, qui appellabantur, quibus hic ordo diligentissime cauerat, non ad conseruationem earum rerum, quas habebant, sed ad spem nouarũ prædarum incitabátur. quæ cum audire mallem, quàm uidere, haberemq; ius Legationis liberum, ea mente discessi, ut adessem Calendis Ian. quod initiũ senatus cogendi fore uidebatur. Exposui P. C. profectionis consiliũ. nunc reuersionis, quæ plus admirationis habet, breuiter exponam. Cum Brundusium, iterq; illud, quod tritum in Græciá est, non sine causa uitauissem; Calendis Sext. ueni Syracusas, quòd ab urbe ea transmissio in Græciam laudabatur. quæ tamẽ urbs mihi cõiũctissima plus una me nocte cupiens retinere non potuit. ueritus sum, ne meus repentinus ad meos necessarios aduentus suspicionis aliquid afferret, si essem cõmoratus. cum autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promõtorium agri Rhegini, uenti detulissent: ab eo loco conscendi, ut transmitterem: nec ita multũ prouectus, reiectus austro sum in eum ipsum locum, unde conscenderam. cumq; intempesta nox esset, mansissemq; in uilla P. Valerij comitis et familiaris mei, postridieq; apud eundem uentum expectans manerem: municipes Rhegini cõplures ad me uenerunt, ex his quidam Roma recentes: à quibus primũ accipio M. Antonij concionem: quæ mihi ita placuit, ut ea lecta de reuersione primũ cœperim cogitare: nec ita multo post, edictum Bruti affertur, & Cassij. quod quidem mihi, fortasse quòd eos plus etiá Reip. q̃ familiaritatis gratia diligo, plenum æquitatis uidebatur. adde=

bant præterea (fit enim plerunq;, ut ij, qui boni quid uolunt afferre, affingant aliquid, quo faciant id, quod nũciant, lætius) rem conuenturam, Calendis Sext. senatum frequentem fore, Antoniũ repudiatis malis suasoribus, remissis Gallijs prouincijs, ad auctoritatem senatus esse rediturum. tum uero tanta sum cupiditate incensus ad reditum, ut mihi nulli neq; remi, neq; uẽti satisfacerent: non quo me ad tempus occursurũ putarem, sed ne tardius, quàm cuperem, Reip. gratularer. atq; ego celeriter Veliam deuectus Brutum uidi, quanto meo dolore non dico. turpe mihi ipsi uidebatur, in eam urbem me audere reuerti, ex qua Brutus cederet; & ibi uelle tuto esse, ubi ille non posset. neque uero illũ similiter, atq; ipse erã, cõmotum esse uidi: erectus enim maximi, ac pulcherrimi facti conscientia, nihil de suo casu, multa de nostro querebatur. ex quo primũ cognoui, quæ Calendis Sext. in senatu fuisset L. Pisonis oratio. qui quanquã parũ erat (id enim ipsum à Bruto audierã) à quibus debuerat, adiutus: tamen & Bruti testimonio, quo quid potest esse grauius? & omniũ prædicatione, quos postea uidi, magnam mihi uidebatur gloriam consecutus. hunc igitur ut sequerer, properaui, quem præsentes non sunt secuti: non ut proficerem aliquid, (neq: enim sperabã id, neq; præstare poteram) sed ut, si quid mihi humanitus accidisset, (multa autem impendere uidebantur præter naturam, præterq; fatum) huius diei uocem testem Reip. relinquerem meæ perpetuæ erga se uolũtatis. Quoniã utriusque consilij causam P. C. probatã uobis esse confido, prius, quàm de Rep. dicere incipio, pauca querar de hesterna M. Antonij iniuria: cui sum amicus: idq; non

nullo eius officio debere, etiam præ me semper tuli. Quid tandem erat causæ, cur in senatum hesterno die tam acerbe cogerer? solus ne aberam? an non sæpe minus frequẽtes fuistis? an ea res agebatur, ut etiã ægrotos deferri oporteret? Annibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam causam etiam Appium illum & cæcum & senem delatum esse, memoriæ proditum est. de supplicationibus referebatur. quo in genere senatores deesse non solent: coguntur enim non pignoribus, sed eorum, quorum de honore agitur, gratia. quod idem fit, cum de triumpho refertur. ita sine cura Consules sunt: ut penè liberũ sit senatori non adesse. qui cum mihi mos notus esset, cumq; de uia languerem, & mihimet displicerem: misi, pro amicitia qui hoc ediceret. at ille uobis audientibus, cum fabris se domũ meam uenturum esse dixit: nimis iracunde hoc quidem, & ualde intemperanter: cuius enim maleficij ista pœna est, ut dicere in hoc ordine auderet, se publicis operis disturbatũ publice ex senatus sententia ædificatã domũ? quis autem unquã tanto dãno senatorem coegit? aut quid est ultra pignus, aut mulctam? qui si scisset quam sententiam dicturus essem, remisisset aliquid profecto de seueritate cogendi. an me censetis P. C. quod uos inuiti secuti estis, decreturũ fuisse, ut parentalia cũ supplicationibus miscerentur? ut inexpiabiles religiones in Remp. inducerentur? ut decernerentur supplicationes mortuorum? nihil dico cui. fuerit ille L. Brutus, qui & ipse regio dominatu Remp. liberauit, & ad similẽ uirtutem et simile factũ stirpem in propè quingentesimum annũ propagauit: adduci tamen non possem, ut quenquã mortuũ con-

iungerem cum deorum immortalium religione; ut, cuius ſepulcrum nuſquam extet, ubi parentetur, ei publice ſupplicetur. ego uero eam ſententiam dixiſſem patres conſcripti, ut me aduerſus populum R. ſi quis accidiſſet grauior Reip. caſus, ſi bellum, ſi morbus, ſi fames, facile poſſem defendere: quæ partim iam ſunt, partim timeo ne impendeant. ſed hoc ignoſcant dij immortales uelim & populo R. qui id non probat; & huic ordini, qui decreuit inuitus. quid de reliquis Reip. malis? licet ne dicere? mihi uero licet, & ſemper licebit dignitatem tueri, mortem contemnere. poteſtas modo ueniendi in hunc locũ ſit: dicendi periculum non recuſo. atq; utinam P. C. Calendis Sext. adeſſe potuiſſem: nõ quo profici potuerit aliquid, ſed ne unus modo conſularis, quod tum accidit, dignus illo honore, dignus Rep. inueniretur. qua quidem ex re magnũ accipio dolorem, homines ampliſſimis populi R. beneficijs uſos L. Piſonem ducem optimæ ſententiæ non ſecutos. iccirco ne nos populus R. Conſules fecit, ut in altiſſimo gradu dignitatis locati Remp. pro nihilo haberemus? non modo uoce nemo L. Piſoni conſularis, ſed ne uultu quidem aſſenſus eſt. quænam (malum) eſt iſta uoluntaria ſeruitus? fuerit quædam neceſſaria: nec ego hoc ab omnibus ijs deſidero, qui ſententiam conſulari loco dicunt. alia cauſa eſt eorũ, quorum ſilentio ignoſco: alia eorum, quorum uocem requiro. quos quidem doleo in ſuſpicionem populo R. uenire, non metu, quod ipſum eſſet turpe, ſed alium alia de cauſa deeſſe dignitati ſuæ. quare primũ maximas gratias & habeo, et ago L. Piſoni, qui, non quid efficere poſſet in Rep. cogitauit, ſed quid facere ipſe deberet: deinde à uobis P. C. peto,

ut, etiã si sequi minus audebitis orationem atq; auctoritatem meã, benigne me tamen, ut fecistis adhuc, audiatis.

Primũ igitur acta Cæsaris seruanda censeo: nõ quo probem: quis enim id quidem potest? sed quia rationem habendam maxime arbitror pacis, & otij. uellem, adesset Antonius, modo sine aduocatis. sed, ut opinor, licei ei minus ualere: quod mihi heri per illum non licebat. doceret me, uel potius uos P. C. quemadmodũ ipse Cæsaris acta defenderet. an in commentariolis, & chirographis, & libellis se uno auctore prolatis, ac ne prolatis quidem, sed tantummodo dictis, acta Cæsaris firma erunt: quæ ille in æs incidit, in quo populi iussa, perpetuasq; leges esse uoluit, pro nihilo habebuntur? equidẽ existimo nihil esse tam in actis Cæsaris, quàm leges Cæsaris. an, si cui quod ille promisit, id erit fixum? quod idem facere nõ potuit: ut, multis multa promissa non fecit. quæ tamen multo plura illo mortuo reperta sunt, quàm uiuo beneficia per omnes annos tributa, & data. sed ea nõ muto, non moueo: summo etiam studio præclara illius acta defendo. pecunia utinam ad Opis maneret, cruẽta illa quidẽ, sed his temporibus, cum ijs, quorum est, non redditur, necessaria. quanquam ea quoq; sit effusa, si ita in actis fuit. ecquid est, quod tam proprie dici possit actũ eius, qui togatus in Rep. cũ potestate, imperioq; uersatus sit, quàm lex? quære acta Gracchi; leges Semproniæ proferentur: quære Syllæ; Corneliæ. quid? Cn. Pompeij tertius Consulatus in quibus actis consistit? nempe in legibus. à Cæsare ipso si quæreres, quidnam egisset in urbe, & in toga: leges multas responderet se, & præclaras tulisse: chirographa uero aut mutaret, aut nõ daret, aut, si dedis-

ſet, non iſtas res in actis ſuis duceret. ſed ea ipſa cōcedo: quibuſdam in rebus etiam conniueo: in maximis uero rebus, ideſt legibus, acta Cæſaris diſſolui, ferendum non puto. quæ lex melior, utilior, optima etiā Rep. ſæpius flagitata, quàm ne prætoriæ prouinciæ plus quàm annū, neu plus quàm biennium conſulares obtinerentur? hac lege ſublata uidentur ne uobis Cæſaris acta ſeruari? quid? ea lege, quæ promulgata eſt de tertia decuria iudicum, non ne omnes iudiciariæ leges Cæſaris diſſoluuntur? & uos acta Cæſaris defenditis, qui leges eius euertitis? niſi forte, ſi quid memoriæ cauſa retulit in libellum, id numerabitur in actis, &, quamuis iniquum & inutile ſit, defendetur: quod ad populum centuriatis comitijs tulit, id in actis Cæſaris non habebitur. at quæ eſt iſta tertia decuria? centurionum, inquit. quid? iſti ordini iudicatus lege Iulia, etiam ante Pompeia, Aurelia non patebat? cenſus præfiniebatur, inquit. non centurioni quidem ſolū, ſed equiti etiā R. itaque uiri fortiſſimi atq; honeſtiſſimi, qui ordines duxerunt, res & iudicant, & iudicauerunt. nō quæro, inquit, iſtos: quicūque ordinē duxit, iudicet. atqui ſi ferretis, quicūq; equo meruiſſet, quod eſt laudatius: nemini probaretis: in iudice enim ſpectari & fortuna debet, & dignitas. non quæro, inquit, iſta: addo etiam iudices manipulares ex legione Alaudarum: aliter. n. noſtri negant poſſe ſe ſaluos eſſe. ò contumelioſum honorem ijs, quos ad iudicādū nec opinātes uocatis: hic. n. eſt legis index, ut ij in tertia decuria iudicēt, qui libere iudicare nō audeant. in quo quātus eſt error dij immortales eorum, qui iſtā legē excogitauerunt: ut. n. quiſq; ſordidiſſimus uidebitur, ita libentiſſime ſeueritate iudicādi ſordes ſuas

eluet,laborabitq́; ut honestis decurijs potius dignus uidea tur,quàm in turpes iure coniectus. Altera promulgata lex est,ut & de ui,& de maiestate damnati,ad populũ prouocent, si uelint. hæc utrũ tandem lex est, an legum omnium dissolutio? quis enim est hodie,cuius intersit istã legem manere? nemo reus est istis legibus; nemo,quẽ fu= turum putemus: armis enim gesta , nunquam profecto in iudicium uocabuntur. at res popularis? utinam quidẽ aliquid uellet is esse populare: omnes enim iam ciues de Reip. salute una & mente,& uoce cõsentiunt. quæ est igitur ista cupiditas eius legis ferendæ, quæ turpitudinẽ summam habeat, gratiam nullam? quid enim turpius, quàm,qui maiestatẽ populi R. per uim minuerit,eũ dã= natũ iudicio,ad eam ipsam reuerti,propter quam sit iu= re damnatus? sed quid plura de lege disputo? quasi ue= ro id agatur, ut quisquam prouocet . id agitur, id fer= tur,ne quis omnino unquam istis legibus reus fiat . quis enim aut accusator tam amens reperietur, qui reo con= demnato obijci se multitudini cõductæ uelit; aut iudex, qui reũ damnare audeat , ut ipse ad operas mercenari= as statim protrahatur? nõ igitur prouocatio ista lege da tur, sed duæ maxime salutares leges,quæstionesq́; tollun tur. quid est aliud igitur adhortari adolescentes,ut tur= bulenti,& seditiosi,ut perniciosi ciues uelint esse? quam autem ad Reip. pestem furor tribunitius impelli non po terit , his duabus quæstionibus de ui , & de maiestate sublatis ? quid , quòd obrogatur legibus Cæsaris , quæ iubent ei , qui de ui , itemq́; ei , qui maiestatis damna= tus sit , aqua & igni interdici ? quibus cum prouocatio datur,non ne acta Cæsaris rescinduntur ? quæ quidem

ego P.C. qui illa nunquã probaui, ita conseruanda con cordiæ causa arbitratus sum, ut nõ modo, quas uiuus Cæsar leges tulisset, infirmãdas hoc tempore non putarem, sed ne illas quidem, quas post mortem Cæsaris prolatas esse & fixas uidetis. de exilio reducti à mortuo: ciuitas data non solũ singulis, sed etiam nationibus, & prouincijs uniuersis à mortuo: immunitatibus infinitis sublata uectigalia à mortuo. ergo hæc uno uiro optimo auctore domo prolata defendimus: eas leges, quas ipse uobis inspectantibus recitauit, pronũciauit, tulit, quibus latis gloriabatur, ijsq; legibus Remp. cõtineri putabat, de prouincijs, de iudicijs, eas, inquam, Cæsaris leges nos, qui defendimus acta Cæsaris, euertendas putabimus? ac de ijs tamen legibus, quæ promulgatæ sunt, saltem queri possumus: de ijs, quæ iam latæ dicuntur, ne illud quidem licuit: illæ enim nulla promulgatione latæ sunt ante, quàm scriptæ. quærũt, quid sit, cur aut ego, aut quisquam uestrum P.C. bonis Tribunis pl. leges malas metuat. paratos habemus, qui intercedant; paratos, qui Remp. religione defendant: uacui metu esse debemus. quas tu mihi, inquit, intercessiones? quas religiones? eas scilicet, quibus Reip. salus cõtinetur. negligimus ista & nimis antiqua, & stulta ducimus. forum sepietur: omnes claudentur aditus: armati in præsidijs multis in locis collocabuntur. quid tum? quod erit ita gestum, id lex erit, & in æs incidi iubebitis? cedo illa legitima. Consules populum iure rogauerunt, (hoc enim à maioribus accepimus ius rogãdi) populusq; iure sciuit. qui populus? is ne, qui exclusus est? quo iure? an eo, quod ui & armis omne sublatum est? atque ego hoc dico de futuris: quod est Augurum:

ante dicere ea, quæ uitari possunt: quæ si facta nõ erũt, refelletur oratio mea. loquor de legibus promulgatis: de quibus est integrũ uobis. demonstro uitia: tollite. denuncio uim: arma remouete. irasci te quidem mihi Dolabella pro Rep. dicenti non oportebit. quãquam te quidem id facturum nõ arbitror: noui enim facilitatem tuam. collegam tuum aiunt in hac sua fortuna, quæ bona ipsi uidetur, mihi, ne grauius quippiam dicam, auorum & auunculi sui Consulatũ si imitaretur, fortunatior uideretur: sed eum iracundum audio factum. uideo autem, quã sit odiosum, habere iratũ eundem, & armatũ, cum tanta præsertim gladiorũ sit impunitas. sed proponam ius, ut opinor, æquum, quod M. Antonium non arbitror repudiaturũ. ego, si quid in uitã eius, aut in mores cũ contumelia dixero: quo minus mihi inimicissimus sit, nõ recusabo. si consuetudinem meam, quam in Rep. semper habui, tenuero, id est si libere, quæ sentiam, de Rep. dixero: primũ deprecor, ne irascatur: deinde, si hoc non impetro, peto, ut sic irascatur, ut, quibus armis utatur, si ita necesse est, ut dicit, sui defendendi causa, ijs, qui pro Rep. quæ ipsis uisa erunt, dixerint, ista arma ne noceãt. quid hac postulatione dici potest æquius? quòd si, ut mihi à quibusdã eius familiaribus dictum est, omnis eũ, quæ habetur contra uoluntatem eius, oratio grauiter offendit, etiã si nulla inest contumelia: feremus amici naturam. sed ijdem illi ita mecũ: nõ idem tibi aduersario Cæsaris licebit, quod Pisoni socero. et simul admonẽt quiddã, quod cauebimus, nec erit iustior P.C. in senatum non ueniendi morbi causa, quã mortis. Sed per deos immortales: te.n. intuens Dolabella, qui es mihi charissimus, non

possum de utriusque uestrũ errore reticere: credo enim uos homines nobiles, magna quædam spectantes, nõ pecuniam, ut quidam nimis creduli suspicantur, quæ semper ab amplissimo quoque, clarissimoq; contempta est; non opes uiolentas, et populo R. minime ferendam potentiã, sed charitatem ciuium et gloriam concupisse: ea autem est gloria, laus recte factorum, magnorumq; in Remp. meritorum, quæ cum optimi cuiusque, tum etiã multitudinis testimonio cõprobatur. dicerem Dolabella, qui recte factorum fructus esset, nisi te paulisper esse expertũ uiderem. quem potes recordari in uita tibi illuxisse diem lætiorem, quã cum expiato foro, dissipato concursu impiorum, principibus sceleris pœna affectis, te domum recepisti? cuius ordinis, cuius generis, cuius denique fortunæ studia tũ laudi, et gratulationi tuæ se nõ obtulerunt? quin mihi etiam, quo auctore te in ijs rebus uti arbitrabantur, et gratias boni uiri agebant, & tuo nomine gratulabantur. recordare quæso Dolabella consensum illum theatri, cum omnes earum rerum obliti, propter quas tibi fuerant offensi, significauerunt se nouo beneficio memoriam ueteris doloris abiecisse. hanc tu P. Dolabella, (magno loquor cum dolore) hanc tu, inquam, potuisti æquo animo tantã dignitatem deponere? Te autem M. Antoni absentem appello: unum illum diem, quo in æde Telluris senatus fuit, non omnibus ijs mensibus, quibus te quidam multum à me dissentientes beatum putant, anteponis? quæ fuit oratio de concordia? quanto metu ueterani, quanta solicitudine ciuitas tum à te liberata est? tuũ collegam depositis inimicitijs, oblitus auspicia te ipso Augure nunciante, illo primũ die collegam tibi esse uo=

luiſti : Reip. tuus paruulus filius in Capitoliũ à te miſ=
ſus pacis obſes fuit . quo ſenatus die lætior ? quo popu=
lus R ? qui quidem nulla in concione unquã frequẽtior
fuit . tum denique liberati per uiros fortiſſimos uideba=
mur, quia, ut illi uoluerãt, libertatem pax cõſequebatur.
proximo, altero, tertio, reliquis cõſecutis diebus nõ inter=
mittebas quaſi donũ aliquod quotidie afferre Reip. maxĩ
mum autem illud, quòd Dictaturæ nomẽ ſuſtuliſti . hæc
inuſta eſt à te, à te, inquã, mortuo Cæſari nota ad igno=
miniam ſempiternam. ut enim propter unius M. Manlij
ſcelus, decreto gentis Manliæ, neminem patritiũ M. Man
lium uocari licet: ſic tu propter unius Dictatoris odium
nomen Dictatoris funditus ſuſtuliſti . num huiuſce, cum
pro ſalute Reip. tanta geſſiſſes, fortunæ te, num amplitu
dinis, num claritatis, num gloriæ pœnitebat ? unde igi=
tur ſubito tanta iſta mutatio ? non poſſum adduci, ut ſu
ſpicer, te pecunia captum . licet, quod cuique libet, lo=
quatur : credere non eſt neceſſe : nihil enim unquã in
te ſordidum, nihil humile cognoui : quanquã ſolent do=
meſtici deprauare non nunquam : ſed noui firmitatem
tuam: atque utinam, ut culpam, ſic etiã ſuſpicionem ui
tare potuiſſes . illud magis uereor, ne ignorans uerũ iter
gloriæ, glorioſum putes, plus te unũ poſſe, quã omnes;
& metui à ciuibus tuis, quàm diligi malis. quod ſi ita
putas, totam ignoras uiam gloriæ. charum eſſe ciuem, be
ne de Rep. mereri, laudari, coli, diligi, glorioſum eſt: me=
tui uero, & in odio eſſe, inuidioſum, deteſtabile, imbecil=
lum, caducum . quod uidemus etiam in fabulis, ipſi illi,
qui, Oderint dum metuant, dixerit, pernicioſum
fuiſſe. utinam Antoni auum tuũ meminiſſes: de quo ta

men multa audiſti ex me ſæpiſſime. putas ne illum immortalitatem mereri uoluiſſe, ut propter armorum habendorũ licentiam metueretur? illa erat uita, illa ſecunda fortuna, libertate eſſe parem cum cæteris, principem dignitate. itaque, ut omittã res aui tui proſperas, acerbiſſimũ eius diem ſupremũ malim, quã L. Cinnæ dominatum, à quo ille crudeliſſime eſt interfectus. ſed quid oratione te flectam? ſi enim exitus C. Cæſaris efficere hoc nõ poteſt, ut malis charus eſſe, quã metui: nihil cuiuſquã proficiet, nec ualebit oratio. quem qui beatum fuiſſe putãt, miſerrimi ipſi ſunt. beatus eſt nemo, qui ea lege uiuit, ut non modo impune, ſed etiam cum ſumma interfectoris gloria interfici poſſit. quare flecte te quæſo, & maiores tuos reſpice, atque ita guberna Remp. ut natum eſſe te ciues tui gaudeant, ſine quo nec beatus, nec clarus eſſe quiſquã poteſt. & populi quidem R. iudicia multa ambo habetis: quibus uos nõ ſatis moueri permoleſte fero: quid enim gladiatoribus clamores innumerabilium ciuiũ? quid populi concurſus? quid Pompeij ſtatuæ plauſus infiniti? quid ijs Tribunis pl. qui uobis aduerſantur? parum ne hæc ſignificant, incredibiliter cõſentientem populi R. uniuerſi uoluntatem? quid? Apollinaribus ludis plauſus, uel teſtimonia potius, & iudicia populi R. uobis parua uidebantur? ò beatos illos, qui, cum adeſſe ipſis propter uim armorum non licebat, aderant tamen, & in medullis populi R. ac uiſceribus hærebant. niſi forte Actio tum plaudi, & ſexageſimo poſt anno palmam dari putabatis, non Bruto, qui ludis ſuis ita caruit, ut in illo apparatiſſimo ſpectaculo ſtudium populi R. tribuerit abſenti, deſiderium liberatoris ſui

perpetuo

perpetuo plausu et clamore lenierit. equidem is sum, qui istos plausus, cum à popularibus ciuibus tribuerentur, semper cōtempserim: idemq́;, cum à summis, medijs, infimis, cū denique ab uniuersis hoc idē fit, cumq́; ij, qui ante sequi populi consensum solebant, fugiunt, nō plausum illum, sed iudiciū puto. sin hæc leuiora uobis uidentur, quæ sunt grauissima: num etiam hoc contemnitis, quod sensistis tam charā populo R. uitā A. Hircij fuisse? satis enim erat, probatum illum esse populo R. ut est; iucundum amicis, in quo uincit omnes; charū suis, quibus est charissimus: tantam tamen solicitudinem bonorum, tantum timorem omnium in quo meminimus? certe in nullo. quid igitur? hoc uos per deos immortales quale sit, non interpretamini? quid eos de uestra uita cogitare censetis, quibus eorum, quos sperant Reip. consulturos, uita tam chara sit? Cepi fructū P. C. reuersionis meæ, quoniā ea dixi, ut, quicunque casus consecutus esset, extaret conscientiæ meæ testimonium: & sum à uobis benigne, ac diligenter auditus. quæ potestas si mihi sæpius sine meo uestroq́; periculo fiet, utar: si minus, quantum potero nō tam mihi me, quàm Reip. reseruabo. mihi ferè satis est, quod uixi, uel ad ætatem, uel ad gloriam. huc si quid accesserit, non tam mihi, quā uobis, Reiq́; publicæ accesserit.

Peregrinus Iustius

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA SECVNDA, ORATIO XLV.

q Vonam meo fato P.C. fieri dicam, ut nemo his annis uiginti Reip. hostis fuerit, qui nō bellum eodem tempore mihi quoque indixerit. nec uero necesse est à me quenquam nominari: uobiscum ipsi recordamini. mihi pœnarum illi plus, quā optarem, dederunt. te miror Antoni, quorū facta imitere, eorum exitus nō perhorrescere. atque hoc in alijs minus mirabar: nemo illorum mihi inimicus fuit uoluntarius: omnes à me Reip. causa lacessiti. tu, ne uerbo quidem uiolatus, ut audacior, quàm L. Catilina, furiosior, quàm P. Clodius uiderere, ultro maledictis me lacessisti, tuamq; à me alienationem, commendationem tibi ad impios ciues fore putauisti. quid putem? contemptum ne me? non uideo, nec in uita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenij quid despicere possit Antonius. an in senatu facile de me detrahi posse credidit, qui ordo clarissimis ciuibus bene gestæ Reip. testimonium multis, mihi uni conseruatæ dedit? an decertare mecum uoluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium est: quid enim plenius, quid uberius, quàm mihi & pro me, & contra Antonium dicere? illud profecto est. non existimauit sui similibus probari posse, se esse patriæ, nisi mihi esset inimicus. cui prius quàm de cæteris rebus respondeo, de amicitia, quam à me uiolatam esse criminatus est, quod ego grauissimum

crimen iudico, pauca dicamus. Contra rem ſuam me neſcio quando ueniſſe, queſtus eſt. an ego non uenirem contra alienum pro familiari, & neceſſario meo? non uenirem contra gratiam, non uirtutis ſpecie, ſed ætatis flore collectam? non uenirem contra iniuriam? quam iſte interceſſoris iniquiſſimi beneficio obtinuit, non iure prætorio? ſed hoc iccirco commemoratum à te puto, ut te infimo ordini commendares, cum te omnes recordarentur libertini generum, et liberos tuos nepotes Q. Fadij libertini hominis fuiſſe. At enim te in diſciplinam meam tradideras (nam ita dixiſti) domum meam uentitaras. næ tu, ſi id feciſſes, melius famæ, melius pudicitiæ tuæ conſuluiſſes: ſed nec feciſti, nec, ſi cuperes, tibi id per C. Curionem facere licuiſſet. Auguratus petitionem mihi te cōceſſiſſe dixiſti. ò incredibilem audaciā: ò impudentiā prædicandā: quo. n. tēpore me Augurem à toto collegio expetitū Cn. Pōpeius, et Q. Hortenſius nominauerūt, (neque. n. licebat à pluribus nominari) tu nec ſoluendo eras, nec te ullo modo niſi euerſa Rep. incolumē fore putabas. poteras autē eo tēpore Auguratū petere, cum in Italia Curio nō eſſet? aut tum, cū es factus, unā tribū ſine Curione ferre potuiſſes? cuius etiā familiares de ui cōdemnati ſunt, quòd tui nimis ſtudioſi fuiſſent. At beneficio ſum uſus tuo. quo? quanq̃ illud ipſum, quod cōmemoras, ſemper præ me tuli. malui me tibi debere cōfiteri, quā cuiquā minus prudenti nō ſatis gratus uideri. ſed quo beneficio? quòd me Brundusij nō occideris? quē ipſe uictor, qui tibi, ut tute gloriari ſolebas, detulerat ex latronibus ſuis principatum, ſaluū eſſe uoluiſſet, in Italiam ire iuſſiſſet, eum tu occideres? fac potuiſſe. quod eſt

aliud P.C. beneficiũ latronum, nisi ut cõmemorare possint, ijs se dedisse uitam, quibus non ademerint? quod si esset beneficium, nunquã ij, qui illum interfecerũt, à quo erant seruati, quos tu ipse clarissimos uiros appellare soles, tantam essent gloriam consecuti. quale autem beneficiũ est? quòd te abstinueris nefario scelere? qua in re nõ tam iucundũ uideri mihi debuit, non interfectum à te; quàm miserum, id te impune facere potuisse. sed sit beneficium, quandoquidem maius accipi à latrone nullum potuit. in quo potes me dicere ingratum? an de interitu Reip. queri non debui, ne in te ingratus uiderer? at in illa querela, misera quidem, & luctuosa, sed mihi pro hoc gradu, in quo me senatus populusq; R. collocauit, necessaria, quid est dictum à me cũ contumelia? quid non moderate? quid non amice? et quidem cuius temperantiæ fuit, de M. Antonio querentẽ abstinere maledicto? præsertim cum tu reliquias Reip. dissipauisses: cum domi tuæ turpissimo mercatu omnia essent uenalia: cũ leges eas, quæ nunquã promulgatæ essent, & de te, & à te latas confiterere: cum auspicia Augur, intercessionem Consul sustulisses: cum esses fœdissime stipatus armatis: cum omnes impuritates pudica in domo quotidie susciperes, uino lustrisq; confectus. at ego, tanquã mihi cum M. Crasso contentio esset, quocum multæ, et magnæ fuerunt, non cum uno gladiatore nequissimo; de Rep. grauiter querens, de homine nihil dixi. itaque hoc perficiã, ut intelligat quantum tum à me beneficium acceperit.

At etiã literas, quas me sibi misisse diceret, recitauit homo & humanitatis expers, et uitæ cõmunis ignarus: quis enim unquã, qui paululum modo bonorũ cõsuetu=

dinem nosset, literas ad se ab amico missas offensione ali qua interposita in medium protulit, palamq́; recitauit? quid est aliud, tollere è uita uitæ societatem? tollere amicorum colloquia absentiũ? quàm multa ioca solent esse in epistolis, quæ, prolata si sint, inepta esse uideantur? q̃ multa seria, neq; tamen ullo modo diuulganda? sit hoc inhumanitatis tuæ: stultitiam incredibilem uidete. quid habes, quod mihi opponas homo diserte? ut Mustellæ Tamisio, & Tyroni Numisio uideris. qui cum hoc isto tempore stent cum gladijs in conspectu senatus, ego quoque te disertum putabo, si ostenderis quo modo sis eos inter sicarios defensurus. sed quid opponas tandem, si negem me unquam istas literas ad te misisse? quo me teste conuinces? an chirographo? in quo habes scientiam quæstuosam. qui possis? sunt enim librarij manu. iam inuideo magistro tuo, qui te tanta mercede, quantam iam proferam, nihil sapere docuit: quid enim est minus non dico oratoris, sed hominis, quàm id obijcere aduersario, quod ille si uerbo negarit, longius progredi non possit qui obiecerit? at ego non nego, teq́; in isto ipso conuinco nõ inhumanitatis solum, sed etiam amentiæ: quod enim uerbum in istis literis est non plenũ humanitatis, officij, beneuolentiæ? omne autem crimen tuũ est, quòd de te in his literis nõ male existimẽ, quòd scribam tanquã ad ciuem, tanquã ad bonũ uirũ, non tãquam ad sceleratũ, & latronem. at ego tuas literas, etsi iure poteram à te lacessitus, tamen non proferam: quibus petis, ut tibi per me liceat quendam de exilio reducere: adiurasq́;, id te inuito me non esse facturum: idq́; à me impetras: quid enim me interponerẽ audaciæ tuæ, quem neq; auctori-

tas huius ordinis, neq; existimatio populi R. neq; leges ullæ possent coercere? ueruntamē quid erat, quod me rogares, si erat is, de quo rogabas, Cæsaris lege reductus? sed uidelicet meam gratiam uoluit esse: in quo ne ipsius quidem ulla poterat esse lege lata. Sed cum mihi P. C. & pro me aliquid, & in M. Antonium multa dicēda sint; alterum peto à uobis, ut me pro me dicentem benigne; alterum ipse efficiam, ut, contra illum cum dicā, attente audiatis. simul illud oro: si meam cum in omni uita, tum in dicendo moderationem, modestiamq́; cognoscitis, ne me hodie, cum isti, ut prouocauit, respondebo, oblitum esse putetis mei. nō tractabo ut Consulem: ne ille quidem me ut consularem. etsi ille nullo modo Consul, uel quòd ita uiuit, uel quòd ita Rép. gerit, uel quòd ita factus est Consul: ego sine ulla controuersia consularis. ut igitur intelligeretis, qualem ipse Consulē profiteretur, obiecit mihi Consulatum meum. qui Consulatus uerbo meus P. C. re uester fuit: quid enim ego constitui, quid gessi, nisi ex huius ordinis consilio, auctoritate, sententia? hæc tu homo sapiens, non solum eloquens, apud eos, quorum consilio, sapientiaq́; gesta sunt, ausus es uituperare. quis autem meum Consulatum, præter P. Clodium, qui uituperaret, inuentus est? cuius quidem te fatum, sicuti C. Curionem, manet: quoniam id domi tuæ est, quod fuit illorum utriq; fatale. nō placet M. Antonio Consulatus meus: at placuit P. Seruilio; ut eum primum nominem ex illius temporis consularibus, qui proxime est mortuus: placuit Q. Lutatio Catulo; cuius semper in hac Rep. uiuet auctoritas: placuit duobus Lucullis, M. Crasso, Q. Hortensio, C. Curioni, M. Lepido,

C. Pisoni, M. Glabrioni, L. Volcatio, C. Figulo, D. Silano, L. Murænæ, qui tum erant Consules designati: placuit idem, quod consularibus, M. Catoni: qui cum multa, uita excedens, prouidit, tũ, quòd te Cõsulem non uidit. maxime uero Consulatum meum Cn. Pompeius probauit: qui, ut me primum decedens ex Syria uidit, cõplexus, et gratulans meo beneficio patriam se uisurum esse dixt. sed quid singulos cõmemoro? frequentissimo senatui sic placuit, ut esset nemo, qui mihi nõ ut parẽti gratias ageret, qui non mihi uitam suam, fortunas, liberos, Remp. referret acceptam. sed quoniam illis, quos nominaui, tot & talibus uiris, Resp. orbata est: ueniamus ad eos, qui duo è consulari numero reliqui sunt. L. Cotta, uir summo ingenio, summaq; prudentia, rebus ijs gestis, quas tu reprehendis; supplicationem decreuit uerbis amplissimis; eiq; illi ipsi, quos modo nominaui, consulares, senatusq; cunctus assensus est. qui honos post conditam hanc urbẽ habitus est togato ante me nemini. L. Cæsar, auũculus tuus, qua oratione, qua constantia, qua grauitate sententiam dixit in sororis suæ uirum, uitricum tuum? hunc tu cum auctorem, & præceptorem omnium consiliorum, totiusq; uitæ debuisses habere, uitrici te similem, quàm auunculi esse maluisti. huius ego consilijs alienus Consul usus sum: tu, sororis filius, ecquid ad eum unquam de Rep. retulisti? ad quos refert dij immortales? ad eos scilicet, quorum nobis etiam dies natales audiendi sunt. hodie non descendit Antonius: cur? dat natalitia in hortis: cui? neminẽ nominabo. putatote tũ Phormioni alicui, tũ Gnatoni, tum Ballioni. ò fœditatem hominis flagitiosam: ò impudentiam, nequitiam, libidinem

non ferendam. tu cum principem senatorem, ciuem singularem tam propinquum habeas, ad eum de Rep. nihil refers, ad eos refers, qui domũ suam nullam habent, tuam exhauriunt. tuus uidelicet salutaris Consulatus, perniciosus meus? adeo ne pudorem cum pudicitia perdidisti, ut hoc in eo templo dicere ausus sis, in quo ego senatum illum, qui quondam florens orbi terrarũ præsidebat, consulebam, tu homines perditissimos cum gladijs collocauisti? At etiam ausus es (quid autem est, quod tu non audeas?) cliuũ Capitolinum dicere me Consule plenum seruorũ armatorũ fuisse. ut illa, credo, nefaria S.C. tum fierent, uim afferebam senatui. ò miserum, siue illa tibi nota nõ sunt, nihil enim boni nosti; siue sunt, qui apud tales uiros tam impudenter loquare. quis enim eques R. quis præter te adolescens nobilis, quis ullius ordinis, qui se ciuem meminisset, cum senatus in hoc templo esset, in cliuo Capitolino non fuit? quis nomen non dedit? quanquam nec scribæ sufficere, nec tabulæ nomina illorum capere potuerunt. etenim cum homines nefarij de patriæ parricidio confiterentur, consciorum indicijs, sua manu, uoce penè literarum coacti, se urbem inflammare, ciues trucidare, uastare Italiam, delere Remp. consensisse: quis esset, qui ad salutem communem defendendam non excitaretur? præsertim cum senatus populusq; R. haberet ducem, qualis si qui nunc esset, tibi idem, quod illis accidit, contigisset. Ad sepulturã corpus uitrici sui negat à me datum. hoc uero ne Publius quidẽ Clodius dixit unquã. quem, quia iure ei fui inimicus, doleo à te iam omnibus uitijs esse superatum. Quid autem tibi uenit in mentẽ, redigere in

memoriam nostram, te domi P. Lentuli esse educatum? an uerebare, ne non putaremus natura te potuisse tam improbum euadere, nisi accessisset etiã disciplina? Tam autem eras excors, ut tota in oratione tecum ipse pugnares? ut non modo non cohærentia inter se diceres, sed maxime disiuncta, atq; contraria? ut non tanta mecũ, quãta tecum tibi esset contentio. Vitricum tuũ fuisse in tanto scelere fatebare, pœna affectum querebare. ita, quod proprie meum est, laudasti: quod totum senatus est, reprehendisti. nam cum comprehensio sontium, mea; animaduersio, senatus fuerit: homo disertus non intelligit eum, quem contra dicit, laudari à se, eos, apud quos dicit, uituperari. iam illud cuius est nõ dico audaciæ, (cupit enim se audacẽ dici) sed, quod minime uult, stultitiæ, qua uincit omnes; cliui Capitolini mentionem facere? cum inter subsellia nostra uersentur armati; cum in hac cella Concordiæ, (ò dij immortales) in qua me Consule salutares sententiæ dictæ sunt, quibus ad hanc diem uiximus, cũ gladijs homines collocati stent. accusa senatum: accusa equestrem ordinem, qui tum cum senatu copulatus fuit: accusa omnes ordines, omnes ciues, dum confiteare hũc ordinem hoc ipso tempore ab Ithyreis circunsederi. hæc tu non propter audaciam dicis tam impudẽter, sed qui tantarum rerum repugnantiam nõ uideas. nihil profecto sapis: quid est enim dementius, quàm, cum ipse cõtra Reip. perniciosa arma ceperis, obijcere alteri salutaria? At etiam quodam loco facetus esse uoluisti. quàm id, dij boni, nõ decebat: in quo est tua culpa nõ nulla: aliquid enim salis ab uxore mima trahere potuisti. cedãt arma togæ. quid? tũ non ne cesserũt? at postea tuis armis cessit

toga. quæramus igitur utrum melius fuerit, libertati populi R. sceleratorum arma, an libertatem nostram armis tuis cedere? nec uero tibi de uersibus respondebo: tantum dicam breuiter, neq; illos, neq; ullas te omnino literas nosse, me nec Reip. nec amicis unquam defuisse, & tamen omni genere monimentorum meorum perfecisse operis subseciuis, ut meæ uigiliæ, meæq; literæ & iuuentuti utilitatis, et nomini R. laudis aliquid afferrent. sed hæc nõ huius temporis. ad maiora ueniamus. P. Clodium meo consilio interfectum esse dixisti. quidnam homines putarent, si tum occisus esset, cum tu illum in foro inspectante populo R. gladio stricto insecutus es, negotiumq; transegisses, nisi ille se sub scalas tabernæ librariæ cõiecisset, hisq; oppilatis impetum tuum compressisset? sed quid? ego fauisse me tibi fateor, suasisse ne tu quidem dicis. at Miloni ne fauere quidem potui: prius enim rem transegit, quàm quisquam suspicaretur eum facturum esse. at ego suasi. scilicet is animus erat Milonis, ut prodesse Reip. sine suasore non posset. at lætatus sum. quid ergo? in tanta lætitia cunctæ ciuitatis me unum tristem esse oportebat? quanquam de morte P. Clodij fuit quæstio non satis prudenter illa quidem constituta: quid enim attinebat noua lege quæri de eo, qui hominem occidisset, cum esset legibus quæstio constituta? quæsitum est tamẽ. quod ergo, cũ res agebatur, nemo in me dixit, id tot annis post, tu es inuentus, qui diceres? Quod uero dicere ausus es, idq; multis uerbis, opera mea Pompeium à Cæsaris amicitia esse disiunctum, ob eamq; causam mea culpa ciuile bellum esse natum: in eo non tu quidem tota re, sed, quod maximum est, temporibus errasti. ego M.

Bibulo præstantissimo ciue Cõsule nihil prætermisi, quãtum facere, enitiq; potui, quin Pompeium à Cæsaris cõiunctione auocarem. in quo Cæsar fuit felicior: ipse. n. Põpeiũ à mea familiaritate disiũxit. postea uero quàm se totum Pompeius Cæsari tradidit, quid ego illum ab eo distrahere conarer? stulti erat sperare, suadere impudentis. duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid cõtra Cæsarem Pompeio suaserim: ea uelim reprehendas, si potes: unum, ne quinquennij imperium Cæsari prorogaretur: alterum, ne pateretur fieri, ut absentis eius ratio haberetur. quorum si utrumuis persuasissem, in has miserias nunquam incidissemus. atq; idem, cum iam omnes opes & suas, & populi R. Põpeius ad Cæsarem detulisset, seroq; ea sentire cœpisset, quæ multo ante præuiderã, inferriq; patriæ bellum nefarium uiderem; pacis, concordiæ, compositionis auctor esse non destiti: meaq; illa uox est nota multis; utinam Cn. Pompei cum C. Cæsare societatem aut nunquam coisses, aut nunquam diremisses. fuit alterum grauitatis, alterum prudentiæ tuæ. hæc mea M. Antoni semper & de Pompeio & de Rep. cõsilia fuerunt. quæ si ualuissent, Resp. staret, tu tuis flagitijs, egestate, infamia concidisses. Sed hæc uetera. illud uero recens, Cæsarem meo consilio interfectum. iam uereor P. C. ne, quod turpissimum est, præuaricatorem mihi apposuisse uidear, qui me non solum meis laudibus ornaret, sed etiam oneraret alienis: quis enim meũ in istius societate gloriosissimi facti nomen audiuit? cuius autem, qui in eo numero fuisset, nomen est occultatum? occultatũ dico? cuius nõ statim diuulgatum? citius dixerim iactasse se aliquos, ut fuisse in ista societate uiderentur

qui socij non fuissent; quàm ut quisquam cælare uellet. quàm uerisimile porrò est, in tot hominibus partim obscuris, partim adolescentibus, neminem occultãtibus, meũ nomen latere potuisse? etenim si auctores ad liberandã patriam desiderarentur illis auctoribus, Brutos ego impellerem? quorum uterque L. Bruti imaginem quotidie uideret, alter etiam Ahalæ. his igitur maioribus orti, ab alienis potius consiliũ peterent, quàm à suis? & foris potius, quàm domo? quid? C. Cassius in ea familia natus, quæ nõ modo dominatũ, sed ne potentiã quidem cuiusquã ferre potuit, me auctorem, credo, desiderauit: qui etiã sine his clarissimis uiris hanc rem in Cilicia ad ostiũ fluminis Cydni confecisset, si ille ad eam ripam, quã constituerat, nõ ad contrariã nauis appulisset. Cn. Domitiũ non patris interitus clarissimi uiri, non auunculi mors, non spoliatio dignitatis ad recuperandã libertatem, sed mea auctoritas excitauit. an C. Trebonio persuasi, cui ne suadere quidẽ ausus essem? quo etiam maiorẽ ei Resp. gratiam debet, qui libertatem populi R. unius amicitiæ præposuit, depulsorq; dominatus, quàm particeps esse maluit. an L. Tullius Cimber me est auctorem secutus? quẽ ego magis fecisse illam rem sum admiratus, quàm facturum putaui: admiratus sum autem ob eam causam, quòd immemor beneficiorũ, memor patriæ fuisset. quid duos Seruilios, Cascas dicam, an Ahalas? & hos auctoritate mea censes excitatos potius, quàm charitate Reip? lõgum est persequi cæteros: idq; Reip. preclarum, fuisse tam multos, ipsis gloriosius est. at quemadmodum me coarguerit homo acutus, recordamini. Cæsare interfecto, inquit, statim cruentum alte extollens M. Brutus pu

gionem, Ciceronē nominatim exclamauit, atque ei recuperatā libertatem eſt gratulatus. cur mihi potiſſimum? quòd ſciebam? uide ne illa cauſa fuerit appellandi me, quòd cū rem geſſiſſet conſimilem rebus ijs, quas ipſe geſſeram, me potiſſimū teſtatus eſt, ſe æmulū mearū laudum extitiſſe. tu autem omniū ſtultiſſime nō intelligis, ſi id, quod me arguis, uoluiſſe interfici Cæſarem, crimen ſit, etiam, lætatū eſſe morte Cæſaris, crimen eſſe: quid enim intereſt inter ſuaſorem facti, & probatorem? aut quid refert, utrum uoluerim fieri, an gaudeam factum? ecquis eſt igitur, te excepto, qui illum regnare gaudebas, qui illud aut fieri noluerit, aut factū improbarit? omnes enim in culpa: etenim omnes boni, quantū in ipſis fuit, Cæſarem occiderunt: alijs conſilium, alijs animus, alijs occaſio defuit, uoluntas nemini. ſed ſtuporem hominis, uel dicam pecudis, attendite: ſic enim dixit: M. Brutus, quem ego honoris cauſa nomino, cruentū pugionem tenens, Ciceronem exclamauit: ex quo intelligi debet eum conſcium fuiſſe. ergo ego ſceleratus appellor à te, quem ſuſpicatum aliquid ſuſpicaris: ille, qui ſtillantem præ ſe pugionem tulit, is à te honoris cauſa nominatur? eſto: ſit in uerbis tuis hic ſtupor: quāto in rebus ſententijsq; maior? conſtitue hoc Conſul aliquando, Brutorum, C. Caſſij, Cn. Domitij, C. Trebonij, reliquorum quam uelis eſſe cauſam: edormi crapulam inquam, & exhala. an faces admouendæ ſunt, quæ te excitent tantæ cauſæ indormientem? nunquam ne intelligis ſtatuendum tibi eſſe, utrū illi, qui iſtam rem geſſerunt, homicidij rei ſint, an uindices libertatis? attende. n. pauliſper, cogitationemq; ſobrij hominis ad punctum temporis ſuſcipe. & ego,

qui ſum illorũ, ut ipſe fateor, familiaris; ut à te arguor, ſocius; nego quidquã eſſe medium; confiteor eos, niſi liberatores populi R. conſeruatoresq; Reip. ſint, plus quã ſicarios, plus quã homicidas, plus etiam quàm parricidas eſſe; ſiquidẽ eſt atrocius patriæ parentem, quã ſuũ occidere. tu homo ſapiens et cõſiderate quid dicis? ſi parricidæ, cur honoris cauſa à te ſunt & in hoc ordine, & apud populum R. ſemper appellati? cur M. Brutus te referente legibus eſt ſolutus, ſi ab urbe plus quàm decem dies abfuiſſet? cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? cur prouinciæ Caſſio & Bruto datæ? cur Quæſtores additi? cur Legatorũ numerus auctus? atque hæc acta per te. nõ igitur homicidæ. Sequitur ut liberatores tuo iudicio ſint: quandoquidem tertium nihil poteſt eſſe. quid eſt? num conturbo te? nõ enim fortaſſe ſatis, quæ diſtinctius dicũtur, intelligis. ſed tamen hæc eſt ſumma concluſionis meæ; quoniam ſcelere à te liberati ſunt, ab eodem te ampliſſimis præmijs digniſſimos iudicatos. itaque iam retexo orationem meam: ſcribam ad illos, ut, ſi qui forte, quod à te mihi obiectum eſt, quærent ſit ne uerum, ne cui negent: etenim uereor, ne aut, cælatum me ab ipſis, illis non honeſtum; aut, inuitatũ refugiſſe, mihi ſit turpiſſimum: quæ enim res unquam (prò ſancte Iupiter) non modo in hac urbe, ſed in omnibus terris eſt geſta maior? quæ glorioſior? quæ commendatior hominum memoriæ ſempiternæ? in huius me conſilij ſocietatem, tanquã in equum Troianum, includi cum principibus non recuſo. ago etiam gratias, quoquo animo facis: tanta enim res eſt, ut inuidiam iſtam, quam tu in me uis concitare, cum laude non comparem: quid

enim beatius illis, quos tu expulsos à te prædicas, et relegatos? qui locus est aut tam desertus, aut tam inhumanus, qui illos, quò accesserint, nõ affari, atque appetere uideatur? qui homines tam agrestes, qui se, cũ eos aspexerint, non maximũ cepisse uitæ fructum putent? quæ uero tam immemor posteritas, quæ tam ingratæ literæ reperientur, quæ eorum gloriam non immortalitatis memoria prosequantur? tu uero ascribe me talem in numerum. sed unã rem uereor ne non probes: si enim fuissem, non solum Regem, sed regnũ etiam de Rep. sustulissem: et si meus stylus ille fuisset, ut dicitur, mihi crede non solum unum actum, sed totam fabulam confecissem. quanquam si, interfici Cæsarem uoluisse, crimen est: uide quæso Antoni, quid tibi futurum sit, quem et Narbone hoc consilium cum C. Trebonio cepisse notissimum est, et ob eius consilij societatem, cũ interficeretur Cæsar, tum te à Trebonio uidimus seuocari. ego autem, (uide quã tecũ agam nõ inimicè) quòd bene cogitasti aliquando, laudo: quòd nõ indicasti, gratias ago: quòd nõ fecisti, ignosco. uirũ res illa quærebat. quòd si te in iudiciũ quis adducat, usurpetq; illud Cassianum: cui bono fuerit: uide quæso, ne hæreas. quanquam illud quidem fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, qui uni seruire nolebant, tibi tamen præcipue, qui nõ modo nõ seruis, sed etiam regnas; qui maximo te ære alieno ad ædem Opis liberasti; qui per easdẽ tabulas innumerabilẽ pecuniã dissipauisti; ad quem è domo Cæsaris tam multa delata sunt; cuius domus quæstuosissima est falsorum commentariorum, & chirographorũ officina, agrorum, oppidorum, immunitatum uectigaliũ flagitiosissimæ nundinæ. etenim quæ res

egeſtati,et æri alieno tuo præter mortem Cæſaris ſubue=
nire potuiſſet? neſcio quid conturbatus eſſe mihi uideris.
nunquid ſubtimes, ne ad te hoc crimen pertinere uidea=
tur? libero te metu: nemo credet unquam: non eſt tuū
de Rep.bene mereri: habet iſtius pulcherrimi facti clariſ
ſimos uiros Reſp.auctores: ego te tantum gaudere dico,
feciſſe non arguo. reſpondi maximis criminibus: nunc
etiā reliquis reſpondendum eſt. Caſtra mihi Pompeij
atque illud omne tempus obieciſti. quo quidem tēpore ſi,
ut dixi, meum conſilium, auctoritasq; ualuiſſet, tu hodie
egeres, nos liberi eſſemus, Reſp. non tot duces, et exercitus
amiſiſſet: fateor enim me, cum ea, quæ acciderūt, proui
derem futura, tanta in mœſtitia fuiſſe, quāta cæteri op=
timi ciues, ſi idem prouidiſſent, fuiſſent. dolebā, dolebā
P.C. Remp. ueſtris quondam meiſq; conſilijs conſeruatā
breui tempore eſſe peniturā: neque uero eram tam indo
ctus, ignarusq; rerum, ut frangerer animo propter uitæ
cupiditatem, quæ me manens conficeret angoribus, dimiſ
ſa moleſtijs omnibus liberaſſet. illos ego præſtantiſſimos
uiros, lumina Reip. uiuere uolebā, tot cōſulares, tot præ=
torios, tot honeſtiſſimos ſenatores, omnē præterea florem
nobilitatis, ac iuuentutis, tū optimorū ciuium exercitus:
qui ſi uiuerent, quāuis iniqua cōditione pacis (mihi.n.
omnis pax cū ciuibus bello ciuili utilior uidebatur) Rēp.
hodie teneremus. quæ ſentētia ſi ualuiſſet, ac nō ij maxi
me mihi, quorū ego uitæ conſulebā, ſpe uictoriæ elati ob=
ſtitiſſent: ut alia omittam, tu certe nunquā in hoc ordi
ne, uel potius nunquam in hac urbe manſiſſes. At ue
ro Cn. Pompeij uolūtatē à me abalienabat oratio mea.
an ille quenquā plus dilexit? cum ullo aut ſermones, aut
conſilia

consilia contulit sæpius? quod quidem erat magnum, de re dissidentes, in eadem consuetudine amicitiæ permanere. sed et ego, quid ille; & contra ille, quid et ego sentirem & spectarem, uidebat. ego incolumitati ciuiũ primum, & postea dignitati, ille præsenti potius consulebat. quòd autem habebat uterque quid sequeretur, iccirco tolerabilior erat nostra dissensio. quid uero ille C. V. ac penè diuinus de me senserit, sciunt qui eum Pharsalica fuga Paphum prosecuti sunt. nunquã ab eo mentio de me, nisi honorifica, nisi plena amicissimi desiderij, cum me uidisse plus fateretur, se sperauisse meliora. & eius uiri nomine me insectari audes, cuius me amicum, te sectorem esse fateare? sed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuisti. Ne iocis quidem respondebo, quibus me in castris usum esse dixisti. erãt illa quidem castra plena curæ: ueruntamen homines, quamuis in turbidis rebus sint, tamen, si modo homines sunt, interdum animis relaxantur. Quòd autem idem mæstitiam meam reprehendit, idem iocum: magno argumento est, me in utroque fuisse moderatum. Hæreditates mihi negasti uenire. utinam hoc tuum uerum crimen esset: plures amici mei, & necessarij uiuerent. sed quid istuc tibi uenit in mentẽ? ego enim amplius HS ducenties acceptũ hæreditatibus retuli. quanquam in hoc genere fateor feliciorem esse te. me nemo, nisi amicus, fecit hæredem, ut cum illo commodo, si quod erat, animi quidam dolor iũgeretur: te is, quem nunquã uidisti, L. Rubrius Cassinas fecit hæredem. et quidẽ uide, quã te amarit is, qui, albus ater'ue fueris, ignorãs, fratris filiũ præterijt, Q. Furij, honestissimi equitis R. suiq; amicissimi,

quē palàm hæredem ſemper factitarat, ne nomē quidem perſcripſit; quem nunquã uiderat, ac nunquã ſalutauerat, fecit hæredem. uelim mihi dicas, niſi moleſtum eſt, L. Turſecius qua facie fuerit? qua ſtatura? quo municipio? qua tribu? nihil ſcio, inquies, niſi quæ prædia habuerit. igitur fratrem exhæredans te faciebat hæredem. in multas præterea pecunias alieniſſimorũ hominũ, eiectis ueris hæredibus, tanquã hæres eſſet, inuaſit. quanquã hoc maxime admiratus ſum, mentionē te hæreditatũ auſum eſſe facere, cum ipſe hæreditatem patris non adiſſes. hæc ut colligeres homo amentiſſime, tot dies in aliena uilla declamaſti? quanquã tu quidem, ut tui familiariſſimi dictitant, uini exhalandi, non ingenij acuendi cauſa declamitas. & uero adhibes ioci cauſa magiſtrũ, ſuffragio tuo, et compotorum tuorum rhetorem: cui conceſſiſti, ut nō in te, quæ uellet, diceret, ſed, in quem uellet, diceret. ſalſum omnino hominem: ſed materia facilis, in te et in tuos dicere. uide autem, inter te & auũ tuum quid interſit. ille ſenſim dicebat, quod cauſæ prodeſſet: tu curſim dicis aliena. at quãta merces rhetori data eſt? audite, audite P. C. et cognoſcite Reip. uulnera: duo millia iugerum campi Leontini Sex. Clodio rhetori aſſignaſti, & quidem immunia, ut pro tanta mercede nihil ſapere diſceres. num etiã hoc homo audaciſſime ex Cæſaris cōmentarijs? ſed dicam alio loco & de Leontino agro, & de Campano: quos iſte agros ereptos Reip. turpiſſimis poſſeſſoribus inquinauit. Iam. n. quoniã criminibus eius ſatis reſpondi, de ipſo emendatore & correctore noſtro quædã dicenda ſunt: nec enim omnia effundã: ut, ſi ſæpius decertandũ ſit, ut erit, ſemper nouus ueniã. quã fa=

cultatem mihi multitudo istius uitiorum, peccatorumq́; largitur. uis ne igitur, te inspiciamus à puero? sic opinor. à principio ordiamur. tenes ne memoria prætextatũ te decoxisse? patris, inquies, ista culpa est. concedo: etenim est pietatis plena defensio. illud tamẽ audaciæ tuæ, quòd sedisti in quatuordecim ordinibus, cũ esset lege Roscia de coctoribus certus locus cõstitutus, quãuis quis fortunæ uitio, nõ suo decoxisset. sumpsisti uirilem togã, quã statim muliebrem stolã reddidisti. primo uulgare scortũ: certa flagitij merces, nec ea parua: sed cito Curio interuenit, qui te à meretricio quæstu abduxit, et, tanquã stolã dedisset, in matrimonio stabili, & certo locauit. nemo unquã puer emptus libidinis causa tã fuit in domini potestate, quã tu in Curionis. quoties te pater eius domo sua eiecit? quoties custodes posuit, ne limen intrares? cũ tamen tu nocte socia, hortãte libidine, cogẽte mercede, per tegulas demitterere. quæ flagitia domus illa diutius ferre nõ potuit. scis ne me de rebus mihi notissimis dicere? recordare tẽpus illud, cũ pater Curio mœrens iacebat in lecto, filius se ad pedes meos prosternens, lacrymans te mihi cõmendabat, orabat ut te contra suũ patrẽ, si sestertiũ sexagies peteret, defenderẽ: tantũ enim se pro te intercessisse dicebat. ipse autẽ amore ardens, confirmabat, quòd desideriũ tui dissidij ferre nõ posset, se in exiliũ esse iturum. quo ego tempore tanta mala florentissimæ familiæ sedaui, uel potius sustuli: patri persuasi, ut æs alienum filij dissolueret, redimeret adolescentẽ, summa spe & animi & ingenij præditum, rei familiaris facultatibus, eumq́; à tua non modo familiaritate, sed etiã congressione patrio iure & potestate prohiberet. hæc tu

cum per me acta meminisses: nisi illis, quos uidemus, gladijs confideres, maledictis me prouocare ausus esses? sed iam stupra & flagitia omittam. sunt quædam, quæ honeste nõ possum dicere. tu autẽ eo liberior, quòd ea in te admisisti, quæ à uerecundo inimico audire nõ posses. sed reliquum cursum uidete: quem quidem celeriter perstringam: ad hæc enim, quæ in ciuili bello, in maximis Reip. miserijs fecit, et ea, quæ quotidie facit, festinat animus. quæ peto ut, quãquã multo notiora uobis, quã mihi sunt, tamen, ut facitis, attente audiatis: debet enim talibus in rebus excitare animos non cognitio solum rerum, sed etiam recordatio: tametsi incidamus oportet media, ne nimis sero ad extrema ueniamus. Intimus erat in Tribunatu Clodio. qui sua erga me beneficia cõmemorat, eius omnium incendiorum fax: cuius etiam domi quiddam iam tum molitus est: quid dicam, ipse optime intelligit. inde itur Alexandriam, contra senatus auctoritatem, contra religionem. sed habebat ducem Gabiniũ, quicum quiduis rectissime facere posset. qui tum inde reditus, aut qualis? prius in ultimã Galliã ex Aegypto, quã domũ. quæ autem erat domus? suã enim quisque domũ tum obtinebat, neque erat usquam tua. domũ dico? quid erat in terris, ubi in tuo pedem poneres? præter unum Misenum, quod cum socijs tanquã Sisaponem tenebas. uenisti è Gallia ad Quæsturam petendam. aude dicere, prius ad patrem tuum uenisse, quàm ad me: acceperam enim iam ante Cæsaris literas, ut mihi satisfieri paterer à te: itaque ne loqui quidẽ sum te passus de gratia. postea cultus sum à te, tu à me obseruatus in petitione Quæsturæ. quo quidem tempore P. Clodium ap=

probante populo R. in foro es conatus occidere. cumq́; eam rem tua sponte conarere, non impulsu meo, tamen ita prædicabas, te non existimare, nisi illum interfecisses, unquam mihi pro tuis in me iniurijs satis esse factu-rum. in quo demiror, cur Milonem impulsu meo rem il lam egisse dicas, cũ te ultro mihi idem illud deferentem nunquã sim adhortatus. quanquã, si in eo perseuerares, ad tuam gloriam rem illam referri malebam, quàm ad meam gratiam. Quæstor es factus. deinde continuo si-ne S. C. sine sorte, sine lege ad Cæsarem cucurristi: id enim unũ in terris egestatis, æris alieni, nequitiæ, perditis uitæ rationibus perfugiũ esse ducebas. ibi te cum & il-lius largitionibus, & tuis rapinis expleuisses, (si hoc est explere, quod statim effundas) aduolas egens ad Tribu natum, ut in eo magistratu, si posses, uiri tui similis es-ses. accipite nunc quæso non ea, quæ ipse in se, atq; in do mesticum dedecus impure, atq; intemperanter, sed quæ in nos, fortunasq́; nostras, idest in uniuersam Remp. im pie ac nefarie fecerit: ab huius enim scelere omnium malorum principiũ natum reperietis. Nam cum L. Lentulo, C. Marcello Coss. Calendis Ian. labentẽ, & pro pè cadentem Remp. fulcire cuperetis, ipsiq; C. Cæsari, si sana mente esset, consulere uelletis: tum iste uenditum atq; mancipatum Tribunatũ consilijs uestris opposuit, ceruicesq́; suas ei subiecit securi, qua multi minoribus in peccatis occiderunt. in te autem M. Antoni id decre-uit senatus, & quidem incolumis, non dum tot lumini-bus extinctis, quod in hostem togatũ decerni est solitum more maiorũ. et tu apud patres conscriptos cõtra me di-cere ausus es, cũ ab hoc ordine ego conseruator essem, tu

hoſtis Reip. iudicatus? cōmemoratio illius tui ſceleris in=
termiſſa eſt, non memoria deleta. dum genus hominum,
dum populi R. nomē extabit, quod quidem erit, ſi per te
licuerit, ſempiternum; tua illa peſtifera interceſſio no=
minabitur. quid cupide à ſenatu, quid temere fiebat, cū
tu unus adoleſcens uniuerſum ordinem decernere de ſa
lute Reip. prohibuiſti, neq; id ſemel, ſed ſæpius; neq; tu
tecū de ſenatus auctoritate agi paſſus es? quid autē age
batur, niſi ne delere & euertere Remp. funditus uelles?
cū te neq; principes ciuitatis rogando, neq; maiores natu
monendo, neq; frequens ſenatus agendo, de uendita atq;
addicta ſententia mouere potuit. tum illud, multis rebus
ante tentatis, neceſſario tibi uulnus inflictum, quod pau
cis ante te, quorū incolumis fuit nemo. tum cōtra te de=
dit arma hic ordo Conſulibus, reliquiſq; imperijs, & po=
teſtatibus. quæ nō effugiſſes, niſi te ad arma Cæſaris con
tuliſſes. tu, tu, inquam, M. Antoni princeps C. Cæſari o=
mnia perturbare cupiēti cauſam belli cōtra patriā infe=
rēdi dediſti: quid enim aliud ille dicebat, quā cauſam de
mentiſſimi ſui cōſilij, & facti afferebat, niſi quòd in=
terceſſio neglecta, ius tribunitium ſublatum, circunſcri=
ptus eſſet Antonius? omitto, quàm hæc falſa, quàm le=
uia, præſertim cum omnino nulla cauſa iuſta cuiquam
eſſe poſſit contra patriam arma capiendi: ſed nihil de
Cæſare: tibi certe confitendum eſt, cauſam pernicioſiſſi=
mi belli in perſona tua conſtitiſſe. ò miſerum te, ſi intel=
ligis; miſeriorem, ſi non intelligis, hoc literis mandari,
hoc memoriæ prodi, huius rei ne poſteritatem quidem
omnium ſeculorum unquam immemorem fore, Con=
ſules ex Italia expulſos, cumq; his Cn. Pompeium, qui

imperij populi R. decus, ac lumen fuit; omnes consulares, qui per ualetudinem exequi cladem illam, fugamq́; potuissent; Prætores, prætorios, Tribunos pl. magná partem senatus, omnem sobolem iuuentutis, unoq́; uerbo Remp. expulsam, atq; exterminatam suis sedibus. ut igitur in seminibus est causa arborum, & stirpium, sic huius luctuosissimi belli semẽ tu fuisti. doletis tres exercitus populi R. interfectos: interfecit Antonius. desideratis clarissimos ciues: eos quoq; eripuit uobis Antonius. auctoritas huius ordinis afflicta est: afflixit Antonius. omnia deniq;, quæ postea uidimus, (quid autem mali non uidimus?) si recte ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio. ut Helena Troianis, sic iste huic Reip. causa belli, causa pestis, atq; exitij fuit. reliquæ partes Tribunatus principio similes. omnia perfecit, quæ, senatus, salua Rep. ne fieri possent, perfecerat. cuius tamen scelus in scelere cognoscite. restituebat multos calamitosos. in his patrui nulla mẽtio. si seuerus, cur nõ in omnes? si misericors, cur non in suos? sed omitto cæteros. Liciniũ Lenticulam de alea condemnatum collusorem suũ restituit: quasi uero ludere cũ condemnato non liceret: sed ut, quod in alea perdiderat, beneficio legis dissolueret. quã attulisti rationem populo R. cur eum restitui oporteret? absentem credo in reos relatum, rem indicta causa iudicatam, nullum fuisse de alea lege iudiciũ, ui oppressum & armis, postremo, quod de patruo tuo diceba tur, pecunia iudicium esse corruptum. nihil horum. at uir bonus, & Rep. dignus. nihil id quidem ad rem: & ego tamen, quoniã condemnatũ esse pro nihilo est; si ita esset, ignoscerem: hominem omnium nequissimũ, qui nõ

dubitaret uel in foro alea ludere, lege, quæ est de alea, condemnatum, qui in integrum restituit, is non apertissime studiũ suũ ipse profitetur? in eodem uero Tribunatu, cũ Cæsar in Hispaniã proficiscens, huic conculcandam Italiã tradidisset, quæ fuit eius peragratio itinerũ? lustratio municipiorum? scio me in rebus celebratissimis sermone omniũ uersari, eaq́;, quæ dico, dicturusq́; sum, notiora omnibus esse, qui in Italia tũ fuere, quàm mihi, qui nõ fui: notabo tamẽ singulas res: etsi nullo modo poterit oratio mea satisfacere uestræ sciẽtiæ: etenim quod unquã in terris tantum flagitium extitisse auditum est? tantam turpitudinem? tantũ dedecus? uehebatur in essedo Tribunus pl. lictores laureati antecedebant: inter quos aperta lectica mima portabatur: quam ex oppidis municipales homines honesti obuiã necessario prodeuntes, non noto illo, & mimico nomine, sed Volumniam consalutabant. sequebantur rheda cũ lenonibus comites nequissimi: reiecta mater amicã impuri filij tanquam nurũ sequebatur. ò miseræ mulieris fœcunditatem calamitosam. horum flagitiorũ iste uestigijs omnia municipia, præfecturas, colonias, totã deniq; Italiã impressit. Reliquorũ factorũ eius P.C. difficilis est sanè reprehensio, & lubrica. uersatus in bello est: saturauit se sanguine dissimillimorum sui ciuium: fuit felix; si potest ulla esse in scelere felicitas. sed quoniã ueteranis cautum esse uolumus, quanquã dissimilis est militum causa, & tua, illi secuti sunt, tu quæsisti ducem, tamen, ne apud illos me in inuidiam uoces, nihil de belli genere dicam. uictor è Thessalia Brundusium cum legionibus reuertisti: ibi me non occidisti. magnum beneficium: potuisse enim

fateor. quãquam nemo erat eorum, qui tum tecum fue runt, qui mihi non cenſeret parci oportere: tanta enim eſt charitas patriæ, ut ueſtris etiam legionibus ſanctus eſſem, quòd eã à me ſeruatam eſſe meminiſſent. ſed fac id te dediſſe mihi, quod nõ ademiſti; meq; à te habere uitã, quia à te non ſit erepta. licuit ne mihi per tuas contume lias hoc beneficium ſic tueri, ut tuebar, præſertim cum te hæc auditurum uideres? ueniſti Brunduſium, in ſinum quidem & in complexũ tuæ mimulæ. quid eſt? nũ mentior? quàm miſerum eſt id negare non poſſe, quod ſit tur piſſimum confiteri. ſi te municipiorum non pudebat, ne ueterani quidem exercitus? quis enim miles fuit, qui Brũ duſij illam nõ uiderit? quis, qui neſcierit ueniſſe eam tibi tot dierum uiam gratulatum? quis, qui nõ indoluerit tã ſero ſe, quem hominẽ ſecutus eſſet, cognoſcere? Italiæ rur ſus percurſatio eadem comite mima: in oppida militum crudelis & miſera deductio: in urbe auri, argenti, maxi meq; uini fœda direptio. acceſſit, ut Cæſare ignaro, cum ille eſſet Alexandriæ, beneficio amicorum magiſter equi tum conſtitueretur. tum exiſtimauit ſe ſuo iure cũ Hip pia uiuere, & equos uectigales Sergio mimo tradere. quid ego iſtius decreta, quid rapinas, quid hæreditatum poſſeſſiones datas, quid ereptas proferam? cogebat ege ſtas: quò ſe uerteret, non habebat: non dum ei tanta à L. Rubrio, non à L. Turſecio hæreditas uenerat: non dũ in Cn. Pompeij locum, multorumq; aliorum, qui aberãt, repentinus hæres ſucceſſerat: erat ei uiuẽdum latronum ritu; ut tantũ haberet, quantũ rapere potuiſſet. ſed hæc, quæ robuſtioris improbitatis ſunt, omittamus: loquamur potius de nequiſſimo genere leuitatis. Tu iſtis fau-

cibus,iſtis lateribus,iſta gladiatoria totius corporis firmi=
tate,tãtum uini in Hippiæ nuptijs exhauſeras, ut tibi ne
ceſſe eſſet in populi R.conſpectu uomere poſtridie.ô rem
non modo uiſu fœdam,ſed etiam auditu.ſi inter cœnã,
in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidiſſet, quis nõ
turpe duceret?in cœtu uero populi R.negotium publicũ
gerens,magiſter equitum,cui ructare turpe eſſet, is uo=
mens fruſtis eſculentis uinum redolentibus gremium ſu=
um,& totum tribunal impleuit.ſed hoc ipſe fatetur eſ=
ſe in ſuis ſordibus.ueniamus ad ſplendida. Cæſar Ale
xandriã ſe recepit felix,ut ſibi quidem uidebatur : mea
autẽ ſententia niſi qui Reip.ſit felix, felix eſſe nemo po
teſt.haſta poſita pro æde Iouis Statoris,bona (miſerum
me: cõſumptis enim lacrymis,tamen infixus animo hæ=
ret dolor)bona,inquã,Cn.Pompeij Magni uoci acerbiſ=
ſimæ ſubiecta præconis. una in illa re ſeruitutis oblita ci
uitas ingemuit,ſeruientibusq; animis gemitus tamen po=
puli.R.liber fuit.expectantibus omnibus, quiſnam eſſet
tam impius,tam demens,tam dijs hominibusq; hoſtis,qui
ad illud ſcelus ſectionis auderet accedere,inuentus eſt ne
mo,præter Antonium;præſertim cum tot eſſent circa ha
ſtam illam,qui alia omnia auderent.unus inuentus eſt,
qui id auderet , quod omnium fugiſſet & formidaſſet
audacia . tantus igitur te ſtupor oppreſſit , uel,ut ue=
rius dicam,tantus furor, ut primum , cum ſector ſis iſto
loco natus,deinde cum Pompeij ſector, non te execran=
dum populo R.non deteſtabilem,nõ omnes tibi deos, o=
mnes homines et eſſe inimicos,& futuros ſcias?at quàm
inſolẽter ſtatim heluo inuaſit in eius uiri fortunas,cuius
uirtute terribilior erat populus R. exteris gẽtibus, iuſti=

tia charior? in eius igitur copias cum se subito ingurgitauisset, exultabat gaudio persona de mimo, modo egẽs, repente diues. sed, ut est apud poetam nescio quem, Male parta male dilabuntur: incredibile ac simile portẽti est, quonam modo illa tam multa quàm paucis nõ dico mensibus, sed diebus effuderit. maximus uini numerus fuit, permagnum optimi põdus argenti, pretiosa uestis, multa & lauta supellex & magnifica multis locis, nõ illa quidem luxuriosi hominis, sed tamen abundãtis. horum paucis diebus nihil erat. quæ Charybdis tam uorax? Charybdin dico? quæ si fuit, fuit animal unũ. Oceanus mediusfidius uix uidetur tot res, tam dissipatas, tam distantibus in locis positas, tam cito absorbere potuisse. nihil erat clausum, nihil obsignatũ, nihil scriptũ: apothecæ totæ nequissimis hominibus condonabãtur: alia mimi rapiebant, alia mimæ: domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atque id locis pluribus: suggerebantur etiam sæpe (non enim semper iste felix) damna aleatoria: conchiliatis Cn. Pompeij peristromatis seruorum in cellis lectos stratos uideres. quamobrem desinite mirari hæc tam celeriter esse consumpta. non modo unius patrimonium, quamuis amplũ, ut illud fuit, sed urbes, et regna celeriter tanta nequitia deuorare potuisset. at eiusdem ædes etiam & hortos. ò audaciam immanem: tu ingredi illam domum ausus es? tu illud sanctissimum limẽ intrare? tu illarum ædium dijs penatibus os importunissimum ostendere? quã domum aliquandiu nemo aspicere poterat, nemo sine lacrymis præterire, hac te in domo tam diu diuersari non pudet? in qua quamuis nihil sapias, tamen nihil ti=

bi potest esse iucundum. an tu, illa uestibula, rostra, spolia cum aspexisti, domũ tuam te introire putas? fieri nõ potest: quamuis enim sine mẽte, sine sensu sis, ut es; tamen & te, & tua, & tuos nosti. nec uero te unquã neque uigilantem, neq; in somnis credo mente posse cõsistere. necesse est, quamuis sis, ut es, uiolentus, & furens, cũ tibi obiecta sit species singularis uiri, perterritũ de somno excitari, furere etiam sæpe uigilantem. me quidem miseret parietum ipsorum, atq; tectorum: quid enim unquam domus illa uiderat, nisi pudicũ, nisi ex optimo more, et sanctissima disciplina? fuit enim ille uir P. C. sicut scitis, cum foris clarus, tum domi admirandus; neq; rebus externis magis laudãdus, quàm institutis domesticis. huius in sedibus pro cubiculis stabula, pro triclinijs popinæ sunt. & si iã negat. nolite, nolite quærere. frugi factus est. illã suã suas res sibi habere iussit: ex duodecim tabulis causam addidit: exegit. quàm porrò spectatus ciuis, quàm probatus, cuius ex omni uita nihil est honestius, quàm quod cũ mima fecit diuortiũ. At ꝙ crebro usurpat, & Consul, & Antonius? hoc est dicere, et Cõsul, et impudicissimus, & Cõsul, & homo nequissimus. quid enim est aliud Antonius? nam si dignitas significaretur in nomine, dixisset aliquãdo credo auus tuus, & Cõsul, & Antonius. nũquã dixit. dixisset etiam collega meus, patruus tuus. nisi tu solus es Antonius. sed omitto ea peccata, quæ nõ sunt earũ partiũ propria, quibus tu Remp. uexauisti: ad ipsas tuas partes redeo, id est ad ciuile bellũ. quod natũ, conflatũ, susceptũ opera tua est, cur ei bello tum propter timiditatem tuã, et propter libidines defuisti? gustaras ciuilẽ sanguinem, uel potius exorbueras:

fueras in acie Pharsalica antesignanus: L. Domitiũ, nobilissimũ et clarissimũ uirũ, occideras: multos, qui de praelio effugerãt, quos Caesar, ut nõ nullos, fortasse seruasset, crudelissime persecutus trucidaras. quibus rebus tantis, talibus, gestis, quid fuit causae, cur in Africã Caesarem nõ sequerere, cũ praesertim belli pars tanta restaret? itaque quem locũ apud ipsum Caesarem post eius ex Africa reditũ obtinuisti? quo numero fuisti? cuius tu imperatoris Quaestor fueras, Dictatoris magister equitũ, belli princeps, crudelitatis auctor, praedae socius, testamenti, ut ipse dicebat, filius, appellatus es de pecunia, quã pro domo, pro hortis, pro sectione debebas. primo respondisti planè ferociter: & , ne omnia uidear cõtra te, propemodũ aequa et iusta dicebas. à me C. Caesar pecuniã? cur potius, quã ego ab illo? an ille sine me uicit? at ne potuit quidem. ego ad illũ belli ciuilis causam attuli: ego leges perniciosas rogaui: ego arma cõtra Consules, imperatoresq; populi R. contra senatũ populumq; R. contra deos patrios, arasq;, & focos, contra patriã tuli. num sibi soli uicit? quorũ facinus commune, cur non sit eorum praeda communis? ius postulabas. sed quid ad rem? plus ille poterat. itaque excussis tuis uocibus, & ad te, & ad praedes tuos milites misit; cum repente à te praeclara illa tabula prolata, qui risus hominum de te erat? tantã esse tabulam, tam uarias, tam multas possessiones, ex quibus, praeter partẽ Miseni, nihil erat, quod is, qui auctionaretur, posset suũ dicere. auctionis uero miserabilis aspectus. uestis Pompeij nõ multa, eaq; maculosa, eiusdem quaedam argentea uasa collisa, sordidata mancipia: ut doleremus quidquam esse ex illis reliquijs, quod uidere pos-

ſemus. hanc tamẽ auctionem hæredes L. Rubrij decreto Cæſaris prohibuerunt. hærebat nebulo: quò ſe uerteret, non habebat. quippe in his ipſis temporibus domi Cæſaris percuſſor ab iſto miſſus deprehenſus dicebatur eſſe cũ ſica. de quo Cæſar in ſenatu, aperte in te inuehens, queſtus eſt. proficiſcitur in Hiſpaniam Cæſar, paucis tibi ad ſoluendum propter inopiam tuam prorogatis diebus. ne tum quidem ſequeris. tam bonus gladiator rudem tam cito accepiſti? hunc igitur quiſquã, qui in ſuis partibus, id eſt in ſuis fortunis tã timidus fuerit, pertimeſcat? profectus eſt tandem aliquando in Hiſpaniam, ſed tuto, ut ait, peruenire non potuit. quonam modo igitur Dolabella peruenit? aut nõ ſuſcipienda fuit iſta cauſa Antoni, aut, cũ ſuſcepiſſes, defendenda uſque ad extremũ. ter depugnauit Cæſar cũ ciuibus, in Theſſalia, Africa, Hiſpania. omnibus affuit his pugnis Dolabella: in Hiſpanienſi etiam uulnus accepit. ſi de meo iudicio quæris, nollem: ſed tamen conſilium à primo reprehendendum, laudanda cõſtantia. tu uero quid cenſes? Cn. Pompeij liberi primum patriã repetebant. eſto, fuerit hæc cauſa communis. repetebant præterea deos penates patrios, aras, focos, larem ſuum familiarem, in quæ tu inuaſeras. hæc cũ repeterent armis ij, quorum erant legibus: etſi in rebus iniquiſſimis quid poteſt eſſe æqui? tamen erat æquiſſimũ contra Cn. Pompeij liberos Cn. Pompeij pugnare ſectorem. an, tu Narbone in menſas hoſpitũ cũ uomeres, Dolabella pro te in Hiſpania dimicaret? qui uero Narbone reditus? et tamen quærebat, cur ego ex ipſo curſu tam ſubito reuertiſſem. expoſui nuper P. C. cauſam reditus mei. uolui, ſi poſſem, etiam ante Calendas Ian. prodeſſe

Reip. nam quod quærebas, quo modo rediſſem: primum, luce, non tenebris: deinde, cum calceis, et toga, nullis nec gallicis, nec lacerna. at etiam aſpicis me, et quidem, ut uideris, iratus. næ tu iam mecum in gratiã redeas, ſi ſcias, quã me pudeat nequitiæ tuæ, cuius te ipſum non pudet. ex omnibus omnium flagitijs nullum turpius uidi, nullũ audiui. qui magiſter equitum fuiſſe tibi uiderere, in proximum annum Conſulatum peteres, uel potius rogares, is per municipia, coloniasq; Galliæ, à qua, cum Conſulatus noſter petebatur, non rogabatur, petere Conſulatum ſolebamus, cum gallicis & lacerna cucurriſti. at uidete leuitatem. cum hora diei decima ferè ad ſaxa Rubra ueniſſet, delituit in quadam cauponula, atque ibi ſe occultans perpotauit ad ueſperum. inde ciſio celeriter ad urbem aduectus, domum uenit capite inuoluto. ianitor, quis tu? à Marco tabellarius. confeſtim ad eam, cuius cauſa uenerat, deducitur, eiq; epiſtolam tradidit. quam cum illa legeret flens, (erat enim amatorie ſcripta: caput autem literarum, ſibi cum illa mima poſthac nihil futurum, omnem ſe amorem abieciſſe illinc, atque in hanc transfudiſſe) cum mulier fleret uberius, homo miſericors ferre non potuit, caput aperuit, in collum inuaſit. ò hominem nequã: (quid enim aliud dicam? magis proprie nihil poſſum dicere) ergo, ut te catamitum, neque opinato cum oſtendiſſes, præter ſpem mulier aſpiceret, idcirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierũ metu perturbaſti? & domi quidem cauſam amoris habuit, foris etiam turpiorem, ne L. Plancus prædes ſuos uenderet. productus autẽ in concionẽ à Tribuno pl. cum reſpõdiſſes, te rei tuæ cauſa ueniſſe, populum etiam dica=

cem in te reddidisti. sed nimis multa de nugis. ad maiora ueniamus. Cæsari ex Hispania redeunti obuiã longissime processisti: celeriter isti, et redisti, ut cognosceret te si minus fortem, attamen strenuum. factus es ei rursus nescio quo modo familiaris. habebat hoc omnino Cæsar: quem planè perditũ ære alieno, egentemq;, si eundem nequam hominem, audacemq; cognouerat, hunc in familiaritatem libentissime recipiebat. his igitur rebus præclare cõmendatus, iussus est renunciari Consul, et quidem cum ipso. nihil queror de Dolabella, qui tum est impulsus, inductus, elusus. qua in re quãta fuerit utriusque uestrum perfidia in Dolabellam, quis ignorat? ille induxit, ut peteret: promissum, et receptũ interuertit, ad seq; transtulit. tu eius perfidiæ uoluntatem tuam ascripsisti. ueniunt Calendæ Ian. cogimur in senatum: inuectus est copiosius multo in istũ, & paratius Dolabella, quã nunc ego. hic autem iratus quæ dixit dij boni? cũ primũ Cæsar ostendisset, se prius, quã proficisceretur, Dolabellã Cõsulem esse iussurum: quem negant Regem, qui & faceret semper eiusmodi aliquid, & diceret: sed cum Cæsar ita dixisset, tum hic bonus Augur eo se sacerdotio præditum esse dixit, ut comitia auspicijs uel impedire, uel uiciare posset: idq; se facturũ esse asseuerauit. in quo primũ incredibilem stupiditatẽ hominis cognoscite. quid enim? istuc, quod te sacerdotij iure facere posse dixisti; si Augur non esses, et Consul esses, minus facere potuisses? uide, ne etiã facilius: nos enim nunciationem solum habemus, Consules, et reliqui magistratus etiam spectionem. esto hoc imperite: (nec enim ab homine nũquam sobrio postulanda prudẽtia) sed uidete impudentiã. multis ante

mensibus

mensibus in senatu dixit, se Dolabellæ comitia aut prohi biturum auspicijs, aut id facturum esse, quod fecit. quisquã ne diuinare potest, quid uitij in auspicijs futurũ sit, nisi qui de cœlo seruare constituit? quod neque licet comitijs per leges: et, si quis seruauit, non habitis comitijs, sed prius, quã habeantur, debet nunciare. uerũ implicata inscitia impudentia est; si nec scit, quod Augurẽ; nec facit, quod pudentẽ decet. atque ex illo die recordamini eius usque ad Idus Mart. Consulatũ. quis unquã appari tor tam humilis, tam abiectus? nihil ipse poterat: omnia rogabat: caput in aduersam lecticã inferens, beneficia, quæ uenderet, à collega petebat. ecce Dolabellæ comitiorum dies, sortitio prærogatiuæ: quiescit. renũciatur: tacet. prima classis uocatur, renũciatur, deinde, ut assolet, suffragia. tum secunda classis: quæ omnia citius sunt facta, quàm dixi. confecto negotio bonus Augur, (Lælium diceres) alio die, inquit. ò impudentiã singularem. quid uideras? quid senseras? quid audieras? nec enim te de cœlo seruasse dixisti, neque hodie dicis. id igitur obuenit uitiũ, quod tu iam Calendis Ian. futurum esse præuideras, et tãto ante prædixeras. ergo hercule magna, ut spero, tua potius, quã Reip. calamitate ementitus es auspicia, obstrinxisti populum R. religione, Augur Auguri, Consul Consuli nunciauisti. nolo plura; ne acta Dolabellæ uidear cõuellere: quæ necesse est aliquando ad nostrum collegium deferantur. sed arrogantiam hominis, insolentiamq; cognoscite. quandiu tu uoles, uitiosus Consul Dolabella: rursus, cum uoles, saluis auspicijs creatus. si nihil est, cum Augur his uerbis nunciat, quibus nũciasti: confitere te, cum, alio die, dixeris, sobriũ non fuisse.

sin est aliqua uis in istis uerbis: ea quæ sit, Augur à collega requiro. sed ne forte ex multis rebus gestis, M. Antonij rem unam pulcherrimã transiliat oratio, ad Lupercalia ueniamus. non dissimulat P. C. apparet esse cõmotum: sudat: pallet. quidlibet, modo ne nauseet, faciat: quod in porticu Minutia fecit. quæ potest esse turpitudinis tantæ defensio? cupio audire; ut uideam, ubi rhetoris tanta merces, ubi campus Leontinus appareat. sedebat in rostris collega tuus, amictus toga purpurea, in sella aurea, coronatus: ascendis: accedis ad sellã: ita eras Lupercus, ut te esse Consulẽ meminisse deberes. diadema ostendis: gemitus toto foro. unde diadema? non enim abiectum sustuleras, sed attuleras domo meditatum, & cogitatum scelus. tu diadema imponebas cum plangore populi, ille cum plausu reijciebat. tu ergo unus scelerate inuentus es, qui, cum auctor regni esses, eum, quem collegam regni habebas, dominum habere uelles, et idem tentares, quid populus R. ferre, & pati posset. at etiam misericordiã captabas: supplex te ad pedes abijciebas, quid petens? ut seruires? tibi uni peteres, qui ita à puero uixeras, ut omnia paterere, ut facile seruires: à nobis populóq; R. mandatum id certe nõ habebas. ò præclaram illam eloquentiam tuam, cum es nudus cõcionatus. quid hoc turpius? quid fœdius? quid supplicijs omnibus dignius? num expectas, dum te stimulis fodiam? hæc te, si ullam partem habes sensus, lacerat, hæc cruentat oratio. uereor, ne imminuam summorum uirorũ gloriam: dicam tamen dolore cõmotus. non ne indignum est uiuere eum, qui imposuerit diadema, cum omnes fateantur iure interfectum esse, qui abiecerit. at etiam ascribi ius-

ſit in faſtis ad Lupercalia, C. Cæſari Dictatori perpetuo M. Antonium Conſulem populi iuſſu regnum detuliſſe, Cæſarem uti noluiſſe. iam iam minime miror te otium perturbare, non modo urbem odiſſe, ſed etiam lucem, cum perditiſſimis latronibus non ſolum de die, ſed etiam in diem uiuere: ubi enim tu in pace conſiſtes? qui locus tibi in legibus, & in iudicijs eſſe poteſt, quæ tu, quantum in te fuit, dominatu regio ſuſtuliſti? ideo ne L. Tarquinius exactus, Sp. Caſſius, Sp. Melius, M. Manlius necati, ut multis poſt ſeculis à M. Antonio, quod fas non eſt, Rex Romæ cõſtitueretur? ſed ad auſpicia redeamus. de quibus rebus Idibus Mart. fuit in ſenatu Cæſar acturus, quæro tum tu quid egiſſes? audiebã quidem te paratum ueniſſe, quòd me de ementitis auſpicijs, quibus tamen parere neceſſe erat, putares eſſe dicturum. ſuſtulit illum diem fortuna populi R. num etiam tuũ de auſpicijs iudicium interitus Cæſaris ſuſtulit? ſed incidi in id tempus, quod ijs de rebus, in quas ingreſſa erat oratio, prætereundum non ſit. quæ tua fuga? quæ formido illo die? quæ propter conſcientiam ſcelerum deſperatio uitæ, cum ex illa fuga beneficio eorum, qui te, ſi ſanus eſſes, ſaluum eſſe uoluerunt, clàm te domum recepiſti? ò mea fruſtra ſemper ueriſſima auguria rerum futurarum. dicebam illis in Capitolio liberatoribus noſtris, cum me ad te ire uellent, ut ad defendendã Remp. te adhortarer; quoad metueres, omnia te promiſſurum; ſimul ac timere deſiſſes, ſimilem te futurũ tui. itaque cum cæteri cõſulares irẽt, redirẽt, in ſentẽtia manſi, neque te illo die, neque poſtero uidi, neque ullã ſocietatẽ optimis ciuibus cũ importuniſſimo hoſte fœdere ullo cõfirmari poſſe

credidi. post diem tertium ueni in ædem Telluris, et quidem inuitus, cum omnes aditus armati obsiderent. qui tibi ille dies M. Antoni fuit? quanquã mihi subito inimicus extitisti: tamẽ me tui miseret, quòd tibi inuideris. qui tu uir, dij immortales, et quãtus fuisses, si illius diei mentem seruare potuisses? pacem haberemus, quæ erat facta per obsidem puerum nobilem M. Antonij filium M. Bambalionis nepotem: quanquã te bonũ timor faciebat, non diuturni magister officij; improbum fecit ea, quæ, dum timor abest, à te nõ discedit, audacia. et si tum, cum optimũ te putabant me quidem dissentiente, funeri tyranni illius sceleratissimi præfuisti. tua illa pulchra laudatio, tua miseratio, tua cohortatio. tu, tu illas faces incendisti, et eas, quibus semiustulatus ille est; & eas, quibus incensa L. Bellieni domus deflagrauit. tu illos impetus perditorum hominum, & ex maxima parte seruorum, quos nos ui, manuq; repulimus, in nostros domus immisisti. idem tamen quasi fuligine abstersa, reliquis diebus in Capitolio præclara S. C. fecisti, ne qua post Idus Mart. immunitatis tabula, ne'ue cuiusquã beneficij figeretur. meministi ipse, de exulibus; scis, de immunitate quid dixeris. optimũ uero, quòd Dictaturæ nomẽ in perpetuũ de Rep. sustulisti. quo quidem facto tantum te cepisse odiũ regni uidebatur, ut eius omnem propter proximum Dictatorem tolleres metum. constituta Resp. uidebatur alijs, mihi uero nullo modo, qui omnia te gubernante naufragia metuebã. num igitur me fefellit? aut num diutius sui potuit esse dissimilis? inspectantibus uobis toto Capitolio tabulæ figebantur, neque solum singulis ueniebant immunitates, sed etiam populis uniuersis:

ciuitas non tũ ſingillatim, ſed prouincijs totis dabatur. itaq; ſi hæc manẽt, quæ ſtante Rep. manere nõ poſſunt: prouincias uniuerſas P. C. perdidiſtis, neq; uectigalia ſolum, ſed etiam imperiũ populi R. huius domeſticis nundinis diminutum eſt. ubi eſt septies millies ſeſtertiũ? quod in tabulis, quæ ſunt ad Opis, patebat: funeſtæ illius quidem pecuniæ, ſed tamen, ſi ijs, quorum erat, non redderetur, quæ nos à tributis poſſet uindicare. tu autẽ ſeſtertiũ quadringenties, quod Idibus Mart. debuiſti, quonam modo ante Calendas Apr. debere desijſti? quid ego de cõmentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? ſunt ea quidem innumerbilia, quæ à diuerſis emebantur non inſciente te: ſed unum egregium de Rege Deiotaro populi R. amiciſſimo decretum in Capitolio fixum. quo propoſito, nemo erat, qui in ipſo dolore riſum poſſet continere: quis enim cuiquam inimicior, quàm Deiotaro Cæſar? æque, atq; huic ordini, ut equeſtri, ut Maſſilienſibus, ut omnibus, quibus Remp. populi R. charam eſſe ſentiebat. is igitur, à quo uiuo nec præſens, nec abſens quidquam æqui, boni impetrauit, apud mortuum factus eſt gratioſus. cõpellarat hoſpitem præſens: computarat: pecuniam imperarat: in eius tetrarchiam ex Græcis comitibus ſuis collocarat: Armeniã abſtulerat à ſenatu datã. hæc uiuus eripuit, reddidit mortuus: at quibus uerbis? modo æquum ſibi uideri, modo non iniquum: mira uerborum cõplexio. at ille nunquã (ſemper enim abſenti affui Deiotaro) quidquam ſibi, quod nos pro illo poſtularemus, æquum dixit uideri. ſyngrapha HS centies per Legatos, uiros bonos, ſed timidos, & imperitos, ſine Sexti, ſine reliquorum hoſpitum Re

gis sententia, facta in Gynecæo. quo in loco plurimæ res ueniere, et ueneunt. qua ex syngrapha quid sis acturus, meditere censeo: Rex enim ipse sua sponte nullis cōmentarijs Cæsaris, simul atq; audiuit eius interitū, suo marte res suas recuperauit. sciebat homo sapiens ius semper hoc fuisse, ut, quæ tyranni eripuissent, ea tyrānis interfectis ij, quibus erepta essent, recuperarent. nemo igitur iureconsultus, ne iste quidem, qui tibi uni est iureconsultus, per quem hæc agis, ex ista syngrapha deberi dicit pro ijs rebus, quæ erant ante syngrapham recuperatæ: non enim à te emit, sed prius, quàm tu suum sibi uenderes, ipse possedit. ille uir fuit, nos quidem contemnendi, qui auctorem odimus, acta defendimus. quid ego de cōmentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? quorum etiam imitatores sunt, qui ea, tanquam gladiatorum libellos, palàm uenditent. itaq; tanti acerui nūmorū apud istum construuntur, ut iam appendantur, non numerētur pecuniæ. at quàm cæca auaritia est. nuper fixa tabula est, qua ciuitates locupletissimæ Cretensium liberantur, statuiturq;, ne post M. Brutum Proconsulem sit Creta prouincia. tu mentis es compos? tu non constringendus? an Cæsaris decreto Creta post M. Bruti decessum potuit liberari, cum Creta nihil ad Brutum Cæsare uiuo pertineret? at huius uenditione decreti (ne nihil actum putetis) prouinciā Cretam perdidistis. omnino nemo ullius rei fuit emptor, cui defuerit hic uenditor. & de exulibus legem, quā fixisti, Cæsar tulit? nullius insector calamitatem: tantum queror, primum eorum reditus inquinatos, quorum causam dissimilem Cæsar iudicauerit: deinde nescio cur reliquis idem

non tribuas: neq; enim plus quàm tres, aut quatuor reliqui sunt, qui simili calamitate fuerint. cur tua misericordia simili non fruũtur? cur eos habes in loco patrui? de quo ferre, cũ de reliquis ferres, noluisti: quem etiam ad Censuram petendam impulisti, eamq; petitionem cõparasti, quæ & risus hominũ, & querelas moueret. cur autem ea comitia non habuisti? an quia Tribunus pl. fulmen sinistrũ nũciabat? tua quid interest? nulla auspicia sunt tuorũ, cum sis religiosus. quid? eũdem in Septemuiratu non ne destituisti? interuenit enim. quẽ metuisti? credo, ne saluo capite negare non posses. omnibus eũ contumelijs onerasti, quem patris loco, si in te ulla pietas esset, colere debebas. filiã eius, sororem tuã eiecisti, alia conditione quæsita, & ante perspecta. nõ est satis: probri insimulasti pudicissimã fœminã. quid est, quod addi possit? contentus eo nõ fuisti. frequentissimo senatu Calendis Ian. sedẽte patruo hanc tibi esse cũ Dolabella odij causam ausus es dicere, quòd ab eo sorori, & uxori tuæ stuprũ oblatũ esse cõperisses. quis interpretari potest, impudentior ne, qui in senatu; an improbior, qui in Dolabellam; an impurior, qui patre audiente; an crudelior, qui in illam miseram tam spurce, tam impie dixeris? sed ad chirographa redeamus. quæ fuit tua cognitio? acta enim Cæsaris pacis causa cõfirmata sunt à senatu, quæ quidem Cæsar egisset, non ea, quæ Cæsarẽ egisse dixisset Antonius. unde ista erũpunt? quo auctore proferuntur? si sunt falsa, cur probantur? si uera, cur ueneunt? at sic placuerat, ut ex Calendis Iun. de Cæsaris actis cũ cõsilio cognosceretis. quod fuit consilium? quem unquam aduocasti? quas Calẽdas Iun. expectasti? an eas, ad quas

te peragratis ueteranorum colonijs, stipatum armis retulisti? ò præclaram illam percursationem tuam mense Aprili atq; Maio, tum, cum etiam Capuam deducere conatus es. quemadmodũ illam adieris, uel potius penè nõ adieris, scimus. cui tu urbi minitaris. utinam conere, ut aliquando illud, penè, tollatur, atq; nobilitata sit tua illa peregrinatio. quid prandiorum apparatus? quid furiosam uinolẽtiam tuam proferam? tua ista detrimenta sunt, illa nostra. agrum Campanum, qui cum de uectigalibus eximebatur, ut militibus daretur, tamen infligi magnum Reip. uulnus putabamus; hunc tu cõpransoribus tuis, & collusoribus diuidebas. mimos dico, & mimas in agro P. C. Cãpano collocatos. quid iam querar de agro Leontino? quandoquidem hæ quondam arationes Campani, & Leontini in populi R. patrimonio
* glãdiferæ, & fructuosæ ferebantur. medico tria millia iugerum, quasi te sanum fecisset; rhetori duo, quasi disertum facere potuisset. sed ad iter, Italiamq; redeamus. deduxisti coloniam Casilinum, quò Cæsar ante deduxerat. consuluisti per literas de Capua tu quidem, sed idem de Casilino respondissem, posses ne, ubi colonia esset, eò coloniam nouam iure deducere? negaui in eam coloniam, quæ esset auspicato deducta, dum esset incolumis, coloniam nouam iure deduci: colonos nouos ascribi posse, rescripsi. tu autem insolentia elatus, omni auspiciorum iure turbato, Casilinum coloniam deduxisti, quò erat paucis annis ante deducta, ut uexillum uideres, & aratrum circunduceres: cuius quidem uomere portam Capuæ penè perstrinxisti, ut florentis coloniæ territorium minueretur. ab hac religionum

perturbatione aduolas in M. Varronis sanctissimi, atque integerrimi uiri fundũ Cassinatem: quo iure? quo ore? eodem, inquies, quo in hæredũ L. Rubrij, quo in hæredũ L. Turseciј prædia, quo in reliquas innumerabiles possessiones. & si ab hasta, ualeant tabulæ, modo Cæsaris, non tuæ, quibus debuisti, nõ quibus tute te liberauisti. Varronis quidem Cassinatem fundum quis uenisse dicit? quis hastam istius uenditionis uidit? quis uocem præconis audiuit? misisse te dicis Alexãdriam, qui emeret à Cæsare. ipsum enim expectare magnum fuit. quis uero audiuit unquam (nullius autem salus curæ pluribus fuit) de fortunis Varronis rem ullam esse detractam? quod si etiam scripsit ad te Cæsar, ut redderes: quid satis potest dici de tanta impudentia? remoue gladios illos parumper, quos uidemus: iá intelliges aliam causam esse hastæ Cæsaris, aliam confidentiæ, & temeritatis tuæ: non enim te dominus modo illis sedibus, sed quiuis amicus, uicinus, hospes, procurator arcebit. at quàm multos dies in ea uilla turpissime est perbacchatus? ab hora tertia bibebatur, ludebatur, uomebatur. ò tecta ipsa misera, quàm dispari domino: quanquam quo modo iste dominus? sed tamen quàm à dispari tenebantur: studiorum enim suorum M. Varro uoluit esse illud, non libidinum, diuersorium. quæ in illa uilla ante dicebantur? quæ literis mandabantur? iura populi Romani, monumenta maiorum, omnis sapientiæ ratio, omnisq; doctrina. at uero te inquilino (non enim domino) personabant omnia uocibus ebriorum, natabant pauimenta uino, madebant parietes, ingenui pueri cum meritorijs, scorta inter matres familias uersabantur. Cassino salu=

tatũ ueniebant, Aquino, Interamna: amiſſus eſt nemo: iure id quidẽ: in homine enim turpiſſimo obſoleſcebãt dignitatis inſignia. cum inde Romam proficiſcẽs ad Aquinum accederet, obuiam ei proceſſit, ut eſt frequens municipium, magna ſanè multitudo. at iſte operta lectica latus eſt per oppidum, ut mortuus. ſtulte Aquinates: ſed tamen in uia habitabant. quid Anagnini? qui cũ eſſent deuij, obuiam ei deſcenderunt, ut iſtum, tanquam ſi eſſet Conſul, ſalutarent. incredibile dictu eſt, tamen inter omnes conſtabat, neminem eſſe reſalutatum, præſertim cum duos ſecum Agnagninos haberet, Muſtellam, & Laconem, quorum alter gladiatorum eſt princeps, alter poculorum. quid ego illas iſtius minas, contumeliasq; commemorem, quibus inuectus eſt in Sidicinos, uexauit Puteolanos, quòd C. Caſſiũ, quòd Brutos patronos adoptaſſent, magno quidem iudicio, ſtudio, beneuolentia, charitate, non, ut te, ut Baſilium, ui & armis, & alios ueſtri ſimiles, quos clientes nemo habere uelit, non modo eſſe illorum cliens? interea dum tu abes, qui dies ille collegæ tui, cum illud, quod tu uenerari ſolebas, buſtum in foro euertit? qua re tibi nunciata, ut conſtabat inter eos, qui unà fuerunt, cõcidiſti. quid euenerit poſtea, neſcio. metum credo ualuiſſe, & arma. collegã quidem de cœlo detraxiſti; effeciſtiq;, nõ tu quidem etiam nũc, ut ſit ſimilis tui, ſed certe ut diſſimilis eſſet ſui. qui uero reditus inde Romam? quæ perturbatio totius urbis? memineramus Cinnam nimis potentem: Syllam poſtea dominantem, modo Cæſarem regnãtẽ uideramus. erant fortaſſe gladij, ſed ij abſconditi, nec ita multi: iſta uero quæ, & quanta barbaria eſt? agmine quadrato cũ gladijs ſequũtur: ſcu

torum lecticas portari uidemus. atq; his quidem iam in ueteratis P.C. consuetudine obduruimus: Calendis Iun. cum in senatum, ut erat cōstitutū, uenire uellemus, metu perterriti repente diffugimus. at iste, qui senatu non egeret, neq; desiderauit quenquam, & potius discessu nostro lætatus est, statimq; illa mirabilia facinora effecit: qui chirographa Cæsaris defendisset lucri sui causa, is leges Cæsaris, easq; præclaras, ut Remp. cōcutere posset, euertit: numerum annorū prouincijs prorogauit: idemq;, cum actorum Cæsaris defensor esse deberet, & in publicis, & in priuatis rebus acta Cæsaris rescidit. in publicis actis nihil est lege grauius: in priuatis firmissimum est testamētū. leges alias sine promulgatione sustulit; alias ut tolleret, promulgatas promulgauit: testamentum irritum fecit: quod etiam infimis ciuibus semper obtentum est. signa, tabulas, quas populo Cæsar unà cum hortis legauit, eas hic partim in hortos Pompeij deportauit, partim in uillam Scipionis. & tu in Cæsaris memoria diligens? tu illum amas mortuum? quem is maiorem honorē cōsecutus erat, quā ut haberet puluinar, simulacrū, fastigium, flaminem? est ergo flamē, ut Ioui, ut Marti, ut Quirino, sic diuo Iulio M. Antonius. quid igitur cessas? cur nō inaugurare? sume diem: uide, qui te inauguret: collegæ sumus: nemo negabit. ò detestabilē hominē, siue quòd tyrāni sacerdos es, siue quòd mortui. quæro deinceps, nū, hodiernus dies qui sit, ignores? nescis heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuisse? te ipsum autē ad populū tulisse, ut quintus præterea dies Cæsari tribueretur? cur non sumus prætextati? cur honorē Cæsaris tua lege datū deseri patimur? an, supplicationes addendo, diē

contaminari paſſus, puluinaria noluiſti? aut undiq; reli
gionem tolle, aut uſquequaq; cōſerua. quæres, placeat ne
mihi puluinar eſſe, faſtigium, flaminem? mihi uero nihil
iſtorum placet. ſed tu, qui acta Cæſaris defendis, quid po
tes dicere, cur alia defendas, alia non cures? niſi forte uis
fateri, te omnia quæſtu tuo, non illius dignitate metiri.
quid ad hæc tandem? expecto enim eloquentiam tuā. di
ſertiſſimum cognoui auum tuū, at te etiam apertiorem
in dicendo. ille nunquam nudus eſt concionatus: tuū ho
minis ſimplicis pectus uidimus. reſpōdebis ne ad hæc, aut
omnino hiſcere audebis? ecquid reperies ex tam lōga ora
tione mea, cui te reſpondere poſſe confidas? ſed præterita
omittamus. hunc unum diem, hunc unum, inquam, ho=
diernum diem, hoc punctū temporis, quo loquor, defen=
de, ſi potes. cur armatorū corona ſenatus ſeptus eſt? cur
me tui ſatellites cum gladijs audiunt? cur ualuæ Concor
diæ non patent? cur homines omnium gentium, maxime
barbaros Ithyreos, cum ſagittis deducis in forum? præſi=
dij ſui cauſa ſe facere dicit. non ne igitur millies perire
eſt melius, quàm in ſua ciuitate ſine armorū præſidio nō
poſſe uiuere? ſed nullum eſt iſtuc, mihi crede, præſidium.
charitate, & beneuolētia ciuium ſeptum oportet eſſe, nō
armis. eripiet, extorquebit tibi iſta populus R. utinam ſal
uis nobis: ſed quoquo modo nobiſcum egeris; dum iſtis
conſilijs uteris, non potes eſſe, mihi crede, diuturnus: et=
enim iſta tua minime auara coniux, quam ego ſine con
tumelia deſcribo, nimium debet diu populo R. penſionē
tertiam. habet populus R. ad quos gubernacula Reip. de
ferat: qui ubicunque terrarū ſunt, ibi eſt omne Reip. præ
ſidium, uel potius ipſa Reſp. quæ ſe adhuc tantummodo

ulta est, nõ dum recuperauit. habet quidem certe Resp. adolescentes nobilissimos, paratos defensores. quã uolent, illi cedant, otio cõsulentes: tamen à Rep. reuocabũtur. et nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris. sed inter pacem et seruitutem plurimum interest. pax est tranquilla libertas: seruitus malorum omnium postremum, non modo bello, sed morte etiam repellendum. quòd si se ipsos illi nostri liberatores è conspectu nostro abstulerunt: at exemplum facti reliquerũt. illi, quod nemo fecerat, fecerũt. Tarquiniũ Brutus bello est persecutus: qui tamen Rex fuit, cum esse Romæ Regem licebat. Sp. Cassius, Sp. Melius, M. Manlius propter suspicionem regni appetendi sunt necati. hi primi cum gladijs non in regnũ appetentem, sed in regnantem impetum fecerunt. quod cum ipsum factum per se præclarũ, atque diuinũ est, tum expositum ad imitandum, præsertim cum illi eam gloriam consecuti sint, quæ uix cœlo capi posse uideatur: etsi. n. satis in ipsa conscientia pulcherrimi facti fructus erat, tamen immortalitatem non arbitror contemnendam. recordare illum M. Antoni diem, quo Dictaturam sustulisti: pone ante oculos lætitiã senatus populiq; R. confer cum nummatione tua tuorumq;: tum intelliges, quantũ inter laudem & lucrum intersit. sed nimirum, ut quidam morbo aliquo, et sensus stupore suauitatem cibi nõ sentiunt, sic libidinosi, auari, facinorosi ueræ laudis gustum non habent. sed si te laus allicere ad recte faciendum non potest, ne metus quidem à fœdissimis factis potest auocare? iudicia non metuis: si propter innocentiã, laudo: si propter uim, non intelligis, ei, qui isto modo iudicia non timeat, quid timendũ sit. quòd si nõ metuis ui

ros fortes, egregiosq; ciues, quòd à corpore tuo prohibentur armis: tui te, mihi crede, diutius non ferent. quæ est autẽ uita, dies et noctes timere à suis? nisi uero aut maioribus habes beneficijs obligatos, quã ille quosdã habuit, à quibus est interfectus; aut tu es ulla re cũ eo comparãdus. fuit in illo ingenium, ratio, memoria, literatura, cogitatio, diligentia: res bello gesserat, quãuis Reip. calamitosas, attamen magnas: multos annos regnare est meditatus: magno labore, magnis periculis, quod cogitarat, effecerat: muneribus, monumentis, congiarijs, epulis multitudinem imperitam lenierat: suos præmijs, aduersarios clementiæ specie deuinxerat. quid multa? attulerat iã liberæ ciuitati partim metu, partim patientia consuetudinẽ seruiendi. cum illo ego te dominandi cupiditate conferre possum: cæteris uero rebus nullo modo es comparandus. sed ex plurimis malis, quæ ab illo Reip. sunt inusta, hoc tamẽ boni est, quòd didicit iã populus R. quantũ cuique crederet, quibus se cõmitteret, à quibus caueret. hæc igitur nõ cogitas? nec intelligis satis esse uiris fortibus didicisse, quã sit pulchrũ beneficio gratũ, fama gloriosum tyrannum occidere? an, cum illum homines nõ tulerint, te ferent? certatim posthac, mihi crede, ad hoc opus curretur, nec occasionis tarditas expectabitur. respice quæso aliquãdo Rẽp. M. Antoni: quibus ortus sis, non quibuscum uiuas, considera: mecum ut uoles, cum Rep. redi in gratiã. sed de te tu ipse uideris: ego de me ipso profitebor. defendi Remp. adolescens, nõ deserã senex: contempsi Catilinæ gladios, non pertimescam tuos. quin etiam corpus libenter obtulerim, si repræsentari morte mea libertas ciuitatis potest; ut aliquando dolor populi R. pa=

riat, quod iã diu parturit. etenim si ab hinc annos propè uiginti hoc ipso in templo negaui posse mortem immaturam esse consulari: quanto uerius nunc negabo seni? mihi uero P. C. iam etiam optanda mors est perfuncto rebus eis, quas adeptus sum, quasq; gessi. duo modo hæc opto: unum, ut moriens populum R. liberum relinquã; hoc mihi maius à dijs immortalibus dari nihil potest: alterum, ut ita cuique eueniat, ut de Rep. quisque mereatur.

Peregrinus Iustus

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA TERTIA. ORATIO XLVI.

ſ Erius omnino P.C. quā tempus Reip. poſtulauit, aliquando tamen conuocati ſumus. quod flagitabā equidem quotidie, quippe cum bellum nefarium contra aras, & focos, contra uitam, fortunaſq́; noſtras ab homine profligato, ac perdito non comparari, ſed geri iā uiderem. expectantur Calendæ Ian. quas non expectat Antonius, qui in prouinciam D. Bruti, ſummi et ſingularis uiri, cum exercitu impetum facere conatur: ex qua ſe inſtructum, & paratū ad urbem uenturum eſſe minitatur. quæ eſt igitur expectatio, aut quæ uel minima dilatio tēporis? quanquā enim adſunt Calendæ Ian. tamen breue tempus longū eſt imparatis: dies enim affert, et hora potius, niſi prouiſum eſt, magnas ſæpe clades, certus autem dies nō, ut ſacrificij, ſic conſilij expectari ſolet. quòd ſi aut Calendæ Ian. fuiſſent eo die, quo primum ex urbe fugit Antonius; aut hæ nō eſſent expectatæ: bellum iam nullum haberemus: auctoritate enim ſenatus conſenſuq́; populi R. facile hominis amentis fregiſſemus audaciam. quod confido equidem Conſules deſignatos, ſimul ac magiſtratum inierint, eſſe facturos: ſunt enim optimo animo, ſummo conſilio, ſingulari concordia. mea autem feſtinatio non uictoriæ ſolum auida eſt, ſed etiā celeritatis: quouſque enim tantū bellum, tam crudele, tam nefariū priuatis cōſilijs propulſabitur? cur nō quāprimū publica accedit auctoritas? C. Cæſar,

adoleſcens

adolescens, penè potius puer, incredibili ac diuina quadam mente, atque uirtute, tum, cũ maxime furor arderet Antonij, cumq; eius à Brundusio crudelis & pestifer reditus timeretur, nec postulantibus, nec cogitãtibus, nec opinantibus quidem nobis, quia fieri posse non uidebatur, firmissimum exercitum inuicto genere ueteranorũ militum cõparauit, patrimoniumq; suũ effudit. quanquã non sumus usi eo uerbo, quo decuit: nõ enim effudit, sed in salute Reip. collocauit. cui quanquã gratia referri tanta non potest, quanta debetur: habenda tamen tanta est, quantã maximã animi nostri capere possunt: quis enim est tam ignarus rerũ, tam nihil de Rep. cogitans, qui hoc non intelligat; si M. Antonius à Brundusio cum ijs copijs, quas se habiturũ putauerat, Romã, ut minabatur, uenire potuisset, nullum genus crudelitatis eũ præteriturum fuisse? quippe qui in hospitis tectis Brundusij fortissimos uiros ciues optimos iugulari iussit: quorũ ante pedes eius morientiũ sanguine os uxoris respersum esse cõstabat. hac ille crudelitate imbutus, cũ multo bonis omnibus ueniret iratior, quàm illis fuerat, quos trucidarat: cui tandem uestrũ, aut cui omnino bono pepercisset? qua peste Remp. priuato consilio (nec enim fieri potuit aliter) Cæsar liberauit. qui nisi in hac Rep. natus esset, Remp. scelere Antonij nullam haberemus: sic enim perspicio, sic iudico; nisi unus adolescens illius furẽtis impetus crudelissimosq; conatus cohibuisset, Remp. funditus interiturã fuisse. cui quidẽ hodierno die P. C. (nunc enim primum ita conuenimus, ut illius beneficio possemus, quæ sentiremus, libere dicere) tribuenda est auctoritas, ut Remp. nõ modo à se susceptã, sed etiã à nobis

commendatam possit defendere. Nec uero de legione Martia (quoniam longo interuallo loqui nobis de Rep. licet) sileri potest: quis enim unus fortior, ac amicior unquã Reip. fuit, quã legio Martia uniuersa? quæ cũ hostem populi R. M. Antonium iudicasset, comes esse eius amentiæ noluit, reliquit Consulem. quod profecto nõ fecisset, si eũ Consulem iudicauisset, quem nihil aliud agere, nihil moliri, nisi cædem ciuiũ, atque interitũ ciuitatis uideret. atque ea legio consedit Albæ. quã potuit urbem eligere aut opportuniorem ad res gerendas, aut fideliorem, aut fortiorum uirorum, aut amiciorum populo R. ciuiũ? huiusce legionis uirtutẽ imitata quarta legio duce L. Egnatuleio Quæstore, ciue optimo, & fortissimo, Cæsaris auctoritatem, atque exercitum persecuta est. faciendum est igitur nobis P. C. ut ea, quæ sua sponte clarissimus adolescens, atque omnium præstantissimus gessit, & gerit, hæc auctoritate nostra comprobentur; ueteranorumq; fortissimorũ uirorum, tum legionis Martiæ, Quartæq; mirabilis consensus ad Remp. recuperandam laude, & testimonio nostro confirmetur; eorumq; commoda, honores, præmia, cum Consules designati magistratum inierint, curæ nobis fore hodierno die spondeamus. atque ea quidem, quæ dixi de Cæsare, deq; eius exercitu, iam diu nota sunt nobis: uirtute enim admirabili Cæsaris, constantiaq; militum ueteranorum, legionumq; earũ optimo iudicio, quæ auctoritatem nostram, libertatem populi R. uirtutem C. Cæsaris secutæ sunt, à ceruicibus nostris est depulsus Antonius. sed, ut dixi, hæc superiora. hoc uero recens edictum D. Bruti, quod paulo ante propositũ est, certe silentio non potest præteriri:

pollicetur enim se prouinciam Galliam retenturum in senatus populiq; R. potestate. ò ciuem natum Reip. memorem sui nominis, imitatoremq; maiorũ: neque enim Tarquinio expulso, maioribus nostris tam fuit optata libertas, quã est repulso Antonio retinenda nobis. illi Regibus parere iam à condita urbe didicerãt: nos post Reges exactos seruitutis obliuio ceperat. atque ille Tarquinius, quem maiores nostri nõ tulerunt, non crudelis, sed superbus habitus est, & dictus. quod nos uitium in priuatis sæpe tulimus, id maiores nostri ne in Rege quidem ferre potuerunt. L. Brutus Regem superbum non tulit: Decimus sceleratum atque impium regnare patietur? quid Tarquinius tale, qualia innumerabilia & fecit, et facit Antonius? senatum etiam Reges habebant: nec tamen, ut Antonio senatum habenti, in consilio Regis uersabantur barbari armati. seruabãt auspicia Reges: quæ hic Consul Augurq; neglexit, neque solũ legibus contra auspicia ferendis, sed etiam collega unà referente, quem ipse ementitis auspicijs uitiosum fecerat. quis autem Rex unquã fuit tam insigniter impudens, ut haberet omnia commoda, beneficia, iura regni uenalia? quam hic immunitatem, quam ciuitatem, quod præmium non uel singulis hominibus, uel ciuitatibus, uel uniuersis prouincijs uendidit? nihil humile de Tarquinio, nihil sordidum accepimus: at uero huius domi inter quasilla pendebatur aurũ: numerabatur pecunia: una in domo omnes, quorum intererat, totum imperium populi R. nundinabãtur. supplicia uero in ciues R. nulla Tarquinij accepimus: at hic & Suessæ iugulauit eos, quos in custodiam dederat; & Brundusij trecentos fortissi-

mos uiros, ciuesq; optimos trucidauit. postremo Tarquinius pro populo R. bellum gerebat tum, cũ expulsus est: Antonius contra populum R. exercitum adducebat tũ, cũ à legionibus relictus nomen Cæsaris exercitumq; pertimuit; neglectisq; sacrificijs solennibus, ante lucem ea uota, quæ nunquã solueret, nũcupauit; et hoc tẽpore in prouinciam populi R. conatur inuadere. maius igitur à D. Bruto beneficiũ populus R. et habet, & expectat, quã maiores nostri acceperũt à L. Bruto principe huius maxime conseruandi generis, & nominis. cum autem omnis seruitus est misera: tum uero intolerabile est seruire impuro, impudico, effœminato, nunquam ne in metu quidem sobrio. hunc igitur qui Gallia prohibet, priuato præsertim consilio; iudicat, uerissimeq; iudicat, non esse Consulem. faciendũ est igitur P. C. nobis, ut D. Bruti priuatũ consilium auctoritate publica comprobemus. nec uero M. Antoniũ Consulem post Lupercalia putare debuistis: quo enim ille die populo R. inspectante, nudus, unctus, ebrius concionatus est, & id egit, ut collegæ diadema imponeret; eo die non modo Consulatu, sed etiã libertate se abdicauit: esset enim ipsi certe statim seruiendum, si Cæsar ab eo regni insigne accipere uoluisset. hunc igitur ego Consulem, hunc ciuem R. hunc liberum, hunc denique hominem putem, qui fœdo illo, & flagitioso die, & quid pati Cæsare uiuo posset, & quid eo mortuo consequi ipse cuperet, ostendit? nec uero de uirtute constantia, grauitate prouinciæ Galliæ taceri potest: est enim ille flos Italiæ, illud firmamentum imperij populi R. illud ornamentum dignitatis: tantus autem consensus est municipiorũ, coloniarumq; prouinciæ Gal=

liæ, ut omnes ad auctoritatẽ huius ordinis, maiestatemq́; populi R. defendendã conspirasse uideãtur. quamobrem Tribuni pl. quanquã uos nihil aliud, nisi de præsidio, ut senatum tuto Consules Calendis Ian. habere possent, retulistis: tamen mihi uidemini magno consilio, atq; optima mente potestatem nobis de tota Rep. fecisse dicendi: cum enim tuto senatum haberi sine præsidio non posse iudicauistis, illud etiam statuistis, intra muros Antonij scelus audaciamq́; uersari. quamobrem omnia mea sententia complectar, uobis, ut intelligo, non inuitis; ut & præstãtissimis ducibus à nobis detur auctoritas; & fortissimis militibus spes ostendatur præmiorũ; & iudicetur non uerbo, sed re non modo non Consul, sed etiã hostis Antonius. nam si ille Consul; fustuariũ meruerunt legiones, quæ Cõsulem reliquerũt; sceleratus Cæsar, Brutus nefarius, qui contra Consulem priuato consilio exercitus cõparauerunt. sin autem militibus exquirendi sunt honores noui propter eorum diuinum, atque immortale meritum, ducibus autem ne referri quidem potest gratia: quis est, qui eũ non hostem existimet, quem qui armis persequũtur, cõseruatores Reip. indicãtur? at quàm cõtumeliosus in edictis? quàm barbarus? quàm rudis? primũ in Cæsarem maledicta congessit, deprõpta ex recordatione impudicitiæ, & stuprorũ suorũ: quis enim hoc adolescente castior? quis modestior? quod in iuuentute habemus illustrius exemplũ ueteris sanctitatis? quis autem illo maledico impurior? ignobilitatem obijcit C. Cæsaris filio. cuius etiam naturalis pater, si uita suppeditasset, Consul factus esset. Aricina mater. Trallianã, aut Ephesiã putes dicere? uidete, q̃ despiciamur omnes,

qui ſumus è municipijs, ideſt omnes planè: quotus enim quiſque non eſt? quod autem municipiũ non contemnit is, qui Aricinum tantopere deſpicit, uetuſtate antiquiſſimum, iure fœderatum, propinquitate penè finitimum, ſplendore municipum honeſtiſſimũ? hinc Voconiæ, hinc Scatiniæ leges: hinc multæ ſellæ curules & patrum memoria, & noſtra: hinc equites R. lautiſſimi plurimi, & honeſtiſſimi. ſed ſi Aricinã uxorẽ non probas, cur probas Tuſculanam? quanquam huius ſanctiſſimæ fœminæ, atq; optimæ pater M. Atius Balbus in primis honeſtus, prætorius fuit. tuæ coniugis bonæ fœminæ, locupletis quidem certe, Bambalio quidam pater, homo nullo numero. nihil illo contemptius, qui propter hæſitantiam linguæ, ſtuporemq; cordis cognomen ex contumelia traxerit. at auus nobilis, Tuditanus nempe ille, qui cũ palla, & coturnis nũmos populo de Roſtris ſpargere ſolebat. uellem, hanc contemptionem pecuniæ ſuis reliquiſſet: haberetis nobilitatem generis glorioſam. qui autem
* conuenit, ut Iulia natus, ignobilis uideatur, cum tu eodẽ materno genere ſoleas gloriari? quæ porrò amentia eſt, eum dicere aliquid de uxorum ignobilitate, cuius pater Numitoriam Fregellanam proditoris filiam habuerit uxorem, ipſe ex libertini filia ſuſceperit liberos? ſed hoc clariſſimi uiri uiderint, L. Philippus, qui habet Aricinam uxorem; C. Marcellus, qui Aricinæ filiam: quos certo ſcio dignitatis optimarum fœminarũ non pœnitere. Idem etiam Q. Ciceronem fratris mei filium compellat edicto: nec ſentit amens cõmendationem eſſe compellationem ſuam: quid enim accidere huic adoleſcenti potuit optatius, quàm cognoſci ab hominibus Cæſari

consiliorũ esse socium, Antonij furoris inimicũ? at etiam gladiator ausus est scribere, hunc de patris & patrui parricidio cogitasse. ò admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatem. in eũ adolescentem hæc scribere audere, quem ego & frater meus propter eius suauissimos atque optimos mores præstantissimumq́; ingenium certatim amamus, omnibusq́; horis oculis, auribus, complexu tenemus? Nam me ijsdem edictis, nescit, lædat, an laudet. cum idem supplicium minatur optimis ciuibus, quod ego de sceleratissimis sumpserim, laudare uidetur, quasi imitari uelit. cũ autem illam pulcherrimi facti memoriam refricat, tum à sui similibus inuidiam aliquam in me cõmoueri putat. sed ipse quid fecit? cũ tot edicta proposuisset, edixit, ut adesset senatus frequens ad VIII. Cal. Dec. eo die ipso nõ affuit. at quo modo edixit? hæc sunt, opinor, uerba in extremo. SI quis non affuerit, hũc omnes existimare poterũt et interitus mei, & perditissimorũ consiliorũ auctorem fuisse. quæ sunt perdita consilia? an ea, quæ pertinent ad libertatem populi R. recuperandam? quorũ consiliorum Cæsari me auctorem & hortatorem & esse & fuisse fateor: quanquam ille non eguit consilio cuiusquam: sed tamen, ut dicitur, currentem incitaui. nam interitus quidem tui quis bonus non esset auctor, cum in eo salus, & uita optimi cuiusque, & libertas populi R. dignitasq́; consisteret? sed cum tam atroci edicto nos concitauisset, cur ipse non affuit? num putatis aliqua re tristi ac seuera? uino, & epulis retentus est: si epulæ potius, q̃ popinæ nominandæ sunt. diem edicti obire neglexit, in ante diẽ IIII. Cal. Dec. distulit, adesse in Capitolio ius-

ſit: quod in templum ipſe neſcio quà per Gallorum cuniculum aſcendit. conuenerũt corrogati, & quidem ampli quidã homines, ſed immemores dignitatis ſuæ: is enim erat dies, ea fama, is, qui ſenatũ uocarat, ut turpe ſenatori eſſet, nihil timere. ad eos tamen ipſos, qui cõuenerãt, ne uerbũ quidẽ auſus eſt facere de Cæſare, cũ de eo cõſtituiſſet ad ſenatũ referre. ſcriptã attulerat cõſularis quidam ſentẽtiã. quid eſt aliud, ſe ipſum hoſtẽ iudicare, niſi de eo referre nõ audere, qui cõtra ſe Cõſulẽ exercitũ duceret? neceſſe enim erat alterũ eſſe hoſtẽ: nec poterat aliter de aduerſarijs ducibus iudicari. ſi igitur C. Cæſar hoſtis, cur Cõſul nihil refert ad ſenatũ? ſin ille à ſenatu notãdus nõ fuit, quid poteſt dicere, quin, cũ de illo tacuerit, ſe hoſtem eſſe cõfeſſus ſit? quẽ in edictis Spartacũ appellat, hũc in ſenatu ne improbũ quidẽ dicere audet. at in rebus triſtiſſimis quãtos excitat riſus? ſentẽtiolas edicti cuiuſdã memoriæ mandaui: quas uidetur ille peracutas putare. ego autẽ, qui intelligeret, quid dicere uellet, adhuc neminem inueni. NVLLA CONTVMELIA EST, QVAM FACIT DIGNVS. primũ quid eſt, DIGNVS? nã etiã malo digni multi, ſicut ipſe. an quã facit is, qui cũ dignitate eſt? quæ autẽ poteſt eſſe maior? quid eſt porrò facere cõtumeliã? quis ſic loquitur? deinde. NEC TIMOR, QVEM DENVNCIAT INIMICVS. quid ergo? ab amico timor denũciari ſolet? horum ſimilia deinceps. non ne ſatius eſt mutum eſſe, quàm, quod nemo intelligat, dicere? en, cur magiſter eius ex oratore arator factus ſit, poſſideat in agro publico populi R. campi Leontini duo millia iugerum immunia, ut hominem ſtultum magis etiã infatuet mer=

cede publica. sed hæc leuiora fortasse. illud quæro, cur tam subito mansuetus in senatu fuerit, cum in edictis tã fuisset ferus? quid autem attinuerit, L. Cassio Tribuno pl. fortissimo, & constantissimo ciui mortem denunciare, si in senatum uenisset? D. Carsulenum bene de Rep. sentientem à senatu ui & minis mortis expellere? Tiberium Canutium, à quo erat honestissimis contentionibus & sæpe, & iure uexatus, non templo solũ, uerũ etiam aditu prohibere Capitolij? cui S. C. ne intercederet, uerebatur? de supplicatione credo M. Lepidi clarissimi uiri: atque id erat periculũ, de cuius honore extraordinario quotidie aliquid cogitabamus, ne eius usitatus honos impediretur. ac ne sine causa uideretur edixisse, ut senatus adesset: cum de Rep. relaturus fuisset, allato nuncio de legione quarta, mente concidit, effugere festinans S. C. de supplicatione per discessionem fecit, cum id factum esset antea nunquam. quæ uero profectio postea? quod iter paludati? quæ uitatio oculorum, lucis, urbis, fori? quàm misera fuga? quàm fœda? quàm turpis? præclara tum S. C. illo ipso die uespertina, prouinciarum religiosa sortitio; diuina uero opportunitas, ut, quæ cuique apta esset, ea cuiq; obueniret. præclare igitur facitis Tribuni pl. qui de præsidio Consulum, senatusq; referatis: meritoq; uestro maximas uobis gratias omnes & agere, & habere debemus: qui enim carere metu, et periculo possumus in tanta hominum cupiditate, & audacia? ille autem, homo afflictus & perditus, quæ de se expectat iudicia grauiora, quàm amicorum suorum? familiarissimus eius, mihi homo coniunctus, L. Lentulus, & P. Naso omni carens cupiditate, nullã se habere prouin

ciam, nullam Antonij ſortitionem fuiſſe iudicauerunt. quod idem fecit L. Philippus, uir patre, auo, maioribusq́; ſuis digniſſimus. in eadem ſentētia fuit homo ſumma integritate, atq; innocētia M. Anturanius. idē fecit P. Oppius. ipſi etiam, qui amicitiam M. Antonij ueriti, plus ei tribuerūt, quàm fortaſſe uellent, M. Piſo, & meus neceſſarius, & uir & ciuis egregius, pariq́; innocētia M. Vehilius, ſenatus auctoritati ſe obtēperaturos eſſe dixerunt. quid ego de L. Cinna loquar? cuius ſpectata multis magniſq́; rebus ſingularis integritas minus admirabilē facit huius honeſtiſſimi facti gloriā: qui omnino prouinciam neglexit: quam item magno animo & cōſtanti C. Ceſſedius repudiauit. qui ſunt igitur reliqui, quos ſors diuina delectet? L. Antonius, et M. Antonius. ò felicem utrūq;: nihil enim mutauerunt. C. Antonius Macedoniā. hunc quoq; felicem: hāc enim ſemper habebat in ore prouinciā. C. Caluiſius Africam. nihil felicius: modo ex Africa deceſſerat, &, quaſi diuinās ſe rediturum, duos Legatos Vticæ reliquerat. deinde M. Iccius Siciliam, Q. Caſſius Hiſpaniam. non habeo, quid ſuſpicer. duarum credo prouinciarum ſortes minus diuinas fuiſſe. ò C. Cæſar (adoleſcentem appello) quam tu ſalutem Reip. attuliſti? quàm improuiſam? quàm repentinam? qui enim hæc fugiens fecerit, quid faceret inſequens? etenim in concione dixerat, ſe cuſtodem futurum urbis, uſque ad Calendas Maias ad urbem exercitum habiturum. ò præclarum cuſtodem ouium (ut aiunt) lupum. cuſtosne urbis, an direptor, & uexator eſſet Antonius? & quidem ſe introiturum in urbem dixit, exiturumq́; cum uellet. quid illud? non ne audiente populo ſedens pro

æde Castoris dixit, nisi qui uicisset uicturum neminem? hodierno die primum P.C. longo interuallo in possessionem libertatis pedem ponimus: cuius quidem ego, quoad potui, non modo defensor, sed etiam conseruator fui. cum autem id facere nõ possem, qui fui? nec abiecte, nec sine aliqua dignitate casum illum temporum, & dolorẽ tuli. hanc uero teterrimã belluam quis ferre posset, aut quo modo? quid est in Antonio, præter libidinem, crudelitatem, petulantiam, audaciam? ex his totus cõglutinatus est. nihil apparet in eo ingenuũ, nihil moderatum, nihil pudens, nihil pudicũ. quapropter, quoniam res in id discrimen adducta est, utrum ille pœnas Reip. luat, an nos seruiamus: aliquando per deos immortales P.C. patriũ animum, uirtutemq; capiamus: aut libertatem propriã Romani generis, & nominis recuperemus, aut mortem seruituti anteponamus. multa, quæ in libera ciuitate ferenda non essent, tulimus, & perpessi sumus, alij spe recuperandæ libertatis, alij uiuendi nimia cupiditate. sed si illa tulimus, quæ nos necessitas ferre coegit, quæ uis quædam penè fatalis, quæ tamen ipsa non tulimus: etiãne huius impuri latronis feremus teterrimum, crudelissimumq; dominatum? quid hic faciat, si potuerit, iratus, qui, cum succensere nemini posset, omnibus bonis fuerit inimicus? quid hic uictor non audebit, qui nullam adeptus uictoriam, tanta scelera post Cæsaris interitum fecerit, refertam eius domum exhauserit, hortos compilarit, ad se omnia ex his ornamenta transtulerit, cædis & incendiorum causam quæsierit ex funere, duobus aut tribus S.C. bene & è Rep. factis reliquas res ad lucrum prædamq; reuocauerit, uendiderit immunitates,

ciuitates liberauerit, prouincias uniuersas ex imperij populi R. iure sustulerit, exules reduxerit, falsas leges C. Cæsaris nomine, & falsa decreta in æs incidẽda, & in Capitolio figẽda curauerit, earumq; rerum omnium domesticum mercatum instituerit, populo R. leges imposuerit, armis & præsidijs & populum & magistratus foro excluserit, senatum stipauerit armatis, armatos in cella Cõcordiæ, cum senatum haberet, incluserit, ad legiones Brũdusium cucurrerit, ex his optime sentientes centuriones iugulauerit, cum exercitu Romam sit ad interitum nostrum, & ad disperditionem urbis uenire conatus? atq; is ab hoc impetu abstractus cõsilio & copijs Cæsaris, cõsensu ueteranorum, uirtute legionum, ne fortuna quidẽ fractus minuit audaciam; nec ruere demens, nec furere desinit; in Galliam mutilatum ducit exercitũ; cum una legione, & ea uacillante L. fratrem expectat, quo neminem reperire potest sui similiorem. ille autem ex myrmillone dux, ex gladiatore imperator, quas fecit strages, ubicunq; posuit uestigia? cædit greges armentorum, reliqui pecoris quodcunq; nactus est: epulantur milites: ipse autem se, ut fratrem imitetur, obruit uino: uastantur agri: diripiuntur uillæ: matres familias, uirgines, pueri ingenui abripiũtur, militibus traduntur. hæc eadem, quacũque exercitum duxit, fecit M. Antonius. his uos teterrimis fratribus portas aperietis? hos unquam in urbem recipietis? non, tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, populo R. cõspirante, Italia tota ad libertatem recuperandam excitata, deorum immortalium beneficio utemini? nullum erit tempus hoc amisso. à tergo, à fronte, à lateribus tenetur. si in Galliam uenerit, non

illis armis solum,sed etiam nostris decretis urgendus est. magna uis est,magnum nomen unum & idem sentientis senatus.uidetis refertũ forum? populum R.ad spem recuperãdæ libertatis erectum? qui longo interuallo cũ frequentes hic uidet nos, tum sperat etiam liberos conuenisse.hunc ego diem expectans,M. Antonij scelerata arma uitaui,tum,cũ ille in me absentem inuehens,non intelligebat ad quod tempus me,et meas uires reseruarem. si enim illi tum cædis initium à me quærenti respondere uoluissem,nũc Reip.consulere non possem.hanc uero nactus facultatem,nullũ tempus P.C.dimittã neque diurnum,neque nocturnũ,quin de libertate populi R.de dignitate uestra,quod cogitandũ sit, cogitem; quod agendum,atque faciendum,idem nõ modo non recusem, sed appetã etiam,atque deposcam.hoc feci semper, dum licuit: intermisi,quoad nõ licuit: iam nõ solum licet,sed necesse est etiam; nisi seruire malumus,quàm,ne seruiamus,animis armisq; decernere.dij immortales nobis hæc præsidia dederũt,urbi Cæsarem,Brutum Galliæ. si enim ille urbem opprimere potuisset statim, si Galliam tenere paulo post,optimo cuique pereundũ, reliquis esset seruiendum. hanc igitur occasionem oblatam tenete per deos immortales P.C.et amplissimi orbis terræ consilij principes uos esse aliquando recordamini. signum date populo R.consilium uestrum non deesse Reip.quoniam ille uirtutem suam non defuturam esse profitetur. nihil est,quod moneam: nemo est tam stultus, qui non intelligat, si indormierimus huic tempori, non modo crudelem superbamq; dominationem nobis, sed ignominiosam etiam & flagitiosam esse ferendam. nostis insolen=

tiam Antonij, nostis amicos, nostis totam domum. libidinosis, petulantibus, impuris, impudicis, aleatoribus, ebrijs seruire, ea est summa miseria summo dedecore coniuncta. quòd si iam, quod dij omen auertãt, fatum extremum Reip. uenit: quod gladiatores nobiles faciũt, ut honeste decumbant; faciamus nos principes orbis terrarũ gentiumq; omniũ, ut cũ dignitate potius cadamus, quã cum ignominia seruiamus. nihil est detestabilius dedecore, nihil fœdius seruitute. ad decus, & libertatem nati sumus. aut hæc teneamus, aut cum dignitate moriamur. nimium diu teximus, quid sentiremus: nunc iam apertũ est: omnes iam patefecerunt, in utranque partem quid sentiãt, quid uelint. sunt impij ciues, pro charitate Reip. nimiũ multi; pro multitudine bene sentientium, admodum pauci. quorum opprimendorum dij immortales incredibilem Reip. potestatem, & fortunam dederunt: ad ea enim præsidia, quæ habemus, iam accedunt Consules summa prudentia, uirtute, concordia, multos menses de populi R. libertate cõmentati atque meditati. his auctoribus, et ducibus, dijs iuuantibus, nobis uigilantibus, et multum in posterum prouidentibus, populo R. consentiente, erimus profecto liberi breui tempore. iucundiorem autẽ faciet libertatem seruitutis recordatio. quas ob res, quòd Tribuni pl. uerba fecerunt, ut senatus Calendis Ian. tuto haberi, sententiæq; de summa Reip. libere dici possint: de ea re ita censeo, ut C. Pansa, A. Hircius Consules designati dent operam, ut senatus Calendis Ian. tuto haberi possit: quodq; edictum D. Bruti imperatoris, Consulis designati, optime de Rep. meriti, propositum sit, senatum existimare, D. Brutum imperatorem, Consulem de-

signatum, optime de Rep. promereri, cum senatus auctoritatem, populiq; R. libertatem, imperiumq; defendat: quodq; Galliam prouinciam citeriorem optimorum & fortissimorum uirorum, amicissimorumq; populo R. cium, exercitumq; in senatus potestate retineat, id eum, exercitumq; eius, municipia, colonias prouinciæ Galliæ recte, atque ordine, exq; Rep. fecisse, & facere: senatũ ad summam Reip. pertinere arbitrari, à D. Bruto & ab L. Planco imperatoribus Consulibus designatis, itemq; à cæteris, qui prouincias obtinẽt, obtineri ex lege Iulia, quoad ex. S. C. cuique eorum successum sit; eosq; dare operã, ut eæ prouinciæ, exercitusq; in senatus populiq; R. potestate, præsidioq; Reip. sint: cumq; opera, uirtute, cõsilio C. Cæsaris, summoq; consensu militum ueteranorũ, qui eius auctoritatem secuti Reip. præsidio sunt, et fuerunt, & à grauissimis periculis populus R. defensus sit, et hoc tempore defendatur; cumq; legio Martia Albæ cõstiterit, in municipio fidelissimo, & fortissimo, seq; ad senatus auctoritatem populiq; R. libertatem cõtulerit; quòd pari consilio eademq; uirtute legio quarta usa, L. Egnatuleio duce, ciue egregio, senatus auctoritatem populiq; R. libertatẽ defendat, ac defenderit; senatui magnæ curæ esse, ac fore, ut pro tantis eorum in Remp. meritis honores eis habeantur, gratiæq; referantur; senatui placere, uti C. Pansa, A. Hircius Consules designati, cum magistratũ inierint, si eis uidebitur, primo quoque tempore de his rebus ad hunc ordinem referant, ita uti è Rep. fideq; sua censuerint.

Peregrinus Iunius

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA QVARTA. ORATIO XLVII.

f Requentia ueſtrum incredibilis Quiri= tes,concioq; tanta,quantam meminiſſe non uideor, & alacritatem mihi ſum= mam affert Reip.defendendæ, et ſpem recuperandæ libertatis. quanquam ani mus quidem mihi nunquam defuĩt, tempora defuerũt. quæ ſimul ac primum aliquid lucis oſtendere uiſa ſunt, princeps ueſtræ libertatis defendẽdæ fui.quod ſi ante fa cere conatus eſſem,nunc facere nõ poſſem: hodierno.n. die Quirites,ne adhuc mediocrem rem actam arbitremi ni,fundamenta ſunt iacta reliquarũ actionum:nam eſt hoſtis à ſenatu nõ dum uerbo appellatus,ſed re iam iudi catus Antonius. nũc uero multo ſum erectior, quòd uos quoque hoſtem illũ eſſe tanto conſenſu, tantoq; clamore approbauiſtis:nec enim fieri poteſt, ut nõ aut ij ſint im= pij,qui contra Conſulem exercitũ comparauerunt ; aut ille hoſtis,contra quem iure arma ſumpta ſunt. hanc igi tur dubitationẽ,quanquã nulla erat,tamen nequa poſſet eſſe,ſenatus hodierno die ſuſtulit. C. Cæſar,qui Remp.li bertatemq; ueſtram ſuo ſtudio,conſilio,patrimonio deni que tutatus eſt,et tutatur,maximis ſenatus laudibus or= natus eſt.laudo,laudo uos Quirites,cum gratiſſimis ani mis proſequimini nomẽ clariſſimi adoleſcentis, uel pueri potius : ſunt.n. facta eius immortalitatis,nomẽ ætatis. multa memini:multa audiui:multa legi: nihil ex omni ſeculorum memoria tale cognoui. qui,cum ſeruitute pre

meremur,

meremur, & in dies malum cresceret, præsidij nihil haberemus, capitalem, & pestiferũ Brundusio M. Antonij reditũ timeremus; hoc insperatũ omnibus consiliũ, incognitum certe ceperit, ut exercitũ inuictum ex Hispanis militibus conduceret, Antonijq; furorem crudelissimis cõsilijs incitatũ à pernicie Reip. auerteret: quis est enim, qui hoc non intelligat, nisi Cæsar exercitũ parauisset, nõ sine exitio nostro futurum Antonij reditum fuisse? ita enim se recipiebat ardens odio uestri, cruentus sanguine ciuiũ, quos Suessæ, quos Brundusij occiderat, ut nihil nisi de Reip. pernicie cogitaret. quod autem erat præsidium salutis, libertatisq; uestræ, si C. Cæsaris fortissimorumq; sui patris militum exercitus non fuisset? cuius de laudibus et honoribus, qui ei pro diuinis, & immortalibus meritis diuini immortalesq; debentur, mihi senatus assensus paulo ante decreuit, ut primo quoque tẽpore referretur. quo decreto quis non perspicit Antoniũ hostem esse iudicatum? quem enim appellare possumus eũ, contra quem qui exercitus ducũt, ijs senatus arbitratur singulares exquirẽdos honores? quid legio Martia? quæ mihi uidetur diuinitus ab eo deo traxisse nomen, à quo populum R. generatũ accepimus: non ne ipsa suis decretis prius, quã senatus, hostem iudicauit Antoniũ? nam ille si non hostis; qui Consulem reliquerũt, hostes necesse est iudicemus. præclara & luculenta reclamatione uestra factum pulcherrimũ Martialiũ comprobastis, qui se ad senatus auctoritatem, ad libertatem uestram, ad uniuersam Remp. contulerunt, hostem illum, & latronem, & parricidam patriæ reliquerunt: nec solum id animose, et fortiter, sed considerate etiam,

ſapienterq; fecerunt: Albæ conſtiterunt in urbe opportuna, munita, propinqua, fortiſſimorũ uirorum, fideliſſimorũ ciuium, atque optimorum. huius Martiæ legionis legio Quarta imitata uirtuté, duce L. Egnatuleio, quem ſenatus merito paulo ante laudauit, C. Cæſaris exercitũ perſecuta eſt. quæ expectas M. Antoni iudicia grauiora? Cæſar fertur in cœlum, qui contra te exercitũ comparauit: laudantur exquiſitiſſimis uerbis legiones, quæ te reliquerũt, quæ à te accerſitæ ſunt; quæ tuæ eſſent, ſi te Conſulem, quã hoſtem maluiſſes: quarũ legionum fortiſſimum, ueriſſimumq; iudiciũ confirmat ſenatus, cõprobat uniuerſus populus R. niſi forte uos Quirites Conſulem, non hoſtem iudicatis Antonium. ſic arbitrabar uos iudicare, ut oſtenditis. municipia, colonias, præfecturas num aliter iudicare cenſetis? omnes mortales una mente conſentiũt, omnia arma eorum, qui hæc ſalua uelint, contra illam peſtem eſſe capienda. quid D. Bruti iudiciũ Quirites, quod ex hodierno eius edicto perſpicere potuiſtis? num cui tandem contemnendũ uidetur? recte, et uere negaſtis Quirites: eſt enim quaſi deorũ immortaliũ beneficio & munere datum Reip. Brutorũ genus, & nomen ad libertatem populi R. uel conſtituendam, uel recuperandam. quid igitur D. Brutus de M. Antonio iudicauit? excluſit prouincia: exercitu obſtitit: Galliam totam hortatur ad bellum, ipſam ſua ſponte, ſuoq; iudicio excitatam. ſi Conſul Antonius: Brutus hoſtis. ſi conſeruator Reip. Brutus: hoſtis Antonius. num igitur, utrũ horũ ſit, dubitare poſſumus? atqui, ut uos una mente unaq; uoce dubitare uos negatis, ſic modo decreuit ſenatus, D. Brutũ optime de Rep. mereri, cũ ſenatus aucto

ritatem, populiq; R. libertatem, imperiumq; defenderit. à quo defenderit? nempe ab hoſte: quæ eſt enim alia laudanda defenſio? deinceps laudatur prouincia Gallia, meritoq; ornatur uerbis ampliſſimis à ſenatu, quòd reſiſtat Antonio. quẽ ſi Cóſulẽ illa prouincia putaret, neque eum reciperet, magno ſcelere ſe aſtringeret: omnes enim ſub Conſulis iure, & imperio debent eſſe prouinciæ. negat hoc D. Brutus imperator, Conſul deſignatus, natus Reip. ciuis; negat Gallia, negat cũcta Italia, negat ſenatus, negatis uos. quis igitur illũ Cóſulem, niſi latrones putant? quanquã ne ij quidem ipſi, quod loquũtur, id ſentiũt, nec à iudicio omniũ mortaliũ, quàuis impij, nefarijq; ſint, ſicut ſunt, diſſentire poſſunt. ſed ſpes rapiẽdi, atque prædandi cæcat animos eorũ: quos non bonorũ donatio, nó agrorũ aſſignatio, non illa infinita Pompeij haſta ſatiauit: qui ſibi urbem, qui bona, & fortunas ciuiũ ad prædam propoſuerũt: qui, dum ſit quod rapiant, quod auferant, nihil ſibi defuturum arbitrantur: quibus M. Antonius (ò dij immortales auertite, & deteſtamini quæſo hoc omen) urbem ſe diuiſurum eſſe promiſit. ita uero ei, ut precamini, eueniat, quo huius amentiæ pœna in ipſum familiamq; eius recidat. quod ita futurũ eſſe confido: iam enim non ſolum homines, ſed etiã deos immortales ad Remp. conſeruandam arbitror conſenſiſſe. ſiue enim prodigijs, atque portentis dij immortales nobis futura prædicũt, ita ſunt aperte denũciata, ut et illi pœna, & nobis libertas appropinquet: ſiue tantus conſenſus omnium ſine impulſu deorum eſſe non potuit, quid eſt, quod de uoluntate cœleſtium dubitare poſſimus? Reliquum eſt Quirites, ut uos in iſta ſententia, quam præ

uobis fertis, perseueretis. faciam igitur, ut imperatores instructa acie solent; quanquã paratissimos milites ad præliandũ uideãt, ut eos tamen adhortentur. sic ego uos ardentes, et erectos ad libertatem recuperandam cohortabor. non est, non est uobis Quirites cum eo hoste certamen, quocũ aliqua pacis conditio esse possit: neque enim ille seruitutem uestram, ut antea, sed iam iratus sanguinẽ concupiscit. nullus ei ludus uidetur esse iucũdior, quã cruor, quã cædes, quã ante oculos trucidatio ciuiũ. nõ est uobis Quirites res cum scelerato homine, atque nefario, sed cũ immani tetráq; bellua: quæ quoniã in foueã incidit, obruatur: si enim illinc emerserit, nullius supplicij crudelitas erit recusanda: sed tenetur, premitur, urgetur, nunc ijs copijs, quas iam habemus, mox ijs, quas paucis diebus noui Consules cõparabũt. incũbite in causam Quirites, ut facitis. nunquã uester consensus maior in ulla causa fuit: nunquã tam uehementer cũ senatu consociati fuistis: nec mirũ: agitur enim, non qua conditione uicturi, sed uicturi ne simus, an cum supplicio ignominiáq; perituri. quanquã mortẽ quidem omnibus natura proposuit: crudelitatem mortis, & dedecus uirtus propulsare solet: quæ propria est Romani generis, & seminis. hanc retinete quæso Quirites: quam uobis tanquã hæreditatẽ maiores uestri reliquerũt. quanquã omnia alia incerta sunt, caduca, mobilia: uirtus est una altissimis defixa radicibus: quæ nũquã ulla ui labefactari potest, nunquã dimoueri loco. hac maiores nostri primũ uniuersam Italiã deuicerũt, deinde Carthaginẽ exciderũt, Numantiam euerterũt, potentissimos Reges, bellicosissimas gentes in ditionem huius imperij redegerũt. ac

maioribus quidem uestris Quirites cũ eo hoste res erat, qui haberet Remp. curiam, ærariũ, consensum, & concordiam ciuiũ, rationem aliquam, si ita res tulisset, pacis & fœderis: hic uester hostis uestram Remp. oppugnat, ipse habet nullam: senatum, idest orbis terræ consiliũ, delere gestit, ipse consiliũ publicũ nullũ habet: ærarium uestrum exhausit, suũ non habet: nam concordiã ciuiũ qui habere potest, nullam qui habeat ciuitatem? pacis uero quæ potest cũ eo esse ratio, in quo est incredibilis crudelitas, fides nulla? est igitur Quirites populo R. uictori omniũ gentiũ omne certamen cũ excursore, cũ latrone, cũ Spartaco. nam quòd se similem Catilinæ esse gloriari solet: scelere par est, belli industria inferior. ille cum exercitum nullum haberet, repente conflauit: hic eũ exercitum, quem accepit, amisit. ut igitur Catilinam diligentia mea, senatus auctoritate, uestro studio, & uirtute fregistis: sic Antonij nefarium latrocinium uestra cum senatu concordia tanta, quanta nunquam fuit, felicitate, & uirtute exercituum, ducumq; uestrorum breui tempore oppressum audietis. equidem, quãtum cura, labore, uigilijs, auctoritate, consilio eniti atque efficere potero, nihil prætermittam, quod ad libertatem uestram pertinere arbitrabor: neque enim id pro uestris amplissimis in me beneficijs sine scelere facere possum. hodierno autem die primum, referente uiro fortissimo, uobisq; amicissimo M. hoc Seruilio, collegisq; eius ornatissimis uiris, optimis ciuibus, longo interuallo me auctore, & principe ad spem libertatis exarsimus.

Peregrinus Iustus. CCC iij

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA QVINTA. ORATIO XLVIII.

NIhil unquam longius Calendis Ian. mihi uisum est patres conscripti: quod idem intelligebā per hos dies unicuique uestrum uideri: qui enim bellum cum Rep. gerūt, hunc diem non expectant: nos autem tum, cum maxime consilio uestro subuenire cōmuni saluti oporteret, in senatum nō uocabamur. sed querelam præteritorum dierum sustulit oratio Consulum: qui ita locuti sunt, ut magis exoptatæ Calendæ Ian. quàm seræ esse uideantur. atq; ut oratio Consulum animum meum erexit, spemq; attulit non modo salutis conseruandæ, uerum etiam dignitatis pristinæ recuperandæ: sic me perturbasset eius sententia, qui primus rogatus est, nisi uestræ uirtuti, constantiæq; confiderem: hic enim uobis P. C. dies illuxit, hæc potestas data est, ut, quantum uirtutis, quātum constantiæ, quantū grauitatis in huius ordinis consilio esset, populo R. declarare possetis. recordamini, qui dies nudius tertius decimus fuerit, quantus consensus uestrum, quanta uirtus, quanta constantia, quantam sitis à populo R. laudem, quantam gratiam consecuti. atq; illo die P. C. ea cōstituistis, ut uobis nihil iam sit integrū, nisi aut honesta pax, aut bellum necessariū. pacem uult M. Antonius: arma ponat, roget, deprecetur: neminem æquiorem me reperiet; cui quidē, dum se ciuibus impijs cōmendat, inimicus esse, quàm amicus maluit. nihil est profecto, quod dari pos=

ſit bellum gerenti: erit fortaſſe aliquid, quod concedi poſſit roganti. Legatos uero ad eum mittere, de quo grauiſſimum iudicium nudius tertius decimus feceritis, non iam leuitatis eſt, ſed, ut, quod ſentio, dicam, dementiæ. primum enim eos duces laudauiſtis, qui contra illum priuato conſilio bellum ſuſcepiſſent: deinde milites ueteranos, qui cũ ab Antonio in colonias eſſent deducti, illius beneficio libertatem populi R. antepoſuerũt. quid legio Martia? quid Quarta? cur laudantur? ſi enim Conſulem ſuũ reliquerũt, uituperandæ ſunt: ſi inimicum populi R. iure laudantur. atqui cum Cõſules nõ dum haberetis, decreuiſtis, ut & de præmijs militum, & de honoribus imperatorum primo quoq; tempore referretur. placet eodem tempore præmia conſtituere ijs, qui contra Antonium arma ceperunt, & Legatos ad Antoniũ mittere? ut iam pudendum ſit, honeſtiora decreta eſſe legionum, quàm ſenatus: ſiquidem legiones decreuerunt ſenatum defendere contra M. Antonium, ſenatus decernit Legatos ad Antoniũ. utrum hoc eſt confirmare militum animos, an debilitare uirtutem? hoc dies duodecim profecerunt, ut, quẽ nemo præter Cotylam tum inuentus ſit qui defenderet, is habeat iam patronos etiam conſulares? qui utinam omnes ante me ſententiam rogarentur. quanquã ſuſpicor, quid dicturi ſunt quidam eorum, qui poſt me rogabuntur. facilius contradicerem, ſi quid uideretur: eſt enim opinio, decreturum aliquem M. Antonio illam ultimam Galliam, quã Plancus obtinet. quid eſt aliud, omnia ad bellum ciuile hoſti arma largiri? primum neruos belli pecuniam infinitam, qua nunc eget: deinde equitatũ, quantum uelit: equitatum dico?

dubitabit credo gentes barbaras secum adducere. hoc qui non uidet, excors: qui, cum uidet, decernit, impius. tu ciuem sceleratum, & perditũ, Gallorum, & Germanorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copijs instrues? nullæ istæ excusationes sunt: Meus amicus est. sit patria prius. Meus cognatus. an potest cognatio ulla propior esse, quàm patriæ, in qua parentes etiam continentur? Mihi pecuniam attribuit. cupio uidere, qui id audeat dicere. quid autem agatur, cum aperuero; facile erit statuere, quam sententiam dicatis, aut quam sequamini. agitur, utrũ M. Antonio facultas detur opprimendæ Reip. cædis faciendæ, bonorũ diripiendorũ, urbis, agrorũ suis latronibus condonandi, populi R. seruitute opprimendi; an horum nihil facere ei liceat. dubitatis? an non cadunt hæc in Antonium? hoc ne Cotyla quidẽ dicere auderet. quid enim in eum non cadit, qui, cuius acta se defendere dicit, eius leges peruertit, quas maxime laudare poteramus? ille paludes siccare uoluit: hic omnem Italiam moderato homini L. Antonio diuidendam dedit. quid? hanc legem populus R. accepit? quid? per auspicia ferre potuit? sed Augur uerecundus sine collegis de auspicijs. quanquam illa auspicia non egent interpretatione Augurum: Ioue enim tonante cum populo agi non esse fas, quis ignorat? Tribuni pl. tulerunt de prouincijs contra acta Cæsaris ille biennij, iste sexennij. num etiam hanc legem populus R. accepit? quid? promulgata fuit? quid? non ne ante lata, quàm scripta? non ne ante factam uidimus, quàm futuram quisquam est suspicatus? ubi lex Cæcilia, & Didia? ubi promulgatio trinundinum? ubi pœnæ recenti

lege Iunia, & Licinia? possunt ne hæ leges ratæ esse sine interitu legum reliquarum? eccui potestas in forum introeũdi fuit? quæ porrò illa tonitrua? quæ tempestas? ut, si auspicia M. Antonium non mouerent, sustinere tamẽ, ac ferre posse tantam uim tempestatis, imbris, ac turbinum mirum uideretur. quam legem igitur se Augur dicit tulisse non modo tonante Ioue, sed propè cœlesti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auspicia latam cõfiteri? quid? quod cum eo collega tulit, quem ipse fecit sua nũciatione uitiosum; nihil ne ad auspicia bonus Augur arbitratus est pertinere? sed auspiciorum nos fortasse erimus interpretes, qui sumus eius collegæ: num etiam armorum interpretes quærimus? primum omnes fori aditus ita septi, ut, etiam si nemo obstaret armatus, tamen nisi septis reuulsis introiri in forũ nullo modo posset. sic uero erant disposita præsidia, ut, quo modo aditus hostiũ prohibentur, ita castellis, & operibus ab ingressione fori populũ Tribunosq; pl. propulsari uideres. quibus de caussis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur, omnes censeo per uim, & contra auspicia latas, iisq; legibus populum non teneri. si quam legem de actis Cæsaris confirmandis, de'ue Dictatura in perpetuum tollenda, de'ue colonis in agros deducendis tulisse M. Antonius dicitur, easdem leges de integro, ut populum teneant, saluis auspicijs ferre placet. quamuis ergo bonas leges uitiose, per uimq; tulerit, tamen hæ leges nõ sunt habendæ, omnisq; audacia gladiatoris amẽtis auctoritate nostra repudianda est. illa uero dissipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo est, per quam septies millies falsis perscriptionibus, donationibusq; auertit: ut portenti simile uidea-

tur, tantã pecuniam populi R. tam breuĩ tempore perire potuisse. quid illi immanes quæstus? ferendi ne? quos M. Antonij tota exhausit domus. decreta falsa uẽdebat: regna, ciuitates, immunitates in æs accepta pecunia iubebat incidi. hæc se ex commentarijs Cæsaris, quorum ipse auctor erat, agere dicebat. in interiore ædium parte totius Reip. nundinæ: mulier sibi felicior, quàm uiro, auctionẽ prouinciarum, regnorumq; faciebat: restituebantur exules quasi lege, sine lege. quæ nisi auctoritate senatus rescinduntur, quoniam ingressi in spem Reip. recuperãdæ sumus; imago nulla liberæ ciuitatis relinquetur. neq; solum commentarijs commentitijs, chirographisq; uenalibus innumerabilis pecunia congesta in illam domũ est, cum, quæ uendebat, Antonius ea se ex actis Cæsaris agere diceret: sed senatus etiam cõsulta pecunia accepta falsa referebat: syngraphæ obsignabantur: S. C. tanquam facta ad ærarium referebantur. huius turpitudinis testes erant etiam exteræ nationes. fœdera interea facta: regna data: populi prouinciæq; liberatæ: earumq; rerũ falsæ tabulæ gemẽte populo R. toto Capitolio figebãtur. quibus rebus tanta pecunia una in domo coacervata est, ut, si hoc genus in unum redigatur, non sit pecunia populo R. defutura. is etiam legem iudiciariam tulit, homo castus, atque integer iudiciorum & iuris auctor. in quo nos fefellit. antesignanos, & manipulares, & alaudas iudices se constituisse dicebat. at ille legit aleatores, legit exules, legit Græcos. ò consessum iudicum præclarum: ò dignitatem consilij admirandam. pauet animus apud illud consilium pro reo dicere. Cydam Cretensem, portentum insulæ, hominem audacissimum, & perditis-

ſimum. ſed fac ita non eſſe. nũ latine ſcit? num ex iudi=
cũ genere & forma? nũ leges noſtras mores'ue nouit? nũ
deniq; homines? eſt enim uobis Creta notior, quàm Ro=
ma Cydæ. delectus autẽ & notatio iudicũ etiam in no
ſtris ciuibus haberi ſolet. Cortynium uero iudicem quis
nouit? aut quis noſſe potuit? nã Lyſiadem Athenienſem
pleriq; nouimus: eſt enim Phedri, philoſophi nobilis, filius:
quo nemo præterea magis feſtiuus: ut ei cum M. Curio
conſeſſore eodem, & colluſore facillime poſſit conuenire.
quæro igitur, ſi Lyſiades citatus iudex non reſponderit,
excuſeturq; Areopagites eſſe, nec debere eodem tempore
Romæ, & Athenis res iudicare: accipiet ne excuſationẽ
is, qui quæſtioni præerit, Græculi iudicis, modo palliati,
modo togati? an Athenienſium antiquiſſimas leges negli
get? qui porrò ille conſeſſus dij boni? Cretenſis iudex, isq;
nequiſſimus. quem ad hunc reus alleget? quo modo acce
dat? dura natio eſt. at Athenienſes miſericordes. puto ne
Curium quidem eſſe crudelem, qui quotidie periculum
fortunæ faciat. ſunt item lecti iudices: qui fortaſſe ex=
cuſabuntur: habent enim legitimam excuſationem, exi=
lij cauſa ſolum uertiſſe, nec eſſe poſtea reſtitutos. hos ille
demens iudices legiſſet, horum nomina ad ærarium de=
tuliſſet, his magnam partem Reip. credidiſſet, ſi ullam
ſpeciem Reip. cogitauiſſet? atque ego de notis iudicibus
dixi. quos minus noſtis, nolui nominare. ſaltatores,
cithariſtas, totum denique comeſationis Antonianæ cho
rum in tertiam decuriam iudicum ſcitote eſſe colle=
ctum. hæc cauſa, cur lex tam egregia, tamq; præ=
clara, maximo imbri, tempeſtate, uentis, procellis, tur=
binibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur, ut eos iu=

dices haberemus, quos socios ad epulas habere hospites nemo uelit. scelerum magnitudo, conscientia maleficiorũ, direptio eius pecuniæ, cuius ratio in æde Opis confecta est, hanc tertiam decuriam excogitauit: nec ante turpes iudices quæsiti, quàm honestis iudicibus nocentium salus desperata est. sed illud os, illam impuritatẽ * fecissent, ut hos iudices legere auderet, quorum lectione duplex imprimeretur Reip. dedecus: unum, quòd tam turpes iudices essent: alterum, quòd patefactum esset, quàm multos in ciuitate turpes haberemus. hanc ego & reliquas eiusmodi leges, etiã si sine ui saluis auspicijs essent rogatæ, censerem tamen abrogandas: nunc non abrogandas censeam, quas iudico non rogatas? an illa non grauissimis ignominijs, monumentisq; huius ordinis ad posteritatis memoriã sunt notanda, quòd unus M. Antonius in hac urbe palàm secum habuerit armatos? quod neque Reges fecerunt, neque ij, qui Regibus exactis regnum occupare uoluerunt. Cinnam memini: uidi Syllam, modo Cæsarem: hi enim tres post ciuitatem à L. Bruto liberatam plus potuerunt, quàm uniuersa Resp. non possum affirmare nullis telis eos stipatos fuisse: hoc dico, nec multis, & occultis. at hanc pestem agmen armatorum sequebatur: Classitius, Mustella, Tyro, gladios ostentantes, sui similes greges ducebant per forum: certum agminis locum tenebant barbari sagittarij. cum autem erat uentum ad ædem Concordiæ, gradus complebantur, lecticæ collocabantur, non quo ille scuta occulta esse uellet, sed ne familiares, si scuta ipsi ferrent, laborarent. illud uero teterrimum auditu, non modo aspectu, in cella Concordiæ collocari armatos latrones

ſicarios, è templo carcerem fieri, opertis ualuis Concor= diæ, cum inter ſubſellia ſenatus uerſarentur latrones, patres conſcriptos ſententias dicere. huc etiam niſi ueni rem Calendis Sept. fabros ſe miſſurum, & domum me= am diſturbaturum eſſe dixit. magna res, credo, ageba= tur. de ſupplicatione referebatur. ueni poſtridie: ipſe non uenit. locutus ſum de Rep. minus equidem libere, quã mea conſuetudo, liberius tamen, quàm pericula, mi næq; poſtulabant. at ille, homo uehemens, et uiolen= tus, qui hanc conſuetudinem libere dicendi excluderet, (fecerat enim hoc idem maxima cum laude L. Piſo XXX diebus ante me) inimicitias mihi denunciauit: adeſſe in ſenatu iuſſit ad XIII Cal. Oct. ipſe interea decem & ſeptem dies de me in Tyburtino Scipionis de= clamitauit, ſitim quærens: hæc enim ei cauſa eſſe ſolet declamandi. cum is dies, quo me adeſſe iuſſerat, ueniſ= ſet, tum uero agmine quadrato in ædem Concordiæ ue= nit, atque in me abſentem orationem ore impuriſſimo e= uomuit. quo die, ſi per amicos mihi cupienti in ſenatũ uenire licuiſſet, cædis initium feciſſet à me: ſic enim ſta tuerat. cum autem ſemel gladium ſcelere imbuiſſet, nul la res ei finem cædendi, niſi defatigatio, & ſatietas, at= tuliſſet. etenim aderat Lucius frater gladiator Aſiati= cus, qui myrmillo Mylaſis depugnarat: ſanguinẽ noſtrũ ſitiebat, ſuum illa gladiatoria pugna multum profude= rat. hic pecunias noſtras æſtimabat: poſſeſſiones nota= bat, & urbanas, & ruſticas: huius mendicitas auidi tate coniuncta in fortunas noſtras imminebat: diuide= bat agros quibus & quos uolebat: nullus aditus erat pri uato, nulla æquitatis deprecatio: tantũ quiſque habebat

possessor, quantũ reliquerat diuisor Antonius. quæ quan quã, si leges irritas feceritis, rata esse non possunt: tamen separatim suo nomine notanda censeo; iudicandumq́;, nullos Septemuiros fuisse; nihil placere ratũ esse, quod ei egissent, aut quod ab ijs actum diceretur. M. uero Antonium, quis est, qui ciuẽ possit iudicare potius, quã teterrimum, & crudelissimum hostem, qui pro æde Castoris sedens, audiente populo R. dixerit, nisi uictorem uicturũ neminem? nũ putatis P. C. dixisse eũ minacius, quã facturũ fuisse? quid uero quod in cõcione dicere ausus est? se, cum magistratu abisset, ad urbem uẽturum cum exercitu, introiturũ quotiescunque uellet. quid erat aliud, nisi denunciare populo R. seruitutem? quod autem eius iter Brundusium, quæ festinatio, quæ spes, nisi ut ad urbem ocyus exercitũ maximũ adduceret? qui autem delectus centurionũ? quæ effrenatio impotentis animi? cum eius promissis legiones fortissimæ reclamassent, domum ad se uenire iussit centuriones, quos bene de Rep. sentire cognouerat; eosq́; ante pedes suos, uxorisq́; suæ, quã secum grauis imperator ad exercitum duxerat, iugulari coegit. quo animo hunc futurum fuisse censetis in nos, quos oderat, cum in eos, quos nunquam uiderat, tam crudelis fuisset? & quàm auidum in pecunijs locupletum, qui pauperum sanguinem concupisset? quorum ipsorum bona, quantacunque erant, statim suis comitibus, compotoribusq́; descripsit. atque ille furens infesta iam patriæ signa Brundusio inferebat; cum Cæsar deorum immortalium beneficio, diuini animi, ingenij, consilij magnitudine, cum sua sponte eximiaq́; uirtute, tum approbatione auctoritatis meæ colonias patris adijt, uetera-

nos milites conuocauit, paucis diebus exercitum fecit, incitatos latronis impetus retardauit. postea uero quàm legio Martia ducem præstantissimũ uidit, nihil egit aliud, nisi ut aliquãdo liberi essemus. quã est imitata Quarta legio. quo ille nuncio audito, cum senatum uocasset, adhibuissetq; consularẽ, qui sua sententia C. Cæsarem hostem iudicaret, repente concidit. post autẽ neque sacrificijs solennibus factis, neque uotis nũcupatis, non profectus est, sed profugit paludatus: at quò? in prouinciã firmissimorum, et fortissimorũ ciuium: qui illum, ne si ita quidem uenisset, ut nullum bellũ inferret, ferre potuissent, impotentem, iracundum, contumeliosum, superbum, semper poscentem, semper rapientem, semper ebrium. at ille, cuius ne pacatam quidem nequitiam quisquam ferre posset, bellum intulit prouinciæ Galliæ; circunsedit Mutinã firmissimam & splendidissimã populi R. coloniam; oppugnat D. Brutum imperatorem, Consulem designatũ, ciuem non sibi, sed nobis et Reip. natum. ergo Annibal hostis, ciuis Antonius? quid ille fecit hostiliter, quod hic non aut fecerit, aut faciat, aut moliatur, & cogitet? totum iter Antonij quid habuit, nisi depopulationes, uastationes, cædes, rapinas? quæ non faciebat Annibal, quia multa ad usum reseruabat: hæc ij, qui in horam uiuerent, non modo de fortunis, & de bonis ciuium, sed ne de utilitate quidem sua cogitauerunt. ad hunc (dij boni) Legatos mitti placet? norunt isti homines formã Reip. iura belli, exempla maiorum? cogitant, quid populi R. maiestas, quid senatus seueritas postulet? Legatos decernitis: si ut deprecentur, contemnet: si ut imperetis, non audiet. denique quamuis seuera Legatis

mandata dederimus, nomẽ ipsum Legatorũ hunc, quem
uidimus, populi R. restinguet ardorem, municipiorum
atque Italiæ franget animos. ut omittã hæc, quæ magna
sunt; certe ista Legatio moram, et tarditatem afferet bel
lo. quamuis dicant, quod quosdam audiam dicturos, Le
gati proficiscantur, bellum nihilo minus paretur: tamen
Legatorum nomen ipsum et animos molliet, & belli ce=
leritatem morabitur. minimis momẽtis P. C. maximæ in
clinationes temporũ fiunt cum in omni casu Reip. tum
in bello, et maxime ciuili, quod opinione plerũque et fa=
ma gubernatur. nemo quæret, quibus cum mandatis Le
gatos miserimus: nomen ipsum Legationis ultro missæ ti
moris esse signum uidebitur. recedat à Mutina, desinat
oppugnare Brutum, decedat ex Gallia: nõ est uerbis ro
gandus, cogendus est armis: nõ enim ad Annibalem mit
timus, ut à Sagunto recedat, ad quem miserat olim sena
tus P. Valerium Flaccum, & Q. Bebium Pamphilum,
qui, si Annibal non pareret, Carthaginem ire iussi sunt.
nostros Legatos quò iubebimus ire, nisi paruerit Antoni=
us? ne imperatorẽ, coloniamq; populi R. oppugnet, ita ne
uero per Legatos rogãdus est? quid interest per deos im
mortales, utrum hanc urbem oppugnet, an huius urbis
propugnaculum, coloniamq; populi R. præsidij causa
collocatam? belli Punici secundi, quod contra maiores
nostros Annibal gessit, causa fuit Sagunti oppugnatio.
recte ad eum Legati missi. mittebantur ad Pœnum, mit
tebãtur pro Annibalis hostibus, nostris etiam socijs. quid
simile tandem? nos ad ciuẽ mittemus, ne imperatorem
populi R. ne exercitum, ne coloniam circunsedeat, ne
oppugnet, ne agros depopuletur, ne sit hostis. age, si pa=

ruerit,

Peregrinus Iustius.

ruerit, hoc ciue uti aut uolumus, aut possumus? ante diem XIII Cal. Ian. decretis uestris eū concidistis: constituistis, ut hæc ad uos Cal. Ian. referrentur, quæ referri uidetis, de honoribus, et præmijs bene de Rep. meritorū, & merentium: quorū principem iudicauistis eum, qui fuit, C. Cæsarem, qui M. Antonij impetus nefarios ab urbe in Galliam uertit: deinde milites ueteranos, qui primi Cæsarem secuti sunt: tum illas cœlestes, diuinasq; legiones, Martiam, & Quartam, quibus, cum Consulem suum non modo reliquissent, sed bello etiā persequerentur, honores & præmia spopondistis: eodemq; die D. Bruti præstantissimi ciuis edicto allato, atque proposito, factum eius collaudauistis; quodq; ille bellū priuato cōsilio susceperat, id uos auctoritate publica comprobastis. quid igitur illo die aliud egistis, nisi ut re hostem iudicaretis Antoniū? his uestris decretis aut ille uos æquo animo aspicere poterit, aut uos illum sine dolore summo uidebitis? exclusit illū à Rep. distraxit, segregauit non solum scelus illius, sed etiā, ut mihi uidetur, fortuna quædam Reip. quid, si Legatis paruerit, Romamq; redierit, num quando perditis ciuibus uexillum, quò concurrant, defuturum putatis? sed hoc minus uereor. sunt alia, ob quæ magis nunquā parebit ille Legatis. noui hominis insaniam, arrogantiam: noui perdita consilia amicorum, quibus ille est deditus. Lucius quidem frater eius, ut pote qui peregre depugnauit, familiam ducit. si per se ipse sanus, quod nunquam erit; per hos esse ei tamen non licebit. teretur interea tempus: belli apparatus refrigescent. unde est adhuc bellum, nisi ex retardatione, et mora? ut primum post discessum latronis, uel potius

deſperatam fugam libere ſenatus haberi potuit, ſemper
flagitaui, ut conuocaremur: quo die primum conuocati
ſumus, cum deſignati Conſules non adeſſent, ieci ſenten
tia mea maximo ueſtro conſenſu fundamenta Reip. ſe=
rius omnino, quàm decuit: nec enim ante potui: ſed ta
men, ſi ex eo tempore dies nullus intermiſſus eſſet, bel=
lum profecto nullum haberemus. omne malum naſcens
facile opprimitur, inueteratum fit plerunque robuſtius.
ſed tum expectabantur Calendæ Ian. fortaſſe nõ recte:
uerum præterita omittamus. etiam ne hanc moram af=
feremus, dum proficiſcãtur Legati? dum reuertantur?
quorum expectatio dubitationem belli afferet: bello au=
tem dubio quod poteſt ſtudiũ eſſe delectus? quamobrem
P.C. Legatorum mentionem nullã cenſeo faciendam:
rem adminiſtrandam arbitror ſine ulla mora, & confe
ſtim gerendam cenſeo: tumultum decerni, iuſtitium in=
dici, ſaga ſumi dico oportere, delectum haberi ſublatis
uacationibus in urbe, & in Italia præter Galliã totam.
quæ ſi erunt facta, opinio ipſa & fama ueſtræ ſeuerita
tis obruet ſcelerati gladiatoris amentiam: ſentiet ſibi bel
lum cũ Rep. eſſe ſuſceptum: experietur conſentientis ſe=
natus neruos, atque uires: nam nũc quidem partiũ cõten
tionem eſſe dictitat: quarum partiũ? alteri uicti ſunt:
alteri ſunt è medijs C. Cæſaris partibus. niſi forte Cæſa=
ris partes à Panſa, et Hircio Conſulibus, et à filio C. Cæ=
ſaris oppugnari putamus. hoc uero bellum nõ ex diſſen=
ſione partiũ, ſed ex nefaria ſpe perditiſſimorũ ciuiũ exci
tatum: quibus bona, fortunæq; noſtræ notatæ ſunt, &
iam ad cuiuſque opinionẽ diſtributæ. legi epiſtolã Anto
nij, quã ad quendã Septemuirũ, capitalem hominem, col

legam suum miserat. quid concupiscas, tu uideris: quod concupiueris, certe habebis. hem, ad quem Legatos mittamus? cui bellũ moremur inferre? qui ne sorti quidem fortunas nostras destinauit, sed libidini cuiusque nos ita addixit, ut ne sibi quidem quidquã integrũ, quod nõ alicui promissum iam sit, reliquerit. cũ hoc P. C. bello, bello, inquã, decertandũ est, idq; confestim: Legatorũ tarditas repudianda est. quapropter ne multa nobis quotidie decernenda sint, Consulibus totã Remp. cõmittendam censeo, hisq; permittendũ, ut Remp. defendãt, prouideantq; ne quid Resp. detrimenti accipiat: censeoq;, ut ijs, qui in exercitu Antonij sunt, ne sit ea res fraudi, si ante Calendas Febr. ab eo discesserint. hæc si censueritis patres cõscripti, breui tempore libertatẽ populi R. auctoritatemq; uestram recuperabitis. sin autem lenius agetis, tamen eadẽ, sed fortasse serius decernetis. de Rep. quoad retulistis, satis decreuisse uideor. Altera res est de honoribus: de quibus deinceps intelligo esse dicendũ. sed qui ordo in sentẽtijs rogãdis seruari solet, eundẽ tenebo in uiris fortibus honorãdis. à Bruto igitur Consule designato more maiorum capiamus exordiũ. cuius, ut superiora omittã, quæ sunt maxima illa quidem, sed adhuc hominũ magis iudicijs, quã publice laudata: quibusnã uerbis eius laudes huius ipsius temporis consequi possumus? neque enim ullã mercedem tanta uirtus, præter hanc laudis gloriæq;, desiderat: qua etiã si careat, tamen sit se ipsa cõtenta, atque in memoria gratorum ciuium, tanquam in luce, posita lætetur. laus igitur iudicij, testimonijq; uestri tribuenda Bruto est. quamobrem his uerbis patres conscripti S. C. faciendum censeo: Cum D. Brutus Imp. Cos. de=

ſignatus, prouinciam Galliam in ſenatus populiq; R. po
teſtate teneat; cumq; exercitum tãtum, tam breui tem
pore, ſummo ſtudio municipiorum, coloniarumq; pro=
uinciæ Galliæ optime de Rep. meritæ, merentiſq; conſcri
pſerit, cõpararit; id eum recte, et ordine, exq; Rep. fe=
ciſſe, idq; D. Bruti præſtantiſſimum meritum in Remp.
ſenatui populoq; R. gratum eſſe, et fore; itaque ſenatũ
populumq; R. exiſtimare, D. Bruti imp. Cos. deſig. opera,
conſilio, uirtute, incredibiliq; ſtudio, et conſenſu prouin=
ciæ Galliæ, Reip. difficillimo tempore eſſe ſubuentũ. huic
tanto merito Bruti P. C. tantoq; in Remp. beneficio, quis
eſt tantus honos, qui non debeatur? nam ſi M. Antonio
patuiſſet Gallia; ſi oppreſſis municipijs, & colonijs im=
paratis in illam ultimam Galliam penetrare potuiſſet:
quantus Reip. terror impenderet? dubitaret, credo, ho=
mo amentiſſimus, atque omnibus cõſilijs præceps, & de=
uius, non ſolum cum exercitu ſuo, ſed etiam cũ omni im
manitate barbariæ bellum inferre nobis, ut eius furorem
ne alpiũ quidem muro cohibere poſſemus. hæc igitur ha
benda gratia eſt D. Bruto, qui illum, non dum interpoſi
ta auctoritate ueſtra, ſuo conſilio, atque iudicio, non, ut
Conſulem, recepit, ſed, ut hoſtem, arcuit Gallia, ſeq; obſi=
deri, quã hanc urbem maluit. habeat ergo huius tãti fa
cti, tamq; præclari decreto ueſtro teſtimonium ſempiter=
nũ; Galliaq;, quæ ſemper præſidet, atque præſedit huic
imperio, libertatiq; cõmuni, merito iureq; laudetur, quòd
ſe, ſuaſq; uires nõ tradidit, ſed oppoſuit Antonio. atque
etiam M. Lepido pro eius egregijs in Remp. meritis de=
cernendos honores quamampliſſimos cenſeo. ſemper ille
populum R. liberum uoluit; maximumq; ſignum illo

die dedit uoluntatis, & iudicij sui, cum, Antonio diadema Cæsari imponente, se auertit, gemituq; & mœstitia declarauit quantum haberet odiũ seruitutis, quàm populũ R. liberũ cuperet, quàm illa, quæ tulerat, temporum magis necessitate, quàm iudicio tulisset. quanta uero is moderatione usus sit in illo tempore ciuitatis, quod post mortẽ Cæsaris consecutũ est, quis nostrũ obliuisci potest? magna hæc, sed ad maiora properat oratio. quid enim, ò dij immortales, admirabilius omnibus gentibus, quid optatius populo R. accidere potuit, quàm, cũ bellum ciuile maximũ esset, cuius belli exitum omnes timeremus, sapientia etiam id potius extingui, quàm armis & ferro rem in discrimen adducere? quòd si eadem ratio Cæsaris fuisset in illo tetro miseróq; bello: ut omittam patrem, duos Cn. Pompeij summi & singularis uiri filios incolumes haberemus. quibus certe pietas fraudi esse nõ debet. utinam omnes M. Lepidus seruare potuisset: facturũ fuisse declarauit in eo, quod potuit, cum Sex. Põpeium restituit ciuitati, maximum ornamentum Reip. clarissimum monumentum clementiæ suæ. grauis illa fortuna populi R. graue fatum: Pompeio enim patre, quod imperij populi R. lumẽ fuit, extincto, interfectus est patris simillimus filius. sed omnia mihi facta uidentur deorum immortalium iudicio, & pietate, Sex. Pompeio Reip. conseruato. quã ob causam iustam, atq; magnam, & quòd periculosissimum ciuile bellum maximumq; humanitate & sapientia sua M. Lepidus ad pacem concordiamq; conuertit, S. C. his uerbis censeo perscribendum. Cum à M. Lepido Imp. Põtifice Max. sæpenumero Resp. & bene, & feliciter gesta sit, popu-

lus R. intellexerit ei dominatum regium maxime displi= cere; cumq́; eius opera, uirtute, consilio, singulariq́; cle= mẽtia, & mansuetudine bellum acerbissimum ciuile sit restinctum, Sextusq́; Põpeius Cn. F. Magnus huius ordi nis auctoritate ab armis discesserit, et à M. Lepido Imp. Pont. Max. summa senatus populiq́; R. uolũtate ciuita ti restitutus sit; senatum populumq́; R. pro maximis plu rimisq́; in Remp. M. Lepidi meritis magnã spem in eius uirtute, auctoritate, felicitate reponere otij, pacis, cõcor= diæ, libertatis; eiusq́; in Remp. meritorum senatum po= pulumq́; R. memorem fore; eiq́; statuã equestrem inau ratam in Rostris, aut quo alio loco in foro uellet, ex hu= ius ordinis sententia statui placere. qui honos P. C. mihi maximus uidetur: primum, quia iustus est: non enim so lum datur propter spem temporum reliquorum, sed pro amplissimis meritis redditur. nec uero cuiquam possu= mus cõmemorare hunc honorem à senatu tributum iu dicio senatus soluto, & libero. Venio ad C. Cæsarem P. C. qui nisi fuisset, quis nostrum esse potuisset? aduola bat ad urbem à Brundusio homo impotentissimus, ar= dens odio, animo hostili in omneis bonos cũ exercitu An tonius. quid huius audaciæ, & sceleri poterat opponi? non dum ullos duces habebamus, nõ copias: nullum erat consilium publicum, nulla libertas: dandæ ceruices erant crudelitati nefariæ: fugam quærebamus omnes: quæ ipsa exitum non habebat. quis tũ nobis, quis populo R. obtulit hunc diuinum adolescentem deus? qui, cum o= mnia ad perniciem nostram pestifero illi ciui paterent, subito præter spem omniũ exortus, prius confecit exer= citũ, quẽ furori M. Antonij opponeret, quàm quisquam

hoc eum cogitare suspicaretur. magni honores habiti Cn. Pompeio, cũ esset adolescens: & quidem iure: subuenit enim Reip. sed ætate multo robustior, & militum ducem quærentiũ studio paratior, & in alio genere belli: non enim omnibus Syllæ causa grata: declarat multitudo proscriptorum, tot municipiorum maximæ calamitates. Cæsar autem annis multis minor ueteranos cu pientes iam requiescere armauit: eam cõplexus est causam, quæ esset senatui, quæ populo, quæ cũctæ Italiæ, quæ dijs omnibus gratissima. & Pompeius ad L. Syllæ maximum imperium, uictoremq́; exercitum accessit: Cæsar se ad neminem adiũxit, ipse princeps exercitus faciendi, & præsidij cõparandi fuit. ille aduersariorum partibus agrum Picenum habuit inimicum: hic ex Antonij amicis, sed amicioribus libertati, contra Antonium confecit exercitum. illius opibus Sylla regnauit: huius præsidio Antonij dominatus oppressus est. demus igitur imperiũ Cæsari, sine quo res militaris administrari, teneri exercitus, bellum geri non potest: sit pro Prætore eo iure, quo qui optimo. qui honos, quãquã est magnus illi ætati, tamen ad necessitatem rerum gerendarum, non solum ad dignitatem ualet. itaq; illa quæramus, quæ uix hodierno die consequemur. sed sæpe spero fore huius adolescentis ornandi honorandiq́; & nobis & populo R. potestatẽ. hoc autem tempore ita censeo decernendum. Quòd C. Cæsar C. F. Pont. Propr. summo Reip. tempore milites ueteranos ad libertatem populi R. cohortatus sit, eosq́; conscripserit; quodq́; legio Martia, quartaq́; summo studio, optimoq́; im Remp. consensu, C. Cæsare duce & auctore Remp. libertatem populi R. de=

fendant, defenderint; & quòd C. Cæsar Proprætor, Galliæ prouinciæ cum exercitu subsidio profectus sit, equites, sagittarios, elephãtos in suam populiq; R. potestatem redegerit, difficillimoq; Reip. tempore saluti, dignitatiq; populi R. subuenerit; ob eas causas senatui placere, C. Cæsarem C. F. Pont. Propr. senatorem esse, sententiamq; loco prætorio dicere; eiusq; rationem, quæcunque appetet, ita haberi, prout haberi lege liceret, si anno superiore Quæstor fuisset. quid est enim P. C. cur eum non quãprimum amplissimos honores capere cupiamus? legibus enim annalibus cum grãdiorem ætatem ad Consulatum constituebant, adolescentiæ temeritatem uerebantur. C. Cæsar ineunte ætate docuit, ab excellẽti eximiaq; uirtute progressum ætatis expectari non oportere. itaq; maiores nostri ueteres illi admodũ antiqui leges annales non habebant: quas multis post annis attulit ambitio, ut gradus essent petitionis inter æquales. ita sæpe magna indoles uirtutis prius, quàm Reip. prodesse potuisset, extincta fuit. at uero apud antiquos Rulli, Decij, Coruini, multiq; alij, recẽtiore autẽ memoria superior Africanus, T. Flaminius admodũ adolescentes Consules facti tãtas res gesserunt, ut populi R. imperium auxerint, nomen ornarint. quid Macedo Alexander? cum ab ineunte ætate res maximas gerere cœpisset, non ne tertio & trigesimo anno mortem obijt? quæ est ætas nostris legibus decem annis minor, quàm consularis. ex quo iudicari potest, uirtutis esse, quàm ætatis, cursum celeriorem. nã quòd ij, qui Cæsari inuident, simulant se timere: ne uerendum quidem est, ut tenere se possit, ut moderari, ne honoribus nostris elatus intemperantius suis opibus utatur. ea na-

tura rerum eſt P.C.ut, qui ſenſum ueræ gloriæ ceperit, quiq́; ſe ab ſenatu, ab equitibus R.populoq́; R. uniuerſo ſenſerit ciuem charũ haberi, ſalutaremq́; Reip. nihil cũ hac gloria comparandum putet. utinã C. Cæſari, patri dico, contigiſſet adoleſcenti, ut eſſet ſenatui, atque optimo cuique chariſſimus. quod cũ conſequi neglexiſſet, omnẽ uim ingenij, quæ ſumma fuit in illo, in populari leuitate conſumpſit: itaque cũ reſpectum ad ſenatum, & ad bonos nõ haberet, eam ſibi uiam ipſe patefecit ad opes ſuas amplificandas, quam uirtus liberi populi ferre non poſſet. eius autem filij longiſſime diuerſa ratio: qui cum omnibus eſt, tũ optimo cuique chariſſimus. in hoc ſpes libertatis poſita eſt: ab hoc accepta iam ſalus: huic ſummi honores & exquiruntur, & parati ſunt. cuius igitur ſingularem prudentiam admiramur, eius ſtultitiã timemus? quid enim ſtultius, quàm inutilem potentiam, inuidioſas opes, cupiditatem dominandi præcipitem, & lubricam anteferre ueræ, graui, ſolidæ gloriæ? an hoc uidit puer: ſi ætate proceſſerit, non uidebit? at eſt quibuſdam inimicus clariſſimis atq; optimis ciuibus. nullus iſte timor eſſe debet. omneis Cæſar inimicitias Reip. condonauit: hanc ſibi iudicem conſtituit, hanc moderatricem omnium factorum: ita enim ad Remp. acceſſit, ut eã confirmaret, non ut euerteret. omneis habeo cognitos ſenſus adoleſcentis: nihil eſt illi Rep. charius, nihil ueſtra auctoritate grauius, nihil bonorum uirorum iudicio optatius, nihil uera gloria dulcius. quamobrem ab eo non modo nihil timere, ſed maiora & meliora expectare debetis; neq; in eo, qui ad D. Brutum obſidione liberandũ profectus ſit, timere ne memoria maneat domeſtici doloris,

quæ plus apud eũ possit, q̃ salus ciuitatis. audebo etiam obligare fidem meã P. C. uobis, populoq; R. quod profe-cto, cum me nulla uis cogeret, facere nõ auderem, perti mescerémq; in re maxima periculosam opinionem teme ritatis. promitto, recipio, spondeo patres conscripti C. Cæ sarem talem semper fore ciuẽ, qualis hodie sit, qualemq; eum maxime uelle & optare debemus. quæ cũ ita sint, de Cæsare satis hoc tempore dictum habeo. Nec uero de L. Egnatuleio, fortissimo, et constantissimo ciue, amicissi moq; Reip. silendum arbitror, sed tribuemdũ testimo-niũ uirtutis egregiæ, quòd is legionem quartam ad Cæsa rem adduxerit, quæ præsidio Cõsulibus senatui populoq; R. reiq; pub. esset: ob eam causam placere, uti L. Egnatu leio triennium ante legitimum tempus magistratus pete re, capere, gerere liceat. in quo P. C. non tam commo-dum tribuitur L. Egnatuleio, quàm honos: in tali enim re satis est nominari. De exercitu autem C. Cæsaris ita censeo decernẽdum: senatui placere, militibus ueteranis, qui Cæsaris Pontificis, auctoritatemq; huius ordinis de-fenderint, atque defẽdant, his liberisq; eorum militiæ ua cationem esse; utiq; C. Pansa, A. Hircius Cõsules, alter, ambo'ue cognoscerent, qui ager colonus esset, quò milites ueterani deducti essent, qui contra legem Iuliam posside rent, ut is militibus ueteranis diuideretur: de agro Cam pano separatim cognoscerent, inirentq; rationem de cõ-modis militum ueteranorũ augendis, legioniq; Martiæ, & legioni quartæ, & ijs militibus, qui de legione secun-da, trigesimaquinta ad C. Pansam, A. Hirciũ Consules uenissent, suaq; nomina dedissent, quòd his senatus, popu liq; R. libertas charissima sit, & fuerit, uacationem mili

tiæ ipſis, liberiq́; eorum eſſe placere, extra tumultũ Gallicum, Italicumq́;; eaſq́; legiones bello confecto miſſas fieri, placere; quantamq́; pecuniam militibus earum legionũ in ſingulos C. Cæſar Pontifex Proprætor pollicitus ſit, tãtam dari placere; utiq́; C. Panſa, A. Hircius Conſules, alter, ambo'ue rationẽ agri habeant, qui ſine iniuria priuatorum diuidi poſſit, iſq́; militibus legionis Martiæ, & legionis quartæ ita daretur, aſſignaretur, ut quibus militibus ampliſſime dati, aſſignati eſſent. Dixi ad ea omnia Conſules, de quibus retuliſtis: quo ſine mora, maturéq; decreto, facilius apparabitis ea, quæ tempus & neceſſitas flagitat. celeritate autem opus eſt: qua ſi eſſemus uſi, bellum, ut ſæpe dixi, nullum haberemus.

Peregrinus Iustius

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA SEXTA. ORATIO XLIX.

a

Vdita uobis esse arbitror Quirites, quæ sint acta in senatu, quæ fuerit cuiusque sentẽtia: res enim ex Calendis Ian. agitata, paulo ante cõfecta est, minus quidem illa seuere quàm decuit, nõ tamen omnino dissolute. mora est allata bello, non causa sublata. quamobrẽ quod quæsiuit à me P. Apuleius, homo et multis officijs mihi, & summa familiaritate coniunctus, & uobis amicissimus; ita respondebo, ut ea, quibus non interfuistis, nosse possitis. Causa fortissimis optimisq; Consulibus Calendis Ian. de Rep. primum referendi fuit, ex eo, quod XIII. Cal. Ian. senatus me auctore decreuit. eo die primũ Quirites fundamẽta iacta sunt Reip. fuit enim longo interuallo ita liber senatus, ut uos aliquando liberi essetis. quo quidem tempore, etiã si ille dies uitæ finem mihi allaturus esset, satis magnum ceperam fructũ, cum uos uniuersi una mente atq; uoce iterum à me conseruatam esse Remp. cõclamastis. hoc uestro iudicio tãto tamq; præclaro excitatus, ita Calendis Ian. ueni in senatum, ut meminissem quam personam impositam à uobis sustinerem. itaque bellũ nefarium illatum Reip. cum uiderem, nullam moram interponendam insequendi M. Antonium putaui; hominemq; audacissimũ, qui, multis nefarijs rebus ante cõmissis, hoc tempore imperatorem populi R. oppugnaret, coloniã uestrã fidissimam, fortissimamq; obsideret, bello censui persequendũ. tumultũ esse

decerni, iustitium indici, saga sumi, dixi placere, quo omnes acrius, grauiusq; incūberēt ad ulciscendas Reip. iniurias, si omnia grauissimi belli insignia suscepta à senatu uiderēt. itaque hæc sententia sic per triduū ualuit, ut, quanquā discessio facta non esset, tamen, præter paucos, omnes mihi assensuri uiderētur. hodierno autē die nescio qua obiecta re remissior senatus fuit: nam plures eam sententiam secuti sunt, ut, quantum senatus auctoritas, uesterq; cōsensus apud Antonium ualiturus esset, per Legatos experiremur. intelligo Quirites à uobis hanc sententiā repudiari: neque iniuria: ad quem enim Legatos? ad eū ne, qui pecunia publica dissipata, atq; effusa, per uim, et contra auspicia impositis Reip. legibus, fugata concione, obsesso senatu, ad opprimendam Remp. Brundusio legiones accersierit? ab his relictus, cum latronū manu in Galliā irruperit? Brutum oppugnet? Mutinam circūsedeat? quæ uobis potest cū hoc gladiatore cōditionis, æquitatis, Legationis esse cōmunitas? quanquā Quirites non est illa Legatio, sed denunciatio belli, nisi paruerit: ita. n. est decretū, ut si Legati ad Annibalem mitterentur: mittuntur enim qui nuncient, ne oppugnet Consulem designatum, ne Mutinam obsideat, ne prouinciam depopuletur, ne delectus habeat, sit in senatus populiq; R. potestate. facile uero huic denunciationi parebit, ut in patrum conscriptorū, atque in uestra potestate sit, qui in sua nunquam fuerit. quid enim ille unquā arbitrio suo fecit, semper eò tractus, quò libido rapuit, quò leuitas, quò furor, quò uinolentia? semper eū duo dissimilia genera tenuerunt, lenonū, et latronū: ita domesticis stupris, forensibus parricidijs delectatur, ut mulieri citius auarissimæ

paruerit, quã senatui, populoq; R. itaque quod paulo an
te feci in senatu, faciam apud uos. testificor, denũcio, an
te prædico, nihil M. Antonium eorum, quæ sunt Legatis
mandata, facturum, uastaturum agros, Mutinam ob=
sessurum, delectus, quà possit, habiturum: is est enim ille,
qui semper senatus iudiciũ, & auctoritatem, semper uo=
luntatem uestram, potestatemq; contempserit. an ille id
faciat, quod paulo ante decretum est, ut exercitum citra
flumẽ Rubiconem, qui finis est Galliæ, educeret, dum ne
propius urbem Romam CC mil. admoueret? huic denũ=
ciationi ille pareat? ille se fluuio Rubicone CC mil. circũ
scriptum esse patiatur? non is est Antonius: nam si esset,
non cõmisisset ut ei senatus tanquam Annibali initio bel
li Punici denunciaret, ne oppugnaret Saguntum. quod
uero ita auocatur à Mutina, ut ab urbe tanquam pesti=
fera flãma arceatur: quam habet ignominiam? quod iu=
dicium senatus? quid, quòd à senatu dantur mãdata Le
gatis, ut D. Brutũ, militesq; eius adeant, hisq; demonstrẽt,
sua in Remp. merita, beneficiaq; eorũ grata esse senatui
populoq; R. hisq; eam rem magnæ laudi, magnoq; hono
ri fore? passurum ne censetis Antonium introire Mutinã
Legatos? exire inde tuto? nunquam patietur, mihi credi=
te. noui uiolentiam: noui impudentiam: noui audaciã.
nec uero de illo sicut de homine aliquo debemus, sed ut
de importunissima bellua cogitare. quæ cum ita sint, non
omnino dissolutum est, quod decreuit senatus. habet a=
trocitatis aliquid Legatio. utinam nihil haberet moræ.
nam cum plerisque in rebus gerendis tarditas, et procra=
stinatio odiosa est: tum hoc bellum indiget celeritatis.
succurrendũ est D. Bruto: omnes undique copiæ colligen=

dæ: horam eximere nullã in tali ciue liberando sine sce lere non possumus . an ille nõ potuit, si Antonium Consulem, si Galliã Antonij prouinciam iudicasset, legiones Antonio et prouinciam tradere ? domũ redire ? triumphare ? primus in hoc ordine esse, quoad magistratũ iniret ? quid negotij fuit? sed cum se Brutum esse meminisset, uestræq; libertati natum: quid egit aliud, nisi ut penè corpore suo Gallia prohiberet Antonium? ad hunc utrũ Legatos, an legiones ire oportebat? sed præterita omittamus. properent, quod uideo esse facturos. uos saga parate: est enim ita decretũ, ut, si ille auctoritati senatus non paruisset, ad saga iretur. ibitur: non parebit: nos amissos tot dies rei gerendæ queremur. non metuo Quirites, ne cum audierit Antonius, me hoc in senatu, et in concione confirmasse, nunquam illum futurum in senatus potestate; refellẽdi mei causa, ut ego nihil uidisse uidear, uertat se, senatui pareat: nunquam faciet : non inuidebit huic meæ gloriæ : malet me sapiẽtem à uobis, quã se modestũ existimari. quid ? ipse si uelit, nũ etiã Luciũ fratrẽ passurũ arbitramur ? nuper quidẽ dicitur ad Tybur, ut opinor, cum ei labare M. Antonius uideretur, mortem fratri esse minitatus. etiam ne ab hoc Myrmillone Asiatico senatus mandata, Legatorũ uerba audientur ? nec enim secerni à fratre poterit, tanta præsertim auctoritate : nã hic inter illos Africanus est: pluris habetur, quã L. Trebellius ; pluris, quàm T. Plancus adolescens nobilis ; qui omnibus sententijs maximo uestro plausu condemnatus, nescio quo modo se cõiecit in turbã, atque ita mœstus redijt, ut retractus, non reuersus uideretur. sic contemnit, tanquã si illi aqua et igni interdictũ sit. aliquãdo negat

ei locũ esse oportere in curia, qui incenderit curiam. nam Trebelliũ ualde iam diligit: oderat tum, cũ ille tabulis nouis aduersabatur: iã fert in oculis, postquã ipsum Trebelliũ uidit sine tabulis nouis saluũ esse nõ posse. audisse. n. uos arbitror Quirites, quod etiam uidere potuistis, quotidie sponsores, et creditores L. Trebellij conuenire. ò fides: hoc. n. puto Trebelliũ sumpsisse cognomẽ. quæ potest esse maior fides, quã fraudare creditores? domo profugere? propter æs alienũ uenire ad arma? ubi plausus ille in triũpho est, sæpe ludis? ubi Aedilitas delata summo studio bonorũ? quis est, qui hunc nõ casu existimet recte fecisse? nequitia est: scelus est. sed redeo ad amores, deliciasq; nostras L. Antoniũ: qui uos omnes in fidẽ suã recepit. negatis? nũ quisnã est uestrũ, qui tribum non habeat? certe nemo. atqui illũ quinque et triginta tribus patronũ adoptarunt. rursus reclamatis. aspicite à sinistra illam equestrem statuam inauratam: in qua quid inscriptum est? QVINQVE ET TRIGINTA TRIBVS PATRONO POPVLI R. igitur est patronus L. Antonius. malã quidem illi pestem: clamori enim uestro assentior. nõ modo hic latro, quem clientem habere nemo uelit, sed quis unquã tantis opibus, tantis rebus gestis fuit, qui se populi R. uictoris, dominiq; omnium gentiũ tutorem dicere auderet? in foro L. Antonij statuã uidemus, sicut illam Q. Trebellij, qui Hernicos deuicit, ante Castoris. ò impudentiã incredibilem. tantum ne sibi sumpsit, quia Mylasis Myrmillo Thracẽ iugulauit familiarem suum? quonã modo istum ferre possemus, si in hoc foro spectantibus uobis depugnasset? sed hæc una statua. altera equitibus R. equo publico: qui item ascribunt,

bunt,

bunt, PATRONO. quem unquã iste ordo patronum adoptauit? si quenquã, debuit me. sed me omitto: quem Censorem? quem imperatorem? agrum his diuisit. ò sordidos, qui acceperunt; improbum, qui dederit. statuerũt etiã Tribuni militares, qui in exercitibus Cæsaris duobus fuerunt. quis est iste ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos: his quoque diuisit Semuriũ. campus Martius restabat, nisi prius cum fratre fugisset. sed hæc agrorum assignatio paulo ante Quirites L. Cæsaris clarissimi uiri & præstantissimi senatoris sentẽtia dissoluta est: huic enim assensi, Septemuirũ acta sustulimus. iacent beneficia Nuculæ: friget patronus Antonius. nam possessores animo æquiore discedent: nullã impensam fecerãt: nõ dum instruxerãt, partim quia nõ cõfidebãt, partim quia nõ habebãt. sed illa statua palmaris: de qua, si meliora tẽpora essent, nõ possem sine risu dicere. L. ANTONIO IANI MEDII PATRONO. ita ne? Ianus medius in L. Antonij cliẽtela sit? quis unq̃ in illo Iano inuẽtus est, qui L. Antonio mille nũmũ ferret expẽsum? sed nimis multa de nugis: ad causam bellumq; redeamus: quanq̃ nõ alienũ fuit personas quasdã à uobis recognosci, ut, quibuscũ bellum gereretur, possitis taciti cogitare. Ego autem uos hortor Quirites, ut, etiã si melius aliud fuit, tamẽ Legatorũ reditũ expectetis animo æquo. celeritas detracta de causa est: boni tamẽ aliquid accessit ad causam: cũ enim Legati renũciarint, quod certe renũciabũt, nõ in uestra potestate, nõ in senatus esse Antoniũ; quis erit tã improbus ciuis, qui illũ ciuẽ habendũ putet? nũc enim sunt pauci illi quidem, sed tamen plures quã Rep. dignũ est, qui ita

loquantur: ne Legatos quidem expectabimus? istam certe uocem, simulationemq; clementiæ extorquebit his res ipsa publica. quo etiam, ut cōfitear uobis Quirites, minus hodierno die contendi, minus laboraui, ut mihi senatus assentiens tumultum decerneret, saga sumi iuberet. malui uiginti diebus post sententiam meam laudari ab omnibus, quàm à paucis hodie uituperari. quapropter Quirites expectate Legatorum reditum, & paucorum dierū molestiam deuorate. qui cum redierint; si pacem afferent, cupidum me; si bellum, prouidum iudicatote. an ego non prouideā meis ciuibus? non dies noctesq; de uestra libertate, de Reip. salute cogitem? quid. n. nō debeo uobis Quirites, quem uos à se ortum, hominibus nobilissimis omnibus honoribus prætulistis? an ingratus sum? quis minus? qui partis honoribus, eosdem gessi in foro labores, quos in petendis. rudis in Rep? quis exercitatior, qui uiginti iam annos bellum geram cum improbis ciuibus? quamobrem Quirites cōsilio, quantū potero, labore plus penè, quàm potero, excubabo, uigilaboq; pro uobis: etenim quis est ciuis, præsertim hoc gradu, quo me uos esse uoluistis, tam oblitus beneficij uestri, tam immemor patriæ, tam inimicus dignitatis suæ, quem non excitet, non inflammet tantus uester iste consensus? multas, magnasq; habui Consul conciones, multis interfui: nullam unquā uidi tantam, quātā nunc uestra est. unū sentitis omnes, unū studetis, M. Antonij conatū auertere à Rep furorem extinguere, opprimere audaciam. idem uolunt omnes ordines: eodem incumbunt municipia, coloniæ, cuncta Italia: itaque senatū sua sponte bene firmū, firmiorem uestra auctoritate fecistis. uenit tēpus Quiri-

tes, serius omnino, quàm dignum populo R. fuit, sed tamen ita maturum, ut differri iam hora non possit. fuit aliquis fatalis casus, ut ita dicã: quem tulimus, quoquo modo ferendus fuit. nunc si quis erit, erit uoluntarius. populum R. seruire fas non est, quem dij immortales omnibus gentibus imperare uoluerunt. res in extremum est adducta discrimen: de libertate decernitur. aut uincatis oportet Quirites, quod profecto & pietate uestra, & tanta concordia consequemini: aut quiduis potius, quàm seruiatis. aliæ nationes seruitutem pati possunt: populi R. est propria libertas.

Peregrinus Iustus.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA SEPTIMA. ORATIO L.

P Aruis de rebus, sed fortasse necessarijs consulimur patres conscripti: de Appia uia & de Moneta Consul, de Lupercis Tribunus pl. refert. quarum rerum etsi facilis explicatio uidetur, tamen animus aberrat à sententia, suspensus curis maioribus: adducta est enim P. C. res in maximũ periculum, et extremum penè discrimen. nõ sine causa Legatorum istam missionem semper timui, nunquã probaui: quorum reditus quid sit allaturus, ignoro: expectatio quidem quantum afferat languoris animis, quis non uidet? non enim se tenent ij, qui senatum dolent ad auctoritatis pristinæ spem reuiuiscere coniunctum huic ordini populum R. conspirantem Italiam, paratos exercitus, expeditos duces. iam nunc fingũt Antonij responsa, eáq; defendunt. alij, postulare illum, ut omnes exercitus dimittantur. scilicet Legatos ad eos misimus, non ut pareret, & dicto audiens esset huic ordini, sed ut conditiones ferret, reserare nos exteris gentibus Italiam iuberet, se præsertim incolumi, à quo maius periculum, quàm ab ullis nationibus extimescendum est. alij, remittere eum nobis Galliam citeriorem, illam ultimam postulare. præclare: ex qua non legiones solum, sed etiam nationes ad urbem conetur adducere. alij, nihil eum iam nisi modesti postulare. Macedoniam suam uocat omnino, quoniam C. frater est inde reuocatus. sed quæ prouincia est, ex

qua illa fax excitare non posset incendiũ? itaque ijdem, quasi prouidi ciues, & senatores diligentes, bellicum me cecinisse dicunt, suscipiunt partis patrocinium: qui sic disputant. irritari Antonium non oportuit. nequam est homo ille, atque confidens, multi præterea improbi. quos quidem à se primum numerare possunt: qui hæc loquuntur. eos cauendos esse denunciant. utrũ igitur in nefarijs ciuibus ulciscendis, cum possis, an pertimescendis diligentior est cautio? atque hæc illi loquuntur, qui quondam propter leuitatem populares appellabantur. ex quo intelligi potest, animo illos abhorruisse semper ab optimo ciuitatis statu, non uoluntate fuisse populares: qui enim conuenit, ut, qui in rebus improbis populares fuerint, ijdem in re una maxime populari, quòd eadem salutaris populo R. sit, improbos se, quàm populares esse malint? me quidem, semper, ut scitis, aduersatum multitudinis temeritati, hæc fecit præclarissima causa popularem. & quidem dicuntur, uel potius ijdem ipsi se dicunt consulares. quo nomine dignus est nemo, nisi qui tanti honoris nomen potest sustinere. faueas tu hosti? literas tibi ille mittat de sua spe rerum secundarum? eas tu lætus proferas? recites? describendas etiam des improbis ciuibus? eorum augeas animos, bonorum spem, uirtutemq; debilites? & te consularem, aut senatorem, aut denique ciuem putes? accipiet in optimam partem C. Pansa, fortissimus Consul, atque optimus: etenim dicam animo amicissimo: hunc ipsum, mihi hominem familiarissimum, nisi talis Consul esset, ut omnes uigilias, curas, cogitationes in Reip. salute configeret, Consulem nõ putarem. quanquã nos ab ineunte illius ætate usus,

consuetudo, studiorum etiam honestissimorum societas, similitudoq́; coniunxit: eiusdemq́; curam incredibilem in asperrimis belli ciuilis periculis perspexi non modo salutis, sed etiam dignitatis meæ: tamen eũdem, ut dixi, nisi talis Consul esset, negare esse Cõsulem auderem. idẽ non modo Consulem esse dico, sed etiam memoria mea præstantissimum, atque optimũ Consulem: nõ quia non pari uirtute, & uoluntate alij fuerint: sed tantam causam non habuerunt, in qua & uirtutem, & uoluntatẽ suam declararent. huius magnitudini animi, grauitati, sapientiæ tẽpestas est oblata formidolosissimi temporis. tum autem illustratur Cõsulatus, cum gubernat Remp. si non optabili, at necessario tempore. magis autẽ necessarium P. C. nullũ tẽpus unquã fuit. itaque ego ille, qui semper pacis auctor fui, cuiq́; pax, præsertim ciuilis, quãquam omnibus bonis, mihi tamen in primis fuit optabilis: omne enim curriculum industriæ nostræ in foro, in curia, in amicorum periculis propulsandis elaboratum est: hinc honores amplissimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, si quã habemus, consecuti sumus: ego itaque pacis, ut ita dicam, alumnus, qui quãtuscunque sum, (nihil enim mihi arrogo) sine pace ciuili certe nõ fuissem: (periculose dico: quemadmodum accepturi P. C. sitis, horreo: sed pro mea perpetua cupiditate uestræ dignitatis retinẽdæ et augendæ quæso oroq́; uos P. C. ut primo, si erit uel acerbum auditu, uel incredibile à M. Cicerone esse dictum, accipiatis sine offensione, quod dixero, ne'ue id prius, q̃ quale sit explicauero, repudietis) ego ille, dicam sæpius, pacis semper laudator, semper auctor, pacẽ cum M. Antonio esse nolo. magna spe ingredior in reli=

quam orationem P.C. quoniam periculosissimum locũ silentio sum præteruectus. cur igitur pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. quæ tria dum explico, peto à uobis P.C. ut eadẽ benignitate, qua soletis, uerba mea audiatis. Quid est incõstantia, mobilitate, leuitate cum singulis hominibus, tum uero uniuerso senatui turpius? quid porrò inconstantius, quàm, quem modo hostem nõ uerbo, sed re multis decretis iudicauistis, cum hoc subito pace uelle coniungi? quasi uero, cum C. Cæsari meritos quidem illos honores, & debitos, sed tamen singulares, & immortales decreuistis, unã ob causam, quòd contra M. Antonium exercitum cõparauisset; non hostem Antonium iudicaueritis: nec tum hostis est à uobis iudicatus Antonius, cum laudati auctoritate uestra ueterani milites, qui Cæsarem secuti essent: nec tum hostem Antoniũ iudicauistis, cum fortissimis legionibus, quòd illum, qui Consul appellabatur, cum esset hostis, reliquissent, uacationes, pecunias, agros spopõdistis. quid? cum Brutum, omine quodam illius generis & nominis natum ad Remp. liberandã, exercitumq; eius pro libertate populi R. bellum gerentem cum Antonio, prouinciamq; fidelissimã atque optimam Galliam laudibus amplissimis affecistis, tum nõ hostem iudicastis Antoniũ? quid? cum decreuistis, ut Cõsul alter, ambo'ue ad bellum proficiscerentur; quod erat bellum, si hostis Antonius nõ erat? quò igitur profectus est uir fortissimus meus collega, & familiaris A. Hircius Consul? at qua imbecillitate? qua macie? sed animi uires corporis infirmitas non retardauit. æquum, credo, putauit, uitam, quam populi R. uotis retinuisset, pro libertate populi R. in discri-

men adducere. quid? cũ delectus haberi tota Italia inſ=
ſiſtis, cum uacationes omnes ſuſtuliſtis, tum ille hoſtis non
eſt iudicatus? armorum officinas in urbe uidetis; mili=
tes cum gladijs ſequuntur Conſulem; præſidio ſunt ſpe=
cie Conſuli, re & ueritate nobis; omnes ſine ulla recuſa
tione, ſummo etiam cum ſtudio nomina dant, parent au
ctoritati ueſtræ: non eſt iudicatus hoſtis Antonius? at
Legatos miſimus. heu me miſerum, cur ſenatum cogor,
quem laudaui ſemper, reprehendere? quid? uos cenſetis
P. C. Legatorũ miſſionem populum R. probauiſſe? non
intelligitis, non auditis, meam ſententiam flagitari? cui
cũ pridie frequentes eſſetis aſſenſi, poſtridie ad ſpem eſtis
inanem pacis deuoluti. quàm turpe porrò eſt legiones ad
ſenatum Legatos mittere, ſenatum ad Antonium? quan
quam illa Legatio non eſt: denunciatio eſt paratum illi
exitiũ, niſi paruerit huic ordini. quid refert? tamen opi
nio eſt grauior: miſſos enim Legatos omnes uident, de=
creti ueſtri non omnes uerba nouerũt. retinenda eſt igi
tur uobis conſtantia, grauitas, perſeuerantia: repetenda
eſt uetus illa ſeueritas: ſiquidem auctoritas ſenatus, de=
cus, honeſtatem, laudem, dignitatẽ deſiderat: quibus hic
ordo nimiũ caruit diu: ſed erat tũc excuſatio oppreſſis,
miſera illa quidem, ſed tamen iuſta; nũc nulla eſt libe=
ratis iam regio dominatu. urgebamur armis domeſticis:
ea ipſa depulimus: nunc quidem ui extorquenda ſunt.
quod ſi non poſſumus facere, (dicam, quod dignũ eſt ſe=
natore & R. homine) moriamur. quanta enim erit illa
Reip. turpitudo, quantũ dedecus, quanta labes, dicere in
hoc ordine ſententiam M. Antoniũ conſulari loco? cuius
ut omittam innumerabilia ſcelera urbani Cõſulatus, in

quo pecuniam publicam maximam dissipauit, exules sine lege restituit, uectigalia uendidit, prouincias de populi R. imperio sustulit, regna addixit pecunia, leges ciuitati per uim imposuit, armis obsedit, aut exclusit senatum: ut hæc inquam omittam, ne hoc quidem cogitatis, eum, qui Mutinam, coloniam populi R. Consulem designatũ obsederit, depopulatus agros sit, hunc in eum ordinem recipi, à quo toties ob has ipsas causas hostis indicatus sit. quàm fœdum, flagitiosumq́; sit, uidetis. satis multa de turpitudine. Dicam deinceps, ut proposui, de periculo: quod si minus est fugiendum, quàm turpitudo; tamen offendit animos maioris partis hominum magis. Poteritis igitur exploratam habere pacem, cum in ciuitate Antonium uideatis, uel potius Antonios? nisi forte contemnitis Lucium. ego ne Caium quidem. sed, ut uideo, dominabitur Lucius: est enim patronus XXXV tribuum, quarum sua lege, qua cum C. Cæsare magistratus partitus est, suffragium sustulit; patronus centuriarum equitum, quas idem sine suffragio esse uoluit; patronus eorũ, qui Tribuni militares fuerunt; patronus Iani medij. quis huius potentiã poterit sustinere? præsertim cum eosdem, in agros etiam deduxerit. quis unquam omnes tribus? quis equites R.? quis Tribunos militares? Gracchorũ potentiam maiorem fuisse arbitramini, quàm huius gladiatoris futura sit? quem gladiatorem non ita appellaui, ut interdum etiam M. Antonius gladiator appellari solet; sed ut appellant ij, qui plane, & latine loquuntur. Myrmillo in Asia depugnauit: cum ornasset Threcidicis comitem & familiarem suum, illum miserum fugientem iugulauit: luculentam tamen ipse plagam ac-

cepit, ut declarat cicatrix. qui familiaré iugularit, quid hic occasione data faciet inimico? et qui illud animi causa fecerit, hunc prædæ causa quid facturum putatis? nõ rursus improbos decuriabit? non solicitabit rursus agrarios? non quæret expulsos? M. uero Antonius non is erit, ad quem omni motu concursus fiat ciuium perditorum? ut nemo sit alius, nisi illi, qui unà sunt; & hi, qui hic ei nunc aperte fauent: parum ne erunt multi? præsertim cum boni iam præsidijs cesserint, illi parati sint ad nutũ futuri. ego uero metuo, si hoc tempore consilio lapsi erimus, ne illi breui tempore nimis multi nobis esse uideantur. nec ego pacem nolo, sed pacis nomine bellum inuolutum reformido. quare si pace frui uolumus, bellum gerendum est. si bellum omittemus, pace nunquam fruemur. est autem uestri consilij P. C. in posterum quamlongissime prouidere. iccirco in hac custodia tãquam in specula collocati sumus, ut uacuum metu populũ R. nostra uigilia, & prouidentia redderemus. turpe est, summo consilio orbis terræ, præsertim in re tam perspicua, consilium intelligendi defuisse. eos Consules habemus, eã populi R. alacritatem, eum consensum Italiæ, eos duces, eos exercitus, ut nullam calamitatem Resp. accipere possit sine culpa senatus. equidem non deero: monebo, prædicabo, denunciabo, & testabor semper deos, hominesq;, quid sentiam: nec solum fidem meam, quod fortasse uidetur satis esse, sed in principe ciui non est satis, curam, consilium, uigilantiamq; præstabo. Dixi de periculo. docebo ne coagmentari quidem posse pacem: de tribus enim, quæ proposui, hoc extremum est. Quæ potest esse pax M. Antonio primum cum senatu? quo ore ille uos pote=

rit, quibus uicissim uos illum oculis intueri? quis uestrum illum, quem ille uestrum non oderit? age, uos ille solum, & uos illum? quid ij, qui Mutinam circunsedent? qui in Gallia delectus habēt? qui in uestras fortunas imminēt? amici uobis unquā erunt, aut uos illis? an equites R. amplectetur? occulta enim fuit eorum uoluntas, iudiciumq; de M. Antonio, qui frequentissimi in gradibus Cōcordiæ steterunt, qui uos ad libertatem recuperandam incitauerunt, arma, saga, bellum flagitauerunt, me unà cum populo R. in concionem uocauerunt. hi Antoniū diligent? cum his pacem seruabit Antonius? nam quid ego de uniuerso populo R. dicam? qui pleno, ac referto foro, bis me una mente atque uoce in concionē uocauit, declarauitq; maximā libertatis recuperandæ cupiditatē. itaque, quod erat optabile antea, ut populum R. comitem haberemus; nunc habemus ducem. quæ est igitur spes, qui Mutinam circunsedent, imperatorem populi R. exercitumq; oppugnātes, pacem cum populo R. habere posse? an cum municipijs pax erit? quorum tanta studia cognoscuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecunijs pollicendis, ut in singulis oppidis curiam populi R. non desideretis. laudandi sunt ex huius ordinis sententia Firmani, qui principes pecuniæ pollicendæ fuerunt. respondendum honorifice est Marrucinis, qui ignominia notandos censuerunt eos, qui militiā subterfugissent. hæc iam tota Italia fiunt. magna pax Antonio cum eisdē? his cum illo? quæ potest maior esse discordia? in discordia autem pax ciuilis ullo pacto esse potest? ut omittam multitudinem: L. Nasidio equiti R. homini in primis ornato, atque honesto, ciuiq; semper egregio, cu=

ius ego excubias, & custodias mei capitis cognoui in Cõsulatu meo, qui uicinos suos non cohortatus est solum, ut milites fierent, sed etiã facultatibus suis subleuauit; huic, inquam, tali uiro, quem nos S.C. collaudarimus, poterit ne esse pacatus Antonius? quid Cæsari, qui illum urbe; quid D. Bruto, qui Gallia prohibuit? iã uero ipse se placabit, & leniet prouinciæ Galliæ, à qua exclusus & repudiatus est? omnia uidebitis P.C. nisi prospicitis, plena odiorum, plena discordiarum, ex quibus oriuntur bella ciuilia. nolite igitur id uelle, quod fieri non potest: & cauete per deos immortales P.C. ne spe præsentis pacis perpetuam pacem amittatis. quorsum hæc omnis spectat oratio? quid enim Legati egerint, non dum scimus. at uero erecti, citati, parati, armati animis iam esse debemus, ne blãda, aut supplici oratione, aut æquitatis simulatione fallamur. omnia fecerit oportet, quæ interdicta, et denunciata sunt, prius, quàm aliquid postulet: Brutum exercitumq; eius oppugnare, urbes & agros prouinciæ Galliæ populari destiterit: ad Brutum adeundi Legatis potestatem fecerit: exercitum citra flumen Rubiconem eduxerit: nec propius. urbem millia passuũ ducenta admouerit: fuerit in senatus populiq; R. potestate: hæc si fecerit, erit integra potestas nobis deliberandi: si senatui non paruerit, non illi senatus, sed ille populo R. bellũ indixerit. sed uos moneo P.C. libertas agitur populi R. quæ est commendata uobis; uita & fortunæ optimi cuiusque, quò cupiditatem infinitam cum immani crudelitate iam pridem intendit Antonius; auctoritas uestra, quam nullam habebitis, nisi nunc retinueritis. tetram & pestiferam belluam ne inclusam & constrictam di=

mittatis, cauete. te ipſum moneo Panſa, (quanquã non eges conſilio, quo uales plurimum: tamen etiã ſummi gubernatores in magnis tempeſtatibus à uectoribus admoneri ſolent) hunc tuum tantum apparatum, tamq; præclarum ne ad nihilum recidere patiare. tempus habes tale, quale nemo habuit unquam: hac grauitate ſenatus, hoc ſtudio equeſtris ordinis, hoc ardore populi R. potes in perpetuum Remp. metu & periculo liberare.

Peregrinus Iustius

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA OCTAVA. ORATIO LI.

C Onfusius hesterno die est acta res C. Pansa, quam postulabat institutum Consulatus tui. parum mihi uisus es eos, quibus cedere non soles, sustinere. nam cum senatus ea uirtus fuisset, quae solet; & cum re uiderent omnes esse bellum, quidamq; id uerbum remouendum arbitrarentur: tua uoluntas in discessione fuit ad lenitatem propensior. uicta igitur est propter asperitatem te auctore nostra sententia: uicit L. Caesar amplissimus uir, qui, uerbi atrocitate dempta, oratione fuit, quam sententia lenior. quanquam is quidem, antequam sententiam diceret, propinquitatem excusauit. idem fecerat me Consule in sororis uiro, quod hoc tempore in sororis filio; ut et luctu sororis moueretur, et saluti Reip. prouideret. atque ipse tamen Caesar praecepit uobis quodam modo P. C. ne sibi assentiremini, cum ita dixit, aliam sententiam se dicturum fuisse, eamq; se ac Rep. dignam, nisi propinquitate impediretur. ergo ille auunculus. num etiam uos auunculi, qui illi assensi estis? at in quo fuit controuersia? belli nomen ponendum in sententia quidam non putabant: tumultum appellare malebant, ignari non modo rerum, sed etiam uerborum: potest. n. esse bellum sine tumultu, tumultus esse sine bello non potest: quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur? unde etiam nomen ductum est tumultus. itaque maiores nostri tumultum Italicum, quòd erat domesticus; tumultum Gallicum,

quòd erat Italiæ finitimus; præterea nullum tumultum nominabant. grauius autem esse tumultum, quàm bellum, hinc intelligi licet, quòd bello Gallico uacationes ualent, tumultu non ualent. ita fit, quemadmodum dixi, ut bellum sine tumultu possit, tumultus sine bello esse nõ possit. etenim cum inter bellum & pacem medium nihil sit, necesse est tumultum, si belli non sit, pacis esse. quo quid absurdius dici, aut existimari potest? sed nimis multa de uerbo. rem potius uideamus patres cõscripti: quã quidem intelligo uerbo fieri interdum deteriorem solere. Nolumus hoc bellum uideri. quam igitur municipijs, & colonijs ad excludendũ Antonium auctoritatem damus? quam, ut milites fiant sine ui, sine tumultu, studio et uoluntate? quam, ut pecunias in Remp. polliceantur? si enim belli nomen tollitur, municipiorum studia tolluntur: consensus populi R. qui iam descendit in causam, si nos languescimus, debilitetur necesse est. sed quid plura? D. Brutus oppugnatur: non est bellum? Mutina obsidetur: ne hoc quidem bellum est? Gallia uastatur: quæ potest pax esse certior? illud uero quis potest bellum esse dicere, quò fortissimum uirum cum exercitu misimus? qui cum esset infirmus ex graui diuturnoq; morbo, nullam sibi putauit excusationem esse oportere, cum ad Reip. præsidium uocaretur. C. quidem Cæsar non expectauit nostra decreta, præsertim cum esset illius ætatis: bellum contra Antonium sua sponte suscepit: decernendi enim tempus non dum uenerat: belli autem gerendi tempus si prætermisisset, uidebat Rep. oppressa nihil posse decerni. ergo illi nunc, & eorum exercitus in pace uersantur: non est hostis is, cuius præsi=

dium Claterna deiecit Hircius: non est hostis, qui armatus Consulẽ designatũ oppugnat: nec illa hostilia uerba, nec bellica, quæ paulo ante ex collegæ literis Pansa recitauit: DEIECI PRAESIDIVM: CLATERNA POTITVS SVM: FVGATI EQVITES: PRAELIVM COMMISSVM: OCCISI ALIQVOT. quæ pax potest esse maior? delectus tota Italia decreti sublatis uacationibus: saga cras sumẽtur: Consul se cũ præsidio descẽsurũ dixit. utrũ hoc bellũ nõ est, an etiã tantũ bellũ, quantũ nunquã fuit? cæteris. n. bellis, maximeq; ciuilibus, contentionẽ Reip. causa faciebat. Sylla cũ Sulpitio de iure legũ, quas per uim latas Sylla dicebat: Cinna cũ Octauio de nouorũ ciuiũ suffragijs: rursus cũ Mario et Carbone Sylla, ne dominarentur indigni, & ut clarissimorũ hominũ crudelissimã puniretur necem. horũ omniũ bellorũ causæ ex Reip. cõtẽtione natæ sunt. de proximo bello ciuili nõ libet dicere: ignoro causam: detestor exitum. hoc bellũ quintũ ciuile geritur: atque omnia in nostrã ætatem inciderũt: primũ nõ modo in dissensione, et discordia ciuium, sed in maxima cõsensione, incredibiliq; cõcordia. omnes idem uolũt, idem defendunt, idẽ sentiunt. cũ omnes dico, eos excipio, quos nemo ciuitate dignos putat. quæ est igitur in medio belli causa posita? nos deorũ immortaliũ templa, nos muros, nos domicilia, sedesq; populi R. aras, focos, sepulcra maiorũ, nos leges, iudicia, libertatem, cõiuges, liberos, patriã defendimus. contra M. Antonius id molitur, id pugnat, ut hæc omnia perturbet, euertat, prædam Reip. causam belli putet, fortunas nostras partim dissipet, partim dispartiat parricidis. in hac tam dispari ratine belli mi-

serrimum

ſerrimũ illud eſt, quòd ille latronibus ſuis pollicetur primum domos: urbem enim ſe diuiſurũ confirmat: deinde omnibus portis, quò uelint, deducturum. omnes Caphones, omnes Saxæ, cæteræq; peſtes, quæ ſequuntur Antoniũ, ædes ſibi optimas, hortos, Tuſculana, Albana definiunt: atque etiã homines agreſtes, ſi homines ſunt illi potius, quã pecudes, inani ſpe ad aquas uſque Puteolanas proeuhuntur. ergo habet Antonius, quod ſuis polliceatur. quid nos? nunquid tale habemus? dij meliora: id enim ipſum agimus, ne quis poſthac eiuſmodi quidquam poſſit polliceri. inuitus dico, ſed dicendum eſt. haſta Cæſaris P. C. multis improbis & ſpem affert, & audaciã: uiderũt enim ex mendicis fieri repẽte diuites: itaque haſtam ſemper uidere cupiunt ij, qui noſtris bonis imminent, quibus omnia pollicetur Antonius. quid nos noſtris exercitibus, quid pollicemur? multo meliora, atque maiora: ſcelerum enim promiſſio et ijs, qui expectant, perniciosa eſt; et ijs, qui promittunt. nos noſtris militibus libertatem, iura, leges, iudicia, imperium orbis terræ, dignitatem, pacem, otium pollicemur. Antonij igitur promiſſa cruenta, tetra, ſcelerata, dijs hominibuſq; inuiſa, nec diuturna, neque ſalutaria: noſtra cõtra, honeſta, integra, glorioſa, plena lætitiæ, plena pietatis. hic mihi etiam Q. Fuſius, uir fortis, ac ſtrenuus, amicus meus, pacis cõmoda cõmemorat. quaſi uero, ſi laudanda pax eſſet, ego idem cõmode facere non poſſem: ſemel enim pacem defendi, non ſemper otio ſtudui: quod cũ omnibus bonis utile eſt, tum præcipue mihi: quẽ enim curſum induſtria mea tenere potuiſſet ſine forenſibus cauſis, ſine legibus, ſine iudicijs? quæ eſſe nõ poſſunt ciuili pace ſublata. ſed

quæso Calene, quid? tu seruitutem pacem uocas? maiores quidem nostri, non modo ut liberi essent, sed etiã ut imperarent, arma capiebant. at tu arma abijcienda censes, ut seruiamus. quæ causa iustior est belli gerendi, quã seruitutis depulsio? in qua etiam si non sit molestus dominus, tamen est miserrimum posse, si uelit. immo alia
* causa iusta, ac necessaria est. nisi forte ad te hoc nõ putas pertinere, quòd te sociũ fore speras dominationis Antonij. in quo bis falleris: primũ, quòd tuas rationes communibus anteponis: deinde, quòd quidquã stabile in regno, aut iucundum putas. non, si tibi antea profuit, semper proderit. quin etiam de illo homine queri solebas: quid te facturum de bellua putas? atqui es, qui semper pacem optaris, semper omnes ciues saluos uolueris. honesta oratio, sed ita, si bonos, & utiles Reip. ciues: sin eos, qui natura ciues sunt, uoluntate hostes, saluos uelis, quid tandem interest inter te, et illos? quid? pater olim tuus, quo utebar sene adolescens, homo seuerus, et prudens, nõ primas omniũ ciuium P. Nasicæ, qui T. Gracchum interfecit, dare solebat? eius uirtute, consilio, magnitudine animi liberatam Remp. arbitrabatur? quid? nos à patribus num aliter accepimus? ergo is tibi ciuis, si temporibus illis fuisses, nõ probaretur, quia nõ omnes saluos esse uoluisset? quòd L. Opimius Consul uerba fecit de Rep. de ea re ita censuerunt, uti Opimius Consul Remp. defenderet. senatus hæc uerbis, Opimius armis. num igitur eum, si tum esses, temerarium ciuem, aut crudelem putares? aut Q. Metellum, cuius quatuor filij consulares? P. Lentulum, principem senatus? cõplures alios summos uiros, qui cum L. Opimio Consule armati Gracchum in

Auentinum persecuti sunt? quo in prælio Lentulus graue uulnus accepit, interfectus est Gracchus, & M. Fuluius cõsularis, eiusq; duo adolescentuli filij. illi igitur uiri uituperandi? non enim ciues omnes saluos esse uoluerũt. ad propiora ueniamus. C. Mario, L. Valerio Consulibus senatus Remp. defendendã dedit: L. Saturninus Tribunus pl. Glaucia Prætor est interfectus. omnes illo die Scauri, Metelli, Claudij, Catuli, Scæuolæ, Crassi arma sumpserũt: num aut Consules illos, aut clarissimos uiros uituperandos putas? ego Catilinã perire uolui: num tu, qui omnes saluos uis, Catilinã saluũ esse uoluisti? hoc interest Calene inter meã sententiã et tuã. ego nolo quenquã ciuem committere, ut morte mulctandus sit: tu, etiã si cõmiserit, conseruandum putas. in corpore si quid eiusmodi est, quod reliquo corpori noceat, uri, secariq; patimur, ut aliquid membrorum potius, quàm totum corpus intereat. sic in Reip. corpore, ut totum saluum sit, quidquid est pestiferũ amputetur. dura uox: multo illa durior: salui sint improbi, scelerati, impij: deleantur innocentes, honesti, boni, tota Resp. uno in homine Q. Fusi fateor te uidisse plus, quã me. ego P. Clodiũ arbitrabar perniciosum ciuem, sceleratum, libidinosum, impiũ, audacem, facinorosum: tu contra sanctum, temperãtem, innocentem, modestum, retinendum ciuem, et optandum. in hoc uno te plurimum uidisse, multum me errasse concedo. Nam me tecum iracunde agere dixisti solere. nõ est ita: uehementer me agere fateor, iracunde nego. omnino irasci amicis non temere soleo, ne si merentur quidem: itaque sine uerborũ contumelia à te dissentire possum, sine animi summo dolore nõ possum:

parua est enim mihi tecum, aut parua de re dissensio? ego huic uidelicet faueo, tu illi? immo uero ego D. Bruto faueo, tu M. Antonio. ego conseruare coloniam populi R. cupio, tu expugnare studes. an hoc negare potes, qui omnes moras interponis, quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quousque enim dicis pacem uelle te? res geritur: conductæ uineæ sunt: pugnatur acerrime: qui intercurrerent, misimus tres principes ciuitatis: hos contempsit, reiecit, repudiauit Antonius: tu tamen permanes constãtissimus defensor Antonij. et quidem, quo melior senator uideatur, negat se illi amicũ esse debere, cum suo magno beneficio uenisse eum contra se. uide, quanta charitas sit patriæ. cum homini sit iratus, tamen Reip. causa defendit Antoniũ. ego te, cũ in Massilienses tã sis acerbus Fusi, non animo æquo audio: quousque. n. Massiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem fecit belli? per quẽ sublata est urbs ea, sine qua nunquã ex transalpinis gentibus maiores nostri triumpharunt. quo quidem tẽpore populus R. ingemuit. quanquã proprios dolores suarum rerum omnes habebant: tamen huius ciuitatis fidelissimæ miserias, nemo erat ciuis, qui à se alienas arbitraretur. Cæsar ipse, qui illis fuerat iratissimus, tamen propter singularem eius ciuitatis grauitatem, & fidẽ quotidie aliquid iracundiæ remittebat: te nulla sua calamitate ciuitas satiare tam fidelis potest? rursus me iam irasci fortasse dices. ego autem sine iracundia dico, ut omnia; nec tamen sine dolore. neminem illi ciuitati inimicum esse arbitror, qui amicus sit huic ciuitati. excogitare, quæ tua ratio sit, Calene nõ possum. antea deterrere te, ne popularis esses, nõ poteramus: nunc, ut sis po=

pularis, exorare non possumus. satis multa cũ Fusio, ac sine odio omnia, nihil sine dolore. credo autem, qui gene ri querelam moderate ferat, æquo animo laturũ amici.

Venio nũc ad reliquos cõsulares: quorũ est nemo (iu re meo hoc dico) qui nõ mecũ habeat aliquã coniunctio= nem gratiæ, alij maximã, alij mediocrem, nemo nullam. quàm hesternus dies nobis, cõsularibus dico, turpis illuxit. iterũ Legatos? quid? ille faceret inducias? ante Consu= lis, oculosq; Legatorum tormentis Mutinam uerberauit: opus ostendebat, munitionemq; Legatis: ne punctũ qui= dem temporis, cum Legati adessent, oppugnatio respira= uit. ad hũc Legatos? cur? an ut in eorum reditu uehe= mentius pertimescatis? equidem cum antea Legatos de= cerni nõ censuissem, hoc me tamẽ cõsolabar, quòd, cũ illi ab Antonio contempti, et reiecti reuertissent, dixissentq; senatui nõ modo illum è Gallia non discessisse, ut censui mus, sed ne à Mutina quidem recessisse, potestatẽ sibi D. Bruti cõueniendi nõ fuisse; putabam fore, ut omnes in= flãmati odio, excitati dolore, armis, equis, uiris D. Bruto subueniremus. nos etiã languidiores facti sumus, postquã Antonij nõ solum audaciã, et scelus, sed etiam insolen= tiam, superbiamq; perspeximus. utinam L. Cæsar uale= ret, Ser. Sulpitius uiueret: multo melius hæc causa age= retur à tribus, quàm nunc agitur ab uno. dolenter hoc dicam potius, quàm contumeliose. deserti, deserti, inquã, sumus P. C. à principibus. sed, ut iã sæpe dixi, omnes in tanto periculo, qui recte & fortiter sentient, erunt cõsu= lares. animũ nobis afferre Legati debuerũt, timorem at= tulerunt: quanquã mihi quidem nullum unquam timo= rẽ, quamuis de illo, ad quem missi sunt, bene existiment,

à quo etiã mãdata acceperũt. prò dij immortales, ubi eſt
ille mos, uirtuſq; maiorũ? C. Popillius apud maiores no=
ſtros, cũ ad Antiochũ Regẽ Legatus miſſus eſſet, & uer=
bis ſenatus denũciaſſet, ut ab Alexandria diſcederet, quã
obſidebat; cũ tẽpus ille differret, uirgula ſtãtẽ circũſcripſit,
dixitq;, ſe nõ ante renũciaturũ ſenatui, niſi prius ſibi re=
ſpõdiſſet, quid facturus eſſet, q̃ ex illa circũſcriptione ex
cederet. præclare: ſenatus enim faciẽ ſecũ attulerat, au=
ctoritatẽ Reip. cui qui nõ paret, nõ ab eo mãdata acci=
piẽda ſunt, ſed ipſe eſt totus repudiãdus. an ego ab eo mã
data acciperẽ, qui ſenatus mãdata cõtẽneret? aut ei cũ
ſenatu quidquã cõmune iudicarẽ, qui imperatorẽ populi
R. ſenatu prohibẽte obſideret? at quæ mãdata? qua arro
gãtia? quo ſtupore? quo ſpiritu? cur aũt ea Legatis noſtris
dabat, cũ ad nos Cotylã mitteret, ornamẽtũ, atq; arcẽ a=
micorũ ſuorũ, hominẽ ædilitiũ? ſi uero tũ fuit Aedilis, cũ
eũ iuſſu Antonij in cõuiuio ſerui publici loris ceciderũt. at
q̃ modeſta mãdata fert? ij ſumus P. C. qui quidquã huic
negemus? VTRANQVE PROVINCIAM,
inquit, REMITTO: EXERCITVM DEPO
NO: PRIVATVS ESSE NON RECV=
SO. hæc ſunt enim uerba. redire ad ſe uidetur. O=
MNIA OBLIVISCOR: IN GRATIAM
REDEO. ſed quid adiũgit? SI LEGIONIBVS
MEIS, ET SI EQVITIBVS, ET SI CO=
HORTI PRAETORIAE PRAEDAM,
AGRVM'QVE DEDERITIS. his etiã præ=
mia poſtulat: quibus ut ignoſcatur ſi poſtulet, impuden=
tiſſimus iudicetur. addit præterea, quos ipſe cũ Dolabel
la dederit agros, teneant ij, quibus dati ſunt. hic eſt Cã=
panus ager et Leõtinus: quæ duo maiores noſtri annonæ

perſugia ducebant. cauet mimis, aleatoribus, lenonibus: Caphoni etiã, et Saxæ cauet, quos cẽturiones pugnaces, et lacertoſos inter mimorũ, & mimarũ greges collocauit. poſtulat præterea, ut chirographorũ, & cõmentariorum ſua, collegæq; ſui decreta maneãt. quid laborat? ut habeat, quod quiſq; mercatus eſt: ſi quid accepit, habeat qui uẽdidit: et ne tãgãtur rationes ad Opis, ideſt ne ſeſtertiũ ſepties millies recuperetur: ne fraudi ſit Septẽuiris, quod egiſſent. Nucula credo admonuit. uerebatur fortaſſe, ne amitteret tãtas cliẽtelas. caueri etiã uult ijs, qui ſecũ sũt, qui quid cõtra legẽ cõmiſerũt. Muſtellæ, et Tyroni proſpicit: de ſe nihil laborat: quid. n. cõmiſit unq̃? nũ aut pecuniã publicã attigit, aut hominẽ occidit, aut ſecũ habuit armatos? ſed quid eſt, quòd de ijs laboret? poſtulat. n. ne ſua iudiciaria lex abrogetur. quo impetrato, quid eſt quod metuat? an, ne ſuorũ aliquis à Cyda, Liſiade, Curio cõdemnetur? neq; tamẽ nos urget mãdatis pluribus: remittit: aliquantũ, et relaxat. GALLIAM, inquit, TOGATAM REMITTO, COMATAM POSTVLO, OTIOSVS VIDELICET ESSE MALO. cũ ſex legionibus, inquit, ijsq; ſupple tis ex D. Bruti exercitu, nõ modo ex delectu ſuo, tãdiuq; ut obtineat, quãdiu M. Brutus, C. Caſſius Cõſules pro'ue Conſules prouincias obtinebunt. huius comitijs C. frater, eius eſt. n. annus, iã repulſam tulit. VT QVINQVENNIVM, inquit, OBTINEAM. at iſtud uetat lex Cæſaris, et tua. hæc tu mãdata L. Piſo, et tu L. Philippe principes ciuitatis nõ dico animo ferre, uerũ auribus accipere potuiſtis? ſed, ut ſuſpicor, terror erat quidã: nec uos ut Legati apud illũ fuiſtis, nec ut cõſulares: nec

uestram nec Reip. dignitatem tenere potuistis: & tamẽ nescio quo pacto, sapientia quadam credo, quod ego non possum, non nimis irati reuertistis. uobis M. Antonius nihil tribuit clarissimis uiris, Legatis populi R. nos quid nõ Legato Antonij Cotylæ cõcessimus? cui portas huius urbis patere ius nõ fuit, huic hoc templum patuit, huic aditus in senatum fuit, hic hesterno die sententias nostras in codicillos, & omnia uerba referebat, huic se etiam summis honoribus usi cõtra dignitatem suam uenditabant. ò dij immortales, quàm magnum est personam in Rep. tueri principis: quæ non animis solum debet, sed etiam oculis seruire ciuium. domum recipere Legatum hostiũ, in cubiculum admittere, etiam reducere, hominis est nihil de dignitate, nimium de periculo cogitantis. quod autem est periculum? nam si maximum in discrimen uenietur, aut libertas parata est uictori, aut mors exposita uicto. quorum alterum optabile est, alterũ effugere nemo potest: turpis autem fuga mortis omni est morte peior. nam illud quidem nõ adducor ut credam, esse quosdam, qui inuideãt alicuius constantiæ, qui laboribus, qui eius perpetuam in Rep. adiuuanda uolũtatem & à senatu & à populo R. probari moleste ferant. omnes id quidẽ facere debebamus, eáq; erat non modo apud maiores nostros, sed etiam nuper summa laus consularium, uigilare, cogitare, adesse animo, semper aliquid pro Rep. aut facere, aut dicere. ego, Q. Scæuolã Augurem, memoria teneo, bello Marsico, cum esset summa senectute, & perdita ualetudine, quotidie, simul atq; luceret, facere omnibus cõueniendi sui potestatem: neq; eũ quisquam in bello uidit in lecto: senexq;, & debilis primus uenie-

bat in curiam. huius industriã maxime equidem uellẽ ut imitarentur ij, quos oportebat: secundo autem loco, ne alterius labori inuiderẽt. etenim P. C. cum in spem libertatis sexennio simus ingressi, diutiusq; seruitutem perpessi, q̃ captiui frugi & diligẽtes solent: quas uigilias, quas solicitudines, quos labores liberandi populi R. causa recusare debemus? quidem P. C. quanquam hoc honore usi, togati solent esse, cũm est in sagis ciuitas: statui tamẽ, à uobis, cæterisq; ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantáq; perturbatione populi R. non differre uestitu: nõ enim ita gerimus nos hoc bello consulares, ut æquo animo populus R. uisurus sit nostri honoris insignia; cum partim è nobis ita timidi sint, ut omnem ij populi R. beneficiorum memoriam abiecerint; partim ita à Rep. auersi, ut huic se hosti fauere præ se ferãt, Legatos nostros ab Antonio despectos esse & irrisos facile patiantur, Legatum Antonij subleuatum uelint: huic enim reditum ad Antonium prohiberi negabant oportere; & in eodẽ excipiendo sententiam meam corrigebant. quibus morẽ geram. redeat ad imperatorem suum Varius, sed ea lege, ne unquam Romam reuertatur. cæteris autem, si errorem suum deposuerint, et in Reip. gratiam redierint, ueniam, & impunitatem dandam putò. quas ob res ita censeo, eorum, qui cum M. Antonio sunt, qui ab armis discesserint, & aut ad Pansam, aut ad Hircium consules, aut ad D. Brutum imperatorem, Cos. designatum, aut ad C. Cæsarem Proprætorem ante Idus Mart. primas adierint, eis fraudi ne sit, quòd cum M. Antonio fuerint: si quis eorũ, qui cum M. Antonio sunt, fecerit; quo honore, præmio'ue quis dignus esse uideatur, uti C.

Pansa, A. Hircius Cõsules, alter, ambo'ue, si eis uideatur, de eius honore, præmio'ue, primo quoque die ad senatum referant: si quis post hoc ad Antonium profectus fuerit præter L. Varium, senatum existimaturum eum contra Remp. fecisse.

Peregrinus Iustius

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA NONA. ORATIO LII.

u Ellem, dij immortales fecissent P. C. ut uiuo potius Ser. Sulpitio gratias agere mus, q̃ mortuo honores quæreremus. nec uero dubito, quin, si ille uir Legatio nẽ renũciare potuisset, reditus eius & nobis gratus fuerit, & Reip. salutaris futurus: nõ quo L. Philippo, & L. Pisoni aut studium, aut cura defuerit in tãto officio, tãtoq; munere: sed cum Ser. Sulpitius æta te illis anteiret, sapientia omnibus, subito ereptus è causa totã Legationẽ orbã, et debilitatã reliquit. quòd si cuiquã iustus honos habitus est in morte Legato, in nullo iustior, quàm in Ser. Sulpitio reperietur. cæteri, qui in Legatio= ne mortẽ obierũt, ad incertũ uitæ periculũ sine ullo mor tis metu profecti sunt: Ser. Sulpitius cũ aliqua peruenië di ad M. Antonium spe profectus est, nulla reuertendi. qui cũ ita affectus esset, ut, si ad grauẽ ualetudinẽ labor accessisset, sibi ipse diffideret: nõ recusauit, quo minus uel in extremo spiritu, si quã opem Reip. ferre posset, experi retur. itaq; non illũ uis hiemis, nõ niues, nõ longitudo iti neris, nõ asperitas uiarũ, non morbus ingrauescẽs retar dauit: cumq; iam ad congressum, colloquiumq; eius per= uenisset, ad quem erat missus, in ipsa cura, & meditatio ne obeundi sui muneris excessit è uita. ut igitur alia, sic hoc Pansa præclare, quòd nos ad ornandũ Ser. Sulpitiũ cohortatus es, & ipse multa copiose de illius laude dixi= sti. quibus à te dictis, nihil præter sententiã dicerem, nisi

P. Seruilio reſpondendum putarem: qui hunc honorem
ſtatuæ nemini tribuendum cenſuit, niſi qui ferro eſſet in
Legatione interfectus. ego autē P. C. ſic interpretor ſen=
ſiſſe maiores noſtros, ut cauſam mortis cenſuerint, nō ge
nus eſſe quærendum. etenim cui Legatio ipſa morti fuiſ=
ſet, eius monumentum extare uoluerunt, ut in bellis peri
culoſis obirent homines Legationis munus audacius. non
igitur exempla maiorum quærenda, ſed conſilium eſt eo
rum, à quo ipſa exempla nata ſunt, explicandum. Lar
Tolumnius Rex Veientū quatuor Legatos populi R. Fi=
denis interemit: quorum ſtatuæ in Roſtris ſteterūt uſque
ad noſtram memoriam. iuſtus honos: ijs enim maiores
noſtri, qui ob Remp. mortē obierant, pro breui uita diu=
turnam memoriā reddiderunt. Cn. Octauij, clari et ma
gni uiri, qui primus in eam familiā, quæ poſtea uiris for
tiſſimis floruit, attulit Conſulatum, ſtatuam uidemus in
Roſtris: nemo enim tum nouitati inuidebat, nemo uirtu
tem nō honorabat. at ea fuit Legatio Octauij, in qua pe
riculi ſuſpicio non ſubeſſet: nam cum eſſet miſſus à ſena
tu ad animos Regum perſpiciendos, liberorumq; populo
rum, maximeq; ut nepotem Antiochi Regis, eius, qui cū
maioribus noſtris bellum geſſerat, claſſes habere, elephan
tos alere prohiberet; Laodiceæ in gymnaſio à quodā Le=
ptine eſt interfectus. reddita eſt ei tum à maioribus ſta=
tua pro uita, quæ multos per annos progeniem eius hone
ſtaret, nūc ad tantæ familiæ memoriā ſola reſtaret. atq;
& huic, & Tullo Cliuio, et L. Roſcio, & Sp. Antio, &
C. Fulcinio, qui à Veiētiū Rege cæſi ſunt, nō ſanguis, qui
eſt profuſus in morte, ſed ipſa mors ob Remp. obita, hono
ri fuit. itaq; P. C. ſi Ser. Sulpitio caſus mortē attuliſſet, do

lerem equidem tanto Reip. uulnere, mortē uero eius nō monumentis, ſed luctu publico eſſe honorandam putarem: nunc autem quis dubitat, quin ei uitum abſtulerit ipſa Legatio? ſecū enim ille mortem extulit: quam, ſi nobiſcum remanſiſſet, ſua cura, optimi filij, fideliſſimæ coniugis diligentia uitare potuiſſet. at ille, cum uideret, ſi ueſtræ auctoritati non paruiſſet, diſſimilem ſe futurū ſui, ſed munus ſibi illud pro Rep. ſuſceptum uitæ finem allaturū: maluit in maximo populi R. diſcrimine mori, quā minus, quā potuiſſet, uideri Reip. profuiſſe. multis illi in urbibus, quà iter faciebat, reficiendi ſe, & curandi poteſtas fuit: aderat & hoſpitum inuitatio liberalis pro dignitate ſummi uiri, & eorum hortatio, qui unà erant miſſi, ad requieſcendum, & uitæ ſuæ conſulendum. at ille properans, feſtinanſq;, mandata noſtra conficere cupiens, in hac conſtantia morbo aduerſante perſeuerauit. cuius cum aduentu maxime perturbatus eſſet Antonius, quòd ea, quæ ſibi iuſſu noſtro denūciarentur, auctoritate erant et ſententia Ser. Sulpitij conſtituta: declarauit, quàm odiſſet ſenatum, cum, auctorem ſenatus extinctum, læte, atque inſolenter tulit. nō igitur magis Octauium Leptines, nec Veientiū Rex eos, quos modo nominaui, quā Ser. Sulpitium occidit Antonius: is enim profecto mortē attulit, qui cauſa mortis fuit. quocirca ad poſteritatis etiam memoriam pertinere arbitror, extare quod fuerit de hoc bello iudicium ſenatus: erit enim ſtatua ipſa teſtis, bellum tam graue fuiſſe, ut Legati interitus honoris memoriam conſecutus ſit. quòd ſi excuſationem Ser. Sulpitij P. C. Legationis obeundæ recordari uolueritis, nulla dubitatio relinquetur, quin honore

mortuo, quã uiuo iniuriã fecimus, sarciamus. uos enim P. C. (graue dictu est, sed dicendum tamen) uos, inquã, Ser. Sulpitium uita priuastis. quem cum uideretis se magis morbo, quã oratione excusantem, nõ uos quidem crudeles fuistis: quid. n. minus in hunc ordinẽ cõuenit? sed cum speraretis nihil esse, quod non illius auctoritate, & sapientia effici posset, uehementius excusationi obstitistis, atque eum, qui semper uestrũ consensum grauissimum iudicauisset, de sentẽtia deiecistis. ut uero Pansæ Cõsulis accessit cohortatio grauior, quã aures Ser. Sulpitij ferre didicissent, tum filiũ meq; item seduxit, atque ita locutus est, ut auctoritatem uestrã uitæ suæ se diceret anteferre. cuius nos uirtutem admirati, non ausi sumus eius aduersari uoluntati. mouebatur singulari pietate filius: non multum eius perturbationi meus dolor concedebat: sed uterque nostrũ cedere cogebatur magnitudini animi, orationisq; grauitati, cum quidem ille maxima laude, et gratulatione omnium uestrum pollicitus est, se, quod uelletis, esse facturũ, neque eius sententiæ periculum uitaturum, cuius ipse auctor fuisset. quẽ exequi mãdata uestra properantem mane postridie prosecuti sumus. qui quidem discedens mecum ita locutus est, ut eius oratio omen fati uideretur. reddite igitur P. C. ei uitam, cui ademistis: uita enim mortuorum in memoria uiuorum est posita. perficite, ut is, quem uos ad mortem inscij misistis, immortalitatem habeat à uobis. cui si statuã in Rostris decreto uestro statueritis, nulla eius Legationem posteritatis inobscurabit obliuio. nã reliqua Ser. Sulpitij uita multis erit præclarisq; monumentis ad omnem memoriam commendata. semper illius grauitatem, cõstantiam, fidem, præ=

ſtantiam, in Rep. tuenda curã, atque prudentiã, omniũ
mortalium fama celebrabit. nec uero ſilebitur admirabi
lis quædam, & incredibilis, & penè diuina eius in legi=
bus interpretandis, æquitate explicanda ſcientia. omnes
ex omni ætate, qui hac in ciuitate intelligentiã iuris ha=
buerunt, ſi unum in locum conferantur, cum Ser. Sulpi
tio non ſunt cõparandi: neque enim ille magis iuris con
ſultus, quã iuſtitiæ fuit: itaque quæ proficiſcebantur à le
gibus, et à iure ciuili, ſemper ad facilitatem, æquitatemq́;
referebat; neque cõſtituere litiũ actiones malebat, quã cõ
trouerſias tollere. ergo hoc ſtatuæ monumento non eget:
habet alia maiora: hæc enim ſtatua mortis honeſtæ teſtis
erit, illa memoria uitæ glorioſæ: ut hoc magis monumen
tum grati ſenatus, quàm clari uiri futurum ſit. multum
etiã ualuiſſe ad patris honorem pietas filij uidebitur: qui
quanquam afflictus luctu non adeſt, tamen ſic animati
eſſe debetis, ut ille ſi adeſſet. eſt autem ita affectus, ut ne
mo unquã unici filij mortẽ magis doluerit, quã ille mœ=
ret patris. equidem etiã ad famam Ser. Sulpitij filij ar=
bitror attinere, ut uideatur honorem debitum patri præ
ſtitiſſe. quanquã nullum monumentum clarius Ser. Sul
pitius relinquere potuit, quàm effigiem morum ſuorum,
uirtutis, conſtantiæ, pietatis, ingenij filium: cuius luctus
aut honore ueſtro, aut nullo ſolatio leuari poteſt. mi=
hi autem recordanti Ser. Sulpitij multos in noſtra fami
liaritate ſermones, gratior illi uidetur, ſi quis eſt ſen=
ſus in morte, ænea ſtatua futura, & ea pedeſtris magis,
quàm inaurata equeſtris; qualis eſt L. Syllæ prima ſta=
tua: magnifice enim Ser. Sulpitius maiorum conti=
nentiam diligebat, huius ſeculi inſolentiam uitupera=

bat. ut igitur si ipsum consulam quid uelit, sic pedestrẽ ex ære statuam tanquam ex eius auctoritate & uoluntate decerno: quæ quidem magnum ciuium dolorem, et desiderium honore monumenti minuet, & leniet. atque hanc meam sententiam P. C. P. Seruilij sententia probari necesse est: qui sepulcrum publice decernendum Ser. Sulpitio censuit, statuam non censuit. nam si mors Legati sine cæde, atque ferro nullũ honorem desiderat: cur decernit honorem sepulturæ, qui maximus haberi potest mortuo? sin id tribuit Ser. Sulpitio, quod non est datum Cn. Octauio: cur, quod illi datum est, huic dandum esse nõ censet? maiores quidem nostri statuas multis decreuerunt, sepulcra paucis. sed statuæ intereũt tempestate, ui, uetustate: sepulcrorum autem sanctitas in ipso solo est, quod nulla ui moueri, neque deleri potest. atque ut cætera extinguũtur, sic sepulcra fiũt sanctiora uetustate. augeatur igitur isto etiã honore is uir, cui nullus honor tribui non debitus potest: grati simus in eius morte decorãda, cui nullam aliam gratiam referre iam possumus: notetur etiam Antonij nefarium bellum gerentis scelerata audacia: his enim honoribus habitis Ser. Sulpitio, repudiatæ, reiectæq; Legationis ab Antonio manebit testificatio sempiterna. quas ob res ita censeo: cum Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia, Rufus, difficillimo Reip. tẽpore, graui, periculosóq; morbo affectus, auctoritatẽ senatus, salutemq; populi R. uitæ suæ præposuerit, contraq; uim, grauitatemq; morbi contenderit, ut ad castra Antonij, quò senatus eum miserat, perueniret, isq;, cũ iam propè castra uenisset, ui morbi oppressus uitã amiserit in maximo Reip. munere, eiusq; mors consentanea uitæ fuerit sanctissime honestissiméq;

honestissimeq; actæ, in qua sæpe magno usui Reip. Ser. Sulpitius & priuatus, & in magistratibus fuerit; cum talis uir ob Remp. in Legatione mortem obierit, senatui placere, Ser. Sulpitio statuam pedestrem æneam in Rostris ex huius ordinis sententia statui, circumq; eam statuam locũ gladiatoribus, ludisq; liberos, posterosq; eius quaque uersus pedes quinque habere, quòd is ob Remp. mortem obierit, eamq; causam in basi inscribi: utiq; C. Pansa, A. Hircius Consules, alter, ambo 've, si eis uidebitur, Quæstoribus urbanis imperent, ut eam basim, statuamq; faciendam, & in Rostris statuendam locent; quantiq; locarint, tantam pecuniam redemptori soluendam, attribuendamq; curent: cumq; antea senatus auctoritatem in uirorum fortium funeribus ornamentisq; ostenderit, placere, eum quamamplissime supremo die suo efferri: & cum Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia Rufus ita de Rep. meritus sit, ut his ornamẽtis decorari debeat, senatũ censere, atque è Rep. existimare, Aediles curules edictum, quod de funeribus habeant, Ser. Sulpitij Q. F. Lemonia Rufi funeri mittere, utiq; locum sepulcro in cãpo Esquilino C. Pansa Consul, seu quo in loco uidetur, pedes triginta quoquo uersus assignet, quò Ser. Sulpitius inferatur. quod sepulcrum ipsius, liberorum, posterorumq; eius sit, uti quod optimo iure sepulcrum publice datum est.

Peregrinus Iustinus

IN M. ANTONIVM
PHILIPPICA DECIMA.
ORATIO LIII.

m Aximas tibi Pansa gratias omnes et habere, & agere debemus: qui, cũ hodierno die senatum te habiturum non arbitraremur; ut M. Bruti præstãtissimi ciuis literas accepisti, ne minimam quidem morã interposuisti, quin quãprimum maximo gaudio & gratulatione frueremur. cum factum gratum omnibus debet esse, tum uero oratio, qua recitatis literis usus es: declarasti enim uerum esse id, quod ego semper sensi, neminẽ alterius, qui suæ cõfideret, uirtuti inuidere. itaque mihi, qui plurimis officiis sum cum Bruto, et maxima familiaritate cõiunctus, minus multa de illo dicenda sunt: quas enim sententias mihi ipse sumpseram, eas præoccupauit oratio tua. sed mihi P. C. necessitatem attulit paulo plura dicendi sententia eius, qui rogatus est ante me: à quo ita sæpe dissentio, ut iam uerear, ne, id quod minime fieri debet, minuere amicitiam nostram uideatur perpetua dissensio. Quæ est enim ista tua ratio Calene, quæ mens, qui nunquam post Calendas Ian. idem senseris, quod is, qui te sententiã primũ rogat? cur nunquã tã frequens senatus fuit, quod unus aliquis tuã sententiã secutus sit? cur semper tui dissimiles defendis? cur, cum te et uita, et fortuna tua ad otiũ & ad dignitatẽ inuitet, ea probas, ea decernis, ea sentis, quæ sunt inimica & otio cõmuni, et dignitati tuæ? nam ut superiora omittam, hoc certe, quod mihi maximam admiratio=

nem mouet, nō tacebo. quod eſt tibi cum Brutis bellum ?
cur eos, quos omnes penè uenerari debemus, ſolus oppu=
gnas ? alterum circunſederi non moleſte fers, alterum
tua ſententia ſpoliat ijs copijs, quas ipſe ſuo labore, et pe
riculo ad Reip. non ad ſuū præſidium per ſe nullo adiu
uante cōfecit. quis eſt iſte tuus ſenſus, quæ cogitatio, Bru
tos ut non probes, Antonios probes ? quos omnes chariſſi
mos habent, tu oderis? quos acerbiſſime omnes oderunt,
tu cōſtantiſſime diligas ? ampliſſimæ tibi fortunæ ſunt,
ſummus honoris gradus, filius, ut et audio, et ſpero, na=
tus ad laudem: cui cū Reip. cauſa faueo, tum etiā tua.
quæro igitur, eum Bruti ne ſimilem malis, an Antonij ?
ac permitto, ut de tribus Antonijs eligas, quem uelis. D.
Brutus melior eſt, inquies. cur igitur nō ijs faues, eos lau
das, quorum ſimilem filium tuum eſſe uis ? ſimul enim
Reip. conſulis, et proponis illi exempla ad imitandū. hoc
uero Q. Fuſi copioſius ſine offenſione noſtræ amicitiæ,
ſic tecum, ut à te diſſentiens, ſenator quæro: ita enim di=
xiſti, & quidem de ſcripto: nam te inopia uerbi lapſum
putarem, niſi tuam in dicendo facultatem noſſem: lite=
ras Bruti recte & ordine ſcriptas uideri. quid eſt aliud,
librarium Bruti laudare, non Brutū ? uſum in Rep. Ca
lene magnum iam habere et debes, et potes : quando ita
decerni uidiſti ? aut quod S.C. huius generis, (ſunt enim
innumerabilia) bene ſcriptas literas, decretū à ſenatu ?
quod uerbum tibi nō excidit, ut ſæpe fit, fortuitu : ſcri=
ptum, meditatum, cogitatum attuliſti. hanc tibi conſue=
tudinem pleriſque in rebus bonis obtrectandi ſi quis de=
traxerit ; qui tibi uelit obtrectare, nō relinquetur. quā=
obrem collige te, placáq; animum aliquando, & mi=

tiga: audi uiros bonos, quibus uteris multum: loquere cum sapientissimo homine genero tuo sæpius, quàm tu ipse tecũ: tum denique amplissimi honoris nomen obtinebis. an uero hoc pro nihilo putas, in quo equidem pro amicitia tuam uicem dolere soleo, efferri hæc foras, et ad populi R. aures peruenire, ei, qui primus sententiã dixerit, neminem assensum? quod etiam hodie futurum arbitror. legiones abducis à Bruto: quas? nempe eas, quas ille ab Antonij scelere auertit, et ad Remp. sua auctoritate traduxit. rursus igitur uis nudatum illũ, atque solum à Rep. relegatũ uideri. uos autem P. C. si M. Brutũ deserueritis, et prodideritis, quem tandem ciuem unquã ornabitis? cui fauebitur? nisi forte eos, qui diadema imposuerint, conseruandos, eos, qui nomen Regis sustulerũt, deserendos putatis. ac de hac quidẽ diuina atque immortali laude Bruti silebo: quæ gratissima memoria omniũ ciuium inclusa, non dum publica auctoritate testata est. tantam ne patientiam, dij boni, tantam moderationem, tantam in iniuria tranquillitatem, & modestiam? qui cũ Prætor urbanus esset, urbe caruit, ius non dixit: cum omne ius populi R. recuperasset, cumq; concursu quotidiano bonorum omnium, qui admirabilis ad eum fieri solebat, præsidioq; Italiæ cunctæ septus posset esse, absens iudicio bonorũ defensus esse maluit, quã præsens manu: qui ne Apollinares quidem ludos pro sua populiq; R. dignitate apparatos præsens fecit, ne quam uiam patefaceret sceleratorũ hominũ audaciæ. quanquã qui unquam aut ludi, aut dies lætiores fuerunt, quàm cum in singulis uersibus populus R. maximo clamore et plausu Bruti memoriam prosequebatur? corpus aberat liberato-

ris: libertatis memoria aderat: in qua Bruti imago cerni uidebatur. at hunc his ipsis ludorum diebus uidebam in insula clarissimi adolescentis Luculli propinqui sui nihil nisi de pace & concordia ciuium cogitantem. eundẽ uidi postea Veliæ cedentẽ Italia, ne qua oriretur belli ciuilis causa propter se. ò spectaculum illud non modo hominibus, sed undis ipsis, & litoribus luctuosum, cedere è patria seruatorem eius, manere in patria proditores. Cassij classis paucis post diebus cõsequebatur: ut me puderet P. C. in eam urbem redire, ex qua illi abirent. sed, quo cõsilio redierim, initio audistis, post estis experti. expectatum igitur tempus à Bruto est. nam quoad uos omnia pati uidit, usus est ipse incredibili patiẽtia: posteaquã uos ad libertatẽ sensit erectos, præsidia uestræ libertati parauit. at cui pesti, quãtæq; restitit? si enim C. Antonius, quod animo intẽderat, perficere potuisset, (potuisset autem, nisi eius sceleri uirtus M. Bruti obstitisset) Macedoniam, Illyricum, Græciam perdidissemus: esset uel receptaculum pulso Antonio, uel agger oppugnãdæ Italiæ Græcia: quæ quidem nunc M. Bruti imperio, auctoritate, copijs non instructa solum, sed etiam ornata tendit dextram Italiæ, suumq; ei præsidiũ pollicetur. quod qui ab illo abducit, exercitum pulcherrimum, & præsidium firmissimum adimit Reip. equidem cupio hæc quamprimum Antonium audire, ut intelligat non D. Brutum, quem uallo circunsedet, sed se ipsum obsideri. tria tenet oppida toto in orbe terrarum: habet inimicissimam Galliã, eos etiam, quibus confidebat, alienissimos transpadanos: Italia omnis infesta est: exteræ nationes à prima ora Græciæ usque ad Aegyptum optimorũ &

fortissimorum ciuium imperijs, & præsidijs tenentur. erat ei spes una in C. Antonio: qui duorum fratrum ætatibus medius interiectus, uitijs cum utroq; certabat: qui, tanquam extruderetur à senatu in Macedoniam, et non contra prohiberetur proficisci, ita cucurrit. quæ tempestas, dij immortales, quæ flamma, quæ uastitas, quæ pestis Græciæ fuisset, nisi incredibilis ac diuina uirtus furentis hominis conatum atq; audaciã compressisset? quæ celeritas illa Bruti? quæ cura? quæ uirtus? etsi ne illa quidem Antonij celeritas cõtemnenda est. quem nisi in uia caducæ hæreditates retardassent, uolasse eũ, nõ iter fecisse diceres. alios ad negotium publicum ire cum cupimus, ui solemus extrudere: hunc retinentes exclusimus. at quid ei cum Apollonia? quid cum Dyrrhachio? quid cum Illyrico? quid cum P. Vatinij imperatoris exercitu? succedebat, ut ipse dicebat, Hortensio. certi fines Macedoniæ, certa conditio: certissimo modo erat etiam illius exercitus: cum Illyrico uero, & cum Vatinij legionibus quid erat Antonio? at ne Bruto quidem. id enim fortasse quispiam improbus dixerit. omnes legiones, omnes copiæ, quæ ubique sunt, populi R. sunt: neq; enim legiones, quæ Antonium reliquerunt, Antonij potius quàm Reip. fuisse dicuntur: omne enim exercitus et imperij ius amittit is, qui eo imperio & exercitu Remp. oppugnat. quod si ipsa Resp. iudicaret, aut si omne ius decretis eius statueretur: Antonio ne an Bruto legiones populi R. adiudicaret? alter aduolaret subito ad direptionem pestemq; sociorum, &, quacunque iret, omnia uastaret, diriperet, auferret, exercitu populi R. contra ipsum populum R. uteretur. alter uero eam sibi legem

statuerat, ut, quocunque uenisset, lux uenisse quædam et spes salutis uideretur. denique alter ad euertẽdam Rep. præsidia quærebat, alter ad conseruandam. nec uero nos hoc magis uidebamus, quàm ipsi milites: à quibus tanta in iudicando prudentia non erat postulanda. cum VII. cohortibus isse Apolloniam scribit Antonium. qui iam aut captus est, quod dij dent: aut certe homo uerecundus in Macedoniam non accedit, ne contra senatum fecisse uideatur. delectus habitus in Macedonia est summo Q. Hortensij studio & industria. cuius animum egregium, dignumq́; & ipso, & maioribus suis ex Bruti literis perspicere potuistis. legio, quam L. Piso ducebat Legatus Antonij, Ciceroni se filio meo tradidit. equitatus, qui in Syriam ducebatur bipartito, alter eum, à quo ducebatur, reliquit in Thessalia, seseq́; ad Brutum cõtulit; alterum in Macedonia Cn. Domitius, adolescens summa uirtute et constantia, ab Legato Syriaco abduxit. P. autem Vatinius, qui et antea iure laudatus à nobis, et hoc tempore merito laudandus est, aperuit Dyrrhachij portas Bruto, et exercitum tradidit. tenet igitur populus R. Macedoniã, tenet Illyricum, tuetur Græciã: nostræ sunt legiones, nostra leuis armatura, noster equitatus, maximeq́; noster est Brutus, semperq́; noster, cũ sua excellentissima uirtute Reip. natus, tum fato quodã paterni materniq́; generis, et nominis. ab hoc igitur quisquã bellum timet, qui, antequã nos id coacti suscepimus, in pace iacere, quàm in bello uigere maluit? quanquã ille quidẽ nũquam iacuit, nec hoc cadere uerbum in tantam uirtutis præstantiam potest: erat enim in desiderio ciuitatis, in ore, in sermone omniũ: tantum autem aberat à bello, ut,

cũ cupiditate libertatis Italia arderet, defuerit ciuiũ studijs potius, quàm eos in armorum discrimen adduceret: itaque illi ipsi, si qui sunt, qui tarditatem Bruti reprehendant, tamen ijdem moderationem, patientiamq; mirantur. sed iam uideo, quid loquantur: neq; enim id occulte faciunt. timere se dicunt, quo modo ferant ueterani, exercitum Brutũ habere. quasi uero quidquã intersit inter A. Hircij, C. Pansæ, D. Bruti, C. Cæsaris, et hũc exercitum M. Bruti. nã si quatuor exercitus ij, de quibus dixi, propterea laudantur, quòd pro populi R. libertate arma ceperũt: quid est, cur M. Bruti exercitus non in eadẽ causa reponatur? at enim ueteranis suspectũ est nomen M. Bruti magis, quàm Decimi. equidem nõ arbitror. etsi est enim Brutorũ cõmune factũ, et laudis societas æqua: D. tamen Bruto iratiores ij, qui id factum dolebãt, quo minus ab illo rem illam dicebant fieri decuisse. quid ergo nunc agunt tot exercitus, nisi ut obsidione D. Brutus liberetur? qui autem hos exercitus ducũt? ij credo, qui Cæsaris res acta euerti, qui causam ueteranorum prodi uolunt. si ipse uiueret Cæsar, acrius credo acta sua defenderet, quàm uir fortissimus defendit Hircius: aut amicior causæ quisquam inueniri potest, quàm filius. at eorum alter non dum ex longinquitate grauissimi morbi recreatus, quidquid habuit uirium, id in eorum libertatem defendendam contulit, quorum uotis iudicauit se à morte reuocatũ: alter uirtutis robore firmior, quàm ætatis, cum istis ipsis ueteranis ad D. Brutũ liberandũ profectus est. igitur illi certissimi, ijdemq; acerrimi Cæsaris actorũ patroni pro D. Bruti salute bellum gerũt. quos ueterani sequuntur: de libertate enim populi R. nõ de suis

cõmodis armis decernendũ uidẽt. quid est igitur, cur iis, qui D. Brutum omnibus copiis conseruatum uelint, M. Bruti sit suspectus exercitus? an uero, si quid esset, quod M. Bruto timendũ uideretur, Pansa id nõ uideret? aut, si uideret, non laboraret? quis aut sapientior ad coniectu ram rerum futurarum, aut ad propulsandum metum diligentior? atqui huius animũ erga M. Brutum studiumq; uidistis. præcepit oratione sua, quid decernere nos de Bruto, quid sentire oporteret: tantumq; abfuit ut periculosum Reip. M. Bruti putaret exercitum, ut in eo firmissimum Reip. præsidium & grauissimum poneret. scilicet hæc Pãsa aut nõ uidet (hebeti enim ingenio est) aut negligit: quæ enim Cæsar egit, ea rata esse nõ curat: de quibus confirmandis & sanciendis legem comitiis centu riatis ex auctoritate nostra laturus est. desinãt igitur aut ii, qui non timent, simulare se timere, se prospicere Reip. aut ii, qui omnia uerentur, nimium esse timidi; ne illorum simulatio, horũ sit ignauia. quæ, malum, est ista ratio, semper optimis causis ueteranorum nomen opponere? quorum etiam si amplecterer uirtutem, ut facio: tamen, si essent arrogantes, nõ possem ferre fastidium. an nos conantes seruitutis uincula rumpere impediet si quis ueteranos id nolle dixerit? non sunt enim credo innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiant: nemo est, præter ueteranos milites, uir, qui ad seruitutem propulsandam ingenuo dolore excitetur. potest igitur stare Resp. freta ueteranis sine magno subsidio iuuentu tis? quos quidem libertatis adiutores complecti debetis, seruitutis actores sequi non debetis. postremo (erumpat enim aliquando uera & me digna uox) si ueteranorũ

nutu mentes huius ordinis gubernantur, omniáq; ad eo
rum uoluntatem dicta factáq; noſtra referuntur: optã
da mors eſt, quæ ciuibus R. ſemper fuit ſeruitute potior:
omnis eſt enim miſera ſeruitus: ſed fuerit quædam neceſ
ſaria: ecquodnam principium putatis libertatis capeſſen
dæ? an cum illum neceſſariũ, et fatalem penè caſum nõ
tulerimus, hunc feremus uoluntarium? tota Italia deſide
rio libertatis exarſit: ſeruire diutius non poteſt ciuitas: ſe
rius populo R: hunc ueſtitum atq; arma dedimus, quàm
ab eo flagitati ſumus: magna nos quidem ſpe, & propè
explorata, libertatis cauſam ſuſcepimus. ſed ut concedã
incertos exitus eſſe belli, martemq; cõmunem: tamen pro
libertate, uitæ periculo decernendum eſt: non enim in ſpi
ritu uita eſt, ſed ea nulla eſt omnino ſeruienti. omnes na
tiones ſeruitutem ferre poſſunt, noſtra ciuitas non po=
teſt, nec ullam aliam ob cauſam, niſi quòd illæ laborem
doloremq; fugiunt; quibus ut careãt, omnia perpeti poſ=
ſunt: nos ita à maioribus inſtituti, atq; imbuti ſumus, ut
omnia conſilia atq; facta ad uirtutem & dignitatẽ re=
feramus. ita præclara eſt recuperatio libertatis, ut ne
mors quidem ſit in repetenda libertate fugienda. quòd ſi
immortalitas conſequeretur præſentis periculi fugã: non
tamen eo magis ea fugienda uideretur; quòd diuturni=
or eſſet ſeruitus. cum uero dies, & noctes omnia nos un
dique fata circunſtẽt, non eſt ueſtri, nominiſq; Romani
dubitare, eum ſpiritum, quem naturæ quis debeat, pa=
triæ reddere. concurritur undique ad commune incen=
dium reſtinguendum: ueteraniq; primi Cæſaris auctori
tatem ſecuti, conatum Antonij repulerunt: poſt eiuſdem
furorem Martia legio fregit, quarta afflixit. ſic à ſuis le

gionibus condemnatus irrupit in Galliam, quam sibi armis animisq; infestā inimicamq; cognouit. hunc A. Hirtij, C. Cæsaris exercitus insecuti sunt: post Pāsæ delectus urbem totamq; Italiam erexit. unus est omnium hostis. quanquam habet secum L. fratrem, charissimū populo R. ciuem, cuius desiderium ciuitas ferre diutius non potest. quid illa tetrius belua? quid immanius? qui ob eā causam natus uidetur, ne omnium mortalium turpissimus esset Antonius. est unà Trebellius, qui iam cū tabulis nouis redit in gratiam: T. Plancus, cæteri pares, qui id pugnant, id agunt, ut contra Rēp. restituti esse uideantur: solicitant homines imperitos Saxa, Capho, ipsi rustici, atque agrestes, qui hāc Rēp. nec uiderunt unquā, nec uidere constitutam uolunt, qui nō Cæsaris, sed Antonij acta defendunt, quos auertit agri Campani infinita possessio: cuius eos non pudere miror, cum uideant se mimos, & mimas habere uicinos. ad has pestes opprimēdas, quid est, cur moleste feramus, quòd M. Bruti accessit exercitus? immoderati credo hominis, & turbulēti: uide, ne nimiū penè patiētis: etsi in illius uiri cōsilijs, atq; factis nihil nec nimiū, nec parum fuit unquā. omnis uoluntas M. Bruti P. C. omnis cogitatio, tota mens auctoritatem senatus, libertatē populi R. intuetur, hæc habet proposita, hæc tueri uult: tentauit, quid patientia proficere posset: nihil cū proficeret, contra uim experiendum putauit. cui quidem P. C. uos idem tribuere hoc tempore debetis, quod ad XIII. Cal. Ian. D. Bruto, & C. Cæsari me auctore tribuistis: quorū priuatum de Rep. cōsilium & factum auctoritate uestra est cōprobatum, atq; laudatū: quod idē in M. Bruto facere debetis, à quo insperatum, et repēti=

mum Reip. præsidium legionum, equitatus, auxiliorum magnæ & firmæ copiæ comparatæ sunt: adiungẽdusq; est Hortensius: qui cum Macedoniam obtineat, adiutorẽ se Bruto ad comparandum exercitum fidelissimum & cõstãtissimum præbuit. nam de M. Apuleio separatim censeo referendum: cui testis est per literas Brutus, eum principem fuisse ad conatum exercitus comparãdi. quæ cum ita sint: quòd C. Pansa Cos. uerba fecit de literis, quæ à Q. Cæpione Bruto Procos. allatæ, & huic ordini recitatæ sunt; de ea re ita censeo: cum Q. Cæpionis Bruti Procos. opera, consilio, industria, et uirtute, difficillimo Reip. tempore prouincia Macedonia, Illyricum, cuncta Græcia, legiones, exercitus, equitatus in Consulum, senatus, populiq; R. potestate sint; id Q. Cæpionem Brutum Procos. bene, & è Rep. & sua maiorumq; suorum dignitate, cõsuetudineq; Reip. bene gerẽdæ fecisse, eamq; rem senatui populoq; R. gratam esse, & fore; utiq; Q. Cæpio Brutus Procos. prouinciam Macedoniã, Illyricũ, totamq; Græciam tueatur, defendat, custodiat, incolumemq; conseruet, eiq; exercitui, quem ipse constituit, cõparauit, præsit, pecuniaq; ad rem militarem, si qua opus sit, quæ publica sit, & exigi possit, utatur, exigatq;, à quibus uideatur ad rem militarem mutuam sumat, frumẽtum imperet, operamq; det, ut cum suis copijs quãproxime Italiã sit: cumq; ex literis Q. Cæpionis Bruti Procos. intellectum sit, Q. Hortensij Procos. opera & uirtute uehementer Remp. adiutam, omniaq; eius consilia cum consilijs Q. Cæpionis Bruti Procos. coniuncta fuisse, eamq; rem magno usui Reip. fuisse; Q. Hortensium Procos. recte & ordine exq; Rep. fecisse; sena=

tuiq; placere, Q. Hortensium Procos. cum Q. Cæpione Procos. et Legatis suis Macedoniam prouinciam obtinere, quoad ei ex S.C. successum sit.

Peregrinus Iustius

IN M. ANTONIVM
PHILIPPICA VNDECIMA.
ORATIO LIIII.

m

Agno in dolore ſum P.C. uel mœrore potius, quem ex crudeli, & miſerabili morte C. Trebonij, optimi ciuis, moderatiſſimiq; hominis accepimus. ineſt tamen aliquid, quod Reip. profuturū putem: perſpeximus enim, quanta in his, qui contra patriā ſcelerata arma ceperunt, ineſſet immanitas: nam duo hæc capita nata ſunt poſt homines natos teterrima, & ſpurciſſima, Dolabella, & Antonius: quorum alter effecit, quod optabat; de altero patefactum eſt, quid cogitaret. L. Cinna crudelis: C. Marius in iracundia perſeuerans: L. Sylla uehemens: neque ullius horū in ulciſcendo acerbitas progreſſa ultra mortem eſt: quæ tamen pœna in ciues nimis crudelis putabatur. ecce tibi geminum in ſcelere par, inuſitatum, inauditum, ferum, barbarum. itaque quorum ſummum quondam inter ipſos odium, bellumq; meminiſtis, eoſdem poſtea ſingulari inter ſe conſenſu, & amore deuinxit impuriſſimæ naturæ, & turpiſſimæ uitæ ſimilitudo. ergo id, quod fecit Dolabella in quo potuit, multis idem minatur Antonius. ſed ille cum procul abeſſet à Cōſulibus, exercitibusq; noſtris, nec dum ſenatum cum populo R. conſpiraſſe ſenſiſſet; fretus Antonij copijs ea ſcelera ſuſcepit, quæ Romæ iam ſuſcepta arbitrabatur à ſocio furoris ſui. quid ergo hūc aliud moliri, quid optare cenſetis? aut quā omnino cauſam eſſe belli? omnes, qui libere de Rep. ſenſimus, qui dignas nobis

ſententias diximus, qui populũ R. liberũ eſſe uoluimus, ſtatuit ille quidem nõ inimicos, ſed hoſtes: maiora in nos, quã in hoſtem, ſupplicia meditatur: mortem naturæ pœnã putat eſſe, iracundiæ tormenta atque cruciatũ. qualis igitur hoſtis habendus eſt is, à quo uictore ſi cruciatus abſit, mors in beneficij parte numeretur? quamobrem P. C. quanquam hortatore non egetis, (ipſi enim ueſtra ſponte exarſiſtis ad libertatis recuperandæ cupiditatem) tamen eo maiore animo ſtudioq; libertatẽ defendite, quo maiora propoſita uictis ſupplicia ſeruitutis uidetis. in Galliã inuaſit Antonius, in Aſiam Dolabella, in alienã uterque prouinciã. alteri ſe Brutus obiecit, impetumq; furentis, atque omnia diuexare ac diripere cupientis uitæ ſuæ periculo colligauit, à progreſſu arcuit, à reditu refrenauit: obſideri ſe paſſus, ex utraque parte conſtrinxit Antonium. alter in Aſiam irrupit curſim, ut in Syriam patebat uia certa, neque longa. quid opus fuit, cũ legione, præmiſſo Marſo neſcio quo Octauio, ſcelerato latrone atque egente, qui popularetur agros, uexaret urbes, nõ ad ſpem conſtituendæ rei familiaris, quã tenere eum poſſe negant qui norunt, (mihi enim hic ſenator ignotus eſt) ſed ad præſentem paſtum mendicitatis ſuæ? conſecutus eſt Dolabella nulla ſuſpicione belli: quis enim id putaret? ſecutæ collocutiones familiariſſimæ cũ Trebonio, cõplexusq; ſummæ beniuolẽtiæ falſi indices extiterũt in amore ſimulato: dextræ, quæ fidei teſtes eſſe ſolebant, perfidia ſunt & ſcelere uiolatæ: nocturnus introitus Smyrnã quaſi in hoſtium urbem, quæ eſt fideliſſimorum antiquiſſimorumq; ſociorum: oppreſſus Trebonius; ſi ut ab eo, qui aperte hoſtis eſſet, incautus; ſi ut ab eo, qui

ciuis etiam tum ſpeciem haberet, miſer. ex quo nimirum documentum nos capere fortuna uoluit, quid eſſet uictis extimeſcendum. conſularem hominem conſulari imperio prouinciam Aſiam obtinentem Samario exuli tradidit: interficere ſtatim captum noluit, ne nimis credo in uictorijs liberalis uideretur: cum uerborum contumelijs optimum uirũ inceſto ore laceraſſet, tum uerberibus ac tormentis quæſtionem habuit pecuniæ publicæ, idq́; per biduum: poſt à ceruicibus caput abſcidit, idq́; fixum geſtari iuſſit in pilo: reliquũ corpus tractum, atque laceratũ abiecit in mare. cum hoc hoſte bellandum eſt, cuius teterrima crudelitate omnis barbaria ſuperata eſt. quid loquar de cæde ciuiũ R.? de direptione fanorum? quis eſt, qui pro rerũ atrocitate deplorare tãtas calamitates queat: et nunc tota Aſia uagatur, uolitat ut Rex, nos alio bello detineri putat. quaſi uero non unum idemq́; bellũ ſit contra hoc iugum impiorum nefarium. imaginem Antonij crudelitatis in Dolabella cernitis. ex hoc illa effecta eſt: ab hoc illa Dolabellæ ſcelerum præcepta ſunt tradita. nunc leniorem, quàm in Aſia Dolabella fuit, in Italia, ſi liceat, fore putatis Antoniũ? mihi quidẽ et ille perueniſſe uidetur, quoad progredi potuerit feri hominis amentia: neque Antonius ullius ſupplicij adhibendi, ſi poteſtatem habeat, ullam partem eſt relicturus. ponite igitur ante oculos P. C. miſeram quidem illam, & flebilem ſpeciem, ſed ad incitandos animos ueſtros neceſſariam, nocturnum impetum in urbem Aſiæ clariſſimam, irruptionem armatorũ in Trebonij domum, cum ille miſer prius latronum gladios uideret, quàm, quæ res eſſet, audiſſet; furentis introitũ Dolabellæ, uocem im

purã,atque os illud infame ; uincula,uerbera,eculeum, carnificem,tortoremq́; Samarium, quæ tulisse illum fortiter et patienter ferunt . magna laus,meoq́; iudicio omnium maxima: est enim sapiẽtis,quidquid homini accidere possit,id præmeditari ferendũ modice esse, si euenerit . maioris est omnino consilij, prouidere,ne quid tale accidat : sed animi nõ minoris,fortiter ferre, si euenerit. ac Dolabella quidem tam fuit immemor humanitatis,quanquã eius nunquã particeps fuerit,ut suã insatiabilem crudelitatẽ exercuerit nõ solũ in uiuo , sed etiã in mortuo,ac in eius corpore lacerando atque uexando,cũ animũ satiare nõ posset,oculos pauerit suos. ò multo miserior Dolabella,quã ille,quẽ tu miserrimũ esse uoluisti. dolores Trebonius pertulit magnos : multi ex morbi grauitate maiores,quos tamen non miseros,sed laboriosos dicere solemus. longus fuit dolor bidui : at compluribus hominibus annorũ sæpe multorũ . nec uero grauiora sunt carnificũ tormenta, quã interdum cruciamenta morborum. alia sunt,alia,inquam , ò perditissimi homines et amentissimi multo miseriora : nã quo maior uis est animi,quã corporis,hoc sunt grauiora ea,quæ concipiuntur animo,quàm illa, quæ corpore. miserior igitur, qui suscipit in se scelus ; quàm is , qui alterius facinus subire cogitur . cruciatus est à Dolabella Trebonius : & quidem à Carthaginensibus Regulus . in qua re cum crudelissimi Pœni iudicati sint in hoste, quid in ciue Dolabella iudicandus est ? an uero hoc conferendum est? an dubitandum,uter miserior ; is ne,cuius mortem senatus populusq́; R. ulciscetur ; an is,qui cuncti senatus sententia hostis est iudicatus ? nam cæteris quidem uitæ parti

bus, quis est, qui possit sine Trebonij maxima contumelia conferre uitā Trebonij cum Dolabella? alterius consilium, ingenium, humanitatem, innocentiā, magnitudinem animi in patria liberanda quis ignorat? alteri à puero pro delicijs crudelitas fuit. deinde ea libidinū turpitudo, ut in hoc sit semper lætatus, quòd ea faceret, quæ sibi obijci ne ab inimico quidem possent uerecūdo. et hic, dij immortales, aliquando fuit meus amicus: occulta enim erant uitia nō inquirenti. neque nunc fortasse alienus ab eo essem, nisi ille uobis, nisi mœnibus patriæ, nisi huic urbi, nisi dijs penatibus, nisi aris, et focis omniū nostrū, nisi denique naturæ, et humanitati inuētus esset inimicus. à quo admoniti, diligentius et uigilantius caueamus Antoniū. etenim Dolabella nō ita multos secū habuit notos, ac insignes latrones: at uidetis, quos, et quàm multos habeat Antonius: primum L. fratrem, quam facem dij immortales? quod facinus? quod scelus? quem gurgitem? quā uoraginem? quid eum nō sorbere animo, quid non haurire cogitatione, cuius sanguinem non bibere censetis? in cuius possessiones atque fortunas non impudentissimos oculos spe et mente defigere? quid Censorinum? qui se uerbo Prætorem esse urbanū cupere dicebat, re certe noluit. quid Bestiam? qui se Consulatum in Bruti locum petere profitetur. atque hoc quidem detestabile omen auertat Iupiter. quā absurdum autem, qui Prætor fieri non potuerit, eum petere Consulatum? nisi forte damnationē pro Prætura putat. alter Cæsar Vopiscus, ille homo summo ingenio, summa potentia, qui ex Aedilitate ad Consulatum, soluatur legibus. quanquam leges eū nō tenent, credo dignitate, at hic me defendente

quinquies absolutus est. sexta palma urbana etiã in gladiatore difficilis. sed hæc iudicũ culpa, non mea est. ego defendi fide optima: illi debuerunt clarissimũ, & præstantissimum senatorem in ciuitate retinere. qui tamen nũc nihil aliud agere uidetur, nisi ut intelligamus illos iudices, quorũ res iudicatas irritas fecimus, bene, et è Rep. iudicauisse. neque hoc in hoc uno est. sunt alij in eisdem castris honeste condemnati, turpiter restituti. quod horũ consiliũ, qui omnibus bonis hostes sunt, nisi crudelissimũ putatis fore? accedit Saxa nescio quis: quem nobis Cæsar ex ultima Celtiberia Tribunum pl. dedit; castrorũ antea metator, nunc, ut sperat, urbis: à qua cum sit alienus, suo capiti saluis nobis ominetur. cum hoc ueteranus Capho: quo neminem ueterani peius oderunt. his, quasi præter dotem, quã in ciuilibus malis acceperant, agrum Campanũ est largitus Antonius, ut haberent reliquorũ nutriculas prædiorum. quibus utinã contenti essent: ferremus: etsi tolerabile non erat: sed quiduis patiendum fuit, ut hoc teterrimũ bellum non haberemus. quid illa castrorum M. Antonij lumina, non ne ante oculos proponitis? primum duos collegas Antoniorum, & Dolabellæ, Nuculam, & Lentonem, Italiæ diuisores lege ea, quam senatus per uim latam iudicauit. quorum alter commentatus est mimos, alter egit tragœdiam. quid dicam de Apulo Domitio? cuius bona modo proscripta uidimus: tanta procuratorum est negligentia. at hic nuper sororis filio infudit uenenũ, non dedit. sed non possunt non prodige uiuere, qui nostra bona sperant, cum effundunt sua. uidete etiam P. Decij auctionem clarissimi uiri: qui maiorum suorum exempla persequens,

pro alieno ſe ære deuouit emptori. hominem ridiculum, qui ſe exire ære alieno putaret poſſe, cum uenderet aliena. nam quid ego de Trebellio dicam? quem ultæ uidentur furiæ debitorum: uindicis enim tabularum nouarũ nouam tabulam uidimus. quid de Planco? quem præſtantiſſimus ciuis Aquila Potentia expulit, & quidem crure fracto. quod utinam ante illi accidiſſet, ne huc redire potuiſſet. lumen & decus illius exercitus penè præterij, Caninium Cimbrum Lyſidici filium, Lyſidicum ipſum græco uerbo, qui omnia iura diſſoluit: niſi forte iure germanum Cimber occidit. cum hanc, et huius generis copiam tantam habeat Antonius, quod ſcelus omittet, cum Dolabella tantis ſe obſtrinxerit parricidijs nequaquam pari latronum manu et copia? quapropter ut inuitus ſæpe diſſenſi à Q. Fuſio, ita ſum eius ſententiæ libenter aſſenſus. ex quo iudicare debetis, me non cũ homine ſolere, ſed cum cauſa diſſidere. itaque non aſſentior ſolum, ſed etiam gratias ago Q. Fuſio: dixit enim ſeueram, grauem, Rep. dignam ſententiam: iudicauit hoſtem Dolabellam: bona eius cenſuit publice poſſidenda. quò cum addi nihil poſſet, (quid enim atrocius potuit, quid ſeuerius decernere?) dixit tamẽ, ſi quis eorum, qui poſt ſe rogati eſſent, grauiorem ſententiam dixiſſet, in eam ſe iturum. quam ſeueritatem quis poteſt non laudare? nunc quoniam iudicatus eſt hoſtis Dolabella, bello eſt perſequendus: neque enim quieſcet: habet legionem: habet fugitiuos: habet ſceleratam impiorum manum: eſt ipſe confidens, impotens, gladiatorio generi mortis addictus. quamobrem quoniam cum Dolabella heſterno die hoſte decreto bellum gerendum eſt, impe=

rator est deligendus. duæ dictæ sunt sententiæ: quarum neutram probo: alteram, quia semper, nisi cum est necesse, periculosam arbitror: alteram, quia alienam his temporibus existimo: nam extraordinarium semper imperiũ populare atque uentosum est, minime uestræ grauitatis, minime huius ordinis. bello Antiochi magno, & graui, cum L. Scipioni Publij filio obuenisset Asia, parumq; in eo putaretur esse animi, parum roboris, senatusq; ad collegam eius C. Lælium huius sapientis patrem negotium deferret: surrexit P. Africanus frater maior L. Scipionis, & illam ignominiam familiæ deprecatus est, dixitq;, & in fratre suo summam uirtutem esse, summumq; consilium, neq; se ei Legatum id ætatis ijsq; rebus gestis defuturum. quod cum ab eo esset dictum, nihil est de Scipionis prouincia cõmutatum, nec plus extraordinarium imperium ad id bellum quæsitum, quàm duobus antea maximis Punicis bellis, quæ à Consulibus, aut à Dictatoribus gesta sunt; aut quàm Pyrrhi, quàm Philippi, quàm post Achaico bello, quàm Punico tertio: ad quod populus R. ita sibi ipse delegit idoneũ ducẽ P. Scipionem, ut eum tamen bellum gerere Cõsulem uellet. cùm Aristonico bellum gerendum fuit L. Valerio, P. Licinio Coss. rogatus populus, quem id bellum gerere placeret: Crassus Consul Pontifex maximus Flacco collegæ flamini Martiali mulctam dixit, si à sacris discessisset. quam mulctam populus remisit, Pontifici tamen flaminem parere iussit. sed ne tum quidem populus R. ad priuatũ detulit bellũ. quanquã erat Africanus, qui anno ante de Numantinis triumphauerat: qui cum longe omnes belli gloria & uirtute superaret, duas tantum

tribus tulit: ita populus R. Consuli potius Crasso, quàm priuato Africano bellum gerendum dedit. De Cn. Pompeij imperijs summi uiri, atque omniũ principis, Tribuni pl. turbulenti tulerunt: nam Sertorianum bellũ à senatu priuato datũ est, quia Consules recusabant, cũ L. Philippus pro Consulibus se eũ mittere dixit, non pro Consule. quæ igitur hæc comitia? aut quã ambitionem constantissimus & grauissimus ciuis L. Cæsar in senatũ introduxit? clarissimo uiro atque innocentissimo decreuit imperium, priuato tamen. in quo maximum nobis onus imposuit. assensero: ambitionem induxero in curiã. negauero: uidebor suffragio meo, tãquã comitijs, honorem homini amicissimo denegauisse. quòd si comitia placet in senatu habere, petamus, ambiamus, modo tabella detur nobis, sicut populo data est. cur comitijs Cæsar? ita, ut aut præstãtissimus uir, si tibi nõ sit assensum, repulsã tulisse uideatur; aut unusquisque nostrũ præteritus, si, cũ pari dignitate simus, eodem honore digni non putemur. at enim (nam id exaudio) C. Cæsari adolescenti imperium extraordinariũ mea sententia dedi. ille enim mihi præsidiũ extraordinarium dederat. cum dico mihi, senatui dico, populoq; R. à quo Resp. præsidiũ ne cogitatum quidem tantum haberet, ut sine eo salua esse non posset; huic extraordinarium imperium non darem? aut exercitus adimendus, aut imperium dandum fuit. quæ est enim ratio? aut qui potest fieri, ut sine imperio teneatur exercitus? non igitur, quod ereptum non est, est id existimandum esse datum. eripuissetis C. Cæsari P. C. imperium, nisi dedissetis. milites ueterani, qui illius auctoritatem, imperium, nomen secuti pro Rep. arma ceperant,

uolebant sibi ab illo imperari : legio Martia, & quarta ita se cōtulerat ad auctoritatem senatus, populiq; R. dignitatem, ut eū deposcerent imperatorem, & ducem. Cæsari bellum necessitas, fasces senatus dedit. otioso uero, nihil agenti, priuato, obsecro te L. Cæsar, (cum peritissimo homine mihi res est) quando imperium senatus dedit? sed de hoc quidem hactenus, ne refragari homini amicissimo, ac de me optime merito uidear : etsi quis potest refragari non modo non petenti, uerum etiā recusanti? Illa uero P.C. aliena Consulum dignitate, aliena temporum grauitate sententia est, ut Consules Dolabellæ persequendi causa Asiam & Syriam sortiantur. dicam, cur inutile Reip. sed prius, quàm turpe Consulibus sit, uidete. Cum Consul designatus obsideatur, in eoq; liberando salus sit posita Reip; cumq; à Rep. pestiferi ciues, parricidæq; desciuerint; cumq; id bellum geramus, quo bello de dignitate, de libertate, de uita decernamus, et, si in potestatem quis Antonij uenerit, proposita sint tormenta atq; cruciatus; cumq; harum rerum omnium decertatio Consulibus optimis & fortissimis commissa & cōmendata sit: Asiæ & Syriæ mentio fiet? ut aut suspicioni crimen, aut inuidiæ materiam dedisse uideamur. at uero ita decernunt, ut liberato Bruto. id enim restabat, ut relicto, deserto, prodito. ego uero mentionem omnino prouinciarum factam dico alienissimo tempore. quamuis enim intentus animus tuus sit C. Pansa, sicut est, ad fortissimum uirum, & omnium clarissimum liberandum: tamen rerum natura cogit te necessario referre animum aliquādo ad Dolabellam persequendum, & partem aliquam in Asiam,

& Syriam deriuare curæ, & cogitationis tuæ. si autem fieri posset, uel plures te animos habere uellem, quos omnes ad Mutinam intenderes.. quod quoniam fieri non potest, istoc animo, quem habes præstãtissimũ, atque optimum, nihil uolumus nisi de Bruto cogitare. facis tu id quidem, & eò maxime incumbis: duas tamen res, magnas præsertim, non modo agere uno tempore, sed ne cogitãdo quidem explicare quisquam potest. incitare & inflammare tuũ istuc præstantissimum studium, non ad aliam ulla ex parte curã transferre debemus. adde istuc sermones hominum, adde suspiciones, adde inuidiam: imitare me, quem tu semper laudasti, qui instructam, ornatamq; à senatu prouinciam deposui, ut incendium patriæ omissa omni cogitatione restinguerẽ. nemo erit, præter unum me, quicum profecto, si quid interesse putasses tua, pro summa familiaritate nostra cõmunicauisses, qui credat te inuito prouinciam tibi esse decretam. hanc quæso pro tua singulari sapientia reprime famã; atq; effice, ne id, quod non curas, cupere uideare. quod quidem uehementius eo tibi laborandum est, quia in eandem cadere suspicionem collega uir clarissimus non potest: nihil horum scit: nihil suspicatur: bellum gerit: in acie stat: de sanguine, & de spiritu decertat: ante prouinciã sibi decretã audiet, quàm potuerit tẽpus ei rei datum suspicari. uereor, ne exercitus quoq; nostri, qui non delectus necessitate, sed uoluntarijs studijs se ad Remp. contulerũt, tardentur animis, si quidquã aliud nobis, nisi de instanti bello, cogitatũ putabũt. quòd si prouinciæ Cõsulibus expetẽdæ uidentur, sicut sæpe multis clarissimis uiris expetitæ sunt: reddite prius nobis Brutũ, lumen, &

decus ciuitatis; qui ita conseruandus est, ut id signum, quod de cœlo delapsum Vestæ custodijs continetur; quo saluo, salui sumus futuri: tũc in cœlum uos, si fieri poterit, humeris nostris tollemus: prouincias certe dignissimas uobis deligemus. nũc, quod agitur, agamus: agitur autem, liberi'ne uiuamus, an mortem obeamus: quæ certe seruituti anteponẽda est. quid, si etiam affert tarditatem ista sententia ad Dolabellam persequendum? quãdo enim ueniet Consul? an id expectamus, quo ne uestigiũ quidem Asiæ ciuitatum, atque urbium relinquatur? at mittent aliquem de suo numero. ualde mihi probari potest, qui paulo ante clarissimo uiro priuato imperium extra ordinem non dedi. at hominem dignum mittent. nũ P. Seruilio digniorem? at eum quidem ciuitas nõ habet. quod ergo ipse nemini putat dãdum ne à senatu quidẽ, id ego unius iudicio delatũ comprobem? expedito nobis homine, & parato P. C. opus est, & eo, qui imperium legitimum habeat, qui præterea auctoritatem, nomen, exercitum, perspectum animum in Rep. liberanda. quis igitur is est? aut M. Brutus, aut C. Cassius, aut uterque.
* decernerem planè, sicut multa, Consulem alterum, ambos'ue, ni Brutum colligassemus in Græcia, & eius auxiliũ ad Italiam uergere, quàm ad Asiã maluissemus: non ut eò ex acie respectum haberemus, sed ut ipsa acies subsidium haberet etiam transmarinum. præterea P. C. M. Brutũ retinet etiam nũc C. Antonius: qui tenet Apolloniam magnam urbem, & grauẽ: tenet opinor Byllidem: tenet Amantiam: instat Epiro: urget Illyricum: habet aliquot cohortes: habet equitatum. hinc si Brutus erit traductus ad aliud bellum, Græciam certe amiseri-

mus. est autem etiam de Brundusio, atque illa ora Italiæ prouidendum. quanquam miror tãdiu morari Antonium: solet enim accipere ipse manicas, nec diutius obsidionis metũ sustinere. quòd si confecerit Brutus, et intellexerit plus se Reip. profuturum, si Dolabellam persequatur, quàm si in Græcia maneat: aget ipse per sese, ut adhuc quoque fecit; neq; in tot incendijs, quibus cõfestim succurrendũ est, expectabit senatũ: nam & Brutus & Cassius multis iam in rebus ipse sibi senatus fuit: necesse est enim, in tanta cõuersione, & perturbatione omnium rerũ, temporibus potius parere, quàm moribus: nec enim nunc primum aut Brutus, aut Cassius salutem libertatemq; patriæ legem sanctissimam, & morem optimum iudicauit. itaque, si ad nos nihil referretur de Dolabella persequendo, tamen ego pro decreto putarem, cum essent tales uirtute, auctoritate, nobilitate summi uiri, quorum alterius iã notus nobis est exercitus, alterius auditus. non igitur Brutus expectauit decreta nostra, cum studia nosset: neq;.n. est in prouinciam suam Cretam profectus: in Macedoniam alienã aduolauit: omnia sua putauit, quæ uos uestra esse uelletis: legiones conscripsit nouas, excepit ueteres: equitatum ad se abduxit Dolabellæ, atq; eũ nondum tanto parricidio oblitum, hostem sua sententia iudicauit: nã ni ita esset, quo iure equitatũ à Consule abduceret? quid? C. Cassius, pari magnitudine animi et cõsilij præditus, nõ ne eo ex Italia consilio profectus est, ut prohiberet Syria Dolabellã? qua lege? quo iure? eo, quod Iupiter ipse sanxit; ut omnia, quæ Reip. salutaria essent, legitima et iusta haberentur: est.n. lex nihil aliud, nisi recta, & à numine deorũ tracta ratio, imperans honesta,

prohibens contraria. huic igitur legi paruit Caſſius, cum eſt in Syriam profectus, alienam prouinciam, ſi homines legibus ſcriptis uterentur; his uero oppreſſis, ſuam lege naturæ. ſed ut ea ueſtra quoq; auctoritate firmetur; cenſeo; Cū P. Dolabella, quiq; eius crudeliſſimi, & teterrimi facinoris miniſtri, ſocij, adiutores fuerunt, hoſtes populi R. à ſenatu iudicati ſint; cumq; ſenatus P. Dolabellā bello perſequendū cenſuerit; ut is, qui omnia deorū, hominūq; iura nouo, inaudito, inexpiabili ſcelere polluerit, nefarioq; patriæ ſe parricidio obſtrinxerit, pœnas dijs hominibusq; meritas, debitasq; perſoluat, ſenatui placere, C. Caſſium Procos. prouinciam Syriam obtinere, uti qui eam optimo iure prouinciam obtinuerit, eumq; à Q. Marcio Criſpo Procos. L. Statio Murco Procos. A. Alieno Legato exercitus accipere, eosq; ei tradere, cumq; his copijs, & ſi quas præterea parauerit, bello P. Dolabellā terra mariq; perſequi: eius belli gerendi cauſa, quibus ei uideatur, naues, nautas, pecuniā, cæteraq;, quæ ad id bellum gerendum pertineant, ut imperandi in Syria, Aſia, Bithynia, Pōto ius poteſtatemq; habeat: utiq;, quamcūq; in prouinciam eius belli gerendi cauſa aduenerit, ibi maius imperiū C. Caſsij Procos. ſit, quàm eius erit, qui eam prouinciam tum obtinebit, cum C. Caſſius Procos. in eā prouinciam uenerit: Regem Deiotarum patrem, & Regem Deiotarum filium, ſi, ut multis bellis ſæpenumero imperium populi R. iuuerint, item C. Caſſium Proconſulem copijs ſuis opibusq; iuuiſſent, ſenatui populoq; R. gratum eſſe facturos: itemq; ſi cæteri Reges, tetrarchæ, dynaſtæq; feciſſent, S. P. Q. R. eorum officij non immemorem futurum: utiq; C. Panſa, A. Hircius Cōſules, al-

ter, ambo'ue, si eis uideretur, Rep. recuperata de prouinciis consularibus, prætoriis ad hũc ordinem primo quoq; tempore referant. interea prouinciæ ab his, quibus obtinẽtur, obtineãtur, quoad cuique ex S. C. successum sit. hoc S. C. ardẽtem inflãmabitis, & armatum armabitis Cassium: nec enim animũ eius potestis ignorare, nec copias. animus is est, quem uidetis: copiæ, quas audistis: fortis et cõstantis uiri, qui ne uiuo quidem Trebonio Dolabellæ latrocinium in Syriam penetrare siuisset. Alienus familiaris & necessarius meus post interitum Trebonij profectus, ne dici quidem se Legatũ Dolabellæ uolet. est Q. Cæcilij Bassi, priuati illius quidem, sed fortis, & præclari uiri, robustus & uictor exercitus: Deiotari Regis et patris & filij & magnus & nostro more instructus exercitus: summa in filio spes, summa ingenij indoles, summa uirtus. quid de patre dicam? cuius beneuolẽtia in populũ R. est ipsius æqualis ætati: qui non solum socius imperatorum nostrorum fuit in bellis, uerũ etiã dux copiarum suarũ. quæ de illo uiro Sylla, quæ Muræna, quæ Seruilius, quæ Lucullus, quàm ornate, quàm honorifice, quàm grauiter sæpe in senatu prædicauerũt? quid de Cn. Põpeio loquar? qui unũ Deiotarum in toto orbe terrarum ex animo amicum uereq; beneuolum, unum fidelem populo R. iudicauit. fuimus imperatores ego & M. Bibulus in propinquis finitimisq; prouinciis: ab eodem Rege adiuti sumus & equitatu, & pedestribus copijs. secutum est hoc acerbissimum et calamitosissimum ciuile bellum. in quo quid faciendum Deiotaro? quid omnino rectius fuerit, dicere non est necesse, præsertim cum contra, ac Deiotarus sensit, uictoria belli iudicarit. quo in bello

ſi fuit error, communis ei fuit cum ſenatu: ſin recta ſen
tentia, ne uicta quidem cauſa uituperanda eſt. ad has co
pias accedent alij Reges, etiã delectus accedent: neque ue
ro claſſes deerũt; tanti Tyrij Caſſium faciũt, tantũ eius
in Syria nomen, atque Phœnice eſt. paratum habet im
peratorem C. Caſſium P. C. Reſp. cõtra Dolabellam, nec
paratũ ſolum, ſed peritum atque fortem. magnas ille res
geſſit ante Bibuli ſummi uiri aduentum, cum Parthorũ
nobiliſſimos duces, maximasq; copias fudit, Syriamq; im
mani Parthorũ impetu liberauit. maximã eius et ſingu
larẽ laudem prætermitto: cuius enim prædicatio nõ dum
omnibus grata eſt, hanc memoriæ potius, quàm uocis te=
ſtimonio conſeruemus. animaduerti P. C. exornari etiã
nimium à me Brutum, nimium Caſſium ornari, Caſſio
uero ſententia mea dominatum & principatum dari.
quos ego orno? nempe eos, qui ipſi ſunt ornamẽta Reip.
quid D. Brutũ? non ne omnibus ſententijs ſemper orna
ui? nũ igitur reprehẽditis? an Antonios potius ornarẽ,
nõ modo ſuarũ familiarũ, ſed Romani nominis probra,
atque dedecora? an Cenſorinũ ornem, in bello hoſtem,
in pace ſectorem? an cætera ex eodẽ latrocinio naufra=
gia colligam? ego uero iſtos otij, concordiæ, legum, iudi=
ciorum, libertatis inimicos, tantum abeſt, ut ornem, ut ef=
fici non poſſit, quin eos tam oderim, quàm Remp. diligo.
uide, inquit, ne ueteranos offendas: hoc. n. uel maxime
exaudio. ego autẽ ueteranos tueri debeo; ſed hos, quibus
ſanitas eſt, certe timere non debeo; eos uero ueteranos,
qui pro Rep: arma ceperunt, ſecutiq; ſunt C. Cæſarem
auctoritate beneficiorum paternorum, hodieq; Remp.
defendunt cum magno periculo, non tueri ſolum, ſed

etiam commodis augere debeo. qui autem quiescunt, ut VI & VIII legio; in magna gloria et laude ponendos puto. comites uero Antonij, qui, postquam beneficia Cæsaris comederunt, Consulem designatũ obsident, huic urbi ferrum, ignemq; minitantur, Saxæ se et Caphoni tradiderunt ad facinus prædamq; natis; nũ quis est, qui tuendos putet? ergo aut boni sunt, quos etiam ornare; aut quieti, quos conseruare debemus; aut impij, quorum contra furorem & bellum et iusta arma cepimus. quorum igitur ueteranorum animos ne offendamus, ueremur? eorum ne, qui D. Brutũ obsidione cupiunt liberare? quibus cum Bruti salus chara sit, qui possunt Cassij nomen odisse? an eorũ, qui utrisque armis uacant? nõ uereor, ne acerbus ciuis quisquam istorum sit, qui otio delectantur. tertio uero generi non militũ ueteranorum, sed importunissimorũ hostium cupio quamacerbissimum dolorem inurere. quanquã P. C. quousque dicemus sententias ueteranorum arbitratu? quod eorũ tantum fastidium est, quæ tanta arrogantia, ut ad arbitrium illorum imperatores etiam deligamus? ego autem (dicendum est enim P. C. quod sentio) non tam ueteranos intuendos nobis arbitror, quàm quid tyrones milites, flos Italiæ, quid nouæ legiones ad liberandum patriam paratissimæ, quid cuncta Italia de uestra grauitate sentiat: nihil enim semper floret: ætas succedit ætati: diu legiones Cæsaris uiguerunt, nunc uigent Pansæ, uigent Hirtij, uigent Cæsaris filij, uigent Planci: uincũt numero, uincunt ætatibus, nimirũ etiam auctoritate uincunt: id enim bellum gerunt, quod ab omnibus gentibus comprobatur: itaque his promissa sunt præmia, illis persolu-

ta. fruantur his illi: persoluantur his, quæ spopondimus: id enim deos immortales spero æquissimũ iudicare. quæ cum ita sint, eam, quam dixi, sententiam uobis P. C. censeo comprobandam.

Peregrinus Iustius

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DVODECIMA. ORATIO LV.

ETſi minime decere uidetur P.C. falli, decipi, errare eum, cui uos maximis ſæpe de rebus aſſentiamini: cõſolor me tamen, quoniam uobiſcum pariter et unà cũ ſapientiſſimo Conſule erraui. nam cum duo conſulares ſpem honeſtæ pacis nobis attuliſſent, quòd erant familiares M. Antonij, quòd domeſtici, noſſe aliquod eius uulnus, quod nobis ignotũ eſſet, uidebãtur. apud alterum uxor, liberi: alter quotidie literas mittere, accipere, aperte fauere Antonio. hi ſubito hortari ad pacem, quod iam diu non feciſſent, non ſine cauſa uidebantur. acceſſit Cõſul hortator: at qui Conſul? ſi prudentiã quærimus, qui minime falli poſſet; ſi uirtutem, qui nullã pacẽ probaret, niſi Antonio cedente, atque uicto; ſi magnitudinem animi, qui præferret mortẽ ſeruituti. uos autem P.C. non tam immemores ueſtrorum grauiſſimorũ decretorum uidebamini, quã, ſpe allata deditionis, quam amici pacem appellare mallent, de imponendis, nõ de accipiendis legibus cogitare: auxerat autem meam quidem ſpem, credo item ueſtram, quòd domũ Antonij afflictam mœſtitia audiebam, lamentari uxorem. hic etiam fautores Antonij, quorum in uultu habitant oculi mei, triſtiores uidebam. quod ſi non ita eſt, cur à Piſone, & à Caleno potiſſimum, cur hoc tempore, cur tam improuiſo, cur tam repente pacis eſt facta mentio? negat Piſo ſcire ſe, negat audiſſe quidquam: negat Calenus rem

ullam nouā allatā esse: atque id nunc negant, posteaquā nos pacificatoria Legatione implicatos putant. quid ergo opus est nouo consilio, si in re nihil omnino noui est? decepti, decepti, inquā, sumus patres conscripti: Antonij est acta causa ab amicis eius, non publica. quod uidebā equidem, sed quasi per caliginē præstrinxerat aciē animi D. Bruti salus. quòd si in bello dari uicarij solerēt, libēter me, ut D. Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. atq; hac uoce Q. Fusij capti sumus: ne si à Mutina qui dē recesserit, audiemus Antoniū? ne si in senatus quidē potestate futurū se dixerit? durū uidebatur: itaq; fracti sumus, cessimus. recedit igitur à Mutina? nescio. paret senatui? credo, inquit Calenus; sed ita, ut teneat dignitatē. ualde uobis Hercule laborandū est P. C. ut uestrā dignitatē amittatis, quæ maxima est; Antonij, quæ neq; est ulla, neque esse potest, retineatis; ut eā per uos recuperet, quā per se perdidit. si iacens id nobiscū ageret, audirē fortasse. quanquā: sed hoc malo dicere, audirē. stanti resistendū est, aut cōcedēda unà cū dignitate libertas. at non est integrū: cōstituta Legatio est. quid autem integrū non est sapienti, quod restitui potest? cuiusuis hominis est errare: nullius, nisi insipiētis, in errore perseuerare: posteriores enim cogitationes (ut aiunt) sapientiores solēt esse. discussa est illa caligo, quā paulo ante dixi: diluxit, patet, uidemus omnia, neque per nos solum, sed admonemur à nostris. attendistis paulo ante, præstantissimi uiri quæ esset oratio. mœstam, inquit, domū offendi, coniugem, liberos. admirabātur boni uiri, accusabāt amici, quòd spe pacis Legationē suscepissem. nec mirū P. Seruili: tuis enim uerissimis, grauissimisq; sententijs omni

est non dico dignitate, sed etiã spe salutis spoliatus Antonius. ad eum te ire Legatum quis non miraretur? de me experior: cuius idem consiliũ, quod tuum, sentio quã reprehendatur. nos reprehendimur soli? quid? uir fortissimus Pansa sine causa tam accurate paulo ante locutus est tãdiu? quid egit, nisi uti falsam à se suspicionem depelleret? unde autem est ista suspicio? ex pacis patrocinio repentino, quod subito suscepit eodem captus errore, quo nos. quòd si est erratũ P. C. spe falsa, atque fallaci, redeamus in uiã. optimus est portus pœnitenti mutatio consilij. quid enim per deos immortales potest Reip. prodesse nostra Legatio? prodesse dico? quid, si etiã obfutura est? obfutura? quid, si iam obfuit? an uos acerrimam illam, et fortissimam populi R. libertatis recuperandæ cupiditatem, non imminutam ac debilitatam putatis Legatione pacis audita? quid municipia censetis? quid colonias? quid cunctam Italiam? futuram eodem studio, quo cõtra cõmune incendiũ exarserat? an nõ putamus fore, ut eos pœniteat professos esse et præ se tulisse odiũ in Antonium, qui pecunias polliciti sunt, qui arma, qui se totos et animis, & corporibus in saluté Reip. contulerũt? quemadmodum uestrũ hoc consiliũ Capua probabit? quæ temporibus his Roma altera est. illa impios ciues iudicauit, eiecit, exclusit. illi, illi, inquã, urbi fortissimæ conãti è manibus est ereptus Antonius. quid? legionũ nostrarum neruos non ne his consilijs incidimus? quis est enim, qui ad bellũ inflammato animo sit futurus spe pacis oblata? ipsa illa Martia cœlestis et diuina legio hoc nũcio languescet, et mollietur, atque illud pulcherrimum Martium nomen amittet: excident gladij: fluent

arma de manibus: senatum enim secuta, non arbitrabitur se grauiori odio in Antoniũ esse debere, quã senatũ. pudet huius legionis, pudet quartæ, quæ pari uirtute nostram auctoritatem probans, non ut Consulem, et imperatorem suum, sed ut hostem, & oppugnatorem patriæ reliquit Antonium: pudet optimi exercitus, qui coniunctus est ex duobus: qui iam lustratus, qui profectus ad Mutinam est: qui si pacis, idest timoris nostri nomen audiuerit; ut non referat pedem, insistet certe: quis enim reuocante, & receptui canente senatu properet dimicare? quid autem hoc iniustius, quàm nos, inscientibus ijs, qui bellum gerunt, de pace decernere? nec solum inscientibus, sed etiam inuitis? an uos A. Hircium, præclarissimum Consulem, C. Cæsarem, deorũ beneficio natum ad hæc tempora, quorum epistolas spem uictoriæ declarantes in manu teneo, pacem uelle censetis? uincere illi expetunt, pacisq; dulcissimum et pulcherrimum nomen non pactione, sed uictoria concupierunt. quid? Galliam quo tandem animo hanc rem audituram putatis? illa enim huius belli propulsandi, administrandi, sustinendi principatum tenet. Gallia D. Bruti nutum ipsum, ne dicam imperium, secuta, armis, uiris, pecunia belli principia firmauit: eadem crudelitati M. Antonij suum totum corpus obiecit: exhauritur: uastatur: uritur: omneis æquo animo belli patitur iniurias, dummodo repellat periculum seruitutis. & ut omittam reliquas partes Galliæ; nam sunt omnes pares: Patauini alios excluserunt, alios eiecerunt missos ab Antonio: pecunia, militibus, et, quod maxime deerat, armis nostros duces adiuuerunt. fecerunt idem reliqui, qui quondam in eadem causa erant,

et propter multorum annorum iniurias alienati à senatu putabantur. quos minime mirũ est cõmunicata cum his Rep. fideles esse, qui etiam expertes eius fidem suam semper præstiterunt. his igitur omnibus uictoriam sperantibus pacis nomen afferemus, idest desperationem uictoriæ? quid, si ne potest quidẽ ulla esse pax? quæ enim est conditio pacis, in qua ei, cum quo pacem facias, nihil concedi potest? multis rebus à nobis est inuitatus ad pacem Antonius: bellum tamen maluit. missi Legati repugnante me, sed tamen missi: delata mandata: non paruit. denunciatũ est, ne Brutum obsideret, à Mutina discederet: oppugnauit etiam uehementius. et ad eum Legatos de pace mittemus, qui pacis nuncios repudiauit? uerecundiorem ne coràm putamus in postulando fore, quã fuerit tum, cum misit mandata ad senatum? atqui tum ea postulabat, quæ uidebãtur improba omnino, sed tamen aliquo modo posse concedi: non dum erat uestris tam grauissimis, tamq; multis iudicijs, ignominijsq; concisus. nunc ea petit, quæ dare nullo modo possumus, nisi prius uolumus nos bello uictos confiteri. S. C. falsa delata ab eo iudicauimus: num ea uera possumus iudicare? leges statuimus per uim, & contra auspicia latas, ijsq; nec populum, nec plebem teneri: num eas restitui posse censetis? sestertiũ septies millies auertisse Antonium pecuniæ publicæ iudicauistis: num fraude poterit carere peculatus? immunitates ab eo, ciuitates, sacerdotia, regna uenierũt: num figentur rursus eæ tabulæ, quas uos decretis uestris refixistis? quòd si ea, quæ decreuimus, obruere uolumus: num etiam memoriam rerũ delere possumus? quando enim obliuiscetur ulla posteritas, cuius

ſcelere in hac ueſtitus fœditate fuerimus ? ut centurionum legionis Martiæ Brundusij profuſus ſanguis eluatur, num elui prædicatio crudelitatis poterit ? ut media prætercam, quæ uetuſtas tollet operum circa Mutinam tetra monumenta, ſceleris indicia, latrocinijq; ueſtigia ? huic igitur importuno atq; impuro parricidæ, quid habemus per deos immortales, quod remittamus ? an Galliam ultimam, & exercitum ? quid eſt aliud, non pacem facere, ſed differre bellum ? nec ſolum prorogare bellũ, ſed concedere etiam uictoriam ? an ille non uicerit, quacunque conditione in hanc urbem cum ſuis armis uenerit ? nunc omnia tenemus : auctoritate ualemus plurimum : abſunt tot perditi ciues nefarium ſecuti ducem: tamen eorum ora, ſermones, qui ex eo numero in urbe relicti ſunt, ferre non poſſumus: quid cenſetis, cũ tot uno tempore irruperint ; nos arma poſuerimus, illi non poſuerint ? non ne nos noſtris conſilijs uictos in perpetuum fore ? ponite ante oculos M. Antoniũ conſularem : ſperantem Conſulatum Luciũ adiungite: ſupplete cæteros, neq; noſtri ordinis ſolum, honores & imperia meditantes: nolite ne Tyrones quidẽ Numiſios, & Muſtellas, Saxas'ue cõtemnere. cum his facta pax, nõ erit pax, ſed pactio ſeruitutis. L. Piſonis ampliſſimi uiri præclara uox à te non ſolum in hoc ordine Panſa, ſed etiam in concione iure laudata eſt. exceſſurũ ſe ex Italia dixit, deos penates & ſedes patrias relicturũ, ſi, quod dij omen auerterẽt, Rẽp. oppreſſiſſet Antonius. quæro igitur à te Piſo, nõ ne oppreſſam Remp. putes, ſi tot, tam impij, tam audaces, tam facinoroſi recepti ſint ? quos nõ dum tantis parricidijs contaminatos uix ferebamus, hos nunc omni ſce-

lere coopertos tolerabiles cenſes ciuitati fore ? aut iſto
tuo, mihi crede, conſilio erit utendum, ut cedamus, abea=
mus, uitam inopem uagamq; perſequamur : aut cerui=
ces latronibus dandæ, atque in patria cadendum eſt. ubi
ſunt C. Panſa illæ cohortationes pulcherrimæ tuæ, qui=
bus à te excitatus ſenatus, inflammatus populus R. non
ſolum audiuit, ſed etiam didicit, nihil eſſe homini R. fœ
dius ſeruitute ? iccirco ne ſaga ſumpſimus, arma cepi=
mus, iuuentutem omnem ex tota Italia exciuimus, ut de
exercitu florentiſſimo, & maximo Legati ad pacem mit
terētur, ſi poſtulandam, quid timemus? ſi accipiendam,
cur non rogamur? in hac ego Legatione ſim? aut ad id
conſilium admiſcear, in quo, ne ſi diſſenſero quidem à
cæteris, ſciturus populus R. ſit? ita fiet, ut, ſi quid remiſ=
ſum, aut conceſſum ſit, meo periculo peccet Antonius,
cū ei peccandi poteſtas à me conceſſa uideatur. quòd ſi
habenda cum Antonij latrocinio pacis ratio fuit, mea
tamen perſona ad iſtam pacem cōciliandā minime fuit
deligenda. ego nunquam Legatos mittendos cenſui : ego
ante Legatorum reditū auſus ſum dicere; pacem ipſam
ſi afferrent, quoniam ſub nomine pacis bellum lateret, re
pudiandam : ego princeps ſagorum : ego ſemper illum
hoſtem appellaui, cum alij aduerſarium; ſemper hoc bel
lum, cum alij tumultum: nec hæc in ſenatu ſolum, ea=
dem ad populum ſemper egi: nec ſolum in ipſum, ſed in
eius ſocios, facinorum miniſtros, & præſentes, & eos, qui
unà ſunt, in totam deniq; M. Antonij domum ſum ſem
per inuectus. itaq; ut alacres, & læti ſpe pacis oblata in
ter ſe impij ciues, quaſi uiciſſent, gratulabantur: ſic me
iniquū eiurabant, de me querebantur: diffidebant etiam

Seruilio: meminerant eius sententia cõfixum Antoniũ: L. Cæsarem, fortem quidem illum, & constantem sena=torẽ, auunculum tamen; Calenum procuratorem, Piso=nem familiarem, te ipsum Pansa, uehementissimum & fortissimum Consulem, factum iam putant leniorem : non quo ita sit, aut esse possit : sed mentio à te facta pa cis, suspicionem multis attulit immutatæ uolũtatis. inter has personas me interiectum amici Antonij moleste fe=rũt. quibus gerendus mos est, quoniã semel liberales esse cœpimus. proficiscãtur Legati optimis ominibus, sed ij, in quibus nõ offendatur Antonius. quòd si de Antonio nõ laboratis, mihi certe P. C. cõsulere debetis. parcite oculis saltem meis, & aliquã ueniam iusto dolori date. quo e=nim aspectu uidere potero, mitto hostem patriæ, ex quo mihi odium in illum cõmune uobiscũ est; quo modo aspi ciam mihi uni crudelissimũ hostem, ut declarant eius de me acerbissimæ conciones? adeo ne me ferreum putatis, ut cũ eo congredi, aut illum aspicere possim ? qui nuper cum in concione donaret eos, qui ei de parricidis auda=cissimi uidebantur; mea bona donare se dixit Petissio Vrbinati, qui ex naufragio luculenti patrimonij ad hæc Antoniana saxa proiectus est. an L. Antonium aspicere potero ? cuius ego crudelitatem effugere non potuissem, nisi me mœnibus, & portis, & studio municipij mei defendissem. atque idem hic myrmillo Asiaticus, latro Italiæ, collega Lentonis, & Nuculæ, cum Aquilæ pri=mipili nummos aureos daret, de meis bonis se dare di=xit: si enim de suis dixisset, ne aquilam quidem ipsam credituram putauit. non ferent inquam oculi Saxam, Caphonem, nõ duos Prætores, non Tribunũ pl. non duos

deſignatos Tribunos, non Beſtiam, non Trebellium, non Plancum. non poſſum animo æquo uidere tot, tam importunos, tam ſceleratos hoſtes; nec id faſtidio meo, ſed charitate Reip. ſed uincam animum, mihiq; imperabo: dolorem iuſtiſſimum, ſi non potuero frangere, occultabo. quid? uitæ cenſetis ne P. C. habendam mihi aliquã eſſe rationem? quæ mihi quidem minime chara eſt, præſertim cum Dolabella fecerit ut optanda mors eſſet, modo ſine cruciatu atq; tormentis. uobis tamen, & populo uilis eſſe ſpiritus meus non debet: is enim ſum, niſi forte me fallo, qui uigilijs, curis, ſententijs, periculis etiam, quæ plurima adij propter acerbiſſimum omnium in me odium impiorum, perfecerim, ut non obſtarent Reip. ne quid arrogantius uidear dicere. quod cum ita ſit, nihil ne mihi de periculo meo cogitandum putatis? hic, cum in urbe eſſem, ac domi, tamen multa ſæpe tentata ſunt, ubi me non ſolum amicorum fidelitas, ſed etiam uniuerſæ ciuitatis oculi cuſtodiunt: quid cenſetis, cum iter ingreſſus ero, longum præſertim, nullas ne inſidias pertimeſcendas? tres uiæ ſunt ad Mutinam, quò feſtinat animus, ut quamprimum illud pignus libertatis populi R. D. Brutum aſpicere poſſim: cuius in complexu libenter extremum uitæ ſpiritũ ediderim, cum omnes actiones bonorum, omnes ſententiæ meæ peruenerint ad eum exitum, qui mihi fuit propoſitus. tres ergo, ut dixi, uiæ; à ſupero mari, Flaminia; ab infero, Aurelia; media Caſſia. nunc quæſo attendite, num aberret à coniectura ſuſpicio periculi mei. Hetruriam diſcriminat Caſſia. ſcimus ne igitur Panſa, quibus in locis nunc ſit Lentonis Ceſenij Septẽuiralis auctoritas? nobiſcũ nec animo certe

est, nec corpore. si autem aut domi est, aut non longe à domo: certe in Hetruria est, idest in uia. quis igitur mihi præstat, Lentonem uno capite esse contentum? dic mihi præterea Pansa, Ventidius ubi sit. cui fui semper amicus, ante quàm ille Reip. bonisq; omnibus tã aperte est factus inimicus. possum Cassiam uitare, tenere Flaminiã. quid, si Anconã, ut dicitur, Ventidius uenerit, potero ne Ariminũ tuto accedere? restat Aurelia. hic quidem etiã præsidia habeo: possessiones enim sunt P. Clodij: tota familia occurret: hospitio inuitabit propter familiaritatem notissimam. hisce ego me uijs committam, qui Terminalibus nuper in suburbium, ut eodem die reuerterer, ire nõ ausus sim? domesticis me parietibus uix tueor sine amicorũ custodijs. itaque in urbe maneo; si licebit, manebo. hæc mea sedes est, hæc uigilia, hæc custodia, hoc præsidiũ statiuum. teneant alij castra, regna, res bellicas, oderint hostem: nos, ut dicimus, semperq; fecimus, urbem & res urbanas uobiscum pariter tuebimur. neque uero recuso munus hoc. quãquam populum R. uideo pro me recusare. nemo me minus timidus, nemo cautior. res declarat. uigesimus annus est, cum omnes scelerati me unum petunt. itaque ipsi, ne dicã mihi, Reip. pœnas dederũt: me saluum adhuc Resp. conseruauit sibi. timide hoc dicam: scio enim quiduis homini accidere posse. ueruntamẽ semel circunsessus lectis ualentissimorum hominum uiribus cecidi sciens, ut honestissime exurgere possem. possũ ne igitur satis uideri cautus, satis prouidus, si me huic itineri tam infesto, tamq; periculoso commisero? gloriam in morte debent ij, qui in Rep. uersantur, non culpæ reprehensionem, & stultitiæ uituperationem relinquere.

quis bonus non luget mortem Trebonij? quis non dolet interitum talis & ciuis & uiri? at sunt qui dicãt (dure illi quidem, sed tamen dicũt) minus dolendum, quòd ab homine impuro, nefarioq; non cauerit: etenim qui multorum custodem se profiteatur, eum sapientes sui primũ capitis aiunt custodem esse oportere. cum septus sis legibus, & iudiciorum metu, non sunt omnia timenda, neq; ad omnes insidias præsidia quærenda: quis enim audeat luci, quis in militari uia, quis bene comitatum, quis illustrem aggredi? hæc neq; hoc tempore, neq; in me ualẽt: nõ modo enim pœnam non extimescet, qui mihi uim attulerit; sed etiam gloriam sperabit à latronum gregibus & præmia. hæc ego in urbe præuideo: facilis est circunspectus, unde exeam, quò progrediar, quid ad dextram, quid ad sinistrã sit. num idem in Appẽnini tramitibus facere potero? in quibus, etiam si non erunt insidiæ, quæ facillime esse poterunt, animus tamen erit solicitus, ut nihil possit de officijs Legationis attendere. sed effugi insidias: perrupi Appenninum. nempe in Antonij congressum, colloquiumq; ueniendum est. quinã locus capietur? si extra castra: cæteri uiderint, ego mortem actutum futuram puto. noui hominis furorem, noui effrenatam uiolentiam. cuius acerbitas morum, immanitasq; naturæ ne uino quidem permixta temperari solet, hic ira, demẽtiaq; inflammatus, adhibito fratre Lucio teterrima belua, nunquam profecto à me sacrilegas manus atque impias abstinebit. memini colloquia & cum acerrimis hostibus, et cum grauissime dissentiẽtibus ciuibus. Cn. Põpeius Sexti filius Consul me præsente, cum essem tyro in eius exercitu, cum P. Vectio Catone duce Marsorum inter bina

castra collocutus est. quò quidem memini Sex. Pōpeium fratrem Consulis ad colloquium ipsum Roma uenire, doctum uirum atque sapientem. quem Cato cū salutasset, quem te appellem, inquit? at ille, uoluntate hospitem, necessitate hostem. erat in illo colloquio æquitas: nullus timor, nulla suberat suspicio: mediocre etiam odium: non enim, ut eriperēt nobis socij ciuitatē, sed ut in eā reciperētur, petebant. Sylla cum Scipione inter Cales, et Teanū, cum alter nobilitatis florem, alter belli socios adhibuisset, de auctoritate senatus, de suffragijs populi, & de iure ciuitatis legis inter se conditiones contulerunt. non tenuit omnino colloquium illud fidem, à ui tamē periculoq; abfuit. possumus ne igitur in Antonij latrocinio æque esse, ut hi? non possumus: aut, si cæteri possunt, me posse diffido. quòd si non extra castra congrediemur, quæ ad colloquium castra sumentur? in nostra ille nunquam ueniet, multo minus nos in illius. reliquum est, ut & accipiantur, & remittantur postulata per literas. ergo erimus in castris. mea ad omnia postulata una sententia. quam cum hic uobis audiētibus dixero, isse & redisse me putatote. Legationem confero. omnia ad senatum mea sententia reijciā, quæcūque postulabit Antonius: neque enim licet aliter, neque permissum est nobis ab hoc ordine, ut bellis confectis decem Legatis permitti solet more maiorum: neque ulla omnino à senatu mādata accepimus. quæ cum agam in consilio non nullis, ut arbitror repugnātibus, non ne metuendū est, ne imperita militū multitudo per me pacem distineri putet? facite hoc meum consilium Legiones nouas nō improbare: nam Martiam, & quartam nihil præter dignitatem, & decus

probaturas eſſe, certe ſcio. quid? ueteranos non ueremur? nam timeri ſe ne ipſi quidem uolunt. ſed quonam modo accipient ſeueritatem meã? multa enim falſa de me audierunt: multa ad eos improbi detulerunt. quorum cõmoda, ut uos optimi teſtes eſtis, ſemper ego ſententia, auctoritate, oratione firmaui. ſed credunt improbis, credũt turbulentis, credunt ſuis. ſunt autem fortes illi quidem, ſed propter memoriam rerum, quas geſſerunt, pro populi R. libertate, & ſalute Reip. nimis feroces, & ad ſuã uim omnia noſtra conſilia reuocantes. horum ego cogitationem non uereor, impetum pertimeſco. hæc quoq; pericula tanta ſi effugero, ſatis ne tutum reditum putatis fore? cum enim & ueſtra auctoritate, & meo me more defendero, & meam fidem Reip. conſtantiamq́; præſtitero; tum erũt mihi non hi ſolum, qui me oderunt, ſed illi etiam, quì inuident, extimeſcendi. cuſtodiatur igitur mea uita Reip. eáq;, quoad uel dignitas, uel natura patietur, patriæ reſeruetur. mors autem neceſſitatẽ habeat fati, aut, ſi ante oppetẽda eſt, oppetatur cum gloria. hæc cum ita ſint, & ſi hanc Legationem Reſp. ut leuiſſime dicã, non deſiderat, tamen, ſi tuto licebit ire, proficiſcar. omnino P. conſcripti totum huiuſce rei conſilium non periculo meo, ſed utilitate Reip. metiar. de qua mihi, quoniam liberum eſt ſpatium, multum etiam atque etiam conſiderandum puto, idq́; potiſſimum faciendum, quod maxime intereſſe Reip. iudicauero.

Peregrinus Iustius

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA XIII. ORATIO LVI.

P Rincipio huius belli P. C. quod cum impijs ciuibus, ſceleratisq; ſuſcepimus, timui, ne conditio inſidioſa pacis, libertatis recuperãdæ ſtudia reſtingueret: dulce enim nomen eſt pacis, res uero ipſa cum iucunda, tum ſalutaris: nam nec priuatos focos, nec publicas leges uidetur, nec libertatis iura chara habere, quem diſcordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat; eumq́; ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminãdum puto. itaque ſiue Sylla, ſiue Marius, ſiue uterque, ſiue Octauius, ſiue Cinna, ſiue iterum Sylla, ſiue alter Marius, & Carbo, ſiue quis alius ciuile bellum optauit, eum deteſtabilem ciuem Reip. natum iudico. nam quid ego de proximo dicam? cuius acta defendimus, cum ipſum iure cæſum fateamur. nihil igitur hoc ciue, nihil hoc homine tetrius: ſi aut ciuis, aut homo habendus eſt, qui ciuile bellum concupiſcit. ſed hoc primum uidendum eſt P. C. cum omnibus ne pax eſſe poſſit, an ſit aliquod bellum expiabile, in quo pactio pacis, lex ſit ſeruitutis. pacem cum Scipione Sylla faciebat: non erat deſperandum, ſi conueniſſet, fore aliquem tolerabilem ſtatum ciuitatis. Cinna ſi concordiam cum Octauio confirmare uoluiſſet; hominum iñ Rep. ſanitas remanere potuiſſet. proximo bello ſi aliquid de ſumma grauitate Pompeius, multum de cupiditate Cæſar dimiſiſſet; & pacem ſtabilem,

et aliquam Remp. nobis habere licuisset. hoc uero quid est? cũ Antonijs pax potest esse? cum Censorino, Ventidio, Trebellio, Bestia, Nucula, Munatio, Lentone, Saxa? exempli causa paucos nominaui: genus infinitũ, immanitatemq; ipsi cernitis reliquorũ. addite illa naufragia Cæsaris amicorũ, Barbas Cassios, Barbatios, Polliones: addite Antonij collusores, et sodales, Eutrapelum, Melam, Celium, Pontiũ, Crasiciũ, Tyronem, Mustellam, Petissium: comitatum relinquo, duces nomino. huc accedunt Alaudæ, cæteriq; ueterani, seminarium iudicum tertiæ decuriæ, qui, suis rebus exhaustis, beneficijs Cæsaris deuoratis, fortunas nostras cõcupierunt. ò fidam dexteram Antonij, qua ille plurimos ciues trucidauit. ò ratum religiosumq; fœdus, quod cum his fecerimus. hoc si M. Antonius uiolare conabitur, Lucij eum sanctitas à scelere reuocabit. illis locus si in hac urbe fuerit, urbi ipsi locus nõ erit. ora uobis eorum ponite P. C. ante oculos, & maxime Antoniorũ, incessum, aspectum, uultum, spiritum, latera tegentes alios, sequentes alios, alios prægredientes amicos, quem uini anhelitũ, quas cõtumelias fore censetis, minasq; uerborũ? nisi forte eos pax ipsa leniet, maximeq; cum in hunc ordinem uenerint: salutabũt benigne: comiter appellabunt unũquenque uestrum. non recordamini per deos immortales, quas in eos sententias dixeritis? acta Antonij rescidistis, leges refixistis, per uim, & contra auspicia latas decreuistis: totius Italiæ delectum excitastis: collegam, & socium scelerum omnium, hostem iudicauistis. cũ hoc quæ pax esse potest? si esset externus hostis, tamẽ id ipsum uix talibus factis posset aliquo modo. sed si maria, mõtes, regionũ magnitudines interessent,

odiſſes eum, quem non uideres. hi in oculis hærebunt, et, cũ licebit, in faucibus: quibus. n. ſeptis iam immanes bel luas cõtinebimus? at incertus exitus belli eſt. eſt omnino fortium uirorum, quales uos eſſe debetis, uirtute præſta re tantum, ut poſſint fortunæ culpam non extimeſcere: ſed quoniã ab hoc ordine non fortitudo ſolum, uerũ etiã ſapientia poſtulatur; quanquam uidentur hæc non poſ ſe ſeiungi, ſeiungamus tamen. fortitudo dimicare iubet, iuſtum odium incendit, ad confligendum impellit, uocat ad periculum. quid ſapientia? cautioribus utitur cõſiliis, in poſterum prouidet, eſt omni ratione protectior. quid igitur cenſet? parendum eſt enim; atque id optimũ iudi candum, quod ſit ſapientiſſime conſtitutum. ſi hóc præci pit, ne quid uita exiſtimẽ antiquius, ne decernã capitis pe riculo, fugiã omne diſcrimen: quærã ex ea, etiã ne fue rit, cum id fecero, ſeruiendum. ſi annuerit: næ ego iſtam ſapientiam, quãuis ſit erudita, non audiam. ſin reſponde rit, tu uero ita uitam, corpuſq; ſeruato, ita fortunas, ita rẽ familiarẽ, ut hæc poſteriora libertate ducas, itaq; his uti uelis, ſi liberare Remp. poſſis, nec pro his libertatẽ, ſed pro libertate hæc proiicias tanquã pignora iniuriæ: tum ſapientiæ uocẽ audire uidear, eiq; ut deo pareã. itaque ſi receptis illis poſſumus eſſe liberi, uincamus odiũ, pacemq; potiamur. ſin liber uiuis his, incolumibuſq; eſſe nullus po teſt: lætemur decertandi oblatã eſſe fortunam: aut. n. uictis his fruemur uictrice Rep. aut oppreſſi, quod omen auertat Iupiter, ſi nõ ſpiritu, at uirtutis laude uiuemus. at enim nos M. Lepidus, imperator iterum, Pontifex Ma ximus, optime proximo ciuili bello de Rep. meritus, ad pa cem adhortatur. nullius apud me P. C. auctoritas ma=

ior eſt, quàm M. Lepidi, uel propter ipſius uirtutem, uel propter familiæ dignitatem. accedunt eodem multa priuata, magna eius in me merita, ac mea quædam in illũ. maximum uero eius beneficiũ numero, quòd hoc animo in Remp. eſt: quæ mihi uita mea ſemper fuit charior. nam cum magnũ Pompeium, clariſſimũ adoleſcentem, præſtantiſſimi uiri filiũ, auctoritate adduxit ad pacem, remq́; publicam ſine armis maximo ciuilis belli periculo liberauit; tum me eius beneficio plus quã pro uirili parte obligatum puto. itaque ei et honores decreui quã potui ampliſſimos, in quibus uos mihi eſtis aſſenſi: nec unquamde illo et ſperare optime, & loqui deſtiti. magnis & multis pignoribus M. Lepidum Reſp. obligatum tenet. ſumma nobilitas eſt, omnes honores, ampliſſimum ſacerdotium, plurima urbis ornamenta, ipſius, fratris, maiorumq́; monumenta, probatiſſima uxor, optatiſſimi liberi, res familiaris cum ampla, tum caſta à cruore ciuili. nemo ab eo ciuis uiolatus: multi beneficio & miſericordia liberati. talis igitur uir & ciuis opinione labi poteſt, uoluntate à Rep. diſſidere nullo pacto poteſt. pacem uult M. Lepidus. præclare, ſi talem poteſt efficere, qualem nuper effecit. qua pace Cn. Pompeij filium Reſp. aſpiciet, ſuoq́; ſinu complexuq́; recipiet; neque ſolum illum, ſed cum illo ſe ipſam ſibi reſtitutam putabit. hæc cauſa fuit, cur decerneretis ſtatuam in Roſtris cum inſcriptione præclara, cur abſenti triumphum: quanquam enim magnas res bellicas geſſerat, et triumpho dignas, non erat tamen ei tribuendum, quod nec L. Aemilio, nec Aemiliano Scipioni, nec ſuperiori Africano, nec Mario, nec Pompeio, qui maiora bella geſſerunt.

ſed quòd ſilentio ciuile bellũ confecerat, cum primum licuit, honores in eum maximos cõtuliſtis. exiſtimas ne igitur M. Lepide, qualem Pompeium Reſp. habitura ſit ciuem, tales futuros Antonios? in altero pudor, grauitas, moderatio, integritas: in illis (et cum hos compello, prætereo omnino ex grege latrocinij neminem) libidines, ſcelera, ad omne facinus immanis audacia. deinde obſecro uos P. C. quis hoc ueſtrum nõ uidet, quod Fortuna ipſa, quæ dicitur cæca, uidit? ſaluis enim actis Cæſaris, quæ concordiæ cauſa defendimus, Pompeio ſua domus patebit, eamq; non minoris, quàm emit Antonius, redimet: redimet, inquam, Cn. Pompeij domum filius. ò rem acerbam. ſed hæc ſatis diu multumq; defleta ſunt. decreuiſtis tantam pecuniam Pompeio, quãtam ex bonis patrijs in prædæ diſſipatione inimicus uictor redegiſſet. ſed hanc mihi diſpenſationem pro paterna neceſſitudine & coniunctione depoſco. redimet hortos, ædes, urbana quædã, quæ poſſidet Antonius. nam argentũ, ueſtem, ſupellectilem, uinum amittet æquo animo, quæ ille heluo diſſipauit. Albanum, Firmanũ à Dolabella recuperabit, etiam ab Antonio Tuſculanum: hiq;, qui nunc Mutinã oppugnant, D. Brutum obſident, de Falerno anſeres depellentur. ſunt alij plures fortaſſe, ſed mea memoria dilabuntur. ego etiam eos dico, qui hoſtiũ numero non ſunt, Pompeianas poſſeſſiones, quanti emerint, filio reddituros. ſatis inconſiderati fuit, ne dicam audacis, rem ullam ex illis attingere: retinere uero quis poterit, clariſſimo domino reſtituto? an is non reddet, qui domini patrimonium circumplexus, quaſi theſaurum draco, Pompeij ſeruus, libertus Cæſaris, agri Lucani poſſeſſiones occupa=

uit? atque illud septies millies, quod adolescēti P. C. spo pondistis, ita describite, ut uideatur à uobis Cn. Pompeij filius in patrimonio suo collocatus. hæc senatus. reliqua populus R. in ea familia, quam uidit amplissimam, per= sequetur, in primis paternū Auguratus locum: in quem ego eum, ut, quod à patre accepi, filio reddā, mea nomi= natione cooptabo. utrum igitur Augurem Iouis Optimi Maximi, cuius interpretes internūcijq; constituti sumus, utrum populus R. libenter sanciet, Pompeium, an Anto nium? mihi quidem numine deorum immortalium ui detur hoc fortuna uoluisse, ut actis Cæsaris firmis ac ra tis Cn. Pompeij filius posset & dignitatem & fortunas patrias recuperare. ac ne illud quidē silentio P. C. præ= tereundum puto, quòd clarissimi uiri Legati L. Paulus, Q. Thermus, C. Fannius, quorum habetis cognitam uo luntatem in Remp. eamq; perpetuā, atque constantem, nunciant, se Pompeij cōueniendi causa diuertisse Massi liam, eumq; cognouisse paratissimo animo, ut cum suis copijs iret ad Mutinam, ni uereretur ueteranorum ani= mos offendere. est uero eius patris filius, qui sapienter faciebat non minus multa, quā fortiter. itaque intelli= gitis & animum ei præsto fuisse, nec consilium defuisse. atque etiā hoc M. Lepido prouidendū est, ne quid arro= gantius, quàm eius mores ferunt, facere uideatur: si enim nos exercitu terret, non meminit illum exercitum senatus populiq; R. atque uniuersæ Reip. esse, nō suū. at uti potest pro suo. quid tum? omnia ne uiris bonis, quæ facere possunt, facienda sunt? etiā ne, si turpia, si per= niciosa erūt, si facere omnino nō licebit? quid autē tur pius, aut fœdius, aut quod minus deceat, quā contra se=

natum, contra ciues, contra patriam exercitũ ducere? quid uero magis uituperandum, quàm id facere, quod non liceat? licet autem nemini contra patriam ducere exercitũ: ſi quidem licere id dicimus, quod legibus, quod more maiorum, inſtitutiſq; cõceditur: neque enim, quod quiſque poteſt, id ei licet: neque ſi nõ obſtatur, propterea etiam permittitur: tibi enim exercitũ Lepide tanquã maioribus tuis patria pro ſe dedit. hoc tu arcebis hoſtem, fines imperij propagabis, ſenatui populoq; R. parebis, ſi quã ad aliã rem te forte traduxerit. hæc ſi cogitas, es M. Lepidus Pontifex maximus, M. Lepidi Põtificis maximi pronepos. ſin hominibus tantũ licere iudicas, quantũ poſſunt: uide, ne alienis exemplis, hiſq; recentibus uti, quã et antiquis et domeſticis malle uideare. quòd ſi auctoritatẽ interponis ſine armis, magis quidem laudo, ſed uide ne hoc ipſum nõ ſit neceſſe: quanquã enim eſt tãta in te auctoritas, quanta debet in homine nobiliſſimo; tamen ſenatus ſe ipſe nõ contemnit; nec uero fuit unquã grauior, cõſtantior, fortior. incenſi omnes rapimur ad libertatem recuperandam: non poteſt ullius auctoritate tantus ſenatus populiq; R. ardor extingui: odimus: irati pugnamus: extorqueri de manibus arma non poſſunt: receptui ſignũ, aut reuocationem à bello audire nõ poſſumus: ſperamus optima, pati uel difficillima malumus, quàm ſeruire. Cæſar confecit inuictum exercitum: duo fortiſſimi Conſules adſunt cum copijs: L. Planci Conſulis deſignati uaria, et magna auxilia non deſunt: de D. Bruti ſalute certatur: unus furioſus gladiator cum teterrimorum latronum manu, contra patriam, contra deos penates, cõtra aras, & focos, cõtra quatuor Conſu=

les gerit bellum. huic cedamus? huius conditiones audiamus? cum hoc pacem fieri posse credamus? at periculum est, ne opprimamur. non metuo, ne is, qui suis amplissimis fortunis, nisi bonis saluis, frui nō potest, prodat salutem suam. bonos ciues primum natura efficit, adiuuat deinde fortuna: omnibus enim bonis expedit saluam esse Remp. sed in ijs, qui fortunati sunt, magis id apparet. quis fortunatior Lepido, ut ante dixi? quis eodē sanior? uidit eius mœstitiā, atque lacrymas populus R. Lupercalibus: uidit, quàm abiectus, quàm confectus esset, cum Cæsari diadema imponens Antonius, seruum se illius, quàm collegā esse malebat. qui si reliquis flagitijs, & sceleribus se abstinere potuisset, tamen unum ob hoc factum dignum illum omni pœna putarem: nā si ipse seruire poterat, nobis dominum cur imponebat? & si eius pueritia pertulerat libidines eorum, qui erant in eū tyranni, etiam ne in nostros liberos dominum, & tyrannum cōparabat? itaque illo interfecto, qualem eum in nos esse uoluit, talis ipse in cæteros extitit: qua enim in barbaria quisquam tam teter, tam crudelis tyrannus, quàm in hac urbe armis barbarorum stipatus Antonius? Cæsare dominante ueniebamus in senatum, si nō libere, attamen tuto: hoc archipirata, quid enim dicam tyranno? hæc subsellia ab Ithyreis occupabantur. proru pit subito Brundusium, ut inde agmine quadrato ad urbem accederet: lautissimū oppidum, nunc municipium, honestissimorum quondam colonorum, Suessam fortissimorum militum sanguine impleuit: Brundusij in sinu nō modo auarissimæ, sed etiam crudelissimæ uxoris delectos Martiæ legionis centuriones trucidauit: inde se

quo furore, quo ardore ad urbem, idest ad cædem optimi cuiusque rapiebat? quo tempore dij immortales ipsi præsidium improuisum nec opinantibus nobis obtulerunt: Cæsaris enim incredibilis ac diuina uirtus latronis impetus crudeles ac furibundos retardauit: quem tum ille demens lædere se putabat edictis, ignorãs, quæcũque falso is diceret in sanctissimum adolescentem, ea uere recidere in memoriam pueritiæ suæ. ingressus urbem est, quo comitatu, uel potius agmine? cum dextra, sinistra, gemente populo R. minaretur dominis, notaret domus, diuisurum se urbem palàm suis polliceretur. redijt ad milites. ibi pestifera illa Tyburi concio. inde ad urbem cursus: senatus in Capitolium: parata de circunscribendo adolescente sententia consularis, cum repente (nam Martiam legionem Albæ consedisse sciebat) affertur ei de quarta nuncius. quo perculsus abiecit consilium referendi ad senatum de Cæsare: egressus est nõ uijs, sed tramitibus paludatus: eoq; ipso die innumerabilia S.C. fecit: quæ quidem omnia citius delata, quàm scripta sunt. ex eo non iter, sed cursus, & fuga in Galliam. Cæsarem sequi arbitrabatur cum legione Martia, cum quarta, cum ueteranis: quorũ ille nomen præ metu ferre non poterat: eiq; in Galliam penetranti D. se Brutus obiecit: qui se totius belli fluctibus circumiri, quàm illum aut regredi, aut progredi maluit, Mutinamq; illi exultanti tanquam frenos furoris iniecit. quam cum operibus munitionibusq; sepsisset, nec eum florentissimæ coloniæ dignitas, neq; Consulis designati maiestas à parricidio deterreret: tum me, testor & uos, & populum R. et omnes deos, qui huic urbi præsident inui=

to, & repugnante, Legati missi tres cõsulares ad latronẽ M. Antoniũ gladiatorũ ducẽ. quis tã barbarus unquã? tã immanis? tã ferus? nõ audiuit: nõ respõdit: neq; eos solũ præsentes, sed multo magis nos, à quibus illi erant missi, spreuit, et pro nihilo putauit. postea quod scelus, quod facinus parricida nõ edidit? circũsedit colonos uestros, exercitũ populi R. Imperatorẽ, Cõsulẽ designatũ: agros diuexat ciuiũ optimorũ: hostis teterrimus omnibus bonis cruces ac tormẽta minitatur. cum hoc M. Lepide pax esse quæ potest? cuius ne supplicio quidẽ ullo satiari uidetur posse populus R. quòd si quis adhuc dubitare potuit, quin nulla societas huic ordini populoq; R. cũ illa importunissima bellua possit esse: desinat profecto dubitare his cognitis literis, quas mihi missas ab Hircio Cõsule modo accepi. eas dum recito, dumq; de singulis sentẽtijs breuiter disputo, P. C. ut adhuc fecistis, me attẽte audiatis. ANTONIVS HIRCIO ET CAESARI. neq; se Imperatorẽ, neq; Hirciũ Cõsulem, nec Proprætorẽ Cæsarem. satis hoc quidem scite. deponere alienũ nomen ipse maluit, quàm illis suũ reddere. COGNITA MORTE C. TREBONII, NON PLVS GAVISVS SVM, QVÀM DOLVI. uidete, quid se gauisum, quid doluisse dicat: facilius de pace deliberabitis. DEDISSE POENAS SCELERATVM CINERI ATQVE OSSIBVS CLARISSIMI VIRI, ET APPARVISSE NVMEN DEORVM INTRA FINEM ANNI VERTENTIS, AVT IAM SOLVTO SVPPLICIO PARRICIDII, AVT IMPENDENTE, LAETANDVM EST. ò spar

tace, quem enim te potius appellem? cuius propter nefanda scelera tolerabilis fuisse uidetur Catilina: lætandum esse, ausus es scribere, Treboniū dedisse pœnas? sceleratū Treboniū? quo scelere, nisi quòd te Idibus Mart. à debita tibi peste seduxit? age hoc lætaris. uideamus, quid moleste feras. HOSTEM IVDICATVM HOC TEMPORE DOLABELLAM EO QVÒD SICARIVM OCCIDERIT, ET VIDERI CHARIOREM POPVLO R. FILIVM SCVRRAE, QVÀM C. CAESAREM PATRIAE PARENTEM, INGEMISCENDVM EST. quid ingemiscis hostem Dolabellā iudicatum? quid? te nō intelligis, delectu tota Italia habito, Cōsulibus missis, Cæsare ornato, sagis deniq; sumptis, hostem iudicatū? quid est autē scelerate, ꝙ gemas hostē Dolabellā iudicatū à senatu? quē tu ordinē omnino esse nullū putas. sed eā tibi causam belli gerēdi proponis, ut senatū funditus deleas, reliqui boni, et locupletes omnes summū ordinē subsequātur. at scurræ filiū appellat: quasi uero ignotus nobis fuerit splendidus eques R. Trebonij pater. is autem humilitatē despicere audet cuiusquā, qui ex Fadia sustulerit liberos? ACERBISSIMVM VERO EST, TE A. HIRCI ORNATVM ET BENEFICIIS CAESARIS, ET TALEM AB EO RELICTVM, QVALEM IPSE MIRARIS. equidem negare non possum, à Cæsare Hircium ornatum: sed illa omnia ornamenta in uirtute, & industria posita lucent: tu uero, qui te ab eodem Cæsare ornatum negare non potes, quid esses, si tibi ille non tam multa tribuisset? ecquo te tua

uirtus prouexisset? ecquò genus? in lustris, popinis, alea, uino tẽpus ætatis omne cõsumpsisses, ut faciebas, cum in gremijs mimarũ mentũ mentemq; deponeres. ET TE O PVER. puerũ appellat, quẽ nõ modo uirũ, sed etiã uirũ fortissimum sensit, & sentiet. est istuc quidẽ nomẽ ætatis, sed ab eo minime usurpãdũ, qui suã amẽtiã puero huic præbet ad gloriã. QVI OMNIA EIVS NOMINI DEBES: debet uero, soluitq; præclare. si enim ille patriæ parẽs est, ut tu appellas; ego, quid sentiã, uidero: cur nõ hic parens uerior, à quo certe uitã habemus è tuis facinorosissimis manibus ereptã? ID AGERE, VT IVRE DAMNATVS SIT DOLABELLA? turpem uero actionem, qua defenditur amplissimi auctoritas ordinis cõtra crudelissimi gladiatoris amentiam. ET VT VENEFICA HAEC LIBERETVR OBSIDIONE? ueneficam audes appellare eum uirũ, qui tuis ueneficijs remedia inuenit? quem ita obsides noue Annibal, aut si quis acutior imperator fuit; ut te ipse obsideas, neque te istinc, si cupias, possis explicare. recesseris: undiq; omnes insequentur. manseris: hærebis. nimirũ recte ueneficam appellas, à quo tibi præsentem pestem uides comparatã. VT QVAMPOTENTISSIMVS SIT CASSIVS, ATQVE BRVTVS? putes Censorinum dicere, aut Ventidium, aut etiam ipsos Antonios. cur autem nolint potentes esse non modo optimos, & nobilissimos uiros, sed secum etiam in Reip. defensione coniunctos? NIMIRVM EODEM MODO HAEC ASPICITIS, VT PRIORA. quæ tandem? CASTRA POMPEII

SENATVM APPELLATIS? an uero tua castra senatũ appellaremus? in quibus tu es uidelicet cõsularis, cuius totus Consulatus est ex omni monumentorum memoria reuulsus: duo Prætores sine causa diffisi se aliquid habituros: nos enim Cæsaris beneficia defendimus: prætorij Philadelphus Annius, & innocẽs Gallius:
* ædilitij Coricus laterum, et uocis meæ Bestia, & fidei patronus, fraudator creditorum Trebellius, & homo diruptus dirutusq; Q. Celius, columenq; amicorum Antonij Cotula Varius: quos Antonius deliciarum causa loris in conuiuio cædi iubebat à seruis publicis: Septemuirales Lento, Nucula, tum deliciæ atq; amores populi R. L. Antonius: tribunitij primum duo designati, Tullus Hostilius, qui suo iure in porta nomen inscripsit; qui cum prodere imperatorem suum non posset, reliquit. alter est designatus, Viseius nescio quis, fortis, ut aiunt, latro, quem tamen temperantem fuisse ferunt Isauri balneatorem. sequũtur alij tribunitij, T. Plancus in primis: qui si senatum dilexisset, nunquam curiam incendisset. quo scelere damnatus, in eam urbem redijt armis, à qua excesserat legibus. sed hoc ei commune cum plurimis dissimillimis. illud tamen uerum, quod in hoc Planco prouerbij loco dici solet, perire eum nõ posse, nisi ei crura fracta essent: fracta sunt, & uiuit. hoc tamen, ut alia multa, Aquilæ fertur acceptum. est etiam ibi Decius, ab illis, ut opinor,
* Muribus Decijs: itaque Cæsaris munere Deciorum quidem multo interuallo per hunc præclarum uirum memoria renouata est. Saxam uero Decidium præterire qui possum, hominem deductum ex ultimis gentibus? ut eum Tribunum pl. uideremus, quem ciuem nunquam

uideramus. est quidem alter Saserna. sed omnes tamen tantam habent similitudinem inter se, ut in eorum prænominibus errem. nec uero Exitius Philadelphi frater Quæstor prætermittendus est, ne, si de clarissimo adolescente siluero, inuidisse uidear Antonio. est etiam Asinius quidam senator uoluntarius, lectus ipse à se. apertam curiam uidit post Cæsaris mortem: mutauit calceos: pater conscriptus repente factus est. nō noui Sex. Albedium: sed tamen neminem tam maledicum offendi, qui illū negaret dignum Antonij senatu. arbitror me aliquos præterijsse: de ijs tamen, qui occurrebant, tacere nō potui. hoc igitur fretus senatu, Pompeianum senatum despicit: in quo decem fuimus consulares: qui si omnes uiuerent, bellum omnino hoc non fuisset, auctoritati cessisset audacia. sed quantum præsidij fuerit in cæteris, hinc intelligi potest, quòd ego unus relictus è multis, contudi, & fregi adiuuantibus uobis exultantis prædonis audaciam. quòd si fortuna nobis modo non eripuisset Ser. Sulpitium, eiusq; collegam ante M. Marcellum, quos ciues? quos uiros? si duos Consules amicissimos patriæ simul ex Italia eiectos, si L. Afranium summū ducem, si P. Lentulū ciuem cum in cæteris rebus, tum in salute mea singularem, si Bibulum, cuius est in Remp. merito semper laudata constantia; si L. Domitium præstantissimum ciuem, si App. Claudium pari nobilitate, & uoluntate præditum, si P. Scipionem clarissimum uirum, maiorumq; suorum simillimum Resp. tenere potuisset: certe his consularibus non esset Pompeianus despiciendus senatus. utrum igitur æquius, utrum melius Reip. fuit, Cn. Pompeium, an sectorem Cn. Pompeij ui-

uere Antonium? qui uero prætorij? quorum princeps M. Cato, idemq; omnium gentiũ uirtute princeps. quid reliquos clarissimos uiros commemorem? nostis omnes. magis uereor, ne longum me in enumerando, quàm ne ingratum in prætereundo putetis. qui ædilitij? qui tribunitij? qui quæstorij? quid multa? talis senatorum et dignitas & multitudo fuit, ut magna excusatione opus ijs sit, qui illa in castra non uenerunt. nunc reliqua attendite. VICTVM CICERONEM DVCEM HABVISTIS. eo libentius ducem audio, quòd certe ille dicit inuitus. nam de uicto nihil laboro: fatum enim meum est sine Rep. nec uinci posse, nec uincere. MACEDONIAM MVNITIS EXERCITIBVS. & quidem fratri tuo, qui à uobis nihil degenerat, extorsimus. AFRICAM COMMISISTIS VARO BIS CAPTO. hic cũ C. fratre putat se litigare. IN SYRIAM CASSIVM MISISTIS. nõ igitur sentis huic causæ orbem terræ parere, te extra munitiones tuas, uestigium ubi imprimas, non habere? CASCAM TRIBVNATVM GERERE PASSI ESTIS: quid ergo? ut Marullum, ut Cæsetium, à Rep. remoueremus eum, per quem, ut neque idẽ hoc posthac, neq; multa huiusmodi accidere possent, consecuti sumus? VECTIGALIA IVLIANA LVPERCIS ADEMISTIS. Lupercorum mentionem facere audet? neque illius diei memoriam perrhorrescit, quo ausus est obrutus uino, unguentis oblitus, nudus gementẽ populũ R. ad seruitutẽ cohortari? VETERANORVM COLONIAS DEDVCTAS LEGE, ET S.C.

SVSTVLISTIS. nos ſuſtulimus, an cōtra lege comitijs centuriatis lata ſanximus? uide, ne tu ueteranos, tamē eos, qui erāt perditi, perdideris, in eumq; locū deduxeris, ex quo ipſi iā ſentiunt ſe nūquā exituros. MASSILIENSIBVS IVRE BELLI ADEMPTA REDDITVROS VOS POLLICEMINI. nihil diſputo de iure belli: magis facilis diſputatio eſt, quàm neceſſaria. illud tamē animaduertite P.C. quàm ſit huic Reip. natus hoſtis Antonius, qui tantopere eā ciuitatē oderit, quā ſcit huic Reip. ſemper fuiſſe amiciſſimā. NEMINEM POMPEIANVM, QVI VIVAT, TENERE LEGE HIRCIA DIGNITATES. qui quæſo iā legis Hirciæ mentionem facit? cuius non minus arbitror latorē ipſum, quàm eos, de quibus lata eſt, pœnitere. omnino mea quidē ſententia legem illā appellare fas nō eſt: & ut ſit lex, nō debemus illā Hircij legem putare. APVLEIANA PECVNIA BRVTVM SVBORNASTIS. quid, ſi omnibus ſuis copijs excellentem uirū Reſp. armaſſet, quem tandē bonū pœniteret? nec enim ſine pecunia exercitū alere, nec ſine exercitu fratrem tuū capere potuiſſet. SECVRI PERCVSSOS PETVM ET MENEDEMVM CIVITATE DONATOS ET HOSPITES CAESARIS, LAVDASTIS. nō laudamus, quod ne audiuimus quidem: ualde.n. nobis in tāta perturbatione Reip. de duobus nequiſſimis Græculis cogitādū fuit. THEOPOMPVM NVDVM EXPVLSVM A' TREBONIO CONFVGERE ALEXANDRI

AM NEGLEXISTIS. *magnũ crimen sena= tus. de Theopompo summo homine neglecimus: qui ubi terrarum sit, quid agat, uiuat denique, an mortuus sit, quis aut scit, aut curat?* SER. GALBAM EODEM PVGIONE SVCCINCTVM IN CASTRIS VIDETIS. *nihil tibi de Galba respondeo fortissimo et cõstantissimo ciue: coràm aderit: præsens tibi & ipse, & ille, quem insimulas, pugio respondebit.* MILITES AVT MEOS, AVT VETERANOS CONTRAXISTIS TANQVAM AD EXITIVM EORVM, QVI CAESAREM OCCIDERANT: ET EOSDEM NECOPINANTES AD QVAESTORIS SVI, AVT IMPERATORIS, AVT COMMILITONVM SVORVM PERICVLA IMPVLISTIS. *scilicet uerba dedimus, decepimus: ignorabat legio Martia, quarta, ignorabant ueterani, quid ageretur. non illi senatus auctoritatem, aut libertatem populi R. sequebantur? Cæsaris mortem ulcisci uolebant, quam omnes fatalem fuisse arbitrabantur: te uidelicet saluum, beatum, florentem esse cupiebant? ò miser cum re, tum hoc ipso, quòd non sentis quàm miser sis. sed maximum crimen audite.* DENIQVE QVID NON AVT PROBAVISTIS, AVT FECISTIS? QVID FACIAT, SI REVIVISCAT, *quis? credo enim afferet aliquod scelerati hominis exemplum:* CN. POMPEIVS IPSE: *ò nos turpes, si quidem Cn. Pompeium imitaturi sumus:* AVT FILIVS EIVS, SI DOMI POS=

SIT. poterit, mihi crede: nam paucis diebus et in domũ, et in hortos paternos immigrabit. POSTREMO NEGATIS PACEM POSSE FIERI, NISI AVT EMISERO BRVTVM, AVT FRVMENTO IVVERO. alij istuc negant: ego uero, ne si ista quidem feceris, unquam tecum pacem huic ciuitati futuram puto. QVID? HOC PLACET NE VETERANIS ISTIS? QVIBVS ADHVC OMNIA INTEGRA SVNT. nihil uidi tam integrũ, quã ut oppugnare Imperatorẽ incipiãt, quem tanto studio consensuq; offenderint. QVONIAM VOS ASSENTATIONIBVS, ET VENENATIS MVNERIBVS VENISTIS. deprauati aut corrupti sunt, quibus persuasum est foedissimum hostẽ iustissimo bello persequi. AT MILITIBVS INCLVSIS OPEM FERTIS. NIHIL MOROR EOS SALVOS ESSE, ET IRE QVO LVBET, SI TANTVM MODO PATIVNTVR PERIRE EVM, QVI MERVIT. quã benigne: itaque usi liberalitate Antonij milites Imperatorẽ reliquerũt, et se ad hostẽ metu perterriti contulerunt: per quos si non stetisset, non Dolabellæ prius Imperatori suo, quã Antonius etiam collegæ parentasset. CONCORDIAE FACTAM ESSE MENTIONEM SCRIBITIS IN SENATV, ET LEGATOS ESSE CONSVLARES QVINQVE. DIFFICILE EST CREDERE, EOS, QVI ME PRAECIPITEM EGERINT, AEQVISSIMAS

CONDITIONES FERENTEM, ET TAMEN EX HIS ALIQVID REMITTERE COGITANTEM, PVTARE ALIQVID MODERATE AVT HVMANE ESSE FACTVROS. VIX ETIAM VERISIMILE EST, QVI IVDICAVERINT HOSTEM DOLABELLAM OB RECTISSIMVM FACINVS, EOSDEM NOBIS PARCERE POSSE IDEM SENTIENTIBVS. *parum ne uidetur omnium facinorum sibi cum Dolabella societatem initã confiteri? non ne cernĩtis ex uno fonte omnia scelera manare? ipse denique fatetur, hoc quidem satis acute, nõ posse eos, qui hostem Dolabellam iudicauerint ob rectissimũ facinus, (ita enim uidetur Antonio) sibi parcere idem sentienti. quid huic facias, qui hæc literis, memoriæq; mandarit, ita sibi cõuenisse cum Dolabella, ut ille Trebonium, et, si posset, etiã Brutũ, Cassium discruciatos necaret, eademq; inhiberet supplicia nobis? cõseruandus ciuis cum tam pio, iustoq; fœdere. is etiam queritur conditiones suas repudiatas, æquas quidem & uerecundas, ut haberet Galliam ultĩmam, aptissimã ad bellum renouandum instruendumq; prouinciam; ut Alaudæ in tertia decuria iudicarent, idest ut perfugium scelerum esset cum turpissimis Reip. sordibus; ut acta sua rata essent, cuius nullum remanet Consulatus uestigium. cauebat etiam L. Antonio: qui fuerat æquissimus agri priuati & publici decempedator, Nucula, & Lentone collega.* QVAMOBREM VOS POTIVS ANIMADVERTITE, VTRVM SIT ELEGANTIVS, ET

PARTIBVS VTILIVS, TREBONII MORTEM PERSEQVI, AN CAESARIS: ET VTRVM SIT AEQVIVS, CONCVRRERE NOS, QVO FACILIVS REVIVISCAT POMPEIANORVM CAVSA TOTIES IVGVLATA; AN CONSENTIRE, NE LVDIBRIO SIMVS INIMICIS. *si esset iugulata, nunquã exurgeret: quod tibi, tuisq; contingat. utrum, inquit, elegantius. atqui hoc bello de elegantia quæritur. et partibus utilius. partes furiose dicuntur in foro, in curia. bellum contra patriam nefarium suscepisti: oppugnas Mutinam: circunsedes Consulem designatum: bellum contra te duo Consules gerunt, cumq; his Proprætor Cæsar: cuncta cõtra te Italia armata est: istas tu partes potius, quã à populo R. defectionẽ uocas? potius M. Trebonij mortẽ, quã Cæsaris persequimur? Trebonij satis persecuti sumus, hoste iudicato Dolabella: Cæsaris mors facillime defenditur obliuione et silentio. sed uidete, quid moliatur. cum mortem Cæsaris ulciscendam putat, mortem proponit non ijs solum, qui illam rem gesserunt, sed ijs etiã, qui non moleste tulerunt.* QVIBVS, VTRI NOSTRVM CECIDERINT, LVCRO FVTVRVM EST. QVOD SPECTACVLVM ADHVC IPSA FORTVNA VITAVIT, NE VIDERET VNIVS CORPORIS DVAS ACIES LANISTA CICERONE DIMICANTES: QVIVSQVE EO FELIX EST, VT IISDEM ORNAMENTIS DECEPERIT VOS, QVIBVS

BVS DECEPTVM CAESAREM GLORIATVS EST. pergit in mea maledicta. quasi uero ei pulcherrime priora processerint: quem ego iniustum uerissimis maledictorum notis tradā hominum memoriæ sempiternæ. ego lanista? & quidem nō insipiens: deteriores enim iugulari cupio, meliores uincere. utri ceciderint, scribit lucro nobis futurū. ò præclarum lucrum, quo te uictore, quod dij omen auertant, beata mors eorum futura sit, qui è uita excesserint sine tormentis. à me deceptos ait eisdem ornamētis Hirciū, & Cæsarē. quod quæso adhuc à me est tributum Hircio ornamentum? nā Cæsari plura, & maiora debentur. deceptū autem patrem à me Cæsarem dicere audes? tu, tu, inquam, illum occidisti Lupercalibus: cuius homo ingratissime Flaminium cur reliquisti? sed iam uidete magni & clari uiri admirabilem grauitatem atque constantiam. MIHI QVIDEM CONSTAT, NEC MEAM CONTVMELIAM, NEC MEORVM FERRE, NEC DESERERE PARTES QVAS POMPEIVS ODIVIT, NEC VETERANOS SEDIBVS SVIS MOVERI PATI, NEC SINGVLOS AD CRVCIATVM TRAHI, NEC FALLERE FIDEM, QVAM DEDI DOLABELLAE. omitto alia: fidē Dolabellæ sanctissimi uiri deserere homo pius non potest: quam fidem? an optimi cuiusque cædis, urbis, & Italiæ partitionis, suis dandarum diripiendarumq; prouinciarum? nam quid erat aliud, quod inter Antonium et Dolabellam impurissimos parricidas fœdere, ac fide sanciretur? NEC LEPIDI SOCIETATEM

VIOLARE PIISSIMI HOMINIS. tibi cum Lepido societas? aut cum ullo, non dicam bono ciue, ſicut ille eſt, ſed homine ſano? id agis, ut Lepidum aut impium, aut inſanũ exiſtimari uelis. nihil agis. quãquam affirmare de altero difficile eſt, de Lepido præſertim, quem ego metuam nunquam, bene ſperabo dum licebit. reuocare te à furore Lepidus uoluit, non adiutor eſſe dementiæ. tu porrò ne pios quidẽ, ſed piiſſimos quæris: et quod uerbum omnino nullũ in lingua latina eſt, id propter tuam diuinam pietatem nouum inducis. NEC PLANCVM PRODERE PARTICIPEM CONSILIORVM. Plancum participem? cuius memorabilis ac diuina uirtus lucem affert Reip. niſi forte ſubſidio tibi uenire arbitraris cum fortiſſimis legionibus, magno equitatu, peditatuq; Gallorum: quiq;, niſi ante eius aduentum Reip. pœnas dederis, ille huius belli feret principatum: quanquam enim prima præſidia utiliora Reip. ſunt, tamen extrema ſunt gratiora. ſed iam ſe colligit, et ad extremum incipit philoſophari. SI ME RECTIS SENSIBVS EVNTEM DII IMMORTALES, VT SPERO, ADIVVERINT, VIVAM LIBENTER. SIN AVTEM ALIVD ME FATVM MANET, PRAECIPIO GAVDIA SVPPLICIORVM VESTRORVM: NANQVE SI VICTI POMPEIANI TAM INSOLENTES SVNT; VICTORES QVALES FVTVRI SINT, VOS POTIVS EXPERIEMINI. præcipias licet gaudia: nõ. n. tibi cũ Põpeianis, ſed cũ uniuerſa Rep. bellũ eſt. omnes te dii, ho

mines, ſummi, medij, infimi, ciues, peregrini, uiri, mulieres, liberi, ſerui oderũt. ſenſimus hoc nuper falſo nũcio, uero propediẽ ſentiemus. quæ ſi tecum ipſe recolis, æquiore animo & maiore conſolatione moriere. DENIQVE SVMMA IVDICII MEI SPECTAT HVC, VT MEORVM INIVRIAS FERRE POSSIM, SI AVT OBLIVISCI VELINT IPSI FECISSE, AVT VLCISCI PARATI SINT VNA' NOBISCVM CAESARIS MORTEM. hac Antonij ſententia cognita, dubitaturos ne A. Hircium, C. Panſam Cõſules putatis, quin ad Antoniũ tranſeant? Brutũ obſideãt? Mutinã expugnare cupiant? quid de Pãſa & Hircio loquar? Cæſar, ſingulari pietate adoleſcẽs, poterit ſe tenere, quin D. Bruti ſanguine pœnas patrias perſequatur? itaq; fecerũt, uti his literis lectis ad munitiones propius accederent. quo maior adoleſcẽs Cæſar, maioreq́; deorũ immortaliũ beneficio Reip. natus eſt, qui nulla ſpecie paterni nominis, nec pietate abductus unq̃ eſt. intelligit maximã pietatẽ conſeruatione patriæ cõtineri. quòd ſi partiũ certamen eſſet, quarum omnino nomen extinctum eſt: Antonius ne potius, & Ventidius partes Cæſaris defenderent, quàm primum Cæſar adoleſcens ſumma pietate, & memoria parentis ſui, deinde Panſa, & Hircius, qui quaſi cornua duo tenuerunt Cæſaris, tum cum illæ uere partes uocabantur? hæ uero quæ ſunt partes, cum alteris ſenatus auctoritas, populi R. libertas, Reip. ſalus propoſita ſit, alteris cædes bonorum, urbis, Italiæq́; partitio? Veniamus aliquãdo ad clauſulã. LEGATOS VENIRE NON CREDO. bene me nouit.

* bellum quò ueniat, proposito præsertim exemplo Dolabellæ, sanctiores erunt credo iure Legati, quàm duo Consules, contra quos arma fert; quàm Cæsar, cuius patris Flamen est; quàm Consul designatus, quem oppugnat; q̃ Mutina, quã obsidet; quàm patria, cui ignem ferrumq; minitatur. CVM VENERINT; QVAE POSTVLENT, COGNOSCAM. quin tu abis in malã pestem, malumq; cruciatum. ad te quisquã ueniat nisi Ventidij similis? oriens incendiũ qui restinguerent, summos uiros misimus; repudiasti: nũc in tantam flãmam tamq; inueteratam mittamus, cum locum tibi reliquum non modo ad pacem, sed ne ad deditionem quidem feceris? hanc ego epistolam P.C. nõ quo illũ dignum putarem, recitaui, sed ut confessionibus ipsius omnia patefacta eius parricidia uideretis. cum hoc pacem M. Lepidus, uir ornatissimus omnibus & uirtutis et fortunæ bonis, si hæc uideret, denique aut uellet, aut fieri posse arbitraretur? prius undis flamma, ut ait poeta nescio quis: prius denique omnia, q̃ aut cũ Antonijs Resp. aut cum Rep. Antonij redeãt in gratiam. monstra quædam sunt ista, & portenta, & prodigia Reip. moueri sedibus suis huic urbi melius est, atque in alias, si fieri possit, terras demigrare, unde Antoniorũ nec facta, nec nomen audiat, quàm illos, Cæsaris uirtute eiectos, Bruti retentos, intra hæc mœnia uidere. optatissimum est uincere: secundum est, nullum casum pro dignitate, & libertate patriæ non ferendum putare. quod reliquũ est, non est tertium, sed postremum omnium, maximam turpitudinem suscipere uitæ cupiditate. quæ cum ita sint, de mandatis literisq; M. Lepidi uiri clarissimi Seruilio assentior; & hoc

amplius censeo : Magnū Pompeium Cn. F. pro patris, maiorumq; suorum animo, studioq; in Remp. suaq; pristina uirtute, industria, uoluntate fecisse, quod suam eorumq; , quos secū haberet, operam senatui populoq; R. pollicitus esset ; eamq; rem senatui populoq; R. gratam acceptamq; esse ; eiq; honori dignitatiq; eam rem fore . hoc uel coniungi cū hoc S. C. licet, uel seiungi potest, separatimq; perscribi, ut proprio S. C. Pompeius collaudatus esse uideatur .

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DECIMA QVARTA. ORATIO LVII.

s I,ut ex literis, quæ recitatæ sunt P. C. sceleratissimorum hostium exercitum cæsum fusumq; cognoui, sic id, quod et omnes maxime optamus, & ex ea uictoria, quæ parta est, consecutum arbitramur, D. Brutum egressum iam Mutina esse cognouissem: propter cuius periculum ad saga issemus, propter eiusdem salutem redeundum ad pristinum uestitum sine ulla dubitatione censerem. ante uero quàm sit ea res, quam auidissime ciuitas expectat, allata: lætitiæ usus satis est maximæ præclarissimæq; pugnæ: reditum ad uestitum confectæ uictoriæ reseruate. confectio autem huius belli est D. Bruti salus. quæ autem est ista sententia, ut in hodiernũ diem uestitus mutetur, deinde cras sagati prodeamus? nos uero, cum semel ad eum, quem cupimus, optamusq;, uestitũ redierimus; id agamus, ut eũ in perpetuũ retineamus. nam hoc quidem cum turpe est, tum ne dijs quidem immortalibus gratum, ab eorum aris, ad quas togati adierimus, ad saga sumenda discedere. atq; animaduerto P. C. quosdã huic fauere sententiæ: quorum ea mens, idq; consilium est, ut, cum uideant illum gloriosissimum D. Bruto futurum diem, quo die propter eius salutem redierimus ad uestitum, hunc ei fructum eripere cupiant, ne memoriæ posteritatiq; prodatur, propter unius ciuis periculum populum R. ad saga isse, propter eiusdem salutem redisse ad togas.

tollite hanc, nullam tam prauæ sententiæ causam reperietis. nos uero P.C. conseruate auctoritatem uestram: manete in sententia: tenete uestra memoria quod sæpe ostendistis, huius totius belli in unius uiri fortissimi & maximi uita positũ esse discrimen. ad D. Brutum liberandum Legati missi principes ciuitatis, qui illi hosti ac parricidæ denũciarent, ut à Mutina discederet: eiusdem D. Bruti conseruandi gratia Consules sortiti: ad bellum profectus A. Hircius: cuius imbecillitatem ualetudinis animi uirtus & spes uictoriæ confirmauit: Cæsar, cum exercitu per se comparato tum primis pestibus Remp. liberasset, ne quid postea sceleris oriretur, profectus est ad eundem Brutũ liberandum, uicitq; dolorem aliquem domesticũ patriæ caritate. quid C. Pansa egit aliud dele ctibus habendis, pecunijs cõparandis, S.C. faciendis grauissimis in Antonium, nobis cohortandis, populo R. ad causam libertatis uocando, nisi ut D. Brutus liberaretur? à quo populus R. frequens ita salutem D. Bruti una uoce depoposcit, ut eam non solum commodis suis, sed etiam necessitati uictus anteferret. quod sperare nos quidem debemus P.C. aut inibi esse, aut iam cõfectum: sed spei fructum rei conuenit, & euentui reseruari, ne aut deorum immortalium beneficium festinatione præripuisse, aut uim fortunæ stultitia contempsisse uideamur. sed quoniam significatio uestra satis declarat, quid hac de re sentiatis: ad literas ueniam, quæ sunt à Consulibus & à Proprætore missæ; si pauca ante, quæ ad ipsas literas pertineant, dixero. Imbuti sanguine gladij P.C. legionum, exercituumq; nostrorũ, uel madefacti potius duobus Cõsulum, tertio Cæsaris prælio. si hostium

fuit ille sanguis, summa militũ pietas: nefarium scelus, si ciuiũ. quousque igitur is, qui omnes hostes scelere superauit, nomine hostis carebit? nisi mucrones etiã nostrorum militum tremere uultis, & dubitare, utrum in ciue, an in hoste figantur. Supplicationẽ decernitis: hostem nõ appellatis. gratæ uero nostræ dijs immortalibus gratulationes erunt, gratæ uictimæ, cũ interfecta sit ciuium multitudo. de improbis, inquit, & audacibus. nam sic eos appellat clarissimus uir. quæ sunt urbanarum maledicta litium, nõ iniustæ belli internecini notæ. testamenta, credo, subijciunt, aut eijciunt uicinos, aut adolescentulos circũscribunt: his enim uitijs affectos, & talibus, malos & audaces appellare consuetudo solet. bellum inexpiabile infert quatuor Cõsulibus omnium latronum teterrimus: gerit idem bellum cum senatu populoq; R. omnibus, quãquam ruit ipse suis cladibus, pestem, uastitatem, cruciatum, tormenta denũciat: Dolabellæ ferum & immane facinus, quod nulla barbaria posset agnoscere, id suo consilio factum esse testatur: quæq; esset facturus in hac urbe, nisi eum hic ipse Iupiter ab hoc templo, atque mœnibus repulisset, declarauit in Parmensiũ calamitate, quos, optimos uiros, honestissimosq; homines, maxime cum auctoritate huius ordinis, populiq; R. dignitate coniunctos, crudelissimis exemplis interemit. proludium illud, & portentum L. Antonius, insigne odium omnium hominum, uel, si etiam dij oderint, quos oportet, omnium deorum. refugit animus P. C. eaq; formidat dicere, quæ L. Antonius in Parmensium liberis, & coniugibus effecerit. quas enim turpitudines Antonij libenter subierunt, easdem per uim lætantur alijs se intu-

lisse. sed uis calamitosa est, quam illis intulerunt: libido flagitiosa, qua Antoniorum oblita est uita. est igitur quisquam, qui hostes appellare non audeat, quorum scelere crudelitatem Carthaginensium uictã esse fateatur? qua enim in urbe tã immanis Annibal rapta, quàm in Parma surrepta Antonius? nisi forte huius coloniæ, & cæterarum, in quas eodem est animo, non est hostis Antonius putandus. si uero coloniarum & municipiorũ sine ulla dubitatione hostis est, quid tandem huius censetis urbis? quam ille ad expiandas egestates latrocinij sui cõcupiuit: quã iam peritus metator & callidus decempeda sua saxa diuiserat. recordamini per deos immortales P. C. quid hoc biduo timuerimus, à domesticis hostibus rumoribus improbissimis dissipatis. quis liberos, quis cõiugem aspicere poterat sine fletu? quis domum? quis tecta? quis larem familiarem? iam aut fœdissimam mortem omnes, aut miserabilem fugam cogitabant. hæc à quibus timebantur, eos hostes appellare dubitamus? grauius si quis attulerit nomen, libenter assentiar: hoc uulgari contentus uix sum, leuiore non utar. itaque cũ supplicationes iustissimas ex ijs literis, quæ recitatæ sunt, decernere debeamus, Seruiliusq; decreuerit: augebo omnino numerum dierum, præsertim cum cõmuniter tribus ducibus sint decernendæ. sed hoc primum faciam, ut Imperatores appellem eos, quorum uirtute, consilio, felicitate maximis periculis seruitutis, atq; interitus liberati sumus: etenim cui uiginti his annis supplicatio decreta est, ut nõ Imperator appellaretur, aut minimis rebus gestis, aut plerunque nullis? quãobrem aut supplicatio ab eo, qui ante dixit, decernenda nõ fuit; aut usitatus honos peruulga-

tusq; tribuendus ijs, quibus etiam noui & singulares debentur. at si quis Hispanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo milia occidisset, non eũ hac consuetudine, quæ increbruit, Imperatorem appellaret senatus? tot legionibus cæsis, tanta multitudine interfecta, hostium dico, ita inquam hostium, quamuis hoc isti hostes domestici nolint, clarissimis ducibus supplicationum honorem tribuemus, Imperatorum nomen adimemus? quanto enim honore, lætitia, gratulatione in hoc templum ingredi debent illi ipsi huius urbis liberatores, cum hesterno die propter eorum res gestas me ouantem & propè triumphantem populus R. in Capitolium domo tulerit, domum inde reduxerit? is enim demum est mea quidem sententia iustus triumphus, ac uerus, cum bene de Rep. meritis testimonium à consensu ciuitatis datur. nam siue in cõmuni gaudio populi R. uni gratulabantur, magnum iudicium: siue gratias agebant, eo maius: siue utrũque, nihil magnificẽtius excogitari potest. tu igitur ipse de te, dixerit quispiã. & quidem inuitus: sed iniuriæ dolor facit me præter cõsuetudinem gloriosum. nõ ne satis est ab hominibus uirtutis ignaris gratiam bene merentibus nõ referri? etiam in eos, qui omnes suas curas in Reip. salute defigunt? scitis enim per hos dies creberrimum fuisse ser-
* monem, me per Idus Quint. qui dies hodie est, cum fascibus descensurum. aliquem ne imperatorem? crimen inuidia quæretur. credo hoc in gladiatorem, aut latronem, aut Catilinam esse consultum, non in eum, qui, ne quid tale in Rep. fieri posset, effecerit. an ut ego, qui Catilinã hæc molientem sustulerim, euerterim, afflixerim, ipse existerem repente Catilina? quibus auspicijs istos fasces Au-

gur acciperem? quatenus haberem? cui traderẽ? quenquã ne fuisse tã sceleratũ, qui hoc fingeret; tam furiosum, qui crederet? unde igitur ista suspicio, uel potius iste sermo? cum, ut scitis, hoc triduo uel quatriduo tristis à Mutina fama manaret, inflati lætitia atq; insolentia impij ciues unum se in locum ad illam curiam uiribus potius suis, quàm Reip. infelicem cõgregabant. ibi cũ consilium inirent de cæde nostra, partirenturq́; inter se, qui Capitolium, qui ostia, qui urbis portas occuparẽt; ad me concursum futurum ciuitatis putabant. quod ut cum inuidia mea fieret, & cum uitæ etiam periculo, famam istam fascium dissipauerunt, fasces ipsi ad me delaturi fuerunt. quod cum esset quasi mea uolũtate factũ, tum in me impetus conductorum hominum quasi in tyrãnũ parabatur: ex quo cædes esset omnium uestrũ consecuta. quæ res patescit P. conscripti: sed suo tempore totius huius sceleris fons aperietur. itaque P. Apuleius Trib. pl. meorum omnium consiliorum periculorumq́; iam inde à Consulatu meo testis, conscius, adiutor, dolorem ferre non potuit: doloris mei concionem habuit maximam, populo R. unum atque idem sentiente. in qua concione cũ me pro summa nostra coniunctione & familiaritate liberare suspicione fascium uellet, una uoce cuncta concio declarauit, nihil esse à me unquã de Rep. nisi optime cogitatum. post hanc habitam concionem duabus tribus'ue horis optatissimi nuncij & literæ uenerunt, ut idem dies non modo me iniquissima inuidia liberaret, sed etiam celeberrima populi R. gratulatione auxerit. hæc interposui P. C. non tam ut pro me dicerem, (male enim mecum ageretur, si parum

uobis essem sine defensione purgatus) quàm ut quosdam nimis ieiuno animo, & angusto monerem, id quod semper ipse fecissem, uti excellentium ciuiũ uirtutem imitatione dignam, non inuidia putarent. magnus est in Rep. campus, ut sapienter dicere Crassus solebat: multis apertus cursus ad laudem. utinam quidem illi principes uiuerent, qui me post meũ Consulatum, cum ijs ipse cederem, principem non inuiti uidebant. hoc uero tempore, in tanta inopia constantium, & fortium consularium, quo me dolore affici creditis, cum alios male sentire, alios nihil omnino curare uideam, alios parum cõstanter in suscepta causa permanere, sententiamq; suam nõ semper utilitate Reip. sed cum spe, tum timore moderari? quòd si quis de contentione principatus laborat, quæ nulla esse debet: stultissime facit, si uitijs cum uirtute contendit: ut enim cursu cursus, sic in uiris fortibus uirtus uirtute superatur. tu, si ego de Rep. optime sentiã; ut me uincas, ipse pessime senties? aut si ad me bonorũ cõcursum fieri uidebis, ad te improbos inuitabis? nollem, primũ Reip. causa, deinde etiam dignitatis tuæ. sed si principatus ageretur, quem nũquam expetiui: quid tandem mihi esset optatius? ego enim malis sententijs uinci non possum, bonis forsitan possum, & libenter. hæc populum R. uidere, animaduertere, iudicare, quidam moleste ferunt. poterat ne fieri, ut nõ perinde homines quoque, ut quisq; mereretur, iudicarent? ut. n. de uniuerso senatu populus R. uerissime iudicat, nullis Reip. temporibus hunc ordinem firmiorẽ, atque fortiorẽ fuisse: sic de unoquoque nostrũ, et maxime qui hoc loco sententias dicimus, sciscitãtur omnes; auent audire, quid quisque senserit; ita de unoquoque, ut

quenque meritũ arbitrantur, exiſtimant. memoria tenẽt,
me ante diem XIII. Cal. Ian. principem reuocãdæ li=
bertatis fuiſſe; me ex Cal. Ian. ad hãc horam inuigilaſ=
ſe Reip. meam domũ, meaſq; aures dies & noctes omni=
um præceptis monitiſq; patuiſſe; meis literis, meis nũcijs,
meis cohortationibus omnes, qui ubique eſſent, ad patriæ
præſidium excitatos; meis ſententijs à Cal. Ian. nunquã
Legatos ad Antonium, ſemper illum hoſtem, ſemper hoc
bellũ; ut ego, qui omni tempore ueræ pacis auctor fuiſ=
ſem, huic eſſem nomini peſtiferæ pacis inimicus. idem Vẽ
tidium, cum alij Tribunum pl. uoluiſſent, nõ ego ſemper
hoſtem? has in ſententias meas ſi Conſules deſignati di=
ſceſſionẽ facere uoluiſſent, omnibus iſtis latronibus aucto
ritate ipſa ſenatus iam pridem de manibus arma cecidiſ=
ſent. ſed quod tum non licuit P. C. id hoc tempore nõ ſo
lum licet, uerum etiam neceſſe eſt, eos, qui re ſunt hoſtes,
uerbis notari, ſentẽtijs noſtris hoſtes iudicari. antea cum
hoſtem aut bellum nominaſſem; ſemel, & ſæpius ſenten
tiam meam de numero ſententiarum ſuſtulerunt. quod
in hac cauſa iam fieri non poteſt: ex literis enim C. Pã=
ſæ, A. Hircij Cõſulum, C. Cæſaris Proprætoris, de hono=
re dijs immortalibus habendo ſententias diximus. ſup=
plicationem modo qui decreuit, idem imprudens hoſtes
iudicauit: nunquam enim in ciuili bello ſupplicatio de=
creta eſt: decretam dico? ne uictoris quidem literis po=
ſtulata eſt. ciuile bellum Conſul Sylla geſſit: legionibus
in urbem adductis, quos uoluit, expulit; quos potuit, occi=
dit: ſupplicationis mentio nulla. graue bellum Octauia=
nũ inſecutũ eſt: ſupplicatio Cinnæ nulla uictoris. Cinnæ
uictoriam Imperator ultus eſt Sylla: nulla ſupplicatio de=

creta à senatu. ad te ipsum P. Seruili nũ misit ullas collega literas de illa calamitosa pugna Pharsaliæ? num te de supplicatione uoluit referre? profecto noluit. at misit postea de Alexandria, de Pharnace: Pharsalicæ uero pugnæ ne triumphum quidem egit: eos enim ciues pugna illa sustulerat, quibus non modo uictoribus, sed etiam uiuis & incolumis & florens ciuitas esse posset. quod idem contigerat superioribus bellis ciuilibus. nam mihi Consuli supplicatio nullis armis sumptis, non ob cædem hostium, sed ob conseruationem ciuium, nouo, & inaudito genere decreta est. quãobrem aut supplicatio ob Remp. pulcherrime gestam postulantibus uestris Imperatoribus deneganda est, quod præter Gabinium contigit nemini: aut supplicatione decernenda, hostes eos, de quibus decernitis, iudicetis necesse est. quod ergo illi re, id ego etiã uerbo, cum Imperatores eos appello. hoc ipso nomine, & eos qui etiam deuicti sunt, & eos, qui supersunt, hostes iudico, cum uictores appello Imperatores. quo modo enim potius Pansam appellem? etsi habet honoris amplissimi nomen. quo Hircium? est ille quidem Cõsul: sed alterum nomẽ beneficij est populi R. alterum uirtutis atque uictoriæ. quid Cæsarem deorũ beneficio Reip. procreatũ, dubitẽ ne appellare Imperatorem? qui primus Antonij immanem & fœdam crudelitatem non solum à iugulis nostris, sed etiam à membris, & uisceribus auertit. unius autem diei quot & quantæ uirtutes dij immortales fuerunt? princeps enim omnium Pansa prælij faciendi, & cũ Antonio confligendi fuit, dignus Imperator legione Martia, digna legio Imperatore. cuius si acerrimũ impetũ cohibere potuisset, uno prælio confecta res esset. sed cũ

libertatis auida legio effrenatius in aciem hostium irrupisset, ipseq; in primis Pansa pugnaret; duobus periculosis uulneribus acceptis, sublatus è prælio, Reip. uitam reseruauit. ego uero hunc non solum Imperatorem, sed etiã clarissimum Imperatorem iudico; qui cum aut morte, aut uictoria se satis facturum Reip. spopondisset, alterũ fecit, alterius dij immortales omen auertant. quid dicã de Hircio? qui, re audita, è castris duas legiones eduxit incredibili studio atque uirtute, quartam illam, quæ relicto Antonio se olim cum Martia legione coniunxit, & septimam, quæ constituta ex ueteranis docuit illo prælio, militibus ijs, qui Cæsaris beneficia seruassent, senatus populiq; R. charum nomẽ esse. his uiginti cohortibus, nullo equitatu, Hircius ipse aquilam quartæ legionis cũ inferret, qua nullius pulchriorem speciem Imperatoris accepimus, cum tribus Antonij legionibus equitatuq; conflixit, hostesq; nefarios, huic Ioui Maximo, cæterisq; deorum immortalium templis, urbis tectis, libertati populi R. nostræ uitæ, sanguiniq; imminentes, prostrauit, fudit, occidit: ut cum admodum paucis, nocte tectus, metu perterritus, princeps latronum duxq; fugerit. ò solem ipsum beatissimum, qui, antequam se abderet, stratis cadaueribus parricidarum, cum paucis fugientem uidit Antonium. an uero quisquam dubitabit appellare Cæsarem Imperatorem? ætas eius certe ab hac sententia neminem deterrebit, quãdoquidem uirtute superauit ætatem. ac mihi semper eo maiora beneficia C. Cæsaris uisa sunt, quo minus erant ab ætate illa postulanda. cui cum imperium, eodem tempore etiam spem nominis eius deferebamus: quod, cum est secutus auctoritatem nostri decreti, rebus gestis

ſuis comprobauit. hic ergo adoleſcens maximi animi, ut ueriſſime ſcribit Hircius, caſtra multarũ legionum paucis cohortibus tutatus eſt, ſecundumq; prælium fecit. ita trium Imperatorum uirtute, conſilio, felicitate uno die locis pluribus Reſp. eſt conſeruata. decerno igitur eorũ triũ nomine L dierum ſupplicationes. quas, ut honorificentiſſimis uerbis conſequi potero, complectar ipſa ſententia. eſt autem fidei pietatiſq; noſtræ, declarare fortiſſimis militibus, quàm memores ſimus, quamq; grati. quamobrẽ promiſſa noſtra, atque ea, quæ legionibus bello confecto tributuros nos ſpopondimus, hodierno S. C. renouanda cẽſeo: æquum eſt enim, militum, talium præſertim, honorem cõiungi. atque utinam P. C. ciuibus omnibus ſoluere nobis præmia liceret. quanquã nos ea, quæ promiſimus, ſtudioſe, quanquam multa, reddemus. ſed id quidem reſtat, ut ſpero, uictoribus: quibus ſenatus fides præſtatur: quã quidem cũ difficillimo Reip. tempore ſecuti ſunt, eos nũquam oportebit conſilij ſui pœnitere. ſed facile eſt bene agere cum his, à quibus etiam tacentibus flagitari uidemur. illud admirabilius, & maius, maximeq; proprium ſenatus ſapientis eſt, grata eorũ uirtutem memoria proſequi, qui pro patria uitam profuderunt. quorum de honore utinam mihi plura in mentem uenirent: duo certe non præteribo, quæ maxime occurrunt: quorum alterũ pertinet ad uirorum fortiſſimorum gloriam ſempiternam, alterum ad leniendum mœrorem, & luctum proximorũ. Placet igitur mihi P. C. legionis Martiæ militibus, & eis, qui unà pugnantes occiderunt, monumentũ fieri quamampliſſimum. magna atque incredibilia ſunt in Remp. huius merita legionis. hæc ſe prima latrocinio

abrupit

abrupit Antonij: hæc tenuit Albã: hæc se ad Cæsarem contulit: hanc imitata quarta legio parem uirtutis gloriam consecuta est: quarta uictrix desiderat neminem. ex Martia non nulli in ipsa uictoria conciderunt. ò fortunata mors, quæ naturæ debita pro patria est potissimũ reddita. uos uero patriæ natos iudico: quorũ etiam nomen à Marte est: ut idem deus urbem hãc gentibus, uos huic urbi genuisse uideatur. in fuga fœda mors est, in uictoria gloriosa: etenim Mars ipse ex acie fortissimum quenque pignerari solet. illi igitur impij, quos cecidistis, etiã ad inferos pœnas parricidij luent. uos uero, qui extremum spiritum in uictoria effudistis, piorum estis sedem, et locũ consecuti. breuis autem uobis uita data est, at memoria bene redditæ uitæ sempiterna. quæ si nõ esset longior, quã hæc uita; quis esset tã amens, qui maximis laboribus et periculis ad summã laudem gloriamq; contenderet? actum igitur præclare uobiscũ fortissimi dum uixistis, nunc uero etiã sanctissimi milites, quòd uestra uirtus nec obliuione eorũ, qui nũc sunt, nec reticentia posterorũ insepulta esse poterit, cũ uobis immortale monumentũ suis penè manibus senatus populusq; R. extruxerit. multi sæpe exercitus Punicis, Gallicis, Italicis bellis clari, & magni fuerũt: nec tamen ullis tale genus honoris tributũ est. atque utinã maiora possemus, quãdoquidem à uobis maxima accepimus. uos ab urbe furentẽ Antonium auertistis: uos redire molientẽ repulistis. erit igitur extructa moles opere magnifico, incisæq; literæ diuinæ uirtutis testes sempiternæ: nũquamq; de uobis eorũ, qui aut uidebũt uestrũ monumentũ, aut audiẽt, gratissimus sermo cõticescet. ita pro mortali cõditione uitæ, im=

mortalitatem estis consecuti. sed quoniã P.C. gloriæ mu
nus optimis & fortissimis ciuibus monumenti honore
persoluitur, consolemur eorũ proximos, quibus optima est
hæc quidẽ consolatio; parentibus, quòd tãta Reip. præsi
dia genuerũt; liberis, quòd habebũt domestica exempla
uirtutis; cõiugibus, quòd ijs uiris carebũt, quos laudare,
quã lugere præstabit; fratribus, quòd in se, ut corporũ,
sic uirtutũ similitudinem esse cõfident. atque utinã his
omnibus abstergere fletum sententijs nostris, consultisq;
possemus, uel aliqua talis his adhiberi publice posset ora=
tio, qua deponerent mœrorẽ, atque luctum, gauderentq;
potius, cum multa & uaria impenderent hominibus ge
nera mortis, id genus, quod esset pulcherrimum, suis ob=
tigisse, eosq; nec inhumatos esse, nec desertos; quod tamẽ
ipsum pro patria nõ miserandum putatur; nec disper=
sis bustis humili sepultura crematos, sed contectos publi=
cis operibus, atque muneribus, eaq; extructione, quæ sit
ad memoriã æternitatis ara uirtutis. quamobrem maxi
mum quidem solatium erit propinquorum, eodem mo=
numento declarari et uirtutem suorum, et pietatem, &
senatus fidem, et crudelissimi memoriã belli. in quo nisi
tanta militũ uirtus extitisset, parricidio M. Antonij no=
mẽ populi R. occidisset. atque etiã censeo P.C. quæ præ=
mia militibus promisimus nos Rep. recuperata tributu=
ros, ea uiuis uictoribusq; cumulate, cum tempus uenerit,
persoluenda. qui autem ex ijs, quibus illa promissa sunt,
pro patria occiderunt; eorum parentibus, liberis, coniu=
gibus, fratribus eadem tribuenda censeo. sed ut aliquan
do sentẽtia cõplectar, ita censeo: Cum C. Pansa Cos.
Imp. initiũ cum hostibus cõfligendi fecerit, quo prælio le=

gio Martia admirabili, incredibiliq; uirtute libertatem populi R. defenderit, quod idem legiones tyronum fecerint; ipseq; C. Pansa Cos. Imp. cũ inter media hostiũ tela uersaretur, uulnera acceperit; cũq; A. Hircius Cos. Imp. prælio audito, & cognito, fortissimo, præstantissimoq; animo exercitũ castris eduxerit, impetumq; in M. Antoniũ, exercitumq; hostiũ fecerit, eiusq; copias occidione occiderit, suo exercitu ita incolumi, ut ne unũ quidem militẽ desiderauerit; cumq; C. Cæsar Propr. Imp. consilio diligẽtiaq; sua castra feliciter defenderit, copiasq; hostiũ, quæ ad castra accesserãt, profligarit, occiderit; ob eas res senatũ existimare, et iudicare, eorũ triũ Imperatorũ uirtute, imperio, cõsilio, grauitate, cõstantia, magnitudine animi, felicitate populũ R. fœdissima crudelissimaq; seruitute liberatum: cumq; Remp. urbem, templa deorũ immortaliũ, bona, fortunasq; omniũ, liberosq; conseruarint dimicatione, & periculo uitæ suæ; uti ob eas res bene, fortiter, feliciterq; gestas C. Pansa, A. Hircius Coss. Imperatores, alter, ambo'ue, aut, si aberint, M. Cornutus Præt. urbanus supplicationes per dies L ad omnia puluinaria cõstituat: cumq; uirtus legionũ digna clarissimis Imperatoribus extiterit; senatũ, quæ sit antea pollicitus legionibus, exercitibusq; nostris, ea summo studio Rep. recuperata persoluturũ: cumq; legio Martia princeps cũ hostibus conflixerit, atque ita cũ maiore numero hostiũ contenderit, ut plurimos cæderent, caperent non nullos; cumq; sine ulla retractatione pro patria uitam profuderint; cumq; simili uirtute reliquarum legionum milites pro salute & libertate populi R. mortem oppetiuerint; senatui placere, ut C. Pansa, A. Hircius Consules,

Imperatores, alter ambo'ue, si his uideatur, ijs, qui sanguinem pro uita, libertate, fortunisq; populi R. pro urbe, templisq; deorum immortalium profudissent, monumentum quãamplissimũ locandum, faciendumq; curent, ad eam rem pecuniam dare, attribuere, soluere iubeant, ut extet ad memoriam posteritatis sempiternam, ad scelus crudelissimorum hostium, militumq; diuinã uirtutem, utq;, quæ præmia senatus militibus ante constituit, ea soluantur eorũ, qui hoc bello pro patria occiderunt, parentibus, liberis, coniugibus, fratribus; ijsq; tribuãtur, quæ militibus ipsis tribui oporteret, si illi uixissent, qui morte uicerunt.

C. CRISPI SALVSTII IN M. TVLLIVM CICERONEM.

g Rauiter, & iniquo animo maledicta tua paterer M. Tulli, si te scirē iudicio magis, quàm morbo animi petulantia ista uti. sed cū in te neq; modū, neque modestiā ullā animaduerto, respondebo tibi, ut, si quā uoluptatem male dicendo cepisti, eam male audiendo amittas. ubi querar? quos implorem P. C. diripi Rēp. atq; audacissimo cuiq; esse perfidiæ? apud populum R? qui ita largitionibus corruptus est, ut sese, ac fortunas suas uenales habeat: an apud uos patres cō scripti? quorū auctoritas turpissimo cuique & sceleratissimo ludibrio est: ubi M. Tullius leges, iudicia populi R. defendit, atq; in hoc ordine ita moderatur, quasi unus reliquus ex familia uiri clarissimi Scipionis Africani, ac nō reptitius, accitus, & paulo ante insitus huic urbi ciuis. an uero M. Tulli facta ac dicta tua obscura sunt? an nō ita à pueritia uixisti, ut nihil flagitiosū corpori tuo putares, quod alteri collibuisset? an scilicet istā immoderatā eloquentiā apud M. Pisonem non pudicitiæ iactura perdidisti? itaque minime mirandum est, si eam flagitiose uenditas, quam turpissime parasti. uerū, ut opinor, splendor domesticus tibi animos tollit. uxor sacrilega, ac periurijs delibuta: filia matris pellex, tibi iucundior atque obsequentior, quàm parenti par est. domū ipsam tuam ui, & rapinis funestam tibi, ac tuis cōparasti; uidelicet ut nos cōmonefacias, quàm conuersa est Resp. cum in ea domo habitares homo flagitiosissime,

quæ P. Crassi uiri consularis fuit. atq; hæc cum ita sint, tamen se Cicero dicit in cõcilio deorũ immortaliũ fuisse, inde missum huic urbi, ciuibusq; custodẽ, absque carnifi cis nomine, qui ciuitatis incõmodum in gloriã suam po= nit. quasi uero nõ illius coniurationis causa fuerit Consu latus tuus, & iccirco Resp. disiecta eo tempore, quo te cu stodem habebat. sed, ut opinor, illa te magis extollũt, quæ post Consulatũ cum Terentia uxore de Rep. cõsuluisti, cum legis Planciæ iudicia domi faciebatis, ex coniuratis alios pecunia cõdemnabas, cũ tibi alius Tusculanũ, alius Põpeianã uillam ædificabat, alius domũ emebat. qui ue ro nihil poterat, is erat calumniæ proximus, is aut domũ tuam oppugnatũ uenerat, aut insidias senatui fecerat, denique de eo tibi cõpertũ erat. quæ si tibi falsa obijcio, redde rationem quantũ patrimonij acceperis, quid tibi li tibus accreuerit, qua ex pecunia domum parueris, Tu= sculanum, & Pompeianũ infinito sumptu ædificaueris: aut, si retices, cui potest esse dubiũ, quin opulentiã istam ex sanguine & miserijs ciuiũ parueris? uerum, ut opi nor, homo nouus Arpinas ex M. Crassi familia eius uir= tutem imitatur, cõtemnit simultatem hominum nobiliũ, Remp. charã habet, neque terrore, neque gratia cõmoue tur. illud uero amicitiæ tantũ, ac uirtutis est animi? im= mo uero homo leuissimus supplex inimicis, amicis contu meliosus, modo harum, modo illarum partiũ, nemini fi= dus, leuissimus senator, mercenarius patronus, cuius nul= la pars corporis à turpitudine uacat, lingua uana, ma= nus rapacissimæ, gula immensa, pedes fugaces; quæ ho= neste nominari non possunt, inhonestissima. atque is cũ eiusmodi sit, tamen audet dicere: ò fortunatam natam

me Consule Romam. te Consule fortunatam Cicero? immo uero infelicem, & miserã, quæ crudelissimam proscriptionem perpessa est, cũ tu turbata Rep. metu perculsos omnes bonos parere crudelitati tuæ cogebas; cum omnia iudicia, omnes leges in tua libidine erant; cum tu, sublata lege Porcia, erepta libertate, nostrorũ omniũ uitæ necisq; potestatem ad te unũ reuocaueras. atq; parũ est, quòd impune fecisti: uerũ etiam cõmemorãdo exprobras, neq; licet obliuisci seruitutis suæ. egeris oro te Cicero: perfeceris, quod libet: satis est perpessos esse: etiã ne aures nostras onerabis tuo odio? etiam ne molestissimis uerbis insectabere? cedant arma togæ: cõcedat laurea linguæ. quasi uero togatus, & nõ armatus ea, quæ gloriaris, cõfeceris, atq; inter te Syllamq; Dictatorẽ præter nomen imperij quidquã interfuerit. sed quid ego plura de tua insolentia cõmemorem? quẽ Minerua omnes artes edocuit, Iupiter Optimus Max. in cõcilio deorũ admisit, Italia exulem humeris suis reportauit. oro te Romule Arpinas, qui egregia tua uirtute omnes Paulos, Scipiones, Fabios superasti, quem tandem locũ in hac ciuitate obtines? quæ tibi partes Reip. placent? quem amicum, quem inimicũ habes? cui insidias in ciuitate fecisti, ancillaris. quo iure, cum de exilio tuo Dyrrhachio rediisti, eũ sequeris? quos tyrãnos appellabas, eorũ nũc potẽtiæ faues? qui tibi ante optimates uidebãtur, eosdẽ nũc dementes ac furiosos uocas? Vatinij causã agis? de Sestio male existimas? Bibulũ petulãtissimis uerbis lædis? laudas Cæsarẽ? quẽ maxime odisti, ei maxime obsequeris? aliud stans, aliud sedẽs, de Rep. sentis? his maledicis, illos odisti, leuissime transfuga, neq; in hac neq; in illa parte fidẽ habẽs?

M. TULLII CICERONIS IN CRISPUM SALUSTIUM RESPONSIO.

e A demum magna uoluptas est Crispe Salusti, æqualem, ac parem uerbis uitam agere, neque quidquã tam obscœnum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua respondeat, ut omnis oratio moribus consonet: neque enim qui ita uiuit, ut tu, aliter, ac tu, loqui potest; neque, qui tã illoto sermone utitur, uita honestior est. Quò me uertam patres conscripti? unde initium sumam? maius enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior est uterque nostrũ: quòd aut, si de mea uita atq; actibus huic cõuitiatori respondero, inuidiam gloria consequatur: aut, si huius facta, mores, omnem ætatem nudauero, in idem uitium incidam procacitatis, quod huic obijcio. id uos si forte offendimini, iustius huic, quàm mihi, succensere debetis, qui initium introduxit. ego dabo operam, ut & pro me minimo cum fastidio respondeam, & in hunc minime mentitus esse uidear. scio me P. C. in respõdendo non habere magnam expectationẽ, quòd nullum uos sciatis nouum crimen in Salustium audituros, sed omnia uetera recognituros, queis & meæ, et uestræ iam, & ipsius aures calent. uerum eo magis odisse debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare minimis rebus posuit rudimentum, sed ita ingressus est, ut neque ab alio uinci possit, neq; ipse se omnino reliqua ætate præterire: itaque nihil aliud studet, nisi ut lutulentus sus cũ quouis

uolutari. longe uero fallitur opinione: non enim procaci tate linguæ uitæ sordes eluuntur: sed est quædam calumnia, quam unusquisque nostrũ testãte animo suo fert de eo, qui falsum crimen bonis obiectat. quòd si uita istius memoriam uicerit, aliam P. C. non ex oratione, sed suis ex moribus spectare debetis. iam dabo operã, quàm maxime potero, ut breue id faciã. neq; hæc altercatio nostra uobis inutilis erit P. C. plerũque enim Resp. priuatis crescit inimicitijs: ubi nemo ciuis, qualis sit uir, potest latere. primũ igitur, quoniã omniũ maiores Crispus Salustius ad unum exemplum & regulam quærit; uelim mihi respondeat, nunquid hi, quos protulit, Scipiones, & Metellos, ante fuerint aut opinionis, aut gloriæ, quàm eos res gestæ suæ, & uita innocentissime acta cõmẽdauit? quòd si hoc fuit illis initiũ nominis, & dignitatis: cur nõ æque de nobis existimetur, cuius & res gestæ illustres, & uita integerrime acta? quasi uero tu sis ab illis uiris Salustii ortus. quòd si esses, nõ nullos iã tuæ turpitudinis pigeret. ego meis maioribus uirtute mea præluxi, ut, si prius noti non fuerint, à me accipiãt initium memoriæ suæ: tu tuis uitæ, quã turpiter egisti, magnas offudisti tenebras; ut, etiã si fuerint egregij ciues, certe uenerint in obliuionẽ. quare noli mihi antiquos uiros obiectare: satius est enim me meis rebus gestis florere, quàm maiorũ opinione niti; et ita uiuere, ut ego sim posteris meis nobilitatis initiũ, et uirtutis exemplum. neque me cũ ijs conferri decet P. C. qui iam decesserunt, omniq; odio carent, & inuidia; sed cum eis, qui mecum unà in Rep. uersati sunt. sed si fuerim aut in honoribus petendis nimis ambitiosus, (nõ hãc dico popularem ambitionem, cuius me principem confi-

teor; ſed illam pernicioſam contra leges, cuius primos or dines Saluſtius duxit) aut in gerendis magiſtratibus, aut in uindicãdis maleficijs tam ſeuerus, aut in tuẽda Rep. tam uigilans, quam tu proſcriptionem uocas, credo quòd nõ omnes tui ſimiles incolumes in hac urbe uixiſſent. at quãto meliore loco Reſp. ſtaret, ſi tu par ac ſimilis ſcele= ſtorũ ciuiũ unà cũ illis adnumeratus eſſes. an ego tũc fal ſo ſcripſi, Cedãt arma togæ, qui togatus armatos, et pa ce bellum oppreſſi? an illud mentitus ſum, fortunatã na tam me Conſule Romam, qui tantum inteſtinum bellũ, ac domeſticum urbis incẽdium extinxi? neq; te tui piget homo leuiſſime, cum ea culpas, quæ in hiſtorijs gloriæ mi hi ducis? an turpius eſt P.C. ſcribentẽ mentiri, quàm illũ palàm hoc ordine dicentẽ? Nã quòd ætatem increpui ſti: tantum me abeſſe puto ab impudicitia, quãtum tu à pudicitia. ſed quid ego de te plura querar? quid. n. men tiri turpe duces, qui mihi auſus ſis eloquentiam ut uitiũ obijcere, cuius ſemper nocens eguiſti patrocinio? an ullũ exiſtimas poſſe fieri ciuem egregium, qui nõ his artibus, & diſciplinis ſit eruditus? an ulla alia putas eſſe rudimẽ ta, & incunabula uirtutis, quibus animi ad gloriæ cupi ditatem aluntur? ſed minime mirũ eſt P.C. ſi homo, qui deſidiæ, ac luxuriæ plenus ſit, hæc ut noua, atq; inuſitata miratur. Nã quòd iſta inuſitata rabie petulanter in uxorẽ, et in filiam meã inuaſiſti, quæ facilius mulieres ſe à uiris abſtinuerũt, quàm tu uir à uiris: ſatis docte ac pe rite feciſti: non. n. me ſperaſti mutuam tibi gratiã rela= turũ, ut uiciſſim tuos cõpellarẽ: unus enim ſatis es mate= riæ habẽs; neq; quidquã domi tuæ turpius eſt, quàm tu. Multũ uero te opinio fallit, qui mihi parare putaſti in

uidiam ex mea re familiari: quæ mihi multo minor est, quàm habere dignus sim. atq; utinã ne tãta quidẽ esset, quãta est; ut potius amici mei uiuerẽt, quàm ego testamẽtis eorũ locupletior essem. Ego fugax Crispe Salustii? furori Tribuni pl. cessi: utilius duxi quãuis fortunã unus experiri, quàm uniuerso populo R. ciuilis essem dissẽsionis causa. qui postea quàm ille suũ annũ in Rep. perbacchatus est, omniaq́;, quæ cõmouerat, pace & otio resederũt: hoc ordine reuocante, atq; ipsa Rep. manu trahẽte me, reuerti. qui mihi dies si cum omni reliqua uita cõferatur, animo meo quidẽ superet, cũ uniuersi uos, populusq́; R. frequẽs aduẽtu meo gratulatus est: tanti me fugacem, mercenariũ patronum hi æstimauerũt. Neq; hercule mirum est, si ego semper iustas omniũ amicitias existimaui: nõ. n. uni priuatim ancillatus sum, neq; me addixi: sed quantũ quisque Reip. studuit, mihi tantũ fuit aut amicus, aut inimicus. ego nihil plus uolui ualere, q̃ pacem. multi priuatorũ audacias nutrierũt: ego nihil timui nisi leges. multi arma sua timeri uoluerũt: ego nũquam uolui quidquã posse nisi pro uobis. multi ex uobis potentia freti, in uos suis uiribus abusi sunt. itaq; nõ est mirũ, si nullius amicitia usus sum, qui nõ perpetuo Reip. amicus fuit. neq; me pœnitet, si aut petẽti Vatinio reo patrocinium pollicitus sum, aut Sestij insolentiam repressi, aut Bibuli patientiam culpaui, aut uirtutibus Cæsaris faui. hæ laudes egregij ciuis, & unicæ sunt. quæ si tu mihi ut uitia obijcis, temeritas tua reprehẽdetur, non mea uitia culpabuntur. plura dicerem, si apud alios mihi esset dicendum P. C. non apud uos, quos ego habui omnium mearum actionum monitores. sed ubi rerũ testimonia

adſunt, quid opus eſt uerbis? Nunc ut ad te reuertar Saluſti, patremq; tuũ prætercam; qui ſi nunquã in uita ſua peccauit, tamẽ maiorẽ iniuriam Reip. facere nõ potuit, quàm quòd te talẽ filiũ genuit: neque, tu ſi qua in pueritia peccaſti, exequar, ne parentem tuũ accuſare uidear, qui eo tempore ſummam tui poteſtatem habuit, ſed qualem adoleſcentiam egeris: hac. n. demonſtrata, facile intelligetur, quàm petulãti pueritia tã impudicus et procax adoleueris. poſteaquã immenſæ gulæ impudiciſſimi corporis quæſtus ſufficere nõ potuit, et ætas tua iã ad ea patiẽda, quæ alteri facere collibuiſſet, exoleuerat; cupiditatibus infinitis efferebaris, ut, quæ ipſe corpori tuo turpia non duxiſſes, in alijs experireris. ita nõ eſt facile reputare P. C. utrum inhoneſtioribus corporis partibus rẽ quæſierit, an amiſerit. domum paternam uiuo patre turpiſſime uenalẽ habuit, uendidit. & cuiquã dubiũ poteſt eſſe, quin mori coegerit eum, quo hic non dũ mortuo pro hærede geſſerit omnia? neq; pudet eũ à me quærere, quis in P. Craſſi domo habitet, cum ipſe reſpõdere nõ queat, quis in ipſius habitet paterna domo. at hercule lapſus ætatis tyrocinio, poſtea ſe correxit. non ita eſt, ſed abijt in ſodalitiũ ſacrilegij Nigidiani: bis ad iudicis ſubſellia attractus, extrema fortuna ſtetit, & ita diſceſſit, ut nõ hic innocens eſſe, ſed iudices peieraſſe exiſtimarentur. primũ honorem in Quæſtura adeptus, hunc locum & ordinem * deſpectus, cuius aditus ſibi quoq; ſordidiſſimo homini patuiſſet. itaque timẽs, ne facinora eius clàm uos eſſent, cũ omnibus matribus familiarum obprobrio eſſet, confeſſus eſt uobis audientibus adulteriũ, neq; erubuit ora ueſtra. uixeris, ut libet, Saluſti: egeris, quæ uolueris: ſatis ſit, unũ

te tuorum scelerũ consciũ esse: noli nobis languorem & soporẽ nimiũ exprobrare. sumus diligẽtes in tuenda pudicitia nostrarũ uxorum: sed ita experrecti nõ sumus, ut à te cauere possimus: audacia tua uincit studia nostra. ecquod huc mouere possit P. C. factum ac dictum turpe, quẽ nõ puduit palàm uobis audientibus adulteriũ cõfiteri? quòd si tibi nihil per me respondere uoluissem, sed illud censoriũ elogiũ App. Claudij, et L. Pisonis integerrimorũ uirorũ, quo usus est quisque eorũ, pro lege palàm uniuersis recitarem: nõ ne tibi uiderer æternas inurere maculas, quas reliqua uita tua eluere non possit? neque post illũ delectum senatus unquã te uidimus: nisi forte in ea te castra cõiecisti, quò omnis sentina Reip. cõfluxerat. at idẽ Salustius, qui in pace ne senator quidẽ manserat; posteaquã Resp. armis oppressa est, et idem uictores, qui exules, reduxit, in senatum post Quæsturã est reductus. quem honorem ita gessit, ut nihil in eo non uenale habuerit, cuius aliquis emptor fuerit. ita igitur egit, ut nihil nõ æquũ, ac uerũ duxerit, quod ipsi facere collibuisset: neque aliter uexauit, ac debuit si quis prædæ loco magistratum accepisset. peracta Quæstura, posteaquã magna pignora eis dederat, cũ quibus similitudine uitæ se cõiunxerat, unus iam ex illo grege uidebatur: eius. n. partis erat exẽplar Salustius, quò tanquã in unã uoraginem cœtus omniũ uitiorum excesserat. quidquid impudicorũ, cylonum, parricidarum, sacrilegorum, debitorũ fuit in urbe, municipijs, colonijs, Italia tota, sicut in fretis subsederant, nominis perditi, ac notissimi, nulla in parte castris apti, nisi licentia uitiorũ, et cupiditate rerum nouarũ. at posteaquã Prætor est factus, modeste se

gessit, et abstinentur. non ne ita prouinciam uastauit, ut nihil neque passi sint, neque expectarint grauius in bello socij nostri, quã experti in pace, hoc Africã interiorẽ obtinente? unde tantũ hic exhausit, quantum potuit aut fide nominum traijci, aut in naues cõtrudi. tantum, inquam, P. C. exhausit, quantũ uoluit. ne causam diceret, HS duodecies cum Cæsare paciscitur. quòd si quippiam eorũ falsum est, his palàm refelle, unde tu, qui modo ne paternã quidem domũ relinire potueris, repente tanquã somnio beatus hortos pretiosissimos, uillã Tiburti, C. Cæsaris reliquas possessiones paraueris. neque piguit quærere, cur ego P. Crassi domũ emissem, cum tu ueteris uillæ dominus sis, cuius paulo ante fuerat Cæsar. modo, inquã, patrimonio non comeso, sed deuorato, quibus rationibus repente factus es tam affluens, et tam beatus? nam quis te faceret hæredem, quem ne amicũ quidem suum satis honestum quisquam sibi ducit, nisi similis ac par tui? At hercule egregia facta maiorũ tuorum te extollunt. quorũ siue tu similis es, siue illi tui: nihil ad omniũ scelus, ac nequitiam addi potest. Verum, ut opinor, honores tui te faciũt insolentem. tu C. Salusti tãtidem putas esse bis senatorem, & bis Quæstorem fieri, quanti bis consularẽ, & bis triumphalem. carere debet omni uitio qui in alterum paratus est dicere. is demum maledicit, qui non potest uerum ab altero audire. sed tu omnium mensarum assecla, omnium cubiculorũ in ætate pellex, & idem postea adulter, omnis ordinis turpitudo es, & ciuilis belli memoria: quid. n. grauius pati potuimus, quã quòd te incolumẽ in hoc ordine uideamus? desine bonos petulãtissima consectari lingua: desine morbo procacitatis isto

uti: desine unũquenque moribus tuis æstimare. his moribus amicum tibi facere non potes, uideris uelle inimicum habere. Finem dicendi P. C. faciam: sæpe enim grauius uidi offendere animos auditorum eos, qui aliena flagitia aperte dixerũt; quàm eos, qui commiserunt. mihi quidem ratio habenda est, nõ quid Salustius merito debeat audire, sed ut ea dicam, si qua ego honeste effari possum.

aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk lll
mmm nnn ooo ppp qqq rrr sss ttt uuu
xxx yyy zzz AAA BBB CCC
DDD EEE FFF GGG HHH
III KKK LLL MMM.
Omnes quaterniones.

APVD ALDI FILIOS.

VENETIIS, M. D. XLVI.
MENSE IVNIO.

AL DVS

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE

